NSVL KOHTUMINISTEERIUMI ÜLELIIDULINE JURIIDILISTE TEADUSTE INSTITUUT

FINANTSÕIGUS

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“

NSVL KOHTUMINISTEERIUMI ÜLELIIDULINE JURIIDILISTE
TEADUSTE INSTITUUT

FINANTSÕIGUS

ÕPPERAAMAT
JURIIDILISTELE INSTITUUTIDELE

RK „TEADUSLIK KIRJANDUS“
TARTU, 1948

Teose algupärand on lubatud NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Üleliidulise Kõrgemate Koolide Komitee poolt õppevahendina kõrgematele juriidilistele õppeasutistele

Tõlgitud teose järgi: Финансовое право. Юридическое издательство Министерства Юстиции СССР, Москва, 1946.

Bibliotheca Universitatis Tartuensis
1949: 0138
16242
A-17366

Õpik on koostatud teenelise teadlase professor N. N. Rovinski juhtimisel ja redigeerimisel, kes on ühtlasi kirjutanud peatükid 1—6, 7. peatüki § 25, 8. peatüki §-d 27—28 ja peatükid 12, 14—20 ja 29.

Ülejäänud osad on kirjutanud: I. A. Tšistov — 7. peatüki §-d 22—24, 8. peatüki §-d 29 ja 30 ning 11. peatüki §-d 40—45; dotsent V. V. Lavrov — 7. peatüki § 26, peatükid 9 ja 10 ning 11. peatüki § 39; B. A. Sorkin — peatüki 13; D. B. Valler — peatükid 21 ja 22; professor V. K. Raiher — peatükid 23—26; professor N. N. Ljubimov — 27. peatüki.

Pärast käesoleva raamatu ladumist on NSVL Ministrite Nõukogu välja andnud järgmised määrused, mis toovad muudatusi raamatu üksikuis osades esitatud määrustesse:

1) §-d 9 ja 27. Tööstusettevõtete direktorite initsiatiivi ja vastutuse tugevdamiseks tootmisprogrammi täitmisel, omamaksuse alandamisel ja kasumite plaani täitmisel moodustati NSVL Ministrite Nõukogu 5. detsembri 1946. a. määrusega riiklikes tööstusettevõtteis direktorifond. Direktorifond moodustatakse omamaksuse alandamisest tekkinud kokkuhoiu või plaanilisest kasumist eraldiste arvel ettevõtteis, kus plaani järgi ei ole ette nähtud kasumit, — 2, 4 või 10% ulatuses teatud ministeeriumide ettevõtete alal, ning üleplaanilisest kasumist või omamaksuse alandamise üleplaanilisest kokkuhoiust — 25, 50 või 75% ulatuses.

Fondi võib kulutada tootmise laiendamiseks, ettevõtete elamufondi ehitamiseks ja remondiks üle kapitaalmahutuste plaani (50% ulatuses), ettevõtete töötajate kultuurilis-elukondliku teenindamise parandamiseks,

samuti neile individuaalpreemiate andmiseks, tuusikute muretsemiseks puhkekodudesse ja sanatooriumidesse ning töötajate ühekordseks abistamiseks.

2) § 25. NSVL Ministrite Nõukogu 9. novembri 1946. a. määrusega kooperatiivkaubanduse arendamise kohta linnades ja asulais on määratud kooperatiivsüsteemi ettevõtteilt ja organisatsioonidelt võetava tulumaksu diferentseeritud normide asemel ühtne norm 25% ulatuses.

3) § 69. NSVL Ministrite Nõukogu 9. juuli 1946. a. määruse kohaselt antakse plaaniliselt kahjumiga töötavaile ettevõtteile riiklikku dotatsiooni vastavalt valmistoodangu või kaupade väljamisele.

4) § 53 ja 65. NSVL Ministrite Nõukogu 29. augusti 1946. a. määrusega aasta- ja kvartali-majandusplaanide kohta on sätestatud, et liiduaastaeelarve koostatakse kvartal-jaotuses, millega seoses on ära muudetud kvartali-eelarvete igakvartaliline koostamine ja kinnitamine.

I OSA.

NSV LIIDU FINANTSÕIGUSE AINE, SÜSTEEM JA ALLIKAD.

1. peatükk.

NSV Liidu finantsid ja finantsõigus.

§ 1. NSV Liidu finantsid ja finantssüsteem. § 2. NSV Liidu finantsõigus, selle aine, süsteem ja koht nõukogude teiste õigusharude keskel. § 3. NSV Liidu finantsõiguse allikad.

§ 1. NSV Liidu finantsid ja finantssüsteem.

1. Nõukogude sotsialistlik riik oma kaasaegses arenemisfaasis teostab väliskallaletungi vastu suunatud riigi sõjalise kaitse, riigiorganite majanduslik-organisatoorse ning kultuurilis-kasvatusliku töö funktsioone ja sotsialistliku omandi kaitse funktsioone rahva vara varastajate ja riisujate vastu. Sotsialistliku majanduse organiseerimise, plaanilise juhtimise, laiendatud taastootmise, kõige laialdasema kultuurilise ülesehitustöö ja võimsa armee organiseerimise ning riigiaparaadi ülalpidamise ülesanded nõuavad suurimate materiaalsete ressursside koondamist Nõukogude riigi käsutusse.

Riigi üldtarvete rahuldamine ei toimu vastavate materiaalsete ressursside vahetu kontsentreerimise korras riigi poolt naturaalses vormis, vaid see teostatakse raha vahendusel.

Raha on hädavajalik vahend sotsialistlikus majanduses ja jääb meil püsima „kuni kommunismi esimese staadiumi, sotsialistliku arenemisstaadiumi lõpulejõudmiseni" [1].

NSV Liidus kehtib sotsialismi-põhimõte: „igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi". Sotsialistliku ühiskonna töötajad annavad ühiskonnale oma töö ja saavad vastu teise töö saadusi kvantitatiivses ja kvalitatiivses vastavuses tehtud tööle. Siit tekib range arvestuse ja kontrolli vajadus töö ja tarbimise määra, töö kvantiteedi ja kvaliteedi, töö eest saadava tasu suuruse ja iga töötaja tarbimise osa üle.

Kuid sotsialismi puhul ei saa töö arvestus toimuda vahetult ühiskondliku tööaja ühikute järgi. See on võimatu töö eriliigilisuse tõttu, nende erinevuste tõttu, mis esinevad vaimse ja kehalise töö vahel, töö mitmesuguse kvalifikatsiooni vahel, linna ja maa vahel ja üksikute majandusharude mehhaniseerimise astmete vahel. Naturaalnäidud aga ei suuda teenida ühiskondliku töö üldise arvestuse eesmärki, sest et need ei anna ühtset väljendit kogu ühiskondlikule toodangule ega selles kehastatud tööle. Siit tekib vajadus töö maksusliku arvestamise järele. Maksuse mõõduks on raha, mis väljendab ja mõõdab kõigi töösaaduste üldist kvaliteeti, mis avaldub selles, et need saadused on maksuse kandjad, et neis sisaldub teatud hulk ühiskondlikku tööd. Raha annab võimaluse arvestada ja kontrollida kulutusi ja töö tulemusi ning võrrelda mitmesuguste töösaaduste maksust omavahel.

Sotsialismi puhul toodetakse töösaadusi raha eest realiseeritavate kaupadena. Tööline saab tema poolt antava töö eest vastutasuks raha palga näol, mis on tema tarbimise määraks, sest ta ostab selle eest nõukogude kaubanduse vahendusel kaupu, mis on teiseliigilise töö saadused.

Kolhooside töösaadused, pärast riiklike kohustuste täitmist, kuuluvad kolhoosidele ja kolhoosnikuile. Kolhoosid ja

---

[1] Stalin, Leninismi küsimusi, RK „Poliitiline Kirjandus", Tallinn, 1945, lk. 409.

kolhoosnikud peavad omama võimalusi oma töösaaduste vastu saada sotsialistliku tööstuse töösaadusi. Nii ühed kui ka teised saadused ei saa olla samuti mõõdetavad teisiti kui maksuslikus väljendis, mis loob vajaduse neid toota raha vahendusel käibelolevate kaupadena, millega kindlustatakse majanduslik side linna ja maa vahel.

Saaduste otsese jaotamise ja vahetamise võimatus ja raha ning kaubanduse vajalikkus on samuti tingitud sellest, et sotsialistlik majandus ei oma veel sellist jaotamisaparaati, mis oleks võimeline arvestama ja rahuldama kogu riigis sadade miljonite inimeste tarbeid linnas ja maal, samuti nagu iga inimene teeb oma eelarvet, arvestab oma tulusid ja kulusid. Säärane aparaat võidakse luua ainult ideaalselt korraldatud nõukogude kaubanduse tulemusena. Kaupade edasiliikumise vahendina tarbijate juurde esineb raha, mille vahendusel jaotatakse ja viiakse tarbijani see osa ühiskondlikust toodangust, mis läheb individuaalseks tarbimiseks.

Seega on raha vajalikkus sotsialistlikus majanduses tingitud sellest, et raha on arvestuse ja kontrolli vahendiks töö ja tarbimise määra üle, temas väljenduvad töö ja selle tasumise tulemused, tema kaudu nõukogude kaubanduse vahendusel saavad töötajad neile kuuluva osa ühiskondlikust toodangust. Ühes sellega teenindab raha sotsialistlike ettevõtete omavahelisi majanduslikke sidemeid. Toodangu realiseerimisest saadud rahaga soetavad nad tootmisvahendeid ja tasuvad teiste ettevõtete poolt osutatud teenuste eest.

2. Kaubalis-rahaliste suhete olemasolul rahuldatakse NSV Liidu riiklikud tarbed vastavate rahaliste ressursside koondamise teel riigi käsutusse ja nende kulutamisega riikliku ahvamajandusplaani alusel. Need ressursid jaotatakse riigi poolt plaanilises korras oma organite vahel, kes saadud riiklike vahendite arvel maksavad töölistele ja teenistujaile palka ja muretsevad nende peale pandud ülesannete täitmiseks vajalikke materiaalseid väärtusi.

Nõukogude riigi poolt koondatavad rahalised vahendid, mis on määratud riigi funktsioonide täitmisega seoses ole-

vate tarvete rahuldamiseks, moodustavad NSV Liidu riiklikud finantsid.

Ühiskonna kõigi tarvete rahuldamise allikaks on teatud ajavahemikul loodud kogu ühiskondlik toodang. Sotsialismi puhul ühiskondliku toodangu jaotamise põhiprintsiip „igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi" ei tähenda siiski, et kogu ühiskondlik toodang võidakse jaotada sotsialistliku ühiskonna liikmete vahel vastavalt nende töö kvantiteedile ja kvaliteedile. Kodanike isiklike tarvete kõrval on ka ühiskondlikud tarbed, millede rahuldamine osutub ühiskonnale majanduslikuks vajalikkuseks ja on välditamatuks tingimuseks nii ühiskondlikule tootmisele kui ka ühiskondlikus tootmises töötavate isikute tarvete täielikumaks kindlustamiseks.

Kogu ühiskondliku toodangu jaotamise kohta sotsialismi puhul andis K. Marx „Gotha programmi kriitikas"[2] geniaalse skeemi, mis kehtib täielikult NSV Liidus, kuid mõnesuguse täpsustamisega, seoses sellega, et Marx ei vaadelnud sotsialismi võidu juhtumit ühes üksikult võetud riigis ja ühenduses sellega riigi kaitse vajadust välise kallaletungi vastu.

Et säilitada taastootmise protsessi katkestamatust, tuleb kogu ühiskondlikust toodangust esmajärjekorras täielikult katta tootmisprotsessis kulutatud tööriistad ja tootmisvahendid. Selle ülejäänud osa või juurdeloodud ühiskondlik toodang, mis moodustab rahvatulu, ei või samuti terviklikult minna jaotamisele töö järgi ühiskondlikus tootmises töötavate isikute vahel. Oma olemasolu säilitamise ja edasise arenemise huvides peab ühiskond enne rahvatulu jaotamist oma liikmete vahel esialgselt eraldama (maha arvama) temast selle osa, mis on määratud ühiskonna kui terviku tarvete rahuldamiseks.

Selleks otstarbeks kuuluvad rahvatulust eraldatavate fondide arvel rahuldatavate tarvete hulka:

1) tootmise laiendamine (täiendavad tööriistad ja tootmisvahendid pärast lihtsa taastootmise tarvete rahuldamist);

---

[2] К. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. XV, lk. 272—273

2) reserv- ja kindlustusfondide moodustamine rahvamajandusele loodusõnnetuste, õnnetusjuhtumite jm. läbi tekitatud kaotuste korvamiseks, millega kindlustatakse tootmisprotsessi katkestamatus;

3) maa kaitse väliskallaletungi vastu;

4) üldised halduskulud, mis ei kuulu vahetult tootmise juurde (riiklik haldus-, plaanistus- ja kontrolliaparaat, kohus, prokuratuur jm.);

5) töötajate ühiskondlikud kultuurilis-elukondlikud tarbed (haridus, tervishoid, heakord jm.);

6) ühiskonna töövõimetute liikmete ülalpidamine.

Ainult pärast nende tarvete rahuldamiseks määratud fondide mahaarvamist rahvatulust jaotatakse ülejäänud osa töö järgi ühiskonna liikmete vahel.

3. Ühiskondlike tarvete rahuldamine laiendatud sotsialistliku taastootmise, reserv- ja kindlustusfondide loomise, riigikaitse, üldhalduse, töötajate kultuurilis-elukondliku teenindamise ja töövõimetute ülalpidamise alal on sotsialistliku riigi tähtsaimaks ülesandeks ja moodustab tema poolt teostatavate funktsioonide põhilise sisu. Seepärast lasubki temal tähendatud ühiskondlike fondide loomine.

Sotsialistlik riik koondab oma käsutusse ühiskondlike tarvete rahuldamiseks rahvatulust plaanilises korras eraldatava osa ja samas korras suunab selle otseselt määratud otstarbeks. Rahvatulust riigi käsutusse laekuv osa kujundabki selle üleriikliku rahaliste ressursside fondi, mis kindlustab riigi funktsioonide täitmise ja moodustab NSV Liidu riiklikud finantsid.

Ühiskondliku toodangu jaotamine põhineb tööriistade ja tootmisvahendite jaotusel. Juurdetoodetud töösaadus kuulub neile, kes on tööriistade ja tootmisvahendite omanikud. Vastavalt NSV Liidus olemasolevaile omandivormidele luuakse töösaaduste peamine mass riiklike ja kolhoosilis-kooperatiivsete ettevõtete ja organisatsioonide poolt ja laekub vastavalt riigile, kolhoosidele ja kooperatsioonidele; tähtsusetu osa

kogu ühiskondlikust toodangust moodustab kolhoosnikute isiklike abimajandite ja üksiktalupoegade ja kodutööndajate väikeste eramajandite toodang.

Osa loodud ühiskondlikust toodangust suunatakse vastavate majandite poolt naturaalsel kujul oma taastootmise ja tarbimise vajadusteks (kolhoosid, kolhoosnikud, üksiktalupojad jm.), peamine mass aga realiseeritakse ja moodustab riiklike, kolhoosilis-kooperatiivsete ettevõtete ja organisatsioonide, kolhoosnikute, üksiktalupoegade ja kodutööndajate rahalised tulud. Need tulud on taastootmiskulutuste katmise ja riiklike ettevõtete poolt töölistele ja teenistujaile palkade maksmise, kolhooside poolt kolhoosnikutele tööpäevade eest (peale naturaaltasu) tasumise ja kooperatiivsete organisatsioonide poolt nii oma liikmete töö eest tasumise kui ka oma tööliste ja teenistujate palkade maksmise allikaks. Sel viisil jaotatakse ühiskondlik toodang ja sellega ka tema juurdeloodud osa, s. o. rahvatulu, hulga kanalite kaudu kuni sotsialistliku ühiskonna üksikute liikmeteni vastavalt nende töö kvantiteedile ja kvaliteedile.

Rahvatulust selle osa suunamine riigi käsutusse, mis on plaanilises korras määratud ühiskondlike tarvete rahuldamiseks, toimub sotsialistliku majanduse ettevõtete ja organisatsioonide ning NSV Liidu kodanike tulusid moodustavate rahaliste vahendite akumulatsiooni teel. Nende vahendite koondamise ülesanded üleriiklikku rahaliste ressursside fondi ja nende suunamine kinnitatud plaani alusel ühiskondlike tarvete rahuldamiseks teostatakse NSV Liidu finantssüsteemi kaudu.

Omandivormide erinevus ja tulude liikide mitmekesisus tingivad rahaliste vahendite kogumise mitmesuguste vormide ja meetodite rakendamise vajaduse, ühiskondlike tarvete mitmekesisus tingib aga nende rahuldamise organiseerimise mitmesuguste vormide rakendamise ning ühiskondlike fondide kujundamise vajaduse selleks otstarbeks.

Vastavalt sellele kuuluvad NSV Liidu finantssüsteemi koostisse NSV Liidu eelarvesüsteem, riiklike hoiukassade

süsteem, riikliku vara- ja isikukindlustuse süsteem, riikliku sotsiaalkindlustuse süsteem, pikaajaliste mahutuste pankade süsteem ja oma funktsioonide osas ka NSV Liidu Riigipanga süsteem.

4. Keskset ning juhtivat kohta NSV Liidu finantssüsteemis omab eelarvesüsteem, mis koosneb liidueelarvest, liidu- ja autonoomsete vabariikide eelarveist ja töörahva saadikute nõukogude kohalikest eelarveist. Kõik need eelarved koondatakse ühtsesse NSV Liidu riigieelarvesse. NSV Liidu riigieelarve — see on NSV Liidu Ülemnõukogu poolt kinnitatud, riigifunktsioonide teostamiseks vajalike, riigivõimu kesk- ja kohalike organite käsutuses olevate ressursside akumulatsiooni plaan ja nende ressursside jaotamise plaan üksikute riiklike tarvete vahel.

Riigieelarve otsustav tähtsus ühiskondlike põhiliste fondide kujundamisel määrab ära riigitulude akumulatsiooni põhimeetodi, mis peab garanteerima nende kindla, püsiva ning regulaarse laekumise. Niisuguseks meetodiks on kõrgemate riigivõimuorganite poolt seadusandlikus korras maksude, s. o. kohustuslike maksete kehtestamine, mis kantakse seadusega kindlaksmääratud suuruses ja tähtaegadel NSV Liidu sotsialistliku majanduse ettevõtete, organisatsioonide ja kodanike poolt riigituludesse. Maksud moodustavad eelarvesüsteemi tähtsaima elemendi.

NSV Liidu riigieelarve kulude-osa täpne täitmine, riiklike kulude sooritamine üksikute majandusharude osas ja vahendite sihtotstarbeline suunamine kooskõlas kinnitatud plaaniga kindlustatakse eelarvesüsteemi poolt sellega, et see täitmine allutatakse erirežiimile, mis on rajatud eelarvedistsipliini rangele järgimisele, millega kaasub aktiivne kontroll riiklike vahendite otstarbekohase, seadusliku, säästliku ning sihipärase kulutamise üle.

NSV Liidu riigitulude koostises ühendatakse sotsialistliku majanduse ettevõtete, organisatsioonide ja kodanike kohustuslikud maksed elanikkonna vahendite mobiliseerimisega vabatahtlikkuse alusel elanikkonna säästude juurdetõmbamise

teel riikliku krediidi kaasabil. Seoses sellega on NSV Liidu finantssüsteemi üheks koostisosaks riiklikud hoiukassad ülesandega — organiseerida elanikkonna sääste. Nende peamine ülesanne seisneb säästude juurdetõmbamises hoiustesse ja riigilaenudesse, samuti hoiustajate ja riigilaenu-obligatsioonide omanike teenindamises. Hoiukassade hoiuste stabiilne jääk hoitakse riigilaenu-obligatsioonides ning on seega NSV Liidu riigitulude allikaks.

Üheks põhiliseks vormiks NSV Liidus kindlustusfondi kujundamisel, mis on määratud loodusõnnetustest ja õnnetusjuhtumeist tekkinud kahjude korvamiseks rahvamajanduses, on NSV Liidu finantssüsteemi kuuluv riiklik kindlustus. Kindlustus viiakse läbi nii kohustuslikus kui ka vabatahtlikus korras, kusjuures kindlustusfond kujundatakse kindlustusevõtjate poolt tasutavaist erimakseist. Riikliku kindlustuse poolt kogutavad varuressursid mahutatakse riigilaenudesse ja laekuvad nende kaudu eelarvesse, kuhu kantakse üle ka osa kindlustusoperatsioonide akumulatsioonist.

Tööliste ja teenistujate materiaalne kindlustus vanaduse, samuti haiguse ja töövõimekaotuse puhul teostatakse NSV Liidu riikliku sotsiaalkindlustuse kaudu. Sotsiaalkindlustusvahendite allikaks on kõigile ettevõtteile, organisatsioonidele ja asutistele kohustuslikud kindlustusmaksed. Riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve, mobiliseerides paljudesse miljarditesse ulatuvaid summasid tööliste ja teenistujate elukondliku, materiaalse ja kultuurilise seisundi parandamiseks ja kujutades endast kodaniku konstitutsiooniliste õiguste ühe põhilise materiaalse tagatise, on NSV Liidu riikliku finantssüsteemi lahutamatu osa.

Et sotsiaalkindlustusvahendid on riiklikud ning neid kasutatakse täiesti samadeks eesmärkideks, mida taotleb töötajate materiaalse ja kultuurilise teenindamise alal NSV Liidu riigieelarve, siis lülitatakse sotsiaalkindlustuseelarve NSV Liidu ühtsesse riigieelarvesse.

Kapitaalehitustöö tohutu ulatus ning tähtsus NSV Liidus ja ehitustöö tootmisprotsessi iseärasused nõuavad selle finant-

seerimiseks riiklikest vahendeist eri organisatsiooni. See organisatsioon peab kindlustama aktiivse finantskontrolli teostamise riikliku kapitaalehitustöö-plaani täpse järgimise, kulutuste efektiivsuse ja ehituse kinnitatud maksusest kinnipidamise üle. Aparaadina, kes ühendavad kapitaalehitustöö finantseerimise ühes pideva finantskontrolliga, esinevad pikaajaliste mahutuste eripangad. Et kapitaalehitustöö finantseerimiseks on rida allikaid (riigieelarve, kasum, ettevõtete amortisatsioon jm.), siis teostavad pikaajaliste mahutuste eripangad kõigi kapitaalehitustöödeks määratud ressursside akumulatsiooni ja kontrolli nende mobiliseerimise plaani täitmise üle.

Ühes sellega täidavad pikaajaliste mahutuste eripangad rea teisi, kapitaalehitustööga seotud funktsioone, mida vaatleme allpool krediidisüsteemi käsitlevas peatükis.

5. NSV Liidu valitsuse poolt kindlaksmääratud finantspoliitika elluviimist ja NSV Liidu finantsala vahetut juhtimist teostab liiduvabariiklik NSV Liidu Rahandusministeerium, kelle organeiks on liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumid ja töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede rahandusosakonnad.

NSV Liidu KTK ja RKN-i poolt 27. mail 1936 kinnitatud põhimäärusega ja järgneva seadusandlusega on NSV Liidu Rahandusministeeriumile pandud järgmised ülesanded [3]:

finantsseaduste eelnõude väljatöötamine ja esitamine NSV Liidu Ülemnõukogule ning nende elluviimise juhtimine;

finantsküsimusi käsitlevaist seadustest, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlustest, NSV Liidu valitsuse määrustest ja korraldustest, liidu- ja autonoomsete vabariikide ning kohalike riigivõimuorganite eelarvelistest õigustest kinnipidamise kontroll;

NSV Liidu liidueelarve ja NSV Liidu riigieelarve projektide koostamine ja esitamine NSV Liidu Ministrite Nõukogule

---

[3] LSKK 1936, nr. 29, art. 268; 1937, nr. 70, art. 329; nr. 71, art. 335; LMKK 1938, nr. 22, art. 143.

ja arvamuste koostamine ning esitamine liiduvabariikide eelarvete kohta;

NSV Liidu ministeeriumide ja ametkondade alaeelarveprojektide ja tulude-kulude bilansside (finantsplaanide) läbivaatamine ja arvamuste esitamine nende kohta NSV Liidu Ministrite Nõukogule, samuti arvamuste esitamine NSV Liidu Riigipanga krediidi- ja kassaplaanide kohta NSV Liidu Ministrite Nõukogule;

liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete täitmise kassajuhiste väljatöötamine kooskõlastatult NSV Liidu Riigipangaga ja nendest juhistest kinnipidamise kontroll;

liidueelarve täitmine ja liiduvabariikide rahandusministeeriumide töö juhtimine vabariiklike ja kohalike eelarvete täitmise alal;

riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide kontroll nende kohustuste ajaldise täitmise üle riigieelarve suhtes; asutiste ja majandusorganisatsioonide poolt neile eelarvest antavate vahendite kulutamise õigsuse, eelarveväliste vahendite ning vajaduse korral ka majandusorganisatsioonide omade vahendite moodustamise ja kulutamise, finants-eelarvedistsipliinist kinnipidamise, arvepidamise ja aruandluse õigsuse kontroll;

riiklike ja kohalike maksude arvutamise ja laekamise, samuti riiklike majandusorganisatsioonide kasumitest eraldamise korraldamine ja juhtimine kogu NSV Liidu territooriumil; kaebuste läbivaatamine rahandusorganite ebaõige tegevuse alal maksude ja muude maksete laekamisel;

ministeeriumide, ametkondade ja asutiste poolt neile määratud koosseisudest, palgamääradest, palgafondist ja halduS-majanduskulude alaeelarvest kinnipidamise kontroll;

raamatupidamisaruannete ja -bilansside vormide ja nende koostamise juhendite kinnitamine kõigi rahvamajandusharude ettevõtete ja organisatsioonide tarvis; NSV Liidu ministeeriumide ja ametkondade poolt kinnitatavate majandusorganite bilansside kontroll;

NSV Liidu riigieelarve täitmise arvepidamise ja aruand-

luse korra ja vormide kehtestamine kooskõlas liidulise seadusandlusega;

NSV Liidu riigieelarve täitmise aruannete koostamine ja nende esitamine NSV Liidu Ministrite Nõukogule;

riikliku kindlustuse organiseerimine ja juhtimine;

riigilaenude mahutamise ja kustutamise organiseerimine, samuti protsentide ja võitude väljamaksmine nende järgi; riiklike loteriide läbiviimise organiseerimine;

hoiunduse organiseerimine ja hoiukassade süsteemi juhtimine;

pikaajaliste mahutuste pankade töö juhtimine ja nende töö kontroll; NSV Liidu Riigipanga bilansside läbivaatamine ja nende kohta arvamuste esitamine NSV Liidu Ministrite Nõukogule;

kontroll valuuta-seadusandlusest kinnipidamise ja mittekaubanduslike valuuta-arvelduste üle; NSV Liidu makse- ja arveldusbilansside koostamine;

kontroll afinaažtehaste töö ja väärismetallide arvestamise, hoidmise ja kulutamise õigsuse üle neid metalle tarvitavais ettevõtteis, asutistes ja organisatsioonides;

proovivalve töö juhtimine;

Riiklike Väärtmärkide Valmistamise Valitsuse (Gosznak SSSR) ja Riikliku Finantsalase Kirjanduse Kirjastuse töö juhtimine;

kaadri ettevalmistamise juhtimine oma süsteemi jaoks: selleks finantsalaste õppeasutiste organiseerimine ja nende juhtimine; finantsalase teadusliku uurimise instituudi juhtimine.

NSV Liidu Rahandusministeeriumile pandud ülesannete täitmiseks on talle antud õigus:

1) teostada NSV Liidu riigieelarvel seisvate riiklike asutiste ja organisatsioonide, samuti isemajandavate riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide finantstegevuse revisjone ja ülevaatusi;

2) nõuda asutistelt, ettevõtteilt ja organisatsioonidelt sularaha ja väärtpaberite, kõigi rahaliste dokumentide, arve-

raamatute, plaanide, alaeelarvete jm. ettenäitamist, kindlaksmääratud aruandluse esitamist nende finantsmajanduse seisundi kohta, samuti kirjalikke seletusi, teatisi ja dokumentide ärakirju kõigis revisjonide teostamisel tekkivais küsimustes; saada krediidiasutistelt vajalikke andmeid, teatisi ja dokumentide ärakirju, mis on seoses kontrollitava asutise või ettevõtte operatsioonidega;

3) kohaldada riikliku eelarvedistsipliini rikkumise puhul seadusega kindlaksmääratud finantssanktsioone, samuti anda asutiste ja organisatsioonide juhatajaile kohustuslikke juhiseid eelarvedistsipliini rikkumiste kõrvaldamiseks;

4) saada kõigilt riiklikelt, kooperatiivseilt ja ühiskondlikelt asutistelt, ettevõtteilt ja organisatsioonidelt NSV Liidu riigieelarve ja selle täitmise kvartaliplaanide koostamiseks vajalikke materjale;

5) teostada seadusega kindlaksmääratud juhtumeil maksete sissenõudmist NSV Liidu riigieelarvesse vaieldamatus korras;

6) nõuda asutistelt, organisatsioonidelt ja ettevõtteilt teateid väärismetallide sissetuleku, kulutamise ja olemi kohta ja teostada nende kasutamise revisjone.

NSV Liidu Rahandusministeeriumi aparaat on kujundatud põhiliselt tootmisalase printsiibi järgi. NSV Liidu Rahandusministeeriumi koosseisu kuulub Eelarve Valitsus, mis töötab välja liidueelarve ja NSV riigieelarve projektid, täidab liidueelarvet, koostab NSV Liidu riigieelarve täitmise aruandeid, töötab välja eelarvelise seadusandluse eelnõud ja koostab juhiseid ja juhendeid eelarvete koostamise ja täitmise kohta.

Kontroll-Revisjoni Valitsus kontrollib kõigi riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide ja rahandusorganite finantstegevust riiklike vahendite seadusliku ning säästliku kulutamise seisukohalt, vabariiklike ja kohalike eelarvete täitmise õigsust, NSV Liidu Riigipanga asutiste poolt eelarve kassalise täitmise juhiste ja pikaajaliste mahutuste eripankade poolt nende peale pandud funktsioonide täitmist.

Riigitulude Valitsus organiseerib sotsialistliku majanduse ettevõtteilt ja organisatsioonidelt maksude laekamist. Samu funktsioone elanikkonna suhtes täidab Maksude Valitsus.

Koosseisude Valitsus kontrollib kõigi riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide poolt neile kindlaksmääratud koosseisudest, palgamääradest, palgafondidest ja haldus-majanduskulude alaeelarveist kinnipidamist, samuti finantseerib neid kulusid.

NSV Liidu rahvamajanduse, kultuuri ja riigikaitse finantseerimist teostatakse NSV Liidu Rahandusministeeriumi rea harukondlike valitsuste ja osakondade poolt (riigikaitse, riigikaitsetööstuse ja põllumajanduse finantseerimise valitsused, lasterikaste ja vallasemade riikliku toetuse valitsus, üksikute tööstusharude, transpordi ja side, kaubanduse ja varumise, kommunaal- ja elamumajanduse, hariduse, tervishoiu finantseerimise osakonnad).

NSV Liidu Rahandusministeeriumi Valuuta Valitsus töötab läbi küsimused, mis on seotud valuutakäibega, selle sisse- ja väljaveoga, vaatab läbi välismaal olevate NSV Liidu eelarveliste organisatsioonide alaeelarved, väliskaubandus-organisatsioonide finantsplaanid ja aruanded, koostab välisvaluutatulude ja -kulude plaanid ja NSV Liidu arveldusbilansid.

Väärismetallide Valitsus teostab funktsioone, mis sellel alal on pandud NSV Liidu Rahandusministeeriumile.

Rahandusala kaadri arvestamine on pandud Kaadrite Valitsusele ja selle ettevalmistus — Õppeasutiste Valitsusele.

NSV Liidu Rahandusministeeriumi vahetus alluvuses on peale selle erimääruste alusel tegutsevad järgmised organid: Riiklike Hoiukassade ja Riikliku Krediidi Peavalitsus, Riikliku Kindlustuse Peavalitsus, pikaajaliste mahutuste eripangad ja Riiklike Väärtmärkide Valmistamise Valitsus.

6. Liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumide, kraide ja oblastite rahandusosakondade aparaadid omavad põhiliselt samasuguseid jaotusi, nagu NSV Liidu Rahandusministeeriumgi, kuid mõningal määral muudetud

kujul (vabariikide rahandusministeeriumides on kõigi tööstusharude finantseerimine koondatud ühte osakonda, samuti nagu kõigi kultuuriliste ürituste finantseerimine; kraide ja oblastite rahandusosakondades teostatakse kõigi rahvamajandusharude finantseerimist ühe osakonna poolt, kultuuriala finantseerimist aga eelarveosakonna poolt). Peale selle puuduvad neil riigikaitse, transpordi ja side finantseerimise osakonnad, valuuta- ja väärismetalli-osakond. Neile rahandusorganeile on allutatud vastavad hoiukassade ja riikliku kindlustuse valitsused.

Linnade ja rajoonide rahandusosakondades on valitsuste ja osakondade asemel organiseeritud inspektuurid [4] (eelarve, riigitulude, elanikkonnalt võetavate maksude, koosseisude, rahvamajanduse finantseerimise alal); nende osakondade juhtimisele alluvad linnade ja rajoonide hoiukassad ja kindlustusinspektuurid.

Finants-allorganitena esinevad jaoskonna maksuinspektorid ja maksuagendid [5], jaoskonna kindlustusinspektorid ja üksikud hoiukassad.

7. Seoses sellega, et real juhtumeil tulude laekumine ja kulude sooritamine ajaliselt ei ühti (tootmise hooajalisus, hooajalised kulutused jm.), ja seoses sotsialistliku majanduse ettevõtete ja organisatsioonide teiste ajutiste vajadustega tekib ajutine tarve vahendite järele, mis kaetakse NSV Liidu krediidisüsteemi (pankade) poolt antava krediidi (tagastatavate laenude) abil. Krediteerimisvahendite allikatena esinevad krediidisüsteemi poolt ajutiselt mobiliseeritavad sotsialistliku majanduse ettevõtete ja organisatsioonide vabad vahendid. Sel viisil annab krediidisüsteem üle ühtede ettevõtete ja organisatsioonide ajutiselt vabad vahendid ajutiseks kasutamiseks teistele ettevõtetele ja organisatsioonidele, kes tunnevad rahaliste vahendite puudust.

---

[4] Eesti NSV-s on maksude-, eelarve-, riigitulude jne. sektorid. — Toim. märkus.

[5] Eesti NSV-s on abi-maksuinspektorid. — Toim. märkus.

NSV Liidu rahvamajanduse lühiajalise krediteerimise põhiliseks organiks on NSV Liidu Riigipank. Samal ajal on NSV Liidu Riigipank emissiooni ja arvelduse keskuseks ja NSV Liidu riigieelarve kassalise täitmise aparaadiks. NSV Liidu Riigipangale on pandud NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt kinnitatud plaani alusel rahamärkide emissioon ja NSV Liidu rahakäibe reguleerimine. Kõik rahalised arveldused sotsialistliku majanduse ettevõtete ja organisatsioonide vahel teostatakse peamiselt ainult Riigipanga kaudu (peale väheste väikeste vahetute arvelduste sularahas). Oma krediteerimis- ja arveldusfunktsioonide täitmisel, mille puhul NSV Liidu Riigipanka koondatakse kõik ettevõtete ja organisatsioonide rahalised ressursid, teostab NSV Liidu Riigipank kontrolli tootmise ja kaubakäibe plaanide täitmise käigu ning finantsplaanide ja akumulatsiooni ülesannete täitmise üle. NSV Liidu Riigipank teostab NSV Liidu riigieelarve kassalist täitmist, s. o. riigitulude vastuvõtmist ja määratud korras rahaliste vahendite andmist riiklikeks kuludeks; eelarve kassalisel täitmisel lasub NSV Liidu Riigipangal ka rida kontrollfunktsioone.

NSV Liidu Riigipanga süsteemi organisatsiooni vaadeldakse allpool NSV Liidu krediidisüsteemi käsitlevas peatükis.

§ 2. NSV Liidu finantsõigus, selle aine, süsteem ja koht nõukogude teiste õigusharude keskel.

1. Ühiskondlikud suhted, mis tekivad finantssüsteemi kaudu rahaliste vahendite kogumisel ja jaotamisel riigi poolt, reguleeritakse NSV Liidu finantsõigusega. Seega nõukogude finantsõigus on kogum juriidilisi norme, mis reguleerivad suhteid eelarve, maksude, riikliku krediidi, hoiunduse, riikliku kindlustuse, riikliku sotsiaalkindlustuse, lühiajalise krediidi ja arvelduse, rahasüsteemi korralduse, rahakäibe reguleerimise ja finantskontrolli alal.

NSV Liidu finantsõiguse süsteemi kuuluvad juriidilised normid, mis määravad kindlaks:

1) NSV Liidu finantssüsteemi korralduse;

2) riigikulude koostise, suuna ja finantseerimise allikad;

3) riigitulude süsteemi (maksunduslikud ja mittemaksunduslikud maksed eelarvesse); nende tuvastamise ja laekamise korra ja sellega seostuvad riigivõimu- ja riigihaldusorganite, sotsialistlike ettevõtete ning organisatsioonide ja NSV Liidu kodanike õigused ja kohustused;

4) riigivõimu- ja riigihaldusorganite pädevusest tulenevad eelarvealased õigused, mis on kindlaks määratud NSV Liidu Konstitutsiooniga; tulude ja kulude jaotus eelarve üksikute liikide vahel; liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete koostamise, kinnitamise ja täitmise korra, rahvamajanduse, kultuuri, halduse ja riigikaitse eelarvelise finantseerimise korra; eelarvete kassalise täitmise korra; eelarvete täitmise aruannete koostamise ja kinnitamise korra; eelarvete täitmise üle kontrolli teostamise korra;

5) riikliku krediidi ja hoiunduse organisatsiooni; riigilaenude väljalaske, käibe ja kustutuse korra; riiklike hoiukassade suhtluse eelarve- ja krediidisüsteemidega;

6) riikliku vara- ja isikukindlustuse organisatsiooni ja selle suhtluse eelarve- ja krediidisüsteemidega;

7) riikliku sotsiaalkindlustuse suhtluse eelarve- ja krediidisüsteemidega;

8) NSV Liidu rahasüsteemi korralduse, rahakäibe plaanistamise ja reguleerimise korra ning välisvaluuta käibe;

9) lühi- ja pikaajalise krediteerimise ja arvelduse korralduse rahvamajanduses; NSV Liidu Riigipanga kontrolli- ja reguleerimisfunktsioonid lühiajalise krediteerimise ja arvelduse alal; NSV Liidu Riigipanga krediidiplaanide koostamise, kinnitamise ja täitmise korra; suhtlused krediidi- ja eelarvesüsteemide vahel eelarvete täitmise protsessis;

10) riikliku finantskontrolli korralduse ja teostamise korra.

Üldiseks kriteeriumiks üksikute juriidiliste normide arva-

miseks finantsõiguse valdkonda on nende vahetu seos suhetega, mis tekivad riigi poolt tema funktsioonide teostamiseks vajalike rahaliste ressursside akumulatsiooni-protsessis ja nende ressursside plaanilises jaotamises ja kasutamises. Kuid nõukogude riigi finantsalase tegevuse protsessis tekkivate suhete süsteemis on suhteid, mida reguleeritakse mitte ainult finantsõiguse normidega, vaid ka riigi-, haldus- ja tsiviilõiguse normidega. Kus aga asetseb piir, mis lahutab finantsõiguse nõukogude õiguse teistest naaberharudest?

2. NSV Liidu riigiõigus on kogum juriidilisi norme, mis määravad ja kinnistavad NSV Liidu ühiskondliku ja riikliku struktuuri, NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide võimkonna, riigivõimu- ja riigihaldusorganite süsteemi ja pädevuse ning NSV Liidu kodanike põhiõigused ja kohustused. NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide konstitutsioonides ja seadusandluses riigiõiguse alal leidub ka norme, mis sätestavad riiklikke finantse; need määravad NSV Liidu finantssüsteemi korralduse põhimõtted ja liiduliste, vabariiklike ja kohalike riigivõimu- ja riigihaldusorganite pädevuse riiklike rahaliste vahendite kogumise ja kulutamise alal.

NSV Liidu finantsõiguse normid konkretiseerivad riigiõiguse konstitutsioonilisi sätteid nõukogude finantsalases seadusandluses ja reguleerivad riiklike finantside valdkonnas tekkivaid mitmekesiseid suhteid.

NSV Liidu haldusõigus määrab nõukogude riigihalduse põhiprintsiibid, riigihaldusorganite pädevuse haldusaktide andmiseks, riigihalduses seaduslikkuse kindlustamise vormid ja viisid, riigihaldusorganite ja ametiisikute õigused ja vastutuse.

Need haldusõiguse üldsätted laienevad täiel määral ka finantssuhteile. Lähtudes haldusõiguslikest printsiipidest ja sätteist määravad finantsõiguse normid organisatsioonilised vormid finants- ja krediidisüsteemi haldamiseks, finants- ja krediidiorganite struktuuri, nende konkreetsed õigused ja kohustused ning finantshaldusorganite ametiisikute vastutuse.

Finants- ja tsiviilõiguse kokkupuude seisneb selles, et

rida finants- ja krediidisüsteemi operatsioone on tsiviilõiguslike suhete tekkimise allikaks ja reguleeritakse tsiviilõiguse normidega (lühiajaline krediit, arveldused, riiklik kindlustus, hoiundus jm.).

Tunnusena, mis piiristab tsiviil- ja finantsõiguse sfäärid finants- ja krediidisüsteemi konkreetseis suhteis sotsialistliku majanduse ettevõtetega ning organisatsioonidega ja NSV Liidu kodanikega, esineb neis suhteis finants- ja krediidiorganite poolt võetud juriidiline positsioon. Finantsõiguse juurde kuuluvad need vahekorrad, kus finants- ja krediidiorganid esinevad võimuteostamis-organitena. Finantsõigus ei reguleeri neid suhteid, mis tekivad finantsorganite ja teiste organisatsioonide ning kodanike vahel neil juhtudel, kui need suhted omavad lepingu või tehingu kuju või tulenevad tekitatud kahju või põhjendamatu rikastumise tagajärjel. Need kohustuslikud vahekorrad, milledes finantsorganid ei täida võimuteostamisfunktsioone, reguleeritakse tsiviilõigusega.

3. Millised on siis finantsõigusteaduse ja finantsteaduse vahelised piirid ja kokkupuutepunktid?

Finantsteadus kui majandusteaduse haru uurib finantssüsteemi majanduslikke aluseid, selle arenemise seaduspärasusi ja ajaloolist tingitust, selle organisatsiooni ja tegevuse põhimõtteid ning toimeid, riiklike finantsressursside kujunemise majanduslikke allikaid, nende kogumise ja jaotamise vorme ja meetodeid, finantsilise plaanistamise ja kontrollimise süsteemi ja meetodeid. Kuid kogu finantssüsteemi organisatsioon põhineb vastavail seadusandlikel aktidel, ja kõik suhted, mis tekivad seoses riigivõimu- ja riigihaldusorganite tegevusega finantsalal, on õiguslikud suhted. Seepärast, uurides ühiskondlikke suhteid, mis tekivad nõukogude riigi poolt tema funktsioonide teostamiseks vajalike ressursside kogumisel ja kasutamisel, ei saa finantsteadus mööda minna neist õiguslikest normidest, mis reguleerivad neid suhteid. Kuid neid norme ei võeta finantsteaduses iseseisva õigusliku analüüsi objektina, vaid selle uurimiseks, kuidas finantsmajanduslikud seaduspärasused ja partei ning valitsuse finants-

poliitika kinnistatakse õiguslikes normides ja kuidas teatud finantsõiguslik kord mõjustab omalt poolt finantssuhete arenemist. Selleks otstarbeks kasutab finantsteadus ära finantsõigusteaduse üldistused ja järeldused.

Samal ajal ei saa finantsõigusteadust, mis uurib juriidilisi norme, mis reguleerivad suhteid riiklike finantside valdkonnas, üles ehitada väljaspool tihedat seost finantsteadusega. Õiguslike vahekordade õiget analüüsi ei ole võimalik teostada lahus neist majanduslikest alustest, millede baasil need tekivad. Seepärast haarab finantsõigusteadus finantsõiguslike suhete analüüsimisel nende majanduslike aluste avastamiseks ulatuslikult finantsteaduse poolt väljatöötatud teese ja järeldusi [6].

§ 3. NSV Liidu finantsõiguse allikad.

1. NSV Liidu finants- ja krediidisüsteemi organisatsiooni üldalused, NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ning kohalike nõukogude pädevus finantside ja krediidi alal, samuti riigivõimu- ja riigihaldusorganite õigused põhinevad NSV Liidu Konstitutsioonil ning liidu- ja autonoomsete vabariikide konstitutsioonidel.

Konstitutsioonide juhtsätted arendatakse ning konkretiseeritakse finantsala eriseadusandlusega. Kuivõrd finants- ja krediidisüsteem on ehitatud kogu Liidus täieliku ühtsuse alusel ja demokraatliku tsentralismi põhimõtteil, on NSV Liidu finantsõiguse põhiliseks allikaks üleliiduline finantsseadusandlus. Seda seadusandlust vaadeldakse üksikasjalikult järgnevais peatükkides finantsõiguse kõigis alajaotustes. Siinkohal aga piirdume vaid osutamisega tähtsusele, mida omavad finantsõiguse allikana NSV Liidu riigieelarve seadused, mis NSV Liidu Ülemnõukogu poolt võetakse igal aastal vastu vastavaks aastaks riigieelarve kinnitamisel. Need seadused sisal-

[6] § 2 juurde vt.: „Система советского социалистического права“ (тезисы), Институт права Академии наук, Юриздат, 1941; Е. Ровинский, Предмет советского финансового права, „Советское государство и право“, 1940 г. № 3.

davad NSV Liidu riigieelarve, liidueelarve, liiduvabariikide vabariiklike ja kohalike eelarvete üldmahu, üleriiklikest maksudest ja tuludest liiduvabariikide riigieelarveisse eraldamise määra, vabariiklikest eelarveist kohalikesse eelarveisse üleandmisele kuuluvate summade kinnitamise ja teisi norme, mis reguleerivad NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ja kohalike nõukogude eelarvelisi suhteid. NSV Liidu riigieelarve seadused omavad seda iseärasust, et nende kehtivus piirdub ainult selle ühe aastaga, mille peale eelarve on kinnitatud.

2. Üleliiduline seadusandlus annab finantsalal liiduvabariikidele laialdase võimkonna (vabariikide eelarvesüsteemi organisatsiooni, kohalike võimuorganite eelarveõiguste ulatuse määramise, eelarveprotsessi, riigi- ja kohalike maksude, vabariikide riigieelarvete kinnitamise jm. alal). Seepärast NSV Liidu finantsõiguse allikana esineb samuti liiduvabariikide finantsseadusandlus, mida teostatakse NSV Liidu Konstitutsiooni ja liiduvabariikide konstitutsioonidega ning üleliidulise finantsseadusandlusega kindlaksmääratud liiduvabariikide võimkonna piirides.

NSV Liidu ja liiduvabariikide seadusandlusega on jäetud autonoomsete vabariikide ja kohalike riigivõimuorganite reguleerida tähelepandaval hulgal finantssuhteid vastavalt kohalikele tingimustele (kohalike eelarvete, kohalike maksude, kohalike tulude, üksikute riigimaksude jm. alal). Seoses sellega tuleb arvata finantsõiguse allikate hulka ka autonoomsete vabariikide finantsseadusandlus ja kohalike töörahva saadikute nõukogude otsused finantsalastes küsimustes, mis on antud nende pädevusse.

3. Kehtiv seadusandlus annab suure hulga küsimusi NSV Liidu Ministrite Nõukogu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude ja töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede pädevusse. Kooskõlas sellega on finantsõiguse allikate järgmiseks liigiks NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduning autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude määrused ja korraldused, mis on antud kehtiva finantsseadusandluse

alusel ja selle nõuete täitmiseks, samuti ka töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede otsused ja korraldused, mis on nende poolt vastu võetud neile NSV Liidu ja liiduvabariikide seadustega antud õiguste piirides (need õigused on näidatud allpool vastavais peatükkides).

Finantsseadused ja ministrite nõukogude määrused viiakse täide halduskorraldustega. Kehtivate seaduste ja ministrite nõukogude määruste alusel ning nende täitmiseks annavad ministeeriumid oma pädevuse piirides käskkirju ja juhendeid, milledes määratakse kindlaks alluvate organite tegevuse kord seaduste ja ministrite nõukogude määruste täideviimisel, samuti antakse vajalikud seletused nende rakendamiseks. Seepärast kuuluvad NSV Liidu Rahandusministeeriumi ja liiduvabariikide rahandusministeeriumide ja Riigipanga juhatuse poolt oma tegevuse sfääris väljaantavad käskkirjad ja juhendid samuti finantsõiguse allikate hulka. Selliseina tuleb eriti märkida neid käskkirju ja juhendeid, mis antakse välja NSV Liidu Rahandusministeeriumi, liiduvabariikide rahandusministeeriumide ja Riigipanga juhatuse poolt seadusandlike organite või ministrite nõukogude erivolituste alusel ja sisaldavad seaduste või ministrite nõukogude määruste üldnormide (näit. kindlustuse üksikute liikide, hoiukassaoperatsioonide üksikute liikide teostamise korra jm.) arendamist.

II OSA.

RIIGIKULUD.

2. peatükk.

Riigikulude koostis.

§ 4. Kulud rahvamajanduse finantseerimiseks. § 5. Kulud sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks. § 6. Riigikaitsekulud. § 7. Halduskulud. § 8. NSV Liidu riigieelarve kulude-osa struktuur.

§ 4. Kulud rahvamajanduse finantseerimiseks.

NSV Liidu riiklike kulude koostise määravad sotsialistliku riigi poolt teostatavad riigiorganite majanduslik-organisatoorse ja kultuurilis-kasvatusliku töö, sotsialistliku omandi kaitse ja maa väliskallaletungi vastu suunatud sõjalise kaitse funktsioonid. Kooskõlas sellega suunatakse NSV Liidu peamised riigikulud rahvamajanduse, sotsiaal-kultuuriliste ürituste, riigikaitse ja halduse finantseerimiseks.

Nõukogude riigi majanduslik-organisatoorse funktsiooniga seotud rahvamajanduskulude eesmärgiks on — laiendada ning tugevdada sotsialistlikku majandussüsteemi ja sotsialistlikku omandit, mis moodustavad NSV Liidu majandusliku aluse. Nende kulude hulka kuuluvad kõigi sotsialistlike tööstusharude, põllumajanduse, transpordi, side, välis- ja sisekauban-

duse, varumise ja varustuse, kommunaal- ja elamumajanduse ja teiste majanduslike ürituste finantseerimine.

Riiklikud kulud tööstuslike ettevõtete ehitamiseks ja laiendamiseks on kindlustanud stalinlike viisaastakute vältel eduka sotsialistliku majanduse aluse loomise, NSV Liidu muutmise mahajäänud agraarmaast esirindlikuks tööstusmaaks ja kogu NSV Liidu rahvamajanduse tehnilise rekonstruktsiooni lõpuleviimise. Esimese viisaastaku kestel lasti käiku tööstuse põhifonde 15,7 miljardi rubla suuruses, teisel viisaastakul — 53 miljardi rubla ulatuses. Kolmanda viisaastaku kolme aasta vältel astus riikliku tööstuse rivvi 2900 ettevõtet.

Nõukogude Liit on muutunud võimsaks, majanduslikult sõltumatuks tööstus-suurriigiks, kes varustab oma majandust ja riigikaitset kõige vajaliku tehnilise varustusega. Riigis loodi juurde rida kõige tähtsamaid tööstusharusid — tööpingi-, lennuki-, auto-, traktori- ja keemiatööstus, samuti võimas toorainete ja küttebaas, mis vabastas NSV Liidu sisseveosõltuvusest.

1940. a. ületas NSV Liidu tööstuse brutotoodang 12-kordselt 1913. a. taseme. Tööstustoodangu mahu järgi jõudis NSV Liit esimesele kohale Euroopas ja teisele kohale maailmas (Põhja-Ameerika Ühendriikide järel). Tänu metallurgia ja masinaehituse arenemisele saavutas NSV Liit sõltumatuse masinate sisseveo alal välismaalt. Kui 1913. a. veeti 43,5% kõigist majandusele vajalikest masinaist Venemaale sisse välismaalt, siis juba 1937. a. moodustas masinate sissevedu NSV Liitu vaid 0,9% vajadusest [1].

Ilma võimsa tööstuseta, mis loodi stalinlikel viisaastakuil, poleks võimalik olnud sellise sõja pidamine, nagu sõda saksa fašismiga, mille mastaap ja osavõtva tehnika hulk ületas kaugelt kõik, mida maailm senini oli näinud. NSV Liidu võimas tööstus on Nõukogude Armee lahingulise edu materiaal-tehniliseks baasiks.

---

[1] „Социалистическое строительство Союза ССР", Госпланиздат, 1942, lk. 28.

Riigi industrialiseerimise edusammud lõid tehnilise aluse põllumajanduse sotsialistlikuks rekonstruktsiooniks. Kollektiviseermispoliitika teostamise tulemusena omab maa killustatud, noa-aegse tehnikaga üksiktalundite asemel esirindliku tehnikaga varustatud maailma suurimat sotsialistlikku põllumajandust.

Raskeis sõjaaja tingimustes kindlustasid kolhoosid ja sovhoosid armee ja riigi varustamise toiduainetega ja tööstuse — toorainetega ning olid frondi tugevaks toeks.

Põllumajanduse tehniline varustamine, samuti selle majanduslik kindlustamine nõuavad Nõukogude riigilt suurte ressursside mahutamist. Riiklikud kulud põllumajanduse alal suunatakse sovhooside finantseerimiseks, masina-traktorijaamade kui kolhooside tehnilise baasi organiseerimiseks, ehitamiseks ja ülalpidamiseks, kolhooside ehitamise ja tootmistegevuse krediteerimiseks, kolhoose teenindavate agronoomilise, zootehnilise ja veterinaarvõrgu ülalpidamiseks, võitluseks põllumajanduslike kahjurite ja loomataudide vastu, üksikute põllumajandusharude ürituste arendamiseks, irrigatsiooni- ja maakorraldustööde jms. läbiviimiseks.

Väga suurt tähtsust sotsialistlikus ülesehitustöös omab nõukogude kaubandus. Seltsimees Stalin märgib: „Et riigi majanduslik elu võiks õitsele puhkeda ja tööstus ning põllumajandus omaksid tõukejõudu oma toodangu edasiseks tõstmiseks, selleks on tarvis veel üht tingimust, ja nimelt laialdast k a u b a k ä i v e t linna ja maa vahel, riigi rajoonide ja oblastite vahel, mitmesuguste rahvamajandusharude vahel. On vajalik, et maa oleks kaetud kaubabaaside, poodide ja kaupluste rikkaliku võrguga. On vajalik, et kaubad tsirkuleeriksid nende baaside, kaupluste ja poodide kanaleid mööda lakkamatult tootmiskohalt tarbija juurde“ [2].

Kaubandusvõrgu igapidise arendamise, selle kvaliteedi parandamise ja kultuurilise taseme tõstmise ülesanded nõuavad suuri riiklikke kulusid välis- ja sisekaubanduse alal.

---

[2] S t a l i n, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945. lk. 408.

Rahvamajanduse üheks põhiliseks närviks, millel on otsustav tähtsus tootmise arendamises (tööstuse varustamine toorainega, kütusega, põllumajanduse varustamine tööstustoodetega) ja kaubakäibes, on transport. Erakordselt suur on transpordi tähtsus riigikaitse alal, sest et see kindlustab armeede mobiliseerimise, nende koondamise tegevusrajoonidesse, vägede massilise ümberpaigutamise strateegilistel eesmärkidel ja frondi regulaarse varustamise relvastusega, laskemoonaga, toiduainetega ja varustusega. Seepärast kulutab Nõukogude riik suuri riiklikke ressursse transpordi kõigi liikide arendamiseks ja kindlustamiseks.

Stalinlike viisaastakute jooksul on ehitatud tuhandeid kilomeetreid uusi raudteid, on suurendatud oluliselt vedurija vaguniparki, on saavutatud suurt edu peale- ja mahalaadimistööde mehhaniseerimises. Raudteetranspordi tehnilise ümbervarustamise ja üldise arengu taustal ajalooliste lahingute päevil Isamaasõja rindeil kindlustasid nõukogude raudteed, hoolimata raskeimaist tingimusist, Nõukogude Armeele kõik vajalikud veod, täites seega suurima ülesande vaenlase purustamise organiseerimisel. Sedasama tuleb öelda meie vee-, auto- ja õhutranspordi arenemise, samuti ka maanteede ja kivitamata teede ehitamise kohta.

Suuri riiklikke ressursse kulutatakse elamu-kommunaalehituseks ja linnade heakorraks, mille eesmärgiks on tööstuse, transpordi ja teiste ettevõtete arenemiseks ja tegevuseks soodsaimate tingimuste, samuti ka töötajaile kõige tervislikumate ning kultuursemate töö- ja elutingimuste kindlustamine.

Saksa fašismi vastu peetud Suure Isamaasõja ajal suunati riiklikud rahvamajanduskulud majanduse ümberehitamisele sõjalisteks vajadusteks, tööstuse ümberbaseerimisele Itta ja sõjalise võimsuse järjekindlale tugevdamisele, metalli väljasulatamise, söe- ja naftatootmise, elektrienergia tootmise suurendamisele, relvastuse, laskemoona ja varustuse väljalaske laiendamisele armee tarvis. Samal ajal mahutati suured riiklikud ressursid linnade, külade, tööstuse, põllumajanduse ja

transpordi taastamiseks fašistliku okupatsiooni alt vabastatud rajoonides.

Uue stalinliku viisaastaku perioodil 1946—1950 kindlustavad riiklikud rahvamajanduskulud saksa fašistlike röövvallutajate poolt kannatada saanud rajoonide täieliku taastamise, tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelse taseme taastamise ja selle tunduva ületamise.

§ 5. Kulud sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks.

1. Kulud sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks, milles peegeldub nõukogude riiklike asutiste kultuurilis-kasvatusliku töö funktsioon, koosnevad kulutustest ühiskonna peamise tootmisjõu — tööjõu kasvatamiseks, ettevalmistamiseks, säilitamiseks ja suurendamiseks.

Nõukogude riigi sotsiaal-kultuurilised kulud kindlustavad NSV Liidu Konstitutsiooniga kindlaksmääratud kodanikuõiguste teostamist haridusele, tasuta meditsiinilisele abile, puhkusele, materiaalsele kindlustatusele vanaduses, haiguse ja töövõimekaotuse korral. Nende kulude koostisse kuuluvad kulutused haridusele, tervishoiule, kehakultuurile, riiklikule sotsiaalkindlustusele, sotsiaalhooldusele ja lasterikaste emade riiklikule toetusele.

Rahvahariduskulud on suunatud töötajate kultuuritaseme üldiseks tõstmiseks, töölisklassi enda loodud oma tootmistehnilise intelligentsi edasiseks kasvatamiseks, nõukogude esirindliku teaduse arendamiseks, töösse ja ühiskondlikku omandisse sotsialistliku suhtumise kindlustamiseks massides ja nende kasvatamiseks NSV Liidu rahvaste ühtsuse ja vennalikkuse vaimus.

Kooskõlas sellega kuuluvad rahvahariduskulude hulka asutiste ja ürituste organiseerimine ja ülalpidamine, millede ülesandeks on: 1) laste üldharidus ja kasvatus (koolieelne ja kooliväline kasvatus, üldise kohustusliku alghariduse koolid), 2) üldharidus ja poliitiline haridustöö täiskasvanute hulgas (kirjaoskamatuse ja poolkirjaoskamatuse likvideerimine, koo-

lid täiskasvanuile, raamatukogud, klubid, lugemistared jm.), 3) kaadri ettevalmistus (kõrgemad õppeasutised, tehnikumid, kursused jm.), 4) teaduse (teaduslikud ja teadusliku uurimise asutised), ajakirjanduse ja kunsti arendamine.

Riiklike vahendite suurimad assigneeringud rahvaharidusele on kandnud riigis kõige rikkalikumat vilja. UK(b)P XVIII kongressil seltsimees Stalin, tehes kokkuvõtteid suurepäraseist saavutustest, milledega tuli partei ja ühes temaga ka kogu nõukogude rahvas ajaloolisele partei kongressile, märkis: „Rahva kultuurilise arenemise seisukohast oli aruandeaeg tõelise kultuurirevolutsiooni periood. NSVL rahvuste keeltes üldise kohustusliku alghariduse sisseseadmine, kõigi astmete koolide ja õpilaste arvu suurenemine, kõrgemate koolide poolt väljalastavate spetsialistide arvu kasvamine, uue, nõukogude intelligentsi loomine ja kindlustamine — niisugune on rahva kultuurilise tõusu üldine pilt" [3].

Üldine kohustuslik alghariduskehtestati juba 1930/31. aastal; teisel viisaastakul teostati üldine haridus mittetäieliku keskkooli ulatuses maal ja täieliku keskkooli ulatuses linnades.

Töölisklass kasvas arvuliselt ja tõusis mõõdetamatult oma kultuuritasemelt. Selles suhtes omab tohutut tähtsust riiklike tööjõureservide loomine seltsimees Stalini algatusel noore kvalifitseeritud kaadri ettevalmistamise teel tööstus- ja vabrikukoolides. Kolhoosikülas on loodud mitmesajatuhandeline armee inimestest, kes valdavad põllumajanduse uut tehnikat, — traktoristid, kombainerid jt. On loodud ning kasvab lakkamatult uus nõukogude tootmis-tehniline intelligents, kes on täielikult omandanud meie majanduse uue tehnika ja viib seda energiliselt edasi.

Minnes kõrvalekaldumatult leninlik-stalinliku rahvuspoliitika teed mööda, kindlustas nõukogude võim rahvuslike kultuuride — sisult sotsialistlike ja vormilt rahvuslike — laia õitsengu. Kui teise viisaastaku lõpuks kasvas üldine õppi-

[3] Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 516.

jate arv Vene NFSV-s 17,5-kordseks, siis Kirgiisi NSV-s kasvas see 68-kordseks, Usbeki NSV-s — 53-kordseks jne., võrreldes 1914. a.

2. Riiklike kulude peamiseks ülesandeks tervishoiu alal on asutiste organiseerimine ja ülalpidamine ning ürituste läbiviimine haiguste ärahoidmiseks, töötajaile kvalifitseeritud meditsiinilise abi andmiseks, nende tervise taastamiseks, tervisliku puhkuse organiseerimiseks, emade ja laste ning nende tervise kaitseks. Nagu me juba eespool märkisime, on NSV Liidus kõigile töötajaile tagatud tasuta arstiabi ja kuurortide, sanatooriumide ning puhkekodude laialdase võrgu andmine nende kasutusse (NSV Liidu Konstitutsiooni § 120). Et kindlustada naistele võimalus osa võtta sotsialistlikust ülesehitusest, riigi kultuurilisest, ühiskondlikust ja poliitilisest elust, määrab NSV Liidu Konstitutsioon (§ 122) ema ja lapse huvide riikliku kaitse, naistele palga säilitamisega raseduspuhkuse võimaldamise ning sünnitusmajade, lastesõimede ja -aedade laialdase võrgu organiseerimise teel.

Vastavalt neile ülesandeile suunatakse riiklikud tervishoiukulud : 1) raviasutiste ja -ürituste (haiglad, polikliinikud, ambulatooriumid jm.), 2) sanitaar-profülaktiliste asutiste ja ürituste (bakterioloogia instituudid ja laboratooriumid, sanitaar-epideemilised ja sanitaar-hariduslikud üritused, sanitaarinspektuur), 3) sanatoorilis-kuurordiliste asutiste, 4) töölispuhkeasutiste (puhkekodud, puhkepäeva-baasid jm.), 5) emade- ja lastekaitse asutiste (naiste- ja lastenõuandlad, sünnitusmajad, sõimed, lastekodud jne.), 6) laste ja alaealiste tervise kaitse asutiste (kooliarstid, lastehaiglad, -ambulatooriumid jm.) ehituseks ja ülalpidamiseks.

NSV Liidus on loodud laialdane võrk tervishoiuasutisi töötajate tervise säilitamiseks ja taastamiseks. Võrreldes 1913. aastaga kasvas voodite arv haiglais 1939. aastaks enam kui kolmekordseks, ambulatooriumide ja polikliinikute arv enam kui kuuekordseks, kohtade arv lastesõimedes — 1140-kordseks jne.

3. Kodanike õigus materiaalseks kindlustatuseks vanaduses ja samuti haiguse ja töövõimekaotuse korral, peale tasuta arstiabi ja nende kasutusse antud kuurortide võrgu, kindlustatakse tööliste ja teenistujate sotsiaalkindlustuse laialdase arendamisega riigi arvel ja sotsiaalhooldusega. Ajutise töövõimekaotuse kõigil juhtudel saavad töölised ja teenistujad sotsiaalkindlustus-summadest toetusraha, jäädava töövõimekaotuse puhul ning vanaduses — pensioni. Töölise ja teenistuja surma korral makstakse pension välja tema perekonna töövõimetuile liikmeile. Ravi ja puhkuse kindlustamiseks antakse töölistele ja teenistujaile sotsiaalkindlustus-summade arvel tuusikuid sanatooriumidesse ja puhkekodudesse. Ühes sellega teenindab sotsiaalkindlustus ulatuslikult ka kindlustatute lapsi (toetusrahad lapse sündimisel, pioneerilaagrid, lastesanatooriumid).

Tööliste ja teenistujate riikliku sotsiaalkindlustuse kõrval kehtib NSV Liidus riikliku sotsiaalhoolduse süsteem. Viimase ülesandeks on sõjainvaliidide ja nende perekonnaliikmete, armeesse kutsutud isikute perekondade, invaliidina sündinute, revolutsioonilise, riikliku, ühiskondliku, majandusliku või kultuurilise tegevuse jm. aladel erilisi teeneid omavate isikute kindlustamine.

Erilist hoolitsust omistatakse NSV Liidus sõjaväelastele, kes on kaotanud töövõime isamaa kaitsmisel, nende perekondadele ja Nõukogude Armee ridadesse kutsutud isikute perekondadele.

Sotsiaalhoolduse alal suunatakse riiklikud kulud pensionide ja toetusrahade maksmiseks, invaliidide ülalpidamiseks sotsiaalhoolduse organite eriasutistes (invaliidide-kodud) ja invaliidide töö korraldamine (nende töövõimekohane tootmisalane väljaõpe, kooperatiivsete tootmis- ja tööartellide organiseerimine jne.).

Lõpuks kuuluvad Nõukogude riigi sotsiaal-kultuuriliste kulude hulka kulud lasterikaste emade riiklikuks toetuseks, mis on kindlaks määratud NSVL KTK ja RKN-i 27. juuni

1936. a. määrusega [4]. See määrus kajastab ilmekalt partei ja valitsuse hoolitsust nõukogude laste ja nõukogude perekonna ning selle kindlustamise eest.

NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viisaastakuplaan 1946—1950 näeb ette riiklike kulude suurt kasvu töötajate kultuurilis-elukondlikuks teenindamiseks, s. o. kulusid sotsiaalkindlustuseks ja kulutusi haridusele, tervishoiule, riiklike tööjõureservide kaadri ettevalmistamisele, toetuste maksmiseks lasterikastele ja vallasemadele, sõjaväelaste perekondadele ja Isamaasõja invaliididele (kuni 106 miljardit rbl. 1950. a. ehk 2,6 korda rohkem kui 1940. a.).

§ 6. Riigikaitsekulud.

Riigikaitsekulud suunatakse Nõukogude Armee ja Sõjalaevastiku relvastamiseks, varustamiseks ja ülalpidamiseks, kes kaitsevad meie kodumaad väliskallaletungi vastu ning kindlustavad Nõukogude Liidu sõltumatuse ja iseseisvuse. Nõukogude rahvas pole kunagi unustanud vaenlaste kallaletungi võimalust; seepärast üheaegselt tööstuse, põllumajanduse, teaduse ja kultuuri tõstmisega osutavad partei ja valitsus alaliselt suurt hoolt NSV Liidu kaitsevõime igakülgseks tugevdamiseks.

---

[4] LSKK 1936, nr. 34, art. 309 ja NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlus riikliku abi suurendamise kohta rasedatele naistele, lasterikastele ja vallasemadele, emade ja laste kaitse tugevdamise kohta, aunimetuse „Ema-kangelane", ordeni „Ema-au" ja medali „Ema-medal" asutamise kohta. („Pravda", 9. juulil 1944, nr. 164). Emadele antakse ühekordne toetus alates 400 rublast (kahte last omavaile kolmanda sündimisel) kuni 5000 rublani (kümmet last omavaile iga järgneva sündimisel) ja igakuine toetus 80 rublast (kolme last omavaile neljanda sündimise puhul) 300 rublani (kümmet last omavaile iga järgneva sündimise puhul) kuni lapse viieaastase vanuseni jõudmiseni.

[NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 25. novembri 1947. a. seadlusega vähendati ülalnimetatud ühekordsed ja igakuised toetused poole võrra. — Toim. märkus.]

Meie sotsialistliku majanduse võimsa kasvu, stalinlike viisaastakute hiilgava täitmise ja riigis ennenägematu sotsialistliku kultuuri õitsengu baasil ning suurte riiklike vahendite assigneeringute tagajärjel riigikaitse vajadusteks on tugevnenud ning täiustunud vahetpidamata meie relvastatud jõud.

Revolutsiooni-eelne Venemaa oma majandusliku mahajäämusega ei olnud võimeline Esimeses Maailmasõjas rahuldama armee kõige pakilisemaidki tarbeid. Varusid piisas vaid sõja esimeseks neljaks kuuks. Peagi osutus Vene armee ilma mürskudeta, püssideta, padruniteta ja ilma võimaluseta neid saada lühikese ajaga, ei piisanud püsse noorsõdurite väljaõppeks; täiendjõud läksid rindele relvastamata [5].

Hoopis teine olukord on meil NSV Liidus. Juba 1933. a., tehes kokkuvõtteid esimese viisaastaku kohta, ütles seltsimees Stalin: „... Nõukogude Liit muutus nõrgast ja kaitseks ettevalmistamata riigist kaitsevõime poolest tugevaks riigiks, riigiks, mis on valmis igasuguste juhuste vastu, riigiks, mis on võimeline massilises ulatuses tootma kõiki moodsaid kaitserelvi ja varustama nendega oma sõjaväge kallaletungi puhul väljastpoolt" [6].

Punaarmee tehnilise varustatuse kõrgest tasemest teame seltsimees Vorošilovi kõnest ÜK(b)P XVIII kongressil, ja veelgi näitlikumalt hiilgavaist võitudest, mida meie vapper Punaarmee saavutas Isamaasõja rindeil. Võimas, võidetamatu Punaarmee, relvastatud kõige uuema sõjatehnikaga, keda tihedasti kokku liidab NSV Liidu rahvaste ühtsus ja sõprus, geniaalse strateegi Nõukogude Liidu generalissimuse seltsimees Stalini juhtimisel purustas Isamaasõjas hambuni relvastatud saksa fašistlike röövvallutajate esmaklassilise armee, kihutas tema välja NSV Liidu piiridest ja hävitas lõplikult fašistliku kiskja tema omas koopas.

---

[5] „История гражданской войны", т. I, гл. I, 2.

[6] Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 331.

§ 7. Halduskulud.

Riiklikud halduskulud on kulutused riigivõimu (NSV Liidu Ülemnõukogu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogud, töörahva saadikute nõukogud) ja riigihalduse (NSV Liidu Ministrite Nõukogu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud, töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteed ja nende osakonnad) kesk- ja kohalike organite ülalpidamiseks, kes organiseerivad ja juhivad sotsialistlikku tootmist ja sotsiaal-kultuurilist ülesehitust. Samasse gruppi kuuluvad ka kulud kohtuorganite (kohtud, prokuratuur) ülalpidamiseks, kes kaitsevad sotsialistlikku omandit varaste ja rahvatulu riisujate vastu ja teostavad valvet sotsialistlikust seaduslikkusest kinnipidamise üle.

Igati tugevdades ning täiustades riiklikku aparaati, peab nõukogude võim ühes sellega alati võitlust selle odavdamise, üldiste, vahetult tootmisse mittekuuluvate halduskulude vähendamise eest. See võitlus on lahutamatu osa üritustest, mis on suunatud riigiaparaadi ratsionaliseerimiseks ja sotsialistlikuks ehituseks vajalike ressursside kogumiseks. Nende ürituste tulemusena väheneb halduskulude erikaal riiklike kulude üldmahus süstemaatiliselt (1924/25. a. — 12,2%, 1928/29. a. — 6,9%, 1933. a. — 3,9%, 1941. a. — 3,3%, 1945. a. — 3,1%), hoolimata nende absoluutse mahu suurenemisest, mis on tingitud sotsialistliku majanduse ja sotsiaal-kultuurilise ülesehituse juhtimise ülesannete keerulisemaks muutumisest.

§ 8. NSV Liidu riigieelarve kulude-osa struktuur.

Kõigi loetletud riiklike kulude katte kindlustamiseks omab otsustavat tähtsust nõukogude finantssüsteem. NSV Liidu Ülemnõukogu esimesel istungjärgul märkis seltsimees Molotov: „Kui meil ei oleks riikliku, vabariiklike ja kohalike eelarvete säärast kiiret kasvu, kui meil ei oleks Riigipanga krediitide käibe sellist kiiret kasvu . . ., ei oleks meil saanud kasvada niisuguse kiire tempoga meie majandus, meie kultuuriline üles-

ehitus ega oleks saanud nii kiiresti tugevneda riigikaitse, nagu see meil on toimunud kõigi nende viimaste aastate jooksul" [7].

Eespool toodud põhiliste rühmade järgi jagunevad NSV Liidu Riigieelarve kulud alljärgnevalt (miljardites rublades):

	1941. a. (plaan)		1945. a. (plaan)	
	Summa	%	Summa	%
Kokku kulusid	216,0	100	307,7	100
Sealhulgas:				
rahvamajandus	73,2	33,9	64,6	21,0
sotsiaal-kultuurilised üritused . . .	47,9	22,2	66,1	21,2
riigikaitse	70,9	32,8	137,9	44,8
haldus, kohus ja prokuratuur . . .	7,1	3,3	9,5	3,1

Rahuaja tingimustes 1941. a. kinnitatud plaani järgi omasid riiklike kulude hulgas keskset kohta kulud rahvamajanduse ja sotsiaal-kultuuriliste ürituste peale, kuhu suunati üle poole (56%) kõigist kuludest. Samal ajal, arvestades ärevat rahvusvahelist olukorda, oli eraldatud peaaegu kolmandik riiklikest kuludest riigikaitse finantseerimiseks.

Pärast fašistliku Saksamaa röövkallaletungi Nõukogude Liidule tõusis kogu meie maa üles sotsialistliku kodumaa kaitseks, kogu töö ja kogu majandus allutati frondi huvidele ja vaenlase purustamise organiseerimise ülesandeile. Numbrites, mis väljendavad 1945. a. riiklikke kulusid, milledest peaaegu 45% suunati riigikaitseks, on eredalt väljendatud meie maa vääramatu võimsus ning nõukogude rahva tahe võiduks saksa fašistlike jõukude üle.

Sellest hoolimata anti neiski tingimustes, kus kõik riigi ressursid olid koondatud esijoones võidu kindlustamiseks vaenlase üle, ulatuslikke vahendeid (42,2% kogu kuludest) rahvamajanduse taastamiseks ja arendamiseks ja sotsiaal-

[7] Молотов, Доклады и речи на первой сессии Верховного Совета СССР, 1938, lk. 112.

kultuurilisteks üritusteks (sealhulgas ligi 20 miljardit rubla majanduse ja kultuuriasutiste taastamiseks saksa fašistlikust okupatsioonist vabastatud rajoonides).

Põhilist kohta rahvamajanduse finantseerimise kulude hulgas omab tööstus (1941.a. — 39,2 miljardit rbl., 1945.a. — 35,9 miljardit rbl.), põllumajandus (vastavalt 13,5 ja 9,2 miljardit rbl.), transport ja side (6,6 ja 9,8 miljardit rbl.), kaubandus ja varumine (1,9 ja 1,7 miljardit rbl.), kommunaal- ja elamumajandus (2,9 ja 2,9 miljardit rbl.).

Peamine osa kulutustest sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks suunatakse haridusele (1941.a. — 26,7 miljardit rbl., 1945.a. — 28,6 miljardit rbl.), tervishoiule (vastavalt 10,9 ja 13,2 miljardit rbl.), sotsiaalhooldusele (milleks kulud — ühenduses üritustega Isamaasõja invaliidide ja armeesse kutsutud isikute perekondade hooldamiseks — suurenesid 3,5 miljardilt rublalt 17,7 miljardi rublani), riiklikule sotsiaalkindlustusele (5,6 ja 5,2 miljardit rbl.) ja lasterikaste emade riiklikule toetusele (1,2 ja 1,4 miljardit rbl.).

Riiklike kulude sihtotstarbeline suunamine rahvamajanduse üksikute harude järgi, s. o. kulude liigid (töötasu, kapitaalmahutused, haldus-majanduskulud jms.), on vahetus sõltuvuses ettevõtete ja asutiste haldamise organisatsioonist vastavais majandusharudes. Selles suhtes eristatakse kahte finantseerimismeetodit: 1) isemajandamisele üleviidud ettevõtete ja organisatsioonide finantseerimine, kes katavad kõik oma jooksva tegevusega seotud kulud oma toodangu realiseerimise brutosissetulekuist, ja 2) asutiste ja organisatsioonide eelarveline finantseerimine, kelle ülalpidamine on viidud täielikult riiklikele üldressurssidele.

Isemajandavad organisatsioonid.

§ 9. Isemajandavate ettevõtete finantskorraldus. § 10. Majandusorganisatsioonide käibevahendid. § 11. Kapitaalmahutused.

§ 9. Isemajandavate ettevõtete finantskorraldus.

1. Põhiliseks meetodiks, mille abil sotsialistlik riik haldab oma ettevõtteid, on isemajandamine. Isemajandamine kujutab sellist haldamissüsteemi, mis kindlustab ettevõtte varalise ja operatiivse iseseisvuse, majandusliku initsiatiivi ja materiaalse huvitatuse plaaniliste ülesannete täitmiseks ning ühes sellega määrab plaani alusel sõlmitavate lepingute kaudu majandusorganite vastastikuse kontrolli ja nende materiaalse vastutuse plaaniliste ülesannete täitmise eest. Ühenduses lepinguliselt omavahel seotud üksikute majandusorganite materiaalse vastutusega on rahvamajandusplaani ülesannete täitmine nende igaühe poolt toodangu hulga, kvaliteedi ja sortimendi suhtes süstemaatilise rublaskontrolli all teiste majanduslike organisatsioonide poolt, mitte aga üksnes plaani kinnitava organi kontrolli all. Ühes sellega, tänu ettevõtte otsese materiaalse huvitatuse loomisele plaani täitmiseks, on isemajandamine tähtsaimaks teguriks võitluses rentaabluse, sotsialistliku akumulatsiooni ja sotsialistliku omandi kaitse eest.

Isemajandavate ettevõtete operatiivse iseseisvuse ja plaani realiseerimise eest täpse vastutuse kindlustamiseks kinnistatakse nendele organisatsioonidele plaaniliste ülesannete täitmiseks vajalikud materiaalsed ja rahalised vahendid; nad omavad iseseisvat bilanssi ja kannavad iseseisvat varalist vastutust oma kohustuste eest. Riik ei vastuta isemajandavate ettevõtete võlgade eest. Oma võlgade eest vastutavad riiklikud ettevõtted ainult käibest kõrvaldamata varaga, mis on nende vabas käsutuses (Tsiviilkoodeksi §-d 21 ja 22), millele võib pöörata sissenõudmist.

2. Ettevõttele antud vahendid, olenevalt käibeprotsesside erinevusest ja funktsioneerimise vormidest, jagunevad põhi- ja käibevahendeiks.

Ettevõte peab omama põhivahendeid (hooned, sisseseaded, tööpingid, masinad, abiseadmed, transport, laod) enne tootmiskava täitmise alustamist. Mis aga puutub tööobjektidesse — tooraineisse, kütusesse, materjalidesse jt. —, siis neid ei vaja ettevõte kõiki korraga määratud tootmiskava ulatuses, vaid järk-järgult olemasolevate varude kulutamise kohaselt. Et valmistoodangu müügil saab ettevõte tagasi selle toodangu tootmiskulutuste maksuse, siis ei ole vajadust tootmiskava täitmiseks anda ettevõttele iga kord uusi vahendeid tootmiskulutuste korvamiseks. Ettevõtte poolt tootmiseks kulutatud vahendid tulevad talle tagasi selle toodangu realiseerimisel. Sel teel ringlevad need vahendid tööstusettevõtte majanduses, muutes oma vormi: tarbitakse tootmisprotsessis, lähevad valmistoodanguna käibesse ja tulevad tagasi ettevõttesse rahalise sissetuleku näol toodangu realiseerimisest. Seejärel see vahendite ringkäik kordub uuesti.

Seoses sellega nimetatakse ettevõtte finantsressursse, mis on ette nähtud pidevat tootmisprotsessi tagavate tööesemete varude soetamiseks, käibevahendeiks.

Ettevõtte käibevahendite üldmaht peab tagama tootmisprotsessi katkestamatust, s. o. tööesemete varu peab olema arvestatud nii tootmisprotsessi kestuseks kui ka ajaks, mis on vajalik valmistoodangu realiseerimiseks ja varude uuendamiseks.

Ettevõtte vajadused käibevahendite järele, olenevalt nende kasutamise režiimist, on kahte liiki: vajadused ettevõtte alatise normaalse tegevuse tagamiseks (toorainete, materjalide, kütuse jne. varud) ja vajadused, mis on seotud ettevõtte töö ajutiste eritingimustega (ühenduses tootmisprotsesside hooajalisusega, toorainete ja kütuse varumise, samuti turustamise hooajalisusega, millal tuleb luua ajutine varu üle kindlaksmääratud normi).

Materiaalsed varud, mis määratakse kindlaks ülesandeks

tehtud tootmiskavaga ning mis tagavad ettevõtte normaalset tegevust, luuakse omade käibevahenditega, mis antakse igale majandusorganile tema organiseerimisel ja mida ta käsutab iseseisvalt oma tootmisplaani täitmise eesmärgil.

Teine liik tarbeid käibevahendite järele, kuivõrd need kannavad ajutist iseloomu, kaetakse eranditult laenatud vahenditega — lühiajalise pangakrediidiga (vt. allpool 28. peatükk).

3. Mis puutub ettevõtteile antud põhifondidesse, siis ettevõtete õigused nende suhtes on teissugused kui käibevahendite suhtes. Vabrikud, tehased, tööstusettevõtete, transpordi ja side sisseseade, kommunaalseadmed ja -ehitised jms. on kõrvaldatud käibest, s. o. neid ei saa võõrandada eraisikuile, need ei saa olla eraisikute omandiks ega panditamisobjektiks ja neile ei saa pöörata nõudmist.

Riiklikke ettevõtteid, hooneid ja seadmeid ei või riiklikud organid üksteisele üle anda ega omandada raha eest, vaid nende üleandmine ühelt organilt teisele võib toimuda vaid NSV Liidu Ministrite Nõukogu või liiduvabariikide ministrite nõukogude määrustega [1].

Tootmisprotsessis põhifondid järk-järgult muutuvad ja kuluvad. Tootmisprotsessis kulunud põhifondide väärtuse-osa uuendatakse väljalastava toodangu maksuse arvel amortisatsiooni abil. Toodangu omamaksuse kalkulatsiooni võetakse teatud protsent põhifondide väärtusest, sõltuvalt nende kasutuskestuse ajast. Sedamööda kuidas toodang realiseeritakse, akumuleeruvad need põhifondide väärtuste eraldised ja moodustavad nn. amortisatsioonifondi, mis korvab põhifondide väärtuse vastavalt nende kulumisele. See fond on kapitaalremondi finantseerimise allikaks, mis tagastab põhifondidele nende esialgse tootmisvõimsuse ja mida suunatakse samuti uuteks ehitusteks.

Amortisatsioonifondide õigel jaotamisel kapitaalremondi ja põhifondide kulunud osade asendamise kuludeks ühelt poolt

---

[1] LSKK 1935, nr. 28, art. 221.

ja uuteks ehitusteks teiselt poolt — on suurim rahvamajanduslik tähtsus. Seepärast on NSV Liidu RKN-i 8. jaanuari 1938. a. määrusega „Amortisatsiooni-eraldiste kasutamise ja tööstusettevõtteis remondi parandamise kohta“ [2] määratud kindel kord amortisatsioonisummade jaotamisel kapitaalremondi ja uute ehituste kulutuste vahel. Mitmesugustes majandusharudes eraldatakse amortisatsioonifondist kapitaalremondiks 40 kuni 65%, mis jäetakse ettevõtte käsutusse rangelt kindlaksmääratud otstarbeks.

Uute ehitiste ja ettevõtete rekonstruktsiooni maht määratakse kindlaks rahvamajandusplaaniga kõigile majandusharudele ja ettevõtteile; mis aga puutub kapitaalremondisse, siis viimast teostatakse tähendatud amortisatsioonifondi osa arvel üle kapitaalmahutuste aastasumma, mis on kinnitatud ettevõtte või majandusharu tarvis.

Sel kombel iga isemajandav ettevõte, kattes kogu oma tootmiskulutuse toodangu realiseerimise sissetulekute arvel, on kohustatud pidevalt uuendama ja säilitama oma käibevahendeid, koguma kindlaksmääratud amortisatsiooni-eraldisi ja taastama kulunud põhifonde. Ettevõtte finantstulemuseks on ta kasum.

4. Ettevõtte kasum kujutab endast tema toodangu või teenuste — valitsuse poolt kindlaksmääratud hindades — maksuse ja selle toodangu või teenuste omamaksuse (ühes käibemaksuga) vahet. Kasumi kogumise plaanilised ülesanded määratakse (antud väljalaskehindade ja käibemaksumäärade puhul) plaanis ettenähtud omamaksuse taseme ja toodangu kasvu järgi. Kasumi tegelik suurus sõltub täielikult ettevõtte töö kvaliteedist. Kui ettevõte ületab toodangu plaanilise omamaksuse, siis ei täideta ülesannet plaanilise kasumi alal; vastupidi, kui ettevõte saavutab toodangu omamaksuse alandamise, võrreldes plaanilise tasemega, siis ta saavutab üleplaanilise akumulatsiooni.

Et väljalaskehinnad ja käibemaksumäärad ei sõltu ette-

---

[2] LSKK 1938, nr. 1, art. 1.

võttest, siis määratakse kasumi suurus antud hindade ja toodangu mahu juures täielikult selle omamaksusega.

Siit on arusaadav too erakordne tähtsus, mida omab omamaksuse alandamine sotsialistlike ettevõtete võitluses akumulatsiooni kasvu eest. Seepärast ei teostu omamaksuse alandamine omapäi, vaid määratakse kindlaks rahvamajandusplaanis kindla ülesandena protsendilises väljendis mulluse toodangu tegeliku omamaksuse suhtes.

Isemajandamisel kujuneb vahetult otsene side plaani kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete ülesannete täitmise astme ja ettevõtte finantsilise seisundi vahel. See sõltuvus virgutab ettevõtete huvi plaani täitmisele, nende võitlust vahendite efektiivse kasutamise ja sotsialistliku rentaabluse eest.

See sõltuvus ja huvi luuakse seadusega kindlaksmääratud ettevõtete kasumi kasutamise korraga. Ettevõtete kasum jääb üldreeglina nende korraldusse ja suunatakse plaani järgi käibevahendite arvu suurendamiseks ja kapitaalkulutusteks. Ainult kasumi ülejääk, peale nende mahutuste rahuldamist, kantakse riigi üldressurssidesse [3]. Vastupidi, neil juhtudel, kui ettevõtete kasumist ei piisa käibevahendite suurendamiseks ja kapitaalmahutusteks, kaetakse puuduv summa finantseerimisega riiklikest vahendeist. Seejuures määratakse finantseerimise plaaniline ulatus kindlaks, arvestades plaanilise kasumi suurust, finantseerimine ise aga toimub ainult plaani piirides. Seepärast kutsub igasugune kasumiakumulatsiooniplaani mittetäitmine ettevõttes esile pingelise finantsseisundi.

Tähendatud kord isemajandavate ettevõtete kasumi kasutamiseks tugevdab vahetult isemajandamist, loob ettevõtteis

---

[3] Omamaksuse alandamise ja kasumi kogumise ülesannete täitmise kontrollimise eesmärgil on määratud kohustuslikud minimaalsed eraldamised kasumist 10% suuruses neil juhtudel, kui kasum ei kata plaanilisi mahutusi käibevahendeisse ja kapitaalkulutustesse (LSKK 1931, nr. 57, art. 367, Määrus riiklike ettevõtete kasumite riigituludesse eraldamise kohta).

huvi omamaksuse alandamiseks ja kasumi kasvuks ning virgutab võitlusele sotsialistliku rentaabluse eest.

5. Peale ettevõtete käibevahendite juurdekasvu ja kapitaalkulutuste finantseerimise (kui neid ei kaeta ettevõtte oma akumulatsiooniga) antakse riiklikest üldressurssidest veel vahendeid nõndanimetatud majandusorganite operatsioonikuludeks, üksikuil juhtudel aga antakse ettevõtteile riiklikke dotatsioone [4].

Majandusorganisatsioonide operatsioonikulude hulka kuuluvad kulutused, mis ei ole seotud ekspluatatsioonilise tegevusega ega ole mahutatavad tootmiseelarvesse ja omamaksuse kalkulatsiooni. Need on peamiselt kulud riiklikeks üritusteks, mida teostavad majanduslikud organisatsioonid ettevõtete kasumite või eriassigneeringute arvel üleriiklikest ressurssidest (tööstuslik ümberasustamine, geoloogilised uurimistööd, metsakaitse, metsalankide kättejaotamine, eksperimentaalsed üritused jms.).

Käibevahendite finantseerimise eri liigiks üleriiklikest ressurssidest on riiklik dotatsioon ettevõtteile. Riiklikku dotatsiooni antakse ettevõtteile nende käibevahendite vähenemise vältimiseks plaaniliste kahjumite tõttu, et seega kindlustada nende finantsmajandust. Seda rakendatakse juhtudel, kui toodangu plaaniline omamaksus määratakse üksikuile ettevõtteile väljalaskehinnast kõrgemana, mistõttu majanduslik organisatsioon ei suuda oma toodangu realiseerimisel katta selle toodangu tootmise kulutusi; sellest tulenev lünk omamaksuse ja väljalaskehinna vahel kaetakse ettevõttele antava riikliku dotatsiooniga. Sääraseile ettevõtteile kõrgendatud väljalaskehindade määramine, mis vastaks omamaksuse kõrgele tasemale, rikuks aga riiklike hindade ühtsuse põhimõtet ega stimuleeriks ettevõtete võitlust omamaksuse alandamise eest.

Riiklikest ressurssidest finantseeritakse samuti majandus-

---

[4] NSVL RKN-i 27. aprilli 1932. a. määrus „Tööstuse sihtfinantseerimise kohta riigieelarvest" (LSKK 1932, nr. 33, art. 196).

organisatsioonide kulud sotsiaal-kultuuriliste asutiste (õppeasutiste, teaduslike uurimisasutiste, lasteaedade jt.) ülalpidamiseks, üritusi masskaadri ettevalmistamiseks, samuti ka majanduslike ministeeriumide ja täitevkomiteede osakondade haldusaparaadi ülalpidamise kulud.

6. Isemajandavate organisatsioonide suhtlused finantssüsteemiga korraldatakse nende aasta- ja kvartali-finantsplaanide alusel, mis baseeruvad tootmisplaani, omamaksuse alandamise, kaupade realiseerimise ja kapitaalehitustöö plaanide näitudel.

Finantsplaanid ühendavad ja kooskõlastavad ettevõtte tulud ja kulud tootmise jooksvaiks kulutusteks, määravad kasumi suuruse, samuti kulutuste ulatuse tootmise laiendamiseks (kapitaalmahutused, käibevahendite suurendamine).

Finantsplaanide koostamine on kohustuslik kõigile majanduslikele organisatsioonidele, ministeeriumidele ja peavalitsustele. Ettevõtted esitavad oma finantsplaanide kavad peavalitsustele. Peavalitsuste ja autonoomsete ettevõtete finantsplaanid esitatakse ministeeriumidele; liidulise tähtsusega ministeeriumid esitavad koondfinantsplaanid NSV Liidu Rahandusministeeriumile, vabariikliku tähtsusega ministeeriumid — liiduvabariikide rahandusministeeriumidele. Täitevkomiteede osakonnad esitavad kohaliku majanduse finantsplaanid oblasti-, linna- ja rajooni-rahandusosakondadele.

Aasta- ja kvartali-finantsplaanide esitamise tähtajad määrab ministeeriumidele valitsus, kohalike täitevkomiteede osakondadele — töörahva saadikute nõukogude täitevkomitee.

Praegusel ajal koostatakse majandusorganite finantsplaanid tulude-kulude bilansi kujul, mille on kinnitanud NSV Liidu RKN-i juures olev Majandusnõukogu 22. juulil 1939 [5].

Finantsplaani vorm tulude-kulude bilansi näol annab tootmisnäitude arendatud finantsilise väljendi, hõlmab majandusorganisatsiooni kõik laekumused ja kulutused. Ta peegeldab mitte ainult majandusorganisatsiooni tegevuse finantsilisi

[5] LMKK 1939, nr. 47, art. 373.

lõpptulemusi ja nende jaotust, vaid ka ettevõtte kõigi tootmiskulutuste ja mahutuste suurust põhi- ja käibefondidesse, toodangu omamaksuse struktuuri ja muutumist, sissetulekut toodangu realiseerimisest, tootmisväliseid kulusid ja tulusid. See vorm tagab finantsplaani hädavajaliku seose tootmisplaaniga, annab täieliku pildi majandusorganisatsiooni tööst, selgitab finantsplaani järgi kavatsetavate kulutuste akumulatsiooni, rentaabluse ja finantssüsteemiga kõigi suhtluste majanduslikke aluseid (käibemaks, kulud sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks, halduskulud jt.).

7. Tulude-kulude bilanss määrab kindlaks majandusorgani käibevahendite suuruse, nende käibe, ülesanded rentaabluse ja kasumi alal ning kindlustab materiaalsete vahendite kõige ratsionaalsema kasutamise, mittetootlike kulude vähendamise, ebamajanduslikkuse kaotamise ja ettevõtete ning majandusharude kõigi siseressursside avastamise. Ta etendab väga tähtsat osa isemajandamise ja plaanilise distsipliini kindlustamisel, võitluses sotsialistliku rentaabluse ja kokkuhoiurežiimi eest.

Hõlmates majandusorganisatsiooni kõiki ressursse on tulude-kulude bilanss aluseks kontrolli teostamisel majandusorganisatsiooni finants- ja tootmistegevuse, ta töö efektiivsuse ja finantsdistsipliinist kinnipidamise üle. Samal ajal on tulude-kulude bilanss operatiivseks dokumendiks, mille alusel teostatakse finantseerimist, kasumeist eraldamist riigi üldressurssidesse ja kontrolli riiklike vahendite kasutamise üle.

Tulude-kulude bilansid nagu kõik plaanidki NSV Liidus omavad rangelt direktiivset tähendust. Tulude-kulude bilansside resultatiivsed finantsnäidud, mis määravad vastava majandusharu suhtluse eelarvega (kasumeist eraldamised eelarvesse, finantseerimine eelarvest), kinnitatakse eelarve koostises majanduse alluvuse järgi NSV Liidu Ülemnõukogu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogude ja töörahva saadikute nõukogude poolt. Selle alusel kinnitavad ministeeriumid ja täitevkomiteede osakonnad tulude-kulude bilansid alluvaile majandusorganisatsioonidele, ja viimased — oma koosseisu kuuluvate ettevõtete tulude-kulude bilansid.

Kinnitatud tulude-kulude bilanss paneb majanduslikele organisatsioonidele kindlad finantskohustused, mille täitmine on finantsdistsipliini nõudeks, mis vahetult tuleneb finantsplaanide direktiivsest tähendusest ja millega kaasub süstemaatiline kontroll rahandusorganite poolt.

Põhiliste finantskohustuste hulka, mis pannakse majandusorganisatsioonide peale kinnitatud tulude-kulude bilanssidega, kuuluvad: 1) rentaabluse ja akumulatsiooni ülesannete täitmine (kasum, amortisatsioon), 2) käibevahendite säilitamine ja täielik taastamine nende ringlusprotsessis, nende immobiliseerumise mittelubamine, nendele määratud käibekiirusest kinnipidamine, 3) seadusvastase debitoorse ja kreditoorse võlgnevuse mittelubamine, 4) kapitaalmahutuste limiitidest täpne kinnipidamine ja plaaniväliste ehituskulude mittelubamine, 5) kinnitatud haldus-majanduskulude alaeelarvest kinnipidamine, 6) määratud maksete täielik ning ajaldine kandmine eelarvesse (eraldamised kasumeist, liigsed käibevahendid), samuti amortisatsioonisummade kandmine eripankadesse (kapitaalehituseks) ja Riigipanka (kapitaalremondiks), 7) eelarvest antavate vahendite suurima efektiivsuse ja kokkuhoiuga kasutamine rangelt määratud otstarbeks, 8) kinnitatud tulude-kulude bilansis ettenägemata kulude mittelubamine.

Sealjuures annab kinnitatud tulude-kulude bilanss, kui see on temas ette nähtud, majandusorganisatsioonile õiguse määratud assigneeringute saamiseks eelarvest või kõrgemalseisvalt organisatsioonilt. Kuid see õigus on tinglik ega kuulu täitmisele ainult tulude-kulude bilansi ja eelarve kinnitamise fakti tõttu. Nende vahendite saamine on otseses sõltuvuses tootmis- ja finantsplaani täitmisest majandusorganisatsiooni poolt. Finantseerimise suurus määratakse tootmis- ja finantsplaani kvantiteedi- ja kvaliteedinäitude täitmise astmega, ning finantseerimine ise teostatakse varem-antud vahendite tegeliku ärakasutamise järgi [6].

---

[6] LSKK 1932, nr. 33, art. 196.

§ 10. Majandusorganisatsioonide käibevahendid.

1. Majandusorganisatsioonide varustamine omade käibevahenditega teostati Töö- ja Kaitsenõukogu erimäärusega 23. juulist 1931. a.[7]. Selle määrusega kooskõlastati riiklike koondiste, trustide ja teiste majandusorganisatsioonide omade käibevahendite suurus vahendite vajadusega toorainete, tootmis- ja abimaterjalide, kütuse, poolfabrikaatide, lõpetamata toodangu, valmistoodete ja kaupade minimaalsete varude moodustamiseks, samuti kuludega tulevaste aastate mahutusteks, mis on vajalikud ettevõtte tootmis-, müügi- või ekspluatatsioonikava täitmiseks.

Töö- ja Kaitsenõukogu 23. juuli 1931. a. määrusega kehtestati seega majandusorganite käibevahendite normimise põhimõte tootmisprotsesside katkestamatuse kindlustamiseks eespool loetletud artiklite järgi vajalike vahendite minimaalsel tasemel. See vahendite miinimum, mida nimetatakse käibevahendite normatiiviks, kinnistatakse majandusorganile, kes täielikult vastutab vahendite kõige efektiivsema kasutamise, säilitamise ja uuendamise eest.

Masinaehitus-ettevõtete käibevahendite käibe kiirendamise ja selles suhtes NSV Liidu Riigipanga kontrolli tugevdamise eesmärgil tehti 1939. a. oluline muudatus nende ettevõtete käibevahendite kujundamisel lõpetamata toodangu, poolfabrikaatide ja valmistoodete alal. Nende ettevõtete vahendite vajadust minimaalsete varude loomiseks lõpetamata toodangu ja poolfabrikaatide osas 20% ulatuses ja valmistoodete osas 50% ulatuses kaetakse sellest ajast peale mitte omade käibevahenditega, vaid pangakrediidiga.

Peavalitsusi, truste ja teisi majandusorganisatsioone varustatakse omade käibevahenditega tingimusel, et nad on kohustatud neid vahendeid jaotama nende koosseisu kuuluvate isemajandavate ettevõtete ja organisatsioonide vahel.

---

[7] LSKK 1931, nr. 46, art. 316; 1932, nr. 14, art. 78; 1936, nr. 43, art. 361.

Ministeeriumid, peavalitsused ja trustid on õigustatud jätma oma vahetusse käsutusse jaotamata reservina mitte üle 10% omade käibevahendite üldsummast, mis on antud nende ettevõtteile. Samad organid on õigustatud ümber jaotama käibevahendeid vastavate peavalitsuste, trustide ja ettevõtete vahel nii tööstuse aasta-tootmis-finantsplaanide kinnitamisel ja muutmisel kui ka aasta kestel, kui ühtedel majandusorganitel on omi käibevahendeid liigselt, teistel aga nende puudus.

Sealjuures on vastava seadusega tööstuslike ministeeriumide peavalitsuste õiguste kohta isemajandamise alal antud õigus tööstuslike ministeeriumide peavalitsustel, ministri igakordsel loal, maha kanda neile alluvate ettevõtete ja majandusorganite arvelduskontolt summasid alluvate ettevõtete ja majandusorganite võlgnevuse katmiseks oma varustajaile ja pankadele [8].

Käibevahendite normatiiv väljendatakse päevades, s. o. iga liiki materiaalsete väärtuste kohta määratakse kindlaks päevade arv minimaalselt vajalike varude tarvis. Vajadus nende väärtuste üksikute liikide järele kogu plaanistatavaks perioodiks ja üheks päevaks määratakse tootmiskava alusel tootmiseelarve järgi. Päevase tarbe korrutamisel kindlaksmääratud varupäevade arvuga saadakse normatiiv naturaalväljendis. Üksikute naturaalsete normatiivide ümberarvestus plaanilis-varumishindade järgi annab normatiivide hinnalise väljendi, nende liitmine aga — omade käibevahendite üldsuuruse, mis on vajalikud antud programmi täitmiseks.

Organiseerides riigis vastloodavais majandusharudes uusi ettevõtteid, varustatakse need omade käibevahenditega riigi üldressursside arvel. Juba olemasolevate majandusharude uute ettevõtete käibevahendid moodustatakse kõigepealt tähendatud majandusharu kasumite arvel, nende piisamatusel aga antakse puuduvad summad riiklikest ressurssidest.

2. Kui mõnel ettevõttel on käibevahendite ülejääke, siis tegutsevate ettevõtete omade käibevahendite täiendamist —

---

[8] LSKK 1936, nr. 43, art. 361.

seoses nende tootmiskavade kasvuga — teostatakse trusti, peavalitsuse või ministeeriumi poolt esijoones käibevahendite ümberjaotamise teel üksikute ettevõtete vahel. Kui aga see võimalus on ammendatud, kasutatakse käibevahendite täiendamiseks kõigepealt selle ettevõtte kasumit ja siis järjekorras vastava koondise (trusti, peavalitsuse, ministeeriumi) kui terviku kasumit. Majandusorganite kasum suunatakse üldse vajaduse korral esmajärjekorras nende käibevahendite täiendamiseks [9]. Tähendatud allikate ammendamisel antakse puudujääv summa omi käibevahendeid riiklikest ressurssidest.

Ettevõtte tegevuse arenemisest tingitud käibevahendite juurdekasvu tuleb eristada käibevahendite täiendamisest nende piisamatuse korral, mis on tingitud ettevõtte omade käibevahendite mahtu vähendavast kahjumist. Ettevõtte kuhjumisest tingitud käibevahendite puudujäägi katmine toimub riiklikest ressurssidest valitsuse ja täitevkomiteede määramise järgi eesmärgil — rangelt kontrollida kõigi vajalike abinõude rakendamist riigivara raiskamise vastu.

§ 11. Kapitaalmahutused.

1. Kapitaalehituste maht määratakse kindlaks vajadusega uute ettevõtete järele ja olemasolevate ettevõtete rekonstrueerimise vajadusega valitsuse poolt määratud tootmiskavade täitmiseks. Kapitaaltööde plaani koostab NSV Liidu Riiklik Plaanikomisjon [10] ja kinnitab NSV Liidu Ministrite Nõukogu rahvamajandusplaani koostises jaotusega üksikute ministeeriumide vahel, vabariikliku ja kohaliku majanduse alal aga — liiduvabariikide vahel.

Ei või teostada ühtegi ehitust, kui see ei ole valitsuse poolt kinnitatud antud aasta ehitusplaanis; plaanivälise ehi-

---

[9] Töö- ja Kaitsenõukogu 13. oktoobri 1932. a. määrus (LSKK 1932, nr. 73, art. 447).

[10] Nüüd NSV Liidu Riiklik Plaanikomitee. — Toim. märkus.

tuse teostamine on riigivastane toiming, mis õõnestab riikliku plaanimajanduse aluseid [11].

Rahvamajandusplaaniga määratud kapitaaltööde üldmaht jaotatakse iga ministeeriumi poolt üksikute ehitusobjektide järgi, mis kantakse nimeliselt selleks otstarbeks koostatavaisse nn. tiitelnimistuisse, milles näidatakse a) ehituse koht b) projekteeritud võimsus, c) ehituse alguse ja lõpu aeg, d) eelarveline maksus ja e) kapitaalmahutuste suurus plaanistatavaks aastaks.

2. Kõik ehitused jagunevad ülelimiitseiks ja alalimiitseiks. Selle jaotuse aluseks on võetud ehitusobjekti majanduslik tähtsus vastavas majandusharus (selle mõju põhifondide ja tootmise suurusele), samuti vajadus kindlustada riigihalduse vahetut järelevalvet ja kontrolli rahvamajanduse seisukohalt kõige tähtsamate ehituste üle. Ülelimiitseiks loetakse ehitused, mille alaeelarveline maksus ületab teatava limiidi. Viimane määratakse seadusega diferentseeritult üksikute majandusharude järgi [12].

Ülelimiitsete ehituste tiitelnimistud kinnitab NSV Liidu Ministrite Nõukogu sõltumata sellest, kas antud ehitus on liidulise, vabariikliku või kohaliku alluvusega ettevõte. Liidulise alluvusega alalimiitsete ehituste tiitelnimistute kinnitamise korra määravad NSV Liidu vastavad ministeeriumid.

Mis puutub vabariikliku ja kohaliku alluvusega ehitusobjektidesse, mille alaeelarveline maksus on alla liidulise seadusandluse poolt kindlaksmääratud limiite, siis liiduvabariikide ministrite nõukogud määravad nende poolt kinnitatavaisse tiitelnimistuisse võetavate ehituste loetelu ja ülejäänud ehituste tiitelnimistute kinnitamise korra [13].

Ehitustöö plaanide katkestamatu täitmise kindlustamiseks on antud ministreile õigus jätta oma käsutusse jaotamata reserv kuni 3% kapitaalmahutuste finantseerimise üldmahust.

---

[11] LSKK 1934, nr. 45, art. 354.
[12] LSKK 1934, nr. 54, art. 414.
[13] VSKK 1937, nr. 3, art. 13.

Ex bibl.

Manööverdamise eesmärgil võivad ministeeriumide peavalitsused samuti jätta jaotamata reservi kuni 3% kapitaalehituste teatud ajavahemikuks ettenähtud finantseerimise üldmahust. Nende reservide moodustamine toimub riiklike assigneeringute ja oma akumulatsiooni arvel proportsionaalselt nende suurusele kapitaalmahutuste üldmahus.

Vastavalt juurdetekkivaile vajadustele võivad ministrid kapitaalmahutusi ümber jaotada ülelimiitsete ehituste alal tingimusel, et iga ehituse kohta assigneeringute vähendamine ei ületaks 3%. Selline vahendite ümberjaotamise õigus vabariiklike ja kohalike ülelimiitsete ehituste alal on antud liiduvabariikide ministrite nõukogudele ja oblastite (kraide) täitevkomiteedele 3% piirides assigneeringuist [14].

3. Kõigil tiitelnimistuisse võetud ehitustel peavad olema kinnitatud tehnilised projektid ja alaeelarved. NSV Liidu RKN-i 3. septembri 1934. a. määrus keelab kategooriliselt riigiasutistel ja majandusorganeil teostada ehitus- ja montaažitöid nendel objektidel, millel ei ole kinnitatud projekte ega alaeelarveid, pankadel aga — finantseerida sääraseid ehitusi [15].

Ehituse vajaduse tekkimisel koostatakse esmalt eelkavand, mille eesmärgiks on selgitada kavatsetava ehituse tehniline võimalus ja majanduslik otstarbekus antud kohal ja kavandatud tähtaegadel, kindlustada ehitusplats ja ehitustöö põhitoorainega, veega ja energiaga varustamise allikate õige valik.

Eelkavandi kinnitab minister. Eelkavandi alusel töötatakse välja ehituse tehniline projekt. Tehnilise projekti juurde koostatakse üld-alaeelarve, mis sisaldab kõik kulud ehituse teostamiseks (alates ettevalmistustöist ja lõpetades ettevõtte ekspluateerimisele võtmisega seoses olevate kulutustega), samuti ehituse üksikute objektide ja üksikute tööliikide alaeelarved.

Tähtsaimate ülelimiitsete ehituste tehnilised projektid ja alaeelarved kinnitab minister, ülejäänud ülelimiitsete ehituste

---

[14] LSKK 1932, nr. 33, art. 196 ja 1936, nr. 11, art. 96. Isamaasõja perioodiks ümberjaotamise määr oli tõstetud 10%-ni.

[15] LSKK 1934, nr. 45, art. 354.

osas — ministeeriumide peavalitsuste juhatajad. Alalimiitsete ehituste tehnilised projektid ja alaeelarved kinnitavad ministeeriumide peavalitsuste juhatajad või nende ülesandel — trustide juhatajad ja tehaste direktorid.

Vabariikliku ja kohaliku alluvusega ehituste tehnilised projektid ja alaeelarved kinnitatakse liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt määratud korras [16].

Ehitus, mis on plaanistatud ja tehniliselt vormistatud kindlaksmääratud korras (tiitelnimistud, projektid, alaeelarved), teostatakse kas tööhanke korras ehitus-eriorganisatsioonide poolt või majanduslikul teel — vahetult ettevõtte poolt.

NSV Liidu RKN-i ja UK(b)P KK 11. veebruari 1936. a. määruse järgi „Ehitusala parandamise ja ehituste odavdamise kohta" peab olema ehitustööde teostamise põhiliseks viisiks tööhange, sest et see kõige paremini „kindlustab esirindlikule tehnikale ja alatisele ehituskaadrile põhineva ehitus-suurtööstuse loomist ja edasist kasvu" [17].

Tööhanke korras teostavad ehitusi erilised isemajandavad ehitusettevõtted — ehitustrustid ja -kontorid, kelle käsutuses on ehitusmehhanismid ja alatine kvalifitseeritud kaader. See soodustab töö produktiivsuse tõstmist ja stahhaanovliku liikumise arenemist. Ehitusorganisatsioon võib otstarbekalt manööverdada oma ressurssidega mitme objekti ehitamise juures ja ehitada odavamalt, kiiremini ning paremini.

Tööhanke korras teostatakse ehitus lepingu alusel, mis sõlmitakse organisatsiooni, kelle plaani on võetud ehitus (tellija), ja organisatsiooni, kes teostab ehitust (hankevõtja) vahel.

Igal ehitusplatsil peab olema kogu tööde mahu eest vastutav pea-hankevõtja, kes teostab üldisi ehitustöid. Eritööde

---

[16] NSVL RKN-i 26. veebruari 1938. a. määrus „Projektilis-alaeelarvelise töö parandamise ja ehituse finantseerimise korrastamise kohta" (LMKK 1938, nr. 9, art. 58).

[17] LSKK 1936, nr. 9, art. 70.

teostamiseks võib ta kaasa tõmmata spetsialiseerunud ehitus- ja montaažiorganisatsioone.

Ehituse teostamine majanduslikul teel on kallim ning vähem efektiivne, sest et see nõuab kaadri värbamist, abiettevõtete loomist ja mehhanismide soetamist, mis peale ehitamise lõppu tuleb likvideerida. Ometigi on ehituste teostamine majanduslikul teel küllaltki levinud. Seda rakendatakse väikeste ehitustööde puhul; samuti tuleb see rakendamisele seoses ehitus- ja montaažiala hankeorganisatsioonide ülekoormatusega tellimustest.

Ehitusala hankeorganisatsioonid varustatakse omade käibevahenditega ulatuses, mis kindlustab vajalike jooksvate kulude katte kuni arvete õiendamiseni tellijatega täidetud ning üleantud tööde eest.

Ehituse teostamisel majanduslikul teel luuakse tegutsevas ettevõttes eriline kapitaalehituse osakond, kes on isemajandamisel ja omab iseseisvat bilanssi.

Ehituses liiga kõrgete lisakulude alandamise eesmärgil on nende määr rangelt limiteeritud NSV Liidu RKN-i 29. veebruari 1937. a. määrusega [18].

Kapitaalehituste finantseerimise allikaiks, nagu eespool märgitud, on esmajärjekorras amortisatsiooni-eraldised (välja arvatud kapitaalremondiks suunatav osa), ehituse siseressurss-side mobiliseerimine, ettevõtte kasum, mis jääb järele peale tema käibevahendite juurdekasvu katmist, ja lõpuks assigneeringud riigi üldressurssidest, mis antakse tagasimakse-kohustuseta [19].

4. Et hõlbustada väiksemate ehitus- ja remonditööde teostamist, samuti väiksema sisseseade ja inventari soetamist, lubas NSV Liidu RKN oma 19. septembri 1935. a. määrusega riiklikel asutistel ja ettevõtteil, kooperatiivseil ja ühiskondlikel organisatsioonidel teostada rida kulutusi ehitusteks väl-

---

[18] Tööstuslike ministeeriumide ehituste alal on piirulatuseks 21% ehitustööde maksusest (LSKK 1937, nr. 29, art. 119).

[19] LSKK 1934, nr. 15, art. 105.

jaspool neile kindlaksmääratud kapitaaltööde plaani [20]. Neid kulutusi teostatakse majandusorganite ja asutiste finantsplaanides ettenähtud vahendite, samuti üleplaanilise akumulatsiooni ja siseressursside arvel; need peavad andma kohese majandusliku efekti ega tohi ületada maksimaalsuurust, mis on määratud igat liiki kapitaalmahutuste tarvis. Asutistel ja organisatsioonidel, kes teostavad limiidiväliseid kulutusi, peab olema kinnitatud alaeelarve ja nad on kohustatud kinni pidama kindlaksmääratud ehitusmaterjalide, sisseseadete ja auto-hobutranspordi hindadest [21].

Limiidiväliste kapitaalkulutuste kontrolli kindlustamise eesmärgil võib neid teha ehitusobjekti kogumaksusel kuni 100 tuh. rublani — ettevõtte direktori korraldusel, 100 tuh. rbl. kuni 500 tuh. rbl. (rasketööstuse alal aga üle 1 miljoni rbl.) —

---

[20] LSKK 1935, nr. 49, art. 417; nr. 60, art. 487; 1936, nr. 20, art. 181; 1939, nr. 31, art. 214.

[21] Limiidiväliste kulutuste hulka arvatakse näiteks:

1) tegutsevaile ettevõtteile ja asutistele sisseseade, aparatuuri ja inventari soetamine kuni 200 rbl. ühikult;
2) elamu ja elukondlik ehitus, inventari ja sisseseadete muretsemine lasteaedadele, lastesõimedele, töölissööklaile ja ühiselamuile preemiate arvel, mis määratakse üleliidulise sotsialistliku võistluse kokkuvõtete alusel;
3) nõukogude elamufondi, samuti haiglate, koolide, sanatooriumide, puhkekodude, invaliidide-kodude kapitaalremont;
4) linnade kaardistamine, plaanistamine ja haljastamine, lihtkaevude ja sillutiste tegemine, roiskveekraavide kaevamine ja teised lihtsamad melioratsioonitööd;
5) rajoonikeskustes ja töölisasulais kulutused nende ehitustööde alal, kommunaal- ja kultuur-elukondlikeks vajadusteks, mis täielikult lõpetatakse aasta jooksul, — üldreeglina kogusummas kuni 25 tuh. rbl. linna või asula kohta;
6) kohalikust toorainest laiatarbekaupade, toiduainete, ehitusmaterjalide ja kütuse tootmise ettevõtete organiseerimiseks lubatakse NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK 7. jaanuari 1941. a. määrusega autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudel ja oblastite täitevkomiteedel peale määratud limiitide kapitaaltööde alal teha kulutusi kohaliku tööstuse ettevõtete ehitamiseks ja

ministri loal, teatades sellest järgnevalt kas NSV Liidu Ministrite Nõukogule või liiduvabariigi ministrite nõukogule — kuuluvuse järgi [22].

Kapitaalremont teostatakse väljaspool kapitaaltööde plaani selleks otstarbeks eriti määratud amortisatsiooni-eraldiste arvel. See osa ettevõtte amortisatsiooni-eraldisi jäetakse sihtfondina ettevõtte direktori käsutusse ja kantakse majandusorgani kapitaalremondi erikontole Riigipangas, kes teostab eel- ja järelkontrolli nende vahendite kulutamise üle.

4. peatükk.

Eelarvelises korras finantseeritavad asutised ja organisatsioonid.

§ 12. Eelarvelise finantseerimise kord. § 13. Eelarvelises korras finantseeritavate asutiste kulude normeerimine.

§ 12. Eelarvelise finantseerimise kord.

1. Isemajandavad ettevõtted ja organisatsioonid katavad kõik oma jooksvad kulud omade tulude arvel, s. o. toodangu realiseerimisest või teenuste osutamise eest saadavast sissetulekust. Riigi üldressursid esinevad isemajandavate organisatsioonide finantseerimise allikana üldreeglina vaid kapitaalmahutuste ja käibevahendite juurdekasvu osas, kui ettevõtteil ei piisa selleks otstarbeks endakogutud vahendeid, samuti

---

organiseerimiseks kuni 200 tuh. rbl., linnade ja rajoonide täitevkomiteedel kuni 50 tuh. rbl. ja liiduvabariikide ministrite nõukogudel kuni 500 tuh. rbl. ühe ettevõtte kohta (LMKK 1941, nr. 3, art. 40).

Need kulud kaetakse eelarve tulude osa ületamise või kvartali-aruande järgi kindlakstehtud kulude osas kujunenud kokkuhoiu arvel (välja arvatud assigneeringud rahvaharidusele ja tervishoiule), samuti kohaliku tööstuse kasumite kasutamise arvel.

[22] LSKK 1936, nr. 48, art. 405.

tarbe korral käibevahendite puudujääva osa täiendamise ja plaanilise kahjumi katmise juhtudel (riiklik dotatsioon).

Hoopis teisiti organiseeritakse laialdase asutistevõrgu finantsid ja korraldatakse nende finantseerimist, kes ei ole seotud tootmisega ja materiaalsete väärtuste realiseerimisega või tasuliste teenuste osutamisega (sotsiaal-kultuurilised asutised, haldusorganid, kohtud jm.). Neid finantseeritakse täielikult riigi üldressurssidest, millest kaetakse kõik nende ülalpidamisega ja neil lasuvate funktsioonide teostamisega seotud kulud. Üksikuil erandjuhtudel rakendatakse seda finantseerimiskorda ka majandusorganisatsioonide suhtes (näiteks masina-traktorijaamad), et tugevdada nende finantsseisundit ja kindlustada nende töö katkestumatust.

Eelarvelisel finantseerimisel riiklikest vahendeist toimub kulude täpse ulatuse ja koostise arvutlemine nende jaotamisega ürituste ja kululiikide järgi, samuti vahendite tegelik andmine finantseerimisel eriliste dokumentide, nn. alaeelarvete koostamise alusel. Alaeelarve sisaldab asutise või ürituse kõik kulud.

Asutise kulud rühmitatakse alaeelarves nende liikide (artiklite) järgi ja põhjendatakse nii asutise tegevuse ulatust iseloomustavate näitudega kui ka üksikute kulude üksikasjalike arvutlustega [1].

Kinnitatud alaeelarve on asutiste finantseerimise kindlaks plaaniks ja aluseks riiklike vahendite kulutamisel nende poolt. Finantseerimine neist vahendeist toimub teatud ürituste ja kululiikide osas täpses vastavuses nende vahendite tarvis määratud otstarbele. Seejuures ei anta aasta kestel vahendeid lihtsalt kinnitatud alaeelarve järgi, vaid asutise tööplaani tegeliku täitmise ja kindlaksmääratud kontingentide ulatuse kohaselt.

Samas sihtotstarbe korras toimub riiklike vahendite kulutamine ka asutise enda poolt, kellel ei ole õigust teha

[1] Kulusid kapitaalehitusteks asutiste üld-alaeelarveisse ei võeta, nende peale koostatakse eri-alaeelarved.

kulutusi, mis ei ole ette nähtud alaeelarves või mis ületavad alaeelarvelisi assigneeringuid, samuti tõsta kulusid teiste allikate arvel või töö mahu vähendamise arvel. Rangete sihtotstarbeliste määrangute ja üksikute kululiikide ulatuse suhtes erinevad eelarvelises korras finantseeritavad asutised ja organisatsioonid teravalt isemajandavaist organisatsioonidest, kellele on antud laiaulatuslik õigus korraldada oma vahendeid plaaniliste ülesannete täitmiseks.

Eelarvel seisvad asutised võivad teostada ainult neid majanduslikke operatsioone, mis on vahetult seotud nende tegevusega või on vajalikud nendele pandud ülesannete teostamiseks. Nende operatsioonide teostamiseks need eelarvel seisvad asutised, kelle juhatajail on krediidikäsutaja õigused (vt. § 68), on õigustatud sõlmima vastavaid tehinguid ja lepinguid ja andma välja vastavaid kohustusi. Sõlmitud tehingute ja lepingute järgi vastutavad asutised ainult eelarveliste assigneeringutega ja nende tehingute ja lepingute täitmise operatsioonideks antud erivahenditega [2].

2. Kui eelarvelises korras finantseeritav asutis` haldab mõningaid tuluallikaid, siis kõik laekumused neist arvestatakse erilises tulude alaeelarves. Asutised ei ole õigustatud kulutama laekunud tulusid, vaid on kohustatud need täielikult kandma riigi üldressurssidesse[3].

Rea iseärasustega erineb masina-traktorijaamade eelarveline finantseerimise kord, sest et ta ühendub mõnede elementidega, mis on omased isemajandavaile organisatsioonidele (käibevahendid, premeerimisfondid).

Kuni 1938. a. olid masina-traktorijaamad isemajandamisel. Nende finantsressursid koosnesid paljudest allikatest — kol-

---

[2] VSKK 1926, nr. 64, art. 499.

[3] Sellest üldisest korrast on tehtud erand lasteaedade ja -sõimede osas. Kulude katmisest laste ülalpidamiseks lasteaedades ja -sõimedes võtavad teatud ulatuses osa lastevanemad. Lasteaedade ja -sõimede ülalpidamiseks antavad riiklikud vahendid ja lastevanemailt laekuvad summad kantakse lasteaia või -sõime korraldusse avatud panga jooksvale kontole, millest nad katavad kõik oma kulud.

hoosidelt töötasuna saadavaist naturaal- ja rahalistest tuludest, riiklikest assigneeringuist, Riigipanga krediitidest jt. Selline finantseerimise süsteem tegi äärmiselt keerukaks masina-traktorijaamade arveldused ja töö, koormas nende bilansse debitoorse-kreditoorse võlgnevusega (arveldused pankadega, kolhoosidega, töötasu alal jm.), raskendas rahandus- ja maaorganite ning pankade kontrolli riigisummade õige kasutamise üle ja lõpuks häiris masina-traktorijaamade tootmistegevust.

Masina-traktorijaamade finantsmajanduse põhjalikuks tervendamiseks ning tugevdamiseks ja kogu nende töökorralduse parandamiseks viidi NSV Liidu RKN-i 5. veebruari 1938. a. määrusega masina-traktorijaamad täielikult üle eelarvelisele finantseerimisele riiklikest vahendeist [4]. Ühenduses sellega laekuvad kõik masina-traktorijaamade tulud, s. o. varumisorganeile antav kolhooside naturaaltasude rahaline maksus ja üksikute tööde rahaline tasu, sellest ajast tervelt riigi üldressurssidesse.

Masina-traktorijaamu finantseeritakse nende poolt koostatud aasta-tootmis-finantsplaanide alusel (jaotatult kvartaleisse), milledes on ette nähtud kõik tootmis- ja haldus-majanduskulud, samuti kulutused põletise, määrdeainete, tagavaraosade ja remondimaterjalide varude juurdekasvuks (s. o. käibevahendite juurdekasvuks), seoses traktori-, kombaini- ja masinapargi laiendamisega.

Traktorite, kombainide ja põllutöömasinate remondikulude katteks moodustatakse igas masina-traktorijaamas rahalised sihtfondid eraldi kapitaal- ja jooksva remondi tarvis. Sihtfonde täiendatakse eraldistega — tööliikide järgi — igalt ülestöötatud hektaarilt saadud tasust NSVL Ministrite Nõukogu poolt kindlaksmääratud ulatuses [5]. Kapitaal- ja jooksva

---

[4] LMKK 1938. nr. 4, art. 8 ja 1939, nr. 36, art. 246.

[5] NSV Liidu RKN-i 27. märtsi 1941. a. määrus (LMKK 1941, nr. 12, art. 85) ja NSV Liidu RKN-i ning ÜK(b)P KK 18. märtsi 1943. a. määrus nr. 289.

remondi fondid on masina-traktorijaama direktori käsutuses ja hoitakse Riigipangas erilistel jooksvatel kontodel; summade ülekandmine neile kontodele riiklikest assigneeringuist remondi tarvis toimub üks kord kuus kolhooside juhatuste aktide ärakirjade alusel masina-traktorijaamalt vastuvõetud tööde kohta.

Masina-traktoripargi parema kasutamise stimuleerimiseks ja põllunduskultuuride viljakuse tõstmiseks ühendatakse masina-traktorijaamade finantseerimise kord ergutussüsteemiga — preemiatega, mis loob masina-traktorijaamade kaadri (direktorite, agronoomide, mehhaanikute, traktoristide, kombainerite jt.) huvi masina-traktorijaama tootmisplaanide kvantiteedi- ja kvaliteedinäitude täitmiseks ja ületamiseks[6].

§ 13. Eelarvelises korras finantseeritavate asutiste kulude normeerimine.

1. Kõiki eelarvelises korras finantseeritavate asutiste ja ürituste kulutusi võib jaotada kahte põhiossa — kapitaalmahutused ja operatsioonikulud (palk, kantselei- ja majanduskulud, toitlustamine, õppekulud, ravimid, inventari ja sisseseadete soetamine, komandeerimiskulud jms.). Kapitaalmahutused plaanistatakse ja finantseeritakse — nagu teistelgi rahvamajandusaladel — rahvamajandusplaaniga määratud limiitide alusel või limiidiväliste kapitaalkulutuste kohta 19. septembril 1935. a. antud seadusega sätestatud korras.

Teissugune olukord on operatsioonikuludega, mis on rõhuval enamikul alaeelarvelistel asutistel kulutuste tähtsaimaks vormiks. Nende kulude plaanistamisel kasutatakse kulutuste suuruse kindlaksmääramiseks normatiivset meetodit.

Kulutuste kindlaksmääramise normatiivne meetod tugineb kõigil juhtudel kahele näidule: a) asutise poolt teenindatav

[6] Preemiaid antakse masina-traktorijaama preemiafondist, mis moodustatakse lisandeist kolhooside poolt naturaaltasuna antud igalt tsentnerilt, kulutuste kokkuhoiust ja riiklikest assigneeringuist — LMKK 1942, nr. 1, art. 3.

kontingent ja b) kulunorm ühele ühikule tervikuna või üksikute kuluelementide järgi. Normi korrutamise teel kontingendiga määratakse kindlaks kulude üldine plaaniline summa.

Iga majandusharu asutiste võrk ja nende poolt teenindatavad kontingendid määratakse kindlaks rahvamajandusplaaniga. Kontingendid igale üksikule asutisele (tehnikumile, koolile, haiglale jt.) määratakse kindlaks vastava harukondliku plaaniga.

Mis puutub aga alaeelarvelise arvutluse teise elemendisse — kulude normi, siis seisneb siin normimine jooksvate kulude ühtsete mõõtjate kindlaksmääramises ühesuguseile, peamiselt riiklikest vahendeist finantseeritavaile massilistele objektidele, millel on ühesugused tootmistunnused.

Suurima konkretiseerimise eesmärgil määratakse normid tavaliselt kindlaks mitut liiki asutiste kulude tüüp-elementide järgi ja ainult erandlikult võidakse lihtsamat tüüpi asutiste tarvis võtta mõõtühikuks asutis tervikuna.

Normimine on plaanimajanduse välditamatuks elemendiks, kujutades endast üksikute alaeelarvete kulude struktuuri plaanilise mõjustamise meetodit. Normide abil kooskõlastatakse vahendite suunamine alaeelarvete järgi rahvamajandusplaani eesmärkidega, saavutatakse ühesugune kvaliteeditase ühetüübiliste asutiste ühtede ja samade vajaduste rahuldamisel ning kistakse mahajäänud alad ja rajoonid esirindlikele järele.

Plaanilise mõjustamise funktsiooni kõrval täidab normimine alaeelarve koostamisel samuti plaaniliste ülesannete arvutlusvõtte ja põhjendamise funktsiooni, andes neile ühesuguseil juhtudel meetodiühtluse ning ratsionaliseerides arvutlustehnikat ennast. Lõpuks kasutatakse norme alaeelarve täitmisel kontrollimise ja järelevalve eesmärgil nende aluseks oleva tootmisplaani täitmise õigsuse kohta.

2. Normid jagunevad materiaalseiks ja finantsilisteks. Materiaalsed normid määravad kindlaks materiaalsete kulutuste ressursid (kvantitatiivses väljendis) kulude mõõtühiku kohta, näiteks toiduainete koostis ja hulk ühele haigele, õppe-

vahendite hulk ja liik ühele õpilasele, puude kogus ühele ahjule jne.

Materiaalsed normid, mis on ümber arvatud riiklike hindade järgi rahalisse väljendisse, kujutavad endast individuaalseid finantsnorme, mille hulka kuuluvad ka mõõtjad, mis saadakse üksnes finantsarvutluse tulemusena (komandeerimiskulude normid jt.).

Individuaalnormide alusel koostatakse asutiste alg-alaeelarved. Kuid normid on vajalikud mitte ainult üksikute asutiste alaeelarvete koostamiseks, vaid ka koondplaanistamiseks, mida teostavad rahandus-, plaani- ja harukondlikud organid. Liidu, vabariikide, oblastite jt. organitel on võimatu kasutada individuaalnorme territoriaalsel ja harukondlikul plaanistamisel individuaalnormide rohkuse ja mitmekesisuse tõttu. Seepärast kasutatakse plaanilistel arvutlustel laiendatud näite, nn. kombineeritud norme.

Kombineeritud norm kujutab endast sisuliselt individuaalnormide summat, millised on ümber arvatud põhiühikule, mis iseloomustab antud tüüpi asutise tootmistegevust (näiteks klass — kooli ülalpidamise kulude järgi, õpetatav — kirjaoskamatuse likvideerimise kulude järgi, voodi — haiglas jne.). Säärase ümberarvamise tulemusena saame antud tüüpi asutisele valitud arvutusühiku aastakulu.

Oma ehituse meetodi poolest omab normide hulgas erilist kohta palganorm: see koostatakse kinnitatud koosseisu ja palgamäärade alusel, arvates juurde seadusega kindlaksmääratud lisandid.

Kõik normid jagunevad kohustuslikeks ja fakultatiivseiks (orienteerivaiks).

Kohustuslikeks normideks loetakse need, mis on kinnitatud seadusandlikus korras või kindlaks määratud valitsuse määrusega. Nii on kohustuslikeks püsivnormideks palgamäärad, stipendiumide, pensionide ja toetuste määrad ja asutiste koosseisud; üksikuil juhtudel määrab valitsus kindlaks üksikute operatsioonikulude miinimumnormid (näiteks toitlusnormid haiglais ja lasteasutistes, vahetuspesu hulk haiglas jt.).

Vajalikel juhtudel diferentseeritakse keskmisi norme rajoonide järgi, arvestades kohalikke olusid. Alaeelarvete koostamisel antakse asutistele õigus täpsustada fakultatiivseid norme vastavalt nende töö iseärasustele ja tingimustele. Normide järgi arvutatud kulude üldsumma piires võivad üksikud kululiigid kõrvale kalduda tüüpnormidest, vastava põhjendusega igal üksikjuhtumil.

Alaeelarvete koostamisel on ametkonnad kohustatud juhinduma kehtivast seadusandlusest, tariifidest ja koosseisudest, s. o. mingi kulu kandmisel alaeelarvesse peavad nad ära näitama selle seadusliku aluse (legaalse tiitli). Seega ei saa alaeelarvelises korras nõutada vahendeid sääraste asutiste, ametite või ürituste tarvis, mis ei ole ette nähtud seadusega või valitsuse määrusega.

5. peatükk.

Palgakulude ja haldusaparaadi ülalpidamise kulude õiguslik reguleerimine.

§ 14. Koosseisude kindlaksmääramise kord. § 15. Palgamäärad ja palgafond. § 16. Haldus-majanduskulude alaeelarved. § 17. Koosseisude, palgamäärade ja palgafondide ning haldus-majanduskulude alaeelarvete registreerimine.

§ 14. Koosseisude kindlaksmääramise kord.

1. Alaeelarvelises korras finantseeritavate asutiste ja organisatsioonide kuludes on põhiline koht palgafondidel, mille suurus on otseses sõltuvuses asutiste koosseisudest ja kindlaksmääratud palgamääradest.

Koosseisu-ala korrastamiseks, kunstlikult loodud riigi- ja majandusaparaadi lülide kaotamiseks, parallelismi kõrvaldamiseks asutiste töös, omavoli tõkestamiseks uute asutiste organiseerimisel ja igasuguste liialduste eemaldamiseks nõu-

kogude aparaadist tegutseb NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures alatine Riiklik Koosseisude Komisjon [1].

Riiklikul Koosseisude Komisjonil lasuvad: 1) ametikohtade üleriigilise nomenklatuuri ja ametikohajärgsete palgamäärade väljatöötamine; 2) NSV Liidu ministeeriumide, NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuvate peavalitsuste ja komiteede, krediidi keskasutiste ning kooperatiivsete ja ühiskondlike keskorganisatsioonide struktuuri läbivaatamine ja koosseisude kinnitamine; 3) vabariiklike ministeeriumide, liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude juures asuvate valitsuste, komiteede ja osakondade struktuuri läbivaatamine ja koosseisude kinnitamine; 4) NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ministeeriumide ja keskasutiste kohalike organite, ettevõtete ja majandusorganisatsioonide, samuti töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede haldusaparaadi tüüpstruktuuri ja tüüpkoosseisude väljatöötamine.

Riikliku Koosseisude Komisjoni poolt väljatöötatud üleriigilise ametikohtade nomenklatuuri ja ametikohajärgsed palgamäärad, NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ministeeriumide ja keskasutiste, samuti krediidi, kooperatiivsete ja ühiskondlike keskorganisatsioonide struktuuri ning tüüpkoosseisud kinnitab NSV Liidu Ministrite Nõukogu.

Ministeeriumidel, ametkondadel ja liiduvabariikide ministrite nõukogudel on keelatud reorganiseerida haldus- ja majandusaparaati, luua uusi organisatsioone ja asutisi, muuta ametikohtade nimetusi ja ametikohajärgseid palgamäärasid ilma Riikliku Koosseisude Komisjoni loata.

Seega on alates 1941. a. asutiste struktuur, nende koosseisud, ametikohtade nimetused ja palgamäärad stabiliseeritud sel kujul ja sellises ulatuses, nagu nad olid kinnitatud enne Riikliku Koosseisude Komisjoni organiseerimist kehtinud korra kohaselt; nende igasugune muutmine alates 1941. a. võib toimuda üksnes Riikliku Koosseisude Komisjoni sanktsiooniga või tema algatusel.

---

[1] NSV Liidu RKN-i 5. juuni 1941. a. määrus nr. 1473.

2. Igal asutisel peab olema NSV Liidu Ministrite Nõukogu, Riikliku Koosseisude Komisjoni poolt või varem kehtinud korras [2] kinnitatud koosseisude nimestikud (kui alates 1941. aastast polnud mingisuguseid muudatusi), s. o. struktuuriliste alajaotuste ja ametikohtade nimetuste loetelu ning ametikohtade arv nii tervikuna kui ka üksikute nimetuste järgi.

Asutiste üksikutele liikidele määratakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt, nagu eespool tähendatud, mitte individuaalsed, vaid tüüpkoosseisud, mis koostatakse harilikult kohaldatavaina iga asutise mitmele põhitüübile, olenevalt nende töömahust. Sellised on näiteks alg- ja keskkoolide, linna- ja maahaiglate, maa-raviambulatooriumide, linna- ja maa-lastesõimede ning -lasteaedade haldus- ja teenindava personali tüüpkoosseisud. Neil juhtudel kinnitab iga asutise koosseisu nimestiku tüüpkoosseisude piires kõrgemalseisev ametkondlik organ (kohalike asutiste alal — täitevkomitee osakond, liiduliste ja vabariiklike asutiste alal — ministeerium).

Neil juhtudel, kui tasu maksmine töötajaile toimub mitte kindla ajatasu järgi, vaid sõltuvalt täidetavast koormusest, ei määrata koosseisuliste ametikohtade arv, vaid vastavate palgamäärade koosseisuline arv. Nii näit., kui kooli vanemate klasside õpetaja peab terve palgamäära puhul töötama 18 tundi nädalas, õppeplaani järgi aga on, oletame, X klassis 32 õppetundi nädalas, siis selle klassi tarvis määratakse 1,78 õpetajapalgamäära, mis tegelikult jaotatakse üksikuid aineid õpetavate õpetajate vahel.

---

[2] Kuni 1941. a. kinnitati liiduliste ja vabariiklike rahvakomissariaatide ja keskasutiste koosseisud vastavate koosseisu komisjonide poolt NSV Liidu Rahanduse Rahvakomissariaadi ja liiduvabariikide rahanduse rahvakomissariaatide juures. Samal ajal kinnitasid need komisjonid igale ametkonnale koosseisulised kontingendid neile alluvaile asutistele ja ettevõtteile. Nende kontingentide piires kinnitati iga üksiku asutise ja ettevõtte koosseisud kõrgemalseisva ametkondliku lüli poolt (LSKK 1935, nr. 26, art. 258).

§ 15. Palgamäärad ja palgafondid.

1. Palgamäärad kõigi rahvamajandusharude, kultuuri ja halduse alal kinnitab NSV Liidu Ministrite Nõukogu. Riigivõimu-, haldus-, kohtu- ja prokuratuuriorganite, samuti sotsiaal-kultuuriliste asutiste ning isemajandavate organisatsioonide haldusaparaadi ametikohajärgsed palgad määratakse kindlaks kas kindlais palgamäärades või iga ametikoha nimetuse järgi minimaalse ja maksimaalse palgamäära äranäitamisega. Viimasel juhul on asutiste ja organisatsioonide juhatajail õigus kindlaksmääratud maksimumi ja miinimumi piires määrata palga suurust ühel või teisel ametikohal olevaile isikuile, arvestades nende kogemusi, kvalifikatsiooni, töömahtu ja töö kvaliteeti [3].

Eriti hinnatavaile eriteadlastele, keda on edutatud juhtivale tööle ning kes on osutanud erilist initsiatiivi ja asjatundmist, võidakse määrata personaalpalgad. Personaalpalga määramise õigus on ainult NSV Liidu ministreil liidulise alluvusega asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide alal, samuti liiduvabariikide ministrite nõukogudel — vabariikliku ja kohaliku alluvusega asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide alal. Isikute arvu, kellele määratakse personaalpalgad, samuti viimaste piirmäärad, määrab kindlaks NSV Liidu Ministrite Nõukogu eraldi NSV Liidu ministeeriumide ja keskasutiste ning liiduvabariikide kohta [4].

Sotsiaal-kultuuriliste asutiste (koolide, kõrgemate õppeasutiste, teaduslike ja meditsiiniliste asutiste) töötajaile ja põllumajanduslikele eriteadlastele on kindlaks määratud dife-

---

[3] LSKK 1929, nr. 76, art. 717. Teenistujate palga riiklikust normimisest.

[4] LMKK 1938, nr. 39, art. 229. Personaalpalku võib määrata kuni poolteise kuupalga suuruses, mis on kinnitatud eriteadlase ametikoha tarvis, kuid mitte üle 1400—3000 rbl. NSV Liidu mitmesuguste ministeeriumide ja keskasutiste tarvis ning mitte üle 1400 rbl. vabariikliku alluvusega asutiste ja organisatsioonide tarvis.

rentseeritud palgamäärad — sõltuvalt haridusest, staažist, töökohast (linn, maa) ja täidetava töö iseloomust [5].

Isikuile, kes töötavad NSV Liidu kaugelasuvais maakohtades, on palga alal ette nähtud erilised soodustused: neile määratakse 10% suurune palgalisa: esimeses kaugvööndis iga aasta järel ja teises kaugvööndis — iga kolme aasta järel; palgalisa üldine suurus ei või ületada 100% palgast. Analoogilised soodustused antakse isikuile, kes töötavad väljaspool suuremaid linnatüüpi asulaid, kui nad sinna on üle viidud administratsiooni korraldusel või on uuesti kutsutud tööle. Alates 1. oktoobrist 1942 lõpetati NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 3. oktoobri 1942. a. seadluse kohaselt nende palgalisade edasine juurdearvutus; kuid kuni 1. oktoobrini 1942 juurdearvutatud palgalisade väljamaksmist jätkatakse [6].

Reale töötajate kategooriatele (õpetajaile, tehnikumide õppejõududele, meditsiinilisele personalile, agronoomidele, veterinaar-arstidele jt.) on kindlaks määratud erilised, kindlad palgalisad töö eest kaugelasuvais maakohtades, sõltumata töö kestusest neis kohtades. Näiteks õpetajail ja meditsiini alal töötajail moodustavad need kindlad palgalisad Jakuudi ANSV-s, Irkutski ja Omski oblasti ning Krasnojarski krai kaugeis rajoonides 20% ja Kaug-Põhja rajoonides — 50%.

2. Vastavalt kinnitatud koosseisudele ja palgamääradele määratakse iga asutise ja organisatsiooni tarvis üldine aasta- ja kvartali-palgafond. Palgafondi kulutamise kontrolli tugevdamise eesmärgil võetakse sellesse nii koosseisulise kui ka mittekoosseisulise kontingendi palgafond, jättes välja palgad alaeelarve kõigist teistest artiklitest. Ainult kantselei- ja majanduskuludesse kantakse tasu ühekordsete tööde eest isi-

---

[5] LMKK 1943, nr. 11, art. 197 (õpetajate palgad), 1944, nr. 2, art. 25 (meditsiini alal töötajate palgad), NSV Liidu RKN-i 13. septembri 1942. a. määrus nr. 1532 (kõrgemate õppeasutiste töötajate palgad), LMKK 1944, nr. 2, art 26 (zootehnikute ja veterinaar-ala töötajate palgad). Näiteks, nende tunnuste järgi kõigub keskkooli 8—10 klassi õpetajate palgamäär 400 kuni 650 rublani, arstide oma — 500 kuni 1000 rublani.

[6] „NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja", 1942, nr. 38.

kuile, kes teenindavad asutise majanduslikke vajadusi (põrandate poonimine, puude saagimine ja lõhkumine, akende klaasimine jne.); samuti ei eraldata üldisse fondi töötasu kapitaalehituste, kapitaalremondi ja limiidiväliste kulutuste assigneeringuist.

Seega hõlmab iga asutise ja organisatsiooni üldine palgafond: 1) eranditult kõigi koosseisuliste töötajate palgad vastavalt kindlaksmääratud koosseisudele ja palgamääradele, 2) palgalisa töö eest kaugelasuvais maakohtades, 3) personaal- ja ametikohajärgsete palkade vahesummad, 4) hooajatööliste ja ajutiste kaastööliste palgad, keda kutsutakse tootmisplaani kohaselt teostatavaile töödele (teaduslikud ekspeditsioonid, geoloogilised uurimistööd, õppe-katsekülvide kultiveerimine jne.), 5) summad üksikute tööde tasumiseks, mis on seoses asutise operatiivtegevusega ning mida täidavad mittekoosseisulised kaastöölised (projektide ekspertiisid ja konsultatsioonid, statistilised uurimised jms.) [7].

Üksikuile töötajate kategooriaile peavad kohalikud täitevkomiteed maakohtades võimaldama natuuras tasuta eluruumid ja kommunaalteeninduse (haridus-, meditsiini-, veterinaar-ala töötajaile jt.). Neil juhtudel, kui natuuras eluruume ja kommunaalteenindust ei saa võimaldada, makstakse neile töötajaile vastav rahaline kompensatsioon, mis võetakse üldisse palgafondi [8].

Rangeima distsipliini kindlustamiseks palgafondide kulutamisel ja nende kasutamise õigsuse kontrollimiseks on kehtestatud palgafondide plaanistamise kindel kord. Aasta- ja kvartali-palgafondid iga liidulise ametkonna järgi, vabariikliku ja kohaliku majanduse alal aga iga liiduvabariigi järgi — eraldatakse NSV Liidu Riikliku Plaanikomisjoni poolt ja kin-

---

[7] NSV Liidu RKN-i 15. augusti 1939. a. määrus palgafondide kulutamise kontrollimise korra kohta eelarvelistes ja isemajandavates organisatsioonides (LMKK 1939, nr. 49, art. 395), NSV Liidu Rahanduse Rahvakomissariaadi 25. septembri 1939. a. juhend nr. 646/129 eelarveliste asutiste palgafondidest („ФХБ", 1939, nr. 29/30).

[8] VSKK 1930, nr. 39, art. 481.

nitatakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt rahvamajanduse aasta- ja kvartaliplaanides. NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt kinnitatud summade piires määravad Liidu ministeeriumid ja ametkonnad kindlad aasta- ja kvartali-palgafondid (kuude läbilõikes) Liidu asutiste ja ettevõtete tarvis, liiduvabariikide ministrite nõukogud aga — vabariiklike ministeeriumide ja ametkondade, samuti iga krai ja oblasti tarvis. Analoogilise töö teevad kraide ja oblastite täitevkomiteed oma osakondade, rajoonide ja linnade (oblastilise tähtsusega) suhtes, samuti rajooni täitevkomiteed oma osakondade suhtes. Seejärel iga vabariiklik ministeerium ja täitevkomitee osakond kinnitab alluvaile asutistele ja ettevõtteile kindlad aasta- ja kvartali-palgafondid (kuude läbilõikes)[9]. Aasta- ja kvartali-eelarvete (liiduliste, vabariiklike ja kohalike) kindlaksmääramisel eraldatakse palgafond eraldi igale ministeeriumile või täitevkomitee osakonnale, samuti igale alamalseisvale eelarvele. Nende limiitide piires kinnitavad ministeeriumid ja täitevkomiteede osakonnad aasta- ja kvartali-palgafondid (kuude läbilõikes) kõigi alluvate asutiste tarvis, keda finantseeritakse vastavast eelarvest.

Rahvamajandusplaanis ja eelarves kinnitatud palgafondid on kindlaiks limiitideks, mille rikkumist karistatakse kriminaalkorras. Eelarvelistel asutistel on õigus kasutada kinnitatud palgafondi ainult vastavalt tegelikult olemasolevale töötajate koosseisule kinnitatud koosseisude ja palgamäärade piires, tootmisettevõtteil aga vastavalt tootmiskava täitmisele. Kinnitatud palgafondist kinnipidamise üle on seatud hoolikas kontroll: ühelt poolt — palgasummade väljamaksmisel pankade poolt, teiselt poolt — koosseisude, palgamäärade ja palgafondide registreerimisel rahandusorganite poolt.

3. NSV Liidu Riigipank, Põllumajanduspank ja kommunaalpangad teostavad palgasummade väljaandmist eelarvelistele asutistele ja haldus-, plaanistamis- ja jaotamisfunktsioonidega isemajandavatele organisatsioonidele (trustide ja koon-

[9] LSKK 1933, nr. 13, art. 75.

diste juhatustele, turustus-varustuskontoritele ja teistele mittetootvatele organisatsioonidele), lähtudes töötajate tegelikust olemist ja arvutatud palkadest, kuid mitte üle NSV Liidu Rahandusministeeriumi organite poolt registreeritud palgafondi (registreerimisele mittekuuluvaile organisatsioonidele aga mitte üle kõrgemalseisva organi poolt kinnitatud palgafondi).

Eelarvelised asutised ja mainitud isemajandavad organisatsioonid on kohustatud iga kuu esitama pankadele juhataja ja pearaamatupidaja poolt alla kirjutatud teatised kuu lõpuks olemasolevate töötajate arvulise koosseisu, rahandusorgani poolt registreeritud või kõrgemalseisva organi poolt kinnitatud kuu-palgafondi ja nimekirjalisele koosseisule väljamaksmisele kuuluva summa kohta. Peale selle esitatakse pankadele registreerimiskaart pärast koosseisude ja palgafondide registreerimist rahandusorganeis.

Vajalikel juhtudel on pankadel õigus kontrollida asutiste ja organisatsioonide poolt teatistes näidatud andmete õigsust. Pankadele teadlikult ebaõigete andmete esitamise eest, samuti palga väljamaksmise eest üle panga poolt selleks otstarbeks välja antud summa, ja palga suurendamise eest olemasolevale töötajate koosseisule asutise koosseisu komplekteerimatuse arvel võetakse asutiste ja organisatsioonide juhatajad ja pearaamatupidajad vastutusele Vene NFSV KrK § 109 ja teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide korras [10].

Tööstuslike ettevõtete alal annavad Riigipanga asutised palkadeks välja vahendeid iga ettevõtte tarvis kinnitatud kuupalgafondi piires vastavaks kuuks kinnitatud ja arvutatud palgafondi kohta ettevõtete poolt esitatava, direktori ja pearaamatupidaja allkirjaga varustatud teatise alusel.

Ettevõtte kuu programmi mittetäitmisel ja palgafondi üle-

---

[10] NSV Liidu RKN-i määrus „Palgafondide kulutamise kontrollimise korra kohta eelarvelistes ja isemajandavates organisatsioonides" (LMKK 1939, nr. 49, art. 395).

kulutamisel, võrreldes tegelikult täidetud programmiga, võivad Riigipanga asutised vahendeid välja anda ülekulutuste katteks mitte üle 10% ettevõtte plaanilisest kuu-palgafondist. Järgneval kuul on ettevõte kohustatud tarvitusele võtma vajalikud abinõud ja viima palgafondi kulutamise vastavusse tootmisprogrammi tegeliku täitmisega.

Palgafondi korduval ülekulutamisel, võrreldes tegelikult täidetud tootmisprogrammiga, võivad Riigipanga asutised vahendeid välja anda ülekulutuste katteks ainult üksikjuhtudel ning seejuures peavalitsuse (trusti) juhataja loal, kuid mitte üle 10% ettevõtte plaanilisest kuu-palgafondist, kattes absoluutset ülekulutust peavalitsuse (trusti) palgafondi seesmise ümberjaotuse arvel.

Kui palga ülekulutuse summa ületab 10% kuu-palgafondist, võib seda katta üksnes NSV Liidu või liiduvabariigi vastava ministri või keskasutise juhataja loal ministeeriumile või keskasutisele tervikuna määratud palgafondi ümberjaotamise arvel.

Ettevõtte poolt tootmisplaani ületamisel suurendavad Riigipanga asutised vahendite väljaandmist palkadeks, võrreldes kinnitatud fondiga, vastavalt ettevõtte poolt tegelikult arvutatud palkadele. Juhtudel, kui plaani ületamisel leiab aset ülekulutus palkade arvel, võrreldes tegelikult täidetud plaaniga, kaetakse antud ettevõtte ülekulutussumma hiljem peavalitsuse (trusti) poolt palkade seesmise ümberjaotuse korras. Sellise katte puudumisel võtavad Riigipanga asutised arvesse väljamakstud ülekulutussumma vahendite väljaandmisel järgmise kuu palkadeks.

Riigipangale teadlikult ebaõigete andmete esitamise eest ja töötasu väljamaksmise eest üle panga poolt lubatud summa, kannavad ettevõtete juhatajad ja pearaamatupidajad vastutust samas korras kui eelarvelistes asutistes [11].

Niisama rangelt on normitud seadusega või valitsuse mää-

[11] NSV Liidu RKN-i määrus „Tööstusettevõtete palgafondide kulutamise kontrolli korra kohta" (LMKK 1939, nr. 49, art. 396).

rustega teised alatised väljamaksed riigivahendeist üksikuile kodanikele: pensionid ja toetused [12], stipendiumid õppijaile [13], toetused lasterikastele emadele [14] jm. Kõigil juhtudel on kindlaks määratud väljamaksete täpne diferentseeritud suurus ja tingimused.

§ 16. Haldus-majanduskulude alaeelarved.

1. Iga asutise ja organisatsiooni kõik kulud võib jagada kahte rühma — funktsionaalsed ja haldus-majanduslikud. Esimesed hõlmavad asutise või organisatsiooni kõiki kulutusi, mis on seoses neil lasuvate eriülesannetega (tervishoiuasutistes — meditsiinilise personali ülalpidamine, ravimite ja sidematerjalide muretsemine, haigete toitlustamine, meditsiinilise sisseseade soetamine ja remont; õppeasutistes — pedagoogilise personali ülalpidamine, õppekulud, õppevahendite ja raamatukogudele raamatute soetamine ja remont jne.). Haldus-majanduskulude hulka kuuluvad kõigile asutistele ja organisatsioonidele ühised kulud, mis on tingitud nende olemasolu ja tegevuse faktist endast, s. o. haldus-, majandus-, arvepidamise ja noorema teenindava aparaadi ülalpidamine, kantselei- ja majanduskulud, lähetused ja ametisõidud, kantselei- ja majandusinventari ja -sisseseade soetamine ja remont.

---

[12] Rea- ja noorema juhtiva koosseisu ajateenijate ja nende perekondade pensionid (LMKK 1940, nr. 19, art. 465); juhtiva koosseisu sõjaväelaste ja nende perekondade pensionid (LMKK 1941, nr. 15, art. 282); kodu- ja imperialistlike sõdade invaliidide ja nende perekonnaliikmete pensionid (LMKK 1940, nr. 19, art. 465; LSKK 1937, nr. 9, art. 30; VSKK 1935, nr. 8, art. 83); rea- ja noorema juhtiva koosseisu sõjaväelaste perekondade toetused sõja ajal („NSVL Ülemnõukogu Teataja", 1941, nr. 30); akadeemilised pensionid (LSKK 1937, nr. 71, art. 337).

[13] Stipendiumid kõrgemate õppeasutiste ja tehnikumide üliõpilastele (LMKK 1943, nr. 12, art. 217).

[14] Toetused lasterikastele emadele (LSKK 1936, nr. 34, art. 309; „NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja", 1944, nr. 37).

Neil juhtudel, kui asutis või organisatsioon oma ülesannete kohaselt täidab ainult haldus- ja plaanistamisfunktsioone, loetakse kogu selle aparaat haldusaparaadiks ja kõik kulud haldus-majanduskuludeks. Sellised on riigivõimu ja riigihalduse kesk- ja kohalike organite, kohtu ja prokuratuuri ülalpidamiskulud. Nende asutiste ülalpidamiseks koostatakse erilised alaeelarved, mis koondatakse vastavate rühmade järgi ja eraldatakse riigikulude eriosadesse.

Sotsiaal-kultuuriliste asutiste (õppeasutised, meditsiiniasutised jt.) alal ei koostata haldus-majanduskulude tarvis erilisi alaeelarveid; haldus-majanduskulud paigutatakse üldistesse alaeelarvetesse, mis hõlmavad nende asutiste kõiki kulusid.

Iga asutise või organisatsiooni haldus-majanduskulude alaeelarved koostatakse nendele kinnitatud koosseisude, palgamäärade ja üksikute kululiikide järgi kindlaksmääratud normide alusel. Siiski on haldus-majanduskulude normid vaid kulude maksimaalseks määraks; nendes piirides arvutatakse kulud eelarve järgi, võttes arvesse jooksva aasta tegelike kulutuste aruandelisi andmeid ja üritusi range kokkuhoiurežiimi teostamiseks.

2. Riigivõimu- ja riigihaldusorganite, kohtu ja prokuratuuri ülalpidamise alaeelarveis, samuti sotsiaal-kultuuriliste asutiste üldiste alaeelarvete koosseisu kuuluvate haldus-majanduskulude alaeelarveis moodustab peamise osa asutise või organisatsiooni haldusaparaadi palgafond, mis on arvatud kinnitatud koosseisude nimestikku ja ametikohajärgsete palgamäärade alusel. Kui palgamäärad ei ole kinnitatud kindlas suuruses, vaid asutiste juhatajaile on antud õigus diferentseerida palgamäärasid teatud maksimumi ja miinimumi piirides, siis võetakse mitme samanimelise ametikoha olemasolu korral palgafondi arvutamisel aluseks antud ametikoha keskmine palgamäär. Palgafondi arvutamisel ei lubata sellesse võtta kulusid kasutamata puhkuste kompensatsioonide ja vallandushüvituste andmiseks, samuti ületunni- ning puhkepäevatööde tasumiseks; kõik need kulud tuleb katta vakantsete kohtade ja palgafondi kokkuhoiu arvel. Peale selle eraldatakse

üldisest palgafondist 2% ajutise töövõimetuse juhtudeks, mille kestel töötajad saavad palga asemel toetusi riikliku sotsiaalkindlustuse summadest. Väljastpoolt kutsutud mittekoosseisulise personali töötasud võidakse võtta alaeelarvesse ainult neil juhtudel, kui vastavad tööd (joonestus-, remonttööd jms.) on välditamatult vajalikud asutise tööplaani täitmiseks ning neid ei saa teostada koosseisuliste töötajatega.

Üldisele palgafondile lisatakse maksed riiklikuks sotsiaalkindlustuseks tariifi järgi, mis on kindlaks määratud vastava ametiühingu tarvis.

Kõik ülejäänud kulutused (kantselei-, majandus- ja lähetuskulud, inventari soetamine ja remont) arvatakse määratud normide järgi, kusjuures lähetuskulude normid on kindlaks määratud NSV Liidu RKN-i määrusega [15].

Majandus- ja kantseleikulude alal kulunormide ja -mahu kindlaksmääramisel on reglementeeritud ainult üksikud kulutused: on keelatud ettevõtteil ja asutistel ajalehtede tellimine tasuta väljajagamiseks töölistele ja teenistujaile [16] ja riiklike vahendite kulutamine üksikuile kodanikele kuuluvate autode ülalpidamiseks [17], samuti on kindlaks määratud, et töölistele ja teenistujaile eririietuse väljaandmine toimub tasulisel alusel [18].

Range kokkuhoiurežiimi kindlustamiseks halduskulude alal määratakse kindlaks alamalseisvate eelarvete plaanistamisel assigneeringute suurus riigivõimu-, riigihaldusorganite, kohtu ja prokuratuuri ülalpidamiseks kindla maksimaalse limiidina, mida ei tohi ületada ei eelarvete kinnitamisel ega ka nende täitmisel. Sellest limiidist kinnipidamist kontrollivad süstemaatiliselt rahandusorganid kinnitatud alamalseisvate eelarvete ja nende täitmise kvartali- ja aastaaruannete läbivaatamisel, samuti ka revideerimistel kohapeal.

---

[15] LMKK 1940, nr. 16, art. 387.
[16] LSKK 1938, nr. 1, art. 5.
[17] LSKK 1937, nr. 31, art. 132.
[18] NSV Liidu RKN-i 25. märtsi 1942. a. määrus nr. 776.

§ 17. Koosseisude, palgamäärade ja palgafondide ning haldus-majanduskulude alaeelarvete registreerimine [19].

1. Kõigi riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide poolt neile kinnitatud koosseisudest, ametikohajärgsetest palgamääradest, palgafondidest ja haldus-majanduskulude alaeelarveist kinnipidamise kontrollimise eesmärgil on kehtestatud koosseisude, palgamäärade, palgafondide ja haldus-majanduskulude alaeelarvete iga-aastane kohustuslik registreerimine rahandusorganeis. Asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide juhatajad ei saa rakendada koosseise, palgamäärasid ja haldus-majanduskulude alaeelarveid enne nende registreerimist, ja NSV Liidu Riigipank ning pikaajaliste mahutuste pangad ei või anda vahendeid palkade väljamaksmiseks ilma registreerimiskaartide esitamiseta vastava märkmega koosseisude, palgamäärade ja palgafondide registreerimise kohta rahandusorganeis.

NSV Liidu Rahandusministeerium on õigustatud vabastama registreerimisest üksikuid asutisi, ettevõtteid ja organisatsioone. Neil juhtudel esitatakse NSV Liidu Riigipanka või pikaajaliste mahutuste pankadesse töötasu saamiseks vastava rahandusorgani teatis selle kohta, et antud asutis, ettevõte või organisatsioon ei kuulu registreerimisele.

NSV Liidu ministeeriumide ja keskasutiste koosseisude tabelid ja haldus-majanduskulude alaeelarved registreeritakse NSV Liidu Rahandusministeeriumis; liidu- ja autonoomsete vabariikide ministeeriumide ja keskasutiste, kraide, oblastite, ringkondade ja linnade töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede aparaatide koosseisude tabelid ja haldus-majanduskulude alaeelarved registreeritakse vastavalt liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumides, kraide, oblas-

[19] NSV Liidu RKN-i 23. aprilli 1939. a. määrus nr. 547 („Kindlaksmääratud koosseisudest, palgamääradest ja -fondidest kinnipidamise kontrolli kõvendamise kohta“) („ФХБ“, 1939, nr. 13/14); NSV Liidu Rahanduse RK 31. märtsi 1941. a. juhend nr. 246/36 registreerimise korra kohta (Сборник постановлений, приказов и инструкций по финансово-хозяйственным вопросам, 1941 г., № 5).

tite, ringkondade ja linnade rahandusosakondades; kõigi ülejäänud asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide koosseisude tabelid ja haldus-majanduskulude alaeelarved, sõltumata alluvusest, registreeritakse nende asukoha järgi linnade ja rajoonide rahandusosakondades.

Registreerimisele võetakse koosseisude tabelid, mis on kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu või NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Koosseisude Komisjoni poolt. Tegutsevate asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide alal, kelle koosseisude tabelid ei ole kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja Riikliku Koosseisude Komisjoni poolt, võetakse registreerimisele koosseisude tabelid, mis on kinnitatud kõrgemalseisvate ametkondlike organisatsioonide poolt, kuid ainult sel juhul, kui, võrreldes 1941. aastal (Riikliku Koosseisude Komisjoni organiseerimise aasta) registreeritud tabelitega, neis pole suurendatud koosseisuliste ametikohtade arvu, kõrgendatud ametikohajärgseid palgamäärasid, muudetud ametikohtade nimetusi ega aparaadi struktuuri; kui aga järgnevail aastail olid registreeritud väiksemad koosseisud ja palgafondid kui 1941. aastal, siis registreeritakse koosseisude tabelid ulatuses, mis ei ületa viimati registreeritud koosseise.

Ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide osas, kellele on kindlaks määratud tüüpkoosseisud (lasteaiad, keskkoolid, vabrikukoolid jt.), registreerivad rahandusorganid kõrgemalseisvate organisatsioonide poolt kinnitatud koosseisude tabelid tüüpkoosseisude piirides.

Riigivõimu-, riigihaldus-, kohtu- ja prokuratuuriorganid, samuti haldus-, plaanistamis- ja jaotamisfunktsioonidega isemajandavate mittetootvate organisatsioonide osas (trustide juhatused, varustus-turustuskontorid jm.) registreeritakse kogu koosseisuline töötajaskond, kaasa arvatud töölised, ning vastavad palgamäärad ja -fondid.

Isemajandavad tootmisorganisatsioonid (tööstusettevõtted, ehitusasutised, sovhoosid, masina-traktorijaamad, transport jm.), samuti kaubanduslikud ettevõtted ja ühiskondlikud toitlustusettevõtted registreerivad kõigi teenistujate, insener-

tehnilise ja noorema teenindava personali koosseisud, palgamäärad ja -fondid; aga kõigi nende organisatsioonide töölised ja samuti ka tööstusettevõtete tsehhide töötajad ei kuulu registreerimisele.

Nendes asutistes ja organisatsioonides, kus põhiline operatiivpersonal saab töötasu vastavalt tegelikule koormusele (kõrgemate õppeasutiste professorite-õppejõudude koosseis, tehnikumide, koolide, kursuste õpetajad, raviasutiste meditsiiniline personal, teatrite näitlejad jms.) või tükitöö-premiaalsüsteemi alusel (insener-tehnilised töötajad projekteerimise organisatsioonides), registreeritakse nende töötajate osas ainult palgafond; nende asutiste ja organisatsioonide kõigi ülejäänud töötajate (haldav, majandav, teenindav ja muu personal) osas, kes saavad ajatasu, registreeritakse koosseisud, palgamäärad ja -fondid.

Asutiste ja organisatsioonide haldus-majanduskulude alaeelarved kuuluvad registreerimisele täielikult, aga tööstusettevõtete alal vaid tehase haldus-majanduslike üldkulude alaeelarved. Ettevõtted, asutised ja organisatsioonid, kellele kinnitatakse tootmis- ja haldus-majanduskulude üldine alaeelarve (õppe-, raviasutised, etendus- ja kaubandusettevõtted ja ühiskondlikud toitlustusettevõtted jm.) registreerivad väljavõtteid üldisest alaeelarvest artiklite järgi: registreeritava personali palgad ja selle lisandid, kantselei-, posti-, telegraafi- ja lähetuskulud.

Peale kinnitatud koosseisude, palgamäärade, -fondide ja haldus-majanduskulude alaeelarvete kuuluvad registreerimisele samuti kõik järgnevad muudatused, mis tehakse aasta jooksul kõrgemalseisvate organisatsioonide poolt.

2. Rahandusorganid kontrollivad registreerimisel kõigepealt asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide juures kindlaksmääratud korras kinnitatud koosseisude tabelite, palgafondide ja haldus-majanduskulude alaeelarvete olemasolu, samuti tegelike koosseisude, palgamäärade ja -fondide vastavust kinnitatuile. Koosseisude registreerimisel rahandusorganid ei piirdu

formaalse kontrolliga; aparaadi koosseisu suuruse ja struktuuri läbivaatamisel uurivad rahandusorganid registreeritavate asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide funktsioone, nende töö mahtu ja selgitavad aparaadi lihtsustamise ning koondamise võimalusi. Liialduste avastamisel koosseisudes ja struktuuris teatavad rahandusorganid oma ettepanekud koosseisude koondamiseks ja struktuuri lihtsustamiseks NSV Liidu, liidu- või autonoomse vabariigi rahandusministeeriumile või oblasti rahandusosakonnale (olenevalt registreeritava organisatsiooni alluvusest) nende ettepanekute teatavaks tegemiseks Riiklikule Koosseisude Komisjonile.

Neil juhtudel, kui rahandusorganid teevad kindlaks, et koosseisude ja palgamäärade suurendamine, muudatused aparaadi struktuuris või ametikohtade ümbernimetamine on teostatud ilma NSV Liidu Ministrite Nõukogu või Riikliku Koosseisude Komisjoni kinnituseta, ei registreerita koosseise enne avastatud rikkumiste kõrvaldamist.

Registreerimise protsessis teevad rahandusorganid samuti kindlaks töötajate tegeliku koosseisu, tegelikult välja makstavad ametikohajärgsed palgad ja palgafondide ning haldus-majanduskulude tegeliku kulutamise. Kui registreerimisel avastatakse, et asutis (ettevõte, organisatsioon) on ebaseaduslikult kõrgendanud palgamäärasid või paigutanud palgafondi ja haldus-majanduskulude alaeelarvesse liigseid assigneeringuid, siis koostatakse selle kohta akt ühes kõigi rikkumiste loetelu ja arvutlusega. Rikkumiste täieliku kõrvaldamiseni registreerimist aga ei teostata. Materjalid rikkumiste kohta antakse edasi kohtuorganeile süüdlaste vastutusele võtmiseks.

Registreerimise kohta teeb rahandusorgan vastavad pealdised koosseisude tabeleile, haldus-majanduskulude alaeelarveile ja samuti märkmed registreerimiskaartidele. Kui asutis, ettevõte või organisatsioon muudab oma asukohta, peab ta laskma end arvele võtta rahandusorganis uue asukoha järgi ja esitama talle registreeritud koosseisu tabeli ja alaeelarve, samuti registreerimiskaardi, millel tehakse märge arvelevõtmise kohta.

3. NSV Liidu Rahandusministeeriumil ja tema kohalikel organeil on õigus tagasi nõuda riigi ressurssidesse assigneeringuid teenistujate palgamäärade ebaseaduslikuks suurendamiseks ja ülemäära kõrgeid assigneeringuid haldus-majanduskuludeks. Summad, mille võrra vähendatakse eelarveliste asutiste aasta-alaeelarveid, nõutakse sisse tsentraliseeritult, peakrediidikäsutaja alaeelarve aasta- ja kvartali-assigneeringute vähendamise teel.

Vähemalt üks kord aastas revideerivad rahandusorganid kohapeal asutistes, ettevõtteis ja organisatsioonides, kas nende poolt peetakse kinni registreeritud koosseisudest ja palgamääradest, revideerides samuti palgafondide ja haldus-majanduskulude assigneeringute kulutamise õigsust.

Koosseisulis-alaeelarvelise distsipliini rikkumiste avastamisel kohustavad rahandusorganid asutisi, ettevõtteid ja organisatsioone teatud tähtajaks (mitte üle 7 päeva, juhtudel aga, kui on tegemist töötajate vallandamisega, mitte üle 14 päeva) kõrvaldama kõik avastatud rikkumised ja annavad ühtlasi materjalid rikkumiste kohta kohtu-uurimisorganeile süüdlaste kohtulikule vastutusele võtmiseks.

Palgafondi ülekulu ilmnemisel määravad rahandusorganid kindlaks tähtajad tekkinud ülekulude katteks (mitte üle 3 kuu), kusjuures neil juhtudel, kui ülekulu katteks on vaja vastavalt koondada koosseise, teostavad nende ümberregistreerimise.

Ülekulu avastamisel kinnitatud haldus-majanduskulude alaeelarve osas teatavad rahandusorganid pangale vahendite andmise lõpetamise kohta asutisele, ettevõttele või organisatsioonile vastavaiks vajadusteks.

Kui kindlaksmääratud tähtajaks koosseisulise distsipliini rikkumisi ei kõrvaldata, on rahandusorganeil õigus anda pankadele korraldusi vahendite andmise lõpetamise kohta asutise, ettevõtte või organisatsiooni aparaadi ülalpidamiseks. Rahandusorgan tühistab selle korralduse ainult pärast seda, kui on esitatud tõendid rikkumiste täieliku kõrvaldamise kohta.

III OSA.

RIIGITULUD.

6. peatükk.

Riigitulude organisatsiooni üldalused.

§ 18. Riigitulude koostis ja struktuur. § 19. Sotsialistliku majanduse ettevõtteilt ning organisatsioonidelt ja riiklikest varadest laekuvate riigitulude süsteem. § 20. Elanikkonnalt laekuvate riigitulude süsteem. § 21. Nõukogude maksundusõiguse alused.

18. Riigitulude koostis ja struktuur.

1. Nõukogude riigi kulud, mis on seotud tema poolt täidetavate funktsioonidega, kaetakse tema korraldusse laekuvate riigitulude arvel.

NSV Liidu majandusliku aluse moodustavad sotsialistlik majandussüsteem ja tootmisriistade ning -vahendite sotsialistlik omand. Maa, maapõuevarad, veed ja metsad on Nõukogude riigi pärisomand. Tema omandiks on ka tehased, vabrikud, kaevandused, murrud, raudtee-, vee-, õhutransport, pangad, sidevahendid, riigi poolt organiseeritud suured põllumajanduslikud ettevõtted (sovhoosid, masina-traktorijaamad jms.), samuti ka kommunaalettevõtted ja põhiline elamufond linnades ja tööstusasulais.

See sotsialistlikule riigile omane eriline majanduslik organisatsioon määrab ära ka tema riigitulude allikate erilise koostise. Riigikulude katmine NSV Liidus baseerub põhiliselt mitmesuguste riiklike varade ja ettevõtete tulude vahetul suunamisel riigi ressurssidesse. NSV Liidu riigitulud toetuvad kõigepealt riiklike ettevõtete toodangu kasvule, töötootlikkuse tõusule, omamaksuse alandamisele ja nende ettevõtete rentaabluse tõusule. Ühes sellega kujundatakse riigitulud kolhoosilis-kooperatiivsete ja elanikkonna tulude kaasumise teel, mis laekuvad riigi käsutusse nende organisatsioonide ja NSV Liidu kodanike mitmesuguste maksete näol.

Otsustavat kohta oma mahu ja tähtsuse poolest riigitulude koostises omavad laekumused sotsialistlikult majanduselt. 1941. aastal (plaani järgi) moodustasid need peaaegu 90% riigitulude üldmahust, kuna elanikkonna maksed olid vaid 10% ümber.

Suur Isamaasõda saksa fašistlike röövvallutajate vastu omas üldrahvalikku iseloomu, mis leidis ereda peegelduse töörahva mitmekülgses abis oma riigile. Nõukogude patriotismi suurepäraseks väljenduseks oli kogu rahva osavõtt oma hoiustega riigi sõjalistest väljaminekutest. Tööliste, talupoegade ja intelligentsi initsiatiivil moodustati riigikaitsefond ja Punaarmee fond, milledesse 1941.—1943. aastail koguti ainult rahas üle 13 miljardi rubla. Sõja kestes mahutati tohutu eduga riiklikud laenud ja rahalis-asjalised loteriid (näit. 1943. a. laen, mis lasti välja 12 miljardi rbl. ulatuses, realiseeriti 20,8 miljardi rbl. suuruses, 1944. a. laen 25 miljardi rublalise väljalaskesumma juures mahutati peaaegu 29 miljardi rubla suuruses). Ühes sellega olid sõja perioodil kõrgendatud elanikkonna maksude määrad ja kehtestatud uued maksud (sõjamaks, maks vallalistelt ja vähelapselistelt NSV Liidu kodanikelt).

Kõik see tõstis elanikkonna maksete tähtsust riigitulude koostises. Kuid ka sõja ajal, nagu rahuaegse ülesehituse aastailgi, omasid tulud sotsialistlikult majanduselt jätkuvalt põhilist kohta nii sõjakulude kui ka fašistlikest okupantidest vabastatud rajoonides majanduse ning kultuuriasutiste taasta-

mise kulutuste katmisel. 1945. a. riigieelarves, mis oli kinnitatud 307,7 miljardi rubla suuruses, moodustas vahendite laekumine elanikkonnalt ligikaudu vaid 27%.

2. Vahendite kogumise meetodi järgi jagunevad kõik riigitulud maksunduslikeks ja mittemaksunduslikeks. Maks — see on seadusega kindlaksmääratud kohustuslik makse, mida sotsialistlikud ettevõtted ja NSV Liidu kodanikud maksavad riigile oma tuludest kindlaksmääratud suuruses ja tähtaegadel. Mittemaksunduslike tuludena esinevad need laekumused, mis on seoses riigi varade kasutamisega (maa, maapõuevarad veekogud, metsad, elamufond jm.), samuti riiklike ettevõtete kasumid ja üldtulud, mida riik kui nende ettevõtete omanik kannab oma ressurssidesse. Mittemaksunduslike tulude hulka kuuluvad samuti elanikkonna vabatahtlikud maksed riigilaenude ja rahalis-asjaliste loteriide alal.

Kooskõlas eespool tooduga omavad NSV Liidu 1945. a. riigieelarve tulud järgmise struktuuri (miljardites rublades):

1. Laekumused riiklikelt ja kooperatiivseilt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt	224,8
2. Elanikkonna maksed	49,5 [1]
3. Laenud ja muud elanikkonna vabatahtlikud maksed	33,4
Kokku	307,7

Et riigitulud kindlustavad sotsialistliku riigi tähtsamate funktsioonide täitmist, baseeruvad need põhiliselt püsivail ning regulaarseil kohustuslikel makseil. Elanikkonna vabatahtlikud maksed moodustasid 1945. a. riigitulude üldmahust 11%.

§ 19. Sotsialistliku majanduse ettevõtteilt ning organisatsioonidelt ja riiklikest varadest laekuvate riigitulude süsteem.

1. NSV Liidus eksisteerib sotsialistlik omand riiklikus (üldrahvalikus) ja kooperatiiv-kolhoosilises vormis. See mää-

[1] Sealhulgas sõjamaks — 24,4 miljardit rubla.

rab riiklikelt ja teiselt poolt kooperatiiv-kolhooslikelt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt laekuvate riigitulude iseloomu ja organisatsiooni erinevuse.

Riiklikelt ettevõtteilt ja majandusorganisatsioonidelt laekuvate riigitulude vormid sõltuvad otseselt nende ettevõtete ja organisatsioonide haldamise meetodeist.

Eespool, § 9-ndas, me juba märkisime, et peamiseks meetodiks, millega sotsialistlik riik haldab oma ettevõtteid, on isemajandamine. Isemajandavad organisatsioonid kujutavad endast juriidilisi isikuid: nad saavad riigilt oma korraldusse põhi- ja käibevahendid, juhivad kinnitatud plaani alusel iseseisvalt majandust, omavad oma bilanssi, pangakontot, on õigustatud saama pangast krediiti ja omavad õigust saada bilansilist kasumit.

Isemajandamise tugevdamiseks, samuti ettevõtete suurima huvitatuse loomiseks oma tegevuse finantsresultaatide, omamaksuse alandamise ja kasumi ning rentaabluse kasvu alal luuakse otsene sõltuvus ettevõtte plaani kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete ülesannete täitmise ja tema finantsilise seisundi vahel. See saavutatakse sellega, et kasum jäetakse ettevõtte korraldusse ning suunatakse kinnitatud plaani kohaselt tema poolt käibevahendite suurendamiseks ja kapitaalmahutusteks. Ainult kasumi ülejääk pärast ettevõtte nende kulutuste katmist võetakse riigi üldressurssidesse kasumieraldiste näol.

Kuid kasumieraldiste kõrval maksavad riiklikud ettevõtted, olenemata saadava kasumi suurusest, veel käibemaksu, ja ettevõtted, kes ei tooda kaupu, vaid tegutsevad teenuste osutamise alal, maksavad mittekaubaliste operatsioonide maksu (mille erivormiks on kinoseadmete ja etenduste maks). Käibemaks ja mittekaubaliste operatsioonide maks võetakse toodangu realiseerimisel või teenuste osutamisel peamiselt protsendilises vahekorras riigi poolt määratud kauba väljalaskehinnast või teenuste tasust.

Millega on siis seletatav ühtede ja samade riiklike ettevõtete ja majandusorganisatsioonide kahte liiki riiklike mak-

sete olemasolu? Kahe kanali olemasolu, mille kaudu riigi käsutusse laekuvad tulud neilt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt, on vajalik ühelt poolt selleks, et kindlustada riigitulude regulaarne ning püsiv laekumine, mis on riigikulude katmise peamiseks allikaks, ja teiselt poolt selleks, et tugevdada isemajandamist.

Toodangu väljalaskehinna arvel korvab ettevõte täielikult toodangu omamaksuse, s. o. kõik tootmiskulutused. Kogu vahe riigi poolt määratud väljalaskehinna ja toodangu omamaksuse vahel on ettevõtte puhastulu, mis kuulub riigile kui ettevõtte omanikule. Kogu see vahe oleks võidud jätta ettevõttele kasumi näol tingimusel, et ettevõtte suhtes rakendataks eespool tähendatud kasumist eraldamise korda, s. o. et ettevõte annaks riigi tuludesse sellest vahest ainult ülejäägi, peale plaaniliste kulutuste katmist omade käibevahendite suurendamiseks ja kapitaalmahutusteks.

Kuid säärane kord, kindlustades ettevõtte huve, ohustaks riigitulusid, sest et ettevõtte halva töö puhul iga plaani kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete ülesannete mittetäitmine või kasumi sihipäratu kasutamine mõjustaks kohe riigitulude laekumist. Peale selle neis majandusharudes, kus on suur vahe väljalaskehinna ja omamaksuse vahel (piiritus, viin, tubakas jm.), tõuseks kasum äärmiselt kõrgele ning ettevõttel kaoks kriteerium oma tegevuse tulemuste hindamiseks, millega kaasuks majandusliku impulsi nõrgenemine võitluses omamaksuse alandamise ja rentaabluse tõstmise eest.

Vastupidi, kui riik võtaks kogu vahe väljalaskehinna ja plaanilise omamaksuse vahel oma tuludesse kindlate käibemaksumäärade näol väljalaskehinnast, viiks see paratamatult isemajandamise huvide rikkumisele. Neis tingimustes oleks käibemaks plaanilise omamaksuse igasugusel ületamisel — ka ettevõttest mitteolenevalt — kõrgem väljalaskehinna ja omamaksuse vahest, kahandaks ettevõtte käibevahendeid ja viiks korratusse ta finantsmajanduse. Samal ajal selline ettevõtte maksete süsteem, välistades plaanilise kasumi ja kandes seega käibevahendite suurendamise ja kapitaalmahutuste kulude katmise

täielikult finantseerimisele riiklikest ressurssidest, kõrvaldaks mehhanismi, mis loob ettevõtete otsese huvitatuse oma tegevuse finantstulemuste vastu ja kõrvaldaks ettevõtte materiaalsed ajendid rentaabluse tõstmiseks.

Seepärast rajatakse riiklikelt ettevõtteilt saadavate riigitulude süsteem mõlemate tähendatud maksete kombinatsioonile, mis kindlustab nii riiklikud huvid terviklikult kui ka iga üksiku isemajandava organisatsiooni huvid. Osa väljalaskehinna ja plaanilise omamaksuse vahest jäetakse ettevõttele tema kasumi näol, millest ettevõte annab riigile ainult ülejäägi plaanilistest kulutustest käibevahendite suurendamiseks ja kapitaalmahutusteks. Ülejäänud osa võetakse ära riigi poolt käibemaksu või mittekaubaliste operatsioonide maksu näol kohe pärast kaupade realiseerimist või teenuste osutamist.

Ettevõttele jäetav kasum on nagu puhvriks omamaksuse ja käibemaksu vahel. Ettevõtte poolt plaaniliste ülesannete mittetäitmine omamaksuse osas avaldab mõju eelkõige ning põhiliselt ettevõttele endale, tema kasumile ja neile üritusile, mille teostamiskulud kaetakse sellest kasumist. Käibemaks aga, mis võetakse ära, ootamata ettevõtte tegevuse finantstulemuste selgumist bilansside järgi, laekub täielikult.

Tuleb märkida, et käibemaks ei kindlusta üksnes riigitulude püsivat laekumist, vaid on kõigi majandusharude plaanilise kasumi taseme reguleerimise ja kaupade tootmis- ning realiseerimisplaanide täitmise kontrollimise vahendiks.

Kasumi ja käibemaksu majanduslik allikas on üks ja seesama. Toodangu väljalaskehinna ja omamaksuse vahe kujutab endast sotsialistliku ettevõtte poolt loodava lisaprodukti rahalist väljendit, mis on katteallikaks laiendatud taastootmisega ja ühiskonna kui terviku tarvetega seotud vajaduste rahuldamisele. Käibemaks ja kasumieraldised on ainult erinevad meetodid riigi kui ettevõtete omaniku kätte lisaprodukti rahalise ekvivalendi koondamiseks, eesmärgil — suunata seda vastavate ühiskondlike fondide kujundamiseks (vt. 1. peatükk).

2. Teisel kujul laekuvad tulud riiklikelt ettevõtteilt ja majandusorganisatsioonidelt, mis ei ole viidud isemajandamisele ja finantseeritakse eelarvelises korras. Säärased ettevõtted ja organisatsioonid annavad täielikult kõik omad üldtulud riigi üldressurssidesse, tegemata neist mingisuguseid kulutusi (näit. masina-traktorijaamad). Sama kord kehtib ka tulude kohta riigi varadest, kui nende haldamiseks ei ole loodud erilisi isemajandavaid organisatsioone; need on riiklike haldusorganite vahetus korralduses ja antakse kasutamiseks ettevõtteile, asutistele ja kodanikele kindlaksmääratud takside alusel võetava tasu eest (näit. raiemets jm.).

Neil juhtudel, kui riigi varasid kasutatakse rentimise korras, laekuvad riigitulud neilt varadelt rendi näol (kaupluseja laoruumid, kauplemiskohad, turbarabad jm.).

Lõpuks kuuluvad riigiasutistelt laekuvate riigitulude hulka nende asutiste poolt oma tegevuse protsessis võetavad seadusega määratud lõivud ja tasumaksed (riigilõiv, lõivud leiutuste peale antavate patentide eest, tasumaksed mõõtude ja kaalude kontrollimise ja tembeldamise, kaubamärkide kinnistamise jms. eest). Lõiv ja tasumakse, erinevalt maksust, kujutavad endast tasu riigiasutiste poolt osutatud teenuste või kindlaksmääratud toimingute teostamise eest.

Asutised pole õigustatud kulutama lõivude ja tasumaksetena laekunud summasid, vaid on kohustatud need täielikult kandma riigituludesse.

3. Teistele alustele on rajatud riigitulude süsteem kooperatiiv-kolhoosilistelt ettevõtetelt ja organisatsioonidelt. Kooskõlas NSV Liidu Konstitutsiooniga on kooperatiiv-kolhoosilistes organisatsioonides kõik tootmisvahendid ja kogu nende poolt toodetav produktsioon, järelikult ka kõik selle realiseerimisest laekuvad tulud, kolhoosi ja kooperatiivsete organisatsioonide omandiks. Seda osa rahvatulust, mis laekub rahvamajanduse kolhoosilis-kooperatiivse sektori omandiks, võidakse kasutada üldriiklike kulude katmiseks (s. o. kogu ühiskonna tarvete rahuldamiseks) põhiliselt maksude meetodiga, s. o. riigi poolt kolhoosilis-kooperatiivsete organisat-

sioonide kohustamise teel kanda riigi üldressurssidesse teatav osa oma tuludest. Kolhoosid maksavad oma tuludest tulumaksu kolhoosidelt ja kooperatiivsed organisatsioonid — tulumaksu kooperatsioonidelt.

Mõlemad need maksud omavad peale finantsilise veel suurt poliitilis-majanduslikku tähtsust. Tulumaks kooperatsioonidelt on riikliku kontrolli abinõuks kooperatiivsete organisatsioonide finantstegevuse ja nende akumulatsiooni käigu üle. Maks aitab kaasa kooperatiivsete organisatsioonide arvepidamise ja aruandluse õigele korraldamisele, isemajandamise juurutamisele ja tugevdamisele ning tööstus-finantsplaani kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete ülesannete täitmise kontrollimisele. Erilist tähtsust omab see maks võitluses üksikute tööstuslike artellide ebatervete kalduvustega saada suuremat kasumit mitte töötootlikkuse tõstmise ja omamaksuse alandamise arvel, vaid riikliku hinnapoliitika rikkumise teel.

Tulumaks kolhoosidelt etendab tähtsat osa kolhooside organisatsioonilis-majanduslikus tugevdamises. Maks aitab kaasa kolhooside finantsmajanduse, arvepidamise ja aruandluse õigele organiseerimisele, mis on vahetult seotud võitlusega töö õige organiseerimise ja tulude õige jaotamise eest ja on võrdsustamise, vastutamatuse ja kolhoosi vara kõrvaldamise vastu. Samal ajal on maks selles suhtes riikliku kontrolli tõhusamaid vahendeid.

Maksustamise diferentseerimine ja soodustuste süsteem on majanduspoliitika vahendiks üksikute, suurimat rahvamajanduslikku tähtsust omavate kooperatiiv-kolhoosiliste majandusharude arengule kaasaaitamisel.

Peale tulumaksu laieneb tööndusliku kooperatsiooni ja invaliidide kooperatsiooni ettevõtteile, nende poolt oma toodangu realiseerimise või teenuste osutamise korral, vastavalt ka käibemaks ja maks mittekaubalistelt operatsioonidelt. Kooperatsiooni vabastamisega neist maksudest kaasuks üheliigilise toodangu puhul riiklike hindade ühtsuse põhimõtte rikkumine või ühtsete hindade säilitamisel — kooperatiivseis organisatsioonides suurte kasumite kujunemine, mis ei ole

tingitud nende tootmistegevusest ning nõrgendavad ajendeid tootmise ratsionaliseerimiseks, töötootlikkuse tõstmiseks ja toodangu omamaksuse alandamiseks.

Mis puutub kolhoosidesse, siis neil on õigus pidada põllumajandusliku tootmisega mitteseotud tööstusettevõtteist ainult elektrijaamu, sepikodasid ja väikesi käsitööndusliikke põllumajanduse (pottsepa, telliste ja katusekivide, vankrirataste jm.) abiettevõtteid, mis on vajalikud kolhoosi vajadusteks. Nende ettevõtete toodangut, mis läheb kolhooside vajadusteks või väljatakse antud kolhoosi liikmeile, käibemaksuga ei maksustata (soodustused kolhoosidele); käive toodangu müügist väljapoole kolhoosi kuulub aga maksustamisele käibemaksuga üldises korras.

Kolhooside poolt realiseeritavat põllumajanduslikku toodangut käibemaksuga ei maksustata. See seletub kõigepealt sellega, et riiklike hindade tase, mille järgi toimub kolhooside põllumajandusliku toodangu peamise koguse varumine ja kokkuost, on kindlaks määratud alla riiklikke müügihindu ning ilma käibemaksu arvestamiseta [2]. Seepärast maksavad käibemaksu antud juhul varumisorganisatsioonid, kes müüvad põllumajanduslikke saadusi riiklike müügihindadega. Teine osa kolhooside põllumajanduslikust toodangust realiseeritakse kolhoositurgudel neil kujunevate hindadega. Maksustada käibemaksuga seda osa oleks tehniliselt väga keerukas turuhindade muutlikkuse ja vastava arvestuse korraldamise raskuste tõttu ning ebaotstarbekohane kolhoosliku kaubanduse arenemisele kaasaaitamise seisukohalt. Seepärast kolhooside tulusid kauplemisest kolhoositurgudel käibemaksuga ei maksustata, vaid arvestatakse kolhoosidelt tulumaksu võtmisel maksustatavate tulude hulka.

Peale eespool loetletud maksete laekuvad riigitulud kooperatsioonilt samuti riigilaenude liinis, milledesse kooperatiivsed organisatsioonid mahutavad oma vabu vahendeid.

---

[2] Oleks ilmsesti ebaotstarbekohane maksta kolhoosidele varumisel neid hindu ja seejärel võtta käibemaksu.

§ 20. Elanikkonnalt laekuvate riigitulude süsteem.

1. NSV Liidu Konstitutsioon määrab, et igal kolhoositalundil on peale põhisissetuleku ühiskondlikust kollektiivsest majapidamisest isiklikuks kasutamiseks talundi juures väike maatükk ja isiklikuks omandiks abimajapidamine sellel maatükil, elumaja, tootlik kari, kodulinnud ja põllumajanduslik väikeinventar — vastavalt põllumajandusliku artelli põhikirjale. Ühes sellega lubab NSV Liidu Konstitutsioon sotsialistliku majandussüsteemi kõrval, mis on NSV Liidus valitsevaks majandusvormiks, üksiktalupoegade ja käsitööliste väikest, isiklikule tööle rajatud ning ilma võõra töö ekspluateerimiseta eramajapidamist.

Osa rahvatulust, mis läheb kolhoosnikute omandiks nende abimajapidamisest ja üksiktalupoegade ja käsitööliste omandiks nende eramajapidamisest, võidakse rakendada riigi funktsioonide teostamiseks vajaliku riigi raharessursside üldfondi loomiseks, suunates osa nende tulust sellesse fondi peamiselt maksustamismeetodi abil.

Maksud elanikkonnalt ei ole üksnes regulaarne ning püsiv riigitulude allikas, vaid ka Nõukogude riigi võimas relv majanduspoliitikas. Sotsialistliku riigi arenemise esimeses faasis etendasid maksud, muude ürituste kõrval, talupoegkonna osas suurt osa kehvikute abistamisel (maksudest vabastamine), töölisklassi liidu tugevdamisel keskmikega, nende eemaldamisel kulakuist, kulakluse piiramisel ja väljatõrjumisel ning tema likvideerimisel üldise kollektiviseerimise baasil. Kolhooside ja kolhoosnikute soodustatud maksustamine võrreldes üksiktalumajapidamistega aitas kaasa kolhoosikorra tugevdamisele ja tootmisriistade ja -vahendite ühistamisele põllumajanduses. Mitte väiksem tähtsus oli maksudel erakapitali tegevuse reguleerimisel kaubanduses ja tööstuses ning selle täielikul väljatõrjumisel nendest majandusharudest.

Sotsialistliku riigi arenemise teises faasis aitab maksundussüsteem kaasa sotsialistliku omandi säilitamisele ja tugevdami-

sele, Nõukogude kodanike isiklike ja ühiskondlike huvide õigele kooskõlastamisele ning üksiktalumajandite ja käsitööliste tulude reguleerimisele.

2. Maksustamisele kuulub ka see osa rahvatulust, mis läheb NSV Liidu kodanike isiklikuks omandiks palkade ja muude töötasuliikide näol. Seega annavad NSV Liidu kodanikud osa tuludest, mida nad saavad rahvatulu jaotamise tagajärjel isiklikuks tarvitamiseks, sotsialistliku riigi poolt organiseeritavaisse kollektiivtarbimis-fondidesse.

Kehtivas maksundussüsteemis esinevad põhiliste maksudena tulumaks elanikkonnalt, mida võetakse linna- ja põllumajandusega mittetegelevalt maaelanikkonnalt, ja põllumajandusmaks maaelanikkonnalt, kes tegeleb põllumajapidamisega. Isamaasõja perioodil kehtestati sõjamaks ja vallaliste ning vähelapseliste kodanike maks, mis hõlmavad NSV Liidu kogu elanikkonda. Peale selle kuuluvad elanikkonna maksude hulka hobusemaks üksiktalundeilt ja kohalikud maksud.

Peale kohustuslike maksunduslike maksete võtavad NSV Liidu kodanikud osa riiklike kulude katmisest vabatahtlike maksete näol — riigilaenude tellimused, rahalisasjaliste loteriide piletite omandamine ja maaelanikkonna endamaksustamine.

§ 21. Nõukogude maksundusõiguse alused.

1. Kogum juriidilisi norme, mis reguleerivad maksude kindlaksmääramise korda, ettevõtete, organisatsioonide ja kodanike maksukohustuste tekkimise ja lõppemise tingimusi, nende maksundusalaseid kohustusi ja õigusi ning maksude sissenõudmise korda, moodustab maksundusõiguse, mis on NSV Liidu finantsõiguse koostisosaks.

Maksude kindlaksmääramise õigus, vastavalt NSV Liidu Konstitutsioonile, kuulub ainult NSV Liidu kõrgeimale riigivõimuorganile — NSV Liidu Ülemnõukogule (§ 14, p. „k"). NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärkude vaheaegadel teostab maksude kindlaksmääramist NSV Liidu Ülemnõukogu Pre-

siidium, kelle seadlused uute maksude kehtestamise või kehtivate maksundusalaste sätete muutmise kohta kinnitab järgnevalt NSV Liidu Ülemnõukogu.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu maksundusalased õigused määratakse kindlaks seadustega, mis on antud üksikute maksude kohta. Real juhtudel on NSV Liidu Ministrite Nõukogule antud õigus maksumäärade kindlaksmääramiseks (käibemaks, riigilõiv) või seadusega kinnitatud üleliiduliste maksumäärade diferentseerimiseks liiduvabariikide järgi (sõjamaks), samuti erandite tegemiseks seadusega ettenähtud maksude tasumise üldisest korrast (maks kolhoosidelt, põllumajandusmaks, käibemaks), üksikute rahvamajandusharude arenemisele kaasaaitamise ja maksnike üksikuile rühmadele (ümberasujaile, NSV Liidu piiriäärsele elanikkonnale jt.) soodustuste andmise eesmärgil.

Seoses sellega, et maksundusalane seadusandlus on üleliiduline, on selle seadusandluse rakendamise juhendite andmise õigus ainult NSV Liidu Rahandusministeeriumil, mis tavaliselt on spetsiaalselt märgitud maksuseadustes.

Lähtudes sellest, et kogu NSV Liidu territooriumil võib kehtestada makse üksnes üleliidulise seadusandluse korras, järeldub, et igasuguste selles seadusandluses mitte-ettenähtud maksude ja lõivude võtmine on lubamatu. Omavoliline kohalik maksude sisseseadmine on riiklik kuritegu, mida karistatakse kriminaalkorras.

2. NSV Liidu Ülemnõukogu ainuõigus maksuseaduste kehtestamise alal ei välista siiski liidu- ja autonoomsete vabariikide ning kohalike riigivõimuorganite laialdast maksundusalast pädevust. Peale kohustuse täpselt ning ajaldi teostada maksustamist NSV Liidu seadusandlusega kindlaksmääratud maksude alal on liidu- ja autonoomseile vabariikidele ja kohalikele töörahva saadikute nõukogudele üksikute maksuseadustega ja nende maksude laekumist reguleerivate sätetega antud õigus välja anda reasse maksundusalastesse küsimustesse puutuvaid määrusi ja otsuseid, mis konkretiseerivad üleliidulisi norme kohandatult üksikute vabariikide ja haldus-

ühikute majanduslike iseärasustega ja tingimustega. See õigus käib peamiselt maksnike tulude suuruse ja üksikute maksumäärade, täiendavate soodustuste ja erandite, samuti maksude tasumise tähtaegade kindlaksmääramise kohta.

Nii näiteks on põllumajandusmaksu alal (seaduse § 4) liiduvabariikide ministrite nõukogud, lähtudes liidulise seadusandlusega liiduvabariikidele kinnitatud keskmistest tulukusnormidest, õigustatud määrama tulukusnorme põllumajanduse mitmesuguste harude ja kultuuride järgi üksikuile autonoomseile vabariikidele, kraidele ja oblastitele, tõstes või alandades keskmisi maksumäärasid kuni 30% piirides, sõltuvalt autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite majanduslikest iseärasustest. Analoogiline õigus on antud oblastilise jaotuseta liiduvabariikide ministrite nõukogudele, autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele ja kraide ning oblastite töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteedele tulukusnormide suhtes üksikute rajoonide tarvis (lähtudes kraile või oblastile kinnitatud normidest), samuti üksikute külanõukogude tarvis (rajoonile kinnitatud normide alusel). Sama maksu alal võivad liiduvabariikide ministrite nõukogud kohalike tingimuste kohaselt lühendada maksu esimest tähtaega mitte enam kui kuu aja võrra, võrreldes põllumajandusmaksu seadusega kinnitatud tähtajaga.

Kohalike maksude alal on liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogudel ja ministrite nõukogudel, töörahva saadikute nõukogudel ja nende täitevkomiteedel õigus alandada seadusega kindlaksmääratud maksumäärasid, määrata soodustusi nii maksustatavate objektide üksikuile kategooriaile ja maksnike rühmadele kui ka üksikuile maksnikele, samuti üldse mitte kehtestada vabariigi, krai, oblasti või rajooni territooriumil mõningaid kohalikke makse (kohalike maksude seadluse § 2).

Liiduvabariikide ministrite nõukogud võivad vabastada täielikult või osaliselt tulumaksu maksmisest üksikuid stiihiliste õnnetuste läbi kannatanud kolhoose, olenevalt kantud kahju suurusest (seadluse § 11). Seejuures võivad

(oblastilise jaotuseta) liiduvabariikide ministrite nõukogud, autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud ja kraide, oblastite ja rajoonide nõukogude täitevkomiteed samadele kolhoosidele anda maksu tasumiseks tähtaja pikendust (§ 9). Stiihiliste õnnetuste läbi kannatanud majandite täieliku või osalise maksust vabastamise õigus on antud (oblastilise jaotuseta) liiduvabariikide ministrite nõukogudele, autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele ning kraide ja oblastite nõukogude täitevkomiteedele ka põllumajandusmaksu alal (seaduse § 26).

Maksude sissenõudmise põhimääruse kohaselt määratakse kindlaks liiduvabariikide seadusandlusega koduste majapidamisesemete, toiduainete, loomatoidu ja käsitööonduse tööriistade hulk, millele ei saa pöörata maksuvõlgade sissenõudmist.

3. Iga üleliiduline maksuseadus näeb ette iga üksiku maksu kohta: 1) maksustamissubjekti, s. o. maksniku, 2) maksustamisobjekti või maksustamisaluse, 3) maksustamise korra, 4) maksumäära, 5) makse tähtajad, 6) soodustused, 7) maksnike vastutuse ja trahvid maksuseaduse rikkumiste eest.

Seoses maksude kindlaksmääramisega ja nende laekamisega tekivad maksundusõiguslikud suhted ühelt poolt ettevõtete, organisatsioonide ja NSV Liidu kodanike ja teiselt poolt Nõukogude riigi vahel; neid suhteid reguleerivad üksikute maksude kohta antud seadused. Nende suhete põhiliseks sisuks on maksniku ühepoolne kohustus tasuda maksu näol riigile kindel tagastamatu summa. Iga maksnik üksikult ei saa riigilt seoses maksu tasumisega mingit vahetut ekvivalenti. Kuid nõukogude maksude iseärasuseks on nende kollektiivne tagastatavus: laekunud maksud annab riik ühiskonnale tagasi kui tervikule, suunates neid fondide kujundamiseks ühiskondlike tarvete rahuldamiseks.

4. Maksnike kohustused ei ammendu üksnes maksu tasumisega. Maksnikena esinevad sotsialistliku majanduse ettevõtted ja organisatsioonid on kohustatud registreeruma rahandusorganites, esitama neile kindlaksmääratud aruanded ja

lubama rahandusorganite ametiisikuil revideerida oma tegevust ja kontrollida vastavaid dokumente. Üksikkodanikudmaksnikud peavad rahandusorganeile esitama deklaratsioonid saadavate tulude kohta (tulumaks) või teatama vajalikud andmed oma tulude kohta maksustamisobjektide arvele võtmisel rahandusorgani poolt (põllumajandusmaks), varjamata tuluallikaid, samuti võimaldama rahandusorganite esindajaile takistamatu sissepääsu ruumidesse, kus toimub töö ja tööndus, neisse töödesse ja tööndusse puutuvate dokumentide kontrollimiseks ja toorainete, materjalide ning valmistoodete varude ülevaatamiseks. Seejuures on ka maksnikele antud rida õigusi: õigus soodustustele, õigus esitada kaebusi, saada tagasi ülemäära makstud summad ja taotleda maksu kustutamist vastavate tingimuste olemasolul.

Maksnike maksukohustus tekib ühtedel juhtudel vahetult seadusest, teistel juhtudel — ainult eriaktide alusel, mis antakse maksustamist teostavate riigihaldusorganite poolt (rahandusorganid). Rea maksude alal tasumisele kuuluv maksusumma määratakse kindlaks iga üksiku maksniku suhtes rahandusorgani poolt ning maksu tasumise kohustus tekib maksnikul ainult peale vastava korralduse (nn. maksuteate), millel on märgitud maksusumma, saamist rahandusorganilt. Seepärast nimetatakse neid makse määratavaiks maksudeks. Tuleb märkida, et üksikute määratavate maksude suhtes on seadusega kehtestatud kindel maksustamise aegumistähtaeg. Nii maksustatakse NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi poolt elanikkonnalt võetava tulumaksu kohta antud seadluse § 28-nda kohaselt ajaldi mittemaksustatud maksnikke möödunud aja eest mitte rohkem kui kahe eelnenud aasta eest. Hoonetemaksu ja maarendise alal analoogilistel juhtumitel rakendatakse aastane aegumistähtaeg.

Erinevalt määratavaist maksudest tasuvad mittemääratavaid makse — vastava olma olemasolu korral, millega seadus seob maksu tasumise kohustuse, — maksnikud ise kindlaksmääratud tariifi kohaselt, ootamata rahandusorganite eelkor-

raldusi, kusjuures rahandusorganid teostavad nende suhtes ainult järelkontrolli. Määratavate maksude hulka kuuluvad: põllumajandusmaks, tulumaks kolhoosidelt, tulumaks elanikkonnalt ja teised [3]. Mittemääratavaiks maksudeks on näiteks käibemaks või maks mittekaubalistelt operatsioonidelt.

5. Maksude laekamisel tekkivaist õigussuhteist erinevad oluliselt suhted, mis on seotud lõivudega. Siin tekib tasumise kohustus vaid neil juhtudel, kui ettevõte, organisatsioon või kodanik pöördub riigihaldus- või kohtuorganite poole eriteenuste saamiseks (kohtulik kaitse, notariaaltoimingud, registreerimine ühtede või teiste õiguste saamiseks jt.). Lõivu tasumine on maksniku kohustuseks, mille täitmata jätmise korral temale ei osutata soovitud teenust, kuid see kohustus tekib enamail juhtudel sõltuvalt maksniku omast tahtest ja tema pöördumisest vastavate organite poole. Rahandusaparaadi osa lõivu tasuja suhtes on passiivne; tema kontroll on suunatud sellele, et vastavaid teenuseid osutavad asutised, kes on seejuures kohustatud võtma lõivu, täidaksid täpselt seaduse selle nõude.

6. Maksundusõigussuhete subjektiks, kellele seadusega vahetult pannakse maksu tasumise kohustus, võivad olla riiklikud, kolhoosilis-kooperatiivsed ning ühiskondlikud ettevõtted ja organisatsioonid ning NSV Liidu kodanikud. Sotsialistliku majanduse ettevõtted ja organisatsioonid esinevad maksundusõigussuhete subjektidena ainult neil juhtudel, kui neile on omistatud juriidilise isiku õigused, kui neil on pangas oma arveldus- või jooksev konto ja iseseisev bilanss. Vastasel korral tasub maksud kõrgem lüli, kellel on juriidilise isiku õigused.

Kodanike maksundusalane õigusvõime on vahetult seotud üldise tsiviilõigusvõimega. Ent viimasest ei piisa veel maksundusõigussuhete subjekti kindlaksmääramiseks, sest et mitte iga kodanik pole kohustatud tasuma makse. On vajalik erilise

---

[3] Töölistelt ja teenistujailt maksude kinnipidamine neile töötasu väljamaksmisel ei muuda maksude määratavuse iseloomu. Siin ainult tehniliselt sattuvad ühte maksu teatavakstegemine ja selle tasumine.

maksundusalase õigusvõime olemasolu. Selle tunnusteks võivad olla kodakondsus, elukoht ja vastava maksustamisobjekti valdamine NSV Liidu territooriumil, kusjuures üldreeglina esineb peatunnusena viimane. Tulumaksuga elanikkonnalt maksustatakse ühelt poolt NSV Liidu kodanikud, kellel on NSV Liidu territooriumil iseseisvaid tuluallikaid, sõltumata sellest, kus nad elunevad, kas NSV Liidus või välismaal, ning teiselt poolt — välismaa kodanikud, kes töötavad NSV Liidus või omavad NSV Liidu territooriumil mingisuguseid teisi tuluallikaid. Seejuures NSV Liidu kodanikke, kes alaliselt töötavad välismaal, ei maksustata välismaalt saadava töötasu alal.

Maksundusõigussuhete subjekti kindlaksmääramisel teiste maksude alal on esikohal kodakondsuse tunnus. Nii kehtib maks vallalistelt ja vähelapselistelt ainult NSV Liidu kodanike suhtes, kuna NSV Liidus elunevaid välismaa kodanikke selle maksuga ei maksustata.

Kõigist maksundusõigussuhete subjekti juriidilistest tunnustest on määravaks vastava maksustamisobjekti või maksustamisaluse olemasolu. Maksustamisobjektiks mitmesuguste maksude alal võib olla puhastulu (tulumaks elanikkonnalt), üldtulu (tulumaks kolhoosidelt), käive kauba realiseerimise või teenuste alal (käibemaks, maks mittekaubalistelt operatsioonidelt jt.), kasum (tulumaks kooperatsioonidelt) või vara (hoonetemaks, maks transpordivahendite valdajailt, hobusemaks üksiktalundeilt jt.).

Maksukohustuse suurus määratakse kindlaks maksumäärade järgi, mis on kehtestatud seadusega teatud vahekorras maksustamisobjektiga. Üldiselt koostatakse maksustamise skaala proportsionaalsel või progressiivsel kujul. Esimesel juhul suureneb maksusumma maksustatava tulu suurenemisega samas tempos, s. o. maksumäära protsendiline suhe sellesse tulusse jääb muutmatuks, teisel juhul — maksu suuruse tõus kasvab kiiremini kui maksustatava tulu kasv, s. t. maksuks eraldatava osa protsent tõuseb.

Proportsionaalne süsteem rakendatakse sotsialistliku

majanduse ettevõtete ja organisatsioonide suhtes (välja arvatud tulumaks tööndusliikult kooperatsioonilt), sest antud juhul kuulub maksunduspoliitika ülesandeisse mitte ettevõtete ja organisatsioonide tulude ja akumulatsiooni reguleerimine, vaid ümberpöördult — nende igakülgne stimuleerimine.

Progressiivseid makse rakendati sotsialistliku riigi arenemise esimeses faasis kapitalistlike elementide piiramiseks ja väljatõrjumiseks. Käesoleval ajal kasutatakse neid isiklike majapidamiste ühiskondlikele majapidamistele allutamise stimuleerimiseks, töötajate isiklike tuludega riiklike kulude katmisest osavõtu kindlaksmääramiseks ja väikeste eramajapidamiste tulude ja akumulatsiooni reguleerimiseks.

Üksikjuhtudel määratakse maksu suurus kindlais määrades, sõltumata tulu suurusest (näiteks võeti sõjamaks kolhoosnikuilt, üksiktalupoegadelt ja nende majandite liikmeilt rajooni piirides ühise kindla määra järgi). Kindlate maksumäärade süsteemi rakendatakse kui soodustatud maksustamismeetodit või kui tehnilist võtet, mis kergendab maksustamise läbiviimist, kus faktiliste tulude arvelevõtmine ei oma otsustavat tähtsust maksuseadusega püstitatud ülesannete suhtes.

7. Nõukogude maksundusalane seadusandlus näeb ette suure hulga soodustusi ja erandeid maksnike üksikute kategooriate suhtes. Soodustuste ja erandite süsteem on aktiivseks meetodiks, mis võimaldab maksude ärakasutamist majanduspoliitika vahendina. Maksust vabastamise või maksumäära alandamise ülesandeks on üksikute majandusharude ja ürituste arenemise virgutamine (näiteks kohaliku tööstuse ja tööndusliku kooperatsiooni ettevõtete vabastamine käibemaksust laiatarbekaupade ja toiduainete tootmise alal kohalikust toorainest, kulla- ja plaatina ning teiste haruldaste metallide tööstuste teenistuses seisvate otsijate vabastamine põllumajandusmaksust ja tulumaksust jne.).

Teisest küljest — soodustused ja erandid täielikult maksust vabastamise või maksusuuruse alandamise näol võimaldatakse kodanikele varandusliku seisundi järgi. Maksusea-

dused näevad ette tulude mittemaksustatava miinimumi (tulumaks elanikkonnalt), vabastavad maksudest pensionäre, töövõimetute kolhoosnikute ja üksiktalupoegade majandeid (sõja- ja tööinvaliidide, kõrges vanuses isikute majandeid, kui neis puuduvad teised töövõimelised perekonnaliikmed), alandavad makse kodanikele, kelle ülalpidamisel on töövõimetuid perekonnaliikmeid, vabastavad täielikult või osaliselt maksudest ümberasujate ja stiihiliste õnnetuste läbi kannatanute jms. majandid.

Lõpuks antakse maksusoodustusi üksikuist maksudest vabastamise näol isikuile, kellel on erilisi teeneid kodumaa ees: Nõukogude Liidu Kangelastele, Sotsialistliku Töö Kangelastele, NSV Liidu ordenitega autasustatud isikuile, Stalini preemia laureaatidele, samuti sõjaväelastele.

Peale maksuseadustes enestes loetletud soodustuste annavad need seadused, nagu on mainitud eespool, NSV Liidu Ministrite Nõukogule, liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele ning kraide ja oblastite nõukogude täitevkomiteedele õiguse üksikuil juhtudel kindlaks määrata täiendavaid soodustusi üksikuile maksnikele või nende terveile rühmadele. Mõnede maksude alal antakse selline õigus ka NSV Liidu Rahandusministeeriumile (tulumaks elanikkonnalt, käibemaks, maks mittekaubalistelt operatsioonidelt), samuti liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumidele ning kraide ja oblastite rahandusosakondadele (elanikkonnalt võetava tulumaksu alal).

8. Maksundussuhete ja ühes sellega maksukohustuse lõppemine toimub tavaliselt maksu tasumisega seaduses kindlaksmääratud tähtajaks.

Erandlikuks maksukohustuse lõppemise viisiks on maksu kustutamine. Kustutamine toimub rahandusorgani poolt maksu sissenõudmise täieliku lootusetuse korral (maksnikul vara või tulude puudumine, millele seaduse järgi võib pöörata sissenõudmist, maksniku mitteleidmine seoses tema lahkumisega koos perekonnaga alatisest elukohast teadmata kuhu jm.).

Maksukohustuse kustutamise kõrval näeb seadusandlus ette võimaluse selle prolongeerimiseks tähtaegade pikendamise või maksete ajatamise teel. Tähtaegade pikendamist ja maksete ajatamist teostatakse rahandusorgani poolt maksniku taotlusel juhul, kui viimasel ei ole võimalik kindlaksmääratud tähtaegadeks maksu tasuda aineliste raskuste tõttu.

9. Maksu mittetasumisel lõpptähtaja möödumisel arvatakse maksusumma rahandusorgani poolt maksuvõlaks. Et mõjustada maksnikku maksu ajaldisele tasumisele, määratakse maksuvõlglasele eriline trahv maksusummale juurdearvatava viivise näol; viivis on proportsionaalne tasumata maksusummale ja kasvab pidevalt aja kulgedes.

Maksuvõlad nõutakse maksnikult sisse sundkorras rahandusorgani poolt sissenõudmise pööramisega maksuvõlglase rahalistele vahenditele ja varale. Riiklikelt ja kooperatiivseilt organisatsioonidelt teostatakse maksuvõlgade sissenõudmine vaieldamatus halduskorras; kolhooside ja kodanike maksuvõlgade sissenõudmise pööramine nende rahalistele vahenditele ja varale võib toimuda üksnes kohtuotsuse põhjal.

Maksuvõlad nõutakse maksnikult sisse eesõigustatult teiste kreeditoride nõudmiste ees tema vastu. Riigi eesõigus maksuvõlgade sissenõudmisel ei kehti ainult maksuvõlglaste kohustuste alal töötasu, sotsiaalkindlustusmaksete ja krediidiasutises panditatud varale pööratud nõudluste osas.

Maksu mittetasumise korduvail juhtudel (kuritahtlik maksutasumisest kõrvalehoidumine) võetakse maksuvõlglased kriminaalvastutusele (näiteks seadluse „Tulumaksu kohta elanikkonnalt" § 37, põllumajandusmaksu seaduse § 34).

Maksuvõlgade sundkorras sissenõudmise, tasumistähtaegade pikendamise ja maksete ajatamise ning maksuvõlgade kustutamise kord on detailselt reglementeeritud eriseadusega — põhimäärusega maksude ja mittemaksunduslike maksete sissenõudmise kohta, mida üksikasjalikult vaadeldakse allpool, 12. peatükis.

10. Maksnikud kannavad vastutust mitte üksnes maksu ajaldise ning täieliku tasumise, vaid ka teiste kohustuste täit-

mise eest, mis neile on pandud maksuseadusega. Nende kohustuste rikkumisega kaasub kas rahatrahv või vastutus kriminaalkorras. Nii võivad rahandusorganid kindlaksmääratud aruannete mitteesitamise eest trahvida nii süüdlasi ametiisikuid kui ka maksustatavaid ettevõtteid ja organisatsioone (näit. käibemaksu põhimääruse § 22, seaduse „Tulumaksu kohta kolhoosidelt" § 13 jt.); tulumaksu maksnikke trahvitakse deklaratsioonide ajaldise mitteesitamise eest. Tuluallikate varjamise ja deklaratsioonides ning aruandeis teadlikult ebaõigete andmete esitamise eest võetakse maksnikud ja süüdlasi-ametiisikuid kriminaalvastutusele (seadluse „Tulumaksu kohta elanikkonnalt" § 34, põllumajandusmaksu seaduse § 33, seaduse „Tulumaksu kohta kolhoosidelt" § 14 jt.).

11. Maksnikele on antud laialdane õigus esitada kaebusi nii neile arvutatud maksude ja määratud trahvide suuruse kui ka rahandusorganite ebaõige tegevuse ja ebaõigete korralduste peale. Kaebused saadetakse sellele rahandusorganile, kes teostas maksustamist, ja võidakse järgnevalt esitada kõrgemalseisvaile rahandusorganeile, kaasa arvatud NSV Liidu Rahandusministeerium. Maksuseadused või nende juurde kuuluvad NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhendid reglementeerivad kaebuste esitamise ja nende läbivaatamise tähtaegu üksikute instantside poolt (näit. § 38, seadlusest „Tulumaksu kohta elanikkonnalt" § 65 NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhendist kolhooside maksustamise kohta tulumaksuga, § 119 juhendist tähtajaks tasumata maksude mittemaksunduslike maksete sissenõudmise korra kohta).

Kaebuse esitamine ei peata maksu sissenõudmist; maksukohustus kuulub esialgsele täitmisele. Neil juhtudel võib rahandusorgan seistada sundsissenõudmise vahendite rakendamise ainult maksniku sellekohasel eritaotlusel. Kaebuse rahuldamise korral suunatakse maksniku poolt ülemäära makstud summad kas tema maksuvõlgade katteks teiste maksude alal (kui neid on olemas) või arvatakse eelolevate maksete katteks (maksniku nõusolekul) või tagastatakse maksnikule.

Maksud sotsialistliku majanduse ettevõtteilt ja organisatsioonidelt.

§ 22. Käibemaks. § 23. Maks mittekaubalistelt operatsioonidelt. § 24. Maks kinoseadmeilt ja avalikelt etendustelt. § 25. Tulumaks kooperatiivsüsteemi kuuluvailt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt ning ühiskondlike organisatsioonide ettevõtteilt. § 26. Tulumaks kolhoosidelt.

§ 22. Käibemaks.

1. Käibemaksuga maksustatakse riiklike, kooperatiivsete (peale kolhooside) ja ühiskondlike ettevõtete ja organisatsioonide käibed omatoodetud või omavarutud kaupade müügi alal. Maks tasutakse detsentraliseeritud korras; maksnikena esinevad üksikud ettevõtted ja majandusorganisatsioonid (vabrikud, tehased, baasid, artellid, sovhoosid jt.), kes on iseseisval bilansil ja omavad krediidiasutises oma arvelduskontot [1]. Iseseisva arveldusbilansita, oma arvelduskontot mitteomavate ettevõtete käibelt tasub maksu kõrgemalseisev organisatsioon, mille süsteemi kuulub antud ettevõte.

Käibemaksu kehtiva süsteemi põhiprintsiibiks on maksustamise ühekordsus. Igalt kaubalt tasutakse käibemaks ainult üks kord, sõltumata kaubanduslike lülide hulgast, milliseid kaup läbib. See põhimõte on vahetult seotud ühtsete plaaniliste hindade süsteemiga, mille kohaselt hinnad kaubaringluse protsessis ei või muutuda ega suureneda.

Kui aga teatud kaup, mis on maksustatud käibemaksuga hankija juures, läheb toorainena töötlemiseks ning temast

[1] Paljudes tööstusharudes on toodangu realiseerimise funktsioonid antud üle eri-peavalitsusele. Neil juhtudel tasutakse käibemaks selle peavalitsuse realiseerimisbaaside poolt vastavalt kaupade realiseerimisele, kuna käibed ettevõtete ja realiseerimisbaaside vahel on maksust vabastatud.

toodetakse teine kaup, siis selle uue kauba käive kuulub iseseisvale maksustamisele (näiteks maksustatakse käive suhkru müügi alal Suhkrutööstuse Peavalitsuse baasides, kuid suhkrust valmistatud kondiitritooted kuuluvad maksustamisele nende realiseerimisel kondiitritööstuse ettevõtete poolt).

Iga kauba ühekordse maksustamise kindlustamise eesmärgil ei maksustata ettevõtete kõiki käibeid, vaid ainult käibeid omatoodetud või omavarutud kaupade müügi alal. Seetõttu, kui ettevõte realiseerib tooteid, mis ta on saanud teiselt ettevõttelt hinnaga, millesse on arvatud käibemaks, siis käive selle realiseerimise alal ei kuulu antud ettevõttes maksustamisele. Samuti ei kuulu maksustamisele ühe ja sellesama majandusorganisatsiooni (peavalitsus, trust) sisemised käibed kaupade müügi alal edasise realiseerimise või tööstusliku tarbimise sihiga. Maksustamisele kuuluvad vaid käibed kaupade müügi alal väljapoole, s. t. ettevõtteile, kes ei kuulu antud majandusorganisatsiooni.

Käibemaksu tasumise kohustus tekib ettevõttel ainult peale käibe teostumist. Käibe teostumise momendiks loetakse raha laekumine müüdud kauba eest hankija arvelduskontole või tema kassasse. Seepärast toob debitoorse võlgnevuse tekkimine müüdud kaupade alal kaasa takistusi maksu tasumisel ning see võetakse seetõttu erikontrolli alla rahandusorganite poolt, kes nõuavad abinõude tarvitusele võtmist võlgnevuse likvideerimiseks.

Käibemaksu määrad määratakse kindlaks NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt. Need määrad diferentseeritakse üksikute kaupade või kaubarühmade järgi, vööndite järgi, kui kaupadele on määratud erinevad vööndihinnad (näiteks teraviljasaadused), sõltuvalt kauba suunamisest (tööstuslikuks tarbimiseks või turu tarvis) ning olenevalt sellest, kas kaubad toodetakse riikliku tööstuse või tööndusliku kooperatsiooni poolt (olenevalt mitmesuguseist tootmistingimustest).

Maksumäärad väljendatakse enamail juhtudel protsentides ühtsetest jaehindadest; nende kaupade suhtes, milledele ei ole määratud kindlaks ühtseid jaehindu, kohaldatakse maksumää-

rad protsentides kaubanduslikest väljalaskehindadest. Teraviljasaaduste osas on maksumäärad kehtestatud kindlais summades kaaluühikult toodangu iga liigi ja sordi järgi ning vööndite viisi (pidades silmas nende käsitamise lihtsust Teraviljasalve ettevõtete haruderohkes võrgus).

Rea kaupade alal, mis omavad laialdast sortimenti (riidekaubad, jalatsid) ning kus esineb tunduvaid kõikumisi üksikute sortide omamaksuse ja müügihinna vahel, on rentaabluse säilitamiseks kindlaks määratud maksumäärad iga sordi ja liigi tarvis jaehinna (pärast kaubandusliku mahahindluse mahaarvamist) ja käibemaksuta väljalaskehinna (s. t. töös-tusliku sissetuleku) vahena.

Maksustatav kaubakäive arvutatakse kindlaksmääratud väljalaskehindade või ühtsete jaehindade järgi pärast kaubandusliku mahahindluse mahaarvamist (kaubad, mille kohta ei ole kinnitatud eraldi väljalaskehindu) [2].

Juhtudel, kui on määratud vööndihinnad (näiteks teraviljasaadused), rakendatakse hindu ostja asukoha järgi.

Organisatsioon, kes on omandanud kauba vööndihinna järgi, ei või seda saata teise vööndisse ilma NSV Liidu Kaubandusministeeriumi ja NSV Liidu Rahandusministeeriumi eriloata. Sellise loa olemasolu korral on kauba edasisaatja organisatsioon kohustatud juurde maksma maksusumma vahe, kui kaup saadetakse vööndisse, milles on kõrgem vööndihind, ja on õigustatud saama riigisummadest selle vahe, kui kaup saa-

---

[2] Kaupade hinnad määratakse kindlaks kas franko lähtejaam-sadam või franko sihtjaam-sadam, olenevalt sellest, kas hankija on kohustatud toimetama kauba omal kulul lähte- või sihtjaamani-sadamani. Nii kehtivad jahu väljalaskehinnad franko sihtjaam-sadam. Samal ajal katab kaubanduslik mahahindlus teraviljasaaduste alal käibekulud ilma vilja või jahu veokuludeta sihtjaamast müügipunktini, ning küpsetatud leiva jaehinnad on määratud kindlaks vööndi tarvis, sõltumata vahemaast kaubastava organisatsiooni ja raudteejaama või sadama vahel. Seetõttu korvatakse teraviljasaaduste transpordikulud sihtjaamast müügipunktideni kauplevaile organisatsioonidele käibemaksu arvel.

detakse madalama hinnaga vööndisse. Kaupade ümberpaigutamiseks vööndist vööndisse ühe oblasti, krai, autonoomse või oblastilise jaotuseta liiduvabariigi piirides antakse load vastavate oblastite, kraide või liiduvabariikide kaubandus- ja rahandusministeeriumi organite poolt.

Käibemaks tasutakse, sõltuvalt maksete suurusest, kas ühe või viie päeva, dekaadi või koguni kuu käibelt.

2. Soodustused ja erandid käibemaksu alal määratakse kindlaks kas NSV Liidu Ministrite Nõukogu otsustega või — Käibemaksu põhimääruse § 20 alusel — NSV Liidu Rahandusministeeriumi poolt.

Soodustused käibemaksu alal antakse üksikute kaupade tootmise stimuleerimise või ettevõtete üksikute rühmade poolt kaupade tootmise laiendamise eesmärgil, samuti suurenenud käibekulude katteks üksikuis piirkondades ning kõrgendatud kulutuste korvamiseks, mis on seotud vaegväärtusliku tööjõu kasutamisega.

Nii on NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK 7. jaanuari 1941. a. määrusega vabastatud käibemaksust kahe aasta kestèl, arvates käikulaskmise päevast, kohaliku tööstuse ja tööndusliku kooperatsiooni ettevõtted, kes toodavad laiatarbekaupu ja toiduaineid kohalikust toorainest. Samuti on vabastatud käibemaksust sool, mis toodetakse kohaliku alluvusega tööndustes ja tööndusliku kooperatsiooni ettevõtete poolt.

Kaug-Põhja rajoonidesse realiseerimiseks suunatavate kaupade alal on määratud soodustatud maksustamine ning real juhtudel ka täielik maksust vabastamine.

Vaegväärtuslikku tööjõudu kasutavad ettevõtted (invaliidide kooperatsioon, kurttummade ja pimedate seltside ettevõtted jt.) maksavad omatoodetud kaupade realiseerimise käibeilt käibemaksu alandatud maksumäärade alusel.

Kõik NSV Liidu Tööjõureservide Ministeeriumi vabrikukoolide, tööstus- ja raudteekoolide tootmisettevõtted on käibemaksust täielikult vabastatud.

Põllumajanduslike abimajandite võrgu arendamise stimuleerimise sihiga on kõigi ministeeriumide ja ametkondade

tööliste varustusosakonnad oma toodangu alal vabastatud täielikult käibemaksust [3].

3. Peale käibemaksu makstakse mõnede toodanguliikide realiseerimisel nn. „eelarvelisi vahesid" ja „eelarvelisi juurdehindlusi". Need täiendavad maksustamisvormid on määratud nendele tööstusharudele, mille toodang omab kahesuguseid hindu, sõltuvalt kauba suunamisest. Rida kaupu realiseeritakse tööstuslikuks töötlemiseks ühtsete väljalaskehindade järgi, kuid müügi korral elanikkonnale — kõrgemate jaehindade järgi (jahu, teravili, taimeõli, munad jt.). Nende kaupade müügilelaskmisel elanikkonnale maksustataksegi jaemüügihinna ületamine (peale kaubandusliku mahahindluse mahaarvamist) — võrreldes tööstusliku väljalaskehinnaga — „eelarvelise vahe" vormis. Eelarvelise vahe maksjana toiduainete alal esineb hulgimüügi kaubanduslüli vastavalt kaupade realiseerimisele jaemüügivõrku, aga jahu ning teravilja alal — jaemüügivõrk, kes neid omandab ühtsete väljalaskehindadega [4].

Nende tööstuskaupade alal, mille kohta on kindlaks määratud kahesugused hinnad — ühelt poolt tööstuslikuks tarbimiseks ja müügiks kaartide järgi, teiselt poolt kõrgendatud hinnad müügiks kaartideta — võetakse kauba väljamisel viimati tähendatud otstarbeks peale käibemaksu veel „eelarvelist juurdehindlust", mis kujutab endast tähendatud hindade vahet. Eelarvelise juurdehindluse maksjaina esinevad tootmisettevõtted ja tööstuse müügibaasid.

---

[3] Käibemaksu põhimäärus, kinnitatud NSV Liidu KTK ja RKN-i poolt 2. septembril 1930 (LMKK 1930, nr. 46, art. 477; 1931, nr. 25, art. 199; 1932, nr. 10, art. 52 ja nr. 28 art. 173; 1935, nr. 57, art. 470; 1936, nr. 56, art. 437; 1937, nr. 47, art. 192 ja nr. 62, art. 272); NSV Liidu RRK 7. oktoobri 1944. a. juhend nr. 550 käibemaksu alal järgnevate muudatustega ja täiendustega.

[4] LMKK 1935, nr. 11, art. 87.

§ 23. Maks mittekaubalistelt operatsioonidelt [5].

Maksuga mittekaubalistelt operatsioonidelt maksustatakse sotsialistliku majanduse ettevõtted, kes tegelevad võõra (väljastpoolt antava) tooraine töötlemisega, tellija asjade remondiga ja parandamisega, reisijate ja kauba veoga, elanikkonna elukondlike vajaduste teenindamisega (juuksuriärid, pesukojad, päevapildistamisateljeed jt.) ning mitmesuguste muude teenuste osutamisega elanikkonnale (võõrastemajad, muusikariistade üüritamine jm.). Maksustamisobjektina esineb ettevõtte üldsissetulek tähendatud mittekaubalistest operatsioonidest, sealhulgas ka summad, mis on saadud tellijalt abimaterjalide maksuse katteks. Kui ettevõte teostab üheaegselt tootmist (varustamist) ja kaubatoodangu turustamist ning mõningaid teisi mittekaubalisi operatsioone, maksustatakse teda oma käibe vastavas osas nii käibemaksuga kui ka maksuga mittekaubalistelt operatsioonidelt.

Maksnikena esinevad üksikud ettevõtted, kes omavad lõpetatud (terviklikku) raamatupidamisarvestust ning arvelduskontot krediidiasutises; muudel juhtudel tasuvad maksu need organisatsioonid, kelle alluvuses on ettevõtted.

Rida ettevõtteid, kes tegelevad teenuste osutamisega, on vabastatud maksust mittekaubalistelt operatsioonidelt. Nende ettevõtete hulka kuuluvad: 1) ettevõtted masinate remontimise, ehituse ja maakorraldustööde alal, 2) veskid, meiereid, tangu-kruubiveskid ja muud sellised ettevõtted, 3) kolhooside abiettevõtted, 4) sanitaar-elukondlikud ja sotsiaal-kultuurilised ettevõtted (ravilad, saunad, pesukojad jm.), 5) õppeasutiste poolt ülalpeetavad poligraafiaettevõtted, samuti ettevõtted, mis valmistavad ja remondivad tooteid Relvastatud Jõudude Ministeeriumi ja Siseministeeriumi vägedele, 6) ettevõtted vaegväärtusliku tööjõuga, 7) eelarveliste asutiste abiettevõtted jms.

---

[5] NSV Liidu KTK ja RKN-i 3. augusti 1931. a. määrus „Ühiskonnastatud sektori ettevõtete mittekaubaliste operatsioonide maksustamisest" (LMKK 1931, nr. 49, art. 326; 1932, nr. 37, art. 221).

Maksumäärad on kindlaks määratud protsendilises vahekorras üldsissetulekust 1 kuni 10% suuruses ettevõtete mitmesuguste rühmade tarvis.

Ettevõtted tasuvad maksu igakuuliselt möödunud kuu tegeliku käibe alusel.

§ 24. Maks kinoseadmeilt ja avalikelt ettekandeilt.

Maks kinoseadmeilt [6] ja avalikelt ettekandeilt [7] kujutab endast maksu eriliiki mittekaubalistelt operatsioonidelt.

Maksumaksjana esineb iga kinoseade, kus peetakse kassaraamatut üldsissetuleku arvestamiseks. Kinoseadme eest, kus ei peeta kassaraamatuid, tasutakse maks nende organisatsioonide poolt, kelle alluvusse kinoseade kuulub.

Maksust on vabastatud kinoseadmed ja -seansid, mis korraldatakse Nõukogude Armee väeosades, klubides ja punanurkades sõjaväelastele ja nende perekondadele.

Maksumäärad on määratud kindlaks protsendilises vahekorras üldsissetulekust ning diferentseeruvad 30—55% piires ühelt poolt linnaasulate ja maakohtade, teiselt poolt aga täiskasvanute ja laste seansside järgi.

Maks ettekandeilt tasutakse riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike ettevõtete ning organisatsioonide, samuti üksikisikute poolt, kes korraldavad maksulisi ettekandeid ja teisi kultuurilis-kunstilisi üritusi (loenguid, näitusi, muuseume, teatrilavastusi, etendusi, spordivõistlusi, tantsuõhtuid, võidujookse jne.).

Maks arvutatakse üldsissetuleku kogusummalt, mis on laekunud piletite müügist. Maksumäär kõigub, sõltuvalt ettekande või ürituse iseloomust, 5% (ooperi- ja draamaetendused, näitused, loengud) kuni 60% (ratsavõistlused ja traavisõidud hipodroomil totalisaatoriga) üldsissetulekust.

---

[6] NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 28. septembri 1943. a. seadlus.

[7] NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 10. septembri 1942. a. seadlus. („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja", nr. 38, 10. oktoobrist 1942.)

Ettekandeilt võetavast maksust vabastatakse: ühiskondlike organisatsioonide poolt korraldatavad maksulised loengud ja ettekanded riigikaitselise ja poliithariduslikuiseloomuga ning loengud marksistlik-leninliku kasvatuse alal, ettekanded ja teised kultuurilis-kunstilised üritused, mis korraldatakse Nõukogude Armee väeosades, klubides ja punanurkades sõjaväelastele ja nende perekondadele, isetegevusringide lavastused ja etteasted, kuni 16 aasta vanustele lastele korraldatavad ettekanded ja kultuurilis-hariduslikud üritused, samuti üritused ja ettekanded, mis korraldatakse koolides õpilastele, haiglais haigeile ning varjupaikades (kodudes) invaliididele. Peale selle vabastatakse maksust üksikud teatrid ja teised ettekandeid korraldavad ettevõtted nimekirja järgi, mille määrab kindlaks NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Kunstide Komitee kooskõlastatult NSV Liidu Rahandusministeeriumiga.

Ettekandeid korraldavad ettevõtted ja kinoseadmed, samuti organisatsioonid ja eraisikud, kes korraldavad ühekordseid ettekandeid, on kohustatud enne piletite müügi algust esitama kõik piletiraamatud oma asukoha järgi rahandusorganile registreerimiseks.

Makse kinoseadmeilt ja avalikelt ettekandeilt tasutakse dekaadide kaupa, möödunud kümne päeva käibe alusel; maarändkinod, samuti ettekandeid korraldavad ettevõtted ning kinoseadmed, kelle üldsissetulek ei ületa 500 rbl. kuus, tasuvad maksu üks kord kuus.

Ettevõtted, asutised ja organisatsioonid, samuti eraisikud, kes korraldavad vastavate organite loal ühekordseid lavastusi ja maksulisi ettekandeid, maksavad Riigipanka maksu tasumise tagamiseks avanssi selles ulatuses, mis on vajalik maksu tasumiseks kõigilt registreerimiseks esitatud pileteilt. Avanss arvatakse hiljem maksu katteks ning ülejääk tagastatakse maksnikule.

§ 25. Tulumaks kooperatiivsüsteemi kuuluvailt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt ning ühiskondlike organisatsioonide ettevõtteilt.

Kõigisse kooperatiivsüsteemidesse kuuluvad organisatsioonid ja ettevõtted (liidud, rajooni ja küla tarbijateühistud, tööstuslikud artellid, invaliidide kooperatsiooni artellid jms.), ühiskondlike organisatsioonide (ametiühingute, vabatahtlike ühingute jt.) ettevõtted, kes tegelevad tootmis- ja majandusaladel (sealhulgas puhkekodud, sanatooriumid, klubid jm.) ja tööndusliк-põllumajanduslikud segaartellid oma tööndusalaste sissetulekute osas (kalurite artellid — abiettevõtete tulude osas) kuuluvad maksustamisele tulumaksuga, mida võetakse kooperatiivsüsteemi kuuluvailt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt ning ühiskondlike organisatsioonide ettevõtteilt.

Maksnikena esinevad need ettevõtted ja organisatsioonid, kes tegutsevad isemajandamise alusel, omavad lõpetatud (terviklikku) raamatupidamisarvestust ja õigust jaotada oma kasumit seadusega kindlaksmääratud korras. Selliste tunnuste puudumisel nende ettevõtete ja organisatsioonide isemajandavad allühikud (laod, kauplused, tsehhid) ei esine iseseisvate maksnikena; nende tegevuse resultaadid arvestatakse maksustamisel nende organisatsioonide või ettevõtete koondbilansi järgi, mille koosseisu nad kuuluvad.

Maksust on täielikult vabastatud partei ja kommunistlike noorte organisatsioonide majanduslikud ettevõtted (kirjastused, puhkekodud jt.) ning samuti tööndusliku kooperatsiooni ja invaliidide kooperatsiooni vast-organiseeritavad ettevõtted, mis töötavad, kasutades kohalikke tooraineid või jäätmeid, — kahe aasta jooksul nende käikulaskmise päevast arvates.

Tulumaks võetakse ettevõtete ja organisatsioonide bilansilisest kasumist aruande perioodi eest määrade alusel, mis on diferentseeritud sõltuvalt kasumi summast ja rentaabluse protsendist (toodangu realiseerimisest saadud kasumi summa

suhe toodangu kommerts-omamaksusega) [8]. Maksumäärade sellise skaala ülesandeks on aidata kaasa võitlusele nõukogude hinnapoliitika rikkumise vastu ja kindlustada õiget isemajandamist maksustatavais ettevõtteis ja organisatsioonides.

Tarbijatekooperatsiooni kõik ettevõtted ja organisatsioonid, samuti kooperatiivsüsteemi ja ühiskondlike organisatsioonide need ettevõtted ja organisatsioonid, kes ei tegele tootmisega, kaubandusliku või kaubanduslik-mittekaubalise tegevusega (sealhulgas klubid jm.), maksavad tulumaksu sõltuvuses kasumi summast kindla määra järgi 30—35% ulatuses (diferentseerimata rentaabluse protsendi järgi).

Kõik tulumaksu maksnikud on kohustatud esitama rahandusorganeile bilansid[9], samuti nende poolt tasumisele kuuluvate maksusummade arvutlused ning andmed maksu tasumise kohta aruandeperioodi eest. Tasumisele kuuluv maksusumma määratakse kindlaks igas kvartalis faktilise kasumi järgi, mis on kindlaks tehtud bilanssides seisuga 1. aprilliks, 1. juuliks ja 1. oktoobriks, ning aastabilansi järgi. Maksuarvutlus toimub kogu möödunud aja eest, arvates aasta algusest, kusjuures arvatakse maha maksusummad, mis on arvutatud kasumist eelmise tähtpäeva bilansi järgi. Maks tasutakse iga kvartalis kvartali esimesel ja teisel kuul võrdseis osades [10].

Kvartalibilansside mitteajaldisel esitamisel arvutatakse järjekordsed maksusummad 110% suuruses maksust, mis

---

[8] Näiteks kasumi puhul kuni 100 tuh. rbl. kõigub maksumäär 30%-st (rentaabluse puhul kuni 10%) kuni 65%-ni (rentaabluse puhul üle 30%); kasumi puhul üle 300 tuh. rbl. moodustab maksumäär 35%-st (rentaabluse puhul kuni 10%) kuni 70%-ni (rentaabluse puhul üle 30%) pluss 10% kasumi summast, mis ületab 300 tuh. rbl.

[9] Määrus riiklike ja kooperatiivsete majandusorganite ja ettevõtete raamatupidamisaruannete ja bilansside kohta (LMKK 1936, nr. 42, art. 359 ja 360).

[10] Üksikute linnade ja oblastite kohta NSV Liidu Rahandusministeeriumi loal, kooskõlastatult vastavate kooperatiivkeskustega, võidakse määrata igakuuline maksude tasumise kord faktilise kasumi järgi, milline on tuletatud iga möödunud kuu bilansi alusel.

arvutati eelneva kvartali eest. Aruandebilansi saamisel toimub ümberarvutlus; kui selle juures selgub, et tulumaksu summa ületab 110% maksust möödunud kvartali eest, kuulub vahe tasumisele bilansi esitamisel ühes viivisega aja eest makse põhitähtajast kuni vahe tegeliku tasumise päevani.

Maksustamine toimub oblastite, linnade ja rajoonide rahandusosakondade poolt organisatsioonide ja ettevõtete asukoha järgi, sõltumata nende alluvusest [11].

§ 26. Tulumaks kolhoosidelt [12].

Tulumaksuga kolhoosidelt maksustatakse põllumajandusartellid, kalurite artellid, maa ühisharimise ühistud, tööndus-põllumajanduslikud segaartellid (tööndus-kolhoosid) ning invaliidide kooperatsiooni artellid, mis omavad põllumajanduslikke tulusid.

Kolhooside maksustatavate tulude hulka loetakse nende tulud rahas ja natuuras taimekasvatusest, karjandusest, mesindusest ja siidikukasvatusest, kolhooside abiettevõtete toodete müügist ja muist tuluallikaist. Seejuures, kahekordse arvestuse vältimiseks, ei arvestata: summasid, mis on saadud riigile kohustusliku müügi korras antud saaduste eest; loomasööta, mis kulutatakse loomade toitmiseks kolhoosifarmides; toodangut natuuras ja rahalisi summasid, mis on kulutatud

---

[11] Määrus kooperatiivsüsteemi ettevõtete ja organisatsioonide ning ühiskondlike organisatsioonide ettevõtete tulumaksu kohta (LMKK 1941, nr. 12, art. 217); NSV Liidu RRK 29. aprilli 1941. a. juhend nr. 362/51 „Сборник постановлений, приказов и инструкций по финансово хозяйственным вопросам", 1941, nr. 6/7); NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK 7. aprilli 1941. a. määrus abinõude kohta kohalikust toorainest toiduainete ja laiatarbekaupade tootmise suurendamiseks (LMKK 1941, nr. 3, art. 40, p. 9 — tööndusliku kooperatsiooni maksusoodustuste kohta).

[12] Seadlus „Tulumaksu kohta kolhoosidelt", vastu võetud NSV Liidu Ülemnõukogu poolt 1. märtsil 1941 („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja", 9. märtsist 1941, nr. 12); NSV Liidu RRK juhend 25. novembrist 1941, nr. 873.

tasuks masina-traktorijaamadele nende poolt tehtud tööde eest; karja müügist saadud summasid, mis on kantud kapitaalmahutuste arvele karja taastamise ja laiendamise eesmärgil; tootmiskulusid rahas ja natuuras kolhooside abiettevõtteis ning kindlustuskorvusi, mis on saadud Riikliku Kindlustuse organeilt.

Tulumaksu tasumisest vabastatakse kolhoosid, kelle liikmeskond kuulub Kaug-Põhja rahvaste hulka, kolhoosid, kes tegelevad karusloomade püügiga — loomapüügisaaduste realiseerimisest saadud tulude alal —, ja kolhoosid, kuhu koondatakse maleiinsed (nõletõvekahtlased) hobused. Peale selle on NSV Liidu Ministrite Nõukogule antud õigus vabastada täielikult või osaliselt maksust kolhoose, mis on organiseeritud ümberasujate majandeist või mis on võtnud oma koosseisu ümberasujaid, ning samuti vabastada maksu tasumisest või vajalikel juhtudel anda maksusoodustusi kolhoosidele üksikute põllumajandusharude arendamise stimuleerimise eesmärgil.

Liiduvabariikide ministrite nõukogud võivad täielikult või osaliselt (olenevalt kantud kahjust) vabastada maksutasumisest stiihiliste õnnetuste läbi kannatanud kolhoose. Liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud ning kraide ja oblastite täitevkomiteed on õigustatud andma stiihiliste õnnetuste all kannatanud kolhoosidele maksutasumise pikendusi tähtajaga mitte üle ühe aasta, arvates viimase maksetähtaja möödumisest; rajoonide ja linnade töörahva saadikute täitevkomiteed võivad anda pikendusi jooksva aasta piires.

Tulumaksu arvutamine toimub eelmise aasta tulult, mis määratakse kolhooside aasta-aruannete alusel. Kolhooside juhatused on kohustatud esitama igal aastal hiljemalt 1. märtsiks rajoonide (linnade) rahandusosakondadele kolhoosnikute üldkoosoleku poolt kinnitatud aasta-aruande eelmise aasta kohta ühes revisjonikomisjoni arvamuse kohustusliku lisamisega. Rahandusorganitele aasta-aruannete tähtajaks esitamata jätmise eest karistatakse linnade ja rajoonide nõukogude täitevkomiteede otsusel kolhoosi juhatuse esimeest ja arveametnikku kumbagi kuni 50-rublase rahatrahviga; aasta-aru-

andes teadlikult ebaõigete andmete esitamise eest võetakse nad kriminaalvastutusele.

Kolhooside tulud saaduste müügist riiklikele varumisorganeile kontraktsiooni ning riiklike kokkuostude korras samuti kolhooside majandisisesteks vajadusteks kasutatava toodangu (seemned, toiduainete kindlustusfond, invaliidide abistamisfond jm.) maksus maksustatakse 4% suuruses tulusummast [13]. Kolhoosnikute vahel jaotatud saadused, kolhoosi tulud kolhoosikaubanduse korras müüdud saaduste eest, samuti tulud kõrvalteenistusest, tulu kolhoosnikuile osutatud teenuste eest ja kolhooside muud rahalised tulud maksustatakse 8% suuruses tulusummast [14].

Maa ühisharimise ühistuile suurendatakse eespool tähendatud korras arvutatud maksusumma 25% võrra.

Tulumaks kolhoosidelt tasutakse aasta jooksul ositi neljal tähtajal [15].

Kalanduskolhoosid suur- ja väikepüügirajoonides on kalapüügist saadavate tulude osas vabastatud tulumaksust ja tasuvad kalastusmaksu 1,5% ulatuses varutud toorkala maksusest.

Kalasaagi maksus määratakse riiklike varumishindade järgi. Kalastusmaksu summad kogutakse varumisorganisatsioonide arvelduskontodele; varumisorganisatsioonid peavad maksu kinni arvelduste tegemisel kolhoosidega ja hiljem kannavad selle riigituludesse [16].

---

[13] Kolhoosi naturaalsissetulekute maksuse kindlaksmääramisel saaduste suhtes, mis kasutatakse kolhoosisisesteks vajadusteks, lähtutakse riiklikest varumishindadest.

[14] Kolhoosnikute vahel jaotatavad saadused hinnatakse riiklike kokkuostuhindade järgi.

[15] 25. märtsiks — 20%, 1. juuniks — 10%, 1. oktoobriks — 30% ja 1. novembriks — 40% aasta peale arvutatud maksusummast.

[16] LSKK 1930, nr. 24, art. 260, nr. 47, art. 484; 1935, nr. 13, art. 101 ja nr. 44, art. 364.

Mittemaksunduslikud tulud riiklikelt ettevõtteilt ja varadelt.

§ 27. Kasumieraldised riiklikelt ettevõtteilt. § 28. Üldtulud. § 29. Renditulud. § 30. Muud mittemaksunduslikud tulud.

§ 27. Kasumieraldised riiklikelt ettevõtteilt.

1. Isemajandamise alusel tegutsevad riiklikud tööstus-, põllumajandus-, transpordi-, kaubandus- ja muud ettevõtted teostavad eraldamisi oma kasumeist riigituludesse. Need eraldised laekuvad, vastavalt ettevõtete alluvusele, kuuluvuse järgi liidueelarvesse, vabariiklikesse või kohalikesse eelarveisse.

Kasumist eraldamisi teostavad isemajandavad ettevõtted, kes omavad õigust jaotada oma kasumit, s. o. liidulise ja vabariikliku alluvusega ministeeriumide koondised ja peavalitsused, NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariikide ministrite nõukogude juures asuvad peavalitsused ning isemajandamisõigusega valitsused töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede juures ja samuti trustid ning autonoomsed ettevõtted, mis vahetult alluvad ministeeriumidele ja töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteedele.

Kasumi jaotamisel suunatakse kasum tähendatud ettevõtete poolt esijärjekorras nende laiendatud taastootmise vajadusteks, s. o. kapitaalmahutusteks ja omade käibevahendite juurdekasvuks. Eelarvesse üleandmisele kuulub vaid see osa kasumist, mida plaani kohaselt ei kasutata ettevõttes eneses. Kasumi plaanilise suuruse kindlaksmääramine, selle jaotamine üksikute suunitluste järgi (kapitaalmahutused, omade käibevahendite juurdekasv) ning suhte kindlaksmääramine eelarvega kasumieraldiste osas toimub ettevõtete tuludekulude aasta- ja kvartalibilanssides (finantsplaanides).

Sõltuvalt kasumi ja kapitaalmahutusteks ning käibevahendite juurdekasvuks minevate plaaniliste kulutuste vahe-

korrast jagunevad ettevõtted kasumieraldiste suuruselt kahte rühma. Ettevõtted, kus kasumi summa võrdub plaaniliste kulutustega kapitaalmahutusteks ja käibevahendite juurdekasvuks, samuti ettevõtted, mille kulutused nendeks otstarveteks ületavad kasumisumma ning milliseid seoses sellega finantseeritakse eelarvest, kannavad eelarvesse 10% oma kasumist. Neil juhtudel teostatakse eraldamisi ainuüksi eelarvelise kontrolli läbiviimiseks selle üle, kas ettevõtted täidavad neile kinnitatud kasumite kogumise plaani.

Teise rühma kuuluvad kõik ettevõtted, kelle kasumid ületavad plaanilised kulutused kapitaalmahutusteks ja käibevahendite juurdekasvuks. Neil juhtudel, vastavalt kasumi ülejäägile pärast eespool tähendatud kulutuste katmist, määratakse eraldiste suurus, mis võrdub kasumi ülejäägi ja kasumi kogusumma vahelise protsendilise suhtega, kuid mitte alla 10%.

Pankade ja riiklike kindlustusorganite suhtes kohaldatakse veidi erinevat korda: nad kannavad eelarvesse oma kasumieraldised kindlas määras — 50% ulatuses.

Arveldused eelarvega kasumieraldiste osas toimuvad tsentraliseeritud korras kogu koondise, peavalitsuse või trusti ulatuses; need koondised, peavalitsused ja trustid määravad kindlaks nende koosseisu kuuluvaile üksikuile ettevõtteile sissemaksete suurused eraldamiste alal ning teatavad vastava jaotuskava — kuuluvuse järgi — kas NSV Liidu Rahandusministeeriumile, liidu- või autonoomse vabariigi rahandusministeeriumile või oblasti (krai) rahandusosakonnale. Nende jaotuskavade järgi teostavad kohalikud rahandusorganid sissenõudmisi üksikuilt ettevõtteilt.

2. Kasumieraldised määratakse kindlaks, lähtudes tegelikust kasumist, mis tehakse kindlaks koondiste, peavalitsuste ja trustide raamatupidamisaruannete alusel. Seoses sellega kehtib järgmine eraldiste sissemakse kord eelarvesse. Eraldised makstakse tähendatud organisatsioonide poolt igakuuliselt võrdseis osades, lähtudes plaanilisest kasumist, mis on ette nähtud jooksva kvartali tulude-kulude bilansis (finants-

plaanis). Raamatupidamisbilansi esitamisel möödunud kuu kohta määratakse kindlaks eraldiste suurus kogu tegeliku kasumi pealt kvartali algusest möödunud perioodi eest (bilansid koostatakse kasvavate kogusummadena) ning teostatakse vastav ümberarvutlus, kohaldades eraldamisprotsenti, mis tuletub kinnitatud kvartali tulude-kulude bilansi järgsete, eelarvesse kandmisele kuuluvate plaaniliste maksete summa ja vastava kvartali plaanilise kasumi summa vahelisest suhtest.

Samasugused ümberarvutlused teostatakse kvartali möödumisel kvartalibilansi järgi ning aasta möödumisel — aastabilansi järgi, kusjuures ümberarvutlus kvartali viimase kuu eest langeb ühte kvartali-ümberarvutlusega ning aasta viimase kvartali eest — aasta-ümberarvutlusega [1]. Kvartali-ümberarvutlus teostatakse kasumisumma järgi, mis on tuletatud aasta algusest möödunud perioodi eest, kohaldades eraldamisprotsenti, mis kujuneb aasta algusest möödunud perioodi eest plaaniliste, eelarvesse kuuluvate maksete summa ja plaanilise kasumisumma vahelise suhtena. Aasta-ümberarvutluse teostamisel kohaldatakse eraldamisprotsenti, mis kujuneb nelja kvartali plaaniliste maksete summa ja samade kvartalite plaanilise kasumisumma vahelise suhtena.

Kvartali-ümberarvutluste puhul teostatakse eriarvutlus üleplaanilise kasumi osas; sellest kasumist (välja arvatud preemiad üleliidulise sotsialistliku võistluse kokkuvõtete järgi) kantakse eelarvesse 75%, kuna 25% jääb kuni aasta lõpuni majandusorganisatsiooni käsutusse.

Kasumieraldiste ümberarvutlused tehakse peavalitsuste ja trustide koondaruandebilansside järgi. Kuid seejuures ei võeta arvesse üleplaanilisi kahjumeid neis ettevõtteis, kus tulude-kulude bilansside järgi on plaanistatud tegevuse tulemus kahjumita või kasumiga. Kõiki neid üleplaanilisi kahjumeid võidakse katta ainult erimääruste alusel, mis on antud

---

[1] Bilansside esitamise tähtajad (LSKK 1936, nr. 42, art. 360). Põhimäärus riiklike ja kooperatiivsete majandusorganite ja ettevõtete raamatupidamisaruannete ja bilansside kohta.

vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu, vabariikide ministrite nõukogude või töörahva saadikute täitevkomiteede poolt vastava ministeeriumi või täitevkomitee osakonna taotlusel.

Ümberarvutluste tulemustena väljaselgitatud täiendavate maksete summad kantakse maksnike poolt eelarvesse kuu- ja kvartali-ümberarvutluste järgi 10 päeva jooksul ümberarvutluse tulemuste kohta teadaande kättesaamise päevast arvates, ja aasta-ümberarvutluste osas aga tähtaegadel, mis on kooskõlastatud vastava rahandusorganiga, kuid mitte hiljem kui aruandeaastale järgneva aasta 15. augustil. Liigselt makstud summad kantakse järgnevate maksete arvele või tagastatakse maksnikule 10 päeva jooksul, arvates maksnikult vastava tagasimaksunõude saamises [2].

Kasumitest eraldamise üldisest korrast on tehtud erand rajoonide ja linnade kohaliku tööstuse suhtes, mis kasutavad tootmiseks kohalikke tooraineid ja jäätmeid. Selle tööstusala vast-organiseeritud ettevõtted vabastatakse kasumieraldiste kandmisest eelarvesse kahe aasta kestel, arvates nende käikulaskmise momendist [3].

§ 28. Üldtulud.

1. Masina-traktorijaamade tulud. Masina-traktorijaamad (MTJ) on NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi alluvuses. Kõik kulud, mis on seotud nende organiseerimisega ja ülalpidamisega, finantseeritakse täielikult NSV Liidu riigieelarvest. Masina-traktorijaamade poolt kolhoosidele tehtud töö eest tasutakse viimaste poolt põhiliselt natuuras (viljaga ja muude kultuuridega); ainult üksikute tööliikide (uudis-

---

[2] Põhimäärus riiklike ettevõtete kasumite eraldamise kohta riigituludesse (LSKK, 1931, nr. 57, art. 367, nr. 71, art. 476; 1932, nr. 33, art. 321; 1934, nr. 11, art. 67). NSV Liidu RKN-i määrus 11. detsembrist 1942, nr. 1955, NSV Liidu RRK käskkiri 11. märtsist 1944, nr. 130.

[3] NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK määrus abinõude kohta kohalikust toorainest toiduainete ja laiatarbekaupade tootmise suurendamiseks (LSKK 1941, nr. 3, art. 70).

maade ülestöötamise, s. t. kännujuurimise, raadamise, kuivendustööde, heina- ja karjamaade parandamise jm.) eest on ette nähtud tasumine rahas. Kõik masina-traktorijaamade tööde eest laekuvad rahalised tasud ja naturaaltasu väärtus laekuvad täielikult NSV Liidu riigieelarvesse.

Masina-traktorijaamad teostavad töid kolhoosidele nendega sõlmitud lepingute alusel. Lõpetatud tööde kohta koostatakse vastuvõtu-üleandeaktid, milliste alusel masina-traktorijaamad kirjutavad kolhoosidele välja arved tehtud tööde kohta. Naturaaltasu määratakse kindlaks NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt kinnitatud määrade kohaselt, mis on diferentseeritud nii tööliikide järgi kui ka sõltuvalt viljakusest (kategooriate järgi).

Masina-traktorijaama direktor ja pearaamatupidaja kannavad isiklikku vastutust masina-traktorijaamade poolt tehtud tööde õige ja ajaldise arvestuse, naturaaltasu õige arvutamise ja arvete ajaldise esitamise eest kolhoosidele.

Masina-traktorijaamalt arvete saamisel annavad kolhoosid üle lepinguis tähendatud tähtaegadel naturaaltasud riiklikele varumisorganisatsioonidele. Üleantud naturaaltasu väärtuse kannavad varumisorganisatsioonid mitte hiljem kui järgmisel päeval oma arvelduskontolt Riigipangas NSV Liidu riigieelarve tuludesse. Eelarvesse ajaldi ülekandmata summadelt võetakse viivist 0,05% suuruses päevas.

Masina-traktorijaamade poolt teostatud tööde eest sooritavad kolhoosid rahalist tasumist samuti masina-traktorijaamade arvete alusel, mis kirjutatakse välja, lähtudes kindlaksmääratud tasumääradest ning täidetud tööde mahust, vastuvõtu-üleandeakti järgi. Rahalise tasu summad kantakse üle masina-traktorijaamadega sõlmitud lepinguis ettenähtud tähtaegadel kolhooside poolt oma jooksvailt kontodelt Riigipangas NSV Liidu riigieelarve tuludesse.

Rajoonide rahandusosakonnad kontrollivad masina-traktorijaamade poolt sooritatud tööde ajaldist ning täielikku vastuvõtmist kolhooside poolt, masina-traktorijaamade arvete väljakirjutamist ja edasiandmist kolhoosidele, arvete tasumist

kolhooside poolt, varumisorganisatsioonide poolt naturaaltasude väärtuse ülekandmist NSV Liidu riigieelarvesse ning võlgnevuse likvideerimiseks abinõude rakendamist [4].

2. Metsatulu. Kõik metsad NSV Liidus on riigi omand. Ühtne riiklik metsafond jaguneb riikliku tähtsusega metsadeks ja kohaliku tähtsusega metsadeks. Viimaste hulka arvatakse väljaspool suuri metsamassiive asetsevad metsaalad, mida kasutatakse põhiliselt rajooni- ja külaorganisatsioonide, kolhooside ning elanikkonna puidutarvete rahuldamiseks. Riikliku tähtsusega metsad, vastavalt nende osale sotsialistlikus majanduses, on jaotatud kaheks tsooniks — metsatööstus- ja vetekaitse-tsoon. Esimesed kuuluvad põhiliselt NSV Liidu Metsatööstuse Ministeeriumi alluvusse, teised aga NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Metsakaitse ja Metsaistanduste Peavalitsuse alluvusse [5]; samale Peavalitsusele alluvad vetekaitse-tsoonis ka kohaliku tähtsusega metsad. Metsatööstus-tsoonis kuuluvad kohaliku tähtsusega metsad metsade valitsuste alluvusse, millised on organiseeritud ANSV ministrite nõukogude ja kraide (oblastite) täitevkomiteede juures. Kohalike organitena, kes vahetult haldavad metsi, esinevad nn. metsamajandid (kohaliku tähtsusega metsades — rajooni metsamajandid).

---

[4] NSV Liidu RKN-i 5. veebruari 1938. a. määrus masina-traktorijaamade finantseerimise korra kohta (LMKK 1938, nr. 4, art. 8 ja 1939, nr. 36, art. 246); NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK 13. jaanuari 1939. a. määrus MTJ-de töö kohta (LMKK 1939, nr. 4, art. 14); masina-traktorijaamade tüüpleping kolhoosidega, kinnitatud NSV Liidu RKN-i poolt 13. jaanuaril 1939. a. (LMKK 1939, nr. 4, art. 15), NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK 13. jaanuari 1939. a. määrus naturaaltasude arvutamise korra kohta masina-traktorijaamade tööde eest teraviljakultuuride alal (LMKK 1939, nr. 4, art. 13 ja nr. 33, art. 231); NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK 25. mai 1939. a. määrus kolhooside arvamise kohta viljasaagi järkudesse naturaaltasude arvestamiseks masina-traktorijaamade poolt tehtud tööde eest (LMKK 1939, nr. 33, art. 231); naturaaltasude määrad masina-traktorijaamade tööde eest teraviljakultuuride alal (LMKK 1939, nr. 33, art. 234).

[5] Alates 1947. a. kuuluvad need Metsamajanduse Ministeeriumi alluvusse. — Toim. märkus.

NSV Liidu riigieelarve põhilise tuluna metsadest esinevad laekumused puidumüügist kännult ehk nn. kännuraha. Ühes sellega laekuvad NSV Liidu riigieelarvesse tulud mitmesugustest teisejärgulistest metsakasustamistest: metsakultuuri- ja viljapuuistikute müük puukoolidest; metsamajanditesvarutud puuseemnete ja -viljade müük; metsade kõrvalkasustus (liiva, savi, turba jms. tootmine); rahatrahvid omavoliliste raiete ning metsakasustusreeglite rikkumise eest; summad, mis on saadud omavoliliselt raiutud ning raiujailt äravõetud puidu müügist; samuti puidu realiseerimisest, mis on jäänud metsavarujate poolt tähtajaks välja vedamata; tasu vaigulaskmise eest (tärpentinitootmisel) jne.

Riikliku tähtsusega metsades võetakse kännuraha kõigilt varujailt peale põhiliste. Põhiliste varujate hulka kuuluvad (NSV Liidu Ministrite Nõukogu otsusel) need organisatsioonid, kelle peamiseks tegevuseks on metsa töötlemine (Metsatööstuse Ministeerium, Tselluloosi- ja Paberitööstuse Ministeerium jt.), samuti organisatsioonid, kes varuvad metsamaterjale suures mastaabis enda tarbeks (Teedeministeerium, Laevaehitustööstuse Ministeerium jt.). Põhiliste varujate poolt varutud puit maksustatakse kännuraha asemel käibemaksuga nende poolt realiseeritava toodangu väljalaskehinna koostises.

Riigiettevõtted, kelledele eraldatakse metsalangid lepingute alusel pikaajalise kasutamise korras, maksavad kännuraha, kusjuures võetakse arvesse kulutused, mis tulenevad lepinguis ettenähtud metsamajandamisürituste läbiviimisest nende valdusse antud metsades.

Kännuraha taksid riigimetsade tarvis kinnitab NSV Liidu Metsatööstuse Ministeeriumi juures asuv tariifikomisjon.

Kännuraha puidu eest, mida antakse kännult kohaliku tähtsusega metsadest, tasuvad eranditult kõik puiduvarujad, nende hulgas ka põhilised varujad. Taksid nende metsade tarvis määravad oblasti maaorganite juures olevad tariifikomisjonid.

Metsaraiumist õigustavaks dokumendiks on vastava metsamajandi poolt väljaantav metsaraie-pilet, metsa väljami-

sel elanikkonnale aga — metsamajandi order. Metsaraie-pileti väljaandmisel võetakse avanssi 10% ulatuses, ülejäänud kännuraha summa tasutakse aga mitte hiljem, kui on saadud õigus varutud metsamaterjalide väljaveoks.

Maksed metsatulu alal, mis ületavad 500 rubla, tasuvad maksnikud Riigipanga asutistesse, kuni 500 rublani aga metsamajandi kassasse. Metsamajandi poolt vastuvõetud metsatulude summad antakse kindlaksmääratud tähtaegadel üle Riigipanga asutistesse NSV Liidu riigieelarvesse kandmiseks; mitte-ajaldise üleandmise puhul arvutatakse viivist 0,05% igalt viitpäevalt.

Maksnike kaebused ebaõigsate sissenõudmiste kohta ja avaldused summade kustutamise või ebaõigsalt sissenõutud metsatulusummade tagastamise kohta vaadatakse läbi rahandusorganite poolt (kohtuorganitele ja Riiklikule Arbitraažile need kaebused ei allu). Maksuvõlgade sissenõudmist metsatulu alal toimetavad rahandusorganid, kusjuures need pole piiratud aegumistähtaegadega.

Kontrolli metsatulu ajaldise ning õige arvutamise ja laekumise üle teostavad rahandusorganid metsaorganite vastava aruandluse kontrollimise ning nende organite kohapealse revideerimise teel. Peale selle on rahandusorganid kohustatud osa võtma takside läbivaatamise komisjonide tööst ning metsamajandusorganite töö kontrollimisest metsafondi ajaldise ettevalmistuse ja realiseerimise, samuti metsa väljamise vormistamise, väljatud metsa hindamise, metsatakside rakendamise ja soodustuste andmise õigsuse alal [6].

---

[6] NSV Liidu KTK ja RKN-i 3. jaanuari 1932. a. määrus isevarumiseks kännult müüdava metsa eest tasumise kohta (LSKK 1932, nr. 1, art. 3); NSV Liidu KTK ja RKN-i 23. veebruari 1933. a. määrus puidu tasuta andmise lõpetamise kohta kohaliku tähtsusega metsadest (LSKK 1933, nr. 14, art. 83; 1935, nr. 23, art. 189); NSV Liidu RRK 16. novembri 1942. a. juhend nr. 718 metsatulu alal.

§ 29. Renditulud.

1. Tulud üldlevinud maapõuevarade töötlemisest ja kaevandamisest [17]. Üldlevinud maapõuevaradeks, vastavalt NSV Liidu Mäeseadusele, loetakse: liiv, veerkivi, kruus, savi, munakivi, kriit, kips, mergel, lubjakivi, kiltkivid (peale põlevkivi), graniit jm.

Üldlevinud maapõuevarade leiukohad antakse välja töötlemiseks lepingulisel alusel. Lubasid tähtajaga kuni kolme aastani annavad linnade või rajoonide töörahva saadikute täitevkomiteed, metsades — metsaorganid. Lepinguis või lubades näidatakse tingimata ära aastatoodangu minimaalne suurus.

Maa pealispinna kasutajad on õigustatud teostama ilma eriloata üldlevinud maapõuevarade töötlemist lahtisel viisil oma majapidamise vajadusteks või kodutööndusеks.

Üldlevinud maapõuevarade tööstusliku töötlemise ja kaevandamise eest võetakse tasu kaalu või kubatuuri alusel, mille suurus määratakse lepinguga kindlaks kehtivate määrade piires. Üldlevinud maapõuevarade kaevandamise eest võetava tasu ülemmäärad määravad kindlaks liiduvabariikide ministrite nõukogud või liiduvabariikide rahandusministeeriumid peale kooskõlastamist mäeinspektuuriga.

Maapõuevarade töötlemiselt võetavast tasust on vabastatud rida organisatsioone (riiklikud ettevõtted maa-aladel, mis nendele on antud tööstuslike ehituste alla, transpordiettevõtted maa-aladel, mis on antud transpordile enda vajadusteks, tööstusliku kooperatsiooni organisatsioonid jt.).

Tasu riiklikelt ettevõtteilt võetakse tegelikult kaevandatud koguselt, kõigilt teistelt organisatsioonidelt — tegelikult kaevandatud koguse järgi, kuid mitte alla lepingus ettenähtud kogust.

Üldlevinud maapõuevarade töötlemiselt ja kaevandamiselt võetava tasu õige arvestamise ning ajaldise maksmise kontrolli teostavad kohalikud rahandusorganid maapõuevara-

[7] LSKK 1927, nr. 68, art. 688.

sid töötlevate ettevõtete ja organisatsioonide poolt rahandusorganeile esitatavate väljavõtete alusel raamatuist tegeliku kaevandamise suuruse kohta (igakvartaliliselt) ning tasumaksmise kviitungite esitamise põhjal (dekaadilisel tähtajal peale tasu maksmist).

2. Tasu kütteturba töötlemise ja kaevandamise eest. Turbalademete kasutamise korra, nende ekspluatatsiooni andmise, tasumäära kaevandatud turbalt ja maksete tähtajad määravad kindlaks liiduvabariikide ministrite nõukogud [8].

Tasu võetakse ainult kütteks kaevandatud turbalt.

Tööstuslikuks töötlemiseks antakse turbalademed kohalike maaorganite poolt riiklikele ja kooperatiivettevõtteile lepingute järgi ning küla- ja linnaelanikkonnale loatähtede järgi.

Lepinguga nähakse ette iga-aastasele kaevandamisele kuuluv turbakogus, samuti tasu suurus. Juhul, kui turvast kaevandatakse üle lepingus ettenähtud koguse, võetakse tasu tegelikult kaevandatud koguselt; süvendi sügavuse vähendamise, tõkkeribade jätmise jne. tõttu kaevandamata jäetud turba koguse eest võetakse tasu ettenähtud määrade järgi. Maksmisele kuuluva tasu suuruse määrab aktiga kindlaks komisjon koosseisus — rajooni maaorgani ja rajooni rahandusosakonna esindajad ja rentija.

Turba eest, mis on kaevandatud kütteks (enda vajaduseks) kolhooside ja kolhoosnikute poolt maadel, mis on kinnistatud nendele kolhoosidele põliseks kasutamiseks, tasu ei võeta.

Rahandusorganid jälgivad maaorganite andmete alusel tasu ajaldist ning täielikku arvutamist ja selle ajaldist maksmist eelarvesse, rakendades tarbe korral abinõusid, mis on kindlaks määratud „Maksude ja mittemaksunduslike tulude laekamise põhimäärusega".

---

[8] Turbalademete tööndusliku töötlemise põhimäärus (VMKK 1939, nr. 2, art. 5). Turbalademete töötlemise kohta elanikkonna poolt (VSKK 1932, nr. 49, art. 215, 1934, nr. 45, art. 187).

3. Rent kaubandus-tööstuslike, lao- ja kontoriruumide ning kauplemiskohtade eest. Kohalikele töörahva saadikute nõukogudele kuuluvais majades olevad mitte-eluruumid, mida kasutatakse kaubanduslik-tööstuslike ettevõtete, ladude, asutiste ja kontorite mahutamiseks, antakse kasutamiseks riiklikele, kooperatiivseile ja ühiskondlikele organisatsioonidele lepingute järgi rendi alusel.

Rendi suurus nende ruumide eest määratakse kindlaks tariifidega, mis on kinnitatud linnanõukogude poolt. Tariifimäärad diferentseeritakse üksikute ruumide tarvis vastavalt ruumide kasutamise iseloomule ja nende rajoonilisele paiknevusele linnas [9]. Kaubandusettevõtete lisakulude suurenemise vastu võitlemise eesmärgil on keelatud kindlaksmääratud rendimäärade edasine kõrgendamine.

Ettevõtete ja kontorite alla antavate ruumide eest võetava rendi suurus määratakse kindlaks sõltuvalt sellest, kas ettevõte või organisatsioon kasutab osa hoonest või rendib selle täielikult. Esimesel juhul kehtivad kindlad määrad ruutmeetrilt, mis määratakse kindlaks kohalike töörahva saadikute nõukogude poolt, teisel juhul, kui rentnik rendib hoone tervikuna tingimusel, et kapitaalremondi teostab tema ise, määratakse tariif amortisatsiooni suuruses [10].

Elamumajandi huvitatuse suurendamiseks mitte-eluruumide täieliku ning õige ekspluatatsiooni osas, eraldatakse nende ruumide eest laekuvast rendist 5% elamumajandile, milles asetseb mitte-eluruum. Rendi ülejäänud 95% antakse üle vastava kohaliku nõukogu kohalikku eelarvesse sihtmääranguga nõukogule kuuluvate majade kapitaalremondi finantseerimiseks [11].

---

[9] VSKK 1929, nr. 69, art. 675.

[10] VSKK 1926, nr. 20, art. 155; 1928, nr. 90, art. 584; 1929, nr. 52, art. 523.

[11] NSV Liidu KTK ja RKN-i 17. oktoobri 1937. a. määrus elamufondi säilitamise ja eluruumide majandamise parandamise kohta linnades (LSKK 1937, nr. 69, art. 314).

Linnade asustatud piirkondades olevail hoonestamata, samuti üldkasutatavail maa-aladel (väljakud, tänavad, puiesteed jm.) võidakse eraldada krunte kioskite, müügiputkade, -telkide jms. kauplemiskohtade rajamiseks. Selleks otstarbeks kasutatavate kruntide eest makstakse renti, mis laekub vastava nõukogu eelarvesse. Selle tasu määrad ruutmeetrilt määratakse kindlaks linnanõukogude poolt, diferentseeritult linna või asula rajoonide järgi ning sõltuvalt kruntide kasutamise iseloomust[12].

§ 30. Muud mittemaksunduslikud tulud.

1. Tulud natsionaliseeritud, konfiskeeritud ja peremeheta varade realiseerimisest[13]. Konfiskeeritud varaks loetakse igasugune vara, väärtused ja rahalised vahendid, mis võõrandatakse eraisikuilt või asutistelt ja ettevõtteilt kohtu-, tolli- või teiste selleks volitatud organite otsuste põhjal.

Vaibevaraks loetakse igasugune vara, väärtused ja rahalised vahendid, mis on maha jäänud pärast omaniku surma, kui kuue kuu kestel peale nende avastamist ei ilmu seaduslikke pärijaid, samuti ka, kui kõik või mõned pärijad loobuvad pärandist.

Peremeheta varaks tunnistatakse vara, millel ei ole omanikku või mille omanik on teadmata. Vara võidakse tunnistada peremeheta varaks, kui omanik ei hoolitse selle vara alalhoiu eest, mille tõttu vara võib hävida.

Kõik loetletud varaliigid lähevad riigi käsutusse, võetakse rahandusorganite poolt arvele, hinnatakse ja realiseeritakse riikliku või kooperatiivse kaubandusvõrgu kaudu, kusjuures väärtesemed ja rahalised vahendid antakse üle kuuluvuse

---

[12] Põhimäärus maade korraldamise kohta linnades (VSKK 1925, nr. 27, art. 188).

[13] Põhimäärus natsionaliseeritud, konfiskeeritud, vaibe- ja peremeheta vara arvelevõtmise ja kasutamise korra kohta on kinnitatud NSV Liidu RKN-i poolt 17. aprillil 1943 (LMKK 1943, nr. 6, art. 98).

järgi NSV Liidu Rahandusministeeriumi Väärismetallide Valitsusele (väärismetallid, mündid, vääriskivid), hoiukassadesse (laenuobligatsioonid) ja Riigipanga asutistesse (rahalised summad eelarvetuludesse arvamiseks). Eriotstarbeline vara antakse üle vastavaile organisatsioonidele ja ettevõtteile kas tasuta või kindlaksmääratud varumishindade järgi.

Samas korras realiseeritakse likvideeritavate eelarveliste asutiste ja trustide ning koondiste koosseisu mittekuuluvate isemajandavate ettevõtete vara, samuti eelarveliste asutiste mittevajalik ja kõlbmatuks muutunud vara.

Vara müügist saadud summad (maha arvatud realiseerimiskulud, mis ei või ületada 15%) arvatakse kuuluvuse järgi liidu-, vabariikliku või kohaliku eelarve tuludesse.

Väärismetallide, väärtasjade ja nõukogude- ning välisvaluuta avastamisel, mille omanik on teadmata või on kaotanud õiguse nendele, antakse isikuile, kes need avastas, tasu 25% ulatuses vara väärtusest nende realiseerimisest saadud summade arvel.

Kaebused rahandusorganite ebaõige tegevuse kohta antakse kõrgemalseisvale rahandusorganile kümne päeva jooksul, arvates vara arvelevõtmise päevast.

Kaebuse korral seistatakse vara realiseerimine kuni kaebuse läbivaatamiseni. Kaebuste läbivaatamine kõrgemalseisvate rahandusorganite poolt toimub kümne päeva jooksul, arvates nende saamise päevast.

Kui on olemas vastava organi korraldus tagastamise kohta, võidakse valdajalt nõuda vara tagastamist või selle väärtuse korvamist kuue kuu jooksul, arvates tagastamiskorralduse andmise päevast.

Vara tagastamine või selle väärtuse korvamine toimub viie päeva jooksul, arvates rahandusorganile tehtud tagastamiskorralduse saamise päevast. Realiseerimata vara antakse omanikule tagasi natuuras; kui vara on realiseeritud, toimub tagastamine kas samaväärtuslikes ning samanimelistes esemetes või rahas täie summa ulatuses, mis on saadud vara realiseerimisest, maha arvamata realiseerimiskulusid.

2. Tulud dokumentideta ja väljanõudmata veoste realiseerimisest raudtee-, jõe- ja meretranspordis. Veosed, mis saaja poolt ei ole kindlaksmääratud tähtaegadel välja nõutud, kuuluvad müügile riiklike ja kooperatiivsete organisatsioonide kaudu. Veoste realiseerimisest saadud summad hoitakse kuue kuu kestel transpordiorganisatsioonide kontodel, selle tähtaja möödumisel aga, kui neid veoste omanikud pole välja nõudnud, arvatakse NSV Liidu riigieelarve tuludesse. Rahandusorganitele on pandud kohustus osa võtta veoste hindamise komisjonist ja kindlustada realiseerimishindade määramise õigsust [14].

3. Tulud väljastamata postisaadetiste sisu realiseerimisest NSV Liidu Sideministeeriumi organite poolt. NSV Liidu Sideministeeriumi organeilt välja nõudmata esemed, mis on välja võetud postisaadetistest ning on jäänud adressaadile väljastamata ning saatjale tagastamata tema leidmatuse tõttu, samuti nende mitteilmumisel saadetiste kättesaamiseks 30 päeva jooksul, või vastuvõtmisest keeldumise puhul — kuuluvad realiseerimisele [15].

Väljastamata postisaadetiste avamist toimetavad nende hoiukohtades erikomisjonid Sideministeeriumi töötajate eesistumisel ning koostavad vastava nimekirja. Kogu saadetiste sisu realiseeritakse üldiselt riiklike ja kooperatiivsete kaubandusorganisatsioonide kaudu; mõnede saadetiste sisu realiseerimise kohta on kindlaks määratud eri kord (näiteks väärtpaberid, valuuta, tšekid antakse üle Riigipanga organeile jne.).

---

[14] Raudteede põhikiri (LSKK 1935, nr. 9, art. 73). Sisevete transpordi põhikiri (LSKK 1930, nr. 55, art. 582, 1931, nr. 2, art. 30 ja nr. 51, art. 270; 1932, nr. 13, art. 71 ja nr. 15, art. 85, nr. 29, art. 121 ja nr. 66, art. 193); NSV Liidu Kaubandusliku Meresõidu koodeks (LSKK 1929, nr. 41, art. 366).

[15] Väljanõudmata postisaadetiste ning konfiskeeritud lubamatute saadetiste realiseerimise korra kohta (LSKK 1928, nr. 35, art. 323; 1930, nr. 44, art. 457).

Realiseerimisest saadud summad kantakse Sideministeeriumi organite arvelduskontole, kust need kantakse — saatja nõudluse esitamise tähtaja möödumisel — riigieelarvesse. Saatjal on õigus väljastamata saadetistest väljavõetud raha ja väärtpaberid tagasi saada, samuti ka realiseerimisest saadud raha (välja arvatud realiseerimiskulud) kuue kuu jooksul, arvates saadetise postileandmise päevast.

Väljastamata saadetiste sisu realiseerimise õigsuse ja nende saadetiste müügist saadud summade riigieelarvesse ajaldise ülekandmise üle teostavad kontrolli kohalikud rahandusorganid.

4. Tasu väärismetallidest toodete ja sulamite proovimise ja märgistamise eest. Kõik müügiks määratud väärismetallist tarbe-esemed, mis on valmistatud NSV Liidu territooriumil või sisse toodud välismaalt, peavad vastama ühele seadusega kindlaksmääratud proovidest ning kuuluvad märgistamisele NSV Liidu Rahandusministeeriumi Proovijärelevalve poolt. Tähendatud esemete analüüsi ja märgistamise eest võtab Proovijärelevalve inspektuur proovitasu NSV Liidu Rahandusministeeriumi poolt kindlaks määratud takside järgi[16]. Tasu laekub täielikult liidueelarvesse.

5. Tasu puhastamata reovete ärajuhtimise eest. Ettevõtteilt, kes juhivad veejuhtmeisse ja lahtistesse vesistutesse (jõed, järved, tiigid) puhastamata reovett, võetakse kindlaksmääratud eritasu. Selle tasu otstarve on õhutada ettevõtteid sisse seadma enda juures vastavaid reovee-puhastusseadeldisi või nende puudumisel anda kohalikele nõukogudele vahendeid, mis on vajalikud ürituste läbiviimiseks lahtiste veejuhtmete ja vesistute reostumise vastu võitlemiseks ja nende puhastamiseks.

Tasutariifi piirmäärad määratakse kindlaks liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt selliselt, et tasu maksimaalne suurus ei ületaks 10 kopikat reovee kantmeetrilt, vähendades järkjärguliselt selle määra sõltuvalt reovee mustusest. Tasu-

[16] LSKK 1941, nr. 1, art. 23.

summad kulutatakse reostatud vete, samuti ka reostatud maa-alade puhastamisüritusteks. Tasu, mille arvutavad ja laekavad kohalikud kommunaalmajandusorganid, võetakse arvele ja kulutatakse vastava kohaliku eelarve kohaselt. Rajoonide täitevkomiteedele ja linnade nõukogudele on antud õigus vabastada üksikuid ettevõtteid täielikult tasust või alandada tasu, võrreldes kehtivate määradega [17].

6. Õppemaks keskkoolide vanemais klassides, tehnikumides ja kõrgemais õppeasutistes. Õpetuse eest keskkoolide 8.—10. klassis [18], samuti tehnikumides, pedagoogilistes koolides, põllumajanduslikes ja meditsiinilistes koolides ja teistes erikeskkoolides ja kõrgemais õppeasutistes on määratud õppemaks [19].

Õppemaksu võtavad vastu õppeasutised ning annavad välja vastavad kviitungid. Õppemaksu summad kantakse õppeasutiste poolt riigieelarve tuludesse mitte harvem kui üks kord kolme päeva jooksul.

7. Rahalis-asjalised loteriid. Ühe vormina elanikkonna ressursside vabatahtlikuks suunamiseks NSV Liidu riigieelarvesse esinesid rahalis-asjalised loteriid, milliseid teostati Suure Isamaasõja perioodil. Loteriid organiseeriti NSV Liidu RKN-i eri määruste alusel. Igal loteriil lasti välja teatud arv pileteid kindlaksmääratud hinnaga. Piletite levitamine toimus hoiukassade kaudu nii järelmakselise eeltellimise kui ka kohese sularahas tasumise teel. Loteriipiletite eeltellimist viisid läbi asutistes, ettevõtteis, kolhoosides ja majavalitsustes riikliku krediidi ja säästu kaastöökomisjonid, kuna raha laekamist tellijailt ja piletite väljaandmist neile teostasid nende organisatsioonide raamatupidamised. Igas loteriis määrati kindlaks teatud arv võite. Piletid, millele ei langenud tiraažis võite, kaotasid maksvuse [20].

---

[17] LSKK, 1937, nr. 53, art. 222; VSKK 1938, nr. 9, art. 136.

[18] Eesti NSV-s 8.—11. klassis. — Toim. märkus.

[19] LMKK 1940, nr. 27, art. 637.

[20] NSV Liidu RKN-i 14. septembri 1943. a. määrus nr. 987 Kolmanda rahalis-asjalise loterii läbiviimise kohta (LMKK 1943, nr. 19, art. 396).

Maksud elanikkonnalt.

§ 31. Tulumaks elanikkonnalt. § 32. Põllumajandusmaks. § 33. Kalastusmaks ja piletimaks individuaal-kalastusmajandeilt. § 34. Sõjamaks. § 35. Maks vallalistelt ja vähelapselistelt NSV Liidu kodanikelt. § 36. Hobusemaks üksikmajandeilt.

§ 31. Tulumaks elanikkonnalt [1].

1. Elanikkonnalt võetava tulumaksuga maksustatakse töölisi, teenistujaid, kirjanduse ja kunsti alal töötajaid, ehitiste valdajaid, linnatüüpi asulais põllumajapidamisi omavaid isikuid, kodutööndajaid, käsitöölisi ja teisi kodanikke, kes omavad iseseisvaid tuluallikaid NSV Liidu territooriumil, peale nende, keda maksustatakse põllumajandusmaksuga [2].

Maksustamisest vabastatakse:

a) isikud, kelle sissetulek on madalam maksuvabast miinimumist, mis on kindlaks määratud töölistele ja teenistujaile 150 rubla ulatuses kuus, õpilastele-stipendiaatidele — 210

---

[1] NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 30. aprilli 1943. a. seadlus „Tulumaksu kohta elanikkonnalt" („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja", 1. maist 1943, nr. 17/223, NSV Liidu RRK 8. mai 1943. a. juhend nr. 279). [NSV Liidu RRK 8. mai 1943. a. juhend nr. 279 kaotas kehtivuse arvates 1. juulist 1947, millal jõustus NSV Liidu Rahandusministeeriumi 27. märtsi 1947. a. juhend nr. 194 „Tulumaksu kohta elanikkonnalt", vt. „Tulumaks elanikkonnalt", Tallinn, 1947. — Toim. märkus.]

[2] Välismaa kodanikke, kes töötavad NSV Liidus või omavad NSV Liidu territooriumil mõningaid muid tuluallikaid, maksustatakse nende tuluallikate alal ühiseil aluseil NSV Liidu kodanikega. Ajutiselt NSV Liitu komandeeritud välismaa kodanikke ei maksustata sissetulekuilt, mida nad saavad neid komandeerinud välisfirmadelt. Diplomaatiliste ja konsulaaresinduste kaastöölised on maksumaksmisest vabastatud vastastikkuse alusel.

rubla[3] kuus, koopereerumata käsitöölistele, ehitiste valdajaile ja muudele kodanikele — 600 rubla suuruses aastas;

b) sõjaväelased ja sõjaväeteenistuskohuslased — rahalise varustuse alal, mida nad saavad Relvastatud Jõudude Ministeeriumi väeosades, asutistes ja sõjakoolides, samuti Siseministeeriumi piirivalve- ja sisevägedes;

c) Nõukogude Liidu Kangelased, Sotsialistliku Töö Kangelased, NSV Liidu ordenitega või revolutsioonilise aurelvaga autasustatud kodanikud — saadava palga alal; teistest allikatest saadavate tulude alal vabastatakse need kodanikud, kui nende tulu ei ületa 6000 rubla aastas;

d) Stalini preemia laureaadid — nende preemiate alal;

e) kodanikud, kes saavad tasusid oma leiutuste või tehniliste täiustuste eest — selle tasu alal, kui see ei ületa 10 000 rubla iga leiutuse või täiustuse kohta;

f) pensionärid — saadava pensioni alal;

g) töölised ja teenistujad — tuludelt kollektiivseist juurviljaaedadest, samuti maa-alade kasutamisest, mis neile on antud ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide poolt individuaal-aiamaaks (kui maa pindala ei ületa 0,15 ha ning majapidamises ei ole suurloomi) jt.

Töölistele ja teenistujaile, kelle ülalpidamisel on üle kolme inimese, vähendatakse maksusummat põhiteenistuskoha järgi 30% võrra.

Peale soodustuste, mis on kehtestatud seadusandlikus korras, on rahandusorganeile, alates NSV Liidu Rahandusministeeriumist kuni oblastite (kraide) rahandusosakondadeni, viimased kaasa arvatud, antud õigus anda täiendavaid soodustusi maksu alal üksikuile maksnikele; NSV Liidu Rahandusministeerium ja liiduvabariikide rahandusministeeriumid on õigustatud andma soodustusi ka terveile maksnike rühmadele.

[3] NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 21. septembri 1946. a. seadlusega „Tulumaksuvaba miinimumi tõstmisest tööliste ja teenistujate palgalt" tõsteti maksuvaba miinimum töölistel ja teenistujatel, samuti nendega maksustamisel võrrutatud kodanikel 260 rbl. peale. — Toim. märkus.

Tulumaks elanikkonnalt võetakse progressiivse maksustamise alusel, kusjuures maksusumma protsendiline suhe maksniku tulusse kasvab tulusumma suurenemisega.

2. Tulumaksu määrad diferentseeruvad nelja maksnike rühma järgi: 1) töölised ja teenistujad ja nendega maksustamisel võrrutatud isikud, 2) kirjanduse ja kunsti alal töötajad, 3) arstid, velskrid, advokaadid, insenerid, õpetajad ja teised isikud — tulude alal erapraktikast, 4) koopereerumata käsitöölised, hoonete valdajad ja teised kodanikud, kes omavad iseseisvaid tuluallikaid.

Töölised ja teenistujad tasuvad maksu igakuuliselt, kusjuures maksustatava töötasu hulka arvatakse kõik möödunud kuul saadud summad. Sellesse ei arvata aga ühekordseid individuaalpreemiaid ja autasusid ning tasusid maksniku enda poolt teostatud kulutuste korvamiseks [4]. Maks peetakse kinni töölistelt ja teenistujailt ettevõtete poolt nendele palga väljamaksmisel.

Tulumaks töölistelt ja teenistujailt arvutatakse progressiivselt kasvavate maksumäärade järgi 1,5 kuni 13% palgasummalt 150 rublast kuni 1 000 rublani kuus [5].

Palgasummad, mis ületavad 1000 rubla, maksustatakse proportsionaalselt 13%-lise maksumääraga. Sellega stimuleeritakse tööliste ja teenistujate palga kõrgenemist, mis on vahetult seotud tööproduktiivsuse tõusuga.

---

[4] Näiteks komandeerimiskulude tasumine, summad, mis makstakse meditsiini, veterinaarsel, zootehnika ja hariduse alal töötajaile neile natuuras tasuta elukorteri andmise asemel; kulutuste tasumine teistesse kohtadesse tööle suunamisel jms.

[5] Töötasu puhul 151 kuni 200 rbl. moodustab maksusumma 2 rbl. 25 kop. pluss 5,5% töötasult, mis ületab 150 rbl. Edasi ühes töötasu tõusuga suureneb progressiivselt maksumäär, ulatudes töötasu puhul üle 1000 rubla — 82 rbl. pluss 13% töötasult, mis ületab 1000 rubla. [NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 21. septembri 1946. a. seadlusega kehtestatud korra kohaselt ei maksustata tööliste ja teenistujate põhitöökoha järgi väljamakstavaid palku kuni 260 rbl. — Toim. märkus.]

Tööliste ja teenistujate palgalt kohakaasluse eest ja tasult ajutiste tööde täitmise eest arvutatakse maks eraldi iga töökoha järgi. Seejuures ei kohaldata nende tulude suhtes maksuvaba miinimumi ning töötasudelt kuni 150 rublani kuus võetakse maks 1,5% ulatuses.

Tööliste ja teenistujatega ühesugustel alustel, kuid maksusumma suurendamisega 10% võrra, maksustatakse koopereerunud käsitöölisi, välja arvatud need kodus töötajad, kes täidavad tellimusi, tarvitades oma materjali või kasutades isiklikke seadeldisi [6].

Kirjanduse ja kunsti alal töötajaid maksustatakse määrade järgi, mis kõiguvad 1,5% (1800-rublase töötasu puhul aastas) kuni 55% (tulusummalt, mis ületab 300 000 rbl. aastas) [7].

Eespool toodud korrast erineb oluliselt koopereerumata käsitööliste linnatüüpi asulais põllumajapidamisest sissetulekuid omavate kodanike ja teiste, mittepalgalisest tööst tulusid omavate isikute maksustamine tulumaksuga. Need maksnikud, kui nende aastatulu summa ületab maksuvaba miinimumi, on kohustatud iga aasta algul esitama rahandusorganeile deklaratsioonid, näidates neis ära möödunud aastal saadud tulusummad. Deklaratsioone kontrollivad rahandusorganid neil olevate materjalide ja selleks otstarbeks eriti kogutavate andmete alusel, samuti maksnike tuluobjektide ülevaatuse ja maksnike poolt esitatud andmete kohapealse kontrollimise teel. Vajalikel juhtudel on rahandusorganid õigustatud maksnikelt nõudma täiendavate andmete esitamist deklaratsioonide

---

[6] NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 30. aprilli 1943. a. seadluse „Tulumaksu kohta elanikkonnalt" § 14 p. „b" kohaselt maksustatakse oma kodus töötavaid koopereerunud käsitöölisi tööliste ja teenistujatega ühesuguseil alustel, kuid maksu 10%-lise suurendamisega ainult sel juhul, kui nad tööndu ses ei tarvita oma materjali ega kasuta oma töös eriseadeldisi (masinaid, välja arvatud õmblusmasinad, tööpinke jne. — Toim. märkus.

[7] NSV Liidu Ministrite Nõukogu 15. juuli 1947. a. määruse nr. 2533 kohaselt alates 1. juulist 1947 ei kohaldata kirjanduse ja kunsti alal töötajate töötasude maksustamisel maksumäärasid üle 13%. — Toim. märkus.

juurde. Peale deklaratsioonide esitamise on kõik isikud, kes tegelevad lubatud käsitööndusega ja tööstusliku tegevusega, kohustatud võtma rahandusorganilt registreerimistunnistuse, mis annab õiguse tegutseda eespool tähendatud tööndusalal.

Deklaratsioonide mitte-esitamise ja registreerimistunnistuste võtmisest kõrvalehoidumise eest karistatakse süüdlasi rahatrahviga mitte üle 200 rubla. Teadlikult ebaõigsate andmete esitamisega kaasub vastutus kriminaalkorras.

Asutised, ettevõtted ja organisatsioonid teatavad igakuuliselt rahandusorganeile maksustamiseks vajalikud andmed eelmise kuu kohta väljamakseist kodanikele viimaste poolt hangitud toodete, tehtud tööde eest jne. Rahandusorganeil on õigus kontrollida dokumente ettevõtteis, asutistes ja organisatsioonides, kes on kohustatud esitama eespool tähendatud andmeid, ning tähendatud andmete mitteajaldise esitamise korral karistada nende esitamise eest vastutavaid isikuid rahatrahviga mitte üle 100 rubla. Teadlikult ebaõigsate andmete esitamisega kaasub vastutus kriminaalkorras.

3. Linnades ja linnatüüpi asulais teostavad rahandusorganid igal aastal maksnike ja maksustamisobjektide maksunduslikku arvelevõtmist, kaasa tõmmates selle läbiviimiseks majavalitsejaid ja hoonete valdajaid, kes on kohustatud kindlaksmääratud tähtaegadeks teatama rahandusorganeile andmed kõigi nende majades elunevate isikute kohta, kes omavad mingisuguseid iseseisvaid tuluallikaid (välja arvatud töölised ja teenistujad).

Maksu arvestamiseks tähendatud maksnike rühmadelt tuvastavad rahandusorganid iga maksniku maksustatava tulu, milline moodustab vahe tema brutotulu (mis on saadud kas rahas või natuuras) ja antud töö või tegevuse teostamisega seotud kulude vahel.

Tulumaksuga maksustatav tulu põllumajapidamisest linnades tehakse kindlaks üksikute põllumajanduskultuuride ja karjaliikide kohta varem kindlaksmääratud ning kinnitatud

tulukusnormide järgi [8], aga kõigi ülejäänud tulude alal — iga maksniku poolt tegelikult saadud tulusummade tuvastamise teel.

Tulumaksu arvutamine tähendatud maksnike rühmalt, peale isikute, kes omavad tulusid erapraktikast, toimub maksumäärade skaala järgi, alates 3%-st (tulu puhul 1800 rbl. aastas) kuni 65%-ni (tulult, mis ületab 70 000 rbl. aastas).

Arstide, velskrite, advokaatide ja teiste isikute tulud erapraktikast maksustatakse skaala järgi, mis erineb eelmisest mõningal määral madalamate maksumäärade poolest, mis on aga siiski kõrgemad tööliste ja teenistujate maksumääradest. Algmäär moodustab 2% (tulusummalt kuni 1800 rbl.), kuna kõrgeim maksumäär on 55% (tulusummalt, mis ületab 70 000 rbl.).

Mittepalgalisest tööst tulusid omavad isikud tasuvad tulumaksu kvartalite kaupa — 25% maksu aastasummast.

Et maksusumma arvutamine toimub möödunud aasta tulude järgi, kannab tasumiseks esitatav maksusumma avansilist, esialgset iseloomu ja kuulub täpsustamisele jooksva aasta aruande andmete alusel. Selline maksnike maksukohustuste mahu täpsustamine toimub maksunduslike maksete ümberarvutamise teel järgmise aasta algul vastavalt maksnike poolt tegelikult saadud tulule, kusjuures ümberarvutamisel saadud maksusumma ning aasta kestel tasutud maksete vahe kas nõutakse maksnikult täiendavalt sisse, või tagastatakse temale 15 päevase tähtaja jooksul.

Seoses üksikute maksnike, peamiselt käsitööliste tulu suuruse muutumise võimalusega aasta kestes, mis on tingitud nende poolt tehtava töö tingimuste, toorainetega varustamise, toodangu realiseerimistingimuste ja teiste asjaolude muutu-

[8] NSV Liidu Ministrite Nõukogu 17. augusti 1947. a. määruse nr. 2874 „Leedu NSV, Läti NSV ja Eesti NSV talumajapidamiste maksustamise kohta" ja ENSV Ministrite Nõukogu 30. augusti 1947. a. määruse nr. 654 kohaselt ENSV linnatüüpi asulais asetsevate kulaklike ja töönduslike iseloomuga majapidamiste tulud põllumajanduslikest allikaist tuvastatakse, lähtudes tegelikult saadud tulust. — Toim. märkus.

misest, on rahandusorganeile antud õigus — maksniku tulu tunduval suurenemisel või kahanemisel — teha maksu ümberarvutlusi veel kättejõudmata tähtaegade järgi vastavalt maksniku tegelikule tulule, kuid mitte rohkem kui üks kord aastas.

Ajaldi maksustamata jäänud maksnikud maksustatakse möödunud aja, kuid mitte enam kui kahe eelnenud aasta eest. Sama perioodi eest on lubatud ka ebaõigsalt teostatud tulumaksustamiste läbivaatamine.

§ 32. Põllumajandusmaks [9].

1) Põllumajandusmaksuga maksustatakse kolhoosnikute isiklike majandite tulud, üksiktalumajandite ja teiste mitte kolhoosiliikmete tulud, mis saadakse põllumajapidamisest maakohtades, samuti tähendatud isikute tulud koopereerumata käsitööonduslikust tegevusest ja teistest mittepõllumajanduslikest sissetulekuist, mida ei maksustata tulumaksuga. Kolhoosnikute tulud, mis on saadud ühiktööpäevade eest, ei kuulu maksustamisele põllumajandusmaksuga.

Põllumajandusmaksu alal on ette nähtud laialdane soodustuste süsteem, mis seisneb täielikus maksust vabastamises või võimaluses ühel või teisel määral vähendada juba väljaarvutatud maksusummat.

Soodustusi põllumajandusmaksu alal antakse järgmistel juhtudel:

a) maksust vabastatakse nende kolhoosnikute ja üksiktalupoegade majandid, kelle poeg või perekonnapea ise on

---

[9] Seadus põllumajandusmaksu kohta, vastu võetud NSV Liidu Ülemnõukogu poolt 1. septembril 1939. a. („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja", 27. septembril 1939. a. nr. 32); NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 3. juunist 1943. a. 1. septembri 1939. a. põllumajandusmaksu seaduse §-de 3, 4, 5, 8, 19 ja 26 muutmise kohta; NSV Liidu RRK juhend 10. juunist 1943. a. nr. 346. [Samuti NSV Liidu Ministrite Nõukogu 17. augusti 1947. a. määrus nr. 2874 „Leedu NSV, Läti NSV ja Eesti NSV talumajapidamiste maksustamise kohta" („Põllumajandusmaks", Tallinn, 1948. a.). — Toim. märkus].

tegelikus sõjaväeteenistuses Nõukogude Armees või Sõjalaevastikus (samuti piirivalve- või sisevägedes), kui perekonda ei ole jäänud teisi töövõimelisi isikuid peale sõjaväelase naise, kellel on kuni 8-aastasi lapsi;

b) sõja- ja tööinvaliidide majandid vabastatakse täielikult maksust, kui nende majandite koosseisu kuuluvad I või II grupi invaliidid ning majandis puuduvad töövõimelised isikud; töövõimeliste olemasolul vähendatakse maksu neilt majandeilt poole võrra;

c) vanaduse tõttu töövõimetute (mehed 60 aastat ja vanemad, naised 55 aastat ja vanemad) kolhoosnikute ja üksiktalupoegade majandid vabastatakse maksust tingimusel, kui majandis puuduvad töövõimelised perekonnaliikmed, kes isikliku tööga võtaksid osa majapidamisest;

d) põllumajandusmaksu maksnike majandeile, kelle koosseisus ühe töövõimelise perekonnaliikme olemasolul on kaks või rohkem kuni 12 aasta vanust last või kahe töövõimelise olemasolul kolm või rohkem kuni 12 aasta vanust last, vähendatakse määratud maksusummat 15% võrra.

e) põllumajandusmaksuga ei maksustata õpetajaid, agronoome, zootehnikuid, meditsiin- ja veterinaar-arste ning velskreid, samuti ka teisi maaintelligentsi esindajaid ja rajooni juhtivaid töötajaid mitte üle 30 inimese rajooni peale nimestike järgi, mille kinnitavad oblastite (kraide) täitevkomiteed ja vabariikide ministrite nõukogud, kui nende majandeil ei ole külviülesandeid põllumaa-aladel ning kui nende isiklikus kasustuses olev kari ei ületa arvu, mis on ette nähtud põllumajandusliku artelli põhikirjas antud rajooni kolhoosnikute kohta.

Peale selle vabastatakse maksust kulla- ja plaatinatöötuse, haruldaste metallide kaevandamise ja töötlemise ettevõtete teenistuses seisvate kullaotsijate majandid, samuti nende isikute majandid, kes lepingu alusel rakenduvad maaalusele tööle kivisöetööstuses või metsavarumistöödele tähtajaga mitte alla ühe aasta. Plaanilises korras ühtedest vabarii-

kidest, oblastitest ja kraidest teistesse ümberasunud kolhoosnikute ja üksiktalupoegade majandid vabastatakse maksust NSV Liidu Ministrite Nõukogu vastavate erimäärustega ettenähtud tähtaegadeks.

Maakohtades elunevad töölised ja teenistujad-mittekolhoosiliikmed vabastatakse põllumajandusmaksust tulude alal, mis nad saavad neile ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide poolt eraldatud individuaal-aiamaadelt, mille suurus ei ületa 0,15 ha perekonna peale, tingimusel, et majandis ei ole suurloomi ega õueaiamaad.

Peale loetletud soodustuste tähendatud maksnike rühmadele on NSV Liidu Ministrite Nõukogul õigus anda soodustusi üksikute rahvamajandusharude stimuleerimise sihiga, samuti NSV Liidu piirimaade elanikkonnale; liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud ja kraide ja oblastite kohalike nõukogude täitevkomiteed on õigustatud andma soodustusi samuti majandeile, mis on kannatanud stiihiliste õnnetuste läbi. Soodustuste suurus neil juhtudel määratakse kindlaks sõltuvalt kantud kahju ulatusest.

2. Põllumajandusmaksu maksnike väljaselgitamiseks ja nende tulude tuvastamiseks teostavad rahandusorganid igal aastal maksnike ja nendele kuuluvate maksustamisobjektide arvelevõtmist seisuga 1. juulil. See arvelevõtmine toimub iga majandi omaniku või tema täisealiste perekonnaliikmete küsitlemise teel ning seisneb üksikute põllukultuuride tegeliku külvipindala ja aiaistutiste pindala kindlakstegemises, samuti maksustamis-ealise karja olemi fikseerimises karjaliikide kaupa. Peale selle selgitatakse iga maksniku perekonna koosseis, sõjaväelaste, sõja- ja tööinvaliidide ning teiste, soodustusi saama õigustatud isikute olemasolu ning samuti teisi üksikuisse maksnikesse puutuvaid andmeid. Maksniku ülesandeisse maksustamisobjektide arvelevõtmise läbiviimisel kuulub õigete ning täielike andmete esitamine oma majandi kohta, mille ta peab kirjalikult tõendama oma isikliku allkirja andmise teel kolhoosnikute ja üksiktalupoegade majandite nime-

kirjal. Tuluallikate varjamise eest võetakse maksnikud kriminaalvastutusele.

Põllumajandusmaksu summa maksed arvutatakse, lähtudes iga majandi kohta tuvastatud maksustatavast tulust. Maksustatav tulu põllumajanduslikest tuluallikaist tuvastatakse varem kindlaksmääratud tulukusnormide järgi üksikute põllukultuuride täiskülvatud hektaarilt, aedade ja marjaistutiste pindalalt ning tootva ja töökarja igalt pealt.

Põllumajandusmaksu seadusega on ette nähtud järgmine tulukusnormide kindlaksmääramise kord. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega määratakse kindlaks keskmised tulukusnormid liiduvabariikidele. Lähtudes neist keskmistest tulukusnormidest määravad liiduvabariikide ministrite nõukogud kindlaks tulukusnormid mitmesuguste põllumajandusharude ja põllukultuuride alal üksikuile autonoomseile vabariikidele, kraidele ja oblastitele, viimased aga üksikuile rajoonidele ja erijuhtudel ka üksikuile asulaile. Seejuures on lubatud tulukusnormide muutmist üksikuile territooriumidele (suurendamist või vähendamist) kuni 30% piires. Tulukusnormide diferentseerimisel peetakse silmas üksikute kultuuride viljakust ja karja produktiivsust, põllumajanduse müügikaubatootvust, hindade taset turul, turustuskohtade kaugust ja teisi asjaolusid, mis määravad põllumajanduse tulukuse erinevuse mitmesuguseil territooriumidel.

Tulu muudest tegevustest peale põllumajanduse tuvastatakse nende tegevuste ülevaatuste teostamisel aasta kestel saadud andmete kasutamise teel, samuti kasutades andmeid mitmesuguseilt organisatsioonidelt jne. Üksiktalupoegade majandite suhtes võetakse arvesse ka tulud nende toodangu müügist kolhoositurul [10].

---

[10] Eesti NSV-s maksustatakse üksiktalumajandeid ainult tulukusnormide alusel, arvesse võtmata tulu, mis on saadud oma põllumajapidamise saaduste müügist turul (NSV Liidu Rahandusministeeriumi 19. augusti 1947. a. juhend nr. 636). — Toim. märkus.

Kolhoosnikuilt võetava põllumajandusmaksu arvutamine toimub vastavalt maksumäärade skaalale, mis on koostatud progressiivsuse põhimõttel ning näeb ette kõrgemaid maksumäärasid suurema tulukusega maksnikele [11].

Maa ühisharimise ühistute majandite kohta maksusumma mis on arvutatud kolhoosnikute majandite suhtes kohaldatavate tulukusnormide järgi, suurendatakse 10% võrra, ning üksiktalupoegade majanditele — 100% võrra [12].

Põllumajandusmaksu tasumine toimub võrdseis osades kolmel tähtajal [13]. Liiduvabariikide ministrite nõukogud võivad maksu tasumise esimest tähtpäeva lähendada, kuid mitte rohkem kui ühe kuu võrra.

§ 33. Kalastusmaks ja piletimaks individuaal-kalastusmajandeilt [14].

Individuaal-kalastusmajandid, kes annavad oma kalasaagi lepingu alusel riiklikele kalatööstus-ettevõtteile või kooperatiivseile organisatsioonidele, vabastatakse kõikidest maksudest, mis on vahetult seotud kalastustööndusega (põllu-

---

[11] Majandi maksustamisel sissetulekuga kuni 2000 rbl. aastas moodustab maksumäär 8 kopikat igalt tulurublalt; sissetuleku puhul üle 2000 kuni 3000 rublani — 160 rubla pluss 10 kopikat igalt tulurublalt, mis ületab 2000 rubla; sissetuleku puhul üle 3000 kuni 4000 rublani — 260 rubla pluss 12 kopikat igalt tulurublalt, mis ületab 3000 rbl. jne.

[NSV Liidu Ministrite Nõukogu 17. augusti 1947. a. määruse nr. 2874 kohaselt on Leedu, Läti ja Eesti NSV-s talumajandid kuni 2500 rbl. aastatulukusega põllumajandusmaksust vabad. Kuni 4000 rbl. aastatulukuse puhul on maksumäär 1 kop. igalt tulurublalt; 4000—5000 rbl. tulukuse puhul 40 rbl. pluss 1,5 kop. igalt tulurublalt, mis ületab 4000 rbl., jne.

Kulakute majandeile toimub maksuarvutus eri korras, mille järgi kindlakstehtud tulu kõrgendatakse — olenevalt suurusest 20, 30 või 50% — ning maks arvutatakse selliselt kõrgendatud tulult. — Toim. märkus.]

[12] Eesti NSV-s ei kohaldata; vt. eelmine viide. — Toim. märkus.

[13] 1. oktoobril, 1. novembril ja 1. detsembril.

[14] LSKK 1931, nr. 13, art. 127; 1939, nr. 53, art. 467.

majandusmaks, tulumaks, maks transpordivahendeilt), ja maksustatakse selle asemel kalastusmaksuga 15% ulatuses äraantava kala maksusest.

Kui need majandid kõrvuti kalastustööndusega tegelevad ka põllumajapidamisega või teiste tööndusharudega, ei arvestata kalastusmaksuga maksustatavaid tulusid maksustamisel põllumajandus- või tulumaksuga.

Individuaal-kalastusmajandid, kes ei anna ära oma püüki lepingu alusel, maksustatakse kõikide kehtivate maksudega üldistel alustel ja peale selle tasuvad piletimaksu tööndusliku kalastuse õiguse saamiseks. See maks on määratud kindlaks 15% ulatuses kalasaagi maksusest.

Liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud ja oblastite (kraide) täitevkomiteed — või nende ülesandel rajoonide täitevkomiteed — on õigustatud alandama kalastusning piletimaksu määrasid niihästi üksikuile kalastustööndusе liikidele, nende arengu edustamise sihiga, kui ka üksikuile vähejõukate majandite kategooriaile. Alandid ei või ületada 50% kalastus- või piletimaksu summast.

§ 34. Sõjamaks[15].

Sõjamaks kehtestati 1942. a., seoses Isamaasõjaga saksa fašistlike anastajate vastu, sihiga — anda Nõukogude riigile sõjapidamiseks vajalikke täiendavaid ressursse. See sõjamaksu põhiline ülesanne tingis tema üldulatusliku iseloomu, mis seisnes kõikide 18 aasta vanuseks saanud NSV Liidu kodanike (nii meeste kui ka naiste) maksustamises, kusjuures maksust vabastati üsna piiratud kontingent isikuid.

Töölised ja teenistujad ja nendega tulumaksuga maksustamise suhtes võrrutatud kodanikud, samuti kirjanduse ja kunsti alal töötajad tasusid sõjamaksu ettevõtteilt, asutistelt

[15] NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 29. detsembrist 1941 („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja", 12. jaanuarist 1942, nr. 2); NSV Liidu RRK juhend 17. oktoobrist 1942, nr. 659.

ja organisatsioonidelt saadavalt töötasult maksumäärade skaala järgi, mille kohaselt maksnikud jagunesid 16-sse rühma — olenevalt aastatöötasu suurusest (esimene rühm — kuni 1800 rubla., viimane rühm — üle 24 000 rbl. aastas). Iga rühma kohta oli määratud kindel aastane maksusumma (120-st kuni 2700 rublani).

Tähendatud maksnike rühma kõrgeim maksusumma oli 2700 rbl. kõigi töökohtade järgi (kaasa arvatud töö kohakaasluse alusel ja ajutised tööd). Maksnikud, kes olid kalendriaasta jooksul tasunud tähendatud summa, omasid õigust maksu edasise kinnipidamise lõpetamisele kuni järgmise aastani.

Kõik muud iseseisvaid, tulumaksuga maksustatavaid tuluallikaid omanud kodanikud tasusid sõjamaksu, lähtudes tööliste ja teenistujate kohta kehtestatud aasta maksusummade kahekordsest suurusest, kuid mitte vähem kui 100% nendele jooksva aasta eest arvutatud tulumaksu aastasummast. Aasta möödumisel toimus sõjamaksu ümberarvutamine üheaegselt tulumaksu ümberarvutamisega. Isikuilt, kellel ei olnud iseseisvaid tuluallikaid, määrati maks kindlaks 100 rbl. suuruses summas aastas.

Kolhoosnikud ja üksiktalupojad tasusid maksu kindlasummaliste maksumäärade järgi, mis olid kindlaks määratud 150-st rublast kuni 600 rublani aastas igalt majandiliikmelt. NSV Liidu RKN määras kindlaks nende summade piires keskmised kindlasummalised maksumäärad üksikute liiduvabariikide tarvis, kes diferentseerisid neid üksikute kraide, oblastite ja autonoomsete vabariikide järgi (oblastilise jaotuse puudumisel — rajoonide vahel), olenevalt nende territooriumide majanduslikest erinevusist. Autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogud ning kraide ja oblastite täitevkomiteed, lähtudes keskmisest maksumäärast, mis oli kinnitatud autonoomse vabariigi, krai või oblasti tarvis, määrasid samuti kindlaks maksumäärad üksikute rajoonide piires 150-st kuni 600 rublani; seejuures võisid nad üksikuile asulaile suurendada või vähendada vastava rajooni tarvis kinnitatud

maksumäärasid kuni 50%-ni, olenevalt müügiturgude kaugusest ja põllumajandussaaduste müügist saadud turusissetulekute suurusest.

Meessoost kodanikud, kes olid vabastatud väkkekutsest ja mobilisatsioonist, kuid kelle vastavad aastakäigud olid kutsutud tegevväeteenistusse või mobiliseeritud Punaarmeesse, tasusid sõjamaksu vastavate määrade järgi arvutatud maksusumma kõrgendusega 50% võrra.

Arvates 1. jaanuarist 1946 lõpetati sõjamaksu võtmine.

§ 35. Maks vallalistelt ja vähelapselistelt NSV Liidu kodanikelt [16].

Maks NSV Liidu vallalistelt ja vähelapselistelt kodanikelt kehtestati saksa fašismi vastu peetud Isamaasõja perioodil [17].

Maksnikena esinevad mehed 20 kuni 50 aasta ja naised 20 kuni 45 aasta vanuses. Laste sündimise puhul lõpetatakse kodanikelt, kellel neid varem ei olnud, maksu võtmine, arvates järgnevast maksutähtpäevast peale lapse sündi.

Maksust on vabastatud: rea-, seersandi- ja vanemakoosseisu sõjaväelased ja nende naised; tegevarmee ja -laevastiku sõjaväeosade ja -asutiste ohvitseri-koosseisu sõjaväelased ja nende naised, naised, kes saavad riiklikke toetusi või pensioni laste ülalpidamiseks; kodanikud, kelle lapsed on hukkunud või jäänud teadmata kadunuks Isamaasõja rindeil; keskkoolide ja kõrgemate õppeasutiste õpilased — mehed ja naised kuni 25 eluaastani; I ja II grupi invaliidid.

---

[16] Vt. „Vallaliste, üksikute ja vähelapseliste NSV Liidu kodanike maks", Tallinn, 1948. — Toim. märkus.

[17] NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 21. novembri 1941. a. seadlus („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja", 1941); NSV Liidu RRK 30. novembri 1941. a. juhend nr. 741. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlusega riikliku abi suurendamise kohta rasedaile naistele, lasterikastele ja vallasemadele, emade- ja lastekaitse tugevdamise ning aunimetuse „Ema-kangelane" ja ordeni „Ema-au" ning medali „Emamedal" asutamise kohta on laiendatud maksnike ring ja muudetud maksumäärasid.

Maksu võetakse järgmistes määrades: tulumaksuga maksustatavailt kodanikelt lastetuse puhul — 6% nende tulust, ühe lapse olemasolu puhul — 1% ja kahe lapse puhul — $^1/_2$% tulust; kolhoosnikuilt, üksiktalupoegadelt ja teistelt kodanikelt, kes kuuluvad põllumajandusmaksuga maksustatavate majandite koosseisu, laste puudumisel — 150 rbl. aastas, ühe lapse olemasolu puhul — 50 rbl. ja kahe lapse puhul — 25 rbl. aastas; ülejäänud kodanikelt lastetuse puhul — 90 rbl. aastas, ühe lapse olemasolu puhul — 30 rbl. ja kahe lapse puhul 15 rbl. aastas.

Töölised ja teenistujad tasuvad maksu igakuuliselt, kõik muud maksnikud — neljal tähtajal (kvartalite kaupa) võrdseis osades.

§ 36. Hobusemaks üksiktalumajandeilt [18].

Maksnike hulka kuuluvad kõik üksiktalumajandid maakohtades, kes omavad hobuseid kolme aasta vanuses ja vanemaid, samuti maakohtades asuvad tähendatud vanuses hobuseid omavad järgmised majandid: transpordi-artellide liikmete majandid, mille hobused pole ühistatud; voorimeeste ja töövoorimeeste majandid; lepingu alusel allmaatöödel, söetööstuses või koormaveoga kulla- ja plaatinatööstuses tegelevate isikute majandid.

Maksumäärad on kindlaks määratud liiduvabariikide järgi (eraldades mõned autonoomsed vabariigid, kraid ja oblastid), kusjuures iga vabariigi, krai ja oblasti piires on määrad diferentseeritud rajoonide kahe rühma järgi. Rajoonide arvamine ühte või teise rühma vabariigi, krai või oblasti piires on pandud autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele, kraide või oblastite täitevkomiteedele ja oblastilise

---

[18] Seadus maksu kohta on vastu võetud NSV Liidu Ülemnõukogu poolt 21. augustil 1938 („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja", nr. 11, 5 septembrist 1938).

jaotuseta liiduvabariikide ministrite nõukogudele. Määrad kõiguvad 275 kuni 500 rublani aastas ühe hobuse ja 450 kuni 800 rublani iga järgneva hobuse pealt.

10. peatükk.

Kohalikud maksud [1]. Endamaksustamine.

§ 37. Kohalikud maksud. § 38. Maaelanikkonna endamaksustamine.

§ 37. Kohalikud maksud.

1. Kohalikud maksud on Nõukogude riigis ühtse maksusüsteemi koostisosaks. Linnade töörahva saadikute nõukogud, asulais, maakohtades aga rajoonide töörahva saadikute nõukogud — võtavad järgmisi kohalikke makse [2]: a) hoonetemaks, b) maarendis, c) maks transpordivahendite valdajailt, d) maks loomapidajailt ja e) turumaks kolhoositurgudel. Seejuures hõlmavad suurimad kohalikud maksud — hoonetemaks ja maarendis — nii sotsialistliku majanduse asutisi ja ettevõtteid kui ka elanikkonda.

Kohalikud maksud laekuvad täielikult kohalike eelarvete tuludesse ja erinevad üleriigilistest maksudest selle poolest, et nende võtmisel on vabariiklikele ja kohalikele organeile antud laialdasemaid õigusi.

Liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogudele, töörahva saadikute nõukogudele ja nende täitevkomiteedele on antud õigus alandada maksumäärasid ja anda soodustusi kohalike maksude alal nii maksustatavate objektide üksikuile

---

[1] Vt. „Kohalikud maksud", Tallinn, 1948. — Toim. märkus.

[2] Vt. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus „Kohalike maksude kohta" („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja", nr. 13, 24. aprillist 1942).

kategooriaile ja maksnike rühmadele kui ka üksikuile maksnikele, või üldse mitte rakendada vabariigi, krai, oblasti, rajooni või linna territooriumil maksu transpordivahendite valdajailt ja maksu loomapidajailt.

2. Hoonetemaksuga maksustatakse elamud, vabrikuhooned, laod ja teised hooned, mis kuuluvad ettevõtteile, asutistele ja organisatsioonidele või üksikkodanikele.

Maarendist võetakse hoonestatud ja hoonestamata maadelt, mis on antud ettevõtteile, asutistele ja organisatsioonidele ning üksikisikuile kasutamiseks kas tähtajata või hoonestusõiguse lepingute alusel.

Hoonetemaksust ja maarendisest vabastatakse hooned ja neid teenindavad maa-alad, mis kuuluvad: ettevõtteile, organisatsioonidele ja isikuile, kelle põhitegevuseks on põllumajandus; rea- ja seersandi-koosseisu kuuluvaile sõjaväelastele ja nende perekondadele, kui neis hooneis ei üüritata ruume; pensionäridele ja nende perekondadele, kui neil ei ole muid tuluallikaid peale pensioni, tulu hoonest ja abi-põllumajapidamisest õueaiamaal; riigi- ja kohalikul eelarvel seisvaile ettevõtteile, samuti ametiühingute poolt ülalpeetavaile ettevõtteile, peale elumajade ja ruumide, mida kasutavad isemajandavad organisatsioonid. Peale selle vabastatakse hoonetemaksust ja maarendisest hooned ja maa-alad, mida kasutavad sõjaväeosad, transpordiettevõtted (raudteed, laevastud jne.), Punase Risti ja Punase Poolkuu seltsid ja rida teisi ettevõtteid ja asutisi.

Hoonetemaksu ja maarendise vahetute maksnikena esinevad need ettevõtted, asutised ja organisatsioonid kui ka üksikkodanikud, kellele kuuluvad hooned või kelle kasutamisele on antud maa-alad.

Hoonetemaksu tasutakse riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide elamufondi hooneilt 0,5% suuruses hoone väärtusest, ülejäänud hooneilt aga 1% suuruses nende väärtusest. Maksu arvutamine ettevõtteilt, asutistelt ja organisatsioonidelt toimub hoonete alghinde järgi (ilma amortisatsiooniosa maha arvamata) nende

raamatupidamis-arvestusandmete alusel seisuga jooksva aasta 1. jaanuariks ja hinde puudumisel — maksundusorganite poolt kindlaksmääratava väärtuse järgi; üksikkodanikelt arvutatakse maks hinde järgi, millelt arvutati kindlustusmaksed möödunud aastal, kindlustushinde puudumisel aga väärtuse järgi, mis määratakse kindlaks maksundusorganite poolt.

Maarendist võetakse 4—18 kopikat maksustatava pindala ruutmeetrilt, sõltuvalt sellest, millisesse klassi on arvatud asula, kus asetseb maksustatav maa-ala.

Asulad jaotatakse klassidesse liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt nende vabariikide rahandusministeeriumide ettepanekul. Maarendisega maksustamiseks jaotatakse kõik asulad kuude klassi, sõltuvalt asulate administratiivsest tähtsusest, elanikkonna arvust, kaubanduse ja tööstuse arengust ja teistest majanduslikest tingimusist.

Hoonetemaksu ja maarendise arvutavad vahetult ettevõtted, asutised, organisatsioonid ja majavalitsused, kes esinevad nende maksude maksnikena; üksikkodanikele arvutavad rahandusorganid maksud hoone või maa-ala asukoha järgi. Rahandusorganid kontrollivad samuti hoonetemaksu ja maarendise arvutamist arvutluslehtedel, mida on neile kohustatud esitama eespool tähendatud organisatsioonid.

Määratud tähtajaks arvutluslehtede esitamata jätmise, arvutluslehtede juurde täiendavate andmete mitteesitamise ja ebaõigete andmete esitamise eest võidakse ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide pea-(vanem-) raamatupidajaid ja elamute majavalitsejaid karistada rahandusosakondade poolt rahatrahviga kuni 100 rubla. Teadlikult ebaõigete andmete esitamisega kaasub vastutus kriminaalkorras.

Hoonetemaksu ja maarendise tasumist toimetavad ettevõtted, asutised ja organisatsioonid igas kvartalis võrdseis osades, kuna üksikkodanikud tasuvad maksed võrdseis osades kolmel tähtajal — märtsi-, aprilli- ja maikuu jooksul.

Õigeaegselt hoonetemaksuga ja maarendisega maksustamata jäänud hooned ja maa-alad maksustatakse nende maksudega möödunud aja, kuid mitte rohkem kui ühe eelnenud

aasta eest. Sama aja eest on lubatud ka ebaõigete maksustamiste läbivaatamine.

3. Transpordivahendite maksu võetakse kodanikelt, kes omavad linnades, töölis-, suvitus- ja kuurordiasulais autosid, mootorrattaid, jalgrattaid, jahte, paate, jullasid, parvi, sõiduja tööhobuseid, samuti veotööonduses kasutatavaid hobuseid ja teisi loomi.

Maksust vabastatakse: kodanikud, kelle hobused ja teised loomad on võetud arvele põllumajandusmaksuga maksustamisel; kulla- ja plaatinatööstuse, samuti haruldaste metallide kaevandamise ja töötlemise ettevõtete teenistuses seisvad otsijad; välisriikide diplomaatilised esindajad ja konsulaaresindused vastastikkuse alusel jne.

Maksu võtmine toimub kindlate maksumäärade järgi, mis määratakse kindlaks erinevais suurustes: 1) liiduvabariikide pealinnade ja üksikute oblastite ja kraide keskuste tarvis loendi järgi, mis on kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt; 2) muude kraide (oblastite) keskuste tarvis; 3) ülejäänud linnade, kuurordi- ja suvitusasulate tarvis; 4) töölisasulate tarvis [3].

Maksu tasumine toimub numbrimärkide väljaandmisel transpordivahendite tarvis.

4. Loomapidajailt võetavat maksu maksavad kodanikud, kes omavad linnades, töölis-, suvitus- ja kuurordiasulais tootvaid kariloomi (lehmi ja õhvikuid), veotööonduses mittekasutatavaid tööloomi, peale hobuste (üle kahe ja poole aasta vanuseid pulle, härgi, põtru; üle kolme aasta vanuseid kaameleid, hobueesleid ja eesleid).

Maksu võtmine toimub määrade järgi, mis on kindlaks määratud seadusega kohalike maksude kohta, erinevais suurustes, vastavalt linnatüüpi asulate liigitamisele, nagu see esi-

---

[3] Näiteks autodelt (igalt hobujõult) võetakse maksu (üksikute linnade gruppides ülaltähendatud järjestuses) 25—20—15—10 rbl., jalgrattailt — 15—10—7—5 rbl., hobuseilt 250—200—150—100 rbl. jne.

nes transpordivahendite maksu puhulgi [4]. Maksu tasumine toimub üheaegselt kariloomade registreerimisega.

5. Turumaks kolhoositurgudel võetakse kohalikel (kolhoosi-) turgudel kolhoosidelt, kolhoosnikuilt, üksiktalupoegadelt ja teistelt kodanikelt, kes müüvad turul omatööndusе tooteid või tegutsevad seadusega lubatud tööndusega turu territooriumil või müüvad isiklikke asju.

Kolhoosidelt ja kodanikelt, kes kasutavad turgudel neile eriti antud kohti või ruume turgude direktoriga sõlmitud lepingu alusel, turumaksu ei võeta. On keelatud võtta mingit maksu, sealhulgas ka turumaksu oma põllumajandussaaduste müügilt, mis toimub kolhoosnikute ja kodanike poolt jaama- ja sadamalähedastel turgudel laudadelt, lettidelt või käest.

Liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele ja kraide (oblastite) töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteedele on antud õigus üksikuile territooriumidele Liidu seadusandlusega kinnitatud maksimaalsete maksumäärade piires kehtestada maksumäärasid isikute suhtes, kes müüvad käest, maast, kandelaudadelt või kes tegelevad kodutööndusega. Turumaksu määrade kindlaksmääramisel üksikute territooriumide tarvis arvestatakse põllumajandussaaduste realiseerimise tingimusi, hindade taset ja teisi majanduslikke tingimusi antud rajoonis.

Turumaksu laekamist toimetavad turul vahetult erilised maksunõudjad, kes kuuluvad turgudevalitsuse koosseisu ning alluvad turgude direktoreile. Maksu tasumisel antakse maksnikele kinnitatud vormi kohane kviitung.

Rahandusorganid kontrollivad perioodiliselt kõigil kolhoositurgudel maksulaekamise õigsust.

Maksuvõlad kohalike maksude alal nõutakse maksnikelt sisse eespool tähendatud üldises korras, mis on kindlaks määratud tähtajaks tasumata maksude ja mittemaksunduslike maksete sissenõudmise kohta.

---

[4] Näiteks suurtelt sarvloomadelt ja kaamelitelt võetakse maksu 50—40—30—20 rbl., eeslitelt, hobueeslitelt ja põtradelt 25—20—15—10 rubla suuruses jne.

§ 38. Maaelanikkonna endamaksustamine [5].

Endamaksustamine kujutab endast maaelanikkonna vabatahtliku maksustamise liiki, mis viiakse läbi külanõukogude poolt ühe või mitme maa-asula kodanike üldkoosolekute otsuste alusel küla majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö teostamiseks.

Otsus endamaksustamise läbiviimiseks peab olema vastu võetud häälteenamusega koosolekul, millest võtab osa enamik asula kodanikke, kes omavad Konstitutsiooni järgi õigust võtta osa nõukogude valimisest. Üheaegselt otsuse vastuvõtmisega endamaksustamise läbiviimise kohta määrab kodanike üldkoosolek ära, millisteks vajadusteks ja millises ulatuses tuleb kasutada endamaksustamise summad. Endamaksustamise summasid võib kulutada teede ehitamiseks ja remondiks, koolide, sildade, kaevude, avalike saunade ehitamiseks ja remondiks, haiglate, lugemistarede ja teiste kultuuriasutiste remondiks ning teisteks üritusteks.

Endamaksustamise summasid ei kanta külade eelarveisse, vaid külanõukogud kulutavad need kodanike üldkoosoleku poolt määratud vajadusteks vastavalt alaeelarveile, mida kinnitavad külanõukogud.

Maksed endamaksustamise alal määratakse kodanike üldkoosolekute poolt kindlaks üksikute majandite kohta mitte kõrgemana maksimaalsetest määradest, mis on kehtestatud liidulise seadusandlusega [6].

Iga külanõukogu või asula järgi määratakse kindlaks ühtlane maksumäär kõigile kolhoosnikuile, töölistele, teenistujaile ja koopereerunud käsitöölistele. Määrad üksiktalupoegade majandeile tuleb määrata igal juhul mitte vähem kui 25%

---

[5] NSV Liidu KTK ja RKN-i 11. septembri 1937. a. määrus (LSKK 1937, nr. 60, art. 258). [Eesti NSV-s endamaksustamist ei teostata — Toim. märkus.]

[6] Endamaksustamise maksimaalsed määrad diferentseeritakse külaelanikkonna erinevate rühmade järgi ning kõiguvad 20 rublast (kolhoosnikud, töölised ja teenistujad) kuni 150 rublani (üksiktalupojad, kes omavad mitte tööst saadavaid tulusid).

võrra kõrgemana kolhoosnikute, tööliste, teenistujate ja koopereerunud käsitööliste endamaksustamise määradest.

Üldkoosoleku otsuse endamaksustamise läbiviimise kohta esitab külanõukogu rajooni täitevkomiteele läbivaatamiseks ja see loetakse jõustunuks viie päeva möödumisel tema vastuvõtmisest, kui rajooni täitevkomitee ei ole selle aja jooksul avaldanud protesti selle kui seadusega ebakooskõlas oleva otsuse vastu.

Kodanike üldkoosoleku otsus endamaksustamise läbiviimise kohta on kohustuslik kõigile antud asula või asulate rühma kodanikele, kusjuures üksikute majandite või kodanike täielikku või osalist vabastamist maksete tasumisest endamaksustamise alal võib teostada ainult üldkoosolek külanõukogu esitusel.

Maksed endamaksustamise alal tasutakse külanõukogule üldkoosoleku poolt kindlaksmääratud tähtaegadel, kuid mitte hiljem kui vastava aasta 1. detsembriks. Endamaksustamise summad, mis on jäänud tasumata kindlaksmääratud tähtajaks, nõuab sisse külanõukogu tähtajaks tasumata maksude ja mittemaksunduslike maksete sissenõudmise üldise korra kohaselt, s. t. rahvakohtu otsusel.

Endamaksustamise ebaõige arvutamise kohta võidakse esitada kaebused külanõukogusse kümne päeva jooksul, arvates maksuteate kätteandmise päevast. Külanõukogu on kohustatud kaebused läbi vaatama viie päeva jooksul. Külanõukogu otsuse peale võib edasi kaevata kümne päeva jooksul rajooni täitevkomiteesse, kelle otsus on lõplik.

Endamaksustamise summade kasutamise kohta on külanõukogu kohustatud aru andma kodanike üldkoosolekule Rajooni täitevkomiteele pannakse järelevalve ja kontroll endamaksustamise teostamise üle täpses kooskõlas määrusega endamaksustamise kohta.

Riigilõivud ja tasumaksed.

§ 39. Riigilõiv. § 40. Tollimaksud. § 41. Leiutuspatendilõiv. § 42. Lõiv mõõtude ja mõõteriistade kontrollimise eest. § 43. Lõiv avaldustelt kaubamärkide uuendamise või kinnistamise alal. § 44. Riikliku autoinspektuuri poolt võetav lõiv. § 45. Tasumaksed passide väljaandmise, majaraamatute, elanikkonna sisse- ja väljakirjutamise aadressilehtede, aadresslaudade elukohateadete ning leitud ja kaotatud dokumentide alal avalduste plankettide eest.

§ 39. Riigilõiv [1].

Riigilõivu võtavad kohtuasutised, Riiklik Arbitraaž ja notariaalorganid, samuti külanõukogud notariaaltoimingute täitmisel [2].

Riiklikud ja kooperatiivsed ettevõtted, asutised ja organisatsioonid maksavad riigilõivu hagiavalduste ja kassatsioonikaebuste esitamisel kohtuasutistesse ja nendelt asutistelt paberite ja dokumentide ärakirjade saamisel; hagiavalduste ja avalduste sisseandmisel Riikliku Arbitraaži organeile eellepinguliste vaidluste asjus, samuti avalduste esitamisel nende organite otsuste revideerimiseks ning notariaaltoimingute

---

[1] Vt. D. Danilov „Riigilõiv", Tallinn, 1946, ja „Riigilõiv", Tallinn, 1947. — Toim. märkus.

[2] NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 10. aprilli 1942. a. seadlus „Riigilõivu kohta" („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja" 24. aprillist 1942, nr. 13); NSV Liidu RKN-i 29. aprilli 1942. a. määrus riigilõivu määrade kohta (LMKK 1942, nr. 4, art. 71).

[NSV Liidu RKN-i 29. aprilli 1942. a. määrust on muudetud ja täiendatud NSV Liidu RKN-i 24. augusti 1944. a. määrusega nr. 1153 (LMKK 1944, nr. 13, art. 78) ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 29. augusti 1946. a. määrusega nr. 1945. — Toim. märkus.]

eest, mis täidetakse notariaalorganite poolt, ja mõnedel teistel juhtudel.

Üksikkodanikelt võetakse riigilõivu: hagiavalduste esitamisel kohtuasutistesse ja kassatsioonikaebuste esitamisel kohtuasutiste otsuste peale; kohtuasutistelt paberite ja dokumentide ärakirjade saamisel; kodanike avalduste alusel notariaaltoimingute teostamise ning selle juures tehniliste teenuste osutamise eest; notariaalorganite ja külanõukogude täitevkomiteede poolt lepingute duplikaatide, dokumentide ärakirjade ja teatiste andmise eest; abielude ja abielulahutuste ning ees- ja perekonnanimede muutmise registreerimise eest; tunnistuste väljaandmise eest perekonnaseisuaktide registreerimise kohta; passide sissekirjutamise, välispasside väljaandmise ja välismaiste passide viseerimise eest; registreerimistunnistuste väljaandmise eest kodu- ja käsitööonduseks; jahilubade välja andmise eest jne.

Riigilõivu maksmisest vabastatakse: töölised, teenistujad, kolhoosnikud ja teised isikud kõigi töötasudesse puutuvate asjatoimetuste alal; kõik asjatoimetused maksude ja mittemaksunduslike maksete eelarvesse sissenõudmise alal, kohustusliku määralise kindlustuse, kohustuslike müüginormide alal, tasude alal masina-traktorijaamade töö eest ja rahatrahvide alal; kõik kriminaaltoimetuste dokumendid; sünni-, surma- ja lapsendamisaktide registreerimine; perekonnaseisuaktide registreerimise algtunnistused ja mõned teised dokumendid.

Liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumidele ning oblastite rahandusosakondadele on antud õigus määrata täiendavaid soodustusi lõivu tasumise alal üksikuile maksnikele ning nende rühmadele.

Lõivu tasumisest võidakse vabastada kohtuasutistes arutamisel olevate asjade alal üksikuid kodanikke, kes asja arutava kohtu otsusega on tunnistatud antud asjas lõivu tasumiseks vahendeid mitteomavaks.

Riigilõiv võetakse kas kindlate määrade järgi — rubla-

des (lihtlõiv) või protsendilises vahekorras dokumendi summale (proportsionaalne lõiv) [3].

Kohtuasutiste, arbitraaži ja notariaalorganite ning külanõukogude poolt võetav riigilõiv tasutakse avalduse sisseandmisel, lõivuga maksustatavate toimingute täitmisel või lõivuga maksustatava dokumendi väljaandmisel.

Lõivu maksmine toimub lõivumarkide pealekleepimise teel (lõivusumma puhul mitte üle 100 rbl.) või sularaha sissemaksmise teel Riigipanga asutisesse (ettevõtete poolt ülekandekorras oma arvelduskontolt Riigipangas riigieelarvesse). Lõivumargid kleebitakse dokumendile ja kustutatakse ametiisiku allkirjaga, kes võtab vastu või annab välja dokumendi. Notariaaltoimingute eest, mida täidavad külanõukogude täitevkomiteed, tasutakse lõiv sularahas külanõukogu esimehele või sekretärile, kusjuures maksjale antakse kviitung ja vastuvõetud lõivusumma märgitakse ära vastaval dokumendil ja külanõukogu raamatuis.

Tasutud riigilõiv ei kuulu tagastamisele, välja arvatud järgmised juhud: kohtu või Riikliku Arbitraaži poolt hagejale hagiavalduse tagastamisel või notariaalorganite või külanõukogude täitevkomiteede poolt notariaaltoiminguist keeldumisel, lõivu sissemaksmisel suuremal määral, kui seadusega nõutud, ning üldtsiviil-välispassi väljaandmisest keeldumisel.

Järelevalve ja kontroll riigilõivu võtmise õigsuse üle pannakse lõivu võtvate asutiste juhatajatele, samuti kõrgemalseisvatele organitele ja ministeeriumidele, kes kontrollivad nende asutiste tegevust. Järelevalvet ja kontrolli riigilõivu võtmise õigsuse üle külanõukogudes teostavad rajooni töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteed.

---

[3] Näiteks ärakirjade õigekstunnistamise eest 2 rbl. leheküljelt, abielu registreerimise eest 15 rbl., passi sissekirjutamise eest 3 rbl. jne., kohtusse põhilise avalduse sisseandmisel hagi väärtuse puhul 500 kuni 5000 rbl. — 2% hagisummast, hagi väärtuse puhul 5000 rbl. ja rohkem — 6%, notariaalorganite poolt ehitiste ja hoonestusõiguse võõrandamise lepingute tõestamise eest, samuti varakasutuslepingute tõestamise eest 3% lepingu summast jne.

Rahandusorganeile on tehtud kohustuseks revisjonide teostamine riigilõivu võtmise alal. Rajoonide ja linnade rahandusosakonnad revideerivad kõiki rajooni või linna piirides asuvaid riigilõivu võtvaid asutisi ning on õigustatud ametiisikuid karistama rahatrahviga mitte üle 100 rubla ulatuses dokumentide vastuvõtmise või väljaandmise ja toimingute teostamise eest ilma neid riigilõivuga maksustamata, samuti lõivu ebaõige võtmise ning laekunud lõivusummade mitteajaldise üleandmise eest pangaasutistesse.

§ 40. Tollimaksud.

Tollimaksude võtmist välismaalt sisseveetavailt ja välismaale väljaveetavailt kaupadelt teostavad NSV Liidu tolliasutised [4]. Üldiselt võetakse tollimaksu protsentides kauba hinnast. Maksu arvutamisel võetakse aluseks normaalne hulgimüügi-hind kauba päritolu- või tootmiskohal, millele lisatakse kulud kauba pakkimisele, kindlustusele ja transpordile, komisjonikulud, väljaveomaksud ja teised kulutused, mis on vajalikud kauba ostmiseks ning veoks NSV Liidu piirini [5].

Sisseveetavate kaupade tollimaksu määrad määrab kindlaks NSV Liidu Ministrite Nõukogu. Rea välismaalt sisseveetavate kaupade kohta (mõningad ravimpreparaadid, väetised, metallimaagid, väärismetallid jm.) on kehtestatud tollivaba sisseveo kord.

NSV Liidu kodanikele, kes pöörduvad tagasi NSV Liidu piiridesse peale viibimist välismaal mitte vähem kui üks aasta, lubatakse tuua üle piiri ilma tollimaksu tasumiseta isiklikke tarbe-esemeid (rõivad, pesu, jalatsid, koduse majapidamise esemed) normide piires, mille määravad kindlaks NSV Liidu Väliskaubanduse Ministeerium ja Rahandusministeerium.

---

[4] NSV Liidu Tollikoodeks (LSKK 1929, nr. 1, art. 2).
[5] LSKK 1930, nr. 4, art. 15.

Kaupade väljavedu välismaale toimub üldreeglina tollivabalt. Väljaveokaubanduses on kehtestatud tollimaksud vaid piiratud kaubaliikide suhtes (mõned elusloomaliigid, karusnahad jm.).

Tollimaksu tasutakse niihästi NSV Liidu valuutas kui ka NSV Liidu Rahandusministeeriumi poolt vastuvõtmiseks lubatud välisvaluutas. Tollimaksu summad kantakse liidueelarve tuludesse.

Eraisikuilt — niihästi kaupade väljaveol välismaale kui ka sisseveol välismaalt — võetakse litsentsimaksu 4% ulatuses kauba maksusest. Litsentsimaksu võtavad Väliskaubanduse Ministeeriumi organid ja need summad laekuvad liidueelarvesse.

§ 41. Leiutuspatendilõiv.

Põhimäärusega leiutuste ja tehniliste täiustuste kohta on kehtestatud eri leiutuspatendilõiv [6].

Igalt avalduselt patendi saamiseks leiutuse peale võetakse avalduse esitamisel ühekordselt avalduslõivu. Lõivuga maksustatakse samuti ka avaldajate kaebused otsuste kohta patentide väljaandmise küsimustes ja sissekanded leiutuste registris leiutuspatendi õiguste edasiandmise puhul. Leiutuspatendi väljaandmise otsuse väljakuulutamise päevast arvates võetakse patendivaldajalt iga-aastane patendilõiv [7].

§ 42. Lõiv mõõtude ja mõõteriistade kontrollimise eest.

Mõõtude ja mõõteriistade kontrollimise, tembeldamise ja ekspertimise eest võtavad NSV Liidu Ministrite Nõukogu

---

[6] Põhimäärus leiutuste ja tehniliste täiustuste kohta (LSKK 1931, nr. 21, art. 184). Lõivumäärad (LSKK 1936, nr. 37, art. 328).

[7] Esimese, teise ja kolmanda aasta kestel — 220 rbl. aastas, neljanda, viienda ja kuuenda aasta kestel — igal aastal 100 rbl. võrra rohkem kui eelmisel aastal, iga järgneva aasta eest, seitsmendast aastast arvates — 220 rbl. võrra rohkem kui eelmisel aastal, avalduslõiv ja lõiv märkme eest registris patendiõiguste edasiandmise kohta — 260 rbl., lõiv kaebuste esitamisel — 130 rbl.

juures asuva Mõõtude ja Mõõteriistade Komitee organid lõivu takside järgi, mille määrab kindlaks NSV Liidu Rahandusministeerium kokkuleppel Komiteega [8].

Lõiv võetakse vastvalmistatud või remonditud mõõtude ja mõõteriistade kontrollimise, samuti nende perioodilise kontrollimise eest. Lõiv tasutakse olenemata sellest, kas riistad peale kontrollimist on tunnistatud kõlblikuks, kõlbmatuks või kuuluvaks parandusele, viimistlusele või remontimisele.

Kontrollimislõiv tasutakse avansina ja see ei kuulu tagastamisele, peale juhtude, kui kontrollimist või proovimist ei toimunud.

Komitee kohalikesse organitesse kontrollimiseks esitatud mõõteriistad hoitakse tasuta peale kontrollimist alal kuu aja jooksul, hiljem võetakse nende hoidmise eest tasu iga hoiupäeva eest 1% suuruses kontrollimislõivu summast.

Kõik kontrollimise eest laekunud summad kannavad komitee organid liidueelarve tuludesse hiljemalt laekumisele järgneval päeval.

Rahandusorganid kontrollivad perioodiliselt raha eelarvesse ülekandmise ajaldisust, ning ülekandmiste viivitamise juhtudel võtavad tarvitusele abinõud raha ülekandmiseks, teatavad korrarikkumistest komitee kõrgemaile organeile ja võtavad süüdlased vastutusele.

§ 43. Lõiv avaldustelt kaubamärkide uuendamise või kinnistamise alal.

Kõik riiklikud tööstusettevõtted, tööndusliku kooperatsiooni ja invaliidide kooperatsiooni artellid, samuti ühiskondlike organisatsioonide ettevõtted on kohustatud varustama nende poolt valmistatavad tooted tootemarkidega [9]. Peale

---

[8] LMKK 1939, nr. 48, art. 376; NSV Liidu RKN-i 5. septembri 1938. a. määrus mõõdumajanduse korrastamise kohta (LMKK 1938, nr. 40, art. 231, samuti LMKK 1942, nr. 10, art. 161).

[9] Tootemarkidest ja kaubamärkidest (LSKK 1936, nr. 13, art. 113).

selle omavad riiklikud, kooperatiivsed ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtted õigust varustada oma tooteid originaalselt kujundatud märkidega (kaubamärgid).

Nõukogude ettevõtted, samuti välismaa juriidilised ja füüsilised isikud, kes soovivad endale kindlustada kaubamärkide kasutamise ainuõiguse, peavad need märgid registreerima NSV Liidu Kaubandusministeeriumis [10]. Kaubamärgi registreerimise, varem kinnistatud märgi kehtivuse tähtaja pikendamise või märgi kasutamisõiguse teisele omanikule üleandmise avalduste sisseandmisel peab olema avaldusele lisatud Riigipanga kviitung avalduslõivu (25 rbl.) tasumise kohta eelarve tuludesse.

Kaubamärgi kasutamise ainuõiguse kohta annab NSV Liidu Kaubandusministeeriumi juures asuv Kaubamärkide Registreerimise Büroo välja tunnistuse, ära tähendades organi, kellele on tunnistus välja antud.

Rahandusorganid kontrollivad ettevõtteis registreerimisbüroo tunnistuste olemasolu ning kas ei ole möödunud tunnistuse kehtivuse tähtaeg, teatades ilmnenud korrarikkumistest NSV Liidu Kaubandusministeeriumi organeile.

§ 44. Riikliku autoinspektuuri poolt võetav lõiv.

Autode ja mootorrataste tehnilise järelevaatamise, numbrimärkide ja tehniliste passide väljaandmise, samuti juhtidele katsete korraldamise ning dokumentide väljaandmise eest nõuavad miilitsa juures asuvad riikliku autoinspektuuri organid lõivu, mille tulud arvatakse riigieelarvesse [11].

Lõiv tasutakse maksja poolt enne operatsioonide teostamist Riigipanka.

---

[10] Kaubamärkide registreerimisest (LMKK 1940, nr. 5, art. 153).

[11] Määrus inspektuuri kohta (LSKK 1936, nr. 36, artiklid 318—318-b). Mitmesuguste operatsioonide kohaselt kõigub maksumäär kuni 3—50 rublani.

§ 45. Tasumaksed passide väljaandmise, majaraamatute, elanikkonna sisse- ja väljakirjutamise aadressilehtede, aadresslaudade elukohateadete ning leitud ja kaotatud dokumentide alal avalduste plankettide eest.

Vastavalt passide kohta antud põhimäärusele võtavad miilitsaorganid tähtajata või viie aasta peale passi väljaandmisel kodanikelt kindlaksmääratud lõivu[12]. Peale selle võtavad miilitsaorganid majaraamatute, aadressilehtede plankettide ja aadressiavalduste väljaandmisel samuti tasumakseid. Nende maksete summad kannavad miilitsaorganid riigieelarvesse. Järelevalve maksesummade ajaldise ning täieliku ülekandmise kohta eelarvesse on pandud rahandusministeeriumi organitele.

12. peatükk.

Maksunduslike ja mittemaksunduslike maksete sissenõudmine eelarvesse[1].

§ 46. Maksete sissenõudmine eelarvesse sotsialistliku majanduse ettevõtteilt ja organisatsioonidelt. § 47. Maksete sissenõudmine elanikkonnalt.

§ 46. Maksete sissenõudmine eelarvesse sotsialistliku majanduse ettevõtteilt ja organisatsioonidelt.

1. Sotsialistliku majanduse ettevõtted ja organisatsioonid on kohustatud arvutama kõik maksud ja muud NSV Liidu riigieelarvesse kandmisele kuuluvad maksed iseseisvalt, kooskõlas kehtivate seadustega oma raamatupidamise andmete alusel ja maksma need kindlaksmääratud tähtaegadel Riigi-

[12] Tasumäär on 3 rbl. passi eest ja 1 rbl. ajutise tunnistuse eest (LMKK 1940, nr. 24, art. 591).

[1] Vt. „Maksete sissenõudmine", Tallinn, 1948. — Toim. märkus.

panga asutistesse (peale tulumaksu kolhoosidelt, mille arvutavad rahandusorganid ning tasuvad kolhoosid peale rahandusorganitelt vastavate teadaannete saamist). Sotsialistlike ettevõtete maksed kantakse üldreeglina NSV Liidu riigieelarvesse maksniku korralduse alusel ülekandmise teel tema arvelduskontolt Riigipangas riigieelarve tuludesse [2].

Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide maksete ülekandmist eelarvesse toimetavad krediidiasutised mitte hiljem kui järgmisel päeval, arvates maksniku korralduse kättesaamisest. Mitme kreeditori nõudluste puhul maksniku vastu kustutatakse võlgnevus maksete alal eelarvesse krediidiasutiste poolt otsekohe pärast nõudluste rahuldamist töötasude ja teiste esmajärguliste pretensioonide alal (hüvitus vigastuste ja surma korral, sissemaksed sotsiaalkindlustuste alal jne.). Krediidiasutiste endi nõudlused nende krediidioperatsioonide alal rahuldatakse enne pretensioonide rahuldamist maksete alal eelarvesse ainult laenude suhtes, mis on antud majandusorganeile erilise laenukonto näol (näiteks laenud varumiseks) ning ka neil juhtudel, kui tagatisega kindlustatud pangalaenud kaetakse panditud varanduse müümise teel panga poolt [3].

Maksete eelarvesse mitteajaldisel tasumisel arvatakse laekumata summa maksuvõlaks, millelt võetakse viivist 0,05% ulatuses igalt viitpäevalt, arvates tasumise tähtajale järgnevast päevast kuni tasumise päevani incl. [4]. Ettevõtete korralduste mitteajaldise täitmise eest maksete ülekandmise alal

---

[2] Mõningail juhtudel toimub ülekandmine Riigipanga asutiste poolt automaatselt, ilma maksniku korralduseta. See kehtib käibemaksu kohta Teraviljasalve ja Piirituse Peavalitsuse alal, kus hankija poolt esitatavais arveis näidatakse käibemaks eri reana ning selle kinnipidamine ja ülekandmine eelarvesse toimub Riigipanga asutiste poolt ühel ajal hankija arve tasumisega ostja poolt.

[3] NSV Liidu KTK ja RKN-i 6. veebruari 1929. a. määrus „Pretensioonide rahuldamise järjestuse kohta" (LSKK 1929, nr. 11, art. 98; 1932, nr. 24, art. 148).

[4] LSKK 1932, nr. 69, art. 410; 1937, nr. 60, art. 259.

eelarvesse tasuvad krediidiasutised riigieelarvele viivist samas suuruses.

2. Kõik sotsialistlikud ettevõtted ja organisatsioonid (peale kolhooside) on kohustatud esitama rahandusorganeile kuu- ja aasta-raamatupidamisbilansid, samuti kuu- ja aasta-maksuaruanded [5]. Ettevõtted, kes tasuvad makse mitu korda kuus (käibemaks jt.), esitavad rahandusorganeile peale kuu- ja aasta-aruannete veel viiepäeva- või dekaaditeatised operatiivandmete kohaselt ühes vastava perioodi eest tasumisele kuuluva makse äratähendamisega, teatades ühtlasi ka korralduse kuupäeva, mis anti Riigipangale makse ülekandmiseks eelarvesse.

Aruandedistsipliini rikkumise eest, s. t. bilansside ja maksuaruannete esitamatajätmise või mitteajaldise esitamise eest kannavad distsiplinaarvastutust ettevõtete juhatajad, pearaamatupidajad ja isikud, kellele on tehtud ülesandeks aruannete koostamine ja esitamine. Peale selle võivad rahandusorganid, vastavalt maksundusalaste seaduste üksikuile sätteile, määrata selliste korralduste rikkumiste eest nendesamadele ametiisikutele kui ka ettevõtteile endile rahatrahve [6]. Need

---

[5] Trustid, kooperatiivsed ja kaubanduslikud ettevõtted esitavad kuu-bilansid ja -maksuaruanded, aruandekuule järgneva kuu 27. päevaks, kuna üksikud, trustidesse kuuluvad või mittekuuluvad ettevõtted — aruandekuule järgneva kuu 20. päevaks. Aastaaruanded esitatakse esimese grupi poolt 1. märtsil, teise grupi poolt — 3. veebruaril aruandeaastale järgneval aastal. Nende tähtaegade piires võivad ametkonnad määrata üksikuile ettevõtteile lühemad tähtajad, mis on kohustuslikud ka aruannete esitamiseks rahandusorganeile. Üksikuil juhtudel on ametkondadel, kokkuleppel rahandusorganitega, antud õigus tähtaegu pikendada, kuid mitte rohkem kui 10 päeva võrra. Vt. põhimäärus riiklike ja kooperatiivsete majandusorganite ja -ettevõtete raamatupidamis-aruannete ja -bilansside kohta (LSKK 1936, nr. 42, art. 360).

[6] Näiteks vastavalt käibemaksu määrusele (LSKK 1931, nr. 25, art. 199) võivad rahandusorganid kuu- ja aasta-aruannete esitamatajätmises või mitteajaldises esitamises süüdiolevaid isikuid karistada rahatrahviga mitte üle 100 rubla. Ühtlasi võidakse ettevõtteile määrata rahatrahvi aruannete esitamatajätmise või mitteajaldise esitamise eest kuu-aruannete osas kuni 500 rbl., aasta-aruannete osas kuni 2000 rbl, rahandus-

rahatrahvid nõutakse sisse riiklikelt ettevõtteilt ja kooperatiivorganisatsioonidelt vaieldamatus korras, kolhoosidelt ja üksikuilt ametiisikuilt — nende vabatahtlikust tasumisest keeldumisel — kohtu kaudu. Aruandedistsipliini süstemaatilise ja kuritahtliku rikkumise, samuti ilmselt ebaõigete andmete esitamise eest võetakse süüdlased kriminaalvastutusele [7].

Rahandusorganeile on pandud kohustus süstemaatiliselt kontrollida kõigi sotsialistliku majanduse ettevõtete ja organisatsioonide poolt riigieelarvesse kandmisele kuuluvate maksete õiget arvutamist ja nende maksete ajaldist ning täielikku tasumist. Maksete ebaõige arvutamise ja mitteajaldise tasumise korral teostavad rahandusorganid maksete juurdearvutlust ja nende sissenõudmist.

3. Kõigi riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike ettevõtete ja organisatsioonide arvelevõtmist, kes esinevad maksnikena käibemaksu, mittekaubaliste operatsioonide maksu, kinoseadmete ja etendustemaksu, kasumieraldiste ja kooperatsiooni ettevõtete tulumaksu alal, toimetavad rahandusorganid tähendatud ettevõtete ja organisatsioonide kohustusliku maksundusliku registreerimise teel [8]. Üldine maksundusliik registreerimine toimub üks kord kolme aasta jooksul; vast-

---

organite poolt nõutavate täiendavate andmete esitamatajätmise eest kuni 500 rbl. Samadel juhtudel võidakse mittekaubaliste operatsioonide maksu alal süüdiolevaid ametiisikuid trahvida kuni 100 rublani, ettevõtteid kuni 500 rublani („Сборник постановлений, приказов и инструкций по финансово-хозяйственным вопросам", 1941. г. № 9, ст. 5). Kooperatsioonidelt võetava tulumaksu alal võidakse kooperatiivseid organisatsioone trahvida kuni 1000 rublani, täiendavate andmete esitamatajätmise eest kuni 300 rublan' (LSKK 1931, nr. 54, art. 350); riiklike ettevõtete kasumieraldiste alal võib ettevõtet bilansside tähtajaks esitamatajätmise eest trahvida mitte üle 1000 rubla (LSKK 1931, nr. 57, art. 367) jne.

[7] NSV Liidu KTK ja RKN-i määrus vastutusest ebaõigete arvestus- ja aruandlusandmete esitamise, samuti kindlaksmääratud aruandematerjalide vormide ja esitamistähtaegade rikkumise eest (LSKK 1933, nr. 70, art. 417).

[8] NSV Liidu RRK 20. detsembri 1937. a. juhend nr. 659 („ФХЗ" 1938 г., № 1-2, ст. 4).

tekkivad ettevõtted on kohustatud registreeruma enne oma tegevuse alustamist. Kui kontrollimisel selguvad registreerumata ettevõtted ja organisatsioonid, võtab rahandusorgan süüdiolevad isikud distsiplinaarvastutusele, registreerimisest kuritahtliku kõrvalehoidumise puhul aga kriminaalvastutusele.

Tugedes maksundusliku registratsiooni andmeile, teostavad rahandusorganid oma kontrollfunktsioone eelarvesse kantavate maksete õige arvutamise ja tasumise üle nii ettevõtete ja organisatsioonide poolt esitatavate aruannete kontrollimise kui ka ülevaatuste ja revisjoni teel vahetult ettevõtteis ja organisatsioonides. Seejuures on rahandusorganid õigustatud nõudma, majandusorganisatsioonid aga kohustatud esitama kõik dokumendid, mis on vajalikud maksude arvutamise ja tasumise kontrollimiseks. Kui aruande kontrollimisel selgub, et maksnik on arvutanud ning tasunud maksu väiksemas ulatuses kui õigus, nõutakse tasumata summa täiendavalt koos viivisega, mis arvutatakse alates tähtaja möödumisele järgnevast päevast.

Ühes sellega kontrollivad rahandusorganid kaupade tootmis- ja realiseerimisplaanide täitmist ettevõtete poolt ning ülesannete täitmist omamaksuse alandamise ja kasumite alal, kuivõrd see kõik peegeldub vahetult tasumisele kuuluvate maksude ja teiste maksete mahus. Tähendatud plaanide mittetäitmise puhul uurivad rahandusorganid selle põhjusi ning töötavad koos ettevõtetega ja neid juhtivate organisatsioonidega välja üritused plaaniliste ülesannete täitmise kindlustamiseks, vajalikel juhtudel aga esitavad kuuluvuse järgi vastavad ettepanekud NSV Liidu Ministrite Nõukogule, liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele või töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteedele.

Sotsialistliku majanduse ettevõtete ja organisatsioonide (peale kolhooside) eelarvesse tähtajaks tasumata jäetud maksed (maksuvõlad) nõuavad rahandusorganid sisse vaieldamatus korras.

Seaduses on ette nähtud järgmised abinõud maksuvõlgade sissenõudmiseks vaieldamatus korras eespool nimetatud ettevõtteilt ja organisatsioonidelt:

a) maksuvõlgniku arveldus- või jooksval kontol krediidiasutistes olevate summade mahakirjutamine;

b) kassas oleva sularaha arestimine ja äravõtmine;

c) krediidiasutiste poolt maksuvõlgniku arvel väljaantud akreditiivide arestimine;

d) kaupade üleskirjutamine ja nende müük (seda abinõu võib rakendada igal üksikul juhul ainult NSV Liidu Rahandusministeeriumi loal);

e) maksuvõla katmine summade arvel, mis antakse maksuvõlgnikele eelarvelise finantseerimise korras;

f) sissenõudmiste pööramine kolmandate isikute (maksuvõlgniku deebitoride) vahendeile, kui deebitorid tunnustavad võlga või kui on olemas täitedokumendid maksuvõlgniku kasuks;

g) sissenõudmise pööramine summadele, mis on ettevõtete kontodel, kes kuuluvad määratud tähtajaks oma makseid eelarvesse mittetasunud organisatsiooni;

h) sissenõudmise pööramine summadele, mis on trustide, koondiste ja teiste majandusorganisatsioonide kontodel, kelle koosseisu kuulub makseid eelarvesse mittetasunud ettevõte.

Viidustatud maksete sissenõudmine kolhoosidelt toimub ainult rahvakohtu otsusel. Rahandusorganid on kohustatud enne hagi esitamist kohtule hoiatama sellest maksuvõlgnikku vähemalt 10 päeva enne asja kohtusse andmist. Peale kohtuotsuse saamist nõuavad rahandusorganid maksuvõla sisse kolhoosi jooksvalt kontolt. Mahakirjutamine kolhoosi jooksvalt kontolt on lubatud, kolhoosi normaalse töö takistuse vältimiseks, mitte rohkem kui 70% ulatuses saldost, mis oń arvel mahakirjutamise päeval; kui 70% kolhoosi jooksval kontol olevast summast ei kata kogu maksuvõlga, toimub edasine mahakirjutamine samuti 70% ulatuses järgnevaist laekumustest kuni maksuvõla täieliku katmiseni.

Sissenõudmist võidakse samuti pöörata summadele, mis kuuluvad kolhoosile deebitoridelt, kusjuures kohtuotsuse olemasolul maksuvõla sissenõudmise kohta kolhoosilt võib maksuvõlga sisse nõuda riiklikelt, kooperatiivseilt (peale kolhooside) ja ühiskondlikelt organisatsioonidelt, kes on maksuvõlglase kolhoosi deebitorideks, vaieldamatus korras. Kolhoosi deebitoridelt sissenõutud summadest arvatakse maksuvõla katteks samuti 70%, kuna ülejäänud 30% kantakse kolhoosi jooksvale kontole [9].

4. Erandjuhtudel, kui majandusorganisatsioon on rahalistes raskustes, võib rahandusorgan sellele organisatsioonile tema taotlusel pikendada maksu tähtaega või ajatada maksu tasumist jooksva kvartali piires. Pikendamise või ajatamise taotluste esitamine ei peata maksu sissenõudmist, kuid rahandusorganil, kellele on avaldus esitatud, on õigus seistada sundsissenõudevahendite rakendamist kuni tähtaja pikendamise või maksete ajatamise küsimuse otsustamiseni.

Rahandusorganid võivad lubada maksetähtaegade pikendamist või maksete ajatamist kvartali piires, kuid igal üksikul juhul mitte üle teatud limiidi, mis on kindlaks määratud nende organite üksikute liikide ja mitmesuguseisse eelarveisse makstavate maksete tarvis [10].

---

[9] Maksude ja mittemaksunduslike maksete sissenõudmise põhimäärus, kinnitatud NSV Liidu KTK ja RKN-i poolt 17. septembril 1932. a. (LSKK 1932, nr. 69, art. 410; 1933, nr. 68, art. 408; 1937, nr. 77, art. 193). NSV Liidu KTK ja RKN-i 11. aprilli 1937. a. määrus kohtuliku korra kehtestamisest vara äravõtmisel kolhooside ja kodanike maksuvõlgade katteks (LSKK 1937, nr. 30, art. 120); NSV Liidu RKN-i 28. aprilli 1944. a. määrus nr. 473 maksuvõlgade sissenõudmisest vaieldamatus korras kooperatiivseilt organisatsioonidelt (peale kolhooside); NSV Liidu RRK 17. mai 1944. a. juhend nr. 264 tähtajaks tasumata maksude ja mittemaksunduslike maksete sissenõudmise korra kohta.

[10] Maksete alal liidueelarvesse: kraide (oblastite) rahandusorganid — mitte üle 200 tuh. rbl., liiduvabariikide rahandusministeeriumid — mitte üle 1 miljoni rbl. ja NSV Liidu Rahandusministeerium — üle 1 miljoni rubla.

Sissenõudmise lootusetuse korral kustutatakse võlgnevus maksundu-like maksete alal, kusjuures kustutamise õigus on rahandusorganite üksikute liikide ja üksikute maksete suhtes rangelt piiratud [11].

§ 47. Maksete sissenõudmine elanikkonnalt[12].

1. Tulumaksu ning vallalistelt ja vähelapselistelt NSV Liidu kodanikelt võetava maksu laekamist töölistelt ja teenistujailt ning nendega maksustamise suhtes võrrutatud kodanikelt, samuti kirjanduse ja kunsti alal töötajailt teostavad nende töökoha järgi asutised, ettevõtted ja organisatsioonid, kusjuures viimaseile on tehtud ülesandeks: maksnike ja nende tulude [13] arvelevõtmine, maksmisele kuuluva maksusumma arvutamine, seadusega kindlaksmääratud soodustuste andmine, maksude kinnipidamine töötajate palgast ja kinnipeetud summade ülekandmine NSV Liidu riigieelarvesse. Kinnipeetud summade ülekandmine NSV Liidu riigieelarvesse toimub ühe-

---

Kraide (oblastite) rahandusorganid võivad anda üksikuile linnade ja rajoonide rahandusosakondadele õiguse tähtaegade pikendamiseks ja maksete ajatamiseks summa peale mitte üle 25 tuhande rubla.

Maksete alal vabariiklikesse eelarveisse teostavad tähtaegade pikendamist ja maksete ajatamist summas kuni 200 tuh. rbl. oblastite (kraide) rahandusosakonnad, üle 200 tuh. rbl. — liiduvabariikide rahandusministeeriumid. Kohalikesse eelarveisse laekuvate maksete alal teostavad pikendamist ja ajatamist vastavad kohalikud rahandusorganid.

[11] Liidueelarvesse laekuvate maksete alal teostavad maksuvõla kustutamist summas kuni 25 tuh. rbl. kraide (oblastite) rahandusosakonnad; maksete alal üle 25 tuh. rbl., kuid mitte üle 50 tuh. rbl. — liiduvabariikide rahandusministeeriumid, ja maksete alal üle 50 tuh. rbl. — NSV Liidu Rahandusministeerium.

Vabariiklikku eelarvesse laekuvate maksete alal teostavad maksuvõla kustutamist summas kuni 25 tuh. rbl. oblastite (kraide) rahandusosakonnad, üle 25 tuh. rbl. — liiduvabariikide rahandusministeeriumid. Kohalikesse eelarveisse laekuvate maksete alal kustutavad maksuvõlgu vastavad kohalikud rahandusorganid.

[12] Vt. „Maksete sissenõudmine", Tallinn, 1948. — Toim. märkus.

[13] Ainult palgatulude, honoraride, töötasude jms. arvelevõtmine. — Toim. märkus.

aegselt Riigipangast summade saamisega palkade väljamaksmiseks. Maksude kinnipidamise ja ülekandmise kohta esitavad asutised, ettevõtted ja organisatsioonid rahandusorganeile igakvartalilised aruanded.

Rahandusorganite funktsioonid maksude laekamise alal tähendatud elanikkonna rühmadelt seisnevad kohapealse kontrolli teostamises asutistes, ettevõtteis ja organisatsioonides maksude arvutamise ja soodustuste andmise õigsuse, samuti kinnipeetud summade ajaldise ülekandmise kohta eelarvesse.

Maksu kinnipidamata jätmise või ebaõige kinnipidamise ning kinnipeetud summade mitteajaldise üleandmise eest pangaasutistesse võivad rahandusorganid määrata ettevõttete, asutiste ja organisatsioonide pea- (vanem-) raamatupidajaile rahatrahvi mitte üle 100 rubla; samuti karistatakse ka maksu kinnipidamise aruannete mitteajaldise esitamise eest isikuid, kes on vastutavad aruannete esitamise eest, rahatrahviga mitte üle 100 rubla.

Maksude mittekinnipidamise või nõutavast vähemal määral kinnipidamise avastamisel peetakse laekumata jäänud maksusummad tagant järele kinni (kuid mitte rohkem kui kolme kuu eest, arvates maksu ebaõige võtmise kindlakstegemisest) võrdseis osades järgneva kolme kuu jooksul.

Töölistelt ja teenistujailt ebaõigelt kinnipeetud maksusummad tagastatakse ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide poolt (kuid mitte rohkem kui ühe aasta eest, ülemäära kinnipidamise avastamisest arvates) järgmistest lähimatest maksulaekumustest või arvatakse järgnevalt kinnipidamisele kuuluvate maksete katteks.

2. Kohalike maksude laekamine töölistelt ja teenistujailt ning kõikide maksude laekamine ülejäänud linna- ja maaelanikkonnalt on pandud vahetult rahandusorganeile. Nemad peavad arvel maksnikke, arvutavad makse, teevad maksnikele teatavaks nende kohustused üksikute maksude tasumise alal, organiseerivad maksude laekumise kontrolli ning rakendavad vajalikud abinõud maksude sissenõudmiseks neilt

maksnikelt, kes tasuvad neile arvutatud makse mitteajaldiselt või mitte täies summas.

Mitte hiljem kui 15 päeva enne iga maksu esimese tasumistähtpäeva saabumist on rahandusorganid kohustatud andma igale maksnikule tema isikliku allkirja vastu teadaande maksu tasumiseks, milles näidatakse: maksu üldsumma, mis kuulub tasumisele jooksval aastal, maksusumma jaotamisega tasumistähtaegade kohaselt, möödunud aastate maksuvõla suuruse ja viivised sellelt maksuvõlalt kuni maksuteate väljakirjutamise päevani.

Maksnikul on õigus mitte hiljem kui kuu aja jooksul, arvates maksuteate kättesaamisest, esitada kaebus ebaõige maksustamise kohta (maksustatava tulu ebaõige tuvastamine, ebaõige maksusumma arvutamine, seadusega määratud soodustuste andmatajätmine jms.).

Kaebused maksu ebaõige arvutamise kohta esitatakse maksustamiskoha järgi rajooni või linna rahandusosakonda. Rahandusosakonna otsuse peale võib samuti kuu aja jooksul edasi kaevata kõrgemalseisvale rahandusorganile kuni NSV Liidu Rahandusministeeriumini incl., kelle otsus on lõplik.

Esitatud kaebused peab vastava rahandusorgani juhataja läbi vaatama 20 päeva jooksul (Nõukogude Armee võitlejate kaebused — seitsme päeva jooksul, ning avaldused ebaõige maksustamise kohta lastetusmaksuga [14] — viie päeva jooksul); kaebuste läbivaatamise tulemused teatatakse maksnikule kirjalikult.

Kaebuse esitamine ei vabasta maksnikku vastutusest arvutatud maksusummade tasumise eest kindlaksmääratud tähtaegadeks ega seista maksu sissenõudmist, kui selle kohta maksniku vastaval taotlusel pole antud vastava rahandusorgani erikorraldust. Maksniku taotluse rahuldamisel tagastatakse temale liigselt sissemakstud summa kümne päeva jook-

[14] Resp. maks vallalistelt ja vähelapselistelt NSV Liidu kodanikelt. — Toim. märkus.

sul linna või rajooni rahandusosakonna korraldusel postitransferdi teel.

Maksu tasumine peab toimuma maskniku poolt mitte hiljem seadusega kindlaksmääratud tähtajast. Selle tähtaja rikkumisel võetakse maksnikult viivist 0,2% suuruses maksuvõla summast iga viitpäeva eest kõigi maksude alal, välja arvatud lastetusmaks ja üksiktalumajandeilt võetav riiklik hobusemaks, millede viivise määraks on 0,1% maksuvõla summast. Viivis arvutatakse maksu tasumise tähtpäevale järgnevast päevast kuni tasumise päevani incl.

3. Maksunduslike maksete tasumatajätmisel kindlaksmääratud tähtajaks rakendab rahandusorgan sundsissenõudevahendeid. Need on: a) maksniku vara üleskirjutamine ja äravõtmine; b) maksuvõla kinnipidamine tema palgast; c) sissenõudmise pööramine maksuvõlgnikul kolmandailt isikuilt saada olevaile summadele. Sundsissenõude-vahendeid võidakse rakendada maksuvõlgniku suhtes riigi- ja kohalike maksude alal ainult rahvakohtu otsuse põhjal.

Enne asja andmist kohtusse teostab maksuinspektor maksuvõlgniku vara eelüleskirjutuse. See üleskirjutus teostatakse maksuvõlgniku ühe täisealise perekonnaliikme ja kahe tunnistaja kohustuslikul juuresolekul, kusjuures koostatakse akt üleskirjutatud esemete täpse loetelu ja hindega; sellele aktile kirjutavad alla ülaltähendatud isikud.

Kohtulik menetlus lõpetatakse, kui maksuvõlgnik tasub võla enne kohut. Kohtuotsus vara äravõtmise kohta kaotab jõu, kui maksnik tasub maksuvõla kümne päeva jooksul pärast kohtuotsuse tegemist vara äravõtmise kohta. Rahvakohtu otsuse peale võivad pooled edasi kaevata kõrgemalseisvasse kohtusse kümne päeva jooksul otsuse kuulutamisest, kusjuures kaebuse sisseandmine ei seista edasikaevatud otsuse täideviimist.

Maksuvõlgniku maksuvõla katteks ei kuulu üleskirjutamisele ega äravõtmisele järgmine vara: elamu (välja arvatud need juhud, kui võlgnik või ta perekond tegelikult ei ela temale kuuluvas majas), üks lehm või selle puudumisel üks

õhvik, kuid kolhoosnikuil ka kodulinnud, lambad, kitsed ja sead põllumajandusliku artelli põhikirjas kindlaksmääratud normi pooles ulatuses ühes söödaga nende tarvis; kodumajapidamistarbed — rõivad, jalatsid, pesu, vooditarbed, kööginõud, sängid, lauad, toolid jm., mis kuuluvad võlgniku ja ta perekonna isiklikku kasutusse; kõik lapsetarbed; toiduained, mis on vajalikud võlgnikule ja ta perekonnale kuni uue lõikuseni; kütus, mis on vajalik võlgniku eluhoone kütteks küttehooajal; tööriistad, mis on vajalikud võlgniku käsitöönduse jätkamiseks; massiliste riigilaenude obligatsioonid ja rahalis-asjaliste loteriide piletid ning võidusummad nende alal; summad, mis on saadud sotsiaalkindlustuse organeilt; pensionid ja toetused, mida saavad sõjaväelaste perekonnad, samuti toetused lasterohkuse puhul; hoiused hoiukassades (peale juhtude, kus need võetakse maksuvõlgade katteks kohtuotsuste põhjal kriminaalasjus) jm.

Kodumajapidamistarvete hulk, toiduainete kogus, mis on vajalik võlgnikule ja ta perekonnale kuni uue lõikuseni; loomasööda kogus, mis on vajalik võlgniku karja tarvis kuni uue loomasööda kogumiseni või kuni karja laskmiseni karjamaale, samuti tööriistad, mis on vajalikud maksuvõlgniku käsitöönduse jätkamiseks, millele ei saa pöörata maksuvõlgade sissenõudmist, määratakse kindlaks liiduvabariikide seadusandlusega [15].

Üleskirjutatud vara, välja arvatud kariloomade, kodulindude, põllumajandussaaduste, ehitiste ja valuutaväärtuste hindamine, toimub riiklike kaubandushindade järgi, võttes arvesse vara kulumust. Kariloomad, kodulinnud ja põllumajandussaadused hinnatakse riiklike kokkuostuhindade, hooned aga — kindlustushinde järgi. Eriti väärtuslikke, haruldasi ja tavalist hinda mitteomavaid esemeid hindavad vastavad eksperdid. Valuutaväärtused (kuld, hõbe, plaatina, vääriskivid, välisvaluuta) võetakse ära viivitamatult ja antakse hoiule kohaliku Riigipanga osakonda. Muu üleskirjutatud

[15] Eesti NSV kohta vt. Eesti NSV RKN-i 17. oktoobri 1945. a. määrus nr. 918 (Eesti NSV Teataja, 1945, 35, 332). — Toim. märkus.

vara enne selle äravõtmist kohtuotsuse põhjal antakse võlgnikule hoiule allkirja vastu; võlgniku keeldumisel või asjaolude puhul, mis ei luba temale usaldada üleskirjutatud vara hoiuleandmist, antakse vara hoiule teisele isikule allkirja vastu üleskirjutusaktil. Isikuil, kes on võtnud vara hoiule, on õigus hoiutasule 1,5% suuruses vara hindeväärtusest ning vara hoidmisega seotud hädavajalike tegelikult tehtud kulutuste korvusele, mis tasutakse võlgniku arvel.

Ettevõtted, asutised ja üksikud kodanikud, kes pretendeerivad üleskirjutatud varale, tõendavad oma õiguse selle varale kohtu korras. Vara kuuluvuse tõendamise kohustus lasub kolmandail isikuil, kes pretendeerivad sellele varale, kui viimane asetseb ruumis, mis on võlgniku ja temaga koos elavate perekonnaliikmete kasutuses, või ruumis, kus asub võlgniku tööndus. Neil juhtudel, kui vara asub võlgnikule võõra isiku ruumis või võlgnikust lahus elavate sugulaste ruumides, lasub vara kuuluvuse tõendamise kohustus sissenõudmisorganitel.

Kohtuotsus maksuvõlgniku vara äravõtmise kohta maksude katteks viiakse täide viivitamatult, trahvide tasumise alal aga kümne päeva jooksul, arvates otsuse tegemise päevast. Vara äravõtmine vormistatakse aktiga. Lähtudes üleskirjutatud vara väärtusest pöörab rahandusorgan sissenõudmise ainult varale, mis on vajalik maksuvõla, viivise ja trahvi ning samuti äravõetud vara realiseerimiskulude katteks.

Äravõetud vara, välja arvatud hooned, kariloomad, kodulinnud ja põllumajandussaadused, põllumajanduslik inventar ja valuutaväärtused, antakse üle riiklikule või kooperatiivsele organisatsioonile, kellega sõlmitakse vara realiseerimise leping. Vara realiseerimise eest tasutakse kaubanduslikule organisatsioonile komisjonitasu 15% piires vara hindeväärtusest. Tööloomad ja tõukari, piimalehmad ja põllumajanduslik inventar müüakse kolhoosidele või sovhoosidele, kuna väikeloomad, kodulinnud ja põllumajandussaadused müüakse riiklikele varumisorganisatsioonidele, hooned aga riiklikele

asutistele ja ettevõtteile, kolhoosidele, kooperatiividele ja ühiskondlikele organisatsioonidele. Kõigil neil juhtudel toimub müük hinde alusel, mis on määratud kindlaks vara üleskirjutamisel.

Vara realiseerimisel tagastatakse rohkemsaadud summad maksnikule.

Kui äravõetud vara väärtus ei kata kogu maksuvõlga, võidakse pöörata maksuvõla sissenõudmist maksuvõlgniku palgale ilma täiendava kohtuotsuseta. Sissenõudmine pööratakse palgale ainult osas, mis ei ületa 10% — palga puhul mitte üle 100 rubla kuus, 20% — palga puhul üle 100 rubla kuni 300 rublani kuus ja 30% — palga puhul üle 300 rubla kuus.

Maksu tasumisest kuritahtlikult kõrvalehoidumise, üleskirjutatud ning kohtu korras maksuvõla katteks realiseerimisele kuuluva vara raiskamise, samuti rahandusorganeile maksuvõlgniku vara kohta andmete andmisest põikumise või ilmselt valeandmete andmise juhtudel on rahandusorganeile antud õigus algatada kohtuorganite kaudu süüdlaste vastutuselevõtmist kriminaalkorras [16].

4. Kaebused ametiisikute ebaõige tegevuse ja seadusvastaste korralduste peale, mis on aset leidnud maksete sissenõudmisel, antakse sellele rahandusorganile, kellele need isikud vahetult alluvad või kelle korralduse kohaselt toimub sissenõudmine. Kaebused tuleb läbi vaadata ja nende kohta otsused teha hiljemalt viie päeva jooksul, arvates kaebuse sisseandmisest. Nende otsuste peale võib edasi kaevata kuu aja jooksul kõrgemalseisvale rahandusorganile.

Kaebuse esitamine ei peata maksuvõla sissenõudmist. Üksikuil juhtudel võidakse maksniku taotlusel rajooni, linna, oblasti või krai rahandusosakonna juhataja või liidu- või autonoomse vabariigi rahandusministri korraldusega seistada maksuvõla sissenõudmist kas täielikult või osaliselt kuni kaebuse läbivaatamiseni.

---

[16] Põllumajandusmaksu seaduse § 34, seadluse „Tulumaksu kohta elanikkonnalt" §-d 34 ja 37 ja kohalike maksude seadluse § 43.

Kui kaebuse läbivaatamisel tehakse kindlaks, et maksuvõlgniku üleskirjutatud vara realiseerimine toimus ebaõigsalt, on sissenõudeorganid kohustatud tagastama maksnikule ebaseaduslikult realiseeritud vara, selle võimatuse korral aga asendama seda võrdväärse varaga realiseerimisele kuuluva vara hulgast või tagastama vara realiseerimisest tegelikult saadud summad.

5. Üksikuil juhtudel võidakse maksuvõlgnikele maksude alal pikendada tasumistähtaegu või ajatada makseid jooksva aasta piires. Otsuseid tähtaja pikendamise või maksete ajatamise kohta teevad rajoonide ja linnade rahandusosakonnad maksnike avalduste põhjal.

Sissenõudmise lootusetuse korral kustutatakse maksuvõlg. Elanikkonna maksuvõlgade kustutamine lootusetuse tõttu toimub: kui maksuvõlgnikul puudub vara või tulu, millele võib seaduse järgi pöörata sissenõudmist ning mis on tõendatud maksuvõlgniku olukorra kolmekordse selgitamise teel; oma alatisest elukohast koos perekonnaga lahkunud maksuvõlgniku mitteleidmise korral aasta jooksul, arvates lahkumise ajast, kui tema alatises elukohas puudub vara, millele seaduse kohaselt võib pöörata sissenõudmist.

Sissenõudmiseks lootusetute elanikkonna maksuvõlgade kustutamist summas kuni 1000 rbl. toimetavad rajoonide ja linnade rahandusosakonnad, summas kuni 10 000 rbl. — autonoomsete vabariikide rahanduministeeriumid ja oblastite (kraide) rahandusosakonnad ja summas üle 10 000 rubla — liiduvabariikide rahandusministeeriumid [17].

[17] Põhimäärus maksude ja mittemaksunduslike maksete sissenõudmise kohta — NSV Liidu KTK ja RKN-i 17. septembri 1932. a. määrus (LSKK 1932, nr. 69, art. 410; 1933, nr. 68, art. 408); NSV Liidu KTK ja RKN-i 11. aprilli 1937. a. määrus maksuvõlgade katteks vara halduskorras äravõtmise äramuutmise ja kohtuliku korra kehtestamise kohta (LSKK 1937, nr. 30, art. 120. Vt. samuti LSKK 1937, nr. 47, art. 193 ja nr. 60, art. 259, „NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja" 8. aprillist 1940, nr. 12) ja NSV Liidu RKN-i 23. aprilli 1944. a. määrus nr. 473; NSV Liidu RKN-i 17. mai 1944. a. juhend nr. 264 — tähtajaks tasumata maksude ja mittemaksunduslike maksete sissenõudmise korra kohta.

NSV Liidu riigilaenud.

§ 48. NSV Liidu riikliku krediidi korraldus. § 49. Laenude mahutamise ning nende käibe tingimused ja normid.

§ 48. NSV Liidu riikliku krediidi korraldus.

1. Rahaliste vahendite juurdetõmbamine riigi poolt laenu näol, s. t. riigile antav krediit, kannab riikliku krediidi nimetust. Riikliku krediidi alal esineb riik laenajana ja kreeditorideks on kodanikud ja organisatsioonid, kes annavad riigile raha laenuks. Selles suhtes ei tohi riiklikku krediiti ära vahetada riikliku pangakrediidiga, kus riik ise annab laenu näol vahendeid majanduslikele organisatsioonidele ja ettevõtteile, esinedes ise kreeditorina, majanduslikud organisatsioonid ja kodanikud aga deebitoridena.

Kuigi riikliku krediidi aluseks on laenusuhted, ei ole need analoogilised tsiviilõiguslike laenusuhetega ning nende peale ei laiene Tsiviilkoodeksi sätted laenulepingu kohta. Riiklikku krediiti reguleerivad normid kehtestatakse valitsuse määrustena üksikute laenude ja nende tingimuste kohta.

Riikliku krediidi põhivormina esineb riigilaenude väljalaskmine, millest laekumused moodustavad NSV Liidu riigieelarve ühe tuluallika. Koos Nõukogude riigi teiste ressurssidega suunatakse ka laenudest laekunud vahendid rahvamajanduse arendamiseks, maa sõjalise võimsuse tugevdamiseks ja elanikkonna kultuurilis-elukondlike vajaduste rahuldamiseks.

2. NSV Liidus mahutatakse riigilaenud peamiselt elanikkonna hulgas rangelt vabatahtlikkuse alusel. Finantsilismajandusliku baasina laenude mahutamisel elanikkonna keskel esinevad NSV Liidu kodanike töötasud ja tulud. Riigilaenude abil osutab nõukogude rahvas oma riigile finantsilist toetust ning aitab kaasa tema majandusliku ja sõjalise võimsuse

kasvule. Samal ajal soodustavad riigilaenud ka elanikkonna rahalist akumulatsiooni.

NSV Liidu riigilaenudes on lahutamatus kooskõlas riigi ja elanikkonna huvid. See lahutamatu seos avaldub riigilaenude tootlikus iseloomus, kuna riigilaenud on elanikkonna materiaalse ja kultuurilise hüvangu edasise tõusu allikaid. Peale selle toovad riigilaenud igale obligatsioonivaldajale vahetult tulu protsentide ja võitude näol. Riigi kui laenaja ja kodanike kui kreeditoride huvide ühtsus määrabki nõukogude laenude tohutu edu ja nende toetuse kogu elanikkonna hulgas.

Oma põhifunktsiooni kõrval — koondada riigieelarvesse vahendeid elanikkonnalt — on nõukogude riigilaenud veel üksikute riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondike asutiste ja organisatsioonide ajutiselt vabade summade riigi eelarvesse üleandmise vormiks. Nii näiteks mahutatakse erilistesse riigilaenudesse hoiukassades olev vaba hoiuste jääk, samuti summad, mis kogunevad riikliku kindlustuse organeis. Laenude abil antakse riigieelarvesse üle ka tööndusliku kooperatsiooni vabad summad ja osa kasumit.

Erinevalt vahendite riigieelarvesse kogumise teistest vormidest, laekuvad laenu teel saadavad vahendid riigi käsutusse nende tagastamise tingimusel tähtaegadel ja korras, mis määratakse laenu väljalaske tingimustega või eriseadusega.

Saadud summade kasutamise eest maksab riik kindlaksmääratud tulu nende summade omanikele. Väljamakstava tulu suurus, vorm ja tähtajad on mitmesugused ning määratakse kindlaks laenu väljalasketingimustega või eriseadusega.

3. Riigilaenud omavad obligatsioonilist vormi. Summade andmine riigile laenuks teostatakse riigi poolt väljalastavate laenuobligatsioonide omandamise teel. Laenuobligatsioon on riiklik kohustus välja maksta obligatsioonivaldajale kindlail tähtaegadel nii obligatsiooni enda väärtus kui ka tulud, mis

selle järgi on kindlaks määratud. Vastavalt sellele on obligatsioonivaldajal õigus obligatsiooni väärtuse tagasisaamiseks riigilt laenutingimustes kindlaksmääratud korras ning vastavate tulude saamiseks obligatsioonide järgi.

Riigilaenude väljalaskmine reguleeritakse riigi põhiseadusega. Vastavalt NSV Liidu Konstitutsioonile kuulub laenude tegemine NSV Liidu kõrgemate riigivõimu- ja riigihalduse organite võimkonda (NSV Liidu Konstitutsiooni § 14, p. „p"). Riigilaenud lastakse välja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste alusel, milles määratakse kindlaks iga laenu nimetus, otstarve ja summa. Peale selle kinnitab NSV Liidu Ministrite Nõukogu laenu väljalaskmise kohta antud määrusega laenu üksikasjalikud tingimused: laenu struktuuri, laenujärgsete tulude väljamaksete määra ja vormi, obligatsioonide väärtused, võitude suurused, arvu ja summa, protsentide ja võitude väljamaksmise korra ja tähtajad, laenu kustutamise korra ja tähtajad jne.

Nõukogude riigi poolt väljalastavad laenud jagunevad kahte põhiliiki: 1) laenud, mille mahutamine toimub elanikkonna laiades massides tellimise korras pikaajalise järelmaksuga, ja 2) laenud, mis realiseeritakse ainult sularaha eest piiratud arvu tellijate hulgas, kes omavad suhteliselt kõrgeid isiklikke hoiuseid.

Saksa fašismi vastu peetud Suure Isamaasõja alguseks olid käibel järgmised massilised laenud: teise viisaastaku laen (neljanda aasta väljalase) [1], lasti välja 1936. aastal; NSV Liidu riigikaitse tugevdamise laen [2], lasti välja 1937. aastal; kolmanda viisaastaku laenu neli väljalaset [3], lasti välja 1938. — 1941. a.

---

[1] LSKK 1936, nr. 38, art. 329 ja 331.

[2] LSKK 1937, nr. 40, art. 165.

[3] LSKK 1938, nr. 31, art. 189; 1939, nr. 47, art. 364; 1940, nr. 16, art. 384; 1941, nr. 14, art. 276.

Kuni 1936. aastani käibel olnud varem väljalastud laenud [4] vahetati 1936. aastal läbiviidud konversiooniga ümber teise viisaastaku laenu (neljanda aasta väljalase) [5] vastu.

4. Laenude konversioon seisneb varem-väljalastud laenude tingimuste muutmises (näiteks laenuprotsendi alandamine, laenu tähtaja pikendamine) nende laenude ümbervahetamise teel uutel tingimustel väljalastud uue laenu vastu.

Kuni 1936. aastani lasti nõukogude massilised laenud harilikult välja 10%-ga aastas ja kümneaastase tähtajaga. Teise viisaastaku rahvamajandusplaani üheks ülesandeks oli ehitusmaksuse, toodangu omamaksuse ning jaehindade alandamine. Selle sihiga, võitluse kõrval kõrge tootmistaseme ja kõige rangema kokkuhoiurežiimi eest, alandati alates 1936. aastast kahekordselt protsendimäärasid Riigipanga, pikaajaliste mahutuste pankade ja hoiukassade operatsioonide alal. Nendes tingimustes riigilaenude väljalaskmine obligatsioonide valdajaile väljamakstava kõrge protsendiga oleks olnud vastuolus edasiste võitlusülesannetega ehituse odavdamise ja omamaksuse ning jaehindade alandamise alal. Seetõttu vahetati ümber kõik varem-väljalastud laenud konversiooni korras 1936. aastal teise viisaastaku (neljanda aasta väljalase) laenu vastu, mille järgi maksti 4% aastas. Teisest küljest — kuni 1936. aastani lasti riigilaenud välja kümneaastase tähtajaga, kusjuures riik tegelikult kasutas krediiti ainult kuus-seitse aastat, kuna juba esimesest aastast algas laenude kustutamine.

Rahvamajanduse arenemise tingimustes teise viisaastaku lõpuks suurte tehaste, elektrijaamade, raudteede jms. hiiglasliku ehitamise juures ei kindlustanud laenude kustutamise kümneaastane tähtaeg küllaldaselt laenusummade efektiivset

[4] „Teine industrialiseerimise laen" (LSKK 1929, nr. 49, art. 442), laen „Viisaastak 4 aastaga" (LSKK 1930, nr. 35, art. 379); „Viisaastaku kolmanda, otsustava aasta laen" (LSKK 1936, nr. 37, art. 268), „Viisaastaku neljanda, lõpetava aasta laen" (LSKK 1932, nr. 45, art. 268) ja „Teise viisaastaku laenu" kolm väljalaset (LSKK 1933, nr. 29, art. 174; 1934, nr. 20, art. 153; 1935, nr. 24, art. 195).

[5] LSKK 1936, nr. 38, art. 329.

kasutamist ehituse finantseerimiseks. Kuue-seitsme aasta jooksul ei osutunud võimalikuks lõpetada suurimaid ehitusobjekte, rakendada neid täielikult ning saada vast-ehitatud ettevõtteist niipalju akumulatsiooni, et kustutada täielikult laenud, mille arvel need ehitustööd teostati. Seetõttu kujunes 1936. aasta konversiooni teiseks ülesandeks laenude kustutamise pikendamine 10-lt aastalt 20-le aastale. Lõpuks parandas konversioon tunduvalt tervet riigilaenude korraldust, kuna käibel-olevate laenude arvukus (seitse laenu) ja mitmesugused laenutingimused olid kujunenud ebamugavaks elanikkonnale ja raskendasid obligatsioonide valdajate teenindamist.

5. Määruses laenu väljalaskmise kohta määratakse kindlaks iga laenu algus- ja lõpptähtaeg. Laenu algustähtaeg ei ühti selle väljalaskepäevaga. Nii näiteks teise viisaastaku laen (kolmanda aasta väljalase) lasti välja 1. juulil 1940, kuid selle algustähtaega arvestatakse 1. detsembrist 1940; samast tähtajast arvestatakse ka obligatsioonidejärgne tulu. Lünk laenu väljalaskepäeva ja selle algustähtaja vahel on tingitud kehtivast korrast laenu tellimuse tasumisel. Töötajad tasuvad laenutellimusi järelmaksuga kümne kuu kestel; lähtudes sellest tingimusest määratakse laenu algustähtajaks keskmine aeg laenutellijate esimeste ja viimaste sissemaksete vahel.

Laenu lõpptähtajaks on selle täieliku kustutamise kuupäev. Alates 1936. aasta konversioonist määratakse iga laenu üldine käibeaeg, s. o. aja kestus laenu algustähtpäevast kuni lõpptähtpäevani, 20 aasta peale. Kogu selle perioodi kestel toimub laenu järkjärguline kustutamine. Seetõttu, tingituna laenutingimustest, on kogu riigi poolt saadud summa tegelik kasutamisaeg tunduvalt lühem kui laenu üldine käibeaeg ning moodustab praegu käibel olevate laenude alal 12—13 aastat.

Riigilaenude obligatsioonide valdamine ja tulud laenudest on vabastatud kõigist üldriiklikest ja kohalikest maksudest ja lõivudest. See soodustus kehtestatakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega iga laenu väljalaske kohta. Seoses sellega ei võeta riigilaenude obligatsioone arvesse riigilõivu suuruse kindlaksmääramisel pärimisõigust tõenda-

vate tunnistuste väljaandmisel ning neid ei arvata pärimise teel ülemineva vara väärtuse hulka. Obligatsioonide pärimise õigust tõendavate tunnistuste väljaandmise eest, muu pärimise teel ülemineva vara puudumisel, võetakse riigilõivu 10 rbl. suuruses tunnistuselt, sõltumatult obligatsioonide summast [6].

6. Oma struktuurilt omavad riigilaenud mitmekesiseid vorme. Laen võib olla struktuurilt ühtne või koosneda kahest iseseisvast väljalaskest, mis omavad erinevaid vorme. Laenu kahe väljalaske olemasolul võib mõlemail olla ühesugune või kummalgi erinev otstarve. Sellest lähtudes jagunevad kõik käibelolevad laenud (peale erilaenude riiklike ja kooperatiivsete asutiste ja organisatsioonide summade mahutamiseks) järgmistesse liikidesse:

a) laenud, mis koosnevad kahest iseseisvast väljalaskest, millest kummalgi on ühesugune otstarve. Nende laenude hulka kuuluvad: teise viisaastaku laen (neljanda aasta väljalase), NSV Liidu riigikaitse kindlustamise laen ja kõik kolmanda viisaastaku laenu väljalasked. Igaüks neist laenudest koosneb kaotuseta väljalaskest ja protsendilisest väljalaskest, mis erinevad oma struktuurilt ja tingimustelt, kusjuures aga iga laenu mõlemad väljalasked kuulusid mahutamisele elanikkonna hulgas, laenutellijate valikul.

b) laenud, mis koosnevad kahest iseseisvast väljalaskest, millest kummalgi on erinev otstarve; selle laenurühma moodustavad 1942.—1944. a. sõjalaenud, mis koosnevad võiduväljalaskest ja protsendilisest väljalaskest, kusjuures võiduväljalasked on määratud mahutamiseks elanikkonna hulgas, protsendilised aga kolhooside ja tööndusliike artellide vahel;

c) laenud, mis omavad ühtset vormi; säärase laenuna esineb 1938. aasta sisevõidulaen [7].

Selle laenu väljalaskmisel viidi läbi konversioon ning sel ajal käibel olnud, varem väljalastud analoogiliste laenude

[6] NSV Liidu RRK 2. augusti 1943. a. käskkiri nr. 492.
[7] LSKK 1938, nr. 22, art. 144.

ümbervahetamine, kusjuures protsendid nende laenude alal alandati 10-lt 3-le ning kustutustähtaeg pikendati 10-lt aastalt 20-le aastale [8].

Kõik „a" ja „b" all loetletud laenud mahutati põhiliselt tellimise korras, kusjuures tellijail võimaldati tasuda omandatavate obligatsioonide väärtus järelmaksuga. 1938. a. sisevõidulaen mahutati ainult obligatsioonide müügi korras hoiukassade kaudu sularaha eest.

Laenu ühe või teise mahutamisviisi kindlaksmääramine sõltub vahendite iseloomust, mis peavad olema mahutatud laenudesse. Tellimise teel, obligatsioonide väärtuse tasumisega järelmaksu korras, mahutatakse peamiselt laenud, mis on määratud töötajate laiade masside haaramiseks, arvestades nende poolt obligatsioonide väärtuse tasumist oma jooksvaist töötasudest ning tuludest, kusjuures laenutellimusi võetakse kindlaksmääratud, harilikult lühikese tähtaja jooksul. Obligatsioonide müük sularahas esineb nende laenude mahutamisviisina, mis on määratud peamiselt elanikkonna juba kogutud, olemasolevate hoiuste kaasatõmbamiseks, kusjuures obligatsioonide müük toimub reeglikohaselt laenu käibeaja kestel.

Laenu mahutamine tellimise teel järelmaksu korras ei võta kodanikelt õigust sama laenu obligatsioonide omandamiseks sularaha eest niihästi eeltellimise perioodil kui ka laenu kogu käibeaja kestel.

7. Iga laenu oluliseks tingimuseks on tulu suurus, mis makstakse riigi poolt obligatsioonide valdajaile. Tulu ulatus, mis makstakse välja mitmesuguste käibelolevate riigilaenude järgi, moodustab 2, 3 ja 4% [9].

---

[8] Konverteeriti ja vahetati ümber 1929., 1930., 1932. ja 1935. a. võidulaenud.

[9] Laenud, mis on välja lastud 4%-ga aastas — teise viisaastaku laen (neljanda aasta väljalase), NSV Liidu kaitse tugevdamise laen, kolmanda viisaastaku laenu neli väljalaset ja 1942.—1944. a. sõjalaenude võiduväljalasked; laenud, mis on välja lastud 3%-ga aastas — 1938. a. sisevõidulaen; laenud, mis on välja lastud 2%-ga aastas — 1942.—1944. a. sõjalaenude protsendilised väljalasked.

Laenuprotsendi suurus määratakse riigi poolt kindlaks sõltuvalt riigi krediidioperatsioonide protsendimäärade üldtasemest ning arvestades vajadust luua küllaldast huvitatust obligatsioonide omandajate seas laenutulude vastu.

Kindlaksmääratud laenuprotsent määrab igal aastal riigi poolt väljamakstavate laenutulude üldsumma, kusjuures nende tulude väljamaksmise vormid või viisid võivad olla mitmesugused.

Laenutulu väljamakse lihtsaimaks vormiks on protsendiline vorm. See seisneb selles, et rangelt kindlaksmääratud tähtaegadel makstakse iga obligatsiooni järgi välja ühesugune tulu kindlaksmääratud protsendi ulatuses obligatsiooni nominaalväärtusest. See tulu makstakse, olenevalt laenu tingimustest, kas korraga iga laenu väljalaskmisest möödunud aasta eest või igal poolaastal, kas igakvartaliliselt või igakuuliselt. Laenude protsendiliste väljalasete järgi, mis käesoleval ajal on käibel, makstakse protsenditulu üks kord aastas.

Arvelduste tarvis protsendiliste obligatsioonide omanikega neile protsenditulu väljamaksmiseks on iga obligatsiooni juures vastav arv kuponge. Iga kupong eraldatakse obligatsiooni küljest selle tasumise tähtaja saabumisel ning see annab õiguse kindlaksmääratud aastatulu saamiseks.

NSV Liidu riigilaenude tulude väljamaksmise põhivormiks on võiduvorm. Selle olemus seisneb selles, et tulu ei maksta ühetaoliselt kõigi obligatsioonide järgi, nagu see on laenu protsendilise vormi puhul, vaid võitude näol, mis loositakse kõikide obligatsioonide vahel kogu käibeaja kestel. Seejuures määratakse laenutingimustes juba varem kindlaks, missugune arv võite, millises suuruses ja milliseil tähtaegadel loositakse välja kõikide obligatsioonide vahel.

Laenutulude väljamaksmisel võitudena on omakord hulk eriliike. Üks neist on kaotusteta laenu vorm. Selle iseärasus seisneb selles, et laenutingimustega garanteeritakse võidu langemine laenu käibeaja jooksul igale obligatsioonile. See kindlustatakse sellega, et laenu võitude üldhulk laenu kogu

käibeaja jooksul vastab väljalastud obligatsioonide koguarvule, kusjuures obligatsioonid, milliseile on langenud võit, ei võta enam osa järgnevaist loosimistest. Laenutingimused määravad kindlaks igal aastal väljaloositavate võitude arvu ja suuruse. Sellistena esinevad teise viisaastaku laenu (neljanda aasta väljalase), NSV Liidu kaitse tugevdamise laenu ja kolmanda viisaastaku laenu kaotusteta väljalasked.

Laenutulude väljamaksmise võiduvormi teise eriliigina esineb selline vorm, kus ei võida kõik väljalastud obligatsioonid, vaid ainult osa neist, s. t. laenutingimustega ei määrata ette mitte üksnes, millal ning mis suuruses makstakse välja tulu selle või teise obligatsiooni järgi, vaid ei garanteerita ka iga obligatsiooni järgi tulu saamist. Sellise vormi puhul kõrgenevad tunduvalt võitude arvu vähenemise arvel võitude suurused, võrreldes kaotusteta laenude vormiga. Selle vormi kohaselt tasutakse tulu 1942.—1944. a. sõjalaenude võiduväljalasete alal, samuti ka tulud 1938. a. sisevõidulaenu järgi.

Laenu võiduvormi puhul makstakse tulu välja võitude väljaloosimise teel. Iga laenu kohta korraldatakse selle tingimustes kindlaksmääratud arv võitude tiraaže, kusjuures igas tiraažis loositakse välja teatud arv võite. Tiraaži ülesanne seisneb selles, et loosimise teel kindlaks määrata, millised kõigist käibelolevaist obligatsioonidest võidavad ning millised antud tiraaži kohta määratud võitudest langevad iga võitnud obligatsiooni peale.

Võitude tiraažide läbiviimise kord reglementeeritakse NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhendiga ning eeskirjadega, millised antakse iga laenu kohta. Tiraaži läbiviimiseks organiseeritakse iga kord erikomisjon, mis koosneb NSV Liidu Rahandusministeeriumi ja ühiskondlike organisatsioonide esindajaist. Tiraaž teostatakse avalikult ning tiraaži tulemused avaldatakse ajalehtedes.

8. Laenu väljalaske tingimused määravad selle kustutamise tähtajad ja korra, s. t. tähtajad ja korra obligatsioonide välja-

ostmiseks ehk laenuvõtja poolt varem-saadud summa tagastamiseks. Kustutamisviisi järgi jagunevad kehtivad laenud mitmesse liiki.

Laenud, mis omavad kaotusteta laenude vormi, kustutatakse võitude tiraažidega. Nende laenude tingimustes on kindlaks määratud, et võidusumma hulka on arvatud ka võitnud obligatsiooni väärtus; järelikult, võidu väljamaksmisel kustutatakse (ostetakse välja) obligatsioon automaatselt, ning et laenu käibeaja kestel kõik obligatsioonid tingimata võidavad, kustutatakse kõik obligatsioonid veel enne käibeaja lõppu.

Sõjalaenude võiduväljalasked kustutatakse segakorras. Obligatsioonid, millele langevad võidud, kustutatakse võitude tasumisel, sest et võidusumma sisaldab ka obligatsiooni nominaalväärtuse. Ülejäänud obligatsioonid kustutatakse eriliste kustutustiraažide kaudu, mis toimuvad igal aastal pärast viie aasta möödumist laenu väljalaskmisest arvates. Igas kustutustiraažis määratakse loosimise teel kindlaks, millised obligatsioonid möödunud võidutiraažidel mittevõitnute hulgast kuuluvad kustutamisele (väljaostmisele). Sel puhul on laenutingimustes kindlaks määratud igas tiraažis kustutamisele kuuluvate obligatsioonide üldsumma.

Samuti on segakord ette nähtud 1938. aasta sisevõidulaenu kustutamisel. Obligatsioonid, millele langevad võidud, kustutatakse — nagu teistelgi laenudel — võitude väljamaksmisega. Selle laenu ülejäänud obligatsioonid, s. t. obligatsioonid, millele laenu käibeaja lõpuni ei lange võite, kuuluvad selle tähtaja möödumisel väljaostmisele.

Kõigi laenude käibelolevad protsendilised väljalasked kustutatakse kustutustiraažidega, millede läbiviimine on ette nähtud laenu käibeloleku viimase viie aasta jooksul.

Võitude ja kustutatud obligatsioonide väärtuse, samuti kupongide järgi protsenditulu kättesaamiseks määratakse laenutingimustes kindel tähtaeg, mille möödumisel väljamaksmiseks mitte esitatud obligatsioonid ja kupongid kaotavad jõu ega kuulu tasumisele. Käesoleval ajal kehtib ses suhtes kõigi laenude osas ühtne kord. Iga obligatsioonivaldaja on õigusta-

tud kätte saama tema obligatsioonidele langenud võidud, samuti esitama tasumiseks kupongid ning kustutustiraaži sattunud obligatsioonid kogu laenu käibeaja jooksul ja täiendava üheaastase soodustusaja kestel, arvates laenu käibeaja möödumisest.

9. Laenutingimuste olulise elemendina esineb küsimus obligatsioonide väärtusest. Nõukogude laenude massilisus, kõige laiemate elanikkonnakihtide osavõtt nendest tingib obligatsioonide väljalaskmise mitmesuguses väärtuses. Arvelduskorra kaalutlustel, samuti obligatsioonide arvestamise lihtsustamise eesmärgil loetakse teatud väärtusega obligatsioonid (kõikide massiliste laenude alal — sajarublased obligatsioonid, 1938. aasta sisevõidulaenu alal aga — obligatsioonid 200 rbl. väärtuses) põhiobligatsioonideks, kusjuures väiksema väärtusega obligatsioonid on põhiväärtusega obligatsiooni osad, kuna suurema väärtusega obligatsioonid kujutavad endast vastava hulga põhiväärtusega obligatsioone, omades ka niipalju numbreid; nii on kolmanda sõjalaenu võiduväljalaske alal käibel obligatsioonid 500, 200, 100, 50 ja 25 rubla väärtuses. Põhiline neist on sajarublane obligatsioon. Sellele omistatakse üks number. 500-rublane obligatsioon kujutab endast viis sajarublast obligatsiooni ning omab viis numbrit; sellisele obligatsioonile langeb korraga viis võitu, sest et võidud langevad iga seeria kõigile obligatsioonidele.

50- ja 25-rublased obligatsioonid moodustavad vastavalt $^1/_2$ ja $^1/_4$ osa sajarublasest obligatsioonist ning annavad õiguse saada $^1/_2$ või $^1/_4$ osa võidust, mis on langenud sajarublasele obligatsioonile.

10. Riigilaenude obligatsioonid esinevad esitusväärtusena, mistõttu seadus rangelt kaitseb obligatsioonide heausksete omandajate õigusi. NSV Liidu KTK ja RKN-i 16. jaanuari 1925. a. määrusega „Esituslike väärtpaberite ja pangapiletite heausksete omandajate õiguste kohta“ [10] sätestatakse, et riigilaenu obligatsioone ei või tagasi nõuda heauskselt oman-

[10] LSKK 1925, nr. 4, art. 42.

dajalt selle põhjendusega, et need olid varem kaotatud, varastatud või kuulusid riiklikule asutisele või ettevõttele ja olid seadusvastaselt võõrandatud ükskõik mis viisil. Sellest lähtudes ei võta hoiukassad vastu avaldusi obligatsioonide kaotamise või varguse kohta ja kohtulikud uurimisorganid ei või esitada hoiukassadele nõudmisi võitude väljamaksmise seistamiseks kaotatud või varastatud obligatsioonide järgi või selliste obligatsioonide esitajate kinnipidamiseks. Sellega toob riigilaenude obligatsioonide kaotus endaga kaasa nende omaniku-õiguse kaotuse nendele obligatsioonidele ja tulude saamisele nende järgi, ning obligatsioonide omanikuks tunnistatakse isik, kelle valduses need tegelikult on.

Obligatsioonide heausksete omandajate õiguste kaitse eesmärgil ei rakendata riigilaenude obligatsioonide suhtes väljakutse- ehk täävitusmenetlust kaotsiläinud esitusdokumentide alal. Vastavalt NSV Liidu Ülemkohtu seletusele võib väljakutsemenetlust rakendada ainult nende esitusdokumentide liikide suhtes, mille kohta see kord on kehtestatud eriseadustega (Vene NFSV TsPK § 234 ja teiste liiduvabariikide tsiviilprotsessi koodeksite vastavad §-d); riigilaenude obligatsioonid ei ole sääraste dokumentide hulka arvatud [11].

§ 49. Laenude mahutamise ning nende käibe tingimused ja normid.

1. Kogu töö, mis on seotud riigilaenude väljalaskmisega, mahutamisega ja kustutamisega, on pandud NSV Liidu Rahandusministeeriumile ja tema kohalikele organeile ning teostatakse hoiukassade süsteemi kaudu. Hoiukassad: a) mahutavad ühiskondlike organisatsioonide kaastööl riigilaenude obligatsioone eeltellimiste kaudu ettevõtteis, asutistes, kolhoosides ja teistes organisatsioonides; teostavad ettevõtete ja asutiste kaudu rahalisi arveldusi obligatsioonide omandajatega ning ühtlasi müüvad obligatsioone sularaha eest; b) maksavad

[11] NSVL Ülemkohtu 48. pleenumi määrus 17. sept. 1934.

välja võite obligatsioonide järgi ja protsenditulusid kupongide järgi, tasuvad kustutustiraaži läinud obligatsioonide väärtuse ja võtavad hoiule laenuobligatsioone; c) hoiavad ja käsutavad obligatsioonide varusid.

Riigilaenude alal lasub suuri ülesandeid riikliku krediidi ja säästutegevuse kaastöökomisjonidel [12], mis luuakse kõikide asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide juures. Kaastöökomisjonid teostavad laenualast selgitustööd elanikkonna hulgas, teostavad oma volinike kaudu laenutellimiste läbiviimist, kontrollivad laenualase arvelduse õigsust tellijatega, samuti laenualase arvepidamise ja aruandluse seisukorda ettevõtteis ja asutistes, jälgivad obligatsioonide ajaldist väljaandmist tellijaile ja korraldavad informatsiooni ja teadete andmist laenude alal. Oma tööd teostavad kaastöökomisjonid nende kohta antud põhimääruse alusel, mis on kinnitatud NSV Liidu KTK ja RKN-i 15. mai 1929. a. määrusega [13].

2. Laenude mahutamise tingimused ja kord määratakse NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhendiga, mis antakse iga laenu väljalaskmisel. Juhend sisaldab täpseid tingimusi, mille alusel elanikkond võib omandada laenuobligatsioone, laenu mahutamise korra ning kõikide laenu mahutamisest osavõtvate asutiste, organisatsioonide ja üksikute rahandusala aktivistide ülesanded.

Laenu mahutamine toimub rangelt vabatahtlikul alusel töötajate tellimise korras vahetult ettevõtteis, asutistes, kolhoosides ja teistes organisatsioonides, aga ka laenuobligatsioonide müügi teel sularahas. Iga eeltellija määrab ise summa ja obligatsioonide väärtuse, milliseid tema soovib omandada. Tellimise korras omandatavate obligatsioonide tasumiseks võimaldatakse 10-kuuline järelmaks.

---

[12] Venekeelne lühend „комсоды" (комиссии содействия государственному кредиту и сберегательному делу). — Tõlkija.

[13] LSKK 1929, nr. 34, art. 297, samuti NSV Liidu KTK ja RKN-i 4. novembri 1937. a. määrus riikliku krediidi ja säästutegevuse kaastöökomisjonide juhtimisest ettevõtteis, asutistes ja kolhoosides (LSKK 1937, nr. 71, art. 336).

Tellimus vormistatakse tellimislehel, millel tellija näitab ära ja kinnitab isikliku allkirjaga tellimuse summa ja obligatsioonide väärtused, milliseid ta soovib omandada. Tellimislehe täitmine võrdub tellija kohustumisega tasuda obligatsioonide väärtused, milliseid ta soovib omandada. Tellidis kindlaksmääratud tähtaegadel ja on ühtlasi korralduseks asutise või ettevõtte raamatupidamisele vastavate summade kinnipidamiseks tellija töötasust.

Tellimislehtede alusel arvestab ettevõtte või asutise raamatupidamine tellijate arvu ja tellimissumma, peab kinni tellija töötasust või saab sularahas järjekordsed sissemaksed tellimuse tasumiseks, kannab saadud summad üle Riigipanka, saab hoiukassast obligatsioonid arvete õiendamiseks lahkuvate tellijatega, samuti tellijaile kätteandmiseks peale tellimuse tasumist nende poolt ning esitab hoiukassale kindlaksmääratud aruanded laenu alal.

Kõigi tellijate suhtes kehtib tellimuse tasumise ühtne lõpptähtaeg, olenemata sellest, millal keegi laenu tellis. Järelikult, kui tellimine toimus pärast esimese osamaksu tasumise tähtaega, lüheneb vastavalt järelmaksu kestus. Samal ajal antakse igale tellijale õigus lühendada enda suhtes järelmaksu kestust ehk tasuda oma laenutellimus enne tähtaega.

NSV Liidu RKN-i 25. mai 1931. a. määruse nr. 393 kohaselt „Riigilaenude kollektiivsete tellimuste sularahata arvelduste praksise tugevdamise kohta“ [14] on ettevõtted ja asutised kohustatud laenutellimuste tasumiseks laekunud summad üle kandma sularahata arvelduse teel. Saades pangast raha palkade väljamaksmiseks on iga ettevõte või asutis kohustatud esitama samaaegselt pangale korralduse oma kontolt palkadest kinnipeetavate laenutellimis-osamaksesummade ülekandmise kohta. Laekunud laenuosamaksete ülekandmise ebaseadusliku viivitamise korral võetakse süüdlased kriminaalvastutusele.

Obligatsioonide väljaandmine tellijaile toimub ettevõtte

[14] LSKK 1931, nr. 33, art. 259.

või asutise raamatupidamise poolt üheaegselt viimase tellimisosamakse saamisega. Neil erandjuhtudel, kui ettevõtte või asutise raamatupidamine ei saa obligatsioone üksikuile laenutellijaile kätte anda või edasi saata, antakse järelejäänud obligatsioonid hoiukassasse koos tellijate isikulise nimekirjaga.

Tellijad, kes ei ole obligatsioone saanud tellimiskohas, võivad need kätte saada hoiukassast, esitades selleks ettevõtte või asutise raamatupidamise teatise tasutud osamaksete summa kohta. Obligatsioonide kättesaamise piirtähtajad määratakse kindlaks NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhendiga ja piirduvad tavaliselt aastase ajavahemikuga pärast eeltellimise lõppemist. Kuni obligatsioonide kättesaamiseni ei võta tellija osa võitude tiraažidest.

Tellijale, kes lahkub ettevõttest või asutisest enne laenualaste arvete lõpetamist, antakse obligatsioonid välja tasutud osamaksesumma ulatuses. Töökoha muutmisel võivad töölised ja teenistujad oma eeltellimist säilitada, vormistades seda uuel töökohal.

Laenude mahutamist maal viivad läbi külanõukogud kogu külaaktiivi osavõtul. Laenutellimist kolhoosnikute ja üksiktalupoegade hulgas, raha kogumist tellimuste järgi ja obligatsioonide väljaandmist tellijaile toimetavad külanõukogude erivolinikud, kuna rahalisi arveldusi volinikega teostavad maksuagendid[15], kes on selles töös aruandekohustuslikud hoiukassa ees. Volinikelt kogutud raha annavad maksuagendid üle Riigipanga osakondadele.

3. Riik kindlustab kõigile oma kreeditoridele võimaluse saada ajaldi ning täielikult tulusid laenude alal, täites täpselt oma kohustused laenude alal. Põhiväärtusega obligatsioonile langenud mitte üle 200 rubla suuruste võitude väljamaksmist teostavad kõik hoiukassad. 500 rbl. suurused võidud ühele põhiväärtusega obligatsioonile maksavad välja I järgu hoiukassad, tsentraal- ja rajoonihoiukassad iseseisvalt, kuna

[15] Eesti NSV-s — abimaksuinspektorid. — Toim. märkus.

1000 rbl. suurused ja suuremad võidud — ainult pärast obligatsiooni eelkontrolli Riiklike Hoiukassade ja Riikliku Krediidi Peavalitsuses [16].

Võitude väljamaksmise aluseks on ametlikud tabelid, mis avaldatakse ajalehes „Pravda", NSV Liidu töörahva saadikute nõukogude teatajas „Izvestija", „Trud" ja tiraaži teostamiskoha kohalikus ajalehes, samuti võitude tabelid, mida annavad välja üksikute trükistena Riiklike Hoiukassade ja Riikliku Krediidi Peavalitsus. Võitude väljamaksmine algab pärast ajalehe numbri ilmumist, mis järgneb numbrile, milles oli trükitud ametlik tabel. See võimaldab arvestada avaldatud tabelis võimalike trükivigade parandusi.

Võidud makstakse välja obligatsiooni esitamisel, millele langes võit. Võitnud obligatsioonid võetakse vastu võidu väljamaksmiseks tähtaegade jooksul, mis on kindlaks määratud iga laenu väljalaske tingimustes. Obligatsiooni võidakse vastu võtta võidu väljamaksmiseks juhul, kui see omab vajalikke kehtivustunnuseid. Kehtivaks loetakse obligatsioon, millel on rikkumatult säilinud laenu ja selle väljalaske nimetus, obligatsiooni sõnadesmärgitud väärtus, seeria number ja obligatsiooni number, samuti kui tal ei ole võltsingu- või varemtoimunud väljamakse jälgi (mulgustusmärgid, kustutustempel jne.) ning kui ta ei koosne mitmele obligatsioonile kuuluvaist osadest. Kasvõi üheainsa nende tingimuste rikkumise korral tunnistatakse obligatsioon kehtetuks. Obligatsioonid, mis kutsuvad esile kahtluse nende kehtivuses, saadetakse ekspertiisiks Riiklike Hoiukassade ja Riikliku Krediidi Peavalitsusele.

Ilmselt võltsitud obligatsioonid võtavad hoiukassad ära nende esitamisel. Selle kohta koostatakse akt, millest üks eksemplar ühes võltsitud obligatsioonidega antakse üle miilitsaorganeile. Obligatsioonide võltsimises süüdlased võetakse

---

[16] Üksikuile suurte linnade tsentraalhoiukassadele on antud õigus välja maksta iseseisvalt võite 1000 rbl. suuruses, saates obligatsioonid Riiklike Hoiukassade Peavalitsusse järelkontrolliks.

kriminaalvastutusele. Vastavalt NSV Liidu Ülemkohtu Pleenumi 2. jaanuari 1936. a. määrusele karistatakse obligatsioonide võltsimises süüdi olevaid isikuid, isegi kui võltsing kannab ühekordset iseloomu, vabadusekaotusega mitte alla kahte aastat; kui aga võltsinguid toimetavad organiseeritud grupid või üksikisikud, kuid süstemaatiliselt, siis karistatakse sääraste kuritegude sooritajaid Vene NSFV Kriminaalkoodeksi § 59[8] või teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksite vastavate paragrahvide järgi kuni mahalaskmiseni[17].

Obligatsioonid, mille järgi on võidud välja makstud, kustutavad hoiukassad tembeldamise teel, samuti selle koha mulgustamisega, kus on tähendatud obligatsiooni nominaalväärtus. Sellega kõrvaldatakse võimalus obligatsiooni teiskordseks käibelelaskmiseks ja välditakse obligatsiooni kuritarvitamise võimalus. Vastavalt obligatsioonide esituslikule iseloomule ei registreerita võitude saajate nimesid ja võidusaajalt ei nõuta passi või isikuttõendava dokumendi esitamist.

Võitude väljamaksmist, samuti nagu oma teisigi operatsioone, peavad hoiukassad saladuses. Hoiukassad ei anna kellelegi mingisuguseid teatisi üksikisikuile võitude järgi toimunud väljamakseist. Erand on tehtud ainult kohtulike uurimisorganite suhtes, kes võivad selliseid teatisi nõuda, kuid ainult kriminaalasjus. Saladuse avaldamise eest kannavad selles süüdiolevad hoiukassade töötajad kriminaalvastutust.

Protsendiliste väljalasete obligatsioonide kupongide järgi teostavad väljamakseid kõik hoiukassad, keda teenindavad koosseisulised töötajad, samuti agentuurid, kellele on see lubatud kohaliku hoiukassade ja riikliku krediidi valitsuse poolt. Kupongide järgi teostatakse väljamakseid mitte enne igal kupongil tähendatud tähtaega. Kupongid loetakse kehtivaks tingimustel, kui nendel ei ole võltsimis- või varem-toimunud tasumise jälgi, kui nad ei ole kokku kleebitud üksi-

---

[17] Surmanuhtlus kaotati NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 26. mai 1947. a. seadlusega „Surmanuhtluse kaotamise kohta". — Toim. märkus.

kuist osadest ja neil on rikkumatult säilinud laenu ja selle väljalaske nimetus, kupongi väärtus (numbritega) ja väljamakse tähtaeg.

Obligatsioonide kaotamise või varguse vältimiseks võtavad hoiukassad neid hoiule. Obligatsioonid hoitakse hoiukassades kuni nende nõudmiseni omaniku poolt, kuid mitte üle laenu täielikuks kustutamiseks määratud tähtaja. Oma obligatsioonid hoiukassasse hoiule andnud isikud säilitavad õiguse tulu saamisele nende obligatsioonide järgi. Obligatsioone võtavad hoiule tsentraal- ja rajoonihoiukassad, samuti need esimese järgu hoiukassad, kellele on lubatud selliste operatsioonide teostamine.

Võttes obligatsioone hoiule, annab hoiukassa välja kas nimelise või esitusliku hoiutunnistuse. Hoiutunnistuses näidatakse laenu nimetus, obligatsioonide seeriad, numbrid, väärtus ja kogusumma, ning protsendiliste väljalasete obligatsioonide suhtes ka viimase kupongi number. Obligatsioone, mis on hoiule võetud nimeliste hoiutunnistuste järgi, kontrollivad hoiukassad peale igat tiraaži võitude tabelite järgi ning teatavad omanikele obligatsioonidele langenud võitudest.

Hoiukassad on vastutavad nende poolt hoiulevõetud obligatsioonide rikkumatuse ja puutumatuse eest. Nimelise hoiutunnistuse kaotamise puhul annab obligatsiooni omanik sisse kirjaliku avalduse, mille alusel hoiukassa, peale kontrollimist oma dokumentide järgi, annab temale välja uue hoiutunnistuse. Obligatsioonide saamise õigus esitusliku hoiutunnistuse kaotsimineku puhul võidakse taastada ainult kohtu kaudu väljakutsemenetluse korras.

Kõik andmed obligatsioonide hoiulevõtmise kohta hoitakse saladuses. Teatisi hoiulevõetud obligatsioonide kohta võivad hoiukassad välja anda ainult omanikule endale, samuti kohtu- ja uurimisorganeile menetluses olevais kriminaalasjus. Hoiukassadesse hoiuleantud obligatsioone ei või kasutada ilma nende omaniku nõusolekuta mingisuguste omaniku kohustuste kustutamiseks. Kohtu- ja uurimisorganeil on luba-

tud arestida või pöörata sissenõudmine obligatsioonidele ainult seoses kriminaalmenetlusega.

Hoiukassasse hoiuleantud obligatsioone võib ilma notariaalse vormistuseta pärandada igale isikule või mitmele isikule obligatsioonide omaniku suval; samuti võib obligatsioone pärandada riiklikele ja ühiskondlikele organisatsioonidele.

4. NSV Liidu KTK ja RKN-i 20. juuli 1936. a. määrusega [18] anti alates 1. märtsist 1937 kõigile obligatsioonide valdajaile õigus panditada obligatsioone hoiukassale laenu saamiseks 30% ulatuses obligatsioonide nominaalväärtusest tähtajaga kuni kuus kuud. Laenu kasutamise aja kestel ei võtnud obligatsioonide valdaja osa võitude tiraažidest, mistõttu panditatud obligatsioonid kaotasid isikulise kuuluvuse ning laenu kustutamisel anti välja sama laenu teised obligatsioonid.

Hoiukassad toimetasid laenuoperatsioone liidueelarve summade arvel. Isamaasõja algusest on laenude väljaandmine ajutiselt katkestatud ja hoiukassad toimetavad ainult operatsioone varem-väljaantud laenude kustutamise alal.

Andes välja laene jätsid hoiukassad endale laenu kindlustuseks antud obligatsioonid, kusjuures laene saanud isikud kaotasid õiguse saada tulusid panditatud obligatsioonidelt. Seoses sellega maksti protsendilise väljalaske obligatsioonide pandist väljaandmisel laenusaajale välja protsenditulu, mis oli kasvanud panditatud obligatsioonide küljes olnud jooksva kupongi järgi kuni laenu saamise päevani, ning samal ajal nõuti temalt sisse protsendid, mis olid kasvanud pandist väljaantavate obligatsioonide järjekordse kupongi järgi kuni laenu kustutamise päevani.

Laenu kasutamise eest peeti ette kinni protsendid laenusummast selle aja eest, mille peale laen välja anti. Laenu ennetähtaegsel tasumisel tagastas hoiukassa protsendivahe; kui aga laenusaaja kasutas laenu pikema aja kestel kui see, mille eest olid ette tasutud protsendid, nõuti temalt laenu kustutamisel sisse täiendavalt tasumisele kuuluvad protsendid.

---

[18] LSKK 1936, nr. 38, art. 330.

Obligatsioonide vastuvõtmisel pandiks andis hoiukassa igale laenusaajale pandikviitungi. Pandikviitungi kadumisel ei kaotanud laenusaaja õigust panditatud obligatsioonide kättesaamisele, sest et kviitung oli nimeline; laenusaaja kirjaliku avalduse põhjal anti talle välja uus kviitung.

5. NSV Liidu riigilaenude obligatsioonide väljaviimine ja saatmine välismaale võimaldatakse ainult NSV Liidu Rahandusministeeriumi poolt väljaantud lubade alusel. NSV Liidu Rahandusministeerium annab neid lubasid välja juhtudel, kui obligatsioonid on omandatud NSV Liidu territooriumil ning nende eest on tasutud välisvaluutas transferdiga välismaalt või maksekäsundiga välismaale või kui nad on omandatud välismaal tasumisega välisvaluutas, ning lõpuks — kui obligatsioonid viiakse või saadetakse välismaale riiklike või kooperatiivsete asutiste ja ettevõtete poolt nende kasutamiseks välismaiste pankade ja firmade poolt avatavate krediitide tagatisena jne.

Välismaale väljaviimiseks või saatmiseks lubatud obligatsioonid varustatakse NSV Liidu Riigipanga täiendava sertifikaadiga, mis tõestab välismaise obligatsioonivaldaja õigust nõuda nende järgi arvelduste korraldamist välisvaluutas kõigi kindlaksmääratud laenutingimuste kohaselt. Obligatsioonide väljaveo ja ülekandmise korra rikkumine toob kaasa salakaubaveo eest ettenähtud vastutuse [19].

[19] LSKK 1928, nr. 18, art. 152; 1930, nr. 9, art. 103 ja nr. 57. art. 600.

IV OSA.

NSV LIIDU EELARVEÕIGUS.

14. peatükk.

NSV Liidu eelarvekorraldus.

§ 50. NSV Liidu eelarve olemus ja tähtsus. § 51. NSV Liidu eelarveõigus. § 52. NSV Liidu eelarvesüsteem.

§ 50. NSV Liidu eelarve olemus ja tähtsus.

1. NSV Liidu finantssüsteemis omab NSV Liidu riigieelarve keskset kohta.

NSV Liidu riigieelarve on seadusandlikus korras kinnitatud riigi finantsplaan rahaliste vahendite põhifondi kujundamiseks, mis on vajalikud sotsialistlikule riigile tema funktsioonide teostamiseks, ja nende vahendite suunamiseks kooskõlas rahvamajandusplaaniga Nõukogude riigi majanduslik-organisatoorseks ja kultuurilis-kasvatuslikuks tegevuseks, sotsialistliku omandi kaitseks ja riigi sõjaliseks kaitseks väliskallaletungi vastu.

Eelarves ühinevad üheks tervikuks kõik finantskanalid, mille kaudu Nõukogude riik koondab seadusega kindlaks määratud tulud oma funktsioonide täitmiseks vajalikku rahaliste vahendite fondi ja mille kaudu toimub nende vahendite jaotamine NSV Liidu rahvamajandusharude, kultuuriasutiste, halduse ja riigikaitse finantseerimiseks.

NSV Liidu riigieelarve kindlustab rahaliste ressurssidega laiendatud sotsialistliku taastootmise, riigi ühiskondliku rik-

kuse suurenemise, töötajate materiaalse ja kultuurilise taseme järjekindla tõusu, NSV Liidu sõltumatuse kindlustamise ja tema kaitsevõime tugevdamise.

NSV Liidu riigieelarve kajastab eredalt NSV Liidu sotsialistlikku olemust, mille majandusliku aluse moodustavad sotsialistlik majandussüsteem ja tööriistade ning tootmisvahendite sotsialistlik omand.

NSV Liidu riigieelarve sotsialistlik iseloom väljendub tema direktiiv-plaanilises olemuses, tuluallikais, kulude suunamises ja kogu NSV Liidu eelarvesüsteemi korralduses.

Kõik NSV Liidu riigieelarve tulude- ja kulude-osa koostiselemendid nagu kogu NSV Liidu majanduslik elugi määratakse ja suunatakse riikliku rahvamajandusplaaniga (NSV Liidu Konstitutsiooni § 11).

Riigieelarve kui finantsplaan omab rangelt direktiivset iseloomu. „Meie plaanid," ütleb seltsimees Stalin, „on mitte plaanid-prognoosid, mitte plaanid-oletused, vaid plaanid-direktiivid, mis on kohustuslikud juhtivaile organeile ning mis määravad meie majandusliku arengu suuna tulevikus kogu maa mastaabis" [1].

Oma tulude osas tugineb NSV Liidu riigieelarve, nagu me nägime eespool, tuludele sotsialistlikust majandusest. Nõukogude eelarve tulude aluseks on sotsialistlike ettevõtete kasvav tootmine, töötootlikkuse tõus, omamaksuse alanemine ja ettevõtete rentaabluse kasv.

NSV Liidu riigieelarve on põhiliseks ning otsustavaks allikaks kõigi laiendatud sotsialistliku taastootmise tähtsaimate elementide finantseerimisel. 120,1 miljardist rublast, mis suunati sotsialistlikuks ülesehituseks esimese viisaastaku plaani järgi, langes 84,1 miljardit rubla ehk 70% riigieelarvele; 474 miljardist rublast, mis moodustas teise viisaastaku finantsplaani, mobiliseeris 384 miljardit rubla ehk 76,8% eel-

[1] Сталин, Политический отчет ЦК XV съезду ВКП(б), Партиздат, 1936, lk. 40.

arve. Kolmandal viisaastakul tõusis eelarve osa rahvamajandusplaani täitmisel veelgi kõrgemale.

NSV Liidu riigieelarvesse koondatavad sotsialistliku majanduse tulud ja elanikkonna vahendid tagastatakse rahvamajandusele, loovad uusi sotsialistlikke ettevõtteid, kindlustavad riigi tootmisjõudude laialdast arengut, rahvatulu kasvu, tööjõu taastekkimist ja tema kvalifikatsiooni tõusu ning töötajate kultuurilise ja materiaalse taseme tõusu. Teisel viisaastakul NSV Liidu riigieelarve kulude üldsummast — 372,5 miljardist rublast — suunati rahvamajanduse ja sotsiaalkultuuriliste ürituste finantseerimiseks 278 miljardit rubla ehk 75% kõigist kuludest. Kinnitatud eelarvete järgi kolmanda viisaastaku nelja aasta kohta (682,5 miljardit rubla) suunati nendeks otstarveteks üle 60%.

Ühes sellega on NSV Liidu riigieelarve NSV Liidu sõltumatuse sõjalise kaitse finantseerimise põhiliseks allikaks. NSV Liidu 1941. a. riigieelarve järgi oli riigikaitseks kinnitatud 71 miljardit rubla ehk 32,9%, kuid 1945. a. — Suure Isamaasõja viimasel aastal — 137,9 miljardit rubla ehk 44,8%.

2. NSV Liidu riigieelarve koostatakse sääraselt, et ta ei hõlma riikliku majanduse kõiki tulusid ja kulusid. Eespool me juba tähendasime, et isemajandavate riiklike ettevõtete ja organisatsioonide osas jäetakse kasum põhiliselt ettevõtete endi käsutusse ja suunatakse sotsialistliku taastootmise laiendamise vajadusteks (kapitaalmahutused, käibevahendite suurendamine); ainult kasumite ülejääk peale plaaniliste mahutuste katmist antakse riigi üldressurssidesse kasumieraldiste näol. Vastupidi, omade vahendite puudumisel plaaniliste mahutuste katmiseks finantseeritakse ettevõtteid eelarvest puuduva summa ulatuses. Sellega luuakse ettevõtete otsene materiaalne huvitatus sotsialistliku rentaabluse suhtes ning vahetu sõltuvus majandusorganite finantsseisundi ja nende töötulemuste vahel neile määratud plaanide täitmisel.

Ettevõtete kasumite jaotamine nende suunamise järgi ja ettevõtete suhtluste määramine riigieelarvega teostatakse ettevõtete finantsplaanides (tulude-kulude bilanssides). Nendes

plaanides kasumieraldised ja assigneeringud eelarvest ei kujuta endast lihtsat liidetavate rida, vaid esinevad aktiivsete ja organiseerivate teguritena.

Et kindlustada sotsialistliku ülesehituse kõrget tempot, tugevdada selleks otstarbeks tulude allikaid ja teostada maksimaalset kokkuhoiurežiimi kuludes, määrab eelarve finantsplaanide järgi oma assigneeringud ja kasumist eraldamise määrad üksnes peale üksikasjalikku kontrollimist, kas on ammendavalt ära kasutatud majandusorganisatsioonide omad ressursid ja reservid niihästi nende rentaabluse tõstmise kui ka kulude kokkuhoiurežiimi läbiviimise suhtes.

NSV Liidu riigieelarve on juhtivaks ning koordineerivaks teguriks kõigi finantsplaanide suhtes. Tema aktiivsel mõjul kujundatakse need plaanid, määratakse majandusharude finantskohustused riigi ees ja finantseerimise suurus riiklikest vahendeist. Selles mõttes on NSV Liidu riigieelarve kogu NSV Liidu finantsmajanduse põhiteljeks, kooskõlas partei ja valitsuse finantspoliitikaga määratakse tema kaudu eelolevaks majandusaastaks finantsrežiim sotsialistliku majanduse kõigile harudele.

Seoses ressursside mobiliseerimisega ja finantseerimisega koonduvad NSV Liidu riigieelarvesse niidid kogu NSV Liidu majandusliku ja kultuurilise ülesehituse alalt. Eelarve täitmises peegelduvad riikliku rahvamajandusplaani kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete näitude täitmise kokkuvõtted. Sotsialistlike ettevõtete kohustuste täitmise käik maksete alal eelarvesse (käibemaks, kasumist eraldamine jm.) kajastab nende tootmisprogrammide, omamaksuse alandamise ja kasumite kogumise ülesannete täitmise taset. Samal ajal finantseerimiste maht eelarvest näitab omalt poolt tootmisplaanide realiseerimise taset, sest et vahendeid eelarvest ei anta kinnitatud plaani järgi huupi, vaid plaani tegeliku täitmise kohaselt (käibevahendite täiendamiseks, kapitaalmahutusteks jm.) ning kooskõlas finantseeritavate asutiste tegeliku võrgu ja nende poolt teenindavate kontingentide (sotsiaal-kultuurilised asutised) olemasoluga.

Seepärast annavad nii finantseerimine eelarvest kui ka sotsialistlike ettevõtete poolt nende kohustuste täitmine eelarve ees kõik vajalikud materjalid aktiivse finantskontrolli organiseerimiseks ja teostamiseks rahvamajandusplaani täitmise üle. Eelarve järgi kinnitatud tulude ja kulude sihtmäärangute mittetäitmine signaliseerib selgesti puudustest ettevõtete ja asutiste töös, aga aruandeliste ning operatiivandmete analüüs avastab nende põhjused ja juhib abinõudele, mida vastavad organisatsioonid peavad tarvitusele võtma nende puuduste kõrvaldamiseks. Selles suhtes on eelarve aktiivseks teguriks võitluses rahvamajandusplaani täitmise eest ning tugevaks hoovaks sotsialistliku majanduse riiklikul haldamisel.

Silmas pidades NSV Liidu riigieelarve suurimat rahvamajanduslikku ning poliitilist iseloomu, vaatab selle läbi ja kinnitab NSV Liidu Ülemnõukogu, kes samaaegselt kinnitab ka seaduse riigieelarve kohta vastavaks aastaks. Seega allutatakse NSV Liidu riigieelarve kõik elemendid kogu NSV Liidu ühistele eesmärkidele ja ülesannetele ning suurendatakse tohutul määral eelarve autoriteeti ja efektiivsust kõigi rahvamajandusharude finantsplaanide suhtes. Ühes sellega luuakse alus rangeima eelarvedistsipliini ja erilise eelarverežiimi sisseseadmiseks nii vahendite kogumise kui ka nende kulutamise alal.

Eelarvedistsipliin kindlustab kõigi eelarves kinnitatud tulude ammendavat ning ajaldist laekumist ja riiklike ressursside kasutamist kulude suunamise ja mahu osas täpses vastavuses eelarvega. Eelarveliste ressursside kogumisel rakendatakse peamiselt kohustuslike maksete vormi, millede tasumatajätmisele järgneb riiklik sanktsioon (vaieldamatu või kohtulik sissenõudmine, distsiplinaar- ja kohtulik vastutus). Kulude suhtes, mis — erinevalt krediteerimisest — tehakse eelarve järgi tagastamatult, seatakse sisse süstemaatiline finantskontroll vahendite seadusliku ning säästliku kulutamise üle.

3. Seadusandlikus korras kinnitatud eelarve omab mõnesuguseid õiguslikke iseärasusi. Üheks neist iseloomustavaist

iseärasustest on kõigepealt eelarve perioodilisus. Eelarve kinnitatakse täpselt kindlaksmääratud ajavahemikuks — aastaks, mille möödumisel lõpeb ta kehtivus ja jõustub uus eelarve, mis on vastu võetud järgnevaks aastaks.

Eelarve kui riiklik finantsplaan omab õiguslikku tähendust riiklike haldusorganite ja alamalseisvate võimuorganite suhtes ning suunab nende finantstegevust. Üksikkodanike suhtes ei ole eelarve ei õiguste ega kohustuste allikaks, sest et need tulenevad üksnes vastavast seadusandlusest.

Eelarve koostatakse kehtiva seadusandluse alusel; kui aga eelarve läbivaatamise ja kinnitamise menetluse käigus tekib vajadus võtta temasse selliseid tulusid või kulusid, mille alused ei ole kehtivate seadustega ette nähtud või nõuavad nende muutmist, siis üheaegselt eelarvega kinnitatakse ka vastavad seadusandlikud aktid.

Kinnitatud eelarve paneb tulude suhtes riigi haldusorganeile ja alamalseisvaile riigivõimuorganeile kohustuse täielikult ning ajaldi koguda üksikute tuluallikate kohta antud seadusandluse alusel eelarves ettenähtud tulud ja anda need eelarvet täitvaisse kassaorganeisse [2]. Kulude suhtes annab kinnitatud eelarve neile organeile õiguse nendele pandud funktsioonide teostamisel ja neile määratud operatiiv-tootmisplaanide täitmisel teha kulutusi riiklikest vahendeist eelarves ettenähtud summade piirides. Seejuures on riigihaldusorganid õigustatud kulutama riiklikke vahendeid ainult eelarves arvestatud vajadusteks otsese sihtmäärangu järgi ning mitte üle eelarves kinnitatud summa. Riiklike vahendite igasugune kulutamine on lubatud ainult juhul, kui vastavad assigneeringud on ette nähtud eelarves [3].

Tuleb pidada silmas, et eelarvelised määrangud kulude alal on üldreeglina maksimaalseks limiidiks, s. o. riigihaldus-

---

[2] Põhimäärus NSV Liidu ühtse riigieelarve kassalise täitmise kohta (§ 7) (LSKK 1929, nr. 31, art. 283).

[3] Põhimäärus NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarvelistest õigustest (§ 32) (LSKK 1927, nr. 27, art. 286); Põhimäärus NSV Liidu kohalike finantside kohta (§ 38) (LSKK 1926, nr. 31, art. 199).

organid on kohustatud teostama oma operatiiv-tootmisplaane mitte üksnes eelarve järgi kinnitatud assigneeringute piire ületamata, vaid võtma kõik abinõud tarvitusele vahendite säästlikuks kulutamiseks, et vähimate kulutustega saavutada suurimat tootmisefekti. Tulude alal, vastupidi, on eelarvelised määrangud minimaalseiks ülesandeiks, millede täitmisel riigihaldusorganid on kohustatud kõigi tuluallikate ammendava arvelevõtmise kaudu kindlustama suurimaid laekumusi.

§ 51. NSV Liidu eelarveõigus.

1. NSV Liidu föderatiivse ning laialdaselt demokraatliku riikliku korralduse tingimustes on NSV Liidu riigieelarve struktuur küllaltki keerukas ning koosneb paljudest lülidest, mis siiski on liidetud üheks tervikuks demokraatliku tsentralismi alusel.

Vastavalt NSV Liidu riiklikule ja halduslikule korraldusele koosneb NSV Liidu riigieelarve tervest kompleksist eelarvete üksikuist liikidest, mis kogumis moodustavad NSV Liidu ühtse eelarvesüsteemi. NSV Liidus on igal riigivõimuorganil, alates küla- ja asulanõukogust, iseseisev eelarve, mis kindlustab võimaluse täita temal lasuvaid poliitilisi ja rahvamajanduslikke ülesandeid.

Siit tekib vajadus kindlate organisatsiooniliste aluste määramiseks NSV Liidu eelarvesüsteemis, NSV Liidu riigieelarve iga üksiku lüli osas kulude täpse piiritlemise ja riigitulude jaotamisega nende vahel. Ühes sellega tekivad NSV Liidu riigieelarve koostamise, läbivaatamise, kinnitamise ja täitmise kõigis staadiumides ning täitmise üle kontrolli teostamisel vahetpidamata mitmekesised õigussuhted üksikute NSV Liidu riigivõimu- ja riigihaldusorganite vahel. See omalt poolt nõuab mitmesuguste riigivõimu- ja riigihaldusorganite õiguste ja kohustuste ulatuse ja NSV Liidu riigieelarve ja tema üksikute lülide koostamise, läbivaatamise, kinnitamise ja täitmise menetluse detailset õiguslikku reglementatsiooni.

Kogum juriidilisi norme, mis määravad kindlaks NSV Liidu eelarvesüsteemi korralduse ning reguleerivad tema funktsioneerimiskorra, moodustavad NSV Liidu eelarveõiguse, mis on NSV Liidu finantsõiguse osaks. Nõukogude eelarveõigus ühendab endas juriidilisi norme, mis määravad NSV Liidu riigieelarve tulude ja kulude koostise, nende jaotuse üksikute eelarveliikide vahel ja selle jaotuse korra, liiduliste, vabariiklike ning kohalike riigivõimu- ja -haldusorganite õigused vastava eelarve ja alamalseisvate eelarvete suhtes, NSV Liidu riigieelarve ja tema üksikute lülide koostamise, läbivaatamise, kinnitamise ja täitmise menetluse, eelarve täitmise aruannete koostamise ja kinnitamise korra ja kontrolli nende täitmise üle.

2. NSV Liidu eelarveõiguse alused on määratud NSV Liidu Konstitutsiooniga ning liidu- ja autonoomsete vabariikide konstitutsioonidega. NSV Liidu eelarvesüsteemi korraldus, riigivõimu- ja riigihaldusorganite eelarvelised õigused ja eelarvetlusmenetlus reglementeeritakse üksikasjalikumalt ning konkreetsemalt eelarvelise eriseadusandlusega. Ses suhtes kuuluvad tähtsaimate üleliiduliste seadusandlike aktide hulka: NSV Liidu KTK ja RKN-i poolt 25. mail 1927 kinnitatud NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimäärus [4], NSV Liidu KTK ja RKN-i poolt 25. aprillil 1926 kinnitatud NSV Liidu kohalike finantside põhimäärus [5], NSV Liidu KTK ja RKN-i 21. detsembri 1931. a. määrus vabariiklike ja kohalike eelarvete kohta [6], NSV Liidu KTK ja RKN-i poolt 24. aprillil 1929 kinnitatud NSV Liidu ühtse riigieelarve kassalise täitmise põhimäärus [7] ja NSV Liidu Ülemnõukogu poolt igal aastal NSV Liidu riigicelarve kinnitamisel vastuvõetavad seadused [8].

---

[4] LSKK 1927, nr. 27, art. 286.
[5] LSKK 1926, nr. 31, art. 199.
[6] LSKK 1931, nr. 75, art. 505.
[7] LSKK 1929, nr. 31, art. 283.
[8] Seadusandlikud aktid eelarvesüsteemi korralduse üksikute küsimuste alal tuuakse edaspidi vastavate küsimuste vaatlemisel.

Peale selle on eelarveõiguse allikaks NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhised ja juhendid küsimuste alal, millede lahendamine seadusandlusega on antud tema pädevusse (kohalike eelarvete täitmise juhised, juhend eelarvete täitmise aruannete esitamise korra, vormide ja tähtaegade kohta, juhend eelarvete täitmise arvestamise kohta, eelarvete täitmise kontrollimise juhised jt.).

Nagu näha edaspidisest (peatükk 15) on rida põhilisi küsimusi kohalike eelarvete ja autonoomsete vabariikide eelarvete süsteemi organiseerimise alal, samuti vabariiklike eelarvete koostamise, läbivaatamise, kinnitamise ja täitmise korra alal — vastavalt üleliidulisele seadusandlusele — antud liiduvabariikide pädevusse ja reguleeritakse nende seadusandlusega. Seepärast kuulub nõukogude eelarveõiguse põhiliste allikate hulka ka liiduvabariikide seadusandlus, mille hulgast võib nimetada selliseid suuri akte, nagu liiduvabariikide kohalike finantside põhimäärus, Vene NFSV autonoomsete nõukogude sotsialistlike vabariikide eelarveliste õiguste põhimäärus jt.

Ühenduses NSV Liidu Konstitutsiooni ning liidu- ja autonoomsete vabariikide uute konstitutsioonide vastuvõtmisega nõuab eelarveline seadusandlus läbivaatamist ning selle kooskõlastamist konstitutsioonidega; peale selle vajab ta kodifitseerimist, sest et peamistesse põhimäärustesse NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste kohta, samuti põhimäärusesse kohalike finantside kohta on järgnenud seadusandlusega sisse viidud suur hulk väga olulisi muudatusi, mis ei ole kohaldatud tähendatud põhimäärustega.

§ 52. NSV Liidu eelarvesüsteem.

1. NSV Liidu eelarvesüsteemi korralduse põhialused on kindlaks määratud Stalinliku Konstitutsiooniga. Nendeks põhialusteks on: 1) NSV Liidu kui liitriigi riiklik korraldus leninlik-stalinliku rahvuspoliitika alusel; 2) kõige laialdasem sotsialistlik demokratism; 3) NSV Liidu kogu eelarvesüsteemi täielik üht-

sus; 4) NSV Liidu eelisasend eelarvesüsteemis, mis on tingitud NSV Liidu kujundamise eesmärkidest ja demokraatliku tsentralismi põhimõtteist Nõukogude riigi organisatsioonis.

NSV Liidu Konstitutsioon määrab kindlaks kolm põhilist lüli NSV Liidu eelarvesüsteemis: liidueelarve, vabariiklikud ja kohalikud eelarved (§ 14, p. „k", §-d 60 ja 97).

„Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit on liitriik, mis on moodustatud vabatahtliku ühinemise alusel üheõiguslikest nõukogude sotsialistlikest vabariikidest..." (NSV Liidu Konstitutsiooni § 13). Nõukogude Liit, nagu kõlab deklaratsioon Liidu moodustamise kohta, on liiduvabariikide ühinemine ühte liitriiki, mis on „... võimeline kindlustama nii välist julgeolekut ja jõudsat seesmist majanduslikku edenemist kui ka rahvaste rahvusliku arenemise vabadust". Nii on siis Liidu eesmärk — organiseerida liiduvabariikide vastastikust abi nii majanduslikus ja poliitilises kui ka riigikaitse suhtes.

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu ette seatud ülesanded nõuavad nende täitmiseks kogu riigi materiaalsete ja finantsressursside ühendamist. See ühendamine väljendubki NSV Liidu eelarve kujundamises.

Leninlik-stalinlik rahvuspoliitika, vabastanud ning võrdõiguslikustanud kõik NSV Liitu asustavad rahvused, seab oma ülesandeks, nagu märgib Partei X kongress „... aidata mittesuurvene rahvaste töötavail massidel järele jõuda ettejõudnud Kesk-Venemaale..." nii majandusliku ülesehituse kui ka vormilt rahvusliku ning sisult sotsialistliku kultuuri arenemise alal.

Selleks eesmärgiks on hädavajalikud ühelt poolt vastavad finantsressurssid ja teiselt poolt — finantssüsteemi kohaldamine rahvuste majanduse ja kultuuri vajaduste vahetuks teenindamiseks. See ülesanne lahendatakse liidu- ja autonoomsete vabariikide iseseisvate vabariiklike eelarvete moodustamisega. Vabariiklikud eelarved on liidu- ja autonoomseile vabariikidele finantsbaasiks kõigil neil majandus-, kultuuri ja haldusaladel, mis Liidu Konstitutsiooniga ei ole viidud NSV Liidu pädevusse (autonoomseil vabariikidel veel eeldusel, et

need alad liiduvabariikide konstitutsioonidega ei ole antud viimaste pädevusse) ning milles liidu- ja autonoomsed vabariigid teostavad iseseisvalt riigivõimu ja säilitavad täielikult omad suveräänsed õigused. Liidu- ja autonoomsete vabariikide kõrgemate riigivõimuorganite poolt kinnitatavate iseseisvate eelarvete olemasolu on üks nende vabariikide suveräänsuse tunnuseid.

NSV Liidu Konstitutsiooni iseärasuseks on· · · " selle järjekindel ja lõpuni läbiviidud demokratism" [9]. See sotsialistlik demokratism läbib sügavalt kogu NSV Liidu eelarve korralduse. Eelarvesüsteemi organiseerimisel väljendub ta selles, et eranditult kõigile (kraide, oblastite, autonoomsete oblastite, rajoonide, linnade ja külade) töörahva saadikute nõukogudele on antud õigus kindlaks määrata oma kohalik eelarve. Seega saavad kõik nõukogude demokraatia riiklikud lülid iseseisvate eelarvete näol vajaliku finantsilise kindlustuse oma laialdase tegevuse tarvis, mis on väljendatud NSV Liidu Konstitutsiooni § 97-ndas, ja vahendid, mis garanteerivad neile antud õiguste teostamise.

Kohalik eelarve on finantsilis-materiaalseks baasiks töörahva saadikute nõukogude tegevuses ja nende laialdaseks loovaks majanduslikuks initsiatiiviks.

Kohalikud eelarved on samaaegselt NSV Liidu eelarve süsteemi ratsionaalse organiseerimise välditamatuks eelduseks. Nad aitavad kaasa esijoones mitmesuguste kohalike vajaduste paremale selgitamisele, arvestamisele ja rahuldamisele, mõjustades samal ajal töörahva saadikute nõukogusid alatiselt vastandama oma kulusid neil olevate tuludega; kohalikud eelarved stimuleerivad võitlusele kokkuhoiurežiimi ja töörahva saadikute nõukogude korraldusse antud tuluallikate parema ärakasutamise eest. Luues nõukogude materiaalse huvitatuse riigitulude ja -maksude laekumise tulemuste vastu nende territooriumil mobiliseerivad kohalikud eelarved nõukogude kaudu laiade masside aktiivsuse riiklike majandus- ja

[9] Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 456.

finantsplaanide paremaks täitmiseks. Kindlate tuluallikate kinnistamine kohalikele eelarveile ja kohalike kulude teostamise võimaldamine üksnes vastavalt tulude laekumisele neist tuluallikaist asetavad kohalikule eelarvele pandud vajaduste rahuldamise otsesesse sõltuvusse nõukogude endi töötulemustest vahendite kogumise alal.

Üksikute iseseisvate nõukogude eelarvete (liidueelarve, liidu- ja autonoomsete vabariikide ning kohalike riigivõimuorganite eelarved) laialdane süsteem ei kujuta endast sugugi eraldatud, omavahelise seoseta, vastavate lülide raamidesse sulgunud eelarvete kogumit. NSV Liidu eelarvekorralduse põhialuseks on kogu eelarvesüsteemi täielik poliitilis-majanduslik, materiaalne ja organisatsiooniline ühtsus, mis tuleneb vahetult sotsialismi põhimõtteist ja NSV Liidu ühiskondliku ja majandusliku struktuuri ühtsusest.

2. NSV Liidu eelarvesüsteemi ühtsuse määrab kindlaks esmajoones tööliste ja talupoegade sotsialistliku riigi ühtne klassi-iseloom; nõukogude võim on proletariaadi diktatuuri riiklikuks vormiks. Kõik Nõukogude riigi koostisosad ja organid on ühtse, monoliitse kommunistliku partei juhtimisel, „... kes on töörahva kõigi, nii ühiskondlike kui ka riiklike organisatsioonide juhtiv tuum" (NSV Liidu Konstitutsiooni § 126). Partei juhtimine tagab töö ühtse suuna ja töörahva kõigi organisatsioonide ning töölisklassi diktatuuri kõigi lülide koostöö. „Sel teel," ütleb seltsimees Stalin, „saavutatakse proletariaadi kõige mitmekesisemate organisatsioonide tegevuse ühtsus. Ilma selleta oleks meil korralagedus ja lahkhelid töölisklassi nende organisatsioonide töös" [10].

Eelarvesüsteemi ühtsus on tingitud veel NSV Liidu ühtsest poliitilisest alusest, mille moodustavad töörahva saadikute nõukogud, kes on välja kasvanud ning tugevnenud mõisnike ja kapitalistide võimu kukutamise ja proletariaadi diktatuuri võidu tagajärjel.

NSV Liidus ei ole riigihaldusorganite ja kohalike oma-

[10] Сталин, Вопросы ленинизма, изд. 10-е, lk. 175.

valitsusorganite vahelist erinevust ega vastandlikkust. Töörahva saadikute nõukogud, rajatud ehtsa demokraatliku omavalitsuse alustele, on ühtsed ning ainukesed riigivõimukandjad kohtadel. Seepärast on nõukogude kui riigivõimuorganite eelarved ka ühtse riigieelarvesüsteemi osad.

NSV Liidu eelarvesüsteemi ühtsus põhineb ka NSV Liidu majandusliku aluse ühtsusel, milleks on sotsialistlik majandussüsteem ja tööriistade ning tootmisvahendite sotsialistlik omand. Kõigi NSV Liitu ühinenud liiduvabariikide ühtsed ülesanded ja ühised huvid, NSV Liidu rahvaste moraalne ja poliitiline ühtsus ja nende koondumine Lenini-Stalini partei ümber võitluses kommunistliku ühiskonna ehitamise eest — määravad omalt poolt ette ka NSV Liidu eelarvesüsteemi ühtsuse.

Lõpuks kogu eelarvesüsteem kokkuvõetult liidetakse ühte tervikusse rahvamajandusplaaniga, mis määrab ja suunab kogu NSV Liidu majandusliku elu. Plaani ühtsus nõuab ka finantspoliitika ja eelarvesüsteemi ühtsust, mis on põhiliseks finantsbaasiks rahvamajandusplaanile.

Eelarvesüsteemi jaotus üksikuiks lülideks ja tuluallikate ning finantseerimisobjektide kinnistamine eelarve üksikuile liikidele ei riku mingil määral eelarvesüsteemi ühtsust, olles vaid funktsioonide jaotamise vormiks, mis kindlustab kõige paremini riigi rahvamajandus- ja finantsplaanide, leninlik-stalinliku rahvuspoliitika ja kõige laialdasema sotsialistliku demokratismi teostamist.

Kajastades eelarvesüsteemi orgaanilist ühtsust määrab NSV Liidu Konstitutsioon kindlaks, et NSV Liidu kogu eelarvete võrk ühendatakse ühte tervikusse — NSV Liidu ühtsesse riigieelarvesse. See ühendamine viidi lõpule NSV Liidu Ülemnõukogu II istungjärgu otsustega, kes lülitas riigieelarvesse ka kohalikud eelarved. Sellega muutusid kohalikud eelarved mitte ainult sisult, vaid ka vormilt NSV Liidu riigieelarve osadeks [11].

---

[11] Вторая сессия Верховного Совета СССР. Стенографический отчет, 1938 lk. 779.

Kogu eelarvesüsteemi ühendamine NSV Liidu riigieelarvesse teostatakse järgmistel alustel: NSV Liidu riigieelarve koostisse paigutatakse liidueelarve ja liiduvabariikide riigieelarved; liiduvabariigi riigieelarvesse kuuluvad liiduvabariigi vabariiklik eelarve, autonoomsete vabariikide riigieelarved ja kohalike riigivõimuorganite eelarved; autonoomsete vabariikide riigieelarved koosnevad autonoomse vabariigi vabariiklikust eelarvest ja kohalike riigivõimuorganite eelarveist.

NSV Liidu riigieelarve, mis hõlmab NSV Liidu kogu eelarvesüsteemi, kinnitatakse NSV Liidu Ülemnõukogu poolt ühtse seadusandliku aktiga. Eelarveseadus annab kogu eelarvesüsteemile ülalt alla täieliku tervikluse nii rahvamajandusliku ning kultuurilise ülesehituse üldiste ülesannete ja finantspoliitika kui ka eelarvete koostamise ja täitmise korra kajastamise suhtes.

NSV Liidu eelarvesüsteemi ühtsus väljendub ka NSV Liidu Konstitutsiooni § 14-ga sätestatud kogu eelarvete võrgu materiaalse baasi ühtsuses, kuivõrd kõik tulud ja maksud, mis laekuvad liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete kujundamiseks, kuuluvad NSV Liidu võimkonda ja määratakse kindlaks ning jaotatakse eelarvete vahel NSV Liidu Ülemnõukogu poolt.

NSV Liidu Ülemnõukogu II istungjärgu otsus NSV Liidu 1938. a. riigieelarve suhtes kogu NSV Liidu eelarvesüsteemi ühendamise kohta on tähtsaimaks etapiks veel teiseski suhtes. NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärgu otsuse kohaselt paigutati NSV Liidu riigieelarvesse riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve [12]. NSV Liidu Ülemnõukogu lähtus sellest, et sotsiaalkindlustuse vahendid on riiklikud ja suunatakse samadeks ülesanneteks ja eesmärkideks, mida taotleb riigieelarve töötajate teenindamisel materiaalsel ja kultuurilisel alal. Tõelise kujutluse sotsialistliku riigi kulutustest töötajate materiaalse ja

---

12 Вторая сессия Верховного Совета СССР, Стенографический отчет, 1938, lk. 779.

kultuurilise taseme tõstmiseks võib saada ainult mõlema eelarve ühendamisel. Riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve on paigutatud NSV Liidu riigieelarvesse tulude ja kulude üldsummades.

3. Eespool toodud NSV Liidu eelarvesüsteemi korralduse üldpõhimõtete alusel koostatud NSV Liidu riigieelarve omab järgmist struktuuri (miljoneis rublades kulude osas):

Eelarved	1941. a. plaan		1945. a. plaan	
	Summa	%	Summa	%
Liidueelarve	169 692	78,5	255 442 *	83,0
Liiduvabariikide (vabariiklikud) eelarved	13 297	6,2	16 257	5,3
Autonoomsete vabariikide ja kohalikud eelarved	33 063	15,3	36 016	11,7
Kokku	216 052	100,0	307 715	100,0

Seoses sellega, et eranditult kõigil töörahva saadikute nõukogudel on iseseisvad eelarved, koosneb kohalike eelarvete süsteem rohkearvulistest lülidest, millistel on järgmine asend nende üldises kokkuvõttes (andmed 1940. a. kohalike eelarvete täitmise aruandeist kulude osas miljoneis rublades):

Eelarved	Summa	%
ANSV vabariiklikud eelarved, kraide, oblastite eelarved	8 114,7	23,4
Linnade eelarved	12 701,4	36,7
Ringkondade eelarved	252,1	0,7
Rajoonide eelarved	11 314,2	32,7
Külade eelarved	2 256,6	6,5
Kokku	34 639,0	100,0

* Ilma dotatsioonita liiduvabariikidele 3780 milj. rubla.

Seega on 76% kohalike eelarvete üldsummad suunatud linna-, rajooni- ja külanõukogude korraldusse.

Nagu näha eespool toodud arvudest, on põhiline maht eelarve vahendeist koondatud liidueelarvesse, millel on juhtiv koht kogu eelarvesüsteemis riigi finantsressursside tsentraliseeritud fondi kujundamisel kogu sotsialistlikule riigile. See on määratletud täielikult NSV Liidu moodustamise ülesannetega, kes on kutsutud kindlustama NSV Liidu sõltumatust ja kaitset, kogu maa majanduse seesmist arengut, tema tohutute looduslike rikkuste täielikku kasutamist ja kõige kiiremat tootmisjõudude kasvu kogu Liidus. Vahendite tsentraliseerimine nõuab ka riikliku rahvamajandusplaani ühtsust. Ainult ressursside koondamisel liidueelarvesse võidakse teostada ehitusobjektide õiget geograafilist laialipaigutamist kõigis rahvamajandusharudes kooskõlas selle sotsialistliku rekonstruktsiooni ülesannetega, leninlik-stalinliku rahvuspoliitikaga ja NSV Liidu kaitsevõime tugevdamisega.

Vahendite koondamine liidueelarvesse kindlustab nende vajaliku ümberjaotamise manööverdamisvõimaluse ja loob kogu eelarvesüsteemile üldise materiaalse baasi, tiheda sisemise seose ja orgaanilise ühtsuse.

Rahvamajandusplaani ühtsus nõuab mitte ainult eelarve põhiliste vahendite koondamist NSV Liidu korraldusse, vaid ka eelarve plaanistamise ja juhtimise tsentraliseerimist eesmärgil — suunata kogu eelarvesüsteem ülalt alla finants-eelarve-poliitika ühtseisse rööpmeisse.

Vahendite, plaanistamise ja direktiivse juhtimise tsentraliseerimine ei välista sugugi, vaid vastupidi, ühendab kõige tihedamini NSV Liidu eelarvekorralduse laialdase demokratismiga. See on demokraatlik tsentralism, sotsialistliku riigi tsentralism, mis mitte ainult ei eita alamalseisvate võimuorganite igakülgset isetegevust ja töötajate masside algatust, vaid baseerub täielikult neil. Demokraatliku tsentralismi olemus on alamalseisvate võimuorganite isetegevuse plaaniline juhtimine, kohaliku loomisinitsiatiivi ja masside energia suunamine sel-

liste ülesannete lahendamiseks, mis antud momendil üldriiklikust vaatekohast on põhilised. Ta annab võimaluse täielikuks arenemiseks mitte ainult kohalikele iseärasustele, vaid ka kohalikule algatusele ja mitmesuguseile teedele, võtteile ja vahendeile üldise eesmärgi poole liikumisel. „Demokraatlikul ja sotsialistlikul tsentralismil ei ole midagi ühist ei šabloniseerimisega ega kõrgemalt poolt ühtluse määramisega. Põhilist ühtlust ei rikuta, vaid kindlustatakse mitmekesisusega detailides, kohalikes erinevustes, küsimuse käsitluses ja kontrolli teostamise moodustes“ [13].

15. peatükk.

NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ning kohalike riigivõimuorganite eelarvelised õigused.

§ 53. NSV Liidu eelarvelised õigused. § 54. Liidu- ja autonoomsete vabariikide eelarvelised õigused. § 55. Kohalike riigivõimuorganite eelarvelised õigused.

§ 53. NSV Liidu eelarvelised õigused.

NSV Liidu riikliku rahvamajandusplaani ja finantspoliitika ühtsus, samuti NSV Liidu eelarvesüsteemi majandus-poliitiline ühtsus nõuavad selle süsteemi organisatsioonilist ühtsust ja finantsilise plaanistamise ja juhtimise demokraatlikku tsentraliseerimist.

NSV Liidu eelarvesüsteemi koostis, samuti NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ning töörahva saadikute nõukogude põhilised eelarvelised õigused on kindlaks määratud NSV Liidu Konstitutsioonis (§-d 14, 60 ja 97). Seejuures kannab NSV Liidu Konstitutsioon NSV Liidu võimkonda NSV Liidu Ülemnõukogu näol (§-d 31, 49 ja 68) NSV Liidu ühtse riigieelarve, samuti liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete kujundamiseks laekuvate maksude ja tulude kinnitamise. Sel kujul konstrueeritakse NSV Liidu eelarvesüsteemi

[13] Ленин, Соч., т. XXII, lk. 166.

põhiliste lülide tulude alus NSV Liidu seadusandlusega. Mis puutub NSV Liidu riigieelarve kuludesse, siis NSV Liidu Konstitutsiooniga kindlaksmääratud NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ja kohalike riigivõimuorganite pädevus (§-d 14, 15, 76, 82 ja 97) määrab liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete kulude-osa üldise koostise.

NSV Liidu eelarvekorraldus, NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ning töörahva saadikute nõukogude üksikute eelarveliikide tulude ja kulude koostis ja eelarvelised õigused reguleeritakse detailsemalt ning konkreetselt eespool tähendatud üleliidulise eelarvelise eri-seadusandlusega: NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimäärusega 1927. a. ja NSV Liidu kohalike finantside põhimäärusega 1926. a. Need põhimäärused näevad ette, et üldine seadusandlus NSV Liidu ühtse riigieelarve koostamise, läbivaatamise, kinnitamise ja täitmise kohta, samuti kohalike eelarvete küsimuste alal teostatakse NSV Liidu riigivõimuorganite poolt.

Sel viisil määratakse kindlaks üleliidulise seadusandlusega kõik NSV Liidu eelarvesüsteemi põhilised organisatsioonilis-õiguslikud ja protsessuaalsed alused.

Samal ajal kinnitavad NSV Liidu kõrgemad riigivõimu- ja -haldusorganid NSV Liidu rahvamajandusplaani, mille alusel koostatakse NSV Liidu riigieelarve, samuti määravad nad kindlaks põhialused hariduse, tervishoiu ja tööseadusandluse alal (NSV Liidu Konstitutsiooni § 14). Seega saab kogu NSV Liidu eelarvesüsteem kõigis tulude ja kulude põhielementides üldise direktiivse suuna üleliidulisest keskusest.

NSV Liidu Konstitutsioon ja eelarveline seadusandlus määravad veel NSV Liidu haldusorganite eelarvealase pädevuse. NSV Liidu Konstitutsiooni § 68 kohaselt lasub NSV Liidu Ministrite Nõukogul abinõude tarvituselevõtmine NSV Liidu riigieelarve täitmiseks. Peale selle kuulub NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimääruse kohaselt NSV Liidu Ministrite Nõukogu pädevusse: 1) NSV Liidu

Rahandusministeeriumi poolt koostatud NSV Liidu riigieelarve projekti läbivaatamine ja selle esitamine kinnitamiseks NSV Liidu kõrgemaile riigivõimuorganeile; 2) NSV Liidu Ministrite Nõukogule liiduvabariikide ja NSV Liidu riigieelarve projektide esitamise tähtpäevade määramine; 3) NSV Liidu kõrgemaile riigivõimuorganeile kinnitamiseks erimääruste projektide esitamine NSV Liidu riigieelarve summade kulutamise korra kohta juhul, kui riigieelarve ei ole kinnitatud enne aasta algust, samuti puudujäägi katmise korra kohta ettenähtud tulude mittetäielikul laekumisel; 4) liidueelarve ja vabariiklike eelarvete täitmisel ajutiste kassalünkade katmise korra kindlaksmääramine; 5) pea-krediidikäsutajate määramine krediitide alal, mis on ette nähtud liidueelarves väljaspool üksikute ametkondade ja asutiste alaeelarveid; 6) krediitide ümberpaigutamise lubamine ühest alaeelarvest teise; 7) NSV Liidu Ministrite Nõukogu reservfondi käsutamine; 8) NSV Liidu riigieelarve täitmise aruande läbivaatamine ja kinnitamiseks esitamine NSV Liidu kõrgemaile riigivõimuorganeile; 9) NSV Liidu Ministrite Nõukogule liiduvabariikide eelarvete täitmise aruannete ja NSV Liidu riigieelarve täitmise aruande esitamise tähtaegade kindlaksmääramine; 10) NSVL riigieelarve täitmise aruande koostamise juhiste, kavade ja vormide kinnitamine.

NSV Liidu riigieelarve teostamiseks ettevõetavate abinõude korras kinnitab NSV Liidu Ministrite Nõukogu liidueelarve täitmise kvartaliplaanid. Kehtiva seadusandluse kohaselt liidueelarvel seisvate ametkondade ja asutiste poolt eelarveväliste erisummade kujundamine lubatakse igal üksikul juhul NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse alusel (vt. allpool peatükk 19).

Vastavalt NSV Liidu Konstitutsioonile teostab NSV Liidu finantsmajanduse vahetut juhtimist NSV Liidu Rahandusministeerium. Põhimäärused NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste, kohalike finantside ja NSV Liidu Rahanduse RK[1] kohta panevad NSV Liidu Rahandusministeeri-

[1] LSKK 1936, nr. 29, art. 268.

umile: 1) NSV Liidu riigieelarve projekti koostamise ja läbivaatamiseks esitamise NSV Liidu Ministrite Nõukogule; 2) liidueelarve täitmise; 3) liidueelarve täitmise kvartaliplaanide koostamise ja nende kinnitamiseks esitamise NSV Liidu Ministrite Nõukogule; 4) liidueelarve alal pea-krediidikäsutajaile loa andmise krediitide ümberpaigutamiseks alaeelarve piirides; 5) NSV Liidu riigieelarve täitmise aruande koostamise (sealhulgas koondaruanne kohalike eelarvete alal); 6) vabariiklike ja kohalike eelarvete täitmise kontrollimise ja kõigi NSV Liidu riigieelarvest finantseeritavate asutiste ja organisatsioonide poolt eelarvedistsipliinist kinnipidamise ja eelarvest antavate vahendite kasutamise õigsuse revideerimise; 7) juhiste ja juhendite väljaandmise kohalike eelarvete alal; 8) kohalike eelarvete koostamise ja täitmise juhiste väljaandmise; 9) kommunaalpankade poolt kohalike eelarvete kassalise täitmise lubamise; 10) liidueelarvel seisvate ametkondade ja asutiste eelarveväliste erisummade alaeelarvete kinnitamise; 11) eelarvealaste seaduste väljatöötamise ja juhendite koostamise kehtiva seadusandluse arendamiseks.

§ 54. Liidu- ja autonoomsete vabariikide eelarvelised õigused.

Liidu vabariikide suveräänsus on piiratud üksnes NSV Liidu Konstitutsiooni § 14 sätetega, mis määravad NSV Liidu võimkonna. Väljaspool neid piire teostab iga liiduvabariik iseseisvalt riigivõimu, kusjuures NSV Liit kaitseb nende suveräänseid õigusi (NSV Liidu Konstitutsiooni § 15). Seega on liiduvabariikide eelarveline pädevus piiratud: kulude osas — nende majandus- ja haldusaladega, mis on täielikult antud NSV Liidu võimkonda; tulude osas — NSV Liidu poolt kinnitatud maksude ja tulude koostisega, mis suunatakse vabariiklike ja kohalike eelarvete kujundamiseks; aga vahendite üldsumma ja nende jaotamise osas — NSV Liidu rahvamajandusplaaniga ja NSV Liidu riigieelarvega.

Vastavalt sellele koostatud liiduvabariikide riigieelarved kinnitavad nende ülemnõukogud (NSV Liidu Konstitutsiooni § 60). Liiduvabariikide konstitutsioonid sätestavad, et vabariikide riigieelarvete täitmise aruanded kuuluvad samuti kinnitamisele nende ülemnõukogude poolt (näit. Vene NFSV Konstitutsiooni § 105) [2].

Liiduline seadusandlus, milles peegeldub NSV Liidu föderatiivne riiklik korraldus, annab liiduvabariikidele laialdase pädevuse eelarvelise seadusandluse alal. NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimäärusega antakse liiduvabariikidele õigus anda — kooskõlas üleliidulise seadusandlusega — seadusi, mis reguleerivad antud liiduvabariigi, samuti tema koosseisu kuuluvate eelarvete koostamise, läbivaatamise, kinnitamise ja täitmise, vabariigi ministrite nõukogu reservfondide kulutamise, samuti liiduvabariikide eelarvete täitmise aruannete koostamise ja läbivaatamise korra. Üleliiduline seadusandlus märgib NSV Liidu riigieelarveliste asutiste erisummade kohta, et vabariiklikel ja kohalikel eelarveil seisvate asutiste eelarveväliste erisummade kujundamise ja kulutamise kord määratakse kindlaks liiduvabariikide seadusandlusega [3].

Veelgi laiemad õigused on antud liiduvabariikidele kohalike eelarvete suhtes. NSV Liidu kohalike finantside põhimääruses (§ 3) öeldakse, et liiduvabariikidel on õigus anda seadusi kohalike eelarvete alal selle põhimäärusega kindlaksmääratud alustel ja piirides.

NSV Liidu kohalike finantside põhimäärus annab konkreetselt liiduvabariikide seadusandlusele õiguse kindlaks määrata: 1) kohalike eelarvete alal nõukogude ja nende täitevkomiteede õigused ja kohustused; 2) autonoomsete vabariikide vabariiklikku eelarvesse kantavate tulude ja kulude loetelu, samuti nende eelarvete koostamise ja täitmise, arvepidamise ja aruandluse korra; 3) kohalikele tuluallikaile ja koha-

[2] Eesti NSV Konstitutsiooni § 75. — Toim. märkus.
[3] LSKK 1931, nr. 1, art. 3.

likele eelarveile kantavate kulude jaotamise korra mitmesuguste haldusühikute kohalike eelarvete vahel; 4) kohaliku tähtsusega reguleerimisfondide kujundamise ja kasutamise korra; 5) kohalikesse põhieelarveisse kandmisele kuuluvate kulude ja tulude kohustuslikud minimaalsed loetelud; 6) kohalike eelarvete kinnitamise korra; 7) kohalike eelarvete alal lisa-alaeelarvete kinnitamise korra; 8) kohalikes eelarveis krediitide ümberpaigutamise korra; 9) kohalike eelarvete täitmise aruannete koostamise, kinnitamise ja esitamise korra. Kinnitades NSV Liidu kohalike finantside põhimääruse tegi NSV Liidu KTK 25. aprillil 1926 ülesandeks liiduvabariikide kesktäitevkomiteedele esitada kinnitamiseks oma lähemal istungjärgul vabariiklike põhimääruste projektid kohalike finantside kohta, mis reguleerivad kõik liiduvabariikide pädevusse antud küsimused [4]. Vastavalt sellele kinnitati 1926.—1928. a. kõigi liiduvabariikide poolt kohalike finantside vabariiklikud põhimäärused, mis järgnenud täienduste ja muudatustega kehtivad senini [5].

Lõpuks, vastavalt üleliidulistele põhilistele sätetele kohalike nõukogude varaliste õiguste kohta, reguleeritakse laenude tegemise kord kohalike nõukogude poolt liiduvabariikide seadusandlusega [6].

Liiduvabariikide ministrite nõukogudele on pandud vabariikide riigieelarvete alal nende konstitutsioonidega vabariigi riigieelarve koostamine (näiteks Vene NFSV Konstitutsiooni § 103) [7] ja abinõude tarvituselevõtmine vabariiklike ja kohalike eelarvete täitmiseks (Vene NFSV Konstitutsiooni § 45) [8].

---

[4] LSKK 1926, nr. 31, art. 202.

[5] Vene NFSV-s 19. novembril 1926 (VSKK 1926, nr. 92, art. 668); Ukraina NSV-s 23. novembril 1926 (USKK 1926, nr-d 74—76, art. 463); Valge-Vene NSV-s 23. septembril 1928 (Valge-Vene SKK 1928, nr. 33, art. 313); Turkmeeni NSV-s 16. aprillil 1927 (Turkmeeni SKK 1927, nr. 3—4, art. 22); Usbeki NSV-s 30. septembril 1927.

[6] LSKK 1929, nr. 3, art. 26.

[7] Eesti NSV Konstitutsiooni § 73. — Toim. märkus.

[8] Eesti NSV Konstitutsiooni § 43, p. „c". — Toim. märkus.

Peale selle NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimääruse järgi liiduvabariikide ministrite nõukogud: 1) teostavad autonoomsete vabariikide eelarvete ja kohalike eelarvete üldist juhtimist; 2) määravad pea-krediidikäsutajaid krediitidele, mis on ette nähtud eelarves väljaspool üksikute ametkondade ja asutiste alaeelarveid; 3) lubavad vabariikliku eelarve järgi krediitide ümberpaigutamist ühest alaeelarvest teise; 4) käsutavad ministrite nõukogu reservfonde; 5) esitavad liiduvabariigi kõrgemaile riigivõimuorganeile kinnitamiseks vabariigi riigieelarve täitmise aruanded. Abinõude tarvituselevõtmise korras vabariikide riigieelarvete teostamiseks kinnitavad liiduvabariikide ministrite nõukogud vabariiklike eelarvete täitmise kvartaliplaanid (kvartali-eelarved). Liiduvabariikide seadusandluse järgi määrab vabariiklike ja kohalike eelarveliste ametkondade ja asutiste eelarveväliste erisummade loetelu vabariigi ministrite nõukogu.

Liiduvabariikide rahandusministeeriumid vabariiklike eelarvete suhtes täidavad neidsamu funktsioone, mis NSV Liidu Rahandusministeerium liidueelarve alal. Nendes eelarvelistes küsimustes, millede otsustamine kuulub liiduvabariikide pädevusse, töötavad vabariikide rahandusministeeriumid välja vabariikliku seadusandluse projektid ja annavad välja juhised ja juhendid.

Mis puutub autonoomseisse vabariikidesse, siis nende konstitutsioonidega on kindlaks määratud riigieelarvete ja nende täitmise aruannete kinnitamise kord, mis on analoogiline liiduvabariikide jaoks määratud korrale. Autonoomsete vabariikide vabariiklike eelarvete koostamise, läbivaatamise, kinnitamise ja täitmise kogu protsess on üksikasjalikult reglementeeritud liiduvabariikide seadusandlusega [9]. Autonoomsete vabariikide kohalikele eelarveile laieneb täielikult põhimäärus liiduvabariikide kohalike finantside kohta.

---

[9] Vene NFSV autonoomsete vabariikide eelarveliste õiguste põhimäärus (VSKK 1930, nr. 19, art. 245).

§ 55. Kohalike riigivõimuorganite eelarvelised õigused.

NSV Liidu riikliku korralduse laialdane sotsialistlik demokratism on saanud oma ereda kajastuse NSV Liidu eelarvesüsteemi korralduses. NSV Liidu Konstitutsioon (§ 97) annab kõigile (kraide, oblastite, autonoomsete oblastite, ringkondade, rajoonide, linnade, külade) töörahva saadikute nõukogudele õiguse kindlaks määrata kohalikku eelarvet.

Kuivõrd ei ole veel uusi põhimäärusi töörahva saadikute nõukogude kohta NSV Liidu 1936. a. Konstitutsiooni alusel välja antud, võib nende eelarveliste õiguste konkreetset ringi kindlaks teha ainult normide alusel, mis on kindlaks määratud põhimäärustega liiduvabariikide kohalike finantside kohta ja varem väljaantud põhimäärustega kohalike riigivõimuorganite kohta [10], samuti 1937. aastast alates kujunenud praksise üldistamise teel.

Kooskõlas sellega kuulub kohalike eelarvete alal töörahva saadikute nõukogude pädevusse: 1) kehtiva seadusandluse piirides tegevuse üldaluste ja korra kindlaksmääramine kõigi nõukogude kohalike eelarvete alal antud haldusühiku territooriumil; 2) kohalikele eelarveile kantavate kulude ja kohalike tulude jaotamine NSV Liidu ja liiduvabariikide seadusandluse alusel nende eelarvete üksikute liikide vahel krais, oblastis, ringkonnas, rajoonis ja linnas (rajoonilise jaotusega); 3) alamalseisvate eelarvete reguleerimine, s. o. peale seadusega neile kinnitatud tulude täiendavate vahendite andmine (eraldamised riigimaksudest ja -tuludest, dotatsioonid) sihiga — tasakaalustada need eelarved tasemel, mis kindlustaks nõukogudele alluval majandusalal rahvamajandusplaani täitmist;

---

[10] Vene NFSV kohalike finantside põhimäärus §-d 17—34 (VSKK 1926, nr. 92, art. 668); põhimäärus kraiorganite kohta (VSKK 1928, nr. 70, art. 503); põhimäärus rajooniorganite kohta (LSKK 1930, nr. 52, art. 545 ja VSKK 1931, nr. 11, art. 143); põhimäärus linnaorganite kohta (LSKK 1928, nr. 10, art. 86 ja VSKK 1933, nr. 29, art 103); põhimäärus külanõukogude kohta (LSKK 1930, nr. 16, art. 177 ja VSKK 1936, nr. 11, art. 142).

4) sel eesmärgil vajaduse korral kraide, oblastite, ringkondade, rajoonide ja linnade (rajoonilise jaotusega linnades) reguleerimisfondide moodustamine; 5) krai-, oblasti-, ringkonna-, rajooni-, linna- või küla-eelarve ja vastava haldusühiku kui terviku eelarve kindlaksmääramine, mis hõlmab krai, oblasti, ringkonna, rajooni või linna kohalike eelarvete tervet kogumit; 6) iga alamalseisva eelarve tulude ja kulude üldmahu kinnitamine; 7) oma eelarve ja kogu haldusühiku kui terviku kohaliku koondeelarve täitmise aruannete kinnitamine; 8) tarbe korral alamalseisvate nõukogude ja nende täitevkomiteede otsuste ja korralduste tühistamine eelarve alal.

Seoses NSV Liidu Konstitutsiooniga kindlaksmääratud riigivõimuorganite piiristamisega riigihaldusorganeist on töörahva saadikute nõukogude ja nende täitevkomiteede õigused ja funktsioonid kõigil nõukogude võimkonda kuuluvail aladel, sealhulgas ka kohalike eelarvete alal, rangelt eraldatud.

Tuleb eristada täitevkomiteede õigusi ja kohustusi vastava töörahva saadikute nõukogu eelarve alal tema õigustest ja kohustustest alamalseisvate nõukogude kohalike eelarvete suhtes.

Vastava töörahva saadikute nõukogu kohaliku eelarve alal täitevkomitee: 1) juhib täitevkomitee kõigi osakondade eelarvelist tööd; 2) määrab vabariikliku seadusandluse alusel ja piirides alaeelarvete ja finantsplaanide koostamise, läbivaatamise ja kinnitamise tähtajad ning korra; 3) koostab eelarveprojekti, lahendab lahkarvamused eelarve alal täitevkomitee rahandus- ja teiste osakondade vahel ning esitab eelarveprojekti nõukogu istungjärgule; 4) võtab tarvitusele abinõud kohaliku eelarve täitmiseks; 5) kinnitab eelarve täitmise kvartaliplaanid; 6) annab kohalikust eelarvest finantseeritavate üksikute asutiste juhatajaile kolmanda järgu krediidikäsutajate õigused; 7) lubab seadusandlusega kindlaksmääratud piirides krediitide ümberpaigutamisi eelarves; 8) lubab krediidioperatsioone eelarve järgi (pikaajaliste ehituslaenude

hankimine pikaajaliste mahutuste eripankadest, lühiajaliste laenude saamine kommunaalpankadest, laenude andmine alamalseisvaile eelarveile); 9) kinnitab seadusandlusega määratud juhtudel ja piirides lisaeelarved; 10) vaatab läbi kvartali- ja aasta-eelarve täitmise aruanded ja esitab aasta-aruanded töörahva saadikute nõukogule kinnitamiseks.

Alamalseisvate nõukogude kohalike eelarvete alal juhivad täitevkomiteed vastava haldusühiku territooriumil kõigi täitevkomiteede eelarvelist tööd, töötavad välja ja esitavad töörahva saadikute nõukogudele kinnitamiseks otsuste projektid kõigis nõukogude pädevusse kuuluvais küsimustes, krai, oblasti, ringkonna, rajooni või linna kohalike eelarvete projektid, iga alamalseisva eelarve tulude ja kulude üldmahu ja nende reguleerimise (tasakaalustamise) plaanid, samuti vastava haldusühiku kui terviku kohalike eelarvete täitmise aruanded. Samal ajal vaatavad täitevkomiteed läbi alamalseisvate nõukogude poolt kindlaksmääratud eelarved nende vastavuse suhtes seadusandlusele, rahvamajandusplaanile ja valitsuse direktiividele, võtavad tarvitusele abinõud nende täitmiseks ja kinnitavad iga alamalseisva nõukogu eelarve täitmise aruanded üksikult. Vajalikel juhtudel seistavad täitevkomiteed alamalseisva nõukogu otsused ja tühistavad nende täitevkomiteede korraldused kohalike eelarvete alal.

Kogu töö kohalike eelarvete alal teostavad täitevkomiteed oma rahandusosakondade kaudu (küla- ja asulanõukogude täitevkomiteed, kellel ei ole rahandusosakondasid, teostavad seda vahetult). Peale kõigi projektide, aruannete ja täitevkomiteede lahendamisele kuuluvate küsimuste esialgse läbitöötamise, valvavad rahandusosakonnad seadusandluse, valitsuse määruste, juhiste ja juhendite täitmise üle kohalike eelarvete alal, teostavad kontrolli alamalseisvate kohalike eelarvete koostamise ja täitmise üle ja täidavad vastavaid kohalikke eelarveid ning arvestavad nende täitmise käiku.

Kulude ja tulude jaotus liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel.

§ 56. Kulude jaotus.

1. Liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete kulude koostis on vahetult seotud riigifunktsioonide jaotusega NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ning töörahva saadikute nõukogude organite vahel ning majanduse jaotamisega nende vahel alluvustunnuste järgi. See funktsioonide ja alluvuse piiristamine baseerub NSV Liidu Konstitutsiooni poolt kindlaksmääratud NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ja kohalike riigivõimuorganite pädevusel.

NSV Liidu Konstitutsiooni § 14 kohaselt kuulub NSV Liidu võimkonda teiste ülesannete kõrval: üleliidulise tähtsusega pankade, tööstus-, põllumajandus- ja kaubandusettevõtete, transpordi ja side haldamine, riikliku kindlustuse, väliskaubanduse, NSV Liidu riigikaitse organiseerimine, NSV Liidu esindamine rahvusvahelistes suhetes, riikliku julgeoleku kaitse, laenude tegemine ja andmine.

NSV Liidu Konstitutsiooni järgi on rida majandusharusid antud täielikult NSV Liidu võimkonda, kes haldab neid üleliiduliste ministeeriumide (söe-, nafta-, musta ja värvilise metallurgia, keemia-, laevaehitustööstuse, teede-, side-, merelaevanduse, jõelaevanduse, varumis-, väliskaubanduse jt. ministeeriumide) kaudu ja finantseerib täielikult liidueelarvest. Teised majandusharud on liiduvabariiklike ministeeriumide pädevuses ja neid haldavad üleliidulised ja liiduvabariikide samanimelised liiduvabariiklikud ministeeriumid ning neid finantseeritakse nii liidueelarvest kui ka vabariiklikest eelarveist (ehitusmaterjalide, toiduainete-, kala-, liha- ja piima-, tekstiili-, kerge-, metsatööstuse jt. tööstusalased

ministeeriumid, põllumajanduse, kaubandus-, tervishoiu-, kõrgema hariduse, rahandus- jt. ministeeriumid).

Liiduvabariiklikele ministeeriumidele majandusharude järgi alluvate ettevõtete ja asutiste jaotamise kord NSV Liidu ja liiduvabariikide vahel, seega ühtlasi ka kulude jaotamine nende harude järgi liidueelarve ja vabariiklike eelarvete vahel on kindlaks määratud NSV Liidu Konstitutsiooni § 76-ga. NSV Liidu Konstitutsiooni kohaselt juhivad liiduvabariiklikud ministeeriumid neile usaldatud riigihaldusalasid üldreeglina liiduvabariikide samanimeliste ministeeriumide kaudu ning haldavad vahetult ainult kindlalt piiratud arvu ettevõtteid NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi poolt kinnitatud nimestiku järgi.

Liiduvabariigid on piiratud oma suveräänsuses üksnes küsimustes, mis NSV Liidu Konstitutsiooni § 14-ga on antud NSV Liidu võimkonda. Liiduvabariikide konstitutsioonid kannavad liiduvabariikide pädevusse: vabariikliku alluvusega pankade, tööstus-, põllumajandus- ja kaubandusettevõtete ja -organisatsioonide haldamise, ülevabariikliku tähtsusega kultuur-hariduslike ja teaduslike organisatsioonide ja asutiste haldamise, vabariiklike väekoondiste kujundamise, suhtlemise välisriikidega, vabariigi kohtuorganite organiseerimise, kehakultuuri ja spordi organiseerimise, samuti kohaliku tööstuse, elamu-kommunaalmajanduse ja ehitustegevuse, linnade heakorra, kohaliku transpordi ja side, tervishoiu, sotsiaalkindlustuse, alg-, kesk- ja kõrgema hariduse juhtimise.

Üksikud majandusharud on täielikult koondatud liiduvabariikide alluvusse, neid haldavad vabariiklikud ministeeriumid (kommunaalmajanduse, autotranspordi, haridus-, sotsiaalkindlustuse jt. ministeeriumid) ja finantseeritakse liiduvabariikide riigieelarveist. Teiste majandusharude osas, mis on liiduvabariiklike ministeeriumide pädevuses, määratakse vabariikliku alluvusega majandite ja vabariiklike eelarvete kulude koostis kindlaks vastavalt NSV Liidu Konstitutsiooni § 76-le.

Töörahva saadikute nõukogud, nagu märgib NSV Liidu Konstitutsiooni § 97, juhivad neile alluvate haldusorganite tegevust, kindlustavad riikliku korra kaitset, seaduste järgimist ja kodanike õiguste kaitset ning kohalikku majanduslikku ja kultuurilist ülesehitustööd.

Töörahva saadikute nõukogude kohaliku majanduse ja kultuurilise ülesehitustöö koostise määramine ning ettevõtete, asutiste ja ürituste arvamine liiduvabariikide organite või töörahva saadikute nõukogude alluvusse — teostatakse ettevõtete, asutiste ja ürituste tähtsuse järgi. See tähtsus aga määratakse peamiselt ettevõtete ja asutiste funktsioonide ja ülesannete, asutiste ja ettevõtete tegevusrajooni ja ürituste territoriaalse ulatuse järgi. Kõik asutised ja ettevõtted, kelle tegevus piirdub kohalike nõukogude territooriumiga, samuti kõik üritused, mis teostatakse nende nõukogude piirides elanikkonna majanduslikuks ja kultuuriliseks teenindamiseks, kuuluvad kohalike töörahva saadikute nõukogude võimkonda ja kohaliku majanduse ja kultuurilise ülesehitustöö koosseisu ning finantseeritakse kohalikest eelarveist.

Mis puutub riigivõimuorganeisse (ülemnõukogud, töörahva saadikute nõukogud) ja riigihaldusorganeisse (ministrite nõukogud, ministeeriumid, täitevkomiteed, nende osakonnad), siis kantakse kulud nende ülalpidamiseks vastavaile eelarveile nende kuuluvuse kohaselt (liidulised, vabariiklikud ja kohalikud).

2. Kulude konkreetsed loetelud, mida kantakse liidueelarvele ja liiduvabariikide vabariiklikele eelarveile, määrati kindlaks 25. mail 1927 NSV Liidu KTK ja RKN-i poolt kinnitatud NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimäärusega [1]. Nende loetelude aluseks on eespool tähendatud üldpõhimõtted, kuid NSV Liidu ja liiduvabariikide ministeeriumide ja keskasutiste koostis, millede kulud alaeelarvete järgi võetakse liidueelarvesse või vabariiklikesse eelarveisse, on vananenud ja peab viidama kooskõlasse NSV Liidu ja liidu-

[1] LSKK 1927, nr. 27, art. 286.

vabariikide riikliku korraldusega NSV Liidu Konstitutsiooni järgi.

Mitmesuguste majandus-, kultuuri- ja haldusharude alal kohalikele eelarveile kantavate kulude loetelu on kindlaks määratud NSV Liidu KTK poolt 25. aprillil 1926 kinnitatud põhimäärusega NSV Liidu kohalike finantside kohta [2] ühes järgnenud muudatuste ja täiendustega, mis on sätestatud üksikute seadusandlike aktidega [3].

Autonoomsete vabariikide vabariiklikele eelarveile kantavate kulude koostis määratakse kindlaks vastavalt NSV Liidu kohalike finantside põhimääruse §-le 5[1] liiduvabariikide seadusandlusega [4]. 29. novembril 1928 ÜKTK poolt kinnitatud Vene NFSV autonoomsete sotsialistlike vabariikide eelarveliste õiguste põhimäärus [5] määras kindlaks autonoomsete vabariikide vabariiklikesse eelarveisse võetavate kulude loetelu, mis hõlmab kõik autonoomsete vabariikide vabariiklike ministeeriumide kulud, milledel on ülevabariigiline tähtsus ning mis ei kuulu Vene NFSV kohalike finantside põhimääruse alusel kandmisele kohalikele eelarveile.

Vastavalt eespool toodud kulude jaotamise põhimõtteile eelarvete vahel olid NSV Liidu 1941. a. riigieelarves üle 85% rahvamajanduse kuludest ja kõik riigikaitse kulud täielikult koondatud liidueelarvesse; vastupidi — peaaegu 65% kulusid sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks kontsentreeriti vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse (liidueelarvest kantakse läbi: riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve, toetused lasterikastele emadele, 32% hariduskuludest, peamiselt kaadrile ja teadusele, ja 10% tervishoiuks; praegusel ajal veel peale selle Isamaasõja invaliidide ja nende perekondade pensionid ja toetused armeesse kutsutute perekondadele).

---

[2] LSKK 1926, nr. 31, art. 199.

[3] Vt. „Бюджетная система СССР", Сборник законов и инструкций", изд. „Власть Советов", 1937, lk. 8 jj.

[4] LSKK 1929, nr. 51, art. 460.

[5] VSKK 1930, nr. 19, art. 245.

Siin esineb justkui tööjaotus eelarvete vahel sotsialistliku ülesehituse ülesannete lahendamisel. Sotsialistliku majanduse ja riigikaitse finantseerimise peamiseks allikaks on liidueelarve, mis suunab nendeks eesmärkideks üle 80% oma ressurssidest; sotsiaal-kultuuriliste ürituste finantseerimise raskuspunkt lasub aga vabariiklikel, eriti aga kohalikel eelarveil, millised finantseerivad massasutiste ja -ürituste laialdast võrku hariduse, tervishoiu ja sotsiaalkindlustuse alal, mis teenindab kogu linna- ja maaelanikkonda. Seoses sellega on liidueelarve rahvamajandusliku ja riigikaitselise, vabariiklikud ja kohalikud eelarved aga eredalt väljendatud sotsiaal-kultuurilise iseloomuga.

Kui arvestada, et kulud rahvamajanduse finantseerimiseks kohalike eelarvete järgi kuuluvad peamiselt elamu-kommunaalmajandusse ja kohalikku tööstusse, mis toodab peamiselt laiatarbekaupu, ja seda, et kulud kultuuri alal ühes assigneeringutega elamu-kommunaalmajandusele ja kohalikule tööstusele moodustavad kohalikes eelarveis üle 80% nende üldmahust, siis on ilmne, et kohalike eelarvete põhiliseks ülesandeks on töörahva materiaal-elukondlike tingimuste parandamine, kultuuri tõstmine ja ta tervise kaitse. Kohalikud eelarved kajastavad täielikult stalinlikku hoolitsust elava inimese eest ning loovad ainelised tagatised NSV Liidu Konstitutsiooniga määratud kodanike õigustele.

Peab märkima, et kulude piirjoont liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel selle konkreetses väljenduses üksikute majandus-, kultuuri- ja haldusharude osas ei saa vaadelda kui alatiseks kindlaks määratud liikumatut joont. Selle joone liikuvus on seotud kõigepealt nõukogude korra põhilise ideega, mis seab endale ülesandeks „kogu töötava elanikkonna järkjärgulise kaasatõmbamise riigihaldustöösse" (ÜK(b)P programm). Selle ülesande teostamine toob endaga kaasa vabariiklike ja kohalike võimuorganite õiguste ja funktsioonide järjekindla laienemise ja suurenemise. NSV Liidu eelarvesüsteemi arenemise kogu ajalugu on selle olukorra selgeks tõendiks;

kogu selle kestusel on muutmatult tähelepandav üha suureneva arvu asutiste ja ürituste üleandmine liidueelarvelt vabariiklikele eelarveile ja viimaseilt kohalikele eelarveile.

Riigi poliitilise elu lõpliku demokratiseerimise teostamise ülesande lahendamine [6] laiendab veelgi enam vabariiklike ja kohalike võimuorganite tegevuspiire ja koos sellega ka nende eelarvete kulude koostise.

Samal ajal võib tähele panna ka üksikute kulude ümberpaigutamist vastupidises suunas. See on seoses NSV Liidu rahvamajanduse tohutu kasvuga, üksikute ettevõtete ja ürituste mastaabi ja tähtsuse muutumisega, nende väljakasvamisega kohalikest raamidest ja üksikute majandusharude haldussüsteemi muutumisega. Ent kõigil juhtudel seisab NSV Liidu seadusandlus valvel töörahva saadikute nõukogude majanduse ja eelarvete kindluse ja tervikluse eest, kindlustades nende ühtlust ja plaanilise organisatsiooni rikkumatust ning mitte lubades organiseerimatut ülekandmist kohalikele eelarveile või neilt üksikute kulude väljajätmist liiduliste või vabariiklike ministeeriumide ja ametkondade korraldusel. Uute kulude kandmine kohalikele eelarveile või neilt mingisuguste kulude väljajätmine liiduliste ja liiduvabariiklike ministeeriumide alal ei või toimuda muidu kui ainult igal üksikjuhul väljaantava liidulise seaduse alusel. Uute kulude kandmine kohalikele eelarveile või neist üksikute kulude ärajätmine vabariiklike ministeeriumide alal võib toimuda üksnes igal üksikjuhul liidulise või vabariikliku eriseaduse alusel (§-d 7 ja 8 NSV Liidu kohalike finantside põhimäärusest).

3. Kõik kohalikele eelarveile kantud kulud jaotatakse edasi nende eelarvete üksikute liikide (oblasti-, krai-, ringkonna-, linna-, rajooni-, küla-eelarve) vahel. Selle jaotuse kord, kooskõlas NSV Liidu kohalike finantside põhimääruse paragrahvidega 9 ja 60, määratakse kindlaks liiduvabariikide seadusandlusega. Selles suhtes piirdub Liidu põhimäärus kohalike

---

[6] Vt. J. V. Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P XVIII kongressil.

finantside kohta ainult üldise sättega (§ 59), et põhilised eelarved on linna- ja rajooni-eelarved (pärast küla-eelarvete üldist sisseseadmist 1931. a. tuleb siia alla viia ka küla-eelarved); kõik ülejäänud kohalikud eelarved, olles reguleerijaiks alamalseisvate suhtes, omavad ülesannet katta kohalikud kulud asutiste ja ürituste alal, mis teenindavad mitut alamalseisvat haldusühikut või millel on tähtsus teatud nõukogule alluva kogu territooriumi suhtes. Eelarvete sisuliseks ühtlustamiseks, töörahva saadikute nõukogude majandusliku kindlustatuse loomiseks ja huvitatuse tõstmiseks kohaliku majanduse õigeks korraldamiseks määravad kõik liiduvabariikide kohalike finantside põhimäärused (näiteks Vene NFSV kohalike finantside põhimäärus, mis on kinnitatud ÜKTK poolt 19. novembril 1926, § 126 jj.[7]) kindlaks kulude loetelud, mis kuuluvad kohustuslikule paigutamisele üksikuisse kohalike eelarvete liikidesse.

Ainult rajooni- ja küla-eelarveisse kandmisele kuuluvad minimaalsed kulude-loetelud kinnitati liidulise seadusandlusega 1930. aastal, seoses nõukogude uute ülesannetega, mis tulenesid põllumajanduse laialdaselt arenenud kollektiviseerimisest.

NSV Liidu külanõukogude organiseerimise põhimäärused[8] sätestavad, et küla-eelarved peavad teenindama kohaliku tähtsusega halduslikke, majanduslikke ja kultuurilisi vajadusi. Neile eelarveile kantakse külanõukogude, rahvahariduse ja rahva tervishoiu kohalike asutiste ülalpidamise kulud, kodusõja ja Esimese Maailmasõja invaliidide pensionide maksmise kulud, teede korrashoiu ja asulate heakorra kulud, samuti põllumajanduse arendamisega ja külanõukogude korralduses olevate varade ja ettevõtete ülalpidamisega seoses olevad kulud.

Põhimäärused rajooninõukogude kongresside ja rajooni-täitevkomiteede kohta[9] sätestavad, et rajooni-eelarvele kan-

---

[7] VSKK 1926, nr. 92, art. 668.
[8] LSKK 1930, nr. 16, art. 172.
[9] LSKK 1930, nr. 52, art. 545.

takse rajooni riigivõimu- ja riigihaldusorganite, rajooni ja asulate vahelise tähtsusega sotsiaal-kultuuriliste ja majanduslike asutiste ülalpidamise kulud ja rajooni majanduse (rajooni tööstuse, põllumajanduse, teedemajanduse jt.) finantseerimine; liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude määrustega võib rajooni-eelarvele panna külakoolide ja -haiglate ehituse finantseerimine.

Kulude jaotamine kohalike eelarvete üksikute liikide vahel põhineb eespool toodud üldistel põhimäärustel. Iga nõukogu eelarve hõlmab neid asutisi, ettevõtteid ja üritusi, kelle tegevusrajoon ja teenindamise piirid ei ulatu kaugemale antud nõukogu territooriumi piiridest [10]; kohalikele eelarveile arvatud asutised, ettevõtted ja üritused, mis omavad laiemat tähtsust, mis ületab antud haldusühiku piirid, tuleb üle anda vastavale kõrgemalseisvale eelarvele.

Nagu eespool näidatud, omavad kõik kohalikud eelarved selgesti väljendatud sotsiaal-kultuurilist iseloomu, kuid nende kulude erikaal on eriti kõrge rajooni- (78%) ja linna-eelarveis (69%), milledesse on koondatud küla ja linna haridus- ja tervishoiuasutiste kogu peamine massiline võrk (rajooni-eelarves on peale selle küla-eelarvel seisvate koolide õpetajate palgad), mis hõlmavad 76% kogu sotsiaal-kultuurilistest kuludest kohalikes eelarveis.

Kohalike eelarvete rahvamajanduskulud on koondatud peamiselt oblasti- ja linna-eelarveis (78% nende kulude kogumahust), seoses kohaliku tööstuse suurimate ettevõtete keskendamisega oblastiorganite alla, ja linnade elamu-kommunaalmajanduse ja linna tööstuse keskendamisega linnanõukogude alla. Linna-eelarveis küünib kulude erikaal rahva-

---

[10] 1936. a. külakoolide õpetajate palgad, samuti küla arsti- ja veterinaarjaoskondade ülalpidamine anti üle rajooni-eelarvele kui tugevamale eelarvele, ajaldise finantseerimise kindlustamise, ühtlasi aga rajooniorganite vastutuse suurendamise eesmärgil.

majanduse alal 21,9% ja oblasti- (krai-) eelarveis — 16,6%, kuna rajooni-eelarveis moodustab see kõigest 9% ja küla-eelarveis — 2,3% [11].

§ 57. Tulude jaotus.

1. Tulude jaotus üksikute eelarveliikide vahel põhineb NSV Liidu eelarvesüsteemi ja rahvamajandusplaani täielikul ühtsusel. Tulude jaotamise probleemi raskuspunkt seisneb rahvamajandusplaani kõigi osade täitmise varustamises küllaldaste finantsressurssidega, s. o. igale eelarvele vahendite andmises sellises ulatuses, mis on vajalik rahvamajandusplaanist tulenevate kõigi kulude täielikuks katmiseks. Seejuures on tulude jaotuse üheks põhimõtteks iga eelarve maksimaalne kindlustamine püsivate ning alatiste tuludega, mis suurenevad vastavalt kohaliku majanduse kasvule.

Kuivõrd aga kulude jaotus eelarvete vahel ei ole muutumatu ja rahvamajanduslik plaanistamine nõuab vahendite territoriaalset ümberpaigutamist, peab tulude jaotus vastama maksimaalse paindlikkuse nõudeile vahendite ümberjaotamise osas üksikute eelarvete vahel.

Tulude jaotamise kord eelarvete vahel etendab samal ajal suurimat osa ka abinõuna, mis stimuleerib kõige efektiivsemale ning täielikumale tuluallikate ärakasutamisele, luues kõigis kohalikes võimuorganeis oma eelarvete kaudu otsese materiaalse huvitatuse riikliku rahvamajandusplaani ja finantsplaani täitmiseks ja ületamiseks nende territooriumil.

Tulude jaotamisel eelarvete vahel on olulise tähtsusega aasta kestel suurima ühtluse saavutamine tulude laekumisel üksikuisse eelarveisse, et vältida ajutisi kassalünki, mis tingivad lünki eelarve täitmisel ja majanduse finantseerimisel.

Lõpuks peab tulude jaotus olema rajatud lihtsusele ning selgusele, vältides liigset keerukust ja segadust üksikute eelarveliikide vahelises suhtluses.

---

[11] Kohalike eelarvete täitmine 1940. a. aruannete andmeil.

Liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete kujundamiseks laekuvate tulude ja maksude kinnitamine — NSV Liidu Konstitutsiooni § 14 p. „k" kohaselt — kuulub NSV Liidu võimkonda tema kõrgemate riigivõimu- ja riigihaldusorganite näol.

Liidueelarvesse ja liiduvabariikide vabariiklikesse eelarveisse kantavate tulude ja maksude loetelu on määratud kindlaks 1927. aastal antud NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimäärusega (§-d 15 ja 16), ja kohalikesse eelarveisse kantavate tulude ja maksude loetelu — 1926. aastal antud NSV Liidu kohalike finantside põhimäärusega (§-d 23 ja 51). Autonoomsete vabariikide vabariiklike eelarvete tulude koostis määratakse NSV Liidu kohalike finantside põhimääruse § 5[1] kohaselt liiduvabariikide seadusandlusega. VNFSV-s oli see koostis kinnitatud Vene NFSV autonoomsete nõukogude sotsialistlike vabariikide eelarveliste õiguste põhimäärusega 1928. a. (§ 20). Kuid neis seadustes sisalduvad sätted maksude jaotamise kohta eelarvete vahel on peaaegu täielikult kaotanud oma tähtsuse seoses 1930. a. seadusega maksude reformi kohta [12], mis rekonstrueeris eelarvete tulude osa ning muutis otsustavalt üksikuisse eelarveliikidesse kantavate maksude koostise [13]. Käesoleval ajal määratakse liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete tulude koostis mittemaksunduslike tulude suhtes peamiselt eespool tähendatud põhimäärustega, aga maksude suhtes — maksureformi seadusega, selle täienduseks antud NSV Liidu KTK ja RKN-i 21. detsembri 1931. a. määrusega „Vabariiklike ja kohalike eelarvete kohta" [14] ja rea teiste seadustega.

Kooskõlas selle seadusandlusega jaotatakse tulud riigivaradest ja -ettevõtteist esmajoones majanduse ametkondliku alluvuse põhimõtte järgi: kasumieraldised ja üldtulud riiklikest ettevõtteist ja varadest laekuvad liidueelarvesse, vaba-

---

[12] LSKK 1930, nr. 46, art. 476.

[13] Vt. kogumik „Финансово-бюджетная система СССР" изд. „Власть Советов", 1935, lk. 252 jj.

[14] LSKK 1931, nr. 75, art. 505.

riiklikesse või kohalikesse eelarveisse, olenevalt sellest, milliste organite haldamisel — liiduliste, vabariiklike või kohalike — need varad ja ettevõtted seisavad. Analoogilise tunnuse järgi jaotatakse seadusega määratud mitmesugused maksud ja lõivud, mida laekavad nõukogude asutised nende peale pandud funktsioonide täitmisel. Nii leiame liidueelarves kasumieraldisi tööstuste osas, mis on allutatud liidulistele ministeeriumidele, põllumajanduse, kaubandus- ja sideministeeriumi ettevõtteilt, samuti teede ja veetranspordi ettevõtteilt ja riiklikelt krediidiasutistelt, riiklikult kindlustuselt jt. Veel laekuvad liidueelarvesse masina-traktorijaamade tulud, tollitulud, autoinspektuuri lõivud, maksed mõõtude ja kaalude kontrollimise ja tembeldamise eest, konsulaarlõivud jt. Sotsialistliku seaduslikkuse rikkumise võimaluse vältimiseks laekuvad kõik trahvisummad (peale metsatrahvide) haldus- ja teiste määruste rikkumiste eest täielikult liidueelarvesse.

Vabariiklikes eelarveis kuuluvad selle kategooria tulude hulka kasumieraldised vabariikliku alluvusega tööstusministeeriumide, põllumajanduse, kaubandus- jt. ministeeriumide ettevõtteilt.

Kohalikes eelarveis kuuluvad ametkondliku alluvusega tulude hulka: kasumieraldised kohalikult tööstuselt, kohaliku alluvusega kaubanduslikelt ettevõtteilt ja kommunaalpangadelt; tulud põllumajanduslikelt varadelt (turbarabad, maapõuevarad, kalastuse ja jahipidamise kõlvikud jt.), kohaliku tähtsusega metsadest, nõukogude elamumajandusest (elamud, kaubandus- ja tööstusruumid, hotellid), kommunaalmajandusest (linna maad, kauplemiskohad), kommunaalettevõtteilt (veevärk, kanalisatsioonid, saunad, trammid jms.), samuti kohalikud maksud ja nõukogude poolt kommunaalpankadega sõlmitud laenud kapitaalehitusteks.

Varadest saadavate tulude jaotuse põhimõttes nende ametkondliku alluvuse järgi on tehtud erand NSV Liidu KTK ja RKN-i 21. detsembri 1931. a. määrusega vabariiklike ja kohalike eelarvete kohta. Kohalike eelarvete tulude suurenda-

miseks on neile täielikult üle antud kõik tulud mitte üksnes kohaliku, vaid ka riikliku tähtsusega turbarabadelt, maapõuevaradelt, kalastus- ja jahipidamiskõlvikuilt. Kohalikesse eelarveisse laekuvad samuti kõik tululiigid riikliku tähtsusega metsadelt: elanikkonnale müüdava metsa kännuraha, tulud metsa kõrvalkasutamisest ja trahvid metsarikkumise eest.

Mis puutub riigimaksudesse, siis kõik põhilised maksud on üleliidulised. Niisugused on: käibemaks, tulumaks kolhoosidelt, tulumaks elanikkonnalt, põllumajandusmaks, maks vallalistelt ja vähelapselistelt kodanikkudelt, hobusemaks üksiktalumajandeilt, tulumaks liidulise tähtsusega kooperatiivseilt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt, maks mittekaubalistelt operatsioonidelt.

2. Vabariiklike ja kohalike eelarvete tulude suurendamise ja nende stabiilsuse kindlustamise eesmärgil anti 1930. a. maksureformiga neile eelarveile täielikult üle rida riigimakse. Vabariiklikesse eelarveisse kantakse vahetult kogusummas tulumaksu laekumine vabariikliku tähtsusega kooperatiivseilt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt, autonoomsete vabariikide ja kohalikesse eelarveisse — tulumaks kohaliku tähtsusega kooperatiivseilt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt, riigilõiv, kalastus- ja piletimaksud.

Et aga kõigist eespool loetletud tuluallikaist, mis on kinnistatud üksikuile eelarveile, ei piisa vabariiklike ja kohalike eelarvete plaaniliste kulude katmiseks, kujundatakse nende tulude osa edasiselt liidueelarvest üleliiduliste maksude ja tulude osalise üleandmise teel neisse eelarveisse protsendiliste eraldiste näol laekumustest iga vabariigi või nõukogu territooriumil. Need eraldised kantakse vabariiklikesse eelarveisse järgneva jaotusega vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel liiduvabariikide ülemnõukogude määruste alusel või otseselt kohalikesse eelarveisse.

Vabariiklike ja kohalike eelarvete tulude osaline moodustamine neisse eelarveisse riigitulude ja -maksude eraldiste üleandmise teel omab tohutu suurt tähtsust. Esiteks loob see vaba-

riikide ja kohalike nõukogude materiaalse huvitatuse mitte ainult oma eelarve tulude-osa täitmiseks, vaid ka kogu NSV Liidu riigieelarve täitmiseks tervikuna, sest et vabariiklike ja kohalike eelarvete täitmine on otseses sõltuvuses üleliidulise riigitulude ja elanikkonna vahendite mobiliseerimise plaani realiseerimisest, s. o. kohalike võimuorganite enda tööst selles osas; teiseks soodustab selline vahendite ülekandmise süsteem iga eelarve seose kindlustamist vastava rajooni majandusega; kolmandaks kindlustab see vajalikku manööverdamisvõimalust vahendite ümberjaotamisel eelarvete vahel.

Eraldamiste süsteem riigimaksudest ja -tuludest loob sellise olukorra, mille juures iga vabariik ja iga nõukogu oma eelarve kaudu on vahetult seotud ettevõtete ja organisatsioonidega, sõltumata nende ametkondlikust alluvusest. See asjaolu, et iga nõukogu oma eelarve kaudu on materiaalselt huvitatud üldriiklike tulude laekumisest ja sotsialistlike ettevõtete plaanide täitmisest, aktiviseerib kontrolli nende ettevõtete tegevuse üle ja aitab kaasa nende tööle.

Riigituludest ja -maksudest eraldatav osa määratakse liidulise seadusandlusega esmajoones ühesuguste kindlate protsentidena kõigile vabariikidele või nõukogudele.

Eraldiste hulka riigimaksudest ja -tuludest, millede määr üksikute eelarvete tarvis on seadusega püsivalt kindlaks määratud, kuuluvad eraldised vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse hobusemaksust üksiktalumajandeilt ja käibemaksust liidulise tähtsusega ettevõtteilt, mis töötlevad liiduvabariikide territooriumil loodusvarade tähtsamaid liike (nafta, puuvill, tubakas), ning eraldised kohalikesse eelarveisse — käibemaksust põllumajandusvarumiselt, kulla-plaatinatööstuselt, piirituseajamiselt, metsavarumisel metsast väljaveetavalt puidult, kookonite varumiselt, laekumustelt riikliku kohustusliku määralise kindlustuse alal [15].

[15] Näiteks hobusemaksust üksiktalumajandeilt eraldatakse 25% liiduvabariikide vabariiklikesse eelarveisse ja 75% kohalikesse eelarveisse („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja", 1938, nr. 11); vabariiklikesse eel-

Peale võrdsete eraldiste, mis on kinnistatud kõigile vabariiklikele ja kohalikele eelarveile, määratakse liiduvabariikide eelarveisse eraldisi realt nende territooriumil laekuvailt riigimaksudelt ja -tuludelt erinevais protsentides üksikuile vabariikidele; nende eraldiste määr iga riigimaksu ja -tulu alal määratakse iga-aastaselt kindlaks NSV Liidu riigieelarve kinnitamisel. Eraldatud osa antakse järgnevalt liiduvabariikide poolt üle kas täielikult või osaliselt autonoomsete vabariikide ja kohalikele eelarveile mitmesugustes protsentides üksikute autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite tarvis, kuid tingimusel, et eraldiste keskmine protsent tervikuna vabariigis ei ületaks temale määratud suurust.

Sellise eraldamise süsteemi kaasabil toimub nn. eelarveline reguleerimine, mille põhiliseks ülesandeks on kindlustada kõigile eelarveile tulude ja kulude tasakaal tasemel, mis tuleneb rahvamajanduse plaanist.

Tulude jaotamisel NSV Liidu riigieelarvesse kuuluvate üksikute eelarvete vahel ei saa lähtuda püüdest luua igale vabariigile või töörahva saadikute nõukogule suletud eelarvet alatiseks talle kinnistatud kõigi tulude koostisega ja seadusega rangelt kindlaksmääratud mitte üksnes eraldamisviisidega riigimaksudest ja -tuludest, vaid ka eraldamise ulatusega.

Ühest küljest, nagu eespool märgitud, osutub joon, mis eraldab liidulistele, vabariiklikele ja kohalikele organeile alluva majanduse koostise, NSV Liidus teataval määral liikuvaks. Teisest küljest koostatak e riiklik rahvamajandusplaan täieliku

---

arveisse kantakse toodetud nafta igalt tonnilt 1 rbl., varutud puuvilla tonnilt — 100 rbl., tubaka tonnilt — 190 rbl. (LSKK 1932, nr. 181, art. 99); kohalikesse (rajooni-) eelarveisse eraldatakse varutud teravilja ja õliseemne igalt tsentnerilt — 30 kop., liha tsentnerilt — 2 rubla, piimasaaduste tsentnerilt — 1 rubla jne. (LSKK 1936, nr. 35, art. 312); kullaplaatinatööstuse alalt eraldatakse — 5% kaevandatud metallide väärtusest (LSKK 1929, nr. 33, art. 292); piirituseajamise alal — 50 kop. dekaliitrilt (LSKK 1932, nr. 69, art. 411); puidu väljaveo alal — 10 rubla ühelt m^3, laekumustelt riikliku kohustusliku määralise kindlustuse alal — 15% jne.

tasakaalu ja materiaalsete ning finantsiliste ressurssidega katmise alusel; niisama rangelt tasakaalustatult koostatakse ka NSVL riigieelarve tervikuna. Kuid rahvamajandusplaanis ettenähtud üritused ning järelikult ka vastavad eelarvelised kulud jaotatakse vabariikidele ja nõukogudele alluvate majanduste vahel eelarvesüsteemi üksikute lülide järgi ja nende sees üksikute eelarvete järgi mitte vastavalt tuludele, mis on kinnistatud nendele eelarvetele, vaid lähtudes sotsialistliku ülesehituse üldistest ülesannetest, riigikaitse vajadustest ja leninlik-stalinliku rahvuspoliitika elluviimisest. Seoses sellega võib kogu NSV Liidu riigieelarve kui terviku tasakaalu korral sellesse kuuluvate üksikute eelarvete tasakaalu saavutada ainult vahendite täiendava ümberjaotamise teel seespool eelarvesüsteemi, mida teostatakse eelarvelise reguleerimisega.

3. Tuluallikaid, mis rakendatakse eelarvete reguleerimise protsessis, nimetatakse r e g u l e e r i v a i k s, erinevalt k i n d l a l t k i n n i s t a t u d tuludest, mis laekuvad antud lüli kõigisse eelarveisse täielikult või püsivalt kindlaksmääratud eraldamisprotsendi suuruses.

Vabariiklike eelarvete ja kohalike eelarvete üldmahu reguleerimist liiduvabariikide osas teostab NSV Liit. Üksikute kohalike eelarvete reguleerimist teostavad liidu- ja autonoomsete vabariikide, kraide, oblastite, rajoonide ja linnade riigivõimuorganid; igaüks neist organeist reguleerib alamalseisvaid eelarveid.

Eelarvelise reguleerimise põhivormiks on eraldamised riigimaksudest ja -tuludest. Eraldamissüsteemi kui kõige ratsionaalsema eelarvelise reguleerimise vormi paremused seisnevad selle metoodi paindlikkuses, lihtsuses ning selguses, samuti selles, et see meetod koordineerib oma territooriumil kogu riigitulude plaani edukale täitmisele suunatud vabariikide ja nõukogude materiaalse huvitatuse — vahetu ning täieliku vastutusega, mis lasub vabariiklikel ja kohalikel võimuorganeil oma eelarveis ettenähtud kulude katte vahenditega kind-

lustamise eest. Sellega aktiviseerub nende organite töö plaani täitmisel tulude osas nende territooriumil ja kõrvaldab ühtede eelarvete liigse operatiivse sõltuvuse teistest.

Kui reguleerivate tulude andmine 100%-liselt siiski ei võimalda alamalseisvate eelarvete puudujäägitut tasakaalustamist, siis võidakse puuduv summa üle anda kõrgemalseisvast eelarvest otsese toetuse kujul kindlas summas (nõndanimetatud dotatsioon).

Liiduvabariikide vabariiklike ja kohalike eelarvete reguleerimine teostatakse NSV Liidu riigieelarve kinnitamisel. NSV Liidu Ülemnõukogu kinnitab: a) iga liiduvabariigi nii vabariiklike kui ka kohalike eelarvete kulude üldmahu; b) vabariiklike eelarvete tulude ja kohalike eelarvete ning autonoomsete vabariikide eelarvete omade tulude üldmahu; c) vahendite summa, mis antakse iga liiduvabariigi eelarvest oma kohalike eelarvete tasakaalustamiseks.

Nii näit. määras NSV Liidu Ülemnõukogu NSV Liidu 1945. a. riigieelarve kinnitamisel kindlaks vabariiklike eelarvete kulude mahu 16 257 milj. rublale ja kohalike eelarvete ning autonoomsete vabariikide eelarvete kulude mahu — 36 016 milj. rublale, vabariiklike eelarvete tulude mahu — 35 573 milj. rublale ja kohalike eelarvete ning autonoomsete vabariikide eelarvete omade tulude mahu — 16 700 milj. rublale. Kohalike eelarvete tasakaalustamiseks kohustas NSV Liidu Ülemnõukogu liiduvabariike üle andma kohalikesse eelarvetesse 19 316 milj. rubla.

Määranud kindlaks eraldatava summa, mis on vajalik liiduvabariikide riigieelarvete tasakaalustamiseks (mis hõlmavad ka kohalikke eelarveid), annavad liiduorganid vastavad tuluallikad liiduvabariikide riigieelarveisse terviklikult — ära näitamata, milliseist konkreetseist allikaist ja kui suures ulatuses igaühest neist tuleb anda vahendeid kohalikele eelarveile, välja arvatud need juhud, kus eraldatava osa suurus on täpselt kindlaks määratud seadusega. Liiduvabariikidele

on antud õigus ise kindlaks määrata ka kohalike eelarvete reguleerimise allikad ja eraldamiste ulatus neist, olenevalt kohalikest tingimustest. Selline kord annab kogu reguleerimissüsteemile vajaliku painduvuse ning kindlustab liiduvabariikide laialdasi eelarvelisi õigusi.

Liiduvabariikide riigieelarvete suhtes on reguleerivaiks allikaiks käibemaks, tulumaks elanikkonnalt, põllumajandusmaks, tulumaks kolhoosidelt ja riigilaenud.

Liiduvabariikide ülemnõukogud vabariikide riigieelarvete kinnitamisel määravad iga autonoomse vabariigi-, krai- ja oblasti-eelarve alal nende kulude mahu, kinnistatud omade tulude mahu ja vahendite summa, mis antakse üle vabariiklikust eelarvest, näidates allikad ja eraldamisprotsendid.

Liiduvabariikidel on kohalike eelarvete suhtes võimalik kasutada reguleerivate vahenditena ja diferentseerida autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite järgi protsendilisi eraldisi käibemaksust, tulumaksust elanikkonnalt, põllumajandusmaksust, tulumaksust kolhoosidelt, maksust mittekaubalistelt operatsioonidelt, riigilaenudest ja eri-eraldisi puuvilla, nafta ja tubaka käibemaksust, s. o. nendest maksudest ja tuludest, milledest eraldatavad osad vabariiklikud eelarved saavad liidueelarvest. Kuid praktiliselt, arvestades kohalike eelarvete suurt kasvu, kasutavad liiduvabariigid kohalike eelarvete reguleerimiseks põhiliselt ainult eraldamist käibemaksust ja tulumaksust elanikkonnalt, teostades muus osas eraldamisi kohalikesse eelarveisse täielikult neis protsentides, mis on kindlaks määratud vabariigi riigieelarveile tervikuna.

4. Siirdudes tulude jaotamise juurde kohalike eelarvete üksikute liikide vahel, tuleb märkida, et NSV Liidu 1926. a. kohalike finantside põhimääruse järgi (§-d 9 ja 60) on see antud liiduvabariikide seadusandlikku pädevusse. Ainult alamalseisvate rajooni- ja küla-eelarvete suhtes määrati 1930. a.

ja järgnevail aastail liidulise seadusandlusega kindel tulude loetelu, mis kuulub kandmisele neisse eelarveisse [16].

Liiduvabariikide kohalike finantside põhimäärused, millega määrati kindlaks kohalike eelarvete üksikuisse liikidesse kantavate tulude loetelu, on äärmiselt vananenud ega kajasta suuri muudatusi maksu- ja muude eelarveliste tulude struktuuris, mis teostati 1930. a. maksureformiga ja järgneva seadusandlusega.

Liiduvabariikide konstitutsioonid määravad, et krai-, oblasti-, ringkonna-, rajooni-, linna- ja küla-eelarveisse kantakse tulud kohalikust majandusest, eraldised nende territooriumil laekuvaist riigituludest, samuti laekumused kohalikest maksudest NSV Liidu ja liiduvabariikide seadusandlusega kindlaksmääratud suuruses (Vene NFSV Konstitutsiooni § 106) [17].

Kehtiva seadusandluse kohaselt kantakse mittemaksunduslikud tulud kohalikest tööstus-, kaubandus- ja kommunaalettevõtteist üksikuisse kohalikesse eelarveisse ettevõtete alluvuse järgi. Tulud kommunaal- ja põllumajandusvaradest, maapõuevaradest, turbarabadest, jahipidamis- ja kalastuskõlvikuilt, samuti laekumused kohalike maksude alal, riigilõiv, maks mittekaubalistelt operatsioonidelt, kalastus- ja piletimaks antakse üle sèlle nõukogu (linna-, küla-) eelarvesse, mille territooriumil asetsevad varad või toimub tähendatud

---

[16] Juhised selles suhtes on „Põhimäärustes nõukogude rajoonikongresside ja rajooni täitevkomiteede kohta“ (NSV Liidu KTK ja RKN-i 11. oktoobri 1930. a. määrus, § 25 — LSKK 1930, nr. 52, art. 545) ja „NSV Liidu külanõukogude organiseerimise põhimäärustes“ (NSV Liidu KTK 3. veebruari 1930. a. määrus, § 21 — LSKK 1930, nr. 16. art. 172), samuti eriseadustes „Vabariiklikest ja kohalikest eelarveist“ (NSV Liidu RKN-i 21. detsembri 1931. a. määrus, §-d 8 ja 9 — LSKK 1931, nr. 75, art. 505), „Rajooni-eelarvete tuluallikate laiendamise kohta seoses neile eelarveile kulude ülekandmisega maakoolide õpetajate töötasu alal“ (NSV Liidu KTK ja RKN-i 28. juuni 1936. a. määrus — LSKK 1936, nr. 35, art. 312).

[17] Eesti NSV Konstitutsiooni § 76. — Toim. märkus.

maksude ja lõivu laekumine. Tulud metsadest kantakse rajooni-eelarveisse.

Kõigi püsivalt kinnistatud eraldamiste korras riigimaksudest ja -tuludest laekunud summad kantakse seadusega määratud kindlaisse kohalikesse eelarveisse [18].

Kõik ülejäänud tulud, s. o. summad, mis eraldatakse riigilaenudest, käibemaksust, tulumaksust kolhoosidelt, tulumaksust kooperatsioonilt, tulumaksust elanikkonnalt ja põllumajandusmaksust, esinevad reguleerivaina kas oblasti- (krai-) või rajoonisiseses reguleerimissüsteemis. Eraldamiste ulatus määratakse kindlaks neist maksudest ja tuludest igasse üksikusse eelarvesse iga-aastaselt kõrgemalseisva töörahva saadikute nõukogu poolt vastava oblasti- (krai-), ringkonna-, rajooni- või linna-eelarve kinnitamisel. Määrates kindlaks üksikuile alamalseisvaile eelarveile mitmesuguseid eraldamisprotsente reguleerivaist tuludest, ei või nõukogud siiski antud haldusühiku osas keskmiselt ületada neile kinnitatud eraldamisprotsentide piire.

Peale loetletud kohalike eelarvete reguleerimisallikate tuleb märkida veel nn. reguleerimisfonde. Neid fonde rakendatakse neil erandjuhtudel, kui ühtede eelarvete tasakaalu ei ole võimalik saavutada neile eraldatavate summade ülekandmisega reguleerivaist allikaist 100%-lises suuruses, teistes eelarvetes aga kujunduvad vahendite ülejäägid isegi siis, kui reguleerivaist allikaist teostatakse eraldamisi minimaalse protsendimäära ulatuses (NSV Liidu kohalike finantside põhimääruse §-d 49—51).

---

[18] Nii näiteks eraldistest hobusemaksust üksiktalumajandeilt kantakse 25% oblasti- (krai-) ja 50% rajooni-eelarveisse, eraldistest kullaplaatinatööstuselt — 3%, oblasti- (krai-) ja 2% rajooni-eelarveisse, eraldistest piirituseajamisest — 12,5 kop. dekaliitrilt oblasti- (krai-) ja 37,5 kop. rajooni-eelarveisse, eraldistest kohustusliku määralise kindlustuse alal — 5% oblasti- (krai-) ja 10% rajooni-eelarveisse. Eri-eraldised käibemaksust põllumajanduslike varumiste ja siidikute varumise alal kantakse täielikult rajooni-eelarveisse, eraldised metsadest väljaveetud puidu eest aga küla-eelarveisse.

Reguleerimisfondide täiendamiseks määravad kõrgemalseisvad eelarved kindlaks eraldamiste suurused kindlais summades või protsentides alamalseisvate eelarvete üldmahust. Eraldiste suuruse määravad kaks tegurit: ühelt poolt tulude ülekaalu ulatus, võrreldes kuludega ühtedes eelarvetes, ja teiselt poolt teiste eelarvete vajaduse suurus lisavahendite järele täieliku tasakaalu saavutamiseks.

Eraldised kantakse reguleerimisfondi läbi vastava eelarve kulude osas, toetused fondist kantakse aga vastavate eelarvete tuludesse. Fondid ise ja neist antavad toetused paigutatakse neisse oblasti- (krai-), ringkonna- ja rajooni-eelarveisse, kus need on moodustatud. Need eelarved on vastutavad oma ressurssidega fondide täieliku ning ajaldise akumulatsiooni ja neist toetuste väljaandmise eest.

Loetletud tuludega peavad liidu- ja autonoomsete vabariikide eelarved ja kohalikud eelarved olema tasakaalustatud defitsiidita (NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimääruse § 6).

Vabariiklikes ja kohalikes eelarveis ettenähtud tulude mittetäielikul laekumisel kaetakse tekkida võiv defitsiit kulude vastava vähendamise ja tulude võimaliku suurendamise teel (NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimääruse § 8).

Kui eelarveaasta jooksul antakse liiduline või vabariiklik seadus, mis vähendab mingisuguseid tulusid vabariiklikes ja kohalikes eelarveis või suurendab kulusid, siis antakse samaaegselt täiendavad tuluallikad, mis korvavad tulude vähendamise või kulude suurendamise (NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimääruse § 7 ja NSV Liidu kohalike finantside põhimääruse § 8 [1]) [19].

Võitluse ergutamiseks finantsplaanide täitmise eest ja vabariikide ning kohalike nõukogude eelarvelise iseseisvuse kindlustamiseks jääb iga eelarve see tulude osa, mis moodustub tegelike laekumuste ülekaalust, võrreldes alaeelarves ole-

[19] LSKK 1929, nr. 53, art. 494.

tatud laekumustega, täielikult liidu- ja autonoomsete vabariikide ning kohalike nõukogude korraldusse, kui see ülekaal ei ole tingitud liidulise seadusandluse muudatustest (NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimääruse § 9 ja NSV Liidu KTK ja RKN-i 21. detsembri 1931. a. määrus „Vabariiklike ja kohalike eelarvete kohta" § 7).

17. peatükk.

NSV Liidu riigieelarve koostamine, läbivaatamine ja kinnitamine.

§ 58. NSV Liidu riigieelarve kujunduse organisatsioonilis-õiguslikud alused. § 59. Liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete kulude ja tulude klassifikatsioon. § 60. Finantsiline plaanistamine. § 61. Alaeelarvete ja tulude-kulude bilansside koostamine ja läbivaatamine. § 62. Eelarveprojekti koostamine. § 63. Eelarvete läbivaatamine ja kinnitamine. § 64. Alaeelarvete ning tulude-kulude bilansside kinnitamine.

§ 58. NSV Liidu riigieelarve kujunduse organisatsioonilis-õiguslikud alused.

1. NSV Liidu riigieelarve koostatakse iga majandusaasta peale, millele kohaldatult määratakse riiklik rahvamajandusplaan, koostatakse aruanded ja võetakse kokku ning kontrollitakse plaanide täitmise tulemused. Majandusaasta ning seega ka aeg, mille peale koostatakse ja kinnitatakse eelarve (nn. eelarveperiood) ühtib kalendriaastaga [1]. Sellest tuleneb NSV Liidu riigieelarve kui seaduse iseärasus, mis seisneb selles, et vastava aasta möödumisel lõpeb ta kehtivus.

NSV Liidu riigieelarve tervikuna ja iga tema koostisse kuuluv eelarve üksikult kujundatakse tihedalt omavahel seo-

[1] LSKK 1930, nr. 49, art. 510.

tud täielikkuse (universaalsuse) ning ühtsuse alusel, mis tuleneb vahetult nõukogude eelarve plaanilisest iseloomust ning plaani ühtsusest. Eelarve täielikkuse nõue tähendab, et eelarve peab hõlmama kõiki seadusandlusega kindlaksmääratud tulusid ja kulusid. Igasuguste tulude väljajätmine eelarvest ja nende kulutamine, mööda minnes eelarvest, moonutab eelarve plaanilist olemust ja rikub eelarvet kinnitavate riigivõimuorganite õigusi.

Eelarve ühtsuse põhimõte seisneb selles, et kõik tulud ja kulud iga eelarve järgi ühendatakse ühtsesse tasakaalustatud plaani, mis kinnitatakse ühtse seadusandliku aktiga või nõukogu otsusega.

Eelarve täielikkus ja ühtsus omavad tohutut poliitilist tähtsust, andes riigivõimuorganeile ja kõigile töötajaile täieliku süstemaatilise ülevaate riigitulude kõigist allikaist ja kulude suunamisest, kergendades nii ülemnõukogude ja töörahva saadikute nõukogude kui ka finantsorganite ammendavat kontrolli.

Eelarve täielikkus ja ühtsus kindlustavad samal ajal kõigi ressursside ühendamist iga eelarve järgi ühtseks finantsmajanduseks. Eelarve ühtsuse puhul vastab kõigile eelarvelistele kuludele terve eelarvetulude kogum, millega osutub võimalikuks allutada eelarve kõiki osi ühtsele režiimile ning plaanilises korras jaotada ressursse, et kindlustada eelarve täitmist tervikuna.

Seoses sellega tuleb märkida, et NSV Liidu eelarvekorralduse üheks üldaluseks on asjaolu, et eelarve üksikud tuluallikad üldreeglina ei ole kinnistatud teatud kulude katteks; kõik tulud laekuvad eelarvesse kassaühtsuse põhimõttel ja suunatakse plaanilises korras kogu eelarve kulude katteks. Kõrvalekaldumused sellest korrast on lubatud väga harvadel, seaduses iga kord täpselt ettenähtud juhtudel, või teatud finantseerimismiinimumi kindlustamise eesmärgil (näiteks 1937. a. 17. oktoobri seadus elamufondi säilitamise ja elamumajanduse parandamise kohta linnades suunas kõik eelarve-

lised tulud kauplemis- ja laoruumidest elamute kapitaalremondiks) või ka tuluallika enda erilise sihtotstarbe korral (näiteks eraldised kohalikesse eelarveisse sissetulekuist riikliku kohustusliku kindlustuse alal, mis suunatakse üritusteks stiihiliste õnnetuste vältimiseks ja nende vastu võitlemiseks).

Eelarve täielikkuse küsimusega on tihedalt seotud mõisted bruto- (üld-) eelarve ja neto- (puhas-) eelarve, mis on tingitud tulude ja kulude eelarvest läbikandmise korrast. Eelarvet, milles näidatakse täielikult kõigi majandusharude tulude ja kulude üldsummad, samuti käibe- ja transiitsummad, mis läbivad võrdses suuruses tulud ja kulud (eraldised ja toetused reguleerimisfondide alal, vahendid, mis kantakse vabariiklikest eelarveist kohalikesse jm.), nimetatakse bruto-eelarveks. Neto-eelarvest on välja jäetud kõik tulude ja kulude käibesummad; see sisaldab vaid üksikute allikate ja ürituste alal tulude ja kulude puhassaldot, s. o. tulude summat, millest on maha arvatud nende sissenõudmise ja haldamisega seotud kulud.

Vastavalt eelarve täielikkuse nõudele, samuti õige plaanistamise kindlustamiseks, eelarve ja majandusharude vastastikuste vahekordade, üksikute tuluallikate efektiivsuse ja ürituste tõeliku maksuse analüüsimiseks ja finantskontrolli teostamiseks kujundatakse eelarve bruto-põhimõttel. Kõik tulud (maksudest, lõivudest, riigilaenudest, ettevõtteist ning varadest jm.) ja kulud kantakse eelarvesse üldsummades, arvestamata vastastikust saldoseisu. Mis puutub neto-eelarvesse, siis selle arvutlust rakendatakse ainult analüütilises töös eelarve reaalse tervikliku suuruse ja üksikute tulude ning kulude kindlaks tegemiseks, eelarvete kõrvutamisel, nende dünaamika uurimisel jne.

2. Nõukogude eelarve kui finantsplaani lahutamatuks omaduseks on ta tulude ja kulude tasakaal. Eelarve tulude- ja kulude-osa kõik elemendid baseeruvad terviklikult riikliku rahvamajandusplaani näitudel. Riikliku rahvamajandusplaani kujundamise põhiliseks aluseks on bilansilise meetodi rakendamine, mis väljendub materiaalsete (toodangu liikide ja

alade järgi) ja sünteetiliste bilansside (rahvatulu bilanss, elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilanss, koondfinantsplaan) süsteemis, mis kindlustavad plaani kõigi elementide reaalsuse ning seovad need üheks vastastikku tasakaalustatud tervikuks. See tagab eelarve koostamisel õigete proportsioonide kindlaksmääramist eelarveliste vahendite jaotamisel mitmesuguste rahvamajandusharude ja ülesehitusalade vahel ning kooskõlastab eelarveliste tulude ja kulude üldmahu rahvamajanduse bilanssidega. Samal ajal on eelarveline plaanistamine iseendast reaalne plaanistamine ning see kujundatakse samuti bilansilisel meetodil nii eelarve suhtes tervikuna kui ka üksikute majandusharude (harukondlikud finantsplaanid) ja eelarvete üksikute liikide suhtes.

Kõneldes eelarve tasakaalust tuleb märkida, et NSV Liidu riigieelarve koostatakse kindlate rahaliste reservidega. Plaanimajandus nõuab riiklike reservide loomist kogu rahvamajanduses, mis kindlustavad plaani katkestamatu täitmise. Rahalised reservid kujundatakse eelarve järgi vabade rahaolemite kogumise otstarbel: 1) vajalikuks manööverdamiseks ressurssidega ajutiste (hooajaliste) kassalünkade perioodidel eelarvete täitmisel, mis on tingitud tulude laekumise ja kulude tegemise tähtaegade mitteühtumisest; 2) eelarve kulude plaani täitmise kindlustamiseks eelarve tulude-osa puudulikul täitmisel ja 3) vast-tekkivate pakiliste vajaduste rahuldamiseks ja riigiasutistele ning ettevõtteile stiihiliste õnnetuste läbi tekkinud kahjude korvamiseks.

3. Eelarve reaalsusel on suur tähtsus kõigile rahvamajandusharudele, sest et see on rahvamajandusplaanis ettenähtud ürituste täitmise põhitingimuseks. NSV Liidu riigieelarve reaalsuse ning stabiilsuse määravad ta plaaniline loomus, kulude tootlik iseloom ja tulude sotsialistlik alus.

Ent reservide puudumisel võivad plaani stabiilsust rikkuda puhtvälised asjaolud, mis ei olene selle koostajaist ega täitjaist (näit. stiihilised õnnetused). Selliseiks reservideks, mis tagavad eelarvelise kuludeplaani kindla täitmise, on ühelt poolt NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariikide minist-

rite nõukogude reservfondid, teiselt poolt aga tulude ülekaal kuludest eelarve kinnitamisel [2].

NSV Liidu riigieelarve plaanilis-direktiivse iseloomu tõttu, mille kõik määrangud on kindlalt põhjendatud ning baseeruvad täpseil plaanilistel arvutlustel, võetakse assigneeringud eelarvesse kui äärmised, s. t. nad kujutavad endast maksimaalset suurust, mille ulatuses võidakse teha kulutusi kindlaksmääratud otstarbeks. Kuid siiski üksikuil juhtudel kui kulud on funktsionaalselt seotud tulude täitmisega (vahendid, mida antakse vabariiklikest eelarveist kohalikesse eelarveisse eraldamiste korras riigimaksudest ja -tuludest, kulud sihtallikate arvel), omavad eelarvelised assigneeringud ligikaudset, umbkaudu arvutatud iseloomu, s. o. nad võivad olla täidetud suuremas või väiksemas summas, olenevalt vastavate tulude laekumise käigust.

Kõik eelarvesse mahutatavad tulud ja kulud peavad omama õiguslikku alust (nn. juriidilist tiitlit). Teiste sõnadega — eelarve koostamisel võivad ametkonnad, asutised ja rahandusorganid ette näha ainult selliseid tulusid ja taotleda assigneeriguid ainult sääraste ürituste peale, mis on kindlaks määratud kehtiva seadusandlusega [3].

§ 59. Liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete kulude ja tulude klassifikatsioon.

1. Kulud ja tulud paigutatakse liidueelarvesse, vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse rangelt kindlaksmääratud korras, mis tagab selge kujutluse eelarve kulude- ja tuludeosa koostisest, kindlustab tulude ja kulude ühtse rühmituse, nende hädavajaliku detailiseerimise ja tagab võimaluse ühen-

---

[2] NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimääruse p. 4, § 11, p. 6, §-d 13 ja 14.

[3] VSKK 1924, nr. 83, art. 133 „Ametkondade poolt alaeelarveisse kulude võtmise korra kohta uute asutiste ülalpidamiseks ja olemasolevate laiendamiseks".

dada üksikud alaeelarved eelarveiks ja eelarved kokkuvõtteiks, samuti eelarvete võrdluse ja analüüsi.

Kulude ja tulude kohustusliku rühmituse ja nende paigutamise kindla korra määrab eelarveis kindlaks tulude ja kulude eelarveline klassifikatsioon. Eelarvelise klassifikatsiooni kinnitab NSV Liidu Ministrite Nõukogu juhiste alusel NSV Liidu Rahandusministeerium eraldi liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete ning eraldi autonoomsete vabariikide vabariiklike ja kohalike eelarvete alal. Klassifikatsioonis võib teha muudatusi ja täiendusi üksnes NSV Liidu Rahandusministeerium.

Eelarvelisel klassifikatsioonil on mitte ainult suur organisatoorne, vaid ka õiguslik tähtsus.

Riigivõimuorganite poolt kinnitatud eelarved — liiduline, vabariiklikud ja kohalikud — on direktiivseiks finantsplaanideks, mis on kohustuslikud kõigile alamalseisvaile riigivõimu- ja riigihaldusorganeile. Tulude suhtes paneb kinnitatud eelarve täitvaile organeile kohustuse võtta tarvitusele seadusega kindlaksmääratud abinõud eelarves ettenähtud riigitulude ajaldiseks ning täielikuks laekamiseks. Kulude suhtes tuleb eelarves määratud assigneeringuid NSV Liidus vaadelda mitte üksnes kui täitvaile organeile antud volitust kulutada haldusfunktsioonide teostamisel eelarvelisi vahendeid rangelt kindlaksmääratud piirides, vaid samuti kui nende organite kohustust plaanidistsipliini kohaselt täita riikliku rahvamajandusplaani alusel eelarves ettenähtud üritused.

Eelarvele konkreetse direktiivse plaani iseloomu andmiseks koostatakse see ning kinnitatakse mitte ainult tulude ja kulude üldsummas, vaid jaotades ja kinnistades tulud üksikute allikate ja kulud sihtsuunitluste järgi (nõndanimetatud spetsialiseering), s. o. ametkondade, majandusharude, ürituste ja kindlate otstarvete järgi. Selline eelarvete koostamise ja kinnitamise kord kohustab täitvaid organeid täitma kindlaksmääratud ülesanded iga tuluallika järgi ja kindlustab samal ajal eelarve vahendite kulutamise nende poolt ranges koos-

kõlas eelarvet kinnitava organi direktiividega nii kulutuste suunitluse kui ka mahu suhtes. Samal ajal kindlustab eelarveline spetsialiseering eelarve täitmise kontrolli nii seadusandlike organite poolt eelarve täitmise aruannete läbivaatamisel ja kinnitamisel kui ka finantsorganite poolt.

Eelarvete spetsialiseeringu puhul on täitvad organid õigustatud suunama eelarvelisi vahendeid ainult otstarbeiks, mis on ette nähtud eelarve alajaotustes, mille järgi on eelarve kinnitatud; nad ei saa neid vahendeid kulutada vajadusteks, mis ei ole eelarvesse võetud, või suurendada eelarvelisi assigneeringuid. Eelarveliste vahendite suunamine eelarves ettenägemata vajadusteks või eelarvega kindlaksmääratud assigneeringute suuna muutmine on neis tingimusis eelarveseaduse ja plaanidistsipliini rikkumine. Eelarve järgi lubatud assigneeringute suurendamist, seoses vajadusega kindlustada plaaniga kindlaksmääratud ürituste teostamist (eelarve täitmise protsessis ilmnenud uued asjaolud), samuti vahendite andmist vast-tekkinud pakilisteks vajadusteks võivad täitvad organid teostada üksnes järgides kindlat menetluskorda ning teha seda seadusega määratud allikaist.

Õiguslikust seisukohast seisneb eelarvelise spetsialiseeringu küsimus riigivõimu- ja täitvate organite eelarvelise pädevuse ja eelarvet täitvate organite õiguste piiristamises. Alajaotused, mille järgi riigivõimuorganid kinnitavad eelarve, on õigusliku spetsialiseeringu piirideks, milliseid võivad muuta täitvad organid seadusandlusega määratletud ulatuses, kusjuures nende muudatuste õigsust ja seaduslikkust kontrollivad riigivõimuorganid eelarve täitmise aruannete kinnitamisel.

2. NSV Liidu Ülemnõukogu ja liiduvabariikide ülemnõukogude poolt kinnitatud eelarvete alusel koostavad NSV Liidu Rahandusministeerium ja liiduvabariikide rahandusministeeriumid koos ametkondade ja asutistega — kooskõlas nende operatsiooniplaanidega — eelarve loendi, s. o. detailiseerivad kinnitatud eelarvelised määrangud üksikute rahva-

majandusharude finantseerimiseks asutiste, ettevõtete ja ürituste ning kuluobjektide järgi. Loendiga määratud krediitide spetsialiseering on kohustuslik kõigile ametkondadele ja asutistele. Üksikuil erandjuhtudel, seadusandlusega rangelt kindlaksmääratud piirides, lubatakse liidueelarvel ja vabariiklikel eelarveil olevail ametkondadel ja asutistel, järgides teatud kindlat korda, muuta eelarveliste assigneeringute suunitlusi (nn. krediitide ümberpaigutamine), kuid ainult plaanis märgitud ürituste süsteemi täitmise tingimusel (vt. § 73). Kohalikes eelarveis lubatakse igasugune assigneeringute ümberpaigutamine (välja arvatud ümberpaigutamine artiklist artiklisse) ainult nõukogu täitevkomitee otsusega.

Eelarvelise spetsialiseeringu piirid ja suund määratakse kulude eelarvelise klassifikatsiooniga, mille abil määratakse eelarves kindlaks üksikuile haldusorganeile antavate assigneeringute otstarve ja suurus.

Eelarvelise klassifikatsiooni üksikute alajaotuste sisu ja nende paigutamise üldine kord peavad esmajoones vastama nõukogude plaanisüsteemis püstitatud nõudeile. Esimene neist nõudeist seisneb selles, et klassifikatsiooni võetud eelarve alajaotused vastaksid oma sisult üksikuile harukondlikele finantsplaanidele ja nende koostiselementidele. Eelarve alajaotused peavad kindlustama tähendatud plaanide kooskõlastamise võimalust eelarvega ja üksikute eelarve-osade detailset finantsmajanduslikku analüüsi.

NSV Liidu eelarve on operatiivplaan, mis kujundatakse ja täidetakse nõukogude aparaadi kõigi lülide ja nõukogude ühiskonna laialdaste ringide kaasatõmbamisega. Siit järgneb teine nõue, mis esitatakse eelarvelisele klassifikatsioonile: ta peab andma selge, näitliku ning igale NSV Liidu kodanikule arusaadava kujutelma eelarve struktuurist, ta materiaalsest baasist, majanduse koostisest, mida finantseeritakse eelarve vahendeist.

Selge süsteem tulude ja kulude paigutamisel ja rühmitamisel on samuti üks põhilisi tingimusi kontrolli õigel korral-

damisel ja igasuguste kuritarvituste ennetamisel. Põhjalikult läbitöötatud eelarveline klassifikatsioon kindlustab üksikute ürituste otstarbelist finantseerimist ning hõlbustab võitlust kuritarvitustega ja finants- ja eelarvedistsipliinist kinnipidamise eest majanduse kõigis lülides ja harudes.

3. Eelarvelise klassifikatsiooni kujunduse aluseks võetakse kõigepealt tuluallikas ja kuluobjekt (otstarve). Tulud ja kulud jaotatakse koostisosadeks objektilis-otstarbelise tunnuse järgi selliselt, et iga alajaotus sisaldaks elemente, mis enam ei vaja edasist jaotamist. Selle tunnuse järgi jaotatud tulud ja kulud rühmitatakse edasi kas ametkondliku (nn. ametkondlikku tüüpi klassifikatsioon) või teatud harukondliku (nn. reaalset tüüpi klassifikatsioon) tunnuse järgi.

Ametkondliku klassifikatsiooni süsteemis on kulude rühmadesse jaotamise aluseks nende ametkondliku kuuluvuse tunnus; esikohale tõstetakse küsimus, millisele riiklikule organile antakse vahendid. Ametkondlik rühmitus näitab seisundi, mida omab üksik ametkond riiklike vahendite kulutamises, ja summade suuruse, mille eest need ametkonnad vastutavad. Selline rühmitus annab iga ametkonna finantsmajanduse täieliku iseloomustuse, kergendab vastavat kontrolli tema üle, annab eelarvele operatiivse, mõjuva ning konkreetse iseloomu.

Harukondliku klassifikatsiooni süsteemis on kulude rühmitamise aluseks nende kuuluvuse tunnus teatud majandusharudele; siin tõstetakse esikohale küsimus, milliseile riiklikele ülesandeile antakse vahendid. Harukondlik rühmitus näitab üksikute majandusharude finantsilist tähtsust ning igaühele neist eraldatavaid eelarvelisi vahendeid. Neil alustel ülesehitatud klassifikatsioon kindlustab eelarve kooskõla riikliku rahvamajandusplaaniga, mis koostatakse harukondliku tunnuse järgi.

Vahendite andmise küsimuse arutamisel tõstetakse eelkõige küsimus nende suunitluse kohta; majanduspoliitika juh-

timiseks ja plaanistamiseks on tingimata vajalik ära näidata summad, mis määratakse rahvamajanduse teatud harudele ja ülesandeile. Ühes sellega iga ametkonna järgi ja üldise juhtimise ning kontrollimise eesmärgil on vajalik eelarves ära tuua summad, mis antakse teatud ametkonna korraldusse. Seepärast ühendavad NSV Liidus kehtivad eelarvelised klassifikatsioonid endis mõlema rühmituse tunnuseid — nii harukondliku kui ka ametkondliku. Ent juhtivad põhimõtted klassifikatsioonidesse rühmitamisel ühest küljest liidueelarves ja vabariiklikes eelarveis ja teisest küljest kohalikes eelarveis kujunesid nende eelarvete arenemise protsessis erinevalt. Liidueelarves ja vabariiklikes eelarveis on klassifikatsiooni aluseks harukondlik, aga kohalikes eelarveis — ametkondlik tunnus.

Tulud ja kulud liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete klassifikatsioonides jagunevad: a) osadeks, b) paragrahvideks ja c) artikliteks. Kohalike eelarvete kulude-osas on peale selle rakendatud veel üks alajaotuse liik — peatükid.

Eelarve suurimaiks alajaotusteks on osad, millel on kogu eelarves ühtne numeratsioon. Liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete kulude-osad on rajatud ametkondlik-harukondlikule segasüsteemile. Rahvamajanduse finantseerimisel jaotatakse kulud ametkondliku tunnuse järgi, s. o. iga osa hõlmab vastava ministeeriumi kõik kulud teatud otstarbeks. Sotsiaal-kultuuriliste ürituste ja haldusala finantseerimisel rajatakse osad harukondlike tunnuste järgi (haridus, tervishoid jm.), s. o. nad sisaldavad kõigi ametkondade kulusid teatud harus. Seega jaotatakse iga ministeeriumi kulud rahvamajanduse, kultuuri ja halduse finantseerimiseks eelarve mitme osa vahel.

Liidueelarves ja vabariiklikes eelarveis jagunevad osad paragrahvideks — eri numeratsiooniga iga osa piirides. Paragrahv hõlmab ühetüübiliste asutiste, ettevõtete ja ürituste kulud teatud majandusharus.

Kohalikes eelarveis ühendavad osad eranditult kõik kulud, mis puutuvad teatud ametkonnasse (osakonnasse). Kohalike eelarvete harukondlik läbilõige antakse erilistes, teisejärgulistes jaotustes — peatükkides. Et ühendada kohalike eelarvete igas osas kõik antud osakonna kulud teatud majandusharule, jagunevad osad 6-ks peatükiks (rahvamajanduse finantseerimine, haridus, tervishoid, sotsiaalhooldus, haldus, muud kulud).

Peatükid jagunevad paragrahvideks, mis ühendavad kõigis peatükkides kulud ühetüübiliste asutiste, ettevõtete ja ürituste järgi.

Kõigis eelarveis jagunevad paragrahvid artikleiks, mille ülesandeks on — kindlustada sihtotstarbeline finantseerimine objekti läbilõikes (töötasu, kapitaalmahutused, kantselei- ja majanduskulud jne.). Kulude klassifikatsioonid liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete alal näevad ette kõigi eelarvel seisvate asutiste tarvis 15 üldist artiklit. Rahvamajanduse finantseerimise kulude arvestamiseks on peale selle kindlaks määratud veel rida täiendavaid artikleid.

Artiklid eelarve-klassifikatsioonis kujutavad endast kindlat standardlahtristikku; omades ühtset järjekorranumeratsiooni, korduvad need kõikides paragrahvides ühtede ja samade numbrite ja nimetuste all.

Liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete tulude klassifikatsioonil on ühesugune alajaotuse süsteem: osad, paragrahvid ja artiklid.

Liidueelarves ja vabariiklikes eelarveis on kõigi isemajandavate ettevõtete mittemaksunduslikud maksed ühendatud ühte ossa „eraldised kasumist", milles paragrahvid on kasutatud ministeeriumide ja organisatsioonide eraldamiseks, kellelt need maksed laekuvad.

Klassifikatsioon maksunduslike tulude alal annab liidueelarves ja vabariiklikes eelarveis iseseisva osa eelarveliste tulude tähtsaimale allikale — käibemaksule, kusjuures para-

grahve kasutatakse maksukohustuslaste kategooriate — ministeeriumide ja ametkondade — märkimiseks, artikleid aga maksustatavate tööstusharude näitamiseks.

Muud maksud ettevõtteilt ja organisatsioonidelt, samuti maksud elanikkonnalt, on ühendatud kahte ossa, milledes paragrahvidena on märgitud üksikute maksude liigid, artiklitena aga — maksumaksjate kategooriad. Eelarveliste laekumuste muude suuremate liikide tarvis (riigilaenud, masina-traktorijaamade tulud, tollitulud jm.) on eraldatud iseseisvad osad.

Hoopis teisiti rakendatakse tulude eelarvelisi alajaotusi kohalike eelarvete klassifikatsioonis. Mittemaksunduslikud tulud laekuvad kohalikesse eelarveisse, olenevalt varade ja ettevõtete kasutamise iseloomust, kasumieraldiste, üldtulude ja rendi näol. Seoses sellega on tulude osade nimetus antud igale kohalikule majandusharule; paragrahve rakendatakse üldreeglina ettevõtete liikide ja varade eraldamiseks, artikleid aga — mitmesuguste laekumusliikide tarvis.

Riigimaksud ja -tulud kohalikes eelarveis on ühendatud kahte ossa, olenevalt riigimaksude ja -tulude ülekandmise korrast kohalikesse eelarveisse (eraldamine ja vahetu ülekandmine). Kohalikele maksudele on antud eri osa. Igale riigi- ja kohalikule maksule ja lõivule on antud eri paragrahv.

Ametkondade ja alade tunnuste järgi kujundatud üldine kohalike eelarvete kulude klassifikatsioon on liiga kogukas küla-eelarvete tarvis. Ühelt poolt ei ole külanõukogudel osakondi ja teiselt poolt — neile omistatud kulude koostise järgi on nõutav ainult väike osa kohalike eelarvete üldise klassifikatsiooni alajaotusi. Sellest lähtudes on NSV Liidu Rahandusministeerium küla-eelarvete tarvis soovitanud erilist, lihtsustatud klassifikatsiooni. Selles klassifikatsioonis ei ole peatükke ja ta sisaldab kõigest 9 osa. Osades on toodud ainult need üldise klassifikatsiooni paragrahvid, millede järgi külanõukogus on olemas vastavaid asutisi ja viiakse läbi üritusi.

§ 60. Finantsiline plaanistamine.

1. NSV Liidu riigieelarve koostatakse riikliku rahvamajandusplaani alusel, millega määratletakse ja suunatakse kogu NSV Liidu majanduselu.

Rahvamajandusplaan määrab kindlaks rajoonilises ja harukondlikus läbilõikes kõik majanduse põhinäidud: kapitaaltööde mahu, uute objektide ekspluateerimisele võtmise, toodangu suuruse, selle omamaksuse alandamise näidud, tööliste arvu, palgafondi, sotsiaal-kultuuriliste asutiste kontingendid ning võrgu jt.

Juhindudes rahvamajandusplaani harukondlikest ja rajoonijärgseist näitudest, määravad rahandusorganid majandusharude ja ettevõtete kasumite suuruse, neist eelarvesse eraldamiste ulatuse riigitulude ja -maksude kontingendid, kapitaaltööde finantseerimise ja käibevahendite juurdekasvu suuruse, kulud sotsiaal-kultuuriliste asutiste võrgu jooksvaks ülalpidamiseks jt.

Kuid sellest ei järeldu, et eelarve koostamine seisneb rahvamajandusplaani näitude mehhaanilises ümberarvutamises finantsiliseks väljendiks; eelarve koostamine kujutab endast riikliku plaanistamise iseseisvat vastutavat ala — finantsilist plaanistamist.

Eelarve tulude ja kulude kindlaksmääramisel võib rahvamajandusplaanist võtta ainult üksikuid põhilisi arvutuselemente, mida peab täiendama veel finantsnäitudega, mis nõuavad erilist töötlemist rahandusorganite poolt. Nii on sotsiaal-kultuuriliste asutiste kulude arvutuseks vaja kahte näitu: aasta keskmine võrk ja kontingendid ning arvestusühiku (õpilase, haigla voodi jt.) kulunormid. Rahvamajandusplaan määrab kindlaks ainult võrgu ja kontingendid plaanistatava aasta lõpuks, kõrgemate õppeasutiste ja tehnikumide osas aga vastuvõtu ja väljalaske sel aastal. Seepärast lasub finantsilisel plaanistamisel ülesanne — tuvastada aruandlusandmete järgi plaanistatavaks aastaks üleminev võrk ja kontingendid, arvutada nende juurdekasv, aasta keskmine võrk ja kontingendid plaa-

nistatavaks aastaks, samuti kindlaks määrata kulunormid, lähtudes kehtivaist normidest, nende muutmise vajadusest ja eelarveliste ressursside seisust.

Majandusorganisatsioonide omade käibevahendite juurdekasvu osas esitab rahvamajandusplaan ainult toodangu juurdekasvu näidud. Sellele lisaks on eelarvete koostamisel vaja kindlaks määrata majandusorganite käibevahendite normatiivi suurus ning nende seis plaanistatava aasta alguseks ja lõpuks; alles pärast seda on võimalik välja arvutada käibevahendite vajalik juurdekasv.

Majandusorganisatsioonide kasumi arvutamiseks võib rahvamajandusplaanist võtta ainult nende organisatsioonide plaanistatava aasta toodangu suuruse ja selle omamaksuse alandamise ülesanne; omamaksuse tase ja rentaablus jooksval aastal, mis on finantsarvutluse aluseks, tuleb kindlaks teha finantsilisel plaanistamisel.

Rahvamajandusplaanis määratakse kindlaks kapitaalmahutuste limiit, mis ei ühtu nende finantseerimise mahuga. Kapitaalkulutuste summa saamiseks on vaja muuta kapitaaltööde mahu näitu jäägisummade võrra materjalide, sisseseade, ehitustööde deebitoride ja kreeditoride osas — plaanistatava aasta alguseks ja lõpuks.

Rahvamajandusplaani materiaalnäidud ja kulude alal eriliselt läbitöötatud finantsnäidud annavad kõik vajaliku, et kindlaks määrata vahendite üldsummat tarvete täielikuks katmiseks. Ent see kindlustab eelarveliste arvutlusandmete (arvu) saamise ainult neil väheseil juhtudel, kus eelarve on ainsaks finantseerimisallikaks.

Eelarve kõrval võtavad mitmesuguste rahvamajandusharude finantseerimisest osa ka nende omad vahendid (kasum, amortisatsioon, siseressursside mobiliseerimine). Eelarveliste kulude suurust ei saa kindlaks määrata arvesse võtmata kõiki neid allikaid. Sel eesmärgil koostatakse kõigi rahvamajandusharude alal tulude-kulude bilansid, mis hõlmavad kõiki katteallikaid ning mis määravad iga majandusharu vastastikused

suhted eelarvega, s. o. maksed eelarvesse ja finantseerimine eelarvest.

Nende majandusharude alal, mis on eelarvele mitte üksnes finantseerimisobjektideks, vaid ka tuluallikaiks (tööstus, kaubandus, kommunaal-elamumajandus jt.), on finantsilise plaanistamise ülesandeks tulude purgiva arvestamise ja reservide avastamise kõrval samuti ka majandusharu oma akumulatsiooni kõige õigema jaotuse saavutamine. Sellest sõltuvad nii majandusharu maksed eelarvesse kui ka temale eelarvest tehtavad kulutused.

Tulude-kulude bilanss on igas majandusharus rahvamajandusplaani näitude süsteemi finantsiliseks väljendiks. Üksikute rahvamajandusharude omavaheliste suhete kontrolli ja harukonnasiseste ning harukondadevaheliste sidemete analüüsi teostatakse rahvamajandusplaanis materiaalsete ja sünteetiliste bilansside süsteemi kaasabil.

Et eelarve hõlmab vahetult üle 80% finantsressurssidest, mis on vajalikud rahvamajandusplaani täitmiseks, ja ülejäänud 20% jääb tulude-kulude bilansside kaudu eelarve arvestuse ja kontrolli alla, siis on eelarve tähtsus sünteetilisel plaanistamisel väga suur.

Eelarve ei ole rahvamajandusplaani kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete näitude passiivne kajastus; ta on aktiivseks teguriks, mis avastab kitsaid kohti ja mahajäävaid alasid ning aitab kavastada abinõusid viimaste likvideerimiseks, avastada reserve ja määrata kindlaks õigeid proportsioone plaanis. Seepärast on rahvamajandusliku ja finantsilise plaanistamise protsessis eelarve, majandusharude tulude-kulude bilansid ja rahvamajandusplaan tihedas vastastikuses sõltuvuses.

Selles suhtes seisab rahandusorganite ees vastutav ülesanne — saavutada igal üksikul juhul rahvamajandusplaani finantsilise kindlustamise küsimuse optimaalne lahendus, määrates kindlaks plaanilistes ülesannetes majanduse oma akumulatsiooni maksimaalse taseme ja vahendite kõige säästlikuma ning efektiivsema kulutamise.

Kõik need ülesanded on tihedas seoses tootmismahu ja sortimendiga, töötootlikkuse tõstmisega, palgafondi õige kulutamisega, praagi ja kadude vastu võitlemisega, jäätmete kasustamisega ning lõppeks — toodangu omamaksuse alandamisega. Seepärast rahandusorganid, olles varustatud raamatupidamis- ja operatiivaruandluse rikkalike materjalidega ja oma hargnenud aparaadi kaudu majanduse kohapealsete uurimisandmetega, töötavad välja oma ettepanekud kõigi tähendatud näitude alal ning kooskõlastavad neid rahvamajandusplaani ja eelarve koostamise protsessis vastastikku plaaniorganitega; lahkuminekute korral esitavad nad omad ettepanekud koos eelarvega läbivaatamiseks ministrite nõukogule ja täitevkomiteedele.

2. NSV Liidu rahvamajandusplaani ja riigieelarve läbitöötamisele eelneb plaanistamiseks vajaliku lähtebaasi kindlaksmääramine. Plaanistamine toimub mitte plaanilt plaanile, vaid plaani tegelikust täitmisest uuele plaanile. Plaanistamise lähtebaasina esinevad jooksva aasta plaanide täitmise kokkuvõtted ja nende analüüs. Jooksva aasta plaanide täitmise kokkuvõtete kindlaksmääramise ülesandeks on saavutatud tulemuste hindamine, abinõude kavandamine nende saavutuste kinnistamiseks ja edasiseks arendamiseks, kõigi puuduste väljaselgitamine ja abinõude väljatöötamine nende kõrvaldamiseks ning samuti majanduse kõigi tootmis- ja finantsreservide avastamine.

Seetõttu teevad eelarve koostamise ajaks kõik majandusorganisatsioonid, asutised ja ametkonnad raamatupidamis- ja operatiivaruandluse alusel kokkuvõtted oma tootmis- ja finantstegevuse kohta, oma kohustuste täitmise kohta maksete alal eelarvesse ning eelarvest antud vahendite kulutamise kohta ja koostavad samal ajal kõigi nende näitude loodetavat täitmist kogu aasta eest tervikuna. Rahandusorganid teevad analoogilise töö vastavate eelarvete alal, hinnates nende täitmise aruannete alusel eelarvete loodetava täitmise iga tuluallika ja kulude liigi järgi.

Seejuures tehakse kindlaks sotsiaal-kultuuriliste asutiste võrgu ja nende poolt teenindavate, uue aasta peale üleminevate kontingentide täpne seis, kulude tegelikud normid, tootmisprogrammide täitmine ettevõtete poolt, ülesannete täitmine omamaksuse, rentaabluse ja kasumite alal, ettevõtete käibevahendite seisund jne. Aruande-andmed jooksva aasta möödunud aja eest ja loodetav täitmine kuni aasta lõpuni esinevad kohustuslike näitudena kõigis dokumentides ja arvutlustes eelarvete koostamisel.

Rahvamajanduslikku ja finantsilist plaanistamist alustatakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu direktiividega rahvamajandusplaani koostamise kohta, milliseis, lähtudes eeloleva aasta ülesandeist ning jooksva aasta plaanide täitmise kokkuvõtteist, määratakse kindlaks kõigi rahvamajandus- ja kultuuriharude arengu põhijooned ja tempo.

Juhindudes nendest direktiividest asuvad plaaniorganid rahvamajandusplaani koostamisele. Samal ajal teeb NSV Liidu Rahandusministeerium teatavaks samade direktiivide alusel liidulistele ametkondadele juhised alaeelarvete ja finantsplaanide koostamise kohta liidulise majanduse alal, liiduvabariikide rahandusministeeriumidele aga juhised vabariiklike ja kohalike eelarvete koostamise kohta.

NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhised hõlmavad mitte üksnes organisatoorseid küsimusi (eelarve koostamise kord ja tähtajad), vaid ka vahendite loodetavat üldkasvu, vahendite juurdekasvu jaotamise põhisuundi ning tulude üksikute liikide ja majandusharude konkreetseid üritusi, mis tuleb teostada, et kõrvaldada ilmnenud puudused jooksva aasta eelarve koostamisel ja täitmisel.

Liiduvabariikide rahandusministeeriumid teevad omakorda teatavaks need juhised vabariiklikele ministeeriumidele ning samuti kraide ja oblastite rahandusorganeile, tehes neis vajalikke detailiseerimisi ja täiendusi, mis tulenevad kohalikest tingimustest. Analoogiliselt toimetavad kraide ja oblastite rahandusorganid kraide (oblastite) osakondade ja rajoo-

nide ning linnade rahandusorganite suhtes, viimased aga rajoonide täitevkomiteede osakondade, linna- ja külanõukogude suhtes.

§ 61. Alaeelarvete ning tulude-kulude bilansside koostamine ja läbivaatamine.

1. Koheselt pärast eelarvete koostamise juhiste teatavakstegemist asuvad rahandusorganid vastavate eelarvete vahetule koostamisele.

Kulud ja tulud võetakse eelarvesse ainult juhul, kui need on küllaldaselt põhjendatud nii vormiliselt kui ka sisuliselt. Tulude ja kulude põhjendused ja nendega seoses olevad arvutlused tehakse asutiste alaeelarveis ja majandusorganisatsioonide tulude-kulude bilanssides.

Üksikute asutiste alaeelarved (nn. individuaal-alaeelarved) ühendatakse iga ametkonna järgi koond-alaeelarvesse. Üksikute ettevõtete tulude-kulude bilansid ühendatakse tulude-kulude koondbilanssi vastava ametkonna alal.

Üksikute alaeelarvete ja tulude-kulude bilansside koondamine, nende läbivaatamine, majanduslik analüüs ja järgnev täitmise kontroll on teostatav vaid tingimusel, et rakendataks ühtseid vorme alaeelarvete kujunduses, ühesuguste elementide paigutamises ja nimetustes ning arvutlusmeetodeis.

Tulude ja kulude arvutlusmeetodite ühtsus kindlustatakse ühelt poolt sellega, et nende aluseks on rahvamajandusplaani näidud, ning teiselt poolt sellega, et kohaldatakse kulude normimise süsteemi. Ühesuguste näitude paigutamise ja nimetuste ühtlus alaeelarveis ning tulude-kulude bilanssides saavutatakse täpse kinnipidamise teel kindlaksmääratud eelarveklassifikatsioonist ning tulude-kulude bilansside koostamise juhiseist, milliseid annab välja NSV Liidu Rahandusministeerium.

Eelarvedokumentide vormid määravad kindlaks: eelarvete tarvis — NSV Liidu Rahandusministeerium; liidueelarvel ja vabariiklikel eelarveil olevate asutiste alaeelarvete tarvis —

NSV Liidu Rahandusministeerium ja liiduvabariikide rahandusministeeriumid; kohalikul eelarvel olevate asutiste tarvis — kraide ja oblastite rahandusosakonnad ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumid. Tulude-kulude bilansside vormid ja nomenklatuurid kinnitab NSV Liidu Rahandusministeerium.

Ametkondade koond-alaeelarvete ja tulude-kulude bilansside rahandusorganeile esitamise tähtajad ja korra määravad kindlaks vastava eelarve alal NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liidu- ning autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud ja töörahva saadikute nõukogud. Nende tähtaegade piirides määravad ministeeriumid ja täitevkomiteede osakonnad kindlaks nendele üksikute asutiste ja ettevõtete alaeelarvete ning finantsplaanide esitamise tähtajad ja korra.

Samal ajal annavad ministeeriumid ja täitevkomiteede osakonnad, juhindudes rahandusorganeilt ja kõrgemalseisvailt ametkondlikelt organeilt saadud juhiseist eelarve koostamise alal, alluvaile asutistele ja ettevõtteile juhiseid nende tootmisplaanide kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete näitude kohta eelseisvaks aastaks, koosseisude ja palgamäärade ning kulunormide kohta, samuti nende konkreetsete ürituste kohta, milliseid tuleb võtta arvesse alaeelarvete ja tulude-kulude bilansside koostamisel, et kõrvaldada puudused asutiste ja ettevõtete finantsmajandusest.

2. Alaeelarvete ja tulude-kulude bilansside kavad koostab vahetult iga ettevõte ja asutis. Seejuures asutised ja ettevõtted juhinduvad: 1) kehtivast seadusandlusest, valitsuse määrustest ja töörahva saadikute nõukogude otsustest; 2) tootmisnäitudest, mis on määratud kindlaks rahvamajandusplaani alusel ministeeriumi või täitevkomitee osakonna poolt; 3) kinnitatud koosseisudest, palgamääradest ja teistest kohustuslikest kulunormidest; 4) kehtivaist riiklikest hindadest ja tariifidest.

Alaeelarvete ja tulude-kulude bilansside kavad, peale nende heakskiitmist asutise või ettevõtte juhataja poolt, esita-

takse koos seletuskirjaga vastavasse ministeeriumi või täitevkomitee osakonda, aga asutiste alal, mis on küla- või asula-eelarvel — vahetult küla- või asulanõukogule.

Ministeeriumis või täitevkomitee osakonnas vaadatakse esitatud alaeelarved ja tulude-kulude bilansid läbi huvitatud asutiste ja ettevõtete juhatajate juuresolekul, kontrollides kõigi nendele antud näpunäidete täitmist ettevõtte või asutise tootmisplaani alal, samuti kõigi tulude ja kulude arvutamise õigsust ja seaduspärasust.

Pärast heakskiitmist ministeeriumis või täitevkomitee osakonnas võetakse üksikute asutiste alaeelarved ministeeriumi või osakonna poolt arvutatud summades alluvate asutiste koondeelarvesse, millise esitab ministeerium või osakond vastavale rahandusorganile. Iga ministeerium või täitevkomitee osakond esitab rahandusorganile eraldi alaeelarve ministeeriumi või osakonna ülalpidamiskulude alal, alaeelarve tsentraliseeritud ürituste kulude alal, mida teostab ministeerium või osakond ise, alluvate asutiste koond-alaeelarve ja tulude-kulude koondbilansi, mis ühendab kõigi alluvate ettevõtete tulude-kulude bilansid, samuti üldise seletuskirja.

Alaeelarvete ja tulude-kulude bilansside läbivaatamisel kontrollivad rahandusorganid nende vastavust kehtivale seadusandlusele, valitsuse määrustele ja riiklikule rahvamajandusplaanile; rahandusorganid täpsustavad samal ajal kõik ametkondade arvutlused, sihiga kõrvaldada tulude vähendatud ja kulude suurendatud arvutlusi ning saavutada täielikku kokkuhoiurežiimi kuludes, kulutuste maksimaalset efektiivsust, reservide avastamist ja rentaabluse tõusu.

Kulude mitteküllaldasel põhjendatusel on rahandusorganid õigustatud neid mitte võtma eelarveprojekti või vähendama ametkondade poolt projekteeritud summasid. Ametkonna vaide korral lahendatakse lahkarvamused edaspidi, eelarvete läbivaatamisel NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liidu- ning autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude ja töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede poolt.

§ 62. Eelarveprojekti koostamine.

1. Rahandusorganid ühendavad harukondlikud alaeelarved tulude-kulude bilansside vastavate osadega (eraldamised kasumeist, finantseerimine) ja finantsorganite eneste arvutlustega nende poolt hallatavate tulude ja kulude alal eelarve tulude ja kulude kokkuvõtteiks. Tulude ja kulude kokkuvõtted nende tasakaalustamisel moodustavad eelarveprojekti. Eelarve tasakaal on eelarve plaanilise ülesehituse kohustuslikuks nõudeks.

Säärase korra kohaselt koostatakse liidueelarve ja vabariiklike eelarvete projektid ja eraldi iga töörahva saadikute nõukogu kohalike eelarvete projektid. Kuid kõik NSV Liidu eelarved ühendatakse järgnevalt rajoonide, ringkondade, oblastite (kraide) eelarveiks, autonoomsete ja liiduvabariikide riigieelarveiks ja NSV Liidu ühtseks riigieelarveks. See ühendamine, olles NSV Liidu eelarvesüsteemi organisatsioonilise ühtsuse väljendiks, on eelarvelise plaanistamise aktiivseks meetodiks. Selle plaanistamise eesmärgiks on kindlustada eelarvesüsteemi kõigis lülides riigi rahvamajandusplaani kõikide näitude ning finantspoliitika nõuete täitmist ja anda ühtlasi igale eelarvele vahendeid, mis on vajalikud tema tasakaalustamiseks kulude plaanilisel tasemel.

Seetõttu peab iga rahandusorgan peale tema poolt koostatud vastava eelarveprojekti omama kõikide alamalseisvate eelarvete projekte. Nende projektide alusel koostatakse haldusühiku kui terviku koondeelarve projekt, siis vabariigi riigieelarveprojekt, lõpuks NSV Liidu riigieelarveprojekt ja alamalseisvate eelarvete finantseerimisplaan. Viimane kõrvutab iga alamalseisva eelarve kulude plaanilise mahu temale kinnistatud tulude summaga ja määrab kindlaks vahendite ulatuse ja allikad, mis kuuluvad üleandmisele kõrgemalseisvast eelarvest alamalseisvaile nende tasakaalustamiseks.

NSV Liidu Rahandusministeerium koostab NSV Liidu riigieelarveprojekti tema enda poolt liiduliste ametkondade

alaeelarvete ning tulude-kulude bilansside järgi väljatöötatud liidueelarveprojekti alusel, samuti temale esitatud liiduvabariikide riigieelarveprojektide alusel, mille on heaks kiitnud vabariikide ministrite nõukogud. Liiduvabariikide riigieelarveprojektide koostises töötavad läbi vabariiklikud eelarveprojektid vabariikide rahandusministeeriumid vabariiklike ametkondade alaeelarvete ning tulude-kulude bilansside põhjal; kohalike eelarvete kokkuvõtete projektid koostavad samuti vahetult vabariikide rahandusministeeriumid ise, lähtudes rahvamajandusplaani näitudest ja aruannete andmeist kohalike eelarvete täitmise kohta jooksval aastal. Alaeelarvete ja tulude-kulude bilansside alusel koostatud kõigi kohalike eelarveprojektide koondamine kohtadelt nõuaks väga palju aega ega ole ka hädavajalik vabariikide riigieelarvete üldmahu ja struktuuri plaanistamise staadiumis.

2. Liiduvabariikide riigieelarveprojektide kõik elemendid enne nende võtmist NSV Liidu riigieelarveprojekti vaatab detailselt läbi NSV Liidu Rahandusministeerium liiduvabariikide esindajate osavõtul. Selle läbivaatamise juures NSV Liidu Rahandusministeerium, tehes tarbe korral projektides vastavaid muudatusi, kontrollib: 1) eelarveprojektides kõigi rahvamajandusplaani näitude, partei ja valitsuse direktiivide ning seadusandluse tingimusteta täitmist; 2) kõigi arvutluste põhjendatust eelarveliste kulude alal, kõrvaldades liialdusi ja ebareaalseid nõudlusi; 3) range kokkuhoiurežiimi läbiviimist kuludes; 4) kõiki arvutlusi tulude alal, mitte lubades kinnistatud omade tulude vähendamist ning välja selgitades reserve vabariikidele alluvas majanduses; 5) plaani kooskõla lähtebaasiga ning eelarve ja tootmisplaanide täitmise kokkuvõtetega jooksva aasta eest; 6) NSV Liidu Rahandusministeeriumi kontrollrevisjoni-organite juhiste täitmist, mis on antud vastavate eelarvete revideerimisel.

NSV Liidu riigieelarveprojekti kantakse liiduvabariikide riigieelarveprojektid NSV Liidu Rahandusministeeriumi poolt vastuvõetud arvutlustes; kõik lahkarvamused liiduvabariikide

valitsuste ja NSV Liidu Rahandusministeeriumi vahel lahendab edaspidi, NSV Liidu riigieelarveprojekti läbivaatamisel, NSV Liidu Ministrite Nõukogu.

NSV Liidu Rahandusministeeriumiga kooskõlastatud liiduvabariikide riigieelarveprojektide piirides vaatavad liiduvabariikide rahandusministeeriumid läbi autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite eelarveprojektid, mis on esitatud kohtadelt peale nende heakskiitmist autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude, oblastite ja kraide täitevkomiteede poolt. Autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite eelarveprojektid koostatakse autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumide ning kraide ja oblastite rahandusosakondade poolt ANSV-de, kraide ja oblastite vabariiklike eelarvete suhtes — ministeeriumide ja osakondade alaeelarvete ning tulude-kulude bilansside järgi, rajoonide ja linnade eelarvete osas aga nende eelarveprojektide alusel, mis on esitatud rajoonide ja linnade täitevkomiteede poolt ning on koostatud vastavate osakondade alaeelarvete ja tulude-kulude bilansside järgi.

Liiduvabariikide rahandusministeeriumid vaatavad läbi autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite eelarveprojektid samas korras ja suunas, nagu vaatab läbi NSV Liidu Rahandusministeerium liiduvabariikide riigieelarveprojektid, tehes neis tarbe korral vastavaid muudatusi. Lahkarvamused autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude, kraide ja oblastite täitevkomiteede ning liiduvabariikide rahandusministeeriumide vahel lahendab liiduvabariigi riigieelarveprojekti läbivaatamisel vabariigi ministrite nõukogu.

Analoogilises korras ning liiduvabariikide rahandusministeeriumidega kooskõlastatud autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite eelarveprojektide piirides vaatavad autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumid ning kraide ja oblastite rahandusosakonnad läbi rajoonide ja linnade (vabariikliku, autonoomse vabariigi, krai ja oblasti alluvusega) eelarveprojektid.

§ 63. Eelarve läbivaatamine ja kinnitamine.

1. NSV Liidu Rahandusministeerium esitab enda poolt koostatud NSV Liidu riigieelarveprojekti läbivaatamiseks NSV Liidu Ministrite Nõukogule. NSV Liidu riigieelarveprojekt sisaldab tulude osas kõiki tulusid liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete üksikute allikate järgi ja autonoomsete vabariikide ning kohalike eelarvete omade tulude kogusumma. NSV Liidu riigieelarve kulude kokkuvõttesse kuuluvad kõik liidulise ja vabariikliku tähtsusega majandusharude kulud ja autonoomsete vabariikide ja kohalike eelarvete kulude üldsumma, eraldades nende eelarvete järgi assigneeringud haridusele ja tervishoiule.

Koos NSV Liidu riigieelarvega esitatakse NSV Liidu Ministrite Nõukogule: 1) liidueelarve, mis on koostatud tulude alal üksikute allikate järgi ja kulude alal — ametkondade järgi; 2) liiduvabariikide riigieelarved, näidates tulude allikad, ja kulud majandusharude järgi; 3) tulude-kulude bilansid liiduliste ministeeriumide järgi; 4) eelarve seletuskiri. Seletuskirja eesmärgiks on selgitada eelarve poliitilis-majanduslikku sisu, näidata rahvamajandusplaani täitmist eelarves, anda majanduslikud põhjendused eelarves ettenähtud kulude assigneeringuile ja tuluarvutlusile ning selgitada dünaamikat eelarve kui terviku ning üksikute tulude ja kulude osas, võrreldes eelmise aastaga.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu vaatab riigieelarve detailselt läbi NSV Liidu Rahandusministeeriumi esitise ja NSV Liidu Riikliku Plaanikomisjoni arvamuse järgi ning lahendab ühtlasi kõik liiduliste ametkondade ja liiduvabariikide ministrite nõukogude lahkarvamused NSV Liidu Rahandusministeeriumiga, mis on tekkinud liiduvabariikide alaeelarvete, finantsplaanide ja eelarvete läbivaatamisel.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu esitab enda poolt heakskiidetud NSV Liidu riigieelarve, liidueelarve ja liiduvabariikide riigieelarveprojektid kinnitamiseks NSV Liidu Ülemnõukogule.

Eelarveseaduse projekti esialgseks hoolikaks ettevalmistamiseks enne selle arutamisele andmist NSV Liidu Ülemnõukogule on Ülemnõukogu kummagi koja — Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu — poolt valitud alatised eelarvekomisjonid (kumbki 13-liikmelises koosseisus). Eelarvekomisjonid kontrollivad eelarve majanduslikku ja poliitilist külge ning kõiki eelarvelisi kulusid ja tulusid, aidates NSV Liidu Ülemnõukogul olla täisvõimne peremees maa finantsressursside valdkonnas.

NSV Liidu Ülemnõukogu kuulab ära NSV Liidu Ministrite Nõukogu ettekande NSV Liidu riigieelarve kohta kodade ühisistungil, kusjuures NSV Liidu Ministrite Nõukogu aruandjana esineb NSV Liidu rahandusminister. Eelarve arutamine toimub NSV Liidu Ülemnõukogu poolt — eraldi Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu istungeil, kusjuures koosolekud avatakse nende eelarvekomisjonide kaasaruannetega.

NSV Liidu tõeliselt rahvaliku eelarveõiguse järjekindel demokratism avaldub selgesti selles, et Ülemnõukogu pädevus ja tema liikmete initsiatiiv eelarveliste tulude ja kulude määrangute muutmiseks ning uute sisseviimiseks, erinevalt välisriikide parlamentide õigustest, ei ole millegagi piiratud; sama demokratism avaldub ka eelarve enese ja tema arutamise avalikkuses.

NSV Liidu riigieelarve kinnitatakse NSV Liidu Ülemnõukogu poolt kodade lahus hääletamisega, tulude alal — üksikute allikate, kulude alal aga majandusharude järgi. Liidueelarve kinnitatakse samuti tulude alal — üksikute allikate, kulude alal aga ametkondade järgi.

Pärast NSV Liidu riigieelarve vastuvõtmist kinnitab NSV Liidu Ülemnõukogu NSV Liidu riigieelarve seaduse. See seadus sisaldab NSV Liidu riigieelarve ja liidueelarve tulude ja kulude üldmahu kinnitamise, samuti liiduvabariikide riigieelarvete kinnitamise tulude ja kulude üldmahus iga vabariigi järgi, eraldades tulud ja kulud vabariiklike ja kohalike eelarvete alal. Edasi määrab NSV Liidu riigieelarve seadus

kindlaks eraldamiste protsendid üleliidulistest riigimaksudest ja -tuludest iga liiduvabariigi riigieelarvesse ning vahendite üldsummad, mis kuuluvad üleandmisele liiduvabariikide vabariiklikest eelarveist autonoomsete vabariikide eelarveisse ja kohalikesse eelarveisse — nende tasakaalustamiseks. Nende summade jaotamine üksikute tuluallikate järgi antakse liiduvabariikide pädevusse.

Pärast NSV Liidu riigieelarve kinnitamist teevad liiduvabariikide rahandusministeeriumid vabariikide riigieelarveprojektides vastavad täpsustused ja esitavad need liiduvabariikide ministrite nõukogudele. Liiduvabariikide riigieelarved koostatakse tulude alal — tuluallikate järgi, kulude alal — majandusharude järgi. Vabariiklikud eelarved koostatakse tulude alal samuti üksikute allikate järgi, kulude alal aga ametkondade järgi. Liiduvabariikide riigieelarveile lisandatakse samad lisad, mis NSV Liidu riigieelarvelegi (autonoomsete vabariikide eelarveile ja kohalikele eelarveile lisandatakse iga autonoomse vabariigi, krai- ja oblasti-eelarvete kokkuvõtted ja kohalike eelarvete üldkokkuvõtted).

Liiduvabariikide ministrite nõukogud vaatavad läbi vabariikide riigieelarved vabariikide rahandusministrite esitiste ja vabariikide riiklike plaanikomisjonide seisukohtade järgi ning lahendavad ühtlasi lahkarvamused autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite ametkondade eelarvete alal, millised on tekkinud rahandusministeeriumidega.

Liiduvabariigi ministrite nõukogude poolt vastuvõetud vabariigi riigieelarve, tema vabariiklik eelarve ja iga autonoomse vabariigi, krai- ja oblasti-eelarvete koondeelarved esitatakse liiduvabariigi ülemnõukogule kinnitamiseks.

Liiduvabariikide ülemnõukogud valivad eelarveprojekti esialgseks läbivaatamiseks alatised eelarvekomisjonid. Liiduvabariigi riigieelarvet ja vabariiklikku eelarvet arutab vabariigi ülemnõukogu vabariigi ministrite nõukogu esitise ja eelarvekomisjoni kaasesitise järgi, kes esitab oma seisukoha eelarve suhtes.

Liiduvabariigi ülemnõukogu kinnitab vabariigi riigieelarve tulude alal iga üksiku tuluallika järgi, kulude alal — majandusharude järgi; vabariiklik eelarve kinnitatakse tulude alal — tuluallikate järgi ja kulude alal — ametkondade järgi.

Pärast liiduvabariigi riigi- ja vabariikliku eelarve vastuvõtmist võtab vabariigi ülemnõukogu vastu seaduse vabariigi riigieelarve kohta, millega kinnitatakse riigi- ja vabariikliku eelarve tulude ja kulude üldkokkuvõtted. Sama seadusega kinnitatakse autonoomsete vabariikide ja kohalike nõukogude eelarved üldsummades tulude ja kulude järgi iga autonoomse vabariigi, krai ja oblasti kohta, ning samuti vahendite summad, mis antakse vabariiklikust eelarvest iga autonoomse vabariigi, krai- ja oblasti-eelarvesse — nende tasakaalustamiseks. Liiduvabariigi riigieelarve seadus määrab ühtlasi kindlaks eraldamisprotsendid riigimaksudest ja -tuludest iga autonoomse vabariigi, krai- ja oblasti-eelarvesse.

Liiduvabariikide ülemnõukogude poolt kinnitatud vabariikide riigieelarved avaldatakse üldiseks teadmiseks.

Analoogilises korras kinnitatakse autonoomsete vabariikide riigi- ja vabariiklikud eelarved.

2. Mis puutub kohalikesse eelarveisse, siis pärast liiduvabariikide ülemnõukogude poolt vabariikide riigieelarvete, iga krai ja oblasti kohalike eelarvete mahu ja vabariiklikust eelarvest neisse eelarveisse üleantavate eelarveliste vahendite summa kinnitamist, täpsustavad kraide ja oblastite täitevkomiteed koondeelarvete projektid krai ja oblasti järgi tervikuna ning rajoonilises läbilõikes ja koostavad nende finantseerimisplaanid.

Kraide ja oblastite rahandusorganid esitavad läbivaatamiseks kraide (oblastite) täitevkomiteedele kraide ja oblastite koondeelarved, samuti kraide ja oblastite eelarved, lisades juurde seletuskirja, alamalseisvate eelarvete finantseerimisplaanid ning tulude-kulude bilansid krai või oblasti majanduse alal.

Kraide (oblastite) täitevkomiteed vaatavad eelarved läbi

rahandusosakonna juhataja esitise ja plaanikomisjoni kaasesitise järgi ja ühtaegu lahendavad kõik rahandusorganite lahkarvamused kraide (oblastite) täitevkomiteede osakondadega ja alamalseisvate nõukogude täitevkomiteedega.

Pärast heakskiitmist krai (oblasti) täitevkomitee poolt esitatakse krai- (oblasti-) eelarve krai (oblasti) töörahva saadikute nõukogu eelarvekomisjonile läbivaatamiseks ja peale seda nõukogule kinnitamiseks. Krai (oblasti) töörahva saadikute nõukogu vaatab eelarve läbi oma täitevkomitee esitise ja eelarvekomisjoni kaasesitise järgi.

Krai- (oblasti-) nõukogu kinnitab: 1) krai (oblasti) koondeelarve tulude alal — allikate järgi, kulude alal — majandusharude järgi; 2) krai- (oblasti-) eelarve tulude alal — allikate järgi, kulude alal — ametkondade järgi; 3) rajoonide ja linnade (krailise, oblastilise tähtsusega) eelarved — tulude ja kulude üldkokkuvõtete järgi. Ühtlasi kinnitab krai- (oblasti-) nõukogu rajoonide ja linnade (krailise, oblastilise tähtsusega) eelarvete finantseerimise plaani, s. t. absoluutsummad ja eraldamisprotsendid neisse eelarveisse riigimaksudest ja -tuludest.

Rajooni- ja linna-eelarveid vaatavad analoogilises korras läbi rajoonide ja linnade täitevkomiteed ja kinnitavad nõukogud.

Küla-eelarvete kinnitamise suhtes kehtib erikord, mis määrati kindlaks liidulise seadusega 3. augustist 1935 külanõukogude rahandusalase tegevuse parandamise abinõude kohta [4]. Nende ajaldiseks kinnitamiseks kuni 1. jaanuarini kinnitavad liiduvabariikide ministrite nõukogud 3—4 kuud enne eelarveaasta algust eraldi direktiivid küla-eelarvete koostamiseks, milliseis määratakse kindlaks küla-eelarveist finantseeritavate majandusharude arendamise põhijooned ning nende kasvu orienteeriv ulatus; need direktiivid antakse ülalt alla kuni külanõukogudeni, konkretiseerides neid kohaldatult kohalikele tingimustele. Rajoonide täitevkomiteed, kinnitades direk-

[4] LSKK 1935, nr. 42, art. 358; 1937, nr. 9, art. 31 ja nr. 22, art. 85.

tiivid külanõukogudele nende eelarvete koostamiseks, määravad neile samal ajal kindlaks nende finantseerimisplaanid (arvestades eelarvete plaanilist mahtu ja külanõukogudele kinnistatud tulusid). Nende direktiivide ja finantseerimisplaanide alusel koostatakse küla-eelarved külanõukogude täitevkomiteede poolt, vaadatakse läbi eelarvekomisjonide poolt ja vastavalt NSV Liidu Konstitutsioonile (§ 97) määratakse kindlaks külanõukogude poolt.

Liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogude ja töörahva saadikute nõukogude eelarveline initsiatiiv nende pädevuse piirides, mis on kindlaks määratud NSV Liidu Konstitutsiooniga ja vabariikide konstitutsioonidega, ei ole piiratud mingisuguste eranditega või protsessuaalsete kitsendustega; arutamise avalikkus ja üldteatavaks tegemine on vabariiklikele ja kohalikele eelarveile samuti omane nagu NSV Liidu riigieelarvelegi.

§ 64. Alaeelarvete ja tulude-kulude bilansside kinnitamine.

Eelarve kui direktiivne plaan määrab kindlaks ühelt poolt otsesed ülesanded tuluallikaid haldavaile organeile — eelarves ettenähtud tulusummade laekamiste teostamiseks kehtivate seaduste alusel, ja teiselt poolt — asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide finantseerimise kindla plaani. Eelarve eduka realiseerimise kindlustamiseks ning kõigi asutiste ja ettevõtete finantsmajanduse plaaniliseks korraldamiseks peavad kõik eelarvelised ülesanded ja assigneeringud olema viidud vahetult kuni täitjateni, s. t. kuni algorganiteni, kes laekavad tulusid ja teostavad kulutusi. Seetõttu peale eelarve kinnitamist täpsustatakse ja kinnitatakse tema alusel kõigi üksikute asutiste aasta individuaal-alaeelarved ning majandusorganisatsioonide tulude-kulude bilansid — kindlate ülesannetena tulude alal ja samuti kindlate finantseerimisplaanidena.

Liidueelarvest ja vabariiklikest eelarveist finantseeritavate asutiste alaeelarved ja ettevõtete tulude-kulude bilan-

sid kinnitavad vastavad ministrid või nende ülesandel ministeeriumide valitsuste juhatajad. Kohalike eelarvete järgi finantseeritavate asutiste alaeelarved ja ettevõtete tuludekulude bilansid kinnitavad üldreeglina täitevkomiteede osakondade juhatajad. Üksikjuhtudel kinnitavad kohalikul eelarvel olevate suurimate asutiste alaeelarveid vahetult täitevkomiteed — nende endi poolt kindlaksmääratud nimekirja kohaselt. Alaeelarvete kinnitamine toimub tingimata vastavate asutiste juhatajate juuresolekul.

Et tugevdada alaeelarvete stabiilsust, võivad — Vene NFSV seadusandluse kohaselt — vabariiklikul eelarvel olevate asutiste kinnitatud alaeelarvete assigneeringuis teha muudatusi ministeeriumid kooskõlastatult rahandusministeeriumiga, autonoomsete vabariikide eelarveil ja kohalikel eelarveil olevate asutiste alaeelarvete alal aga autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud ja töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteed vastava ministeeriumi või osakonna ettepanekul. Iseseisva alaeelarve igast muudatusest teatab ministeerium või osakond viivitamatult asutisele.

Asutisi finantseeritakse ainult vastavalt kinnitatud alaeelarvele ning tootmisplaani tegeliku täitmise ulatuses [5].

[5] VSKK 1936, nr. 8, art. 48; Vene NFSV RRK 10. septembri 1938. a. juhend nr. 3/5.

Eelarve täitmine.

§ 65. Eelarve täitmise kvartaliplaanid. § 66. NSV Liidu riigieelarve kassalist täitmist teostavad asutised. § 67. NSV Liidu riigieelarve tulude-osa täitmine. § 68. NSV Liidu riigieelarve kulude-osa täitmine. Krediidikäsutajad. § 69. Krediitide avamine Riigipangas liidueelarve ja liiduvabariikide eelarvete järgi. § 70. Kapitaalmahutuste finantseerimine ja krediitide avamine eripankades. § 71. Krediitide avamine kohalike eelarvete järgi. § 72. Avatud krediitide kasutamise kord. § 73. Krediitide ümberpaigutamine. Üle-alaeelarvelised krediidid ja lisa-alaeelarved. § 74. Eelarvete lõpetamine. NSV Liidu riigieelarve täitmise aruanded. § 75. Finants-eelarvedistsipliin.

§ 65. Eelarve täitmise kvartaliplaanid.

1. Kindlaksmääratud korras kinnitatud eelarve võetakse täitmisele, mis seisneb ühelt poolt eelarves ettenähtud ressurs-side purgivas ning ajaldises mobiliseerimises, teiselt poolt — ürituste katkestamatus finantseerimises, vastavalt eelarves lubatud assigneeringuile ning sõltuvalt tootmisplaanide täitmisest.

NSV Liidu Konstitutsiooni ja liiduvabariikide konstitutsioonide kohaselt on abinõude tarvituselevõtmine NSV Liidu riigieelarve ja liiduvabariikide riigieelarvete täitmise alal pandud vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogule ja liiduvabariikide ministrite nõukogudele (NSV Liidu Konstitutsiooni § 68; Vene NFSV Konstitutsiooni § 45). Kohalike eelarvete alal võtavad neid abinõusid tarvitusele asjaomaste nõukogude täitevkomiteed (NSV Liidu kohalike finantside põhimääruse § 71).

Eelarve vahetu täitmine teostatakse vastavate rahandus-organite kaudu (küla-eelarved täidetakse külanõukogude endi poolt). Neile organeile on pandud kõigi abinõude tarvituselevõtmine eelarveliste vahendite laekamise ja kulutamise kor-

raldamise alal, eelarveliste vahendite arvestamine, kontroll ja järelevalve kulutamise õigsuse üle täpses vastavuses kehtivate seadustega ja kinnitatud eelarveliste määrangutega ning samuti põhiliste tuluallikate haldamine (maksud ja lõivud, riigilaenud jt.). Eelarve täitmisest võtab samuti osa kassaaparaat, mis võtab vastu ja kontsentreerib eelarvelisi vahendeid ning annab neid välja vastavalt määrangule. Eelarve täitmisest võtab osa veel laialdane ring asutisi, kes haldavad üksikuid tuluallikaid ja kulutavad eelarvelisi vahendeid.

Kogu eelarvete täitmise protsess on täpselt reglementeeritud seadusandlusega ja NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhenditega, mille sihiks on kindlustada eelarveplaani täitmist ja kõrvaldada lüngad, mis kohe kajastuvad majanduses ja ehitustöös, ning ennetada igasuguseid kuritarvitusi. Seejuures on määratud kindlaks eelarve täitmise täpne kord, täitmisest osavõtjate asutiste ja isikute vastastikused suhted, nende õiguste, kohustuste ja vastutuse ulatus.

Põhilisteks seadusandlusaktideks, mis reguleerivad eelarvete täitmise korda, on: NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimäärus (§-d 28—45), NSV Liidu kohalike finantside põhimäärus (§-d 71—80) ja NSV Liidu ühtse riigieelarve kassalise täitmise põhimäärus [1]. Nende seaduste alusel andis NSV Liidu Rahanduse Rahvakomissariaat 1934. aastal juhised ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise kohta.

Ent eelarve täitmine ei kujune sugugi igatliiki operatsioonide mehhaaniliseks täitmiseks eelarveliste vahendite vastuvõtu, kulutamise ja arvestuse alal, vaid ta kujutab endast eelarvelise plaanistamise peamisi ning otsustavaid etappe.

Et eelarve on sotsialistliku riigi põhiliseks ning juhtivaks finantsplaaniks, siis allub selle täitmine riikliku rahvamajandusplaani täitmise üldpõhimõtteile. Plaani koostamine on ainult plaanistamise algus.

---

[1] LSKK 1929, nr. 31, art. 283.

„Ainult bürokraadid võivad mõelda," õpetab seltsimees Stalin, „et plaanitöö lõpeb plaani koostamisega. Plaani koostamine on vaid plaanistamise algus. Tõeline plaaniline juhtimine areneb alles pärast plaani koostamist, pärast kontrollimist kohtadel, plaani täitmise, parandamise ja täpsustamise käigus" [2].

Plaan ei teostu omapäi, vaid selle täitmist tuleb organiseerida. Selle organiseerimise ja plaanilise juhtimise lahutamatuks elemendiks on plaani täitmise kontroll. „Kui aga plaanid ei ole seotud täitmise kontrolliga, siis muutuvad need tühiseks paberilipakaks" (Molotov, Ettekanne partei XVIII kongressil).

Meetodiks, mis ühendab plaanide täitmise kontrollimist nende korrigeerimisega täitmise protsessis, on plaanide koostamine üksikuiks aastavahemikeks aastaplaanide alusel.

Aasta plaanistamise vahetuks jätkuks on rahvamajanduse ja operatiivsete kvartaliplaanide koostamine ja kinnitamine. Kvartaliplaanid konkretiseerivad aastaplaani ülesannete täitmist kvartaliks, toovad aastaplaanisse täpsustusi vastavalt uutele, plaani täitmise käigus väljaselgitatud võimalustele ja ressurssidele, kinnistavad saavutatud edu, aktiviseerivad mahajäävaid alasid ja kõrvaldavad avastatud puudusi. Kvartaliplaanide rakendamine suurendab rahvamajanduse aastaplaani tõhusust ja paindlikkust.

Rahvamajanduse kvartaliplaanid määravad kindlaks kõigi majandusharude tarvis kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed näidud (toodangu ja kapitaaltööde maht, omamaksuse alandamine, palgafondid, kaubakäive jm.). Kuivõrd eelarve põhineb rahvamajandusplaani näitudel, määravad rahvamajanduse kvartaliplaanid nii eelarveliste tulude suuruse kvartalis kui ka kulude mahu ja suuna — ning just sellega kohustavad kvartalilisele eelarvelisele plaanistamisele.

Ent kvartaliline eelarveline plaanistamine on tingitud mitte ainult eelarveliste tulude ja kulude sõltuvusest rahva-

---

2 Сталин, Вопросы ленинизма, изд. 10-е, lk. 413.

majandusplaanide kvartalinäitudest, vaid ka sellest, et eelarve ise on plaan, millele on oma loomuse poolest omased eespool tähendatud plaanistamise üldpõhimõtted.

2. Finantssüsteemi ees seisvad vastutavad ülesanded tulude ammendava mobiliseerimise ja kontrolli alal iga rubla maksimaalselt tõhusa kasutamise üle nõuavad selle süsteemi ajaldist reageerimist kõigile majanduses toimuvaile protsessidele ja finantshoobade aktiivset mõjustamist kokkuhoiurežiimi läbiviimiseks kuludes, majanduslike reservide avastamiseks ning nende lülitamiseks eelarvesse (omamaksuse alandamine, vahendite ringluse kiirendamine jm.).

Eelarvete kulude-osa täitmine ei või kujutada endast üksikute majandusharude ja asutiste finantseerimist neile aasta jooksul eelarveliste vahendite automaatse andmise teel nende nõudmiste järgi aastaeelarves ettenähtud assigneeringute piirides. Eelarvelise finantseerimise üldpõhimõte seisneb selles, et eelarvelised vahendid antakse ranges vastavuses tootmis-operatiivsete plaanide kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete näitude tegeliku täitmisega ning varem-antud vahendite kasutamata jäägiga.

Kõik see nõuab aastaeelarve realiseerimisel finantseerimise painduvat juhitavust. Kvartaliline eelarveline plaanistamine on määratud asutiste ja majandusorganisatsioonide eelarveliste assigneeringute ulatuse täpsustamiseks, sõltuvalt nende tootmis-operatiivsete plaanide tegeliku täitmise käigust, ning range kokkuhoiurežiimi läbiviimiseks kuludes.

Lõpuks, tingitult tulude laekumise ja kulude sooritamise ebakorrapärasusest aasta kestel, et kõrvaldada takistusi üksikute eelarvete ülalpidamisel olevate asutiste finantseerimisel, tekib vajadus eelarvete täitmise plaanistamiseks, arvestades tulude realiseerimise tähtaegu ning kulude tegemise hooajalisust ja tähtajalisust.

Kõigil neil kaalutlustel koostavad vastavad rahandusorganid enne iga kvartali algust eelarve täitmise kvartaliplaanid — aastase eelarvelise plaanistamise vahetu jätkamise

korras kõikide eelarvete alal aasta peale kinnitatud assigneeringute piirides [3].

Eelarvete täitmise kvartaliplaanide aluseks on rahvamajanduse kvartaliplaanid, kinnitatud aastaeelarved, aruanded nende täitmise kohta aasta eelneva perioodi eest, aruande-andmed sotsiaal-kultuuriliste asutiste võrgu ja kontingentide seisukorra ja tootmiskavade täitmise kohta majandusorganite poolt, kõrgemalseisvate rahandusorganite ülesanded riigitulude laekumisplaani osas plaanistatavas kvartalis ning ministeeriumide ja täitevkomiteede osakondade nõudeavaldused kvartali tulude ja kulude alal.

Koos vastavate eelarvete täitmise kvartaliplaanidega koostavad rahandusorganid kvartaliplaanid toetuste üleandmise kohta alamalseisvaisse eelarveisse reguleerimisfondidest või tulude eraldamiste kohta neisse fondidesse, ning samuti määravad kindlaks palgafondid iga planeeritaval eelarvel oleva ametkonna järgi ning tervikuna iga alamalseisva eelarve järgi.

Eelarvete täitmise kvartaliplaane kinnitavad vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud ja töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteed. Samal ajal kinnitatakse kvartali palgafondid kõigi ametkondade ja iga alamalseisva eelarve järgi ning alamalseisvate eelarvete finantseerimise plaanid (eraldised ja toetused reguleerimisfondide alal, dotatsioonid, laenud).

Kinnitatud kvartali-eelarvete alusel koostavad NSV Liidu Rahandusministeerium ja liiduvabariikide rahandusministeeriumid kooskõlastatult ametkondadega — tulude ja kulude kvartaliloendid täieliku eelarvelise klassifikatsiooni järgi, samuti ka eelarvete täitmise kuu-kassaplaanid, mis on vajalikud eelarveliste vahendite kulutamise reguleerimiseks vastavalt rahasummade liikumisele.

---

[3] NSV Liidu Rahanduse Rahvakomissariaadi 22. juuli 1944. a. juhend nr. 390 „Vabariiklike ja kohalike eelarvete täitmise kvartaliplaanide koostamise korra kohta".

Kui eelarve täitmise kvartaliplaani koostamise momendiks ei ole aasta-eelarve veel kinnitatud, määratakse kulud kvartali-eelarve järgi kindlaks, lähtudes uuele eelarveaastale siirduvast asutistevõrgust ning möödunud aasta normidest, samuti ka NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariikide ministrite nõukogude erimäärustest. Kulud majandusorganisatsioonide finantseerimiseks ja uute asutiste ja ürituste võrgu arendamiseks määratletakse vastavalt plaanistatava kvartali rahvamajandusplaani näitudele.

Eelarvete täitmise kvartaliplaanid koostatakse kõigi kvartali peale kavatsetavate kulude kohustusliku katmisega selle kvartali tulude loodetavast laekumusest. Erandjuhtudel, kui tulude laekumise või kulude tegemise hooajalisuse tõttu kujuneb kvartaliplaanis ajutine kassalünk, mida ei osutu võimalikuks tasakaalustada, algatavad liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud ja töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteed taotlust lühiajaliste laenude saamiseks liidueelarvest, vabariiklikust või kõrgemalseisvast kohalikust eelarvest. Kui krai-, oblasti- või linna-eelarve kassaline täitmine toimub kohaliku kommunaalpanga poolt, siis esialgu, kuni taotluse algatamiseni laenu saamiseks kõrgemalseisvast eelarvest, tuleb ära kasutada kommunaalpankade õigus — võimaldada kohalikele nõukogudele lühiajalisi laene kassalünkade katmiseks. Neid laene antakse tähtajaga mitte üle ühe kuu kalendriaasta piirides ning üldsummas mitte üle 10% panga põhikapitalist [4].

Juhul, kui kommunaalpangast või kõrgemalseisvast eelarvest keeldutakse andmast lühiajalist laenu või antakse küsitust vähemal määral, peab eelarve täitmise kvartaliplaan uuesti läbi vaadatama selliselt, et kulud viiakse täielikku vastavusse tulude loodetava laekumisega.

Kui eelarve täitmise protsessis selgub, et kvartaliplaani tulude osa ei täideta täies summas ning lünka ei saada kompenseerida kulude kokkuhoiuga, siis teevad rahandusorganid

[4] LSKK 1935, nr. 60, art. 486.

liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele ja töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteedele ettepanekud kvartaliplaani kulude osa vähendamiseks vastava summa võrra.

Eelarve täitmise kinnitatud kvartaliplaanid ühes kõigi lisadega esitatakse kõrgemalseisvale rahandusorganile, kes need läbi vaatab järelevalve korras (vastavus rahvamajandusplaanile, aasta-eelarvele, tootmisplaanide täitmise käigule, võrgu ja kontingentide seisule, tulude arvutamise õigsus jt.). Peale vastavate juhiste andmise alluvale rahandusorganile esitab kõrgemalseisev rahandusorgan vajaduse korral NSV Liidu Ministrite Nõukogule, liidu- või autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele või täitevkomiteedele ettepaneku alamalseisvate täitevorganite eelarvete täitmise kvartaliplaanide otsuste ühe või teise osa peatamiseks või tühistamiseks.

§ 66. NSV Liidu riigieelarve kassalist täitmist teostavad asutised.

1. Liidu- ja vabariikliku eelarve ning kohalike eelarvete kassaline täitmine, s. o. laekuvate vahendite vastuvõtmine, hoidmine ja kulutamine on rajatud kassaühtsuse põhimõttele iga eelarve osas ning range piiritluse alusele asutiste ja isikute vahel, kellele on antud õigus teha kulusid eelarvelistest vahendeist, ja nende vahel, kes neid vahendeid hoiavad ja välja annavad.

Iga eelarve kõik tulud keskendatakse antud eelarvet täitvas kassaorganis ühele kontole, kust kindlaksmääratud korras teostatakse rahalisi väljamakseid eelarvelistele asutistele ja ettevõtetele. Asutised, kes haldavad eelarvelisi tulusid, ei ole õigustatud kinni pidama enda juures nende poolt kogutavaid summasid ega tegema neist mingisuguseid kulusid; kõik laekuvad tulud tuleb täielikult üle anda eelarvet täitvale kassaorganile.

Ainult selline kõigi eelarveliste vahendite kontsentreerimine garanteerib nende arvestamise täielikkuse ja ühtsuse

ning annab võimaluse õigesti jaotada kogu rahaliste ressursside olemit vastavalt kulude tegemise plaanile. Eelarve ühtsuse ja kassaühtsuse korral vastab kõigile riigikuludele kogu riigitulude kogum ning kõigile majandusharudele kehtestatakse ühtne vahendite saamise režiim.

Põhiorganeiks NSV Liidu riigieelarve kassalise täitmise alal kõigis eelarvesüsteemi lülides on Riigipanga asutised. Ainult üksikuis linnades, NSV Liidu Rahandusministeeriumi igakordsel loal, teostavad kassa-aparaadi funktsioone kohaliku eelarve alal kohalikud kommunaalpangad. Kapitaalmahutused kõigi eelarvete alal realiseeritakse pikaajaliste mahutuste eripankade süsteemi kaudu (tööstuspank, põllumajanduspank, keskkommunaalpank, kaubanduspank).

Riigipank teostab NSV Liidu riigieelarve täitmise alal järgmisi ülesandeid:

1) võtab vastu tulud liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete järgi ja kannab need vastavaisse eelarveisse;

2) maksab välja kulud liidueelarvete, vabariiklike ja kohalike eelarvete järgi;

3) teostab eraldamisi vabariiklike eelarvete tuludest autonoomsete vabariikide eelarveisse ja kohalikesse eelarveisse;

4) peab kindlaksmääratud mahus eelarveliste tulude, kredii'ide ja kulude arvestust;

5) koostab eelarvete kassalise täitmise kuu- ja aastaaruanded;

6) võtab vastu liidueelarvel, vabariiklikel ja kohalikel eelarveil olevate asutiste eelarvevälised ja deposiidivahendid ning katab kulud nende vahendite arvel;

7) teostab kontrolli palgafondide kulutamise üle asutiste ja organisatsioonide poolt [5].

Kõik kulud liidueelarve järgi kogu Liidu territooriumil, liiduvabariikide vabariiklike eelarvete järgi aga antud vabariigi territooriumil — maksavad välja kohalikud Riigipanga

[5] Kohalike eelarvete ja ühtse riigieelarve täitmise juhised, 1934, §-d 2, 5—19, 77—87.

asutised sõltumata riigitulude laekumisest kohal, kus toimub kulu. Tulude ja kulude arvete reguleerimist ja tasakaalustamist NSV Liidu eelarve ja Vene NFSV eelarve järgi teostab Riigipanga juhatus koos NSV Liidu Rahandusministeeriumiga või Vene NFSV Rahandusministeeriumiga — kuuluvuse järgi, ülejäänud liiduvabariikide eelarvete järgi aga vastava Riigipanga vabariiklik kontor koos liiduvabariigi rahandusministeeriumiga.

Kulude väljamaksmist kohalike eelarvete järgi teostavad Riigipanga asutised ainult vahendite olemi piirides vastava eelarve jooksval kontol. See tuleneb vahetult kassaühtsuse põhimõttest, mille järgi iga kohaliku eelarve kõik tulud keskendatakse ühele jooksvale kontole Riigipangas, millest kaetakse samas Riigipanga asutises ka kõik selle eelarve kulud.

Kassaoperatsioonide täitmisel eelarvete alal kontrollivad Riigipanga asutised üldreeglina ainult makse- ja kuludokumentide vormistamise õigsust ning jälgivad liidueelarve ja vabariiklike eelarvete krediitide vabade jääkide olemit, samuti vabade summade jääke kohalike eelarvete ja nende eelarvete poolt finantseeritavate asutiste jooksvail kontodel. Erandi sellest reeglist moodustavad operatsioonid masina-traktorijaamade finantseerimise ja summade kulutamise alal töötasudeks. Masina-traktorijaamade finantseerimisel kontrollivad Riigipanga asutised jaamade poolt kasutatud eelarveliste vahendite vastavust tootmis-finantsplaanide täitmisel. Kulude osas palkadeks kontrollivad Riigipanga asutised eelarvelises asutises kinnitatud palgafondi olemasolu ja olemasoleva koosseisulise kontingendi ning palgamäärade vastavust nendele, mis on registreeritud rahandusorganite poolt. Peale selle kontrollivad Riigipanga asutised perioodiliselt palgafondide kulutamist eelarvelistes asutistes kohapeal dokumentaalsete andmete järgi.

Küla-eelarvete täitmist teostab vahetult külanõukogu ise. Külanõukogud, teostades kõik operatsioonid küla-eelarvete kulude alal, võtavad vastu vaid tulusid kohalikelt varadelt ja ettevõtteilt, laekumusi riigilõivu ja endamaksustuse alal (makse võtavad vastu rajooni-rahandusosakondade maksu-

agendid). Eraldamisi küla-eelarveisse riigimaksudest ja -tuludest ning laekumuste üleandmist neisse eelarveisse kohalike maksude alal toimetavad Riigipanga rajooni-osakonnad, kandes need külanõukogude jooksvaile kontodele.

Linnalähedased külanõukogud, samuti Riigipanga asutistega samas asustatud punktis asetsevad külanõukogud annavad kõik laekuvad tulud iga päev täielikult Riigipanga asutistesse, kes kannavad need külanõukogu jooksvale kontole. Kulude tegemiseks vajalikud vahendid antakse sellelt jooksvalt kontolt välja vaid külanõukogu tšekkide järgi. Kõigile teistele külanõukogudele antakse õigus jooksvate kulude teostamiseks jätta endi juurde rahaline olem üldlimiidi piirides, mis määratakse kindlaks iga külanõukogu tarvis rajooni täitevkomitee poolt — olenevalt kohalikest oludest (kaugus krediidiasutisest, teede ja liiklusvahendite seisundist, kulude vajadusest jm.). Üle kindlaksmääratud limiidi liigse rahalise olemi peab külanõukogu viivitamatult üle andma Riigipanga osakonda hoidmiseks jooksval kontol. Need külanõukogud, mis asetsevad punktides, kus ei ole Riigipanga osakondi, kuid on hoiukassad, on kohustatud andma tähendatud rahaliste vahendite olemi hoiukassadesse. Kui aga külanõukogu asetseb sellises punktis, kus pole ei Riigipanga osakonda ega hoiukassat, siis hoiab ta rahalise olemi omal valikul lähimas Riigipanga osakonnas või hoiukassas.

Külanõukogude eelarvelise iseseisvuse kindlustamise eesmärgil on seadusega kindlaks määratud, et külanõukogu jooksva konto ainsaks käsutajaks on külanõukogu esimees või isik, kes teda asendab tema äraolekul.

Kõrgemalseisvad organisatsioonid võivad külanõukogude jooksvailt kontodelt vahendite sund-mahakirjutamist teostada vaid kohtuorganite otsusel, samuti rajooni täitevkomitee eriotsusel ainult juhtudel:

a) kui küla-eelarvesse on kantud ebaseaduslikult summad, mis kuuluvad liidueelarvele, vabariiklikele või kõrgemalseisvaile kohalikele eelarveile;

b) kui külanõukogu ei täida kohustusi laenude kustuta-

mise alal, mis on välja antud kõrgemalseisvate eelarvete vahendeist;

c) kui külanõukogu ei täida kohustusi eelarve kinnitamisel kindlaksmääratud eraldamiste alal reguleerimisfondidesse;

d) kui rajooni täitevkomiteel on tekkinud vajadus külanõukogu eelarve arvel tasuda võlgnevus sotsiaal-kultuuriliste asutiste töötajate palkade alal;

e) kui külanõukogu ei tasu sotsiaalkindlustuse sissemakseid [6].

2. Peale tähendatud põhiorganite, kes teostavad eelarvete kassalist täitmist, esinevad selles suhtes abiaparaadina, mis on loodud maksnikele hõlbustuste loomiseks ning neile kassaorganite ligendamiseks: 1) riiklikud hoiukassad; 2) kommunaalpankade sissetulekukassad; 3) rajooni-rahandusosakondade maksuagendid; 4) sideministeeriumi asutised ja 5) erimaksukogujate kassad.

Riiklikele hoiukassadele pannakse NSV Liidu riigieelarve täitmise alal: 1) elanikkonnalt riigi- ja kohalike maksude vastuvõtmine, laekunud summade igapäevase üleandmisega Riigipanga asutistesse; 2) personaal- ja akadeemiliste pensionide väljamaksmine; 3) küla- ja asula-eelarvete vahendite hoidmine jooksvail kontodel eespool tähendatud juhtudel.

Kommunaalpankade sissetulekukassad võtavad vastu linna elanikkonnalt riigi- ja kohalikke makse, laekunud summade igapäevase ülekandmisega Riigipanga asutistesse.

Rajooni-rahandusosakondade maksuagendid võtavad vastu maaelanikkonnalt — ning vähemalt kaks korda nädalas annavad üle Riigipanga asutistesse — riigi- ja kohalikud maksud, riikliku kohustusliku kindlustuse maksed, rahandusorganite poolt määratud rahatrahvid, rahvakohtute poolt välja mõistetud rahatrahvid ja maksed põllumajandussaaduste kohustuslike müüginormide tähtajaks täitmatajätmise eest, samuti ka külanõukogude volinike (riigilaenude mahutamise alal) poolt kogutud sissemaksesummad riigilaenutellimuste katteks.

---

[6] LSKK 1935, nr. 42, art. 358.

Sideministeeriumi asutised võtavad vastu riigi- ja kohalikke makse ja tulusid, eelarveväliseid vahendeid ja deposiite posti- ja telegraafitransfertide korras, mis on adresseeritud Riigipanga asutistele, rahandusorganeile või asutistele, kelle käsutuses on vastavad tuluallikad.

Erimaksukogujate kassad riigi- ja kohalike tulude laekamise alal organiseeritakse asutiste juures, kellele valitsuse või kohalike täitevkomiteede erimääruste alusel on antud õigus koguda rangelt kindlaksmääratud tululiike (tolliasutised, sadamad, metsamajandid, turgude valitsused, kohtuasutised jt.). Kõik kogutud summad on erimaksukogujate kassad kohustatud iga päev ära andma Riigipanga asutistesse.

Üldreeglina ei ole erimaksukogujate kassad õigustatud tegema kogutud sissetulekuist mingisuguseid kulutusi. Erandina on tolliasutiste kassadel lubatud laekunud tuludest teostada ülemääraselt sissenõutud tollimaksude tagastamisi ning välja anda või üle kanda vastuvõetud deposiite nende sihtmäärangu kohaselt. Peale selle on Riigipanga asutistest kaugel asuvaile tolliasutiste kassadele antud õigus nende poolt vastuvõetud tuludest välja maksta palgad oma personalile ja katta alaeelarvete järgi ettenähtud majanduslikke ning operatsioonilisi kulusid. Notariaalkontorid teostavad kogutud tuludest summade tagastamisi, mis on makstud kontorisse kolmandaile isikuile edasiandmiseks.

Abikassadest tulude laekamise alal tuleb eristada asutiste kassad. Suurtes asutistes — rohkearvuliste tööliste ja teenistujate olemasolul ning sagedase vajaduse puhul avansside andmiseks aruandvaile isikuile — võidakse vastava rahandusorgani loal sisse seada omad kassad. Asutiste kassades võidakse ajutiselt hoida ainult: 1) töölistele ja teenistujaile väljaandmata palku ja stipendiume, mis võivad jääda kassasse mitte üle kolme päeva, arvates pangast summade saamise päevast; 2) aruandvaile isikuile väljaandmata avansse — samuti mitte üle kolme päeva, arvates pangast summade saamise päevast; 3) avansside jääke, mis on tagastatud aruandvate isikute poolt sissemaksmiseks panka.

Kontroll Riigipanga asutiste, samuti kohalike kommunaalpankade ja erimaksukogujate kassade töö üle eelarvete kassalise täitmise alal ning kassa-aparaadi instrueerimine selles suhtes on pandud vastavaile rahandusorganeile. Seoses sellega on rahandusorganid õigustatud kontrollima Riigipanga asutistes ja teistes kassa-asutistes eelarveliste operatsioonide arvestuse korraldust, maksete ülekandmise õigeaegsust maksnike kontodelt, eelarvesse eraldamise õigsust riigimaksudest ja -tuludest vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse jm. Mingisuguste rikkumiste avastamisel eelarve kassalises täitmises, arvestuses ja aruandluses nõuavad rahandusorganid kassa-asutistelt nende rikkumiste viivitamatut kõrvaldamist [7].

§ 67. NSV Liidu riigieelarve tulude-osa täitmine.

1. Liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete tuludeosa täidavad riigi- ja kohalike maksude alal rahandusorganid, riigilaenude mahutamise alal — riiklikud hoiukassad, riiklike tasumaksete ja lõivude alal — neid laekavad asutised, ja mittemaksunduslike tulude alal — riigiasutised ja -ettevõtted, kelle valduses on varad ja teised mittemaksunduslike tulude allikad.

Eelarvete täitmise kvartaliplaanidega kinnitatud tulude sihtmäärangud on kindlaiks ülesandeiks neile organeile, kes haldavad vastavaid tulusid.

Vastutus kõikide summade ajaldise ning täieliku eelarvesse laekumise eest, mis on eelarves ette nähtud riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide alal, lasub maksukohustuslastel, kes on kohustatud ise arvutama ja kindlaksmääratud tähtaegadel sisse maksma nendelt eelarvesse maksmisele kuuluvad maksed. Kolhoosid ja üksikkodanikud tasuvad oma maksed eelarvesse pärast seda, kui nad on saanud rahandusorganeilt või teistelt eelarvetulusid haldavailt asutistelt teadaande arvutatud maksusumma ja selle tasumise täht-

[7] „БФХЗ", 1932, nr. 44/45.

aja kohta (peale tööliste ja teenistujate, kellelt peab maksud kinni ettevõte või asutis palkade väljamaksmisel).

Rahandusorganeile on NSV Liidu riigieelarve tulude täitmise alal pandud tulude laekumise plaanistamine, riigi- ja kohalike maksude arvutamine ja laekamine elanikkonnalt, kontroll selle üle, kas kõik asutised ja ettevõtted peavad töölistelt ja teenistujailt kinni makseid eelarvesse, samuti süstemaatiline järelevalve selle üle, et kõik riiklikud, kooperatiivsed ja ühiskondlikud organisatsioonid täidaksid oma kohustused eelarve vastu, s. t. kontroll eelarvesse kandmisele kuuluvate maksete arvutamise õigsuse ja maksete ajaldise ning täieliku tasumise üle.

Kõik maksed eelarvesse kannavad asutised, ettevõtted ja organisatsioonid NSV Liidu Riigipanga asutistesse. Üksikkodanikud võivad neil tasuda olevad maksed, nagu eespool tähendatud, peale Riigipanga asutiste tasuda ka maksuagentidele, erimaksukogujate kassadesse, hoiukassadesse, kommunaalpankade sissetulekukassadesse, samuti üle kanda sideministeeriumi asutiste kaudu. Raha vastuvõtmisel annavad eelarvet täitvad kassaorganid maksjale välja maksmist tõendava kviitungi. Sama tähtsust omab ka sideministeeriumi asutiste poolt antav allkiri ülekantava summa vastuvõtmise kohta eelarvelisteks makseteks, kusjuures ülekande postile andmise päev loetakse maksetasumise päevaks.

Juhul, kui maksmine toimub pärast kindlaksmääratud tähtaega, võtavad eelarvet täitvad kassa-asutised viivist. On kehtestatud järgmised viivisemäärad: a) riiklikelt, kooperatiivseilt ja ühiskondlikelt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt kõigi maksunduslike ja mittemaksunduslike maksete alal — 0,05% igalt viitpäevalt; kohalike maksude ja lõivude alal — 0,1% igalt viitpäevalt; b) üksikkodanikelt kõigi riigi- ja kohalike maksude ja lõivude alal — 0,2%, peale maksu vallalistelt ja vähelapselistelt kodanikelt ning hobusemaksu üksikmajandeilt, mille pealt võetakse viivist 0,1% igalt viitpäevalt.

Viivis nõutakse sisse igalt viitpäevalt, alates järgnevast päevast pärast maksetähtaja saabumist, kaasa arvatud raha

sissemakse päev krediidi- või postiasutisse, ning ülekande korral maksniku kontolt — kuni krediidiasutise poolt summade mahakirjutamise päevani maksniku arveldus- või jooksvalt kontolt eelarve kontole.

Korraldused maksete ülekandmiseks maksnike kontodelt eelarvesse peab pank täitma korralduste saabumise päeval. Nende korralduse mitte-ajaldise täitmise korral maksab pank eelarvele viivist 0,05% ulatuses igalt viitpäevalt.

Kui maksnikul peale jooksva makse on veel tasuda maksuvõlga ja rahatrahvi, siis kaetakse laekunud summast kõigepealt möödunud aastate maksuvõlg ning sellelt arvutatud viivis, siis jooksva aasta viidustatud makse koos sellelt arvutatud viivisega, edasi rahatrahv ja lõpuks jooksev makse.

Kõik maksnikelt vahetult laekunud ja kassa-abiorganite poolt sissemakstud summad kannavad Riigipanga asutised kuuluvuse järgi liidueelarvesse või vastavaisse vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse.

Riigitulude ja -maksude osas, milliste laekumused jaotatakse liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel, teostavad Riigipanga asutised eraldamisi laekunud summadest vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse. Seejuures juhul, kui üksikute riigitulude ja -maksude alal on määratud kindlaks mitmesugused eraldamisprotsendid autonoomse vabariigi, krai või oblasti koostisse kuuluvate haldusühikute osas, reguleerivad Riigipanga asutised arveldusi eraldiste alal selliselt, et eraldised autonoomse vabariigi, krai või oblasti osas tervikuna iga maksu või tulu järgi ei ületa keskmist protsenti, mis on kinnitatud autonoomse vabariigi, krai või oblasti tarvis.

2. Kui maksnikud on mõnesuguseid makseid eelarvesse tasunud ebaõigsalt või ülemäära, siis arvavad rahandusorganid need maksniku arvel olevate maksuvõlgade katteks. Maksuvõlgade puudumisel võivad rahandusorganid — maksniku kirjalikul nõusolekul — sissemakstud summa võtta arvesse eelolevate maksete katteks. Kui maksnik ei anna nõus-

olekut selliseks arvessevõtmiseks, kuuluvad ülemäära sissemakstud summad tagastamisele. Niihästi rahandusorganite kui ka teiste asutiste haldamisel olevate eelarveliste tulude tagastamine toimub rahandusorganite poolt väljaantavate tšekkide järgi.

Maksete tagastamine ja arvessevõtmine rahandusorganite haldamisel olevate tulude alal toimub maksnike kirjalike avalduste põhjal, mis on esitatud tähtajal mitte üle ühe aasta, arvates raha sissemaksmise päevast, ühes dokumentide juurdelisamisega, mis tõendavad raha laekumist eelarvesse ning kinnitavad ülemakset. Kui rahandusorgan ise teeb kindlaks ülemakse, samuti ka ülemaksete puhul maaelanikkonna maksete alal, mida koguvad maksuagendid, toimub tagastamine ilma maksnike avaldusteta rahandusosakonna poolt koostatava ümberarvutuse andmete kohaselt.

Maksete tagastamist tulude alal, mida rahandusosakonnad ei halda, toimetavad viimased vastavate asutiste otsuste alusel, kelle haldamisel on tuluallikas.

Kui tagastatav summa jaotati laekumisel eri eelarvete vahel, siis toimub tagastamine asja tehnilise lihtsustamise otstarbel iga eelarve summadest osades (protsentides), mis on määratud jaotamise alal kindlaks tagastamise momendiks, mitte aga nendes osades, mis rakendati makse sooritamisel.

Kohalikest tuludest tagastatavad summad kirjutatakse maha kohalike eelarvete jooksvailt kontodelt. Vahendite puudumisel neil kontodel toimub mahakirjutamine liiduvabariigi vabariikliku eelarve arvel, kusjuures mahakirjutatud summad tagastatakse kohalike eelarvete summadest.

§ 68. NSV Liidu riigieelarve kulude-osa täitmine. Krediidikäsutajad [8].

1. Kõik liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahendid on vastavalt NSV Liidu valitsuse, liiduvabariikide

[8] Põhimäärus NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste kohta, §-d 28—32; NSV Liidu kohalike finantside põhimäärus §-d 58 ja 72;

valitsuste ja töörahva saadikute nõukogude vahetus korralduses. Nende summade käsutamist, kooskõlas eelarve täitmise kinnitatud kvartaliplaanidega, teostavad valitsuse ja nõukogude nimel NSV Liidu Rahandusministeerium, liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumid ja rahandusosakonnad, küla- ja asulanõukogudes aga nende nõukogude täitevkomiteed.

Majanduslik-organisatoorset, kultuurilis-kasvatuslikku, sotsialistliku omandi kaitse ning maa sõjalise kaitse funktsioone teostab Nõukogude riik vastavate riiklike organite — ministeeriumide, täitevkomiteede osakondade ja üksikute asutiste kaudu. Seoses sellega peavad nõukogude organeile olema antud vajalikud finantsvahendid, milleta ei ole võimalik täita nendele pandud ülesandeid. Seetõttu on ministeeriumidele, ametkondadele ja täitevkomiteede osakondadele antud õigus käsutada vahendeid, mis eelarve järgi on antud vastavaile majandusharudele ja üksikuile asutistele nende ülalpidamiseks ja nende poolt teostatavaiks üritusteks.

Summad, mis on määratud kinnitatud eelarve järgi üksikute kulude sooritamiseks, kannavad eelarvekrediitide nimetust. Eelarvekrediidid on suure õigusliku tähtsusega. Üks nõukogude eelarveõiguse põhisätteid seisneb selles, et ühtegi kulu ei või sooritada ilma krediidi olemasoluta vastavas eelarves. Samal ajal, et kindlustada eelarveliste vahendite kulutamist ranges vastavuses otsesele sihtmäärangule, mis on kindlaks määratud eelarve kinnitanud organite poolt, on kõik eelarvelised krediidid spetsialiseeritud, s. t., neid peab kulutatama ainult nendeks vajadusteks ja sellises mahus, nagu see on ette nähtud vastavais eelarvejaotustes. Sellega määratlevad eelarvekrediidid kõigi asutiste tegevuse suuna ja ulatuse. Krediidita kulude lubamine (vajadusteks, mis ei ole eelarves ette nähtud, või üle eelarve assigneeringute) ja krediitide

---

Ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise juhised, 1934, p. „b", §-d 20, 100—107; vt. samuti ÜKTK ja Vene NFSV RKN-i 13. septembri 1926. a. määrus (VSKK 1926, nr. 59, art. 459).

kulutamine otsesele määrangule mittevastavalt — loetakse kuriteoks, mis toob endaga kaasa kohtuliku vastutuse.

Liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete krediidid jagunevad alaeelarvelisteks ja üle-alaeelarvelisteks. Alaeelarvelisteks krediitideks nimetatakse krediidid, mis on nähtud ette kinnitatud eelarve järgi asutiste alaeelarveis. Üle-alaeelarvelisteks loetakse sellised krediidid, mis antakse asutistele täiendavalt juhul, kui neil tekib vajadus pakilisteks kuludeks, mis ei ole ette nähtud alaeelarveis. Need krediidid antakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariikide ministrite nõukogude reservfondide arvel ministrite nõukogude eriliste määruste alusel, mis antakse iga üksiku juhu kohta.

2. Asutiste juhatajaid, kellele on antud õigus käsutada ühtesid või teisi eelarvelisi assigneeringuid, nimetatakse krediidikäsutajaiks. Nendele antud õiguste ulatuse järgi jagunevad krediidikäsutajad pea- (esimese järgu), teise järgu ja kolmanda järgu krediidikäsutajaiks.

Pea-krediidikäsutajaiks liidueelarve ja vabariiklike eelarvete alal on ministrid ja iseseisvaid eelarveid omavate keskasutiste juhatajad. Ministrid ja keskasutiste juhatajad võivad oma õigusi krediitide käsutamise alal edasi volitada kas tervelt või osaliselt oma asetäitjaile või keskvalitsuste juhatajaile, teatades sellest vastavale rahandusministeeriumile ja Riigipanga kontorile.

Kohalike eelarvete alal on pea-krediidikäsutajaiks nõukogude osakondade juhatajad, küla- ja asulanõukogudes aga nõukogude esimehed.

Pea-krediidikäsutajad käsutavad eelarvelisi vahendeid mitte ainult neiks üritusteks, mida nad teostavad vahetult, vaid ka neid krediite, mis antakse kõikide neile alluvate asutiste ja ettevõtete kuludeks.

Pea-krediidikäsutajaile on antud õigus jaotada krediite neile alluvate asutiste (teise ja kolmanda järgu käsutajate) vahel, paigutada ümber krediite seadusega kindlaksmääratud korras rahandusorganite loal ühest kulu-alaeelarve jaotusest

teise ja kanda krediite üle ühelt alamalseisvalt krediidikäsutajalt teisele. Kohalike eelarvete alal jaotavad pea-krediidikäsutajad peale selle nendele alluvate asutiste vahel kohaliku eelarve rahalisi vahendeid, mis antakse eelarveliste krediitide katteks.

Teise järgu krediidikäsutajaiks on asutiste juhatajad, kelle käsutusse peakäsutajad avavad krediite niihästi nende asutiste kuludeks kui ka jaotamiseks nendele alluvate kolmanda järgu käsutajate vahel.

Teise järgu krediidikäsutajail on õigus jaotada nende korralduses olevaid krediite alluvate asutiste vahel ja kanda krediite üle ühelt alluvalt käsutajalt teisele. Kohaliku eelarve olemasolu lubab igal töörahva saadikute nõukogul kohalike eelarvete alal mitte jaotada krediidikäsutajaid territoriaalse tunnuse järgi ega üldreeglina määrata teise järgu käsutajaid.

Teise järgu käsutajad omavad nende käsutusse avatud krediitide suhtes ja alluvate asutiste alal analoogilisi õigusi ja kannavad sama vastutust nagu peakäsutajadki.

Pea-krediidikäsutajaile ja teise järgu käsutajaile on kõigi eelarvete alal antud õigus peatada krediitide avamist ja seistada alamalseisvaile krediidikäsutajaile juba avatud krediitide kehtivust ning tšekkide katmist nende käsutajate eelarvelistelt kontodelt (kohalike eelarvete alal — jooksvailt kontodelt) — eelarvedistsipliini rikkumise juhtudel viimaste poolt, aruannete mitteajaldisel esitamisel, ametialaste korralduste mittetäitmisel ning teostatavate kulude ilmse ebaotstarbekohasuse puhul.

Vastavuses antud õigustega pannakse pea-krediidikäsutajaile ja teise järgu käsutajaile vastutus krediitide õige, majanduslikult otstarbekohase ning ajaldise jaotamise eest (kohalike eelarvete alal ka rahalise olemi jaotamise eest) alluvate asutiste vahel, vastutus antud vahendite kulutamise eest otsese määrangu kohaselt niihästi oma kui ka alluvate käsutajate juures, eelarvedistsipliini juhendeist kinnipidamise, samuti arvepidamise ja aruandluse õige korraldamise eest

enda juures ja alluvais asutistes ning tehtud kulude kohta aruannete ajaldise esitamise eest rahandusorganeile.

K o l m a n d a j ä r g u krediidikäsutajaiks on asutiste juhatajad ja ametiisikud, kes saavad oma korraldusse krediidid peakäsutajailt või teise järgu käsutajailt ainult vahendite vahetuks kulutamiseks asutiste vajaduste rahuldamiseks või ürituste teostamiseks (suur hulk kultuur-hariduslikke, ravi- ja teisi asutisi). Neil käsutajail on õigus teha kulutusi ainult neile avatud krediitide kohaselt, kuid edasisi krediitide ülekandeid nad teha ei või.

Kolmanda järgu käsutajad kannavad vastutust eelarvedistsipliinist kinnipidamise eest, neile antud vahendite sihipärase kulutamise, õige ning täpse arvestamise ja kindlaksmääratud aruannete ajaldise esitamise eest.

Kolmanda järgu krediidikäsutajate õigused liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete alal antakse asutiste juhatajaile pea-krediidikäsutajate poolt, kohalike eelarvete alal aga vastavate täitevkomiteede otsuste järgi. Need õigused antakse rahalis-materiaalsete operatsioonide rohkuse puhul ja tingimusel, et asutises on tagatud arvepidamise ja aruandluse õige korraldamine. Vene NFSV seadusandluse kohaselt on kolmanda järgu käsutajate õigused antud kõigile mittetäielike keskkoolide ja keskkoolide direktoreile, samuti algkoolide juhatajaile, kus on mitte vähem kui 160 õpilast, välja arvatud koolid, keda finantseeritakse küla-eelarveist [9].

Asutistele kolmanda järgu krediidikäsutajate õiguste andmine omab olulist tähtsust majanduslike ja finantsküsimuste kiire lahendamise, kohaliku initsiatiivi ulatusliku arengu ning asutiste vahetu huvitatuse virgutamise seisukohalt vahendite säästliku, efektiivseima ning ajaldise kasutamise alal, samuti ka selge vastutuse kindlaksmääramisel üksikute asutiste majandusliku seisukorra ning neile pandud ülesannete täitmise osas.

---

[9] VSKK 1934, nr. 25, art. 138.

§ 69. Krediitide avamine Riigipangas liidueelarve ja liiduvabariikide eelarvete järgi [10].

1. Eelarveliste vahendite saamise õiguse omandavad krediidikäsutajad vastava eelarve kinnitamise momendist. Et aga eelarveid täitvad kassaorganid on eraldatud krediidikäsutajaist ega ole neile allutatud, võidakse teostada seda õigust ainult pärast seda, kui kassaorganid on saanud rahandusorganilt, kelle korralduses on vastava eelarve vahendid, loa nende vahendite väljaandmiseks krediidikäsutajaile ühes kulude otstarbe ja ulatuse äratähendamisega. Kuid eelarvelisi vahendeid ei anta käsutajaile automaatselt eelarve järgi kinnitatud ulatuses, vaid sõltuvalt rea tingimuste täitmisest (vt. allpool), milliste olemasolu kontrollivad rahandusorganid. Seetõttu saavad asutiste ja organisatsioonide juhatajad eelarveliste vahendite tegeliku käsutamise ja kulude tegemise võimaluse ainult pärast nõndanimetatud krediitide avamist rahandusorganite poolt.

Krediitide avamine liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete järgi seisneb selles, et vastav rahandusministeerium volitab Riigipanka peakäsutaja nõudmisel finantseerima asutisi eelarvest täpselt määratletud otstarbeiks ning kindlaksmääratud ulatuses. Ainult üksikuil, NSV Liidu Rahandusministeeriumi poolt rangelt kindlaksmääratud juhtudel tasuvad Riigipanga asutised eelarvelisi kulutusi ilma eelneva krediitide avamiseta. Seda lubatakse siis, kui kulu on igal üksikul juhul vahetult seotud kehtiva seaduse rakendamisega ning on seadusega täpselt reglementeeritud, kuid sealjuures pole võimalik varem kindlaks määrata, kus ja mis ulatuses need kulud sooritatakse. Nende kulude hulka kuuluvad: pensionide ja toetuste väljamaksed sõjaväelaste perekondadele ja toetuste maksmine lasterikastele emadele, hoiukassade kulude katmine loteriivõitude ja riigilaenukupongide väljamaksmise alal jne.

---

[10] Ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise juhised, §-d 108—127.

Krediidid avatakse eelarvete täitmise kinnitatud kvartaliplaanide alusel ja piirides. Krediidid liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete järgi sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks, halduskuludeks, rahvamajanduse finantseerimiseks majandusorganite omade käibevahendite täiendamise osas, nendele dotatsioonide andmiseks ja operatsioonilisteks kuludeks, samuti limiidivälisteks kulutusteks objektide alal, mille alaeelarveline väärtus on alla 100 tuh. rbl., avatakse Riigipangas. Liidueelarve ja Vene NFSV vabariikliku eelarve järgi avavad krediidid pea-krediidikäsutajaile NSV Liidu ja Vene NFSV Rahandusministeerium ainult Riigipanga Moskva Eelarve-osakonnas. Teiste liiduvabariikide vabariiklike eelarvete alal avavad krediidid nende vabariikide ministeeriumid Riigipanga vabariiklikes kontoreis.

Krediidid kapitaalmahutuste finantseerimiseks avatakse vastavais pikaajaliste mahutuste eripankades.

Krediitide avamine eelarvete järgi toimub nõndanimetatud sihtfinantseerimise alustel. Sihtfinantseerimine seisneb selles, et vahendid antakse eelarvest täpselt kindlaksmääratud ning eelarves ettenähtud otstarbeiks, mitte ühtede või teiste ürituste läbiviimise „plaani järgi", vaid selle plaani tegeliku täitmise ulatuses (asutiste võrgu väljakujunemise kohaselt nende poolt teenindatavate kontingentide seisukorra, tootmisprogrammide täitmise jt. järgi), võttes arvesse varem antud vahendite ärakasutamist. Seepärast ei toimu krediitide avamine korraga kogu assigneeringute summa ulatuses, mis on kinnitatud eelarve täitmise kvartaliplaanide järgi, vaid kooskõlastatult krediidikäsutajate aruannete analüüsi alusel tootmis-operatiivsete plaanide täitmise käiguga ja varem avatud krediitide kulutamisega. Krediidikäsutajate aruannete saamisel avatakse vastavad krediidid kas täiendavalt või arvatakse edasise finantseerimise arvele täielikult või osaliselt need krediidid, mis avati eelmistes kvartalites ning jäid kasutamata.

Sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks ja haldusorganite ülalpidamiseks avatakse liidueelarve ja vabariiklike eelarvete

järgi enne kvartali algust harilikult 75% kvartali-assigneeringuist, pärast eelmise kvartali aruande saamist (I kvartalis — pärast aasta-aruande saamist) aga — assigneeringud ülejäänud 25% piirides.

Krediitide avamise dokumentideks on kulude jaotustabelid, mille koostavad pea-krediidikäsutajad ja esitavad liidueelarve alal NSV Liidu Rahandusministeeriumile, liiduvabariikide vabariiklike eelarvete alal aga liiduvabariikide rahandusministeeriumidele. Kulude jaotustabel kujutab endast korraldust Riigipangale avada krediit teatud peakäsutajale, kusjuures näidatakse ära eelarvelised alajaotused ning summad iga jaotuse kohta.

Kulude jaotustabelid koostatakse eraldi peakäsutajaile alluvate asutiste kuludeks, tsentraliseeritud ürituste kuludeks, mida sooritab peakäsutaja, ja peakäsutaja asutise ülalpidamise kuludeks.

Alluvate asutiste krediitidest toimub ainult krediitide ülekanne nende asutiste käsutusse. Üksikute kulude jaotustabelite koostamine alluvate asutiste krediitide alal, tsentraliseeritud ürituste alal ja asutiste kuludeks ning nende lahus arvestamine Riigipangas toimub sihiga — tugevdada kontrolli eelarvevahendite kasutamise üle otsese määrangu kohaselt ning mitte lubada summade kulutamist haldusalal sotsiaal-kultuuriliste ürituste krediitide arvel, samuti kulutada vahendeid kõrgemalseisva krediidikäsutaja aparaadi ülalpidamiseks krediitide arvel, mis on määratud temale alluvate asutiste tarvis.

Pea-krediidikäsutajad ja teise järgu käsutajad kannavad neile avatud krediidid üle alluvaile asutistele eelarvekäsunditega. Need käsundid sisaldavad korraldust Riigipanga kontorile, kus on kontodel peakäsutaja krediidid, vähendada teatud krediite, ning korraldust alluva asutise asukoha järgi Riigipanga osakonnale — avada sellele asutisele vastavad krediidid.

Üksikuil juhtudel võib avatud krediidid peakäsutaja (või

teise järgu käsutaja) täielikult või osaliselt tagasi võtta, näiteks asutise poolt tema kohta kindlaksmääratud plaani mittetäitmisel või mõne ürituse teostamisel. Krediitide tagasivõtmine toimub samuti eelarvekäsunditega.

Krediidid kulutusteks rahvamajanduse alal, millised finantseeritakse Riigipanga kaudu, avab vastav rahandusministeerium samuti kulude jaotustabelitega, mis koostatakse eraldi iga finantseerimise liigi kohta (käibevahendid, riiklik dotatsioon, operatsioonilised kulud).

2. Käibevahendite täiendamise eelarveline finantseerimine toimub mitte kinnitatud tootmisplaani järgi, vaid vastavalt ettevõtete ja majandusorganisatsioonide ekspluatatsioonilisele tegevusele, kaubanduse ja tootmise arengule, võttes arvesse ettevõtete ja organisatsioonide omade käibevahendite seisukorda ning kinnitatud normatiivide faktilist täiendamist. Seoses sellega lubatakse krediitide avamist käibevahendite täiendamiseks ainult tingimusel, et peavalitsuste poolt esitatakse aruandebilansid viimase aruandekuupäeva peale kooskõlas põhimäärusega riiklike ja kooperatiivsete majanduslike organisatsioonide raamatupidamisaruannete ja bilansside kohta.

Krediidid käibevahendite täiendamiseks avatakse üldreeglina ministeeriumi peavalitsuse eelarvelisele kontole, vahendite üheaegse ülekandmisega peavalitsuse jaotuskava kohaselt trustide eelarvelistele kontodele või trustidesse mittekuuluvate ettevõtete arvelduskontodele. Peavalitsuse arvelduskontole võib jääda (edasiseks jaotamiseks) mitte üle 10% avatud krediitide üldsummast. Krediitide avamisel käibevahendite täiendamiseks kontrollivad rahandusorganid raamatupidamisaruannete analüüsi alusel omade käibevahendite säilitatuse ja nende kasutamise õigsust, nende ringluse kiirendamist (valmistoodete ja varude dünaamika) ning makse-arveldusdistsipliini järgimist (debitoorne ja kreditoorne võlgnevus). Vastavalt sellele ei avata krediite käibevahendite täiendamiseks juhul, kui ilmneb, et olemasolevad omad käibevahendid ületavad normatiivi, kui materiaalsete väärtuste olem on alla norma-

tiivi, käibevahendite kasutamise juhul mitte määratud otstarbeks ning tunduva debitoorse võlgnevuse olemasolul.

3. Krediidid riikliku dotatsiooni alal ettevõtteile avavad rahandusministeeriumid peavalitsustele vastavalt kinnitatud plaanide täitmisele tootmise või realiseerimise alal [11] — peavalitsuste poolt esitatud operatiivaruannete alusel. Peavalitsused jaotavad krediidid edasi nende koostisse kuuluvate trustide vahel krediitide ülekandmise teel trustide eelarvelistele kontodele. Trustid kannavad need krediidid üle kas üksikute ettevõtete arvelduskontole — vastavalt toodangu hulgale ja vahe suurusele toodanguühiku omamaksuse ja plaanilise väljalaskehinna vahel (ilma käibemaksuta), või kannavad need ettevõtete eelarvelistele kontodele, kui dotatsioon antakse realiseeritud toodangu järgi. Viimasel juhul kannavad Riigipanga asutised krediidid ettevõtete arvelduskontodele pärast seda, kui ettevõtted on esitanud dokumendid realiseeritud toodangu hulga kohta.

Rea rahvamajandusharude järgi finantseeritakse eelarve arvel nõndanimetatud operatsioonilised kulud. Nende kulude hulka kuuluvad kulutused rahvamajanduse alal, mis on vahetult seotud ettevõtete tootmistegevusega, kuid mis ei loo materiaalseid väärtusi ja mida ei arvata toodangu omamaksuse hulka (kulud leiutusteks, katsetöödeks, sõjaväestatud valvekaitse ülalpidamiseks jm.). Nende kulude finantseerimine toimub eelarvete järgi kinnitatud alaeelarvete piirides ja korras, mis on analoogiline kuludele sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks ja halduseks.

§ 70. Kapitaalmahutuste finantseerimine ja krediitide avamine eripankades.

1. Kontrolli tugevdamiseks kapitaalehituseks antavate riiklike vahendite sihipärase ja tõhusa kasutamise üle, isemajandamise süvendamiseks ehitustöödel ning ehituse odavda-

[11] Ühtedes majandusharudes antakse dotatsiooni toodetud, teistes — realiseeritud toodangule.

miseks — teostatakse kapitaalehituse finantseerimine pikaajaliste mahutuste eripankade kaudu. NSV Liidu Rahandusministeeriumi süsteemis on organiseeritud neli spetsialiseeritud, üksikuile majandusharudele kohaldatud pikaajaliste mahutuste panka: tööstuse, transpordi ja side kapitaalehituse finantseerimise pank (tööstuspank), sotsialistliku põllumajanduse finantseerimise pank (põllumajanduspank), kaubanduse ja kooperatsiooni kapitaalehituse finantseerimise pank (kaubanduspank) ja kommunaal- ning elamuehituse finantseerimise pank (keskkommunaalpank) [12].

Oma funktsioonide täitmiseks organiseerivad eripangad kohalike filiaalide võrgu; seal aga, kus neid filiaale ei ole avatud, teostavad eripangad oma töö Riigipanga filiaalide kaudu, kokkuleppel viimastega [13]. Eripankade kassaline teenindamine (eripankade rahaliste vahendite koondamine ja nende maksekorralduste täitmine) toimub Riigipanga kaudu.

Eripankade üle reaalse kontrolli kindlustamise eesmärgil kontsentreeritakse kõik kapitaalehituseks määratud vahendid täielikult eripankadesse ja kulutatakse ehituseks ainult nende kaudu.

Kvartalite eelarveis ettenähtud eelarvelised assigneeringud kapitaalmahutusteks kannavad rahandusorganid üle vastavaile eripankadele. Kapitaalehituseks ettenähtud amortisatsiooni-eraldised kannab ettevõte vahetult üle eripankadesse; mahutused kasumi arvelt selleks otstarbeks kantakse eripankadesse kas vahetult ettevõtete poolt või tsentraliseeritud korras — trustide ja peavalitsuste kaudu [14].

Käsundid kapitaalmahutusteks määratud majandusorganite omade vahendite ülekandmiseks eripankadesse täidab Riigipank vahetult pärast makseid eelarvesse [15].

---

[12] LSKK 1932, nr. 31, art. 191; 1934, nr. 36, art. 282; 1936, nr. 32, art. 285, nr. 33, art. 303, nr. 45, art. 385; 1937, nr. 65, art. 289.

[13] Keskkommunaalpank teostab oma tööd kohtadel kohalike linnakommunaalpankade kaudu.

[14] LSKK 1932, nr. 59, art. 352.

[15] LSKK 1938, nr. 9, art. 58; 1939, nr. 4, art. 17.

Eripangad on kohustatud kontrollima ettevõtete omavahendite laekumist (amortisatsiooni, kasumit), mis on kindlaks määratud kvartaliplaanidega; nende vahendite sisse kandmata jätmise juhul teatavad eripangad sellest vastavale peavalitsusele, kes on kohustatud andma korralduse Riigipangale, et ettevõtte kontolt kirjutataks sundkorras maha eripangale kuuluvad summad.

Üheks vahendiks, mis kindlustab ressursside täielikku akumulatsiooni kapitaalmahutusteks, on NSV Liidu RKN-i 29. aprilli 1943. a. määrusega kindlaksmääratud kord, mille järgi nõutakse sisse vaieldamatus korras rahandusorganite kaudu majandusorganisatsioonidelt ja ettevõtteilt faktiliselt aruandebilansi järgi arvutatud, kuid ajaldi eripankadesse kandmata jäänud amortisatsiooni-, kasumi- ja muud vahendid, mis on ette nähtud kapitaalehituse finantseerimiseks.

Eripangad finantseerivad ainult neid ehitustöid, millel on kindlaksmääratud korras kinnitatud tiitel, tehniline projekt ja alaeelarve iga ehitusobjekti eelarvelise maksuse piirides. Vahendite väljaandmine ehitustöödeks, s. o. finantseerimine ise, toimub vastavalt kinnitatud finantseerimise kvartaliplaanidele, majandusorganite poolt faktiliselt sissemakstud omadele vahenditele ja avatud eelarvelistele krediitidele [16].

Hanke korras täidetavat ehitustööd finantseerib pank tellija ja hankija vaheliste lepingute alusel. Tellija teostab kontrolli ja tehnilist järelevalvet tööde täitmise mahu ja nende kvaliteedi üle vastavalt tehnilisele projektile ja alaeelarvele, tööde vastuvõtmist aktide järgi ning arveldusi hankijaga, vastavalt lepingule.

Hankija arvete tasumine toimub igakuuliselt faktiliselt täidetud tööde mahu eest vastuvõtuaktide järgi, mille koostavad tellija ja hankija lõpetatud tööde tehnilise mõõtmise alusel. Selline arvelduste kord kindlustab kontrolli ehitustööde mahu täitmise üle ja stimuleerib nende kiiremat lõpetamist.

---

[16] Vt. NSV Liidu RKN-i poolt 26. veebruaril 1938 kinnitatud juhiseid ehituse finantseerimiseks tööstuspanga poolt (LSKK 1938, nr. 9, art. 58).

Tööd, mis on täidetud esimeses ja teises dekaadis, tasub pank tellija poolt aktsepteeritud hankija vahepealsete arvete järgi, ilma vastuvõtuaktideta, nende summade pärastise arvestamisega kuu-arvete tasumisel.

Hankija poolt väljakirjutatud arve peab vastama alaeel-arvele ning kindlaksmääratud normidele ja hindadele. Hindade ületamisel pank arveid ei tasu, hoolimata tellija aktseptist. Peale arvete täidetud tööde peale tasub pank samuti hankija arved ehituskohale veetud ehitusmaterjalide eest.

Majanduslikul teel teostatava ehituse finantseerimisel rakendatakse põhiliselt sama korda, nagu hanke korras teostatavate ehitustööde puhulgi. Hankijaks on ehituse (või kapitaalehituse osakonna) juhataja ja tellijaks — ehitatava (või tegutseva) ettevõtte direktor. Raha saamiseks esitatakse pangale vastuvõtuaktid. Arveldused ehituse ja tegutseva ettevõtte vahel toimuvad samadel alustel nagu tellija ja hankija vahelgi. Vahendid majanduslikul teel teostatavaiks ehitustöödeks antakse ainult plaani täitmist mööda.

2. Eripankade tähtsaimaks funktsiooniks on kontroll ehituseks antud riigivahendite kasutamise üle. Selle kontrolli sihiks on: mitte lubada plaanivälist ehitamist, projektideta ja alaeelarveteta objektide ehitamist, tõkestada vahendite ebamajanduslikku ja seadusvastast kulutamist range kinnipidamise teel finantseerimislimiitidest, ehitusnormidest, materjali hindadest jms. *.

Pank tasub arved ehitusmaterjalide ja hobuvedude alal kindlate riigihindade piirides, sisseseade eest aga hindade järgi, mis on ette nähtud lepinguis ja näidatud vastavais preiskurantides ja hinnakirjades. Vahendeid töötasuks antakse ainult raamatupidamise teatiste alusel tegelikult arvutatud töötasu ulatuses.

Eelkontrolli kõrval teostavad eripangad ehitustööde finantseerimise üle järelkontrolli — ettevõtete ja ehituste

* Eripankade kontrollist kapitaalehituse finantseerimisel — vt. LSKK 1933, nr. 28, art. 169.

poolt igakuuliselt esitatavate aruannete analüüsimise ning täidetud tööde revideerimise teel kohtadel.

Eripangad teostavad kontrolli finantsdistsipliinist kinnipidamise üle ehituste poolt ja vahendite kasutamise üle määratud otstarbeks, mitte lubades ekspluatatsioonisummade kasutamist kapitaalehituseks ja, ümberpöördult, kapitaalehituse summade kasutamist ekspluatatsiooni vajadusteks.

Eripankade juhatajail on õigus juhtudel, kui nad teevad kindlaks ehituses ebamajanduslikkuse (järsud erinevused ehitussummade kulutuste ja täidetud programmi vahel, käibevahendite ebaseaduslik kasutamine, finantsdistsipliini rasked rikkumised), katkestada finantseerimist kuni kõrgemalseisva majandusorgani otsuseni.

Eelarvelised krediidid kapitaalmahutusteks avavad rahandusorganid pikaajaliste mahutuste eripankades (peale limiidiväliste kulutuste alla 100 tuh. rbl., mis finantseeritakse Riigipanga kaudu).

Krediitide avamiseks kapitaalmahutusteks esitavad peakrediidikäsutajad kinnitatud tulude-kulude aasta- ja kvartalibilansside ja eelarvete alusel vastavale rahandusministeeriumile kapitaalmahutuste finantseerimise aasta- ja kvartaliplaanid, nende jaotamisega eelarve alajaotuste järgi, näidates ära katteallikad (eelarve, kasum, amortisatsioon jt.). Pärast nende plaanide kontrollimist teeb rahandusministeerium neile loapealdise krediitide avamise kohta. Plaani eksemplarid esitatakse vastavasse eripanka täitmiseks ja pea-krediidikäsutajale teadaandena krediidi avamise kohta.

Finantseerimise kvartaliplaanide alusel avab pikaajaliste mahutuste pank pea-krediidikäsutajale finantseerimise limiidi. See limiit antakse ainult summa piirides, mille ulatuses finantseerimisplaan kaetakse eelarveliste vahenditega; katteallikate osas omade mahutuste arvel avatakse limiit tegelikult laekunud omavahendite piirides. Lähtudes finantseerimise aasta- ja kvartaliplaanidest esitavad ministeeriumid eripankadele finantseerimisplaanid üksikute peavalitsuste ja ehituste järgi.

Kulude tasumiseks krediitide järgi, mis on avatud kapitaalmahutusteks, kannavad rahandusministeeriumid üle perioodiliselt eripankadele vajalikud rahalised vahendid vastavate eelarvete üldisest olemist.

§ 71. Krediitide avamine kohalike eelarvete järgi.

1. Kohalike eelarvete alal tasub Riigipank kulusid ainult antud kohaliku eelarve vahendite olemi piirides. Eelarveliste vahendite olemi kasutamise reguleerimiseks krediidikäsutajate poolt on kohalike eelarvete alal kehtestatud eri kord. Riigipank ei pea kohalike eelarvete alal krediitide arvestust, ja need avatakse rahandusorganite poolt ainult peakäsutajaile. Krediitide avamist toimetavad rahandusorganid igakvartaliliselt kulude jaotustabelite järgi, mis kujutavad endast väljavõtteid eelarve täitmise kvartaliplaani loendist. Krediidid avatakse eraldi pea-krediidikäsutajale alluvate asutiste kuludeks — tema poolt teostatavaiks tsentraliseeritud üritusteks ja peakäsutaja asutise ülalpidamiseks. Krediidid alluvate asutiste alal jaotab peakäsutaja kolmanda järgu käsutajate vahel, saates neile erilised teadaanded, milles on ära tähendatud alaeelarvelised alajaotused ning iga alajaotuse summa.

Raha tegeliku saamise võimaldamiseks avatud krediitide järgi avatakse krediidikäsutajaile kohalike eelarvete alal jooksvad kontod selles Riigipanga asutises, kes täidab kohalikku eelarvet, kuhu rahandusosakonnad kannavad üle vahendid kohaliku eelarve jooksvalt kontolt. See ülekandmine toimub kas üheaegselt krediitide avamisega kogu krediidisumma peale või siis enamail juhtudel mitu korda kuus (mitte sagedamini kui 3—4 korda), vastavalt sularaha kogunemisele kohaliku eelarve jooksvale kontole. Kolmanda järgu krediidikäsutajaile avatakse üks jooksev konto, peakäsutajaile aga kolm kontot, vastavalt krediitide suunitlusele (alluvaile asutistele, tsentraliseeritud üritusteks ja asutise enda kuludeks). Kolmanda järgu krediidikäsutajate jooksvaile kontodele kannab

vahendid üle peakäsutaja[17] oma jooksvalt kontolt alluvate asutiste tarvis.

Krediidikäsutajate jooksva konto olemi, mis läheb avatud krediitide katmiseks, ülekandmise reguleerimise teel teostavad rahandusorganid osakondade ja neile alluvate asutiste finantseerimist sel määral, kuidas tegelikult on täidetud nende operatiiv-tootmisplaanid ja ära kasutatud varem antud vahendid (kuuaruande andmeil).

2. Palkade ajaldise väljamaksmise kindlustamiseks õpetajaile avatakse rajooni haridusosakondadele Riigipanga asutistes eriline jooksev konto („Õpetajate palkadeks"). Mitte hiljem kui kümme päeva enne palgamaksmise tähtaega esitavad haridusosakonnad Riigipanga asutistele teatise summade kohta, mis on vajalikud palkade väljamaksmiseks õpetajaile, lisades juurde rahandusosakondade käsundid nende summade ülekandmiseks kohalikust eelarvest haridusosakondade tähendatud erikontodele. Saadud teatiste järgi broneerivad Riigipanga asutised vastavad summad kohalike eelarvete arveil, katkestades tarbe korral vahendite väljaandmise neilt kontodelt teisteks vajadusteks (erand lubatakse ainult toitlustamiskulude suhtes laste- ja raviasutistes). Vaja mineva olemi kogunemisel, kuid mitte hiljem kui viis päeva enne palga väljamaksmise tähtaega, kantakse vastavad summad üle haridusosakondade kontodele, rajooni-eelarve üldkonto aga vabastatakse broneeringust[18].

Kui rajooni-eelarve jooksvale kontole kogutud ning 15-ndaks kuupäevaks õpetajate palkade väljamaksmiseks ülekantud vahendeist ei piisa, kannab Riigipanga osakond üle

---

[17] Üksikuis rajoonides on täitevkomiteede osakondade alaeelarvete täitmise raamatupidamisarvestus tsentraliseeritud rajooni rahandusosakonnas; neil juhtudel toimetab krediitide avamist kolmanda järgu käsutajaile ja vahendite ülekandmist nende jooksvaile kontodele vahetult rajooni rahandusosakond täitevkomitee osakondade ülesandel.

[18] NSV Liidu RKN-i 10. aprilli 1936. a. määrus õpetajaile palga väljamaksmise korra kohta (LSKK 1936, nr. 19, art. 168); NSV Liidu RRK ja NSV Liidu Riigipanga 21. veebruari 1945. a. juhend nr. 94/922.

haridusosakonna õpetajate palkade maksmise erikontole kõik järgnevad tulude laekumused rajooni-eelarvesse kuni 19-nda kuupäevani.

Neil juhtudel, kui rajooni haridusosakonna erikontole 19-nda kuupäevani ülekantud vahendeist ei piisa õpetajate palkade täielikuks väljamaksmiseks, laenab rajooni täitevkomitee vahendeid eelarve sihtreservidest.

Need reservid moodustati alates 1945. aasta 1. jaanuarist kõigi rajooni-eelarvete alal maakoolide õpetajate palkade kuufondi ja meditsiini alal töötajate palkade kahe nädala fondi ulatuses eriti selleks, et kindlustada vajalikel juhtudel palkade ajaldist väljamaksmist õpetajaile ja meditsiini alal töötajaile. Reserv on rajoonide täitevkomiteede käsutuses. Vahendite laenamine eelarve sihtreservidest toimub ainult rajooni täitevkomitee otsuse alusel palkade väljamaksmiseks maakoolide õpetajaile mitte enne vastava kuu 19-ndat kuupäeva, palkade väljamaksmiseks meditsiini alal töötajaile aga mitte enne kindlaksmääratud palgapäeva. Summad, mis on laenatud eelarvelistest sihtreservidest, peavad rajoonide rahandusosakonnad tagastama, alates järgmisest päevast pärast vahendite saamist reservist. Selleks on rajoonide rahanduosakonnad kohustatud iga päev, kuni laenatud summa täieliku katmiseni, kandma üle reservi arvele kõik rajooni-eelarve jooksvale kontole laekunud tulud, välja arvatud vahendid, mis on vajalikud toitlustamiskulude tasumiseks laste- ja raviasutistes ja haigete ülalpidamiseks.

3. Kohalike eelarvete kulude alal majandusorganisatsioonide finantseerimiseks (käibevahendite täiendamine, limiidivälised kulutused jm.) ei avata jooksvaid kontosid nendele organisatsioonidele. Eelarve täitmise plaanide ja osakondade poolt esitatavate andmete alusel majandusorganite poolt tootmisplaanide täitmise ja varem antud summade kasutamise kohta kannavad rahandusosakonnad üle vastavad vahendid kohaliku eelarve jooksvalt kontolt majandusorganite arvelduskontodele. Samuti tasutakse vahetult kohaliku eelarve üldisest jooksvast kontost rahandusosakondade endi poolt koha-

liku eelarve arvel tehtavad kulud (laenude kustutamine, dotatsioonid alamalseisvaile eelarveile, eraldamised reguleerimisfondidesse jm.).

Kapitaalmahutuste finantseerimise alal kohalikest eelarveist rakendatakse sama korda, mis kehtib liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete alal.

Küla-eelarvete alal üldreeglina kolmanda järgu krediidikäsutajaid ei ole. Seetõttu kõik dokumendid, mille järgi peavad toimuma maksed küla-eelarvest, saabuvad külanõukogudesse ja tasutakse vahetult nende poolt.

§ 72. Avatud krediitide kasutamise kord [19].

1. Raha väljaandmist eelarveliste asutiste kuludeks toimetavad Riigipanga asutised üldkujuliste pangatšekkide järgi, mida koostab krediidikäsutaja.

Tšekid jagunevad nimelisteks, mis kasutatakse raha väljaandmisel otsestele kreeditoridele, avansside väljaandmisel ja palkade väljamaksmiseks, ja arveldustšekkideks — ülekandmiseks Riigipanga asutiste ühelt kontolt teisele ilma sularaha väljaandmiseta. Arveldustšekis näidatakse saaja asemel konto, millele raha tuleb üle kanda. Tšekid kehtivad kümme päeva, arvestamata tšeki väljaandmise päeva, peale tšekkide, mis on välja kirjutatud detsembrikuu viimasel dekaadil, ja mille kehtivusaeg lõpeb 31. detsembril.

Tšekid loetakse kehtetuks ning tagastatakse esitajale: 1) kui tšekil on parandusi või kaapeid; 2) kui tšekk esitatakse pärast kümne päeva möödumist, arvates tema väljaandmise päevast; 3) kui ei piisa krediidist, mille arvel on tšekk välja kirjutatud, kohalike eelarvete alal aga siis, kui ei piisa summasid krediidikäsutaja jooksval kontol; 4) kui tšekil puudub

[19] NSV Liidu ühtse riigieelarve kassalise täitmise põhimääruse § 8; ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise juhised, §-d 13—198; NSV Liidu Riigipanga 31. juuli 1940. a. juhend nr. 206 NSV Liidu riigieelarve kassalise täitmise kohta, §-d 144—171; Tšeki põhimäärus (LSKK 1929, nr. 73, art. 697).

konto täpne nimetus, millelt peab toimuma summade mahakirjutamine; 5) kui allkirjad ja pitsat tšekil ei ühti pangasolevate proovidega või kui tšeki number ei vasta asutisele väljaantud tšekiplankettide numeratsioonile.

Teiseks kassadokumendiks eelarve kulude alal on maksekäsund summade ülekandmiseks teistele kontodele. Maksekäsundid, millel on samad rekvisiidid nagu arveldustšekkidelgi, rakendatakse neil juhtudel, kui asutisele või ettevõttele väljaandmisele kuuluvast summast peavad toimuma mõningad kinnipidamised; neil juhtudel koostatakse tšekk summade väljamaksmiseks, maha arvates kinnipidamised, ja maksekäsund kinnipeetud summa ülekandmiseks vastavaile kontodele.

Eelarveliste asutiste arveldused majandusorganisatsioonidega saadavate kaupade ja teenuste eest toimuvad üldreeglina sularahata korras summade ülekandmise teel kontolt kontole. Sularahas võivad toimuda ainult linnasisesed arveldused summas mitte üle 1000 rubla.

Palkade väljaandmisel on krediidikäsutajad kohustatud nõutama Riigipanga asutistelt rahalisi vahendeid ranges vastavuses tööliste ja teenistujate tegeliku koosseisuga ja kindlaksmääratud palgamääradega — koosseisude, palgafondide ja -määrade piirides, mis on registreeritud rahandusorganite poolt. Kontroll sellel alal on pandud Riigipanga asutistele, kes annavad eelarvelistele asutistele välja summasid palkadeks ainult registreerimiskaardi ettenäitamisel koosseisude ja palgafondide registreerimise kohta, ja palgasummade saamisel kuu teise poole eest eriteatise ettenäitamisel teenistujate koosseisulise ja tegeliku koosseisu ning arvutatud palgafondi kohta. Riigipangale on antud õigus korraldada esitatud teatiste õigsuse tegelikku kontrolli kohapeal [20].

---

[20] NSV Liidu RKN-i 23. aprilli 1939. a. määrus nr. 547 kontrolli tugevdamise kohta kindlaksmääratud teenistujate koosseisudest, palgamääradest ja palgafondidest kinnipidamise üle („ФХБ", 1939, nr. 13—14); NSV Liidu RKN-i 15. augusti 1939. a. määrus nr. 1214 eelarveliste ja isemajandavate organisatsioonide palgafondide kulutamise kont-

Üksikuile töölistele ja teenistujaile välja andmata jäänud palgasummad võivad jääda asutisse hoiule mitte üle kolme päeva, mille järel need antakse üle krediidi uuendamiseks.

Üheaegselt tšeki väljakirjutamisega palkade tarvis on krediidikäsutajad kohustatud kirjutama välja maksekäsundid palkadest kinnipeetavate summade (maksud, riigilaenud), samuti ka sotsiaalkindlustussummade ülekandmiseks vastavaile kontodele. Ilma nende maksekäsundite esitamiseta ei võta Riigipank vastu tšekke palgasummade väljaandmiseks.

2. Avansid. Kõik eelarveliste asutiste arveldused teiste organisatsioonide ja ettevõtetega, samuti üksikute isikutega nendelt omandatavate materiaalsete väärtuste, osutatud teenuste ja täidetud tööde eest toimuvad üldreeglina Riigipanga asutiste kaudu summade ülekandmise korras või sularahas tasumise teel otseseile kreeditoridele. Erandina sellest üldreeglist lubatakse ette välja anda eelarve krediitidest aruandelisi summasid (avansse) vastavaile ametiisikuile juhul, kui on raskusi eeloleva kulu täpse arvutamisega või otsese kreeditori kindlaksmääramisega, samuti kui asutis asub eriti kaugel Riigipanga filiaalidest.

Avansse antakse välja: a) operatsioonilise iseloomuga kuludeks (varumine, ehitus jm.) neile kaastöölistele, kellele on tehtud ülesandeks tööde täitmine kas majanduslikul teel või väljaspool Riigipanga asutiste asukohta; b) haldus-majanduskuludeks neile ametiisikuile, kelle ülesandeisse kuulub selliste kulude tegemine; c) ametialaste lähetuste kuludeks — lähetatavaile isikuile.

Avansse operatsioonilisteks kuludeks antakse välja summas mitte üle 1000 rubla. Tööde laiaulatuslikkuse ja nende hooajalisuse korral, samuti neil juhtudel, kui töid teostatakse Riigipanga asutistest eemalolevais kohtades, võidakse avansi-

---

rolli korra kohta (LMKK 1939, nr. 49, art. 395); NSV Liidu Riigipanga 9. septembri 1939. a. juhend nr. 158 NSV Liidu RKN-i määruse nr. 1214 kohaldamise kohta („ФХБ ", 1939, nr. 29—30, art. 24). Vt. selle küsimuse kohta eespool, § 15.

summa ülemmäära kõrgendada kuni kuukrediidi poole summani pea-krediidikäsutajate kokkuleppel vastava rahandusorganiga. Tähendatud normid arvestatakse mitte ühe isiku kohta, vaid kogu krediidi peale antud alaeelarvejaotuse järgi. Seetõttu kui sellest alaeelarvejaotusest on juba välja antud ühele isikule avanss, mis ammendab normi, siis ei või avanssi välja anda teisele isikule enne, kui on esimese isiku poolt esitatud aruanne avansi kulutamise kohta.

Avansse haldus-majanduskulude krediitidest võidakse välja anda järgmises suuruses: NSV Liidu ja liiduvabariikide keskasutistele — kuni 500 rubla, liidulise ja vabariikliku tähtsusega kohalikele asutistele, samuti autonoomsete vabariikide ja oblastite (kraide) keskorganeile — kuni 300 rubla, rajooni- ja linna-organeile — mitte üle 200 rubla, ning küla- ja asula-organeile — 100 rubla. Neist normidest kõrvale kalduda võib hädavajalikel juhtudel ainult vastava rahandusorgani loal.

Lähetus-avansse antakse lähetatavale isikule kuuluva päeva-, korteri- ja sõidurahade summa ligikaudse arvestuse järgi, mis on koostatud ametilähetuste juhiste alusel [21].

Avansse saanud isikud vastutavad nende hoidmise ja õige kasutamise eest, aruannete ajaldise esitamise eest avansside kulutamise kohta ja avansi kulutamata jääkide ajaldise tagastamise eest.

Uue avansi väljaandmine on lubatud ainult aruande esitamise järel eelmise avansi kulutamise kohta. Kui eelmine avanss ei ole täielikult kaetud, võib samale isikule uut avanssi välja anda ainult erandjuhtudel, kusjuures uue avansi summa vähendatakse eelmise avansi katmata summa võrra. Ent juhul, kui avansisaaja asub kaugel teda finantseerivast asutisest, võib järgneva avansi väljaandmine toimuda ka enne eelmise avansi kohta aruande saamist, kuid tingimusel, et aruanne esitatakse järgmisel avansi nõudmisel (üle ühe avansi).

Summad, mis on vajalikud uurimismeeskondade, teaduslike ekspeditsioonide jms. ülalpidamiseks, kes töötavad Riigi-

[21] Ametilähetuste juhised (LMKK 1940, nr. 16, art. 387).

panga asutistest kaugelasetsevais kohtades, antakse nende juhtidele välja avansi näol. Avansi suurus määratakse kindlaks eespool tähendatud asutiste ülalpidamiseks antud vahendite täie kuusumma ulatuses; töökoha asetsemise korral eriti kaugel võib pea-krediidikäsutaja avansimäära kõrgendada kokkuleppel vastava rahandusorganiga.

Isikud, kes on saanud avansse, peavad esitama asutiste juhatajaile aruanded neile väljaantud summade kulutamise kohta, lisades dokumendid, mis tõendavad aruandes näidatud kulude õigsust. Operatsioonilisteks ja haldus-majanduskuludeks antud avansside kohta esitatakse aruanded poole kuu jooksul, arvates avansi saamise päevast, lähetusavansside kohta — hiljemalt kolme päeva jooksul pärast lähetuselt tagasi tulekut, avansside alal kaugelasetsevate asutiste ülalpidamiseks — üheaegselt järgneva (üle ühe) avansi väljaandmise nõudega.

Neil juhtudel, kui, seoses avansi kulutamise tingimustega, osutub võimatuks saada arveid kõigi kulutuste alal, võidakse mitte esitada dokumente väikeste kulude kohta, millest igaüks eraldi ei ületa 20 rubla.

Saadud avansist kulutamata summad tagastatakse mitte hiljem kui kolme päeva jooksul pärast lähetuselt tagasi tulekut või pärast avansi tähtaja möödumist.

Avanssi saanud ning aruandeid ja tõendavaid dokumente mitte esitanud isikud, samuti isikud, kes ei ole tagastanud kindlaksmääratud tähtaegadeks avansside jääke, võetakse distsiplinaar-, üksikjuhtudel aga ka kriminaalvastutusele [22].

3. Krediitide uuendamine. Määratud otstarbeks kulutamata jäägid eelarvelistest summadest, mida on saanud krediidikäsutajad või mis on antud välja avansside näol, antakse üle krediitide uuendamiseks: liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete alal — neisse Riigipanga asutistesse, kus antud käsutajaile on avatud krediidid, kohalike

[22] Ühtse riigieelarve kassalise täitmise põhimäärus, §-d 10—19; ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise juhised, §-d 175—188.

eelarvete alal aga neisse krediidiasutistesse, kus krediidikäsutajail on jooksvad kontod. Krediitide uuendamine seisneb selles, et Riigipanga asutisse sissemakstud liidueelarve või vabariiklike eelarvete järgi kulutamata eelarveliste vahendite summa võrra suureneb krediidi jääk niihästi Riigipanga kui ka krediidikäsutaja asutises. Kohalike eelarvete ja autonoomsete vabariikide vabariiklike eelarvete alal suurendab Riigipanga asutis kulutamata eelarveliste vahendite sissemakstud summa võrra olemite jääki krediidikäsutaja jooksval kontol, krediidikäsutaja aga suurendab oma arvepidamises niihästi olemi jääki jooksval kontol kui ka vastavate krediitide jääke.

Krediidid uuendatakse ainult sel juhul, kui uuendamiseks antud summad on sisse makstud enne aasta lõppu ning sissemaksja on näidanud täpselt kõik uuendamiseks vajalikud andmed (eelarve, selle aasta, alaeelarveline jaotus). Summad, mis on sisse makstud pärast aasta möödumist või ilma vajalike andmete äratähendamiseta, kantakse mitte krediidi uuendamiseks, vaid vastava eelarve tuludesse.

Kui summad krediitide uuendamiseks on makstud mitte sellesse Riigipanga asutisse, kust need on saadud, saadab need vastuvõtnud Riigipanga asutis tasuta tollesse Riigipanga asutisse, kust need on välja antud. Kui aga sissemakstud summa on alla 25 rubla, arvatakse see laekumiskohal selle eelarve tuludesse, mille järgi antud käsutajat finantseeritakse, viimasele sellest teatades [23].

4. Sissenõudmise kord eelarvelistelt asutistelt täitedokumentide järgi. Sissenõudmine eelarvelistelt asutistelt täitedokumentide järgi (Riikliku Arbitraaži käskotsused, täitelehed, kohtukäskotsused) toimuvad asutiste alaeelarvejärgsete assigneeringute arvel.

Kui täitedokument on antud välja summale, mis ületab kindlaksmääratud limiidi (200 tuh. rbl. liidueelarvel olevaile asutistele, 50 tuh. rbl. — asutistele liiduvabariikide eelarveil

[23] Ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise juhised, §-d 189—193.

ja 10 tuh. rbl. asutistele, mis seisavad autonoomsete vabariikide ja kohalikel eelarveil), annab sissenõudja selle dokumendi üle sissenõudmise teostamiseks NSV Liidu Rahandusministeeriumile, liidu- või autonoomse vabariigi rahandusministeeriumile, kohalikule rahandusorganile või külanõukogule, sõltuvalt sellest, millise eelarve järgi finantseeritakse asutist, kellelt sissenõudmine toimub. Rahandusorganid on kohustatud viie päeva jooksul andma pangale korralduse täitedokumentide tasumise kohta, ära näidates alaeelarve alajaotused, mille arvel peab sissenõudmine toimuma. Külanõukogu tasub täitedokumendid ise võlgniku arvel küla-eelarve vahendeist; juhul, kui külanõukogu seda ei tasu viie päeva jooksul, toimetab sissenõudmist täitedokumendi järgi rajooni täitevkomitee külanõukogu jooksvalt kontolt mahakirjutamise teel (rajooni täitevkomitee otsuse alusel).

Kui sissenõutav summa on väiksem eespool tähendatud määrast, suunab nõudja täitedokumendi vahetult pangaasutisse ja viimane tasub selle võlgniku eelarvekontol olevate kõigi krediitide ja vahendite arvel, välja arvatud vahendid võlgnikule alluvate krediidikäsutajate kontol. Kui krediitide või vahendite jääk võlgniku eelarvekontol ei kata kogu sissenõutavat summat, tasub pank ülejäänud summa järgmisel järjekordsel krediitide avamisel või vahendite ülekandmisel võlgnikule.

Samas korras toimetab sissenõudmist — sõltumata summast — vahetult pank ise, kui see pööratakse eelarveväliste vahendite jooksvaile kontodele, samuti aga ka kõigil juhtudel asutiste käskude põhjal, kel on maksete vaieldamatu sissenõudmise õigus [24].

5. Arveldused kreeditoride ja deebitoridega ning eelarveliste asutiste debitoorse võlgnevuse mahakirjutamine.

Kõik krediidikäsutajad on kohustatud neile avatud krediitide piires ajaldi teostama arveldusi neilt saada olevate

[24] LSKK 1937, nr. 51, art. 218 ja NSV Liidu Riikliku Arbitraaži, NSV Liidu RRK ja Kohtu Rahvakomissariaadi ja NSV Liidu Riigipanga juhend („ФХБ", 1939, nr. 8—9, art. 59).

maksete alal, lubamata kreditoorse võlgnevuse tekkimist. Selle võlgnevuse tekkimine vastavate eelarveliste krediitide puudumise või vähesuse tagajärjel on eelarvedistsipliini rikkumine, sest et see sisult tähendab riiklike summade omavolilist kasutamist üle kinnitatud eelarvega määratud suuruse.

Debitoorne võlgnevus võib tekkida eelarvelistes asutistes seoses aruandeliste summade väljaandmisega, samuti avansside ja käsirahade andmisega riiklikele ja kooperatiivseile majandusorganisatsioonidele. Neid avansse ja käsirahasid võib välja anda ainult vastava rahandusorgani igakordsel loal.

Loa andmisel määrab rahandusorgan kindlaks avansi või käsiraha arvessevõtmise tähtajad, kusjuures käsiraha või avanss kuulub täielikule arvessevõtmisele lepingu kehtivuse tähtaja lõppemisel, kuid mitte hiljem kui väljaandmise aasta 31. detsembril.

Erandina sellest üldisest korrast on krediidikäsutajaile antud õigus lahendada iseseisvalt küsimusi avansside ja käsirahade väljaandmise alal: a) lepingute järgi, mis sõlmitakse teaduslike uurimisasutistega ja kõrgemate õppeasutistega, teaduslike uurimistööde assigneeringute arvel, kuid mitte üle 25% lepingu summast; b) ehitusala hankeorganisatsioonidele kuni 15% ulatuses lepingu summast hankija poolt varutud ehitusmaterjalide tasumiseks ning kulutuste katmiseks lõpetamata tööde alal; c) sideministeeriumi asutistele arvelduste puhul telegrammide ja kaugekõnede alal [25].

Krediidikäsutajad on kohustatud võtma tarvitusele kõik nende käsutuses olevad abinõud debitoorse võlgnevuse sissenõudmiseks pärast kindlaksmääratud tähtaegade möödumist kuni hagi esitamiseni kohtu- või riikliku arbitraaži organeile.

Debitoorse võlgnevuse mahakirjutamist eelarveliste asutiste kontodelt lubatakse ainult sissenõudmise täieliku

---

[25] NSV Liidu RKN-i 17. oktoobri 1932. a. määrus „Avansside ja käsirahade väljaandmise korra muutmise kohta“ (LSKK 1932, nr. 74, art. 454); NSV Liidu RRK 31. detsembri 1939. a. juhend, („Сборник приказов и инструкций НКФ СССР“, I kd., lk. 168).

lootusetuse tuvastamisel. Võlgnevuse sissenõudmise lootusetuks tunnistamise aluseks on: a) seadusjõustunud kohtu- või arbitraažiotsused asutise hagi rahuldamata jätmise kohta; b) võlgniku (juriidilise isiku) maksejõuetus, mis on tõendatud kohtuorgani poolt; c) võlgniku (füüsilise isiku) maksevõimetus, mis on tõendatud kohtutäituri poolt; d) väljavõte perekonnaseisuaktidest võlgniku surma kohta või notariaalkontori või kohtu poolt teadmata äraolija tunnistamine surnuks, kui seejuures äraolijal puudub vara; e) nõudeõiguse aegumine.

Lootusetu võlgnevuse summa kirjutab asutis maha peakrediidikäsutaja loal, millest teatatakse vastavale rahandusorganile, ära näidates mahakirjutamise alused ja abinõud, mis on rakendatud võlgnevuse sissenõudmiseks, ning nende tagajärjetuse põhjused. Lootusetu võlgnevus pea-krediidikäsutajate alaeelarvete alal kirjutatakse maha pärast kooskõlastamist vastava rahandusorganiga [26].

§ 73. Krediitide ümberpaigutamine. Üle-alaeelarvelised krediidid ja lisaeelarved.

1. Krediidikäsutajad peavad kulutama avatud krediite ranges vastavuses alaeelarveliste otseste määrangutega. Alaeelarve teatud alajaotustes ettenähtud assigneeringute suunamine teistes alajaotustes arvestatavaiks vajadusteks või kuludeks, mis alaeelarves pole üldse ette nähtud, on plaani- ja eelarvedistsipliini lubamatu rikkumine [27].

Üksikuil erandjuhtudel, kui eelarve täitmise protsessis tekib vajadus täpsustada eelarveliste kulude plaani ja muuta vahendite suunda majanduses, on lubatud niinimetatud krediitide ümberpaigutamine. Krediitide ümberpaigutamine seisneb krediidi suurendamises alaeelarve selle alajaotuse osas, milles ei piisa assigneeringuist plaani täitmiseks, kusjuures see suu-

[26] Vene NFSV RRK 28. veebruari 1941. a. juhend nr. 140.

[27] NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveõiguste põhimääruse § 32; NSV Liidu kohalike finantside põhimäärus § 72. Ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise 1934. a. juhiste § 132.

rendamine teostatakse krediidi vähendamise arvel sama summa võrra teises alajaotuses, milles võib vähendada vahendeid ilma asja kahjustamata (kokkuhoid kuludes, kontingentide mittetäitmine, ürituste läbiviimine hiljem, kui on plaanistatud, jne.).

Liidueelarve ja vabariiklike eelarvete alal võivad krediite ümber paigutada paragrahvist paragrahvi ja paragrahvi piirides artiklist artiklisse pea-krediidikäsutajad vastava rahandusministeeriumi loal. Kuid seejuures ei ole lubatud ümberpaigutused artiklist artiklisse „Töötasud", „Stipendiumid" ja „Kapitaalmahutused". Krediitide ümberpaigutamine ühe ametkonna alaeelarvest teise ametkonna alaeelarvesse võib toimuda ainult NSV Liidu Ministrite Nõukogu või liiduvabariikide ministrite nõukogude loal[28].

Krediitide ümberpaigutamise kord kohalike eelarvete alal vastavalt Liidu kohalike finantside põhimäärusele (§ 72), määratakse kindlaks liiduvabariikide seadusandlusega. Ainult krediitide ümberpaigutamine artiklist artiklisse on reglementeeritud NSV Liidu RKN-i määrusega; seda ümberpaigutust võib teostada pea-krediidikäsutaja vastava rahandusosakonna loal, kusjuures nende eelarvete alal ei lubata samuti ümberpaigutamist artiklist artiklisse „Töötasud", „Stipendiumid" ja „Kapitaalmahutused"[29].

Vene NFSV seadusandluse kohaselt toimub kohalike eelarvete krediitide ümberpaigutamine osast ossa, peatükist peatükki ja paragrahvist paragrahvi igal üksikul juhul vastava täitevkomitee eriotsusega[30].

---

[28] NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveõiguste põhimääruse § 33. See artikkel kaotas aga põhiliselt kehtivuse seoses eelarvelise klassifikatsiooni muutmisega. Krediitide ümberpaigutamise küsimus lahendatakse NSV Liidu RKN-i 26. märtsi 1940. a. määrusega nr. 407 „NSV Liidu 1940. a. riigieelarve kohta" (vt. „БФХЗ" 1940, nr. 9—10, lk. 11), samuti 1934. a. ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise juhistega, §-d 132—135.

[29] NSV Liidu RKN-i 26. märtsi 1940. a. määrus nr. 407.

[30] Vene NFSV kohalike finantside põhimäärus, § 192.

Artiklist artiklisse krediitide ümberpaigutamise eespool tähendatud korra rikkumisel asutiste poolt on rahandusosakonnad kohustatud seistama neile eelarveliste summade väljaandmist kuni ebaõigelt kulutatud summade taastamiseni, selle mittetäitmisel aga kärpima finantseerimist vastavate artiklite alal kogu ülekulutuse summa võrra. Peale selle võetakse isikud, kes on süüdi assigneeringute määranguvastases kasutamises töötasude, stipendiumide ja kapitaalmahutuste alal, kohtulikule vastutusele [31].

2. Üle-alaeelarvelised krediidid ja lisa-alaeelarved. Kui liidueelarvel ja vabariiklikel eelarveil seisvail ministeeriumidel ja ametkondadel tekib eelarveaasta jooksul pakiline vajadus teha kulu, mis ei olnud ette nähtud eelarves ning mida ei saa katta teiste kulude kokkuhoiu arvel, siis on pea-krediidikäsutajail õigus taotleda üle-alaeelarvelisi krediite NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariikide ministrite nõukogude reservfondidest. Assigneerimine reservfondidest toimub igal üksikul juhul NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariigi ministrite nõukogu erimäärusega rahandusministri eelotsusel [32].

Uute pakiliste kulude tekkimisel aasta jooksul kohalike eelarvete alal võidakse koostada kehtivale eelarvele lisaks täiendavad alaeelarved, milles peavad tingimata olema ette nähtud nende katteallikad. Nendeks allikateks võivad olla kas uued, aasta jooksul selgunud tulud, kui ka üle-alaeelarvelised laekumused eelarvesse kantavate tulude alal [33], samuti eelarves ettenähtud kulude kokkuhoid.

Kõik tegelikud enamlaekumused, võrreldes eelarveliste kalkulatsioonidega iga eelarve tulude osas, jäetakse täies ulatuses liidu- ja autonoomsete vabariikide ja kohalike nõukogude käsutusse, kui need ei ole tekkinud muudatuste tulemusena

---

[31] NSV Liidu RKN-i 26. märtsi 1940. a. määrus nr. 407.

[32] NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimäärus §-d 34 ja 35.

[33] NSV Liidu kohalike finantside põhimäärus, §-d 69—70.

liidulises seadusandluses pärast eelarvete kinnitamist [34]. Neid üle-alaeelarvelisi laekumusi võivad vabariigid kulutada lisaeelarvete järgi, nõukogud aga lisa-alaeelarvete järgi. On ilmne, et neid eelarveid ja alaeelarveid ei saa koostada selliste kulude suurendamiseks, mis on rangelt limiteeritud rahvamajandusplaaniga ja eelarvega (kapitaalmahutused, palgafondid, haldus-mjanduskulud). Samal ajal on lisaeelarvete ja lisa-alaeelarvete koostamine lubatav üldse ainult tingimusel, et põhieelarves ettenähtud kulude täitmine oleks kindlustatud. Et eelarve tulude-osa täitmise tegelikke tulemusi kuni eelarveaasta lõpuni on võimalik kindlaks määrata vaid orienteeruvalt, siis lubab seadusandlus kasutada tulude enamlaekumusi, võrreldes alaeelarveliste kalkulatsioonidega, mitte varem, kui teisel poolaastal, kui esimese poolaasta aruande andmete põhjal on kaheldamatult tehtud kindlaks, et eelarve tulude-osa täitmine kindlustab tulude tegelikku ületamist, võrreldes alaeelarveliste kalkulatsioonidega, kogu aastaeelarve kohta tervikuna [35].

Erandina sellest üldsättest NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK 7. jaanuari 1941. a. määrusega abinõude kohta laiatarbekaupade ja toiduainete tootmise arendamiseks kohalikust toorainest anti vabariikidele ja töörahva saadikute nõukogudele õigus kasutada täies ulatuses üle-alaeelarvelisi laekumusi ja jääke eelarve alal (peale assigneeringute rahvahariduseks ja tervishoiuks) — eelarve täitmise kvartaliaruannete andmeil — uute ettevõtete organiseerimiseks laiatarbekaupade ja toiduainete tootmise alal kohalikust toorainest üle limiitide, mis on määratud kindlaks kapitaaltööde plaanidega (liiduvabariikide ministrite nõukogudele — kuni 500 tuh. rbl., autonoom-

---

[34] NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimääruse § 9 ja NSV Liidu KTK ja RKN-i 21. detsembri 1931. a. määras vabariiklike ja kohalike eelarvete kohta, § 7.

[35] NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimääruse § 9 ja NSV Liidu KTK ja RKN-i 21. detsembri 1931. a. määrus vabariiklike ja kohalike eelarvete kohta, § 7.

sete vabariikide ministrite nõukogudele, kraide ja oblastite täitevkomiteedele — kuni 200 tuh. rbl., linnade ja rajoonide täitevkomiteedele — kuni 50 tuh. rbl. ühe ettevõtte kohta) [36].

Liiduvabariikide lisaeelarved kinnitatakse eelarvete kinnitamise üldkorras, mis on ette nähtud NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveliste õiguste põhimäärusega (§ 9), lisa-alaeelarved kohalike eelarvete alal aga korra kohaselt, mis on kindlaks määratud liiduvabariikide seadusandlusega [37], Vene NFSV seadusandluse järgi kinnitab lisa-alaeelarved vastav täitevkomitee [38].

§ 74. Eelarvete lõpetamine. Aruandlus NSV Liidu riigieelarve täitmise alal.

1. Liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete kehtivus lõpeb 31. detsembril. 31. detsembri päeva lõpuks suletakse kõik lõppeva aasta kasutamata jäänud krediidid ja 1. jaanuarist alates toimub eelarveliste vahendite väljaandmine ainult uue aasta eelarvest, kuhu arvatakse ka kõik pärast 31. detsembrit laekuvad tulud. Kohalike eelarvete alal kannavad neid eelarveid täitvad kassa-asutised eelarveaasta viimase päeva möödumisel krediidikäsutajate kontodele jäänud summad üle vastava kohaliku eelarve summade jooksvale kontole.

Krediidikäsutajad on kohustatud võtma tarvitusele kõik abinõud, et lõpetada 31. detsembriks kõik arveldused kreeditoridega lõppeva aasta operatsioonide alal. Hiljemalt 31. detsembril peavad kõik asutised ja ametiisikud ära andma NSV Liidu Riigipanka mööduva aasta krediitidest saadud avansside kasutamata jäägid (peale lähetatud isikuile väljaantud avans-

---

[36] LMKK 1941, nr. 3, art. 40.

[37] NSV Liidu kohalike finantside põhimäärus, § 70.

[38] ÜKTK ja Vene NFSV RKN-i 4. aprilli 1927. a. määrus lisa-alaeelarvete koostamise, kinnitamise ja täitmise kohta kohalike eelarvete alal (VSKK 1927, nr. 34, art. 224).

side jääkide, mis makstakse Riigipanga asutistesse pärast tagasitulekut lähetuselt [39].

Plaanimajanduse tingimustes ning meie plaanide direktiivse iseloomu juures distsiplineerib eespool toodud kord kõiki asutisi ja mobiliseerib neid võitlusele plaani täitmise eest täpselt kindlaksmääratud tähtajaks.

Eelarvete lõpetamise üldkorrast on tehtud erand Vene NFSV kõige kaugemal asetsevate põhja-maakohtade osas. Kaug-Põhja rajoonide tarvis on kindlaks määratud kahekuuline soodustustähtaeg krediitide kehtivuses, mille kestel jätkuvalt kehtivad krediidid, mis on avatud liidu- ja vabariikliku eelarve ning kohalike eelarvete alal möödunud aastal. Selle aja kestel võidakse pikendatud krediite kasutada üksnes arveldusteks möödunud aastal toimunud operatsioonide osas [40].

2. Aruanded NSV Liidu riigieelarve täitmise kohta. Arvestus ja aruandlus on sotsialistlikus plaanimajanduses tähtsamaid tegureid. Arvestus- ja aruandlusandmete alusel teostatakse süstemaatilist plaanide täitmise kontrolli, võideldakse plaanidistsipliini eest, avastatakse puudused ning rakendatakse abinõud, mis kindlustavad plaani täitmist. Õige ning ajaldine arvestus ja aruandlus eelarvete täitmise alal on välditamatuks eeltingimuseks kõigi eelarveid täitvate organite plaaniliseks ja operatiivseks tööks, sotsialistliku omandi kaitseks, sihtfinantseerimise teostamiseks ning süstemaatiliseks kontrolliks summade kulutamise ja tulude täitmise alal.

Kõik liidueelarvet, vabariiklikke ja kohalikke eelarveid täitvad asutised on kohustatud koostama ja vastavaile rahandusorganeile esitama kindlaksmääratud aruanded eelarve täitmise alal. Silmas pidades selle aruandluse suurt tähtsust

---

[39] NSV Liidu RKN-i 28. detsembri 1930. a. määrus ühtse riigieelarve lõpetamise korra kohta (LSKK 1930, nr. 2. art. 29); 1934. a. ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise juhised, §-d 208—220; NSV Liidu kohalike finantside põhimäärus, § 73.

[40] NSV Liidu RKN-i 28. novembri 1934. a. määrus (LSKK 1934, nr. 60, art. 442 järgnevate muudatustega).

on NSV Liidu Rahandusministeeriumile, liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumidele ja kohalikele rahandusorganeile antud õigus peatada krediitide avamist ning seistada juba avatud krediitide kehtivust, kui ametkonnad ja asutised pole esitanud kindlaksmääratud aruandeid [41].

Krediidikäsutajad esitavad ametkondlikus liinis kuu- (kohalike eelarvete alal) ja kvartali- ning aasta-aruanded. Need aruanded sisaldavad andmeid laekunud vahendite ja avatud krediitide arvel tehtud kulude kohta, samuti ka andmeid tootmisplaanide täitmise kohta asutiste poolt. Pea-krediidikäsutajad esitavad vastavale rahandusorganile koondaruanded ametkonna kohta tervikuna.

Krediidikäsutajate aruannete põhjal, samuti Riigipanga ja eripankade kuu- ja aasta-aruannete alusel koostavad rahandusorganid kuu- (kohalike eelarvete alal) ja kvartali- ning aasta-aruanded vastavate eelarvete täitmise kohta. Need aruanded esitatakse kõrgemalseisvale rahandusorganile ning ühendatakse järgnevalt rajooni-, linna-, ringkonna-, oblasti- (krai-) eelarve ning vabariikide riigieelarve ja NSV Liidu riigieelarve täitmise aruandeiks.

Aasta-aruanded iga kohaliku eelarve alal vaatavad läbi täitevkomiteed ja kinnitavad töörahva saadikute nõukogud täitevkomitee esitise ja eelarvekomisjoni kaasesitise põhjal. Peale selle — plaanilise ja eelarvelise finantsdistsipliini tugevdamise eesmärgil — määrati NSV Liidu KTK 13. augusti 1934. a. määrusega kindlaks, et aruandeid kohalike eelarvete täitmise alal vaatavad läbi kõrgemalseisvate nõukogude täitevkomiteed, autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite eelarvete osas aga liiduvabariikide ministrite nõukogud vastavate täitevkomiteede esimeeste esitiste ja rahandusorganite kaasesitiste põhjal [42].

---

[41] NSV Liidu KTK ja RKN-i poolt 27. mail 1936. a. kinnitatud „NSV Liidu Rahanduse Rahvakomissariaadi põhimäärus" p. „b", § 3 (LSKK 1936, nr. 29, art. 268); NSV Liidu 1934. a. ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise juhised, § 107.

[42] LSKK 1937, nr. 7, art. 23.

Aruanded NSV Liidu riigieelarve ja liiduvabariikide riigieelarvete täitmise alal esitavad NSV Liidu Rahandusministeerium ja liiduvabariikide rahandusministeeriumid vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogule ja liiduvabariikide ministrite nõukogudele läbivaatamiseks. NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariikide ministrite nõukogud kuulavad ära aruannete läbivaatamisel riigikontrolli ministeeriumide arvamuse ning peale aruannete heakskiitmist esitavad need NSV Liidu Ülemnõukogule või liiduvabariikide ülemnõukogudele koos riigieelarvetega aruandeaastale järgnevaks aastaks. NSV Liidu Ülemnõukogu ja liiduvabariikide ülemnõukogud kinnitavad aruanded NSV Liidu Ministrite Nõukogu või vabariikide ministrite nõukogude esitiste ja eelarvekomisjonide kaasesitiste põhjal, kes esialgselt vaatavad aruanded detailselt läbi ning kontrollivad neid.

Kinnitatud aruanded eelarvete täitmise alal avaldatakse üldiseks teadmiseks [43].

§ 75. Finants-eelarvedistsipliin.

1. Seadusandlikul teel kinnitatava NSV Liidu riigieelarve õiguslikust loomusest ning finantsplaanide direktiivsest tähtsusest tuleneb vahetult nõue rangeima finantsdistsipliini järele nende täitmisel. See distsipliin seisneb kõigi asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide poolt nende tarvis kindlaksmääratud ning sotsialistlikuks ülesehituseks vajalike ressursside mobiliseerimise plaani täielikus ning ajaldises täitmises ja riiklike vahendite kulutamises maksimaalse efektiivsusega ning täpses vastavuses kinnitatud eelarvete, alaeelarvete ja finantsplaanidega.

---

[43] Vene NFSV Konstitutsioon, § 105; NSV Liidu ja liiduvabariikide eelarveõiguste põhimääruse §-d 37—41; NSV Liidu kohalike finantside põhimäärus, §-d 74—78; NSV Liidu ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise juhised, §-d 31—39; Vene NFSV kohalike finantside põhimäärus, §-d 210—213; autonoomsete nõukogude sotsialistlike vabariikide eelarveliste õiguste põhimäärus, §-d 36—40.

Kõigi nõukogude asutiste, ettevõtete, organisatsioonide ja kodanike kohustuseks on riigivara, materiaalsete väärtuste ja rahaliste vahendite kaitse varaste ja rahvavara raiskajate eest. Seetõttu seisneb finantsdistsipliini tähtsaim nõue vara, materiaalsete väärtuste ja rahaliste vahendite õiges ning ajaldises arvestuses, nende otstarbekas ning heaperemehelikus kasutamises, rangest kokkuhoiurežiimist kinnipidamises ja säästlikkuses kulude tegemisel, ning õigesti korraldatud aruandluses.

Finantsdistsipliini üldnõuete hulka kuulub samuti sotsialistliku seaduslikkuse tingimatu järgimine eelarvete ja finantsplaanide täitmise protsessis; kehtiva seadusandluse, valitsuse määruste ja korralduste ning ametialaste juhendite kõrvalekaldumatu täitmine tulude mobiliseerimisel ning kulude sooritamisel.

Et eelarve on põhiliseks riiklikuks finantsplaaniks ning rahvamajandusplaani otsustavaks finantsbaasiks, siis on selle täitmine allutatud eriti rangele režiimile. Siit tuleneb finants-eelarvedistsipliini mõiste, mis on detailselt reglementeeritud ning laieneb kõigile asutistele, ettevõtteile ja organisatsioonidele, kes on kohustatud eelarvesse kandma mitmesuguseid makseid või keda finantseeritakse eelarvest.

Eelarvega kinnitatud riigitulude ja -kulude plaani täitmise suhtes seisneb finants-eelarvedistsipliin: 1) kõigi asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide poolt oma kohustuste täitmises maksete alal eelarvesse täies ulatuses ning kindlaksmääratud tähtaegadel; 2) kogutud riigitulude täielikus ning ajaldises üleandmises Riigipanga asutistesse, mitte lubades üksikuid tuluallikaid haldavail organeil kogutud tulude vahetut kasutamist (kinnipidamine kassaühtsuse printsiibist); 3) eelarvest antavate vahendite kasutamises otstarbeiks, mis on ette nähtud eelarve, alaeelarvete ja finantsplaanidega, vastavalt assigneeringute otsesele määrangule, ületamata assigneeringute piire; 4) eelarveliste vahendite kulutamises vastavalt asutiste võrgu tegelikule seisule, nende poolt teenindatavaile kontingentidele ja tootmis-operatiivsete plaanide täitmisele;

5) täpses kinnipidamises eelarvete, alaeelarvete ja finantsplaanidega limiteeritud kuludest (palgamäärad ja -fondid, kapitaalmahutused, haldus-majanduskulud); 6) materiaalsete väärtuste soetamises ja teenuste saamises lubatud assigneeringute piirides; 7) seadusvastase debitoorse ja kreditoorse võlgnevuse mittelubamises.

Finants-eelarvedistsipliini nõuete hulka kuulub kõrvalekaldumatu kinnipidamise alal seaduslikkusest eelarvete, alaeelarvete ja finantsplaanide täitmisel: 1) eelarvesse laekuvate maksude, lõivude ja teiste maksete alal kindlaksmääratud ulatuse ning sissenõudmise korra täpne täitmine; 2) eelarveväliste vahendite kujundamine ainult seadusandlusega ettenähtud juhtudel ja korras ning nende kulutamine vastavalt otsesele määrangule; 3) kõigi vormistamissätete järgimine operatsioonide alal eelarveliste vahenditega; 4) avansside väljaandmise ja kulutamise juhiste ja aruandlus-eeskirjade täitmine nende alal; 5) vahendite saamine eelarvest mitte enne, kui on tekkinud vajadus nende kulutamiseks; 6) kõigi arvelduste sooritamine vahetult otseste kreeditoridega, järgides sularahata arvelduse korda; 7) palkade väljamaksmine mitte enne kindlaksmääratud tähtaegu ning palgavõlgnevuse tekkimise mittelubamine; 8) krediitide ümberpaigutamine ainult erandjuhtudel ning seadusandlusega kindlaksmääratud korras [44].

Mis puutub isemajandavate ettevõtete ja organisatsioonide omadesse vahenditesse, millega nad võivad plaani piirides vabalt opereerida, siis — peale finantsplaanide täpse täitmise, sotsialistliku omandi kaitseks vajalike abinõude rakendamise ja seaduslikkuse järgimise kõigi operatsioonide alal — on finantsdistsipliini nõudeiks veel: 1) käibevahendite säilitamine ja uuendamine nende ringluse protsessis, nende immobilisatsiooni mittelubamine ja kinnipidamine kindlaks-

[44] 1934. a. juhised ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise ning eelarveväliste summade ja deposiitide operatsioonide kohta, § 20.

määratud käibekiirusest; 2) seadusvastase debitoorse ja kreditoorse võlgnevuse mittelubamine; 3) kapitaalmahutuste limiitidest kinnipidamine ja plaanivälise ehitustöö mittelubamine; 4) haldus-majanduskulude sooritamine kinnitatud alaeelarve piirides; 5) palgafondidest kinnipidamine ja palkade väljamaksmise korra järgimine; 6) ülesannete täitmine kasumite ja amortisatsiooni kogumisel; 7) mitte ainult täielik ning ajaldine maksete sooritamine eelarvesse, vaid ka amortisatsiooni-eraldiste ja kapitaal-ehitustööks minevate kasumite sissemaksmine eripankadesse, samuti kapitaalremondiks määratud amortisatsioonisummade sissemaksmine Riigipanga asutistesse.

2. Finants-eelarvedistsipliini eeskirjade rikkumine, s. t. eelarveliste vahendite kulutamine vajadusteks, mis ei ole ette nähtud eelarves ega alaeelarveis, või nende kulutamine üle kinnitatud assigneeringute, eelarvetulude kinnipidamine ja nende vahetu kulutamine, erivahendite, deposiitide ja teiste eelarveväliste vahendite suunamine vajadusteks, mis ei vasta nende vahendite sihtmäärangule, krediidiasutistesse teadlikult ebaõigete dokumentide esitamine eelarveliste vahendite saamise eemärgil kindlaksmääratud eeskirjade vastaselt, eelarvesummade seadusvastane ülekandmine erivahendeisse jms. — on sotsiaalselt ohtlik toiming, mis kuulub läbivaatamisele kriminaalkorras Vene NFSV Kriminaalkoodeksi § 111 järgi. Finants-eelarvedistsipliini rikkumisel korduvalt või taotledes omakasupüüdlikke eesmärke või muid isiklikke huve, karistatakse süüdlasi Vene NFSV Kriminaalkoodeksi § 109 järgi [45]. Samuti rakendatakse kriminaalvastutust seadusvastaste maksude ja lõivude võtmise eest [46], pankadele valeteatiste andmise eest tegelikult arvutatud palkade kohta ja palkadeks välja-

---

[45] ÜKTK ja Vene NFSV RKN-i 13. septembri 1925. a. määrus (VSKK 1925, nr. 59, art. 459); Vene NFSV Ülemkohtu 3. novembri 1932. a. määrus („Советская юстиция" 1932, nr. 35/36).

[46] VSKK 1926, nr. 11, art. 81.

antud summade kulutamise eest teisteks otstarveteks [47], maksustamisele kuuluvate tuluallikate varjamise jms. eest.

Finants-eelarvedistsipliini eeskirjade rikkumise eest võetakse kohtulikule või distsiplinaarvastutusele nii asutiste ja ettevõtete juhatajad kui ka pea- (vanem-) raamatupidajad. Viimaseid kohustab seadus jälgima, et vastavad organisatsioonid täidaksid kõiki finantsseadusandluse nõudeid ja NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhendeid [48].

Peale distsiplinaar- ja kriminaalvastutuse eespool tähendatud juhtudel näeb finantsseadusandlus ette erilise vastutuse korra finants-eelarvedistsipliini rikkumise üksikute liikide eest. Nii võetakse maksnikelt viivist maksude ja teiste tulude mitteajaldisel sissemaksmisel eelarvesse; samuti võetakse viivist Riigipanga asutistelt summade mitteajaldise ülekandmise eest eelarvesse arveldus- ja jooksvailt kontodelt maksumaksjate korralduste põhjal. Maksustamiseks vajalike andmete, maksundusalaste aruannete, raamatupidamisbilansside ja -aruannete esitamata jätmise eest on rahandusorganeil õigus määrata süüdiolevaile isikutele rahatrahve [49].

Finants-eelarvedistsipliini rikkumise ja riigisummade seadusvastase kulutamise avastamise kõigil juhtudel on NSV Liidu Rahandusministeeriumil õigus seistada eelarvelist finantseerimist, teatades sellest viivitamatult kuuluvuse järgi NSV Liidu Ministrite Nõukogule, liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele ja kohalikele täitevkomiteedele ning kõrgemalseisvate majandusorganisatsioonide juhatajaile [50]. Samuti on NSV Liidu Rahandusministeeriumil õigus lõpetada nende organite finantseerimine, kes ei esita seadusega kindlaksmääratud aruandeid [51], kes ei kõrvalda antud tähtaegadeks asetleidnud rikkumisi koosseisulise distsipliini alal, kes on üle

---

[47] LSKK 1935, nr. 33, art. 285.

[48] LSKK 1932, nr. 72, art. 440.

[49] Vt. peatükk 12.

[50] NSV Liidu KTK 16. jaanuari 1936. a. määrus (LSKK 1936, nr. 4, art. 34).

[51] NSV Liidu Rahanduse Rahvakomissariaadi põhimäärus, art. 3.

kulutanud haldus-majanduskuludeks ettenähtud assigneeringuid, kes on rikkunud krediitide ümberpaigutamise korda jms.

Real juhtudel finantsdistsipliini nõuete rikkumise korral on NSV Liidu Rahandusministeeriumil õigus piirata finantseerimist, võrreldes kinnitatud assigneeringutega. See kehtib summade andmise kohta käibevahendite juurdekasvuks neil juhtudel, kui majandusorganid kasutavad omi käibevahendeid määranguvastaselt, või siis, kui need käibevahendid ületavad kindlaksmääratud normatiivi; samuti kehtib see krediitide seadusvastase ümberpaigutamise või ebaõigsalt kulutatud summade uuendamata jätmise ja väljaselgitatud alaeelarve- ja finantsplaanijärgsete assigneeringute kohta teenistujate palgamäärade või haldus-majanduskulude seadusvastaseks kõrgendamiseks [52].

Lõppeks toob finantsdistsipliini rikkumine riigimaksude ja -tulude mitteajaldise ja mittetäieliku tasumise näol kaasa maksmata summade sissenõudmise vaieldamatus korras (riiklikelt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt ning kooperatsioonilt) või kohtu korras (kolhoosidelt ja kodanikelt).

19. peatükk.

Liidueelarvel, vabariiklikel ja kohalikel eelarveil olevate asutiste erivahendid. Deposiidid.

§ 76. Erivahendid. § 77. Deposiidid.

§ 76. Erivahendid.

Liidueelarvel, vabariiklikel ja kohalikel eelarveil olevate asutiste erivahendeiks on nende tulud, mis kehtiva seadusandluse alusel võidakse kulutada eriotstarbeiks ilma nende läbikandmiseta vastava eelarve tuludest ja kuludest.

Erivahendite omamise õiguse liidueelarvel olevaile asutistele annab NSV Liidu Ministrite Nõukogu. Vabariiklikel

[52] Vt. eespool, vastavais peatükkides.

ja kohalikel eelarveil olevate asutiste erivahendite moodustamise kord reguleeritakse liiduvabariikide seadusandlusega. Selle seadusandluse järgi annavad erivahendite omamise õiguse vabariiklikele ja kohalikele asutistele liiduvabariikide ministrite nõukogud. Nii on näiteks Vene NFSV Ministrite Nõukogu kinnitanud kindlad loendid Vene NFSV vabariiklikul ja kohalikel eelarveil olevate asutiste erivahendite kohta; nende loendite muutmine ja täiendamine on lubatud ainult iga üksiku juhu kohta käiva Vene NFSV Ministrite Nõukogu erimäärusega.

Mingisuguste tuluallikate suunamine erivahendeisse, ilma et neid sinna oleksid määranud NSV Liidu Ministrite Nõukogu või liiduvabariikide ministrite nõukogud, on finants-eelarvedistsipliini rikkumine. NSV Liidu Rahandusministeerium, liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumid ja kohalikud rahandusorganid teostavad järelevalvet ning kontrolli erivahendite moodustamise ja kasutamise õigsuse üle kõigi ametkondade ja asutiste poolt.

Eelarvevälised erivahendid moodustatakse mitmesuguseil põhjustel. Ühtedel juhtudel on nende eraldamisel rangelt sihtotstarbeline iseloom, ning analoogiliselt isemajandamisele kinnistatakse asutisele täielikult tulud, mis ta saab paralleelselt põhitegevusega oma abiettevõtteist ja -asutistest, mis on seotud tema funktsioonidega. Need tulud katavad vastavad ekspluatatsioonikulud ja stimuleerivad abiorganisatsioonide maksimaalselt majanduslikku ning tasuvat kasutamist (sissetulekud õppe-tootvaist ettevõtteist, töökodadest jm.).

Sama sihtotstarbeline iseloom on vahendeil ka neil juhtudel, kui seadusandlus lubab teatud ürituste teostamist tingimusel, et selleks otstarbeks vajalikud kulud kantakse osaliselt või täielikult asjasthuvitatud ettevõtete või isikute arvele (tulud inventariseerimisest ja arvestus-hindamistöödest, tasu projektide ja alaeelarvete ekspertiiside eest, tasu asjaarutamise eest ametkondlikus arbitraažis jm.).

Teistel juhtudel on erivahendid eelarveliste asutiste täiendavaiks finantseerimisallikaiks. Seadusandlus kinnistab selleks

otstarbeks niisugused asutise poolt hallatavad tuluallikad, mis — seoses nende aperioodilisuse, laialipaisatuse ja väiksusega, kuid samuti nende väljaselgitamise ning arvestamise raskusega — vajavad nende purgivaks realiseerimiseks erilist ligiolekut neile ja täiendavat materiaalset huvitatust (sissetulekud kõlbmatu ja mittevajaliku vara müügist jne.) [1].

Üheaegselt alaeelarvete koostamisega eelarve alal koostab iga asutis igal aastal erivahendite tulude-kulude alaeelarved ning esitab need vastavale ministeeriumile või nõukogu osakonnale. Ministeeriumid ja osakonnad vaatavad läbi need alaeelarved nende vastavuse seisukohalt erivahendite suhtes kehtivale seadusandlusele, samuti nende arvutluste õigsuse ning täielikkuse seisukohalt, aga kulude osas — vahendite jaotuse otstarbekuse ja õigsuse seisukohalt üksikute suunitlusalade vahel.

Pärast alluvate asutiste alaeelarvete läbivaatamist ühendavad ministeeriumid, ametkonnad ja nõukogude osakonnad need erivahendite koond-alaeelarveiks ning esitavad koos eel-

---

[1] Üldliidulisel eelarvel olevate asutiste suhtes ei ole erivahendite üldist loendit. Need vahendid antakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu üksikute määrustega. Erivahendeisse kantakse näiteks:

1) sissetulekud asutise valduses olevate hoonete ja ruumide üüritamisest — nende ülalpidamis- ja remondikulude katteks;

2) teaduslike uurimisasutiste, kõrgemate õppeasutiste ja tehnikumide tulud abiettevõtteist, laboratooriumidest, töökodadest, tööde kirjastamisest jms.;

3) tasud asja arutamise eest ametkondlikus arbitraažis.

Vene NFSV vabariiklikul ja kohalikel eelarveil olevate asutiste erivahendite loendi järgi arvatakse erivahendeisse:

a) sissetulekud asutistele kuuluvailt hooneilt ja ruumidelt, suunates need hoonete ülalpidamiseks ja remondiks;

b) sissetulekud transpordi ekspluateerimisest — tema ülalpidamiseks ja remondiks;

c) tulud muuseumide pääsmeist;

d) sissetulekud abimajandeist ja õppe-abiasutistest ja -ettevõtteist;

e) teaduslike uurimistööde täitmiseks laekunud vahendid;

f) tasu raamatute kasutamise eest raamatukogudes — raamatufondi täiendamiseks jt.

arveliste alaeelarvetega NSV Liidu Rahandusministeeriumile, liiduvabariikide rahandusministeeriumidele või kohalikele rahandusorganeile kuuluvuse järgi, lisandades alaeelarved nende erivahendite kohta, mis on vastava ministeeriumi, ametkonna või osakonna vahetus käsutuses.

Ministeeriumidele ja nõukogude osakondadele alluvate asutiste erivahendite kokkuvõtteid, samuti ministeeriumide ja osakondade endi erivahendite alaeelarveid vaatavad läbi vastavalt NSV Liidu Rahandusministeerium, liiduvabariikide rahandusministeeriumid ja kohalikud rahandusorganid nii vormilisest kui ka sisulisest küljest. Erivahendite alaeelarveid kinnitavad: liidueelarve alal — NSV Liidu Rahandusministeerium, liiduvabariikide vabariiklike eelarvete alal — liiduvabariikide rahandusministeeriumid, kohalike eelarvete alal aga töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteed.

NSV Liidu Rahandusministeerium, liiduvabariikide rahandusministeeriumid ja kohalikud rahandusorganid koostavad erivahendite üldkokkuvõtte, mis on kohustuslikuks lisaks vastavale eelarvele.

Ministeeriumidele ja nõukogude osakondadele alluvate asutiste erivahendite kinnitatud koond-alaeelarve piirides kinnitavad ministeeriumid ja nõukogude osakonnad igale neile alluvale asutisele erivahendite alaeelarved.

Ametkondade ja asutiste erivahendid hoitakse protsendilistel jooksvail kontodel nendes krediidiasutistes, kelle peale on pandud vastavate eelarvete kassaline täitmine. Erivahendite jooksvad kontod avatakse rahandusorgani loal.

Erivahendite väljaandmist toimetavad krediidiasutised erivahendite käsutaja poolt teatise esitamisel erivahendite alaeelarve kinnitamise kohta. Nende teatiste puudumisel katkestab krediidiasutis erivahendite väljaandmise, piirdudes vaid laekuvate summade vastuvõtmise ja arvestamisega.

Teatisi erivahendite alal, mida haldavad vahetult ministeeriumid ja täitevkomiteede osakonnad, annavad välja vastavalt NSV Liidu Rahandusministeerium, liiduvabariikide rahandusministeeriumid ja kohalikud rahandusorganid; teatisi erivahen-

dite alal, mis on ministeeriumidele ja täitevkomiteede osakondadele alluvate asutiste korralduses, annavad välja vastavad ministeeriumid ja osakonnad.

Erivahendite kulutamine toimub ranges vastavuses nende sihtotstarbega, kinnitatud alaeelarvete ning jooksval kontol olevate summade olemi piirides; alaeelarvelise limiidi ammendumisel lõpetab Riigipank viivitamatult erivahendite väljaandmise.

Eelarve täitmise üldkord laieneb ka erivahendite kulutamisele. Alaeelarveliste määrangute ümberpaigutamine erivahendite ühe liigi alaeelarvest teise liigi alaeelarvesse on keelatud. Ümberpaigutamine ühe alaeelarve piirides ühest kuluartiklist teise on lubatud vastava rahandusorgani nõusolekul (ümberpaigutamine palgaartiklist ja teistest artiklitest kulude suurendamise eesmärgil palkade alal on keelatud).

Tulude piisamatuse korral erivahendite alaeelarves on asutis kohustatud vähendama samas ulatuses kulusid sama alaeelarve osas. Kui erivahendite tulude kinnitatud alaeelarve täitmisel ilmneb, et tulud ületavad kulusid, ning ametkond loeb vajalikuks suunata ülejääki täiendavaiks kuludeks veel samal aastal, koostatakse tulude ja kulude lisa-alaeelarve, mis vaadatakse läbi ja kinnitatakse samas korras kui põhi-alaeelarvegi.

Erivahendite alaeelarvete kehtivus lõpeb eelarveaasta viimasel päeval. Eelarveaasta lõpuks tekkinud erivahendite jäägid kantakse üle järgneva aasta erivahendite alaeelarve tulude ossa, kui neile ei ole ette nähtud teist suunitlust NSV Liidu valitsuse, liidu- ja autonoomsete vabariikide valitsuste määrustega või kohalike nõukogude täitevkomiteede otsustega.

Erivahendeid omav asutis on kohustatud pidama nende kohta arvestust nii tulude kui ka kulude osas, samuti koostama ja esitama nende kohta rahandusorganeile perioodilisi aruandeid [2].

---

[2] NSV Liidu RKN-i 13. detsembri 1930. a. määrus riigieelarvel

§ 77. Deposiidid.

Erivahendeist tuleb eristada summad, mis laekuvad eelarveliste asutiste ajutisse käsutusse ning mis kuuluvad teatud tingimuste saabumisel kas tagastamisele või üleandmisele kuuluvuse järgi (kautsjonid, summad otsustamata kohtuasjade alal jt.). Selliseid summasid nimetatakse deposiitideks. Asutised on kohustatud hoidma deposiidisummasid protsendita jooskvail kontodel neis krediidiasutistes, kelle kaudu nad saavad vahendeid oma eelarvelisteks kuludeks. Need kontod avatakse vastava rahandusorgani loal. Deposiidisummade hoidmine krediidiasutistes jooksvail kontodel piirdub kodanikele üleandmisele kuuluvate deposiitide osas kolmeaastase tähtajaga, riiklikele ettevõtteile, kooperatiivseile ja ühiskondlikele organisatsioonidele üleandmisele kuuluvate summade osas — poolteise-aastase tähtajaga, eelarvelistele asutistele üleandmisele kuuluvate summade osas — sissemakse-aasta 31. detsembriga, summade osas aga, mis on kantud deposiiti otsustamata kohtuasjade alal — selle aasta 31. detsembriga, millal tehti vastav kohtuotsus. Nende tähtaegade kulgemist arvutatakse summade suhtes, mis on sisse makstud otsustamata kohtuasjade alal — kohtuotsuse tegemise päevast, muudel juhtudel — deposiidi sissemaksmise teadaande saatmise päevast organisatsioonile, kelle nimele deposiidisumma on sisse makstud [3].

---

olevate asutiste erivahendite kohta (LSKK 1931, nr. 1, art. 3); NSV Liidu RKN-i 1. aprilli 1933. a. juhend nr. 164 — üleliiduliste rahvakomissariaatide süsteemi kuuluvate asutiste erivahendite alaeelarvete läbivaatamise ja erivahendite kulutamise korra kohta („БФХЗ", 1933, nr. 12); Vene NFSV RKN-i 9. juuni 1944. a. määrus nr. 526 — vabariiklikul eelarvel, autonoomsete vabariikide ja kohalikel eelarveil olevate asutiste erivahendite kohta. 1934. a. juhised ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise ning eelarveväliste summade ja deposiitide operatsioonide kohta, §-d 221—240; NSV Liidu Riigipanga 31. juuli 1940. a. juhend nr. 206 — NSV Liidu riigieelarve kassalise täitmise eelarveväliste summade ja deposiitide kohta, §-d 335—355.

[3] Deposiitide kohta vt. NSV Liidu RKN-i 25. märtsi 1929. a. mää-

Nende tähtaegade möödumisel arvatakse väljanõudmata deposiidid deposiidikäsutaja korraldusel vastava eelarve tuludesse. Deposiitide üksikasjalik arvestus, vastutus deposiidisummade õige ning kuuluvusjärgse väljaandmise ja tulueelarveisse ülekandmise tähtaegadest kinnipidamise eest on pandud deposiidikäsutaja peale. Tuludesse ülekantud deposiitide tagastamine toimub samas korras nagu ülemääraselt või ebaõigsalt eelarve tuludesse laekunud summade tagastaminegi — selle allika arvel, kuhu need summad olid suunatud või üle kantud.

20. peatükk.

Riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve.

1. Nagu oli tähendatud 14. peatükis, kuulub NSV Liidu riigieelarvesse ka riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve.

Riiklik sotsiaalkindlustus on Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tähtsamaid võite.

Sotsialistlikus ühiskonnas toimub ühiskondliku toodangu jaotus töö kvantiteedi ning kvaliteedi järgi, põhimõtte alusel: „igaühelt tema võimete järgi, igaühele tema töö järgi". Stalinlik Konstitutsioon garanteerib igale NSV Liidu kodanikule õiguse tööle, määrates ühtlasi, et „töö on NSV Liidus iga töövõimelise kodaniku kohuseks ja auasjaks — põhimõttel: „kes ei tee tööd, see ei pea ka sööma". Mis puutub töövõimetuisse kodanikesse, siis kindlustab riik neile „õiguse ainelisele kindlustatusele nii vanaduses kui ka haiguse ja töövõime kaotamise juhul".

---

rus (LSKK 1929, nr. 23, art. 202 ja muudatused — LSKK 1938, nr. 30, art. 185); 1934. a. juhised ühtse riigieelarve ja kohalike eelarvete täitmise ning eelarveväliste summade ja deposiitide operatsioonide kohta, §-d 241—248; NSV Liidu Riigipanga 31. juuli 1940. a. juhend nr. 206 — NSV Liidu riigieelarve kassalise täitmise, eelarveväliste summade ja deposiitide kohta, §-d 372—387.

Tööliste ja teenistujate aineline kindlustamine nende töövõime alatise või ajutise kaotuse korral toimub NSV Liidus riikliku sotsiaalkindlustuse kaudu [1].

Kolhooside ja tootmiskooperatsiooni töövõimetud liikmed kindlustatakse vastavate ühiskondlike vastastikuse abistamise kassade kaudu, mille vahendid moodustatakse kolhoosnikute või tööndusliike artellide liikmete sissemakseist ning eraldistest kolhooside ja artellide tuludest.

Sõjainvaliidide ja invaliidina sündinute hooldamiseks antakse vajalikud vahendid riiklikule sotsiaalkindlustusele riiklikest ressurssidest.

Riiklik sotsiaalkindlustus NSV Liidus, mis toimub täielikult asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide sissemaksete arvel, ei ole mitte ainult NSV Liidu Konstitutsiooni § 120-ga kindlaksmääratud NSV Liidu kodanike õiguste tagatiseks materiaalsele kindlustatusele vanaduses, haiguse ja töövõime kaotuse juhtudel, vaid hõlmab mitmeti ka töötajate elukondlikke ja kultuurilisi vajadusi. Selles suhtes on NSV Liidu sotsiaalkindlustus võimsaks teguriks tööliste ja teenistujate elukondliku, materiaalse ja kultuurilise olukorra parandamisel.

Koos töökaitse-seadusandlusega tagab riiklik kindlustus samuti töötajate õiguse puhkusele (NSV Liidu Konstitutsiooni § 110), kulutades suuri summasid sanatooriumide ja puhkekodude peale. Suur tähtsus on sotsiaalkindlustusel ka nõukogude naise õiguste realiseerimisel (NSV Liidu Konstitutsiooni § 122). Selleks rakendatakse toetusi, mis antakse raseduse puhul, lapse eest hoolitsemiseks ja tema toitmiseks, samuti kindlustatute laste laialdast teenindamist.

Sotsiaalkindlustuse süsteem NSV Liidus on ehitatud laialdase sotsialistliku demokratismi alusele. Riiklik sotsiaalkindlustus, mis oli revolutsiooni esimestest päevadest töötajate vahetu kontrolli all, anti peale Töö Rahvakomissariaadi ja

[1] Vene NFSV Tööseaduste koodeks, §-d 175—180.

Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu ühendamist (1933. a.) täielikult ametiühingute haldusse [2].

Sotsiaalkindlustus on rajatud tootmisharukondseile organisatsioonilistele alustele sihiga — luua tihedat seost võitluses töötootlikkuse tõstmise ja töödistsipliini eest, samuti et kooskõlastada töötajate ainelis-elukondlikku teenindamist mitmekesiste konkreetsete tootmis- ja elukondlike tingimustega, milles kindlustatud asuvad, ning et luua paremaid tingimusi töötajate endi vahetuks osavõtuks kindlustusfondide haldamisest.

Sotsiaalkindlustuse ala juhtimine on keskendatud iga ametiühingu keskkomitees ning nende vabariiklikes, kraide ja oblastite organeis. Ettevõtteis ja asutistes on loodud vabriku- ja kohalike komiteede juures sotsiaalkindlustuse väljamaksepunktid, kellel lasub põhiline töö tööliste ja teenistujate vajaduste rahuldamisel. Ametiühinguliikmete lülitamiseks aktiivsesse osavõttu sotsiaalkindlustuse tööst ja kindlustatute teenindamise parandamiseks on organiseeritud vabriku- ja kohalike komiteede juures sotsiaalkindlustuse nõukogud. Need nõukogud määravad kindlaks toetuse suuruse ajutise töövõimetuse puhul, saadavad töölisi ja teenistujaid sanatooriumidesse ja puhkekodudesse, tööliste ja teenistujate lapsi aga lastesõimedesse, -aedadesse ja pioneerilaagreisse, organiseerivad kontrolli haiguslehtede õige väljaandmise üle jne [3].

Laialdaselt teenindades töötajate kultuurilis-elukondlikke vajadusi on nõukogude sotsiaalkindlustus ühtlasi tihedalt seotud sotsialistliku ülesehitustöö ja tootmisülesannetega. See on ametiühingute käes võimsaks relvaks võitluses ühe-

---

[2] NSV Liidu KTK, NSV Liidu RKN-i ja ÜAÜKN-i 23. juuni 1933. a. määrus (LSKK 1933, nr. 40, art. 238); NSV Liidu RKN-i ja ÜAÜKN-i 10. septembri 1933. a. määrus (LSKK 1933, nr. 57, art. 333).

[3] ÜAÜKN-i Presiidiumi 10. septembri 1933. a. määrus — ametiühingute funktsioonidest sotsiaalkindlustuse alal ja nõukogude sotsiaalkindlustuse põhimäärus (ÜAÜKN-i Presiidiumi 28. augusti 1938. a. määrus). Vt. справочник по социальному страхованию для ФЗМК, Профиздат, 1940, lk. 23 ja 34.

võrdsustamisega, tööjõu liikuvusega, võitluses töötootlikkuse tõstmise ja stahhaanovlike töömeetodite arendamise eest; kindlustatu paremate töönäitude ning suurema katkestamatu tööstaažiga kaasneb tema esijärjekordne ning parem rahuldamine sotsiaalkindlustuse poolt [4].

Sotsiaalkindlustuse vahendite allikaks NSV Liidus on kindlustusmaksed, mida tasuvad täies ulatuses ettevõtted, asutised ja organisatsioonid kõigi neil töötavate tööliste ja teenistujate eest. Kindlustusmaksete määrad reguleeritakse liidulise seadusandlusega kindlaksmääratud tariifidega. Kindlustusmaksete määrad väljendatakse protsendilises vahekorras palgafondiga.

Sotsiaalkindlustuse tariifid on diferentseeritud mitmesuguste erinevate ametiühingute järgi — sõltuvalt vastava majandusharu töötingimustest. Iga ametiühingu kohta kehtib ühtne tariifimäär; neid määrasid on 121, kõikuvusega 3,7-st kuni 10,7%-ni [5].

Kõik ettevõtted ja asutised peavad olema registreeritud vastavas ametiühinguorganisatsioonis. Neil tasumisele kuuluvad kindlustusmaksed kannavad ettevõtted ja asutised ametiühingute kindlustuskassade jooksvaile kontodele üheaegselt summade saamisega krediidiasutistest palkade maksmiseks töölistele ja teenistujaile (eelarvelised asutised üks kord kuus — palga väljamaksmisel kuu teise poole eest). Tähtajaks tasumata kindlustusmaksed muutuvad võlaks, millelt võetakse viivist — riiklikelt, kooperatiivseilt ja ühiskondlikelt organisatsioonidelt 0,05%, käsitöölistelt — 0,1% igalt viitpäevalt [6].

2. Sotsiaalkindlustuse vahendid kulutatakse ühtse plaani järgi. Sääraseks plaaniks on sotsiaalkindlustuse koondeel-

---

[4] NSV Liidu RKN-i, ÜK(b)P KK ja ÜAÜKN-i 28. detsembri 1938. a. määrus (LSKK 1939, nr. 1, art. 1).

[5] NSV Liidu RKN-i 23. märtsi 1937. a. määrus (LSKK 1937, nr. 22, art. 88).

[6] NSV Liidu KTK ja RKN-i 23. augusti 1931. a. määrus sotsiaalkindlustusmaksete tasumise korra kohta (LSKK 1931, nr. 54, art. 349).

arve, mis moodustatakse riikliku rahvamajandusplaani alusel (arvestatakse tööliste ja teenistujate arvu, palgafonde).

Sotsiaalkindlustuse koondeelarve koosneb ametiühingute keskkomiteede kindlustuskassade eelarveist ja ÜAÜKN-i sotsiaalkindlustuse alaeelarvest. Igal ametiühingul on oma iseseisev sotsiaalkindlustuse eelarve. Selle eelarve tulud koosnevad vastava tootmisharu kassas registreeritud ettevõtete ja organisatsioonide kindlustusmakseist.

Ametiühingute sotsiaalkindlustuse eelarve kulude osa sisaldab — vastava ametiühingu kulude kõrval — ka eraldisi ÜAÜKN-i sotsiaalkindlustuse alaeelarve katmiseks. Sotsiaalkindlustuse eelarve on üles ehitatud laialdase detsentralisatsiooni alusel ametiühingute järgi. Oma sisekorralduses jaguneb iga ametiühingu sotsiaalkindlustuse eelarve üksikute kindlustuskassade iseseisvaiks alaeelarveiks — ametiühingu keskkomiteest kuni vabriku- ja kohalike komiteedeni incl. Üksikute kindlustuskassade liikide vahel jaotatakse kulud nende tähtsuse järgi — olenevalt kindlustatute hulgast, keda hõlmavad teostatavad üritused, ja sõltuvalt nende kulutuste koondamise otstarbekusest ühte või teise ametiühinguorganisatsiooni lülisse.

Sotsiaalkindlustuse eelarve põhielemendiks on vabrikukomiteede alaeelarved — moodustades $^2/_3$ eelarve üldsummast. Neis alaeelarveis kantakse läbi kulud toetuste väljaandmiseks ajutise töövõimetuse puhul, sünnituse puhul, matmiseks, samuti töötavate pensionäride pensionid.

Kõik kulud vabriku- ja kohalike komiteede alaeelarvete järgi katavad ettevõtted või asutised neil tasuda olevate kindlustusmaksete arvel. Ülejääk nende maksete alal, pärast alaeelarvejärgsete kulude katmist, antakse üle Riigipanka ametiühingu keskkomitee kindlustuskassa jooksvale kontole.

Kõigi kõrgemalseisvate kindlustuskassade kulud kaetakse eraldiste arvel kindlustusmakseist, mis antakse üle ametiühingu keskkomitee kindlustuskassale. Samas korras kaetakse ka ÜAÜKN-i alaeelarve kulud.

Iga üksiku kindlustuskassa alaeelarve koostab vastav

ametiühingu organ ja kinnitab kõrgemalseisev ametiühingu organisatsioon. Kõigi kindlustuskassade alaeelarvete kokkuvõte moodustab ametiühingu sotsiaalkindlustuse eelarve. Peale tasakaalustamist saadab ametühingu keskkomitee eelarve läbivaatamiseks Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogule. Viimane koostab sotsiaalkindlustuse koondeelarve ning esitab selle NSV Liidu Ministrite Nõukogule. Pärast heakskiitmist ministrite nõukogu poolt võetakse sotsiaalkindlustuse eelarve, vastavalt NSV Liidu Ülemnõukogu II istungjärgu (1938. a.) otsusele [7] NSV Liidu riigieelarvesse tulude ja kulude kogusummades (1941. a. tulude osas 9 998 milj. rbl. ja kulude osas 7 868 milj. rbl.) [8] ning kinnitatakse riigieelarve koostisosana NSV Liidu Ülemnõukogu poolt. Põhiliselt kantakse sotsiaalkindlustuse eelarve läbi liidueelarvest (1941. aastal tulude osas 7 736 milj. rbl. ja kulude osas — 5 606 milj. rbl.), kuid osa sotsiaalkindlustuse summasid võetakse ka liiduvabariikide vabariiklikesse eelarveisse (1941. aastal — 2 263 milj. rbl.).

Vastavalt NSV Liidu RKN-i, ÜK(b)P KK ja ÜAÜKN-i 28. detsembri 1938. a. määrusele [9] teostatakse kulud pensionideks ja toetusteks töövõimetuile töölistele ja teenistujaile, kes ei tööta asutistes ega ettevõtteis (tööinvaliidid, töövõimetud vanaduse tõttu, töökangelased jt.), samuti kulud nende sanitaar-kultuurilise teenindamise alal — sotsiaalhoolduse organite poolt sotsiaalkindlustuse summade arvel. Need kulud kantakse läbi liiduvabariikide vabariiklikest eelarveist Sotsiaalkindlustuse Ministeeriumi alaeelarvete kaudu; vabariiklike eelarvete tulude ossa kantakse vastavad riikliku sotsiaalkindlustuse vahendite laekumused.

---

[7] Stenograafiline aruanne „Вторая сессия Верховного Совета СССР", 1938, lk. 151.

[8] Sotsiaalkindlustuse eelarve tulude ülekaal kuludest suunatakse riigieelarve kaudu teostatavaile üritusile töötajate sotsiaal-kultuurilise ja elukondliku teenindamise alal.

[9] LSKK 1939, nr. 1, art. 1.

Sotsiaalkindlustuse koondeelarve koosneb sotsiaalkindlustuse vahendite jaotamise üldplaanist üksikute ürituste järgi, iga ametiühingu kindlustuskassade eelarveist (kogusummades) ja ÜAÜKN-i alaeelarve kogusummast. Pärast sotsiaalkindlustuse eelarve kinnitamist NSV Liidu riigieelarve koostises kinnitab ÜAÜKN iga ametiühingu eelarve järgi üldsummade jaotuse üksikute suunitluste järgi.

Sotsiaalkindlustuse eelarvet täidavad vahetult ÜAÜKN ja ametiühingud. NSV Liidu riigieelarve täitmise aruandesse võetakse sotsiaalkindlustuse eelarve täitmine tulude ja kulude kogusummades, vastavalt ÜAÜKN-i poolt esitatud koondaruandele.

NSV Liidu riigieelarvesse kandmisele kuuluvad sotsiaalkindlustuse summad (mittetöötavate pensionäride pensionideks ja tulude ülekaal kuludest sotsiaalkindlustuse eelarve järgi) kontsentreerib ÜAÜKN oma alaeelarvesse, teostades vastavad arveldused NSV Liidu Rahandusministeeriumiga. Summad pensionideks mittetöötavaile pensionäridele kannab ÜAÜKN NSV Liidu Rahandusministeeriumi jooksvale kontole kaks korda kuus kvartaliplaanides ettenähtud summade $^1/_6$ osa ulatuses. NSV Liidu Rahandusministeerium kannab need summad üle vabariiklike eelarvete tulude ossa. Aasta lõpul toimub Riigipanga aruannete alusel ümberarvutlus ÜAÜKN-i ja NSV Liidu Rahandusministeeriumi vahel tegelikult väljamakstud pensionisummade kohaselt. Tulude ülekaal kuludest sotsiaalkindlustuse koondeelarve järgi kannab ÜAÜKN igakuuliselt liidueelarvesse vastavalt eelarve täitmise kvartaliplaanile.

V OSA.

RIIKLIKUD HOIUKASSAD.

21. peatükk.

Hoiunduse korraldus NSV Liidus.

§ 78. Hoiukassade tähtsus ja ülesanded. § 79. Hoiukassade süsteemi organisatsiooniline korraldus.

§ 78. Hoiukassade tähtsus ja ülesanded.

Riiklikud hoiukassad on organisatsioonid, kelle ülesandeks on elanikkonna vabade rahaliste vahendite akumuleerimine.

Sotsialistliku majanduse tingimustes on laialdased võimalused töötajate rahaliste säästude kasvuks. Nende säästude kujunemist soodustavad töötajate palgafond ja heaolu, samuti kolhoosnikute rahaliste sissetulekute ja jõukuse pidev kasv, stahhaanovliku liikumise areng ning sotsialistliku põhimõtte järjekindel rakendamine töö tasustamisel selle hulga ja kvaliteedi kohaselt.

Hoiukassadesse kantavad rahasummad on kas sihtotstarbelise iseloomuga ning määratakse nende omanike poolt üheks või teiseks kultuurilis-elukondlikuks vajaduseks või siis kujutavad endast reservi mitmesugusteks, varem ette nägemata kuludeks. Nende summade hoiukassadesse kandmise ajendiks on hoiustaja püüe kindlustada oma säästude kindel, sobiv ning kasulik säilitamine.

Hoiukassade iga-aastased rahalised käibed ulatuvad miljarditesse rubladesse. Hoiukassadel on võimalik kindlustada hoiustajate nõudmiste katkestamatut rahuldamist hoiuste väljamaksmise alal põhiliselt jooksvate laekumuste arvel; seoses sellega moodustavad kassaolemi summad, mida tuleb hoida hoiukassades, vaid väikese osa hoiuleantud summade stabiilsest jäägist. Samuti on summad, mida hoiukassad hoiavad oma jooksval kontol Riigipangas, suhteliselt väikesed (nendest summadest saavad hoiukassad vajaduse korral kassaolemi täiendust).

Akumuleeritud summade põhilise osa paigutavad hoiukassad erilisse riigilaenu, suunates neid seega NSV Liidu riigieelarvesse.

Selliselt on hoiused hoiukassades üheks rahvasäästude juurdetõmbamise vormiks Nõukogude Liidu majanduse, kultuuri ja riigikaitse vajadusteks.

Hoiukassade ülesanded ei piirdu säästude juurdetõmbamisega ja hoiustajate mitmesuguste korralduste täitmisega (hoiuste siirmine, maksete ülekandmine sularahata arvelduse korras jm.). Hoiukassadele on pandud kogu ulatuslik töö seoses riigilaenude obligatsioonide mahutamisega elanikkonna hulgas, samuti obligatsioonide valdajate teenindamine (võitude ja kupongide tasumine, obligatsioonide hoiulevõtmine jms.). Hoiukassad annavad välja ja tasuvad akreditiive; nad täidavad ka rea teisi operatsioone rahasummade väljamaksmise alal elanikkonnale (personaal- ja akadeemilised pensionid jm.), samuti raha (partei- ja kommunistlike noorte liikmemaksude, linnades ja töölisasulais riigi- ja kohalike maksude jm.) inkasseerimise alal. Nende operatsioonide täitmise vajadus tuleneb asjaolust, et hoiukassade võrk on väga hargnenud, mistõttu nad on kõige kättesaadavamad niihästi linnakui ka maaelanikkonnale.

§ 79. Hoiukassade süsteemi organisatsiooniline korraldus.

1. Riiklikud hoiukassad kujutavad endast ühtset üleliidulist krediidiasutist, mis omab arvukaid filiaale maa kõigis linnades ja rajoonides. Hoiukassade võrgu eesotsas seisab Riiklike Hoiukassade ja Riikliku Krediidi Peavalitsus, mis allub NSV Liidu Rahandusministeeriumile [1]. NSV Liidu Rahandusministeerium korraldab hoiundust ja juhib hoiukassade süsteemi.

NSV Liidu Rahandusministeerium: a) annab korraldavaid juhiseid hoiukassade tegevuse suunamise kohta; b) kinnitab põhireeglid hoiukassade operatsioonide alal; c) kinnitab hoiukassade iga-aastase alaeelarve, finantsplaani ja aastaaruande; d) teostab üldjärelevalvet hoiukassade üle ja kontrolli nende operatsioonide alal (riiklike hoiukassade põhimääruse § 43) [2]. Liidu Rahandusministeeriumile ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumidele, kraide, oblastite, linnade ja rajoonide rahandusosakondadele kuulub õigus teostada järelevalvet hoiukassade tegevuse üle vastaval territooriumil. Sellega siiski ei piirdu rahandusorganite ülesanded hoiunduse alal. Nendele on pandud hoiukassade töö juhtimine elanikkonna vahendite juurdetõmbamise ja hoiustajate ning riigilaenude obligatsioonide valdajate teenindamise alal, samuti ka hoiukassadele praktilise abi osutamine tähendatud ülesannete täitmisel.

Hoiukassadele on omistatud juriidilise isiku õigused; nad on isemajandavad organisatsioonid. Nagu eespool tähendatud, kasutavad hoiukassad juurdetõmmatud vahendeid tsentraliseeritud korras, mahutades neid riigilaenudesse ja hoides neid osaliselt Riigipangas jooksval kontol. Hoiukassade tulud moodustuvad tähendatud vahendite protsentidest, summadest, mis antakse hoiukassadele riigilaenude mahutamisega seoses olevaiks kuludeks, aga ka mitmesuguseist summadest, mida

---

[1] LSKK 1936, nr. 29, art. 268.

[2] LSKK 1929, nr. 17, art. 140.

hoiukassad saavad teiste operatsioonide alal. Nende sissetulekute arvel tasuvad hoiukassad hoiustajaile protsente ning võidusummasid hoiuste alal ja peavad ülal oma aparaadi. Seejuures on isemajandamisel kogu hoiukassade süsteem tervikuna, mitte aga iga hoiukassa üksikult. Kulud iga hoiundussüsteemi lüli aparaadi ülalpidamiseks teostatakse alaeelarves ettenähtud ulatuses; see alaeelarve kinnitatakse vastavuses hoiukassade süsteemi kulude üld-alaeelarvega.

Kuigi hoiukassad on isemajandavad organisatsioonid, kasutavad nad siiski mõningaid eelarveliste asutiste õigusi. NSV Liidu Riiklike Hoiukassade põhimäärus (§ 5) määrab kindlaks, et „üldriiklike ja kohalike maksude ja ühtse riigilõivu suhtes, samuti ruumidelt võetava rendi suhtes võrrutatakse riiklikud hoiukassad riiklikul eelarvel olevate asutistega".

Riik kindlustab hoiukassades hoiustajaile nende hoiuste säilitatuse: „Riiklikele Hoiukassadele usaldatud summade ja väärtuste puutumatuse garanteerib NSV Liidu valitsus" (NSV Liidu Riiklike Hoiukassade põhimääruse § 4). Hoiukassadel on varufond, mis moodustatakse kasumist eraldamise teel ning mis on määratud kahjumite katteks hoiukassade operatsioonide alal. Kui aga mõnel aastal kahjum hoiukassade operatsioonide alal peaks siiski ületama varufondi, kaetakse puuduv summa riigi arvel.

NSV Liidu hoiukassade süsteemi juhtimine kannab rangelt tsentraliseeritud iseloomu. Hoiukassade avamine ja sulgemine, samuti töötavate hoiukassade reorganiseerimine on võimalik ainult Riiklike Hoiukassade ja Riikliku Krediidi Peavalitsuse loal. Samuti on tsentraliseeritud ka hoiukassade juhtivate töötajate ametisse määramine ja ametist vabastamine kõigis linnades ja rajoonides.

2. Hoiukassade süsteemi struktuur vastab olemasolevale haldus-territoriaalsele jaotusele. Kõigis liiduvabariikides on vabariiklikud riiklike hoiukassade ja riikliku krediidi valitsused, mis alluvad peavalitsusele. Igas oblastis, igas autonoom-

ses vabariigis ja igas krais [3] on samuti riiklike hoiukassade ja riikliku krediidi valitsus, mis vahetult allub vastava liiduvabariigi riiklike hoiukassade ja riikliku krediidi valitsusele. Autonoomse vabariigi, krai või oblasti riiklike hoiukassade ja riikliku krediidi valitsuse vahetus alluvuses (oblastilise jaotuseta liiduvabariikides aga selle liiduvabariigi riiklike hoiukassade ja riikliku krediidi valitsuse vahetus alluvuses) on tsentraal- ja rajoonihoiukassad.

Tsentraalhoiukassad organiseeritakse linnades, mis on eraldatud iseseisvaiks haldus-territoriaalseiks ühikuiks [4]. Teistes rajoonikeskustes tegutsevad rajoonihoiukassad.

Tsentraal- ja rajoonihoiukassad teostavad oma operatsiooniosakonna kaudu kõiki hoiukassadele lubatud operatsioone, juhivad samal ajal linna või rajooni teiste hoiukassade tegevust ja instrueerivad ning kontrollivad neid. Viimaseid on kolme tüüpi, sõltuvalt nende poolt täidetavaist funktsioonidest ja töötajate koosseisust: esimese järgu hoiukassad, teise järgu hoiukassad ja hoiukassade agentuurid.

Esimese järgu hoiukassad organiseeritakse peamiselt linnades ja suurtes külades. Need täidavad samu operatsioone, mis rajoonihoiukassade operatsiooniosakonnadki (välja arvatud operatsioonid esitajahoiuste alal), ning neid teenindavad vähemalt kaks koosseisulist töötajat — kontrolör ja laekur.

Asutiste ja ettevõtete juures organiseeritud hoiukassad, kui nende operatsioonilise tegevuse maht võimaldab piirduda ühe koosseisulise töötaja pidamisega, nimetatakse teise järgu hoiukassadeks [5]. Teise järgu hoiukassade tegevusring on kitsam kui esimese järgu hoiukassadel. Nii näiteks ei anna nad välja akreditiive, ei võta vastu hoiuseid organisatsioonidelt

---

[3] Moskvas, Leningradis ja reas teistes suurtes linnades on linnade riiklike hoiukassade ja riikliku krediidi valitsused.

[4] Sealjuures — sõltuvalt kohalikest tingimustest — võidakse linnas organiseerida kas üks tsentraalkassa või linna üksikute rajoonide järgi mitu tsentraalhoiukassat.

[5] Teine töötaja (laekur) värvatakse kohakaasluse alusel asutise koosseisust, mille juures asub hoiukassa.

(peale külanõukogude ja kolhooside); võitude ülemmäär, mida võivad välja maksta teise järgu hoiukassad riigilaenude obligatsioonide järgi, on madalam vastavast ülemmäärast, mis on kindlaks määratud esimese järgu hoiukassadele.

Hoiukassade lihtsaimaks tüübiks on agentuurid, mis moodustatakse ettevõtete ja asutiste juures. Hoiukassade agentuurid ei oma koosseisulisi töötajaid ja neid teenindavad kohakaasluse alusel organisatsiooni töötajad, kelle juures asub agentuur. Agentuurid on kõige levinumaks hoiukassade tüübiks maal. Nende operatsioonid piirduvad peamiselt hoiuste vastuvõtmise ja väljamaksmisega. Teatavale osale agentuuridele pannakse võitude väljamaksmine riigilaenude obligatsioonide järgi. Agentuurid tasuvad (külades) samuti summasid, mis makstakse ordenite ja medalite järgi.

NSV Liidu Sideministeeriumi ettevõtete ja NSV Liidu Riigipanga asutiste juures moodustatavate hoiukassade omavahelised suhted reguleeritakse lepinguga, mis sõlmitakse Riiklike Hoiukassade ja Riikliku Krediidi Peavalitsuse ning NSV Liidu Sideministeeriumi vahel, ning NSV Liidu Riigipanga Juhatuse ja Riiklike Hoiukassade ja Riikliku Krediidi Peavalitsuse ühiste juhistega.

22. peatükk.

Riiklike hoiukassade operatsioonid.

§ 80. Elanikkonna hoiused. § 81. Organisatsioonide hoiused. § 82. Sularahata arveldused. § 83. Siirdeoperatsioonid. § 84. Akreditiivoperatsioonid. § 85. Komisjonioperatsioonid.

§ 80. Elanikkonna hoiused.

1. Kodanike isikliku omandi õigus oma säästudele on fikseeritud NSV Liidu Konstitutsioonis ja kaitstakse seadusega (NSV Liidu Konstitutsiooni § 10).

Kõige otstarbekamaks vormiks kodanike jooksvate säästude mahutamiseks on — nii iga üksiku töötaja kui ka kogu

Nõukogude riigi kui terviku huvide seisukohalt — hoiustamine hoiukassades. Hoiuste kasvu stimuleerimiseks annab seadus hoiukassades hoiustajaile rea olulisi soodustusi, milliseid nad ei saaks kasutada, hoides oma sääste sularahas.

Põhilised õigusnormid, mis määravad vastastikuseid suhteid hoiukassade ja hoiustajate vahel, on toodud Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Riiklike Hoiukassade põhimääruses, samuti ka liiduvabariikide tsiviilkoodeksites.

Oma õiguslikult loomuselt on hoiustamine hoiukassas — laenuleping. Tsiviilkoodeksid määravad kindlaks poolte kohustused sellise lepingu järgi, samuti volituste koostamise üldkorra, pärandamiskorra jne. NSV Liidu Riiklike Hoiukassade põhimäärus näeb siiski ette hoiukassade hoiuste alal rea tähtsaid erandeid üldnormidest.

Nõukogude seadusandlus ei määra kindlaks mingisuguseid kitsendusi hoiustajate koosseisu, hoiuste summade jne. suhtes. Hoiukassades hoiustajaks võib olla iga isik, olenemata soost, vanusest, rassist, rahvusest, elukutsest. Samuti pole mingit hoiuse ülemmäära; iga kodanik võib avada hoiukassades piiramata arvu kontosid, maksta sisse ja võtta välja hoiuseid igas soovitud summas. Seejuures ainult ei või hoiuse saldo pärast sissemakset või raha saamist olla alla 5 rubla [1].

Hoiustajal on õigus saada igal ajal kätte oma hoiust [2]. NSV Liidu RKN-i määrus (20. juunist 1933) kohustab: „mitte lubada hoiukassades mingisuguseid takistusi raha väljaandmisel hoiustajaile nende nõudmisel ja võtta kohtulikule vastutusele süüdlased raha väljaandmise takistamises hoiustajaile" [3]. Ei ole mingisugust piirtähtaega hoiuste väljanõudmiseks hoiustaja poolt. Seetõttu ei laiene hoiustele hoiukassades nõudeõiguse aegumine, kontodel hoitavale summadele aga, mille alal mitme aasta kestel pole toimunud operatsioone, ei vaadata kui peremeheta varale.

---

[1] Võiduhoiuseid võetakse hoiukassade poolt vastu summades 5 kuni 10 000 rbl.

[2] Peale tinghoiuste, mille kohta vt. allpool.

[3] LSKK 1933, nr. 38, art. 230.

Üks olulisi õigusi, mis on antud hoiukassades hoiustajaile, on hoiuste saladus. Hoiukassa võib anda andmeid hoiuse kohta ainult hoiustajale endale ja tema seaduslikele esindajaile. Mingisuguseile teistele organisatsioonidele ega isikuile ei ole hoiukassal õigust teatada, kas kuulub see või teine kodanik hoiustajate hulka ja missugune on ta hoiuse summa.

Seadus tunneb sellest reeglist ainult üht erandit: kohtu- ja uurimisorganeil on õigus nende menetluses olevate kriminaalasjade alal nõuda hoiukassadelt andmeid hoiustajate ja hoiuste kohta. Tsiviilasjade alal ei anta üksikute kodanike hoiuste alal välja mingisuguseid teatisi. Hoiuste saladuse avaldamise eest võetakse hoiukassade töötajad, samuti ka neid revideerivad või kontrollivad isikud kriminaalvastutusele.

Hoiuste saladuse kõrval omab suurt tähtsust ka hoiuste puutumatus. See seisneb selles, et hoiustele ei või panna peale aresti ega pöörata neile sissenõudmist. Täpselt nagu teatiste väljaandmisegi suhtes hoiuste alal lubatakse siingi erand ainult kriminaalasjades. Seejuures lubatakse panna arest hoiusele ainult kohtu- või uurimisorgani määruse alusel, sissenõudmine hoiusele pööratakse aga ainult kohtuorgani seadusjõustunud otsuse põhjal või kohtuotsuse alusel tsiviilnõude alal, mis tuleneb kriminaalasjast.

Seega ei või pöörata hoiusele hoiukassas nõudmist tsiviilhagi alal, mis ei ole seoses kriminaalasjaga. Samuti ei ole hoiukassal õigust tagastada hoiust isikule või organisatsioonile, kes on maksnud selle hoiuse sisse võõrale nimele.

Hoiukassas hoiustaja saab oma hoiuselt regulaarselt tulu protsentide või võitude näol.

Hoiukassades hoiustajaile antakse ka maksusoodustusi: tulud hoiustelt ja hoiused ise ei kuulu maksustamisele mingisuguste maksudega.

Tunduvaid soodustusi antakse hoiukassades hoiustajaile nende hoiuste käsutamise alal. Selles suhtes on vajalik peatuda eriti alaealiste hoiustel. Hoiukassades alaealistele hoius-

tajaile, nende vanemaile, eestkostjaile ja hooldajaile on antud õigused, mis vabastavad neid liigseist formaalsustest hoiuste sissemaksmisel ja kättesaamisel.

Määrates kindlaks hooldajate (sealhulgas ka vanemate kui hooldajate) õigused ja kohustused, lubab Abielu, perekonna ja eestkoste seaduste koodeks neil sooritada tehinguid alaealisele kuuluva vara võõrandamise osas ainult eestkoste- ja hooldusorganite nõusolekul. Analoogilised kitsendused kehtivad ka hooldajate suhtes (sealhulgas ka vanemate suhtes hooldajate osas).

Riiklike hoiukassade põhimäärus aga määrab kindlaks eri korra alaealiste hoiuste käsutamises.

Laialdaselt on levinud praksis, kus vanemad maksavad sisse hoiuseid laste nimele selleks, et kogutud raha tulevikus kulutataks viimaste vajadusteks. Eestkoste- ja hooldusorganite loa esitamine hoiukassale sellise hoiuse igakordsel saamisel oleks väga tülikas. Seetõttu on riiklike hoiukassade põhimäärusega kehtestatud kord, mille järgi alla 14 aasta vanuse alaealise hoiust võivad käsutada vanemad või eestkostjad esitamata selleks mingisuguseid lube. Pärast seda, kui alaealine saab 14-ne aastaseks, käsutab ta hoiust ise mõlema vanema või hooldaja kirjalikul nõusolekul, kuid jällegi ilma eestkoste- või hooldusorganite lubade esitamiseta.

Veel lihtsam kord kehtib neil juhtudel, kui alaealine ise on maksnud sisse hoiuse oma nimele (näiteks raamatute või spordivahendite ostmiseks jne.). Tihti on alaealisel säästude kujunemise allikaks tema töötasu, stipendium jne. Kõigil neil asjaoludel ei ole vajadust hoiuse väljaandmiseks ainult vanemate nõusolekul või koguni alaealise vanemaile endile (kui hoiustaja on alla 14 aasta vanune). Seetõttu võib kehtiva korra kohaselt alaealine hoiustaja ise, ilma kellegi nõusolekuta, käsutada hoiust, mida tema ise on sisse maksnud oma nimele [4].

[4] Hoolduse või eestkoste all olevate täisealiste isikute hoiuste käsutamise kord vastab üldistele normidele, mis on kindlaks määratud Tsiviilkoodeksi ja Abielu, perekonna ja eeskoste seaduste koodeksiga.

Hoiukassas hoiustaja võib käsutada oma hoiust mitte ainult ise [5], vaid ka määrata selleks lihtsustatud korras volitatud isikuid [6]. Tsiviilkoodeks, määrates kindlaks volituste notariaalse tõestamise, teeb erandi operatsioonidele, mis sooritatakse riiklikes hoiukassades. Volitused nende operatsioonide sooritamiseks ei kuulu kohustuslikule notariaalsele tõestamisele.

Hoiukassades kindlaksmääratud korra kohaselt [7] võib hoiustaja allkiri hoiuse käsutamise volitusel olla tõestatud, peale notariaalorgani, ka tema töökoha, külanõukogu või majavalitsuse poolt hoiustaja elukoha järgi. Raviasutistes viibiva hoiustaja allkirja võib volitusel tõestada haigla, hospidal, sanatoorium jne.

Kõige mugavam on hoiustajale kord, mille järgi ta võib kirjutada volituse oma hoiuse käsutamiseks oma isikukonto kaardile hoiukassas; tema allkirja tõestab sel puhul kassa ise.

Veel lihtsam kord on kehtestatud juhtudel, kui hoiustaja annab välja volituse raha saamiseks üheks korraks („ühekordne volitus") ning seejuures summale mitte üle 500 rbl. Selline volitus võib olla üldse tõestamata. Hoiukassa annab hoiuse välja, võrreldes allkirja volitusel hoiustaja allkirja prooviga tema isikukontol.

---

[5] Välismaale sõitnud isikute hoiuste käsutamiseks on kehtestatud eri kord. Nõukogude tööl välismaal viibivad nõukogude kodanikud võivad välismaalt vabalt käsutada hoiust. Võtta vastu hoiuseid nende kodanike kontodele võib hoiukassa ainult nõukogude organisatsioonidelt. Teissugune kord on kindlaks määratud nende nõukogude kodanike suhtes, kes on sõitnud välismaale eraisikuna. Nende hoiuste alal ei toimeta hoiukassa kuni hoiustaja tagasitulekuni mingisuguseid sisse- ega väljamakseoperatsioone.

[6] Alaealistele hoiustajatele ei ole antud õigust välja anda volitusi ja pärandada hoiuseid (kuigi nad on ise maksnud sisse hoiuse oma nimele), samuti ka neile täisealistele, kelle kohta on määratud eestkoste või hooldamine.

[7] Juhend hoiuste kohta riiklikes hoiukassades, nr. 22, 5. märtsist 1939. a.

Hoiusealaste volituste tähtaja maksvuse kohta kehtib üldine kord, mis on määratud kindlaks Tsiviilkoodeksiga [8].

Eriti tuleb märkida kirjaoskamatute hoiustajate volituste koostamise korda. Hoiukassad võtavad vastu selliseid volitusi juhul, kui need on tõestatud notariaalorgani, külanõukogu või asutise, ettevõtte või kolhoosi poolt töökoha järgi. Kui kirjaoskamatu hoiustaja on haige ning viibib raviasutises, tõestab tema volituse ravija arst ja kinnitab raviasutise juhatus.

Testamentlike korralduste koostamise kord hoiuste alal hoiukassades erineb oluliselt vara pärandamise üldkorrast, mis on kindlaks määratud Tsiviilkoodeksiga. Kõigepealt võib hoiust hoiukassas pärandada mitte ainult hoiustaja seadusl.-kele pärijaile, vaid ka igale isikule või organisatsioonile. Peale selle võidakse hoiusealaseid testamentlikke korraldusi nagu hoiusealaseid volitusigi tõestada lihtsustatud korras: testamentlik korraldus võib olla kirjutatud hoiuraamatusse, eriavaldusele hoiukassa nimele või isikukonto kaardile hoiukassas. Hoiustaja allkiri testamentliku korralduse all ei vaja kohustuslikku notariaalset tõestamist; seda võidakse tõestada töökohas või selle küla külanõukogu poolt, kus eluneb hoiustaja. Kui testamentlik korraldus koostatakse hoiukassas, siis tõestab hoiustaja allkirja testamentliku korralduse all isikukonto kaardil hoiukassa.

Lihtsustatud korras koostatakse ka kirjaoskamatu hoiustaja testamentlik korraldus. Seda korraldust võidakse tõestada samuti notariaalorganis, külanõukogus, hoiustaja töökohas või hoiukassas. Vahe seisneb vaid selles, et viimasel juhul kirjutab testamentliku korralduse isikukonto kaardile (ja peale selle hoiuraamatusse ja eri lehele) ükskõik milline kirjaoskaja isik, kellele hoiustaja selle ülesandeks teeb.

Riiklike hoiukassade põhimäärus sätestab hoiuste suhtes eriti soodustatud pärimiskorra. Kõige lihtsamalt vormistatakse peale hoiustaja surma hoiuse väljaandmine, mille kohta

[8] Hoiusealast volitust võib välja anda tähtajaga mitte üle kolme aasta. Kui volituse kehtivuse tähtaeg ei ole volitusel tähendatud, on ta kehtiv ühe aasta kestel, arvates väljaandmise päevast.

oli tehtud testamentlik korraldus. Sellise hoiuse kättesaamiseks piisab isikul, kellele hoius on pärandatud, ükskõik millal tema kassasse ka ei ilmuks, hoiustaja surmatõendi, tema hoiuraamatu ja oma passi esitamisest. Hoiuste suhtes, mille kohta on tehtud testamentlikud korraldused, Vene NFSV Tsiviilkoodeksi § 436 määrab: „Tähendatud hoiused ei kuulu pärandi koostisse ja käesoleva peatüki eeskirjad, mis on toodud eelmistes paragrahvides, ei laiene tähendatud hoiustele. Nimetatud hoiuste saajaile, kui nad kuuluvad hoiustaja pärijate hulka, ei arvestata neid hoiuseid nende pärandiosa suuruse kindlaksmääramisel."

Teissugune olukord on hoiustega, mille kohta hoiustajad ei ole teinud testamentlikku korraldust. Selliste hoiuste pärimiskorra määravad kindlaks pärimisõiguse üldnormid. See tähendab, et hoiused, mille kohta ei ole tehtud testamentlikke korraldusi, lähevad pärast hoiustajate surma üle nende pärijaile, kelle ring on kindlaks määratud Tsiviilkoodeksiga. Ent siiski määrab riiklike hoiukassade põhimäärus säärastegi hoiuste pärimise suhtes tähtsa soodustuse. Hoius või selle osa summas mitte üle 300 rubla antakse hoiukassade poolt välja ilma pärimisõigust kinnitava tunnistuse esitamiseta. Pärijad, kes saavad hoiuse, annavad hoiukassale ainult kohustuse maksta saadud summast välja teistele pärijatele (kui need ilmnevad) neile kuuluv osa. Nad peavad esitama samuti hoiuraamatu, tunnistuse hoiustaja surma kohta, oma passi ja teised dokumendid, mis tõendavad nende sugulusvahekorda hoiustajaga.

Sellel soodustusel on oluline tähtsus; ta võimaldab pärijail kätte saada hoiuse või selle osa summas kuni 300 rbl., ära ootamata pärimisõiguse tunnistuse saamist [9]. Kogu ülejäänud osa hoiusest — üle 300 rbl., antakse pärijale välja ainult pärast selle tunnistuse esitamist.

[9] Vene NFSV riikliku notariaadi põhimääruse § 53 määrab kindlaks, et tunnistus seadusjärgse pärimisõiguse kohta antakse välja kuuekuulise tähtaja möödumisel pärandi avamise päevast või enne selle tähtaja möödumist andmete olemasolul surnu pärijate kohta.

Tuleb märkida, et summasid kuni 300 rbl. annavad hoiukassad välja ilma pärimisõiguse tunnistuse esitamiseta ainult juhul, kui pärija ilmub hoiukassasse enne kuue kuu möödumist, arvates hoiustaja surmapäevast.

Kui hoiuse kohta ei ole tehtud testamentlikku korraldust ning surnud hoiustajal ei ole jäänud pärijaid, tunnistatakse hoius vaibevaraks ning see laekub riigieelarvesse. Küsimuse selgitamine, kas hoius tuleb lugeda vaibevaraks, ei kuulu hoiukassa ülesandeisse: ta on kohustatud hoiuse üle kandma eelarvesse sel juhul, kui ta on saanud rahandusorganilt sellekohase nõude, mis põhineb notariaalorgani tunnistusel hoiuse vaibevaraks arvamise kohta.

Vajaduse korral annab notariaalorgan korralduse surnud hoiustaja hoiusest summade väljaandmiseks arstiabi ja hoolitsemise kulude katteks, mis tekkisid hoiustaja haiguse ajal, ta matmiseks jne. Seda korraldust on hoiukassa kohustatud täitma siiski ainult siis, kui hoiuse alal pole tehtud testamentlikku korraldust. Hoius, mille kohta see korraldus oli tehtud, ei kuulu pärandusvara koostisse — see läheb täies ulatuses üle isikule, kellele hoius on pärandatud.

2. On olemas mitu erinevat hoiuste liiki. See annab hoiustajale võimaluse oma summade paigutamisel hoiukassasse valida selline vorm, mille tema leiab endale olevat kõige sobivama.

Kõigepealt jagunevad hoiused nimelisteks ja esitajahoiusteks. Nimelised on hoiused, mis kantakse kindla isiku nimele, kellele antakse välja nimeline hoiuraamat. Esitajahoiuse hoiustajale antakse välja nimetu hoiuraamat ja eriline kontroll-leht selle juurde, milliseid võib esitada hoiukassasse raha sissemaksmiseks ja saamiseks iga isik. Valdav enamik hoiustajaid hoiab oma hoiuseid nimelistel kontodel. See on seletatav esitajahoiuste käsutamise korra iseärasustega. Selleks, et lasta teisel isikul välja võtta esitajahoiust, ei ole vaja anda isegi volitust: on küllaldane anda lihtsalt üle hoiuraamat ja selle juurde kuuluv kontroll-leht. Kuid, kaotades esitushoiuraamatu, riskeerib hoiustaja kaotada ka hoiuse. Uue hoiu-

raamatu kaotatu asemele esitajahoiuse alal annab hoiukassa välja ainult kohtu otsusel, kes arutab selliseid asju väljakutsemenetluse korras.

Nimelised hoiused võivad olla tähtajata, tähtajalised hoiused ja tinghoiused. Tähtajata on hoiused, mis antakse välja hoiustaja esimesel nõudmisel. Nende hoiuste pealt maksavad hoiukassad 3% aastas.

Tähtajalisteks nimetatakse hoiuseid, mis hoiustajad maksavad hoiukassadesse tähtajaks mitte alla 6 kuud [10]. Tähtajalistele hoiustele on kindlaks määratud kõrgendatud protsendimäär — 5% aastas; kui aga hoiustaja nõuab hoiuse välja enne kuue kuu möödumist, siis makstakse protsent tähtajata hoiustele ettenähtud määra järgi, s. o. 3% aastas.

Tinghoiused on sellised hoiused, mille suhtes hoiustaja omandab käsutamisõiguse alles pärast seda, kui ta on täitnud teatud tingimused, mis on kindlaks määratud hoiuse sissemaksmisel, või pärast seda, kui on saabunud teatud asjaolu (näiteks õppeasutise lõpetamine, teatud vanuse-ikka jõudmine jne.). Arusaadavalt ei või tingimus hoiuse alal olla vastuolus seadusega; samuti peab hoiukassal olema võimalus kindlaks teha, et tingimus on tõesti täidetud.

Tinghoiust võidakse välja anda enne tingimuse täitumist ainult hoiustaja kokkuleppel isikuga, kes hoiuse sisse maksis. See isik võib ka ise saada tinghoiuse, mis on sisse makstud teise nimele, kui hoiustaja sureb tingimust täitmata.

Eriliik nimelisi tähtajata hoiuseid on võiduhoiused [11]. Kogu tulu võiduhoiustelt makstakse hoiustajaile võitude näol, mis loositakse tiraažides, mida korraldatakse vabariikides, kraides ja oblastites kaks korda aastas [12]. Osavõtu õigus

---

[10] Juhend tähtajaliste hoiuste alal riiklikes hoiukassades 21. juunist 1939, nr. 30 (välja antud eri brošüürina).

[11] Juhend võiduhoiuste kohta riiklikes hoiukassades 21. augustist 1942, nr. 320 (LMKK 1942, nr. 8, art. 118-a).

[12] Igas tiraažis loositakse välja 1000 kontonumbri kohta 25 võitu 50 kuni 100% ulatuses keskmisest hoiuse summast vastavate kontode järgi poolaastas.

tiraažidest on kõigil hoiustajail, kes omasid möödunud poolaastal kontosid võiduhoiuste alal ega sulgenud neid enne tiraaži läbiviimise päeva.

Nimeliste tähtajata hoiuste hulka tuleb arvata ka jooksvad kontod. Sellist nimetust kannavad kontod, mida hoiustajad käsutavad tšekkide väljaandmise teel. Hoiustaja, kes avas jooksva konto, saab mitte hoiu-, vaid tšekiraamatu ning peale selle erilise arveldusraamatu operatsioonide sissekandmiseks.

Jooksva konto avamisega lihtsustab hoiustaja oma hoiuse käsutamist. Tal pole vaja anda edasi hoiuraamatut ega anda välja volitust teisele isikule selleks, et viimasele võimaldada hoiuse saamist. Ta võib tšekke välja anda igale isikule.

Tšekid koostatakse ranges vastavuses (6. novembri 1929. a.) põhimäärusega tšekkide kohta [13].

Tšekk võib olla välja antud kas esitajale (esitajatšekk) või teatud isiku nimele (nimeline tšekk). Tšekkide põhimääruse § 10 näeb ette, et tšeki esiküljele võib tšekiandja teha märke „arveldus". Sel juhul ei ole väljamaksja õigustatud tasuma tšeki järgi sularahas, vaid võib tšekisummat ainult üle kanda kontolt kontole. Kui selle märke juures on ära näidatud konto, võib maksja kanda tšekisumma ainult tähendatud kontole. Arveldustšekke kasutatakse hoiukassades sularahata arvelduste teostamiseks jooksvate kontode alal.

§ 81. Organisatsioonide hoiused.

Organisatsioonide ring, kellel on õigus olla hoiustajaks hoiukassades, on rangelt piiratud.

Majandusorganid, eelarvelised organisatsioonid (peale küla-eelarvel olevate), kooperatiivsed organisatsioonid jms. on kohustatud hoidma oma vabad rahalised vahendid NSV Liidu Riigipangas. Hoiukassades võivad hoida oma vahendeid ainult külanõukogud, kolhoosid, ametiühingulised

[13] LSKK 1929, nr. 73, art. 696.

ja teised ühiskondlikud allorganisatsioonid. Seal, kus ei ole ei kommunaalpanka ega Riigipanga filiaali, võivad hoiukassad avada kontosid ka majavalitsustele.

Võimalust hoida rahalisi vahendeid hoiukassas kasutavad harilikult külanõukogud ja kolhoosid, kes on kaugel rajoonikeskustest, kus asuvad NSV Liidu Riigipanga asutised. Ühiskondlikud allorganisatsioonid (vabriku- ja kohalikud komiteed, vastastikuse abistamise kassad jms.) kasutavad hoiukassade teenindamist ka nendel juhtudel, kui antud punktis on olemas Riigipanga asutis. See on tingitud asjaolust, et esimehe, sekretäri ja laekuri ülesanded neis organisatsioonides täidetakse harilikult ühiskondliku koormuse korras. Suuremal osal sellistest organisatsioonidest oleks raskendatud panga teenuste kasutamine: hoiukassa asetseb nendele territoriaalselt lähemal, selle operatsioonipäeva kestus on pikem kui pangas jne.

Organisatsioonide hoiuseid kannavad hoiukassad mitte hoiuraamtuisse, vaid jooksvaile kontodele, mida organisatsioonid käsutavad tšekkide väljaandmise teel.

Hoiukassade hoiuste saladuse ja puutumatuse sätted ei laiene täielikult organisatsioonide hoiustele. Teatisi organisatsioonide hoiuste kohta võidakse välja anda kohtu- ja uurimisorganeile mitte ainult kriminaal-, vaid ka tsiviilasjades; neid teatisi võivad saada riigikontrolli ministeeriumi organid, rahandusorganid, hoiustaja-organisatsiooniga ühte süsteemi kuuluvad kõrgemalseisvad organid ja antud organisatsiooni revisjonikomisjon. Organisatsiooni hoiusele võidakse pöörata sissenõudmist kohtuorgani otsusel, Riikliku Arbitraaži käskotsusega, notariaalkontori täitepealdise järgi jne. Samuti võidakse organisatsioonide jooksvalt kontolt maha kirjutada summasid maksuvõlgade või võlgnevuse katteks sotsiaalkindlustusmaksete alal.

Täielikult laienevad jooksvaile kontodele hoiukassades seaduse sätted summade sundusliku mahakirjutamise kohta kolhooside ja külanõukogude jooksvailt kontodelt. Siit järgneb, et hoiukassa võib ilma kolhoosi käsuta kirjutada maha

tema jooksvalt kontolt mingi summa ainult kohtuotsuse põhjal. Seejuures ei tohi mahakirjutatav summa ületada 70% hoiuse jäägist mahakirjutamise momendiks ja edaspidi 70% kolhoosi kontole uuesti laekuvaist summadest. Külanõukogu jooksvalt kontolt võib hoiukassa maha kirjutada mingi summa ilma hoiustaja käsuta ainult kohtuotsuse põhjal või rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee eriotsuse alusel.

§ 82. Sularahata arveldused.

Rahalised arveldused, mis teostatakse krediidiasutistes summade ülekandmise teel ühtedelt kontodelt teistele kontodele, s. t. ilma sularaha tarvitamata, kannavad sularahata arvelduste nimetust. Selles korras toimub peamine osa arveldusi majandusorganisatsioonide vahel. Sularahata arveldused aitavad kaasa organisatsioonide vabade summade akumulatsioonile pankade poolt ja mõjustavad positiivselt rahakäivet, vähendades käibekulusid ja võimaldades kõige otstarbekamalt kasutada rahalisi ressursse.

Sularahata arveldused leiavad kasutamist ka maksekäibes elanikkonna ja sotsialistliku majanduse organisatsioonide vahel. Sularahata arvelduste teostamise ülesanne elanikkonna maksete alal on pandud hoiukassadele. Sularahata arveldust rakendatakse peamiselt maksete alal korteri, kommunaalteenindamise, elektrienergia, gaasi, telefoni, vee jne. eest.

Sularahata arvelduste üks tähtsamaid eeliseid seisneb selles, et hoiustaja võib sooritada makseid, selleks isiklikult hoiukassasse ilmumata. Korralduse sularahata arvelduse alal võib hoiustaja saata hoiukassasse posti teel või oma äranägemisel mõne isiku kaudu.

Sularahata arvelduste täitmise aluseks hoiukassa poolt on hoiustaja korraldus. Selle korralduse annab hoiustaja sularahata arvelduse käsundi vormis [14], või arveldustšeki näol (kui

[14] Käsundid sularahata arvelduseks nimetatakse vahel „žiirokäskudeks" ning sularahata arvelduse operatsioone — „žiiro-operatsioonideks"

hoiustaja omab hoiukassas jooksvat kontot). Käsundid jagunevad ühekordseiks, mille harilikult täidab hoiustaja maksesumma teadaande planketil, mis on saadud majavalitsuselt, elektrijaamalt, telefonijaamalt, gaasivabrikult, ja kestvaiks, milliseid kasutatakse juhtudel, kui hoiustaja soovib süstemaatiliselt üle kanda ühele või teisele organisatsioonile kindlat summat igakuuliselt, kord kvartalis jne.

§ 83. Siirdeoperatsioonid.

Hoiukassad teostavad operatsioone hoiustajate rahasummade siirmise alal. Nende operatsioonide põhiline tähtsus seisneb selles, et nad võimaldavad hoiustajail paigutada oma sääste ühest kassast teise, ilma et tarvitseks välja võtta hoiust sularahas. Selle süsteemi rakendamise vajadus tekib ka siis, kui ühte kassasse sissemakstud rahasummad on määratud hoiuse täiendamiseks teises kassas. Siirmist rakendatakse veel hoiustaja korralduse täitmisel kindla summa väljamaksmiseks teises kohas asuvale isikule või organisatsioonile.

Vastavalt sellele ongi kindlaks määratud hoiukassade siirdeoperatsioonide ring. See sisaldab ainult neid operatsioone, mis on vahetult seoses hoiustajate teenindamisega. Hoiuse siirmine teise kassasse võimaldatakse sõltumata sellest, kas ülekantav summa on määratud kandmiseks mõnele teisele kontole või väljamaksmiseks sularahas. Sularahas sissemakstavaid summasid võtavad hoiukassad siirmiseks vastu ainult juhtudel, kui need summad kuuluvad teises kassas kontole kandmisele. Kui aga ei raha saatja ega ka saaja ei ole hoiustajad, ei või hoiukassa siirdekorraldust vastu võtta, sest et sel juhul peab siire toimuma posti teel. Seega ei dubleeri hoiukassade siirded mingil määral postiülekandeid.

(sõna „žiiro" tähendab „ring"). See nimetus on seotud asjaoluga, et hoiustaja kontolt mahakirjutatav summa ei anta krediidiasutise poolt välja sularahas, vaid see laekub teisele kontole.

Hoiuse siirmisel teatatakse hoiustaja poolt tehtud testamentlikust korraldusest sellele kassale, kuhu hoius siirdakse. Nende päevade eest, mille kestel siire on teel, saab hoiustaja kindlaksmääratud tulu hoiuselt üldises korras, kui see siirdakse edasiseks hoidmiseks, mitte aga väljamaksmiseks.

§ 84. Akreditiivoperatsioonid.

Hoiukassade poolt täidetavate siirdeoperatsioonide erivormina esineb akreditiivoperatsioon, mida võivad teostada mitte ainult hoiukassades hoiustajad, vaid kõik kodanikud [15]. Selle operatsiooni olemus seisneb selles, et sissemakstud sularaha asemel (või hoiuse arvel) annab hoiukassa välja sissemaksjale (või hoiustajale) erilise dokumendi — akreditiivi, mis kujutab endast korraldust teisele hoiukassale, kuhu akreditiiv esitatakse, välja maksta akreditiivi omanikule teatud rahasumma. Akreditiivoperatsioonid võimaldavad hoiukassadel akumuleerida osa elanikkonna vabu vahendeid, mida ei saa juurde tõmmata hoiuste näol. Akreditiivideks sissemakstud summade spetsiifiliseks iseärasuseks on nende suur liikuvus. See on raha, mida elanikkond kasutab reisudel, ametisõitudel, lähetustes viibimise ajal jne.

Võtnud hoiukassast akreditiivi, kindlustab rahaomanik ennast raha kaotsimineku vastu ning säilitab õiguse saada kätte sissemakstud summa kas täielikult või osaliselt teises rajoonis või linnas. Akreditiivi kehtivuse aeg on neli kuud. Selle aja kestel võib raha akreditiivi järgi saada igas NSV Liidu linnas või rajoonis. Nelja kuu möödumisel, arvates akreditiivi väljaandmise päevast, makstakse selle järgi ainult peale vastava järelepärimise saatmist selle vabariigi, krai või oblasti riiklike hoiukassade ja riikliku krediidi valitsusele, kus asub akreditiivi väljaandnud kassa.

---

[15] Riiklike hoiukassade akreditiivide väljaandmise ja väljamaksmise juhised nr. 451/158 10. juulist 1939.

Akreditiive on kolme liiki: 1) akreditiivid igale summale 50 kuni 1000 rublani, mille järgi akreditiivi omanik võib saada raha ainult korraga, täies summas (kui aga akreditiivi omanik tahab jätta osa raha edasisele hoiule hoiukassades, võib ta ülejäänud summa peale saada uue akreditiivi); 2) akreditiivid à 3000 rbl. ja 3) akreditiivid à 5000 rbl. Raha 3000- ja 5000-rublaste akreditiivide järgi võib akreditiivi omanik saada oma äranägemisel korraga või osakaupa.

Akreditiive annavad välja tsentraal- ja rajoonihoiukassad ning 1-se järgu hoiukassad. 1 000-rublase akreditiivi järgi võib akreditiivi valdaja saada raha igas hoiukassas, peale agentuuride, kuna akreditiivide järgi à 3000 ja 5000 rbl. makstakse raha välja tsentraal- (rajooni-) või 1-se järgu hoiukassast.

Akreditiiv on nimeline dokument, mille järgi teostatakse väljamakseid ainult rangelt kindlaksmääratud korras. Akreditiivi omanik annab sellel oma allkirja proovi, ning akreditiivijärgse väljamakse sooritamisel võrdleb hoiukassa selle prooviga raha kättesaaja allkirja. Peale selle esitab akreditiivi omanik akreditiivi järgi raha kättesaamisel oma passi.

Akreditiiv koosneb kahest osast: akreditiivist endast ja kontroll-lehest selle juurde. See annab akreditiivi omanikule võimaluse hoida akreditiivi mõlemad osad lahus ja sellega kindlustada ennast selle vastu, et akreditiivi ühe osa kadumisel ei makstaks akreditiivi järgi välja raha kõrvalistele isikutele.

Saades õiguse oma rahaliste vahendite käsutamiseks kõikjal, kus on hoiukassad, ei ole akreditiivi omanikul samal ajal neid õigusi, mis hoiukassades hoiustajail. Raha tagastamine tasumata akreditiivi järgi piirdub nõudeõiguse aegumise üldise tähtajaga, s. t. kolme aastaga, arvates akreditiivi kehtivuse tähtaja lõppemisest. Akreditiividele laienevad üldised pärandusõiguse normid. Akreditiivi omanikel ei ole testamentliku korralduse koostamise õigust selles korras, mis kehtib hoiuste suhtes. Akreditiivide peale võib pöörata sissenõudmist mitte ainult seoses kriminaalasjaga, vaid ka kohtuotsuse põh-

jal tsiviilhagi järgi. Akreditiivi järgi protsente ei maksta. Iga akreditiivi väljaandmise eest võtavad hoiukassad tasu.

Akreditiivi (või ühe tema osa) kaotamise puhul lubatakse teostada raha väljamaksmist tema järgi ainult selle vabariigi, krai või oblasti riiklike hoiukassade ja riikliku krediidi valitsuse loal, kus asub akreditiivi väljaandnud hoiukassa. Seejuures võib isik, kes on kaotanud ainult kontroll-lehe, saada hoiukassast raha akreditiivi järgi kohe pärast seda, kui on saabunud hoiukassade valitsusest luba akreditiivi tasumiseks. Valitsus annab sellise loa, kui ei ole saabunud teiselt isikult avaldust akreditiivi kaotamise kohta.

Isik, kes on kaotanud akreditiivi või selle koos kontroll-lehega, võib saada raha ainult kuue kuu möödumisel, arvates akreditiivi väljaandmise päevast. Niisugune tähtaeg on kindlaks määratud arvestusega, et loa andmisel raha väljamaksmiseks kaotatud akreditiivi järgi võiks hoiukassade valitsus täpselt kindlaks määrata, kas see akreditiiv ei ole juba varem ehk tasutud.

§ 85. Komisjonioperatsioonid.

Teiste organisatsioonide ülesandel täidab hoiukassade süsteem, mis omab hargnenud ning elanikkonnale kättesaadavat filiaalide-võrku, nõndanimetatud komisjonioperatsioone elanikkonnale rahasummade väljamaksmise ja mitmesuguste maksete inkasseerimise alal. Komisjonioperatsioonide liigid, mida võivad täita hoiukassad, on kindlaks määranud tsentraliseeritud korras NSV Liidu Rahandusministeerium; kohalikke, lokaalseid lepinguid komisjonioperatsioonide täitmiseks hoiukassad ei sõlmi.

Hoiukassade komisjonioperatsioonide hulka, mis on seoses raha inkasseerimisega, kuuluvad: summade vastuvõtmine parteikomiteede ja ÜLKNÜ komiteede sekretäridelt partei ja kommunistlike noorte liikmemaksude alal, elanikkonnalt võetavate maksude (linnades ja töölisasulais) ning riikliku kindlustuse maksete vastuvõtmine. Operatsioonide hulka, mis on

seoses raha väljamaksmisega, kuulub NSV Liidu riigieelarve arvel rahasummade väljamaksmine ordenite ja medalite järgi, samuti ka liidulise ja vabariikliku tähtsusega personaal- ja akadeemiliste pensionide väljamaksmine. Peale selle müüvad hoiukassad lõivu- ja postmarke.

Täites komisjonioperatsioone kannavad hoiukassad vastuvõetud maksed Riigipanka NSV Liidu riigieelarve kontole või vastavate organisatsioonide kontodele ja saavad panga kaudu selle eest rahalist tasu NSV Liidu riigieelarve arvel.

VI OSA.

NSV LIIDU RIIKLIK KINDLUSTUS.

23. peatükk.

NSV Liidu riikliku kindlustuse korraldus.

§ 86. Nõukogude sotsialistlik kindlustus ja kindlustusõigus. § 87. Nõukogude kindlustuse organisatsioonilised põhimõtted. § 88. Kindlustusorganid. § 89. Riikliku kindlustuse põhilised alajaotused.

§ 86. Nõukogude sotsialistlik kindlustus ja kindlustusõigus.

1. Laiendatud sotsialistliku taastootmise protsessi võivad häirida sääraste hävitavate jõudude vahelesegamine, nagu stiihilised õnnetused (põlengud [tulikahjud], uputused, põuad jms.) ning õnnetusjuhtumid. Sotsialistliku tootmise pidevuse ja katkestamatuse kindlustamiseks on seepärast vajalik, et ühiskonnal oleks alati valmis vastavad ressursid ehk niinimetatud kindlustusfond stiihiliste õnnetuste ja õnnetusjuhtumite läbi hävitatud tootmisjõudude taastamiseks.

Kindlustusfondi kujundamine on võimalik mitmesugustes vormides. Seda võidakse luua detsentraliseeritult, s. t. iga ettevõtte ja majandi poolt eraldi ning ainult enda tarvis. Ent selline vorm on ilmselt ebaotstarbekas, sest üksikult võetuna võib majand, kogudes reserve stiihiliste õnnetuste juhuks, mitte omada enda käsutuses selleks otstarbeks vajalikku aega; stiihiline õnnetus võib juhtuda enne, kui vastavad reservid

on jõudnud vajaliku suuruseni. Sealjuures on reservfondi loomine säärases suuruses, mis garanteeriks kahju täielikku korvamist igal ajal ning tootmisvahendite kogu ulatuses, üksikuile majandeile lihtsalt üle jõu käiv. Pealegi, võttes arvesse tõenäolisuse vähesust, et stiihilised õnnetused tabaksid igat majandit, kujuneks detsentraliseeritud kindlustusfondide loomine vahendite ebatootvaks immobiliseerimiseks. Sellest lähtudes luuakse kindlustusfond tsentraliseeritud korras üksikute ettevõtete, organisatsioonide ja majandite sissemaksete teel. Seda ülesannet teostab kindlustussüsteem.

Sissemaksed, mis teostatakse antud juhul üksikute majandite ja ettevõtete poolt, on kindlustusmaksed; sissemaksjad organisatsioonid ja isikud on kindlustusevõtjad; asutisi aga, kes saavad kindlustusmakseid ja moodustavad nendest tsentraliseeritud kindlustusfondi, millest rahuldavad kindlustusevõtjaid, nimetatakse kindlustuseandjaiks.

Kindlustusel jaotuvad kindlustusfondist tasutavad kahjud sisuliselt kindlustusevõtjate endi kui fondi osanike vahel, milline moodustatakse ja täiendatakse nende kindlustusmakseist.

Sel viisil kaitseb nõukogude sotsialistlik kindlustus ühiskondlikku, sotsialistlikku omandit ning töötajate varalisi huve stiihiliste õnnetuste ja õnnetusjuhtumite tagajärgede eest, korvates nende nähtuste läbi tekkinud kahjusid. Stiihiliste loodusnähtuste läbi osa sotsialistliku ühiskonna tootvate jõudude vähenemisel või hävimisel aitab nõukogude kindlustus kaasa nende kiireimale taastamisele, kindlustab sotsialistliku tootmisprotsessi katkestamatust ja kaitseb kodanike materiaalset hüvangut. Selles seisneb nõukogude kindlustuse põhiline funktsioon, millist võib nimetada t a a s t a v a k s.

Selle kõrval täidab nõukogude kindlustus veel teist funktsiooni. See väljendub üritustes, mis on suunatud kahjude tekkimise e n n e t a m i s e l e rahvamajanduses, tema profülaktilisele kaitsele põlengute, loomade lõppemise, külvide hukkumise jms. vastu. Nii finantseeritakse kindlustussummadest üritusi, mis on suunatud põlengute ja loomataudide ennetamisele ning võitlusele nende vastu. Need finantseerimised teosta-

takse 5%-liste eraldamiste teel kindlustusmakseist suurima riikliku kindlustuse liigi — kohustusliku määralise kindlustuse alal. Need summad antakse oblastite, kraide ja vabariikide (autonoomsete ja oblastilise jaotuseta liiduvabariikide) eelarveisse ja neid võib kulutada ainult eespool tähendatud otstarbeiks [1].

Riiklikus kindlustuses rakendatakse veel soodustuste ja sanktsioonide süsteemi, mis mobiliseerib kindlustusevõtjad võitlusele kindlustatud vara, eriti sotsialistliku omandi säilitamise eest, tuletõrje-, veterinaar-sanitaar-, agronoomiliste ja teiste taoliste eeskirjade järgimise ning kahjude ja kaotuse ennetamise eest.

Sedaliiki kindlustussoodustuste hulka kuuluvad järgmised kolhoosidele antavad soodustused:

1) kindlustusmaksete alandid kuni 25% ulatuses loomade kindlustamisel — loomakasvatuse arendamise riikliku plaani ületamise ja parimate näitude eest loomapidamise alal;

2) kindlustusmaksete alandid kuni 50% ulatuses ehitiste, seadmete, inventari, transpordivahendite, toodangu, toorainete ja materjalide kindlustamisel — parimate näitude eest tulekaitse alal ja tulekindla katusega ehitiste püstitamise eest.

Nende alandite suurused määratakse kindlaks konkreetselt rajoonide täitevkomiteede otsustega vastavate ülevaatusaktide alusel.

Kindlustussanktsioonide hulka kuuluvad: a) kindlustusevõtja süü läbi tekkinud kahjude mittetasumine; b) kindlustusorganite õigus lõpetada kindlustus juhul, kui kindlustusevõtja rikub tuletõrje-, veterinaar-, agrotehnika- ja teisi taolisi eeskirju kindlustatud vara nõutava hoidmise kohta [2].

Lõpuks arendatakse kindlustuse alal kindlustusorganite

---

[1] Kohustusliku määralise kindlustuse seadus 4. aprillist 1940, § 27 („NSVL Ülemnõukogu Teataja" 28. aprillist 1940, nr. 12).

[2] Esimene neist sanktsioonidest on ette nähtud peaaegu kõigi riikliku varakindlustuse liikide tarvis, teine — suurema osa riikliku vabatahtliku varakindlustuse liikide tarvis.

juhtimisel, eriti maal, hoogsat ühiskondlik-massilist tööd, mis on suunatud peamiselt sotsialistliku omandi kaitseks stiihiliste õnnetuste ja õnnetusjuhtumite vastu (signaalpostid, kindlustusinspektorid jne.).

Kuid ka sellega ei ammendu veel nõukogude riikliku kindlustuse osa. Ta on mitte ainult loodusnähtuste ja õnnetusjuhtumite läbi hävitatud tootmisjõudude taastamismeetodiks, neist hävinguist hoidumise abinõuks, vaid ka vahendiks, mis aitab kaasa sotsialistliku majanduse tootmisjõudude edasisele kasvule, tema uutele edusammudele tootmise alal, ühes sellega aga ka elanikkonna ainelise ja kultuurilise hüvangu edasisele tõusule.

Seda oma kolmandat funktsiooni täidab nõukogude sotsialistlik kindlustus veel mitmekesisemate meetodite kaasabil kui eelmist.

Esiteks suunab ta oma ajutiselt vabad vahendid, samuti kindlustusalal stabiilselt akumuleeruvad summad sotsialistliku ülesehituse finantseerimise ülesandeiks.

See toimub finantssüsteemi mitmesuguste kanalite kaudu:

1) pangakrediteerimise süsteemi kaudu (kindlustussummade koondamise teel Riigipangas Riikliku Kindlustuse kontole);

2) riikliku krediidi süsteemi kaudu (kindlustussummade stabiilse osa mahutamise teel selleks eriti määratud riigilaenudesse);

3) vahetult riigieelarve süsteemi kaudu 50%-liste kasumitest eraldamiste kujul liidueelarvesse, samuti ka 15%-liste eraldamiste kujul kohalikesse eelarveisse ja vabariiklikesse eelarveisse oblastilise jaotuseta vabariikides, 10% nendest eraldistest suunatakse üldeelarvelisteks vajadusteks ja 5%, nagu eespool tähendatud, stiihiliste õnnetuste vastu võitlemise ja nende ennetamise üritusteks [3].

2. Peale nende, vahetult finantseerimisega seotud sotsia-

[3] NSV Liidu KTK ja RKN-i 27. septembri 1936. a. määrus (LSKK 1936, nr. 50, art. 407).

listlikule ülesehitusele kaasaaitamise vormide rakendab nõukogude kindlustus samal eesmärgil veel puht kindlustuse iseloomuga eriüritusi. Selline on näiteks kindlustusrežiimi sotsiaalne diferentseerimine, mis viiakse läbi paljudel juhtudel kindlustatavate varade liikide suhtes, kindlustusmäärade (või nn. kindlustussumma, mille piires kindlustusevõtja kannab vastutust kindlustuseandja ees), samuti kindlustusmaksete, tariifimäärade ja teiste kindlustustingimuste suhtes. Luues kolhoosidele ja kolhoosnikuile parimaid kindlustustingimusi, võrreldes üksikmajanditega, aitab see diferentseerimine kaasa kolhoosliku ülesehitustöö edule ning kolhooside organisatsioonilis-majanduslikule tugevdamisele.

Küllalt suurt tähtsust omab ka kindlustustariifide harukondlik — ning eriti territoriaalne — diferentseerimine, mis esineb kindlustuse mitmes liigis. See põhineb mitte ainult arvestusel, kuivõrd mitmesuguseid majandusharusid ja territoriaalseid rajoone ohustavad põlengud ja teised kindlustuse alla kuuluvad juhud, vaid samuti ka kindlustusmaksete kõige otstarbekama jaotamise momentidel rajoonide ja majandusharude vahel, lähtudes rahvamajanduse arengu seisukohast.

Edasi täidab tähtsat osa kindlustussoodustuste süsteem. Mõned neist soodustustest (vt. eespool) ühendavad rahvamajanduslike kahjude ennetamise ja sotsialistliku omandi suurendamise ülesandeid. Kuid kindlustussoodustuste põhiline osa stimuleerib vahetult sotsialistliku majanduse, eriti põllumajanduse tootmisjõudude arengut, sõltumata isegi kahjude ennetamise erisihist. Siia kuuluvad 20%-lised alandid kindlustusmakseist, mis antakse kolhoosidele tõuloomade ja kolhooside kaubafarmides olevate loomade kindlustamisel; põllumajandusliku noorkarja tasuta määraline kindlustamine; üleplaanilise külvipinna tasuta määraline kindlustamine; soodustused ümberasumise juhtudel [4].

[4] NSV Liidu KTK ja RKN-i 17. novembri 1937. a. määrus „Soodustuste kohta põllumajandusliku ümberasumise alal" (LSKK 1937, nr. 73, art. 352).

3. Nõukogude kindlustuse kõigis eespool tähendatud funktsioonides ilmneb tema sotsialistlik olemus. Ta teeb nõukogude kindlustuse uueks ühiskondlik-ajalooliseks kindlustustüübiks, põhimõtteliselt erinevaks kapitalistlikust kindlustusest.

Ühiskondlikud suhted, mis tekivad sotsialistliku ühiskonna tootmisjõudude kindlustuskaitse protsessis stiihiliste õnnetuste ja õnnetusjuhtumite eest, reguleeritakse kahe erineva õigusharuga: finantsõigusega ja tsiviilõigusega. Finantsõiguse valdkonda kuuluvad riikliku kindlustuse süsteemi enda õigusliku korralduse küsimused: riiklik kindlustusmonopol, riikliku kindlustuse ja selle üksikute liikide organisatsioonilis-finantsiline struktuur, kindlustusorganite süsteem, nende omavahelised suhtlused ja suhtlus rahandusorganitega, kohustusliku kindlustuse puhul tekkivad suhted kindlustusevõtja ja kindlustusorgani vahel, mis tekivad kindlustuse kohustuslikkuse faktist. Tsiviilõiguse valdkonda kuuluvad kõik ülejäänud kindlustuse alal tekkivad õigussuhted kindlustusorganite ja kindlustusevõtjate vahel.

Nõukogude kindlustusõiguse tähtsaimaks allikaks on: a) üleliidulised seadused ja määrused kindlustuse alal; b) liiduvabariikide tsiviilkoodeksites leiduvad kindlustusõiguse normid; c) üleliidulised eeskirjad ja juhendid riikliku kindlustuse alal, mida kinnitab NSV Liidu Rahandusministeerium.

§ 87. Nõukogude kindlustuse organisatsioonilised põhimõtted.

Kindlustus toimub NSV Liidus riikliku kindlustusmonopoli alusel. Seda põhimõtet süvendatakse järjekindlalt riikliku kindlustuse arengu käigus ning käesoleval ajal teostub see ilma mingisuguste eranditeta.

Teiseks põhimõtteks on kindlustussüsteemi ühtsus, mis seisneb: a) kindlustuspoliitika ühtsuses, mis väljendub ühtses kindlustusplaanis, kindlustuseeskirjades, -tariifides jne.; b) kindlustuse organisatsioonilises ühtsuses: kogu riiklik kindlustus (peale sotsiaalkindlustuse) on koondatud NSV Liidu Riikliku Kindlustuse kätte, mis oma süsteemi

hargnevusest hoolimata esineb ühtse kindlustusasutisena ning ühtse juriidilise isikuna; c) finantsilis-materiaalse baasi ühtsuses: kõik riikliku kindlustuse vahendid on NSV Liidu Riikliku Kindlustuse ühtseiks vahendeiks.

Sellega seoses on ka kolmas nõukogude riikliku kindlustuse põhimõte: ta on organiseeritud isemajandamise alusel. NSV Liidu Riiklik Kindlustus on isemajandav organisatsioon. Riikliku kindlustuse vahendid moodustuvad kindlustusmakseist ega liitu riigieelarve summadega, vaid jäävad Riikliku Kindlustuse käsutusse ning kulutatakse viimase poolt iseseisvalt. Riikliku kindlustuse isemajandava iseloomuga on seotud Riikliku Kindlustuse varaline ja organisatsioonilis-operatiivne iseseisvus, mida teostatakse riikliku sotsialistliku omandi ühtsuse alusel ja piires ning riikliku rahvamajanduslik plaanistamise baasil.

Neljandaks nõukogude riikliku kindlustuse organisatsiooniliseks põhimõtteks on tsentralisatsioon. Riiklik kindlustus kujutab endast tsentraliseeritud süsteemi, kuigi mõningate detsentralisatsiooni elementidega. Tsentralisatsioon seisneb mitte ainult NSV Liidu Riikliku Kindlustuse koralduse ja kindlustusressursside ühtsuses, vaid ka kindlustussüsteemi lülidevahelise suhtlemise korras endas. Siin, erinevalt harilikust „kahekordse alluvuse" süsteemist, domineerib „vertikaalse" alluvuse liin, s. t. alamalseisvate kindlustusorganite alluvus kõrgemalseisvaile.

Kindlustuse tsentralisatsiooni põhimõte kajastub ka NSV Liidu Konstitutsioonis. Konstitutsiooni § 14 p. „o" määrab kindlaks, et riikliku kindlustuse organiseerimine kuulub NSV Liidu võimkonda.

Detsentralisatsiooni elemendid riiklikus kindlustuses seisnevad põhiliselt: a) vabariiklike ja kohalike nõukogude mõningais õigustes riikliku kindlustuse (peamiselt määralise kohustusliku kindlustuse) alal [5]; b) vabariiklike ja kohalike kindlus-

[5] Kohustusliku varakindlustuse alal on näiteks liiduvabariikide ministrite nõukogudele antud õigus diferentseerida üksikute autonoom-

tusvalitsuste teatavas alluvuses vastavaile rahandusorganeile.

Nõukogude riikliku kindlustuse tsentralism on demokraatlik tsentralism. See väljendub ka mitmesugustes ühiskondliku kontrolli vormides ja masside osavõtus riikliku kindlustuse ülesannete teostamisest (näiteks kindlustuse õigsuse ühiskondlik-massiline kontroll, kindlustuse signaalpostid kolhoosides jne.). Nõukogude kindlustuse demokraatlik tsentralism hõlmab sellega sotsialistlikku koostööd kindlustuse ja töötajate laiade hulkade vahel.

Viiendaks nõukogude riikliku kindlustuse organisatsioonilise põhimõtteks on tema tihedaim side finantssüsteemiga. Riiklik kindlustus kuulub NSV Liidu Rahandusministeeriumi süsteemi. Kõik kindlustusorganid, alates üleliidulisest ja lõpetades rajooniorganitega, on üht või teist viisi organisatsiooniliselt seotud NSV Liidu Rahandusministeeriumiga või tema organitega ja tegutsevad nende järelevalve, kontrolli ning üldjuhtimise all. Olukorra eest kindlustuse alal kannavad vastutust mitte ainult kindlustus-, vaid ka rahandusorganid.

§ 88. Kindlustusorganid.

1. Kindlustusorganite süsteem on ehitatud vastavuses NSV Liidu riikliku ja haldusliku jaotusega. Ta kõrgeimaks organiks on NSV Liidu Riikliku Kindlustuse Peavalitsus, mis allub NSV Liidu Rahandusministeeriumile [6].

Liiduvabariikides on riikliku kindlustuse vabariiklikud valitsused, mis asuvad liiduvabariikide rahandusministeeriumide juures ning alluvad samal ajal NSV Liidu Riikliku Kindlustuse Peavalitsusele. Autonoomseis vabariikides, krai-

---

sete vabariikide, kraide ja oblastite vahel liiduvabariigile kindlaksmääratud kindlustusnorme (kindlustussummasid), -tariife ja kindlustusmaksete tasumistähtaegu.

[6] NSV Liidu Rahanduse RK põhimääruse § 7 (LSKK 1936, nr. 29, art. 268).

des ja oblastites on vabariiklikud, kraide ja oblastite riikliku kindlustuse valitsused, mis asuvad autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumide ning kraide ja oblastite rahandusosakondade juures ning alluvad vastavate liiduvabariikide riikliku kindlustuse valitsustele. Reas suurtes linnades on linnade riikliku kindlustuse valitsused linna rahandusosakondade juures. Need linnade kindlustusvalitsused alluvad samuti kõrgemalseisvaile kindlustusvalitsustele, s. t. oblasti, krai, autonoomse vabariigi või koguni liiduvabariigi kindlustusvalitsusele, kui vabariik on oblastilise jaotuseta ning temas seetõttu puudub oblastiline lüli. Mõned suurimad linnad (näiteks Moskva, Leningrad, Kiiev, Taškent jt.) on vabariikliku alluvusega ja seetõttu ka linnade kindlustusvalitsused neis on allutatud mitte oblastite, vaid vahetult vabariiklikele kindlustusvalitsustele.

Iga kindlustusvalitsus, kaasa arvatud ka NSV Liidu Riikliku Kindlustuse Peavalitsus, mitte ainult ei juhi alamalseisvate kindlustusorganite tööd, vaid täidab ühel või teisel määral operatiivseid kindlustusfunktsioone.

Alamaks kindlustusorganiks on kindlustusinspektuur. Kindlustusinspektuurid jagunevad kolme kategooriasse: a) rajooni-kindlustusinspektuurid, b) linna-kindlustusinspektuurid ja c) linnasisesed rajooni-kindlustusinspektuurid (rajoonilise jaotusega linnades).

Seega omab Riikliku Kindlustuse organite süsteem tervikuna viielülilist struktuuri: 1) NSV Liidu Riikliku Kindlustuse Peavalitsus, 2) liiduvabariigi Riikliku Kindlustuse valitsus, 3) autonoomse vabariigi, krai või oblasti Riikliku Kindlustuse valitsus, 4) linna Riikliku Kindlustuse valitsus, 5) kindlustusinspektuur (rajooni-, linna- või linnasisene rajooni-inspektuur).

Kuid rea paikkondade suhtes langevad mõned neist lülidest välja. Kolmas (oblastiline) lüli puudub oblastilise jaotuseta liiduvabariikides, samuti ka vabariikliku alluvusega linnades. Paljudes linnades puudub neljas lüli (linna-kindlustusvalitsus).

Neil juhtudel redutseerub kindlustussüsteemi viielüliline struktuur nelja ja isegi kolme lülini.

Kindlustusvalitsuste ja kindlustusinspektuuride vahel on oluline organisatsioonilis-õiguslik vahe.

Kuigi kindlustusvalitsused kuuluvad NSV Liidu Rahandusministeeriumi süsteemi, on nad ikkagi organisatsiooniliselt iseseisvad kindlustusasutised. Kindlustusinspektuurid aga on vastavate rahandusosakondade (rajooni-, linna- või linnasiseste rajooni-rahandusosakondade) aparaadi koostisosad. Seoses sellega kehtib kindlustusinspektuuride suhtes märksa täielikumas ulatuses kahekordse alluvuse printsiip: „horisontaalselt" — alluvus oma rahandusosakonnale, ja „vertikaalselt" — alluvus kõrgemalseisvale kindlustusvalitsusele.

Kindlustusinspektoreid määrab vastava (rajooni- või linna-) rahandusosakonna juhataja ettepanekul kõrgemalseisva rahandusorgani juhataja (näiteks oblasti-rahandusosakonna juhataja, autonoomse vabariigi rahandusminister või liiduvabariigi — kus puudub oblastiline jaotus — rahandusminister). Vastavalt sellele on ka kindlustusinspektorite ümberpaigutamine ja vallandamine võimalik ainult selle küsimuse kooskõlastamisel rahandusorganite ja Riikliku Kindlustuse Valitsuse juhatajate vahel.

Kindlustusinspektuuri tegevusrajoon jaguneb kindlustusjaoskondadeks. Seda jaotust teostatakse kindlustustöö jaotamiseks kindlustusinspektuuri töötajate — jaoskonnainspektorite — vahel. Igaüks neist inspektoreist teenindab temale kinnistatud jaoskonda, kuid ei evi oma jaoskonnakontorit, vaid kuulub vahetult inspektuuri aparaati. Jaoskonnainspektorid korraldavad tööd oma jaoskondades kõigi vabatahtliku ja kohustusliku kindlustuse liikide alal.

2. Kindlustusinspektuuri eesotsas seisab vanem-kindlustusinspektor. Kogu inspektuuri töö juhtimise kõrval võib ta ka vahetult teenindada mõnd kindlustusjaoskonda, täites sel juhul ka jaoskonna-kindlustusinspektori ülesandeid.

Kindlustusinspektuuri töötajad (vanem-kindlustusinspektor, jaoskonna-kindlustusinspektorid ja kindlustusala raa-

matupidajad) saavad peale töötasu veel protsendilist tasu vabatahtliku kindlustuse alal laekuvailt makseilt.

Kindlustusinspektuuri juures töötavad kindlustusagendid. Olles Riikliku Kindlustuse esindajad, on nad inspektuuri koosseisuvälised töötajad ja saavad oma töö eest mitte kindlat palka, vaid ainult protsendilist komisjonitasu nende poolt kogutud kindlustusmaksete summast [7].

Kindlustusagente on linnades ja maa-asulais. Nende põhiline töö seisneb vabatahtlike (elu- ja vara-) kindlustuste sõlmimises ja nende järgi kindlustusmaksete laekamises. Peale selle rakendatakse kindlustusagente linnades (samuti ka töölis- ja suvitusasulais) maksete kogumiseks kodanikelt kohustusliku määralise kindlustuse alal.

Kindlustusagendid kinnitab rajooni- (või linna-) rahandusosakonna juhataja vanem-kindlustusinspektori ettepanekul. Kindlustusagentidega sõlmitakse töölepingud, millega määratakse kindlaks igaühe territoriaalne tegevuspiirkond, nende ülesandeisse kuuluvad kindlustusoperatsioonid, nende õigused ja kohustused ning materiaalne vastutus Riikliku Kindlustuse ees.

Maal rakendatakse maksuagente kindlustusinspektorite abistamiseks kohustusliku määralise kindlustuse töös. Nemad teostavad kolhoosnikuile ja teistele kodanikele kuuluvate kindlustusobjektide arvelevõtmist, samuti ka kindlustusmaksete kogumist.

Nii kindlustus- kui ka maksuagendid täidavad kindlustusalast tööd kindlustusinspektorite juhtimisel ja kontrolli all.

Riikliku kindlustuse süsteemis on revisjoni aparaat eriliste revidentide näol, kelle ülesandeisse kuulub alamalseisvate riikliku kindlustuse valitsuste ja kindlustusinspektuuride töö revideerimine. Kindlustus- ja maksuagentide suhtes teostavad revisjonifunktsioone kindlustusinspektorid [8].

---

[7] Põhimäärus kindlustusagentide kohta 2. detsembrist 1942, nr. 753 (NSV Liidu RRK Riiklik Kindlustus).

[8] Kindlustusinspektorid kontrollivad maksuagentide tööd ainult kindlustusoperatsioonide osas. — Toim. märkus.

§ 89. Riikliku kindlustuse põhilised alajaotused.

Nõukogude kindlustuse tähtsaima alajaotusena esineb tema jaotus vara- ja isikukindlustuseks. See juriidiline klassifikatsioon on seotud majandusliku erinevusega nõukogude sotsialistliku kindlustuse poolt kaitstavate tootmisjõudude iseloomus. Varakindlustus kaitseb esemlikke tootmisjõude, mis väljenduvad peamiselt tootmisvahendeis. Isikukindlustus kaitseb tähtsaimat kõigist tootmisjõududest — inimese elavat tööjõudu. Seega on kindlustuse jaotus vara- ja isikukindlustuseks — jaotus kindlustusobjekti järgi. Varakindlustuse objektiks on ainelised ja muud varalised esemed, isikukindlustuse objektiks on elu, tervis ja töövõime.

Töötava perekonnaliikme surm või invaliidsus ei jäta mõjustamata perekonna varanduslikku olukorda. Järelikult mitte üksi vara-, vaid ka isikukindlustus kaitseb NSV Liidu töötajate ainelisi huve. Õigus materiaalsele kindlustatusele vanaduse, haigusjuhtumi ning tööjõukaotuse puhul (NSV Liidu Konstitutsiooni § 120) realiseeritakse NSV Liidus terve ürituste süsteemiga. Nende hulka, kõrvuti sotsiaalkindlustusega, kuulub ka riiklik isikukindlustus.

Nõukogude kindlustuse teiseks suureks alajaotuseks on tema jaotus vabatahtlikkuse ja kohustuslikkuse alusel. See on jaotus kindlustuse teostamise meetodi järgi.

Vabatahtlik kindlustus põhineb lepingulistel alustel, kusjuures kindlustuslepingu sõlmimine sõltub kindlustusevõtja vabast tahtest.

Kohustuslik kindlustus ei ole seotud kindlustusevõtja tahteavaldusega, vaid kehtib vahetult seaduse jõul ilma kindlustuslepingu sõlmimiseta.

Kuid kindlustusmakseid kohustusliku kindlustuse alal, hoolimata nende kohustuslikkusest, ei tohi siiski segada maksudega. Nõukogude maksudena mobiliseeritavad vahendid tagastatakse maksumaksjaile töötajate heaolu kasvuga lahutamatult seotud sotsialistliku ülesehituse finantseerimise korras,

s. t. korras, mis on väljaspool maksunduslike õigussuhete sfääri. Nõukogude kindlustuse kaudu mobiliseeritavad summad tagastatakse mitte ainult eespool tähendatud üldkorras, vaid ka erikorras, mis kuulub vahetult kindlustusõigussuhete sfääri: NSV Liidu Riikliku Kindlustuse väljamaksete näol tema kindlustuskohustuste järgi. Maksunduslik õigussuhe seisneb ainult maksumaksja kohustuses ilma maksuorganite vastukohustuseta ning on selles mõttes ühepoolse iseloomuga. Kindlustusõigussuhe sisaldab aga kindlustusevõtja ja kindlustusorgani vastastikuseid kohustusi ning on selles mõttes kahepoolne.

Vabatahtlikkuse ja kohustuslikkuse meetodite vahekorrad on vara- ja isikukindlustuses oluliselt erinevad.

Nõukogude varakindlustuses leiab kohustuslikkuse meetod üsna laialdast rakendust; isikukindlustuses ei etenda see aga kuigi tähtsat osa. See erinevus on tingitud peamiselt asjaolust, et varakindlustuse objektina esineb peaasjalikult sotsialistlik omand, mis real juhtudel tunnistatakse kuuluvaks kohustusliku kindlustuse kaitse alla — sõltumata seda omandit valdavate isikute tahtest. Isikukindlustuse puhul aga jäetakse üldreeglina kodaniku enda otsustada küsimus, kas tagada endale ja oma perekonnale kindlustuslepingu kaudu eriliiki riiklikku toetust lisaks teistele, vahetult seadusest tulenevaile.

Eespool tähendatud kahest nõukogude kindlustuse alajaotusest (vara- ja isikukindlustus, vabatahtlik ja kohustuslik) moodustab kogu praegusel ajal NSV Liidus kehtiva kindlustusliikide süsteem.

Riiklik varakindlustus.

§ 90. Kohustuslik määraline kindlustus. § 91. Vabatahtlik varakindlustus.

§ 90. Kohustuslik määraline kindlustus [1].

See on nõukogude kindlustuse suurim liik. Ta hõlmab peaaegu kogu kolhooside vara, samuti hooned, karja ja põllukülvid kodanike majandeis.

Selle kindlustusliigi nimetus („määraline") on seletatav sellega, et kindlustuse suurus selle kindlustuse järgi määratakse kindlaks real juhtudel kindlais rahasummades („määrades") ühesuuruselt kõigi ühte ja samasse liiki kuuluvate varade kohta, sõltumata nende individuaalsest väärtusest (loomad ja taimekultuurid).

Kindlustusobjektide ja kindlustusjuhtumite järgi (stiihiliste õnnetuste liikide järgi, mille tagajärjel võib hukkuda kindlustatud vara) eristatakse määralise kindlustuse viit eriliiki.

Kindlustus tule ja teiste juhtude vastu (s. t. peale tule veel pikse, plahvatuse, uputuse, maaväringu, raju, orkaanide, liigvihma, rahe, maalibisemiste ja mäelihete vastu). See kindlustus hõlmab: a) kolhoosides — nende põhivarasid (ehitised, sisseseaded, inventar, transpordivahendid ja kaubalismateriaalsed väärtused, toodang, toorained, materjalid); b) kolhoosnikute ja teiste kodanike majandeis — ainult ehitisi.

Põllumajanduslike taimekultuuride kindlustus. See kindlustus hõlmab: a) kolhoosidele kuuluvate põllumajanduslike kultuuride külve, puukoole, puu-

[1] Vt. NSV Liidu Ülemnõukogu poolt 4. aprillil 1940 vastuvõetud seadus kohustusliku määralise kindlustuse kohta koos järgnevate muudatuste ja täiendustega („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja" 28. aprillist 1940, nr. 12 ja 23. juulist 1942, nr. 28).

viljaaedade, marjaistutiste ja viinamarjakasvanduste saake, b) põllumajanduslike kultuuride põllukülve üksiktalumajandeis.

Kõik tähendatud taimekultuurid kindlustatakse järgmiste stiihiliste õnnetuste vastu: rahekahju, liigvihma, raju, kõrrelpõlemise, ligunemise, orase lämbumise, külmumise, öökülma ja uputuse vastu. Rida tehnilisi ja muid erikultuure, mis seaduses on täpselt tähendatud, kindlustatakse peale eespool loetletud stiihiliste õnnetuste ka põua vastu.

L o o m a k i n d l u s t u s hõlmab: a) suuri sarvloomi, hobuseid, kaameleid, eesleid, hobueesleid, põhjapõtru, lambaid, kitsi ja sigu — kolhoosides, b) samu loomaliike, peale põhjapõtrade — kodanike majandeis. Kindlustamisele kuuluvad vaid teatud ikka jõudnud loomad [2].

Loomi kindlustatakse a) lõppemise vastu haiguse, vanaduse või õnnetusjuhtumi tagajärjel; b) sundtapmise vastu, mis on toimunud selleks volitatud isiku korraldusel (näiteks loomaarsti korraldusel seoses loomataudi vastu võitlemisega).

P ü ü g i l a e v a d e k i n d l u s t u s. See kindlustus hõlmab ainult kolhoosidele kuuluvaid püügilaevu. Püügilaevadeks loetakse laevu, mis tegutsevad merelooma- või kalapüügiga. Selle kindlustusega korvatakse kahjud, mis on tekkinud põlengust, piksest, rajust, orkaanist, vihurist ehk tuulispeast, tormist, udust, mootori või aurukatelde plahvatusest, laevade jäävigastustest. Erinevalt teistest määralise kindlustuse liikidest teostatakse püügilaevade kindlustust mitte kõikjal, vaid ainult kindlaksmääratud rajoonides. Siia kuuluvad kõik mered ja rida seaduses tähendatud järvi. Liiduvabariikide ministrite nõukogudel on õigus, kokkuleppel Riikliku Kindlustusega, laiendada seda kindlustust ka teistele veekogudele.

R i i k l i k u e l a m u f o n d i k o h u s t u s l i k k i n d l u s t u s [3]. See kindlustus hõlmab: a) riiklike organite vahetus

[2] Kuus kuud, üheksa kuud või üks aasta, vastavalt loomaliigile või nende kuuluvusele kolhoosidele või kodanikele.

[3] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 7. oktoobri 1938. a. juhised nr. 549/196.

valduses olevaid elamuid (ühes majanduslike ehitistega nende juures); b) riigivara, mis on kasutamisel üksikute kodanike või eriorganisatsioonide käes rendi või mõnel muul alusel. Sellesse teise kategooriasse kuuluvad peamiselt elamuorganite poolt kodanikele rendile antavad väikesed elamud, samuti kiriku- ja muud taolised ehitised, mis on usuliste organisatsioonide kasutuses.

Kindlustusjuhtumite ring on selle kindlustusliigi alal peaaegu sama, mis ehitiste kohustusliku määralise kindlustusegi alal.

§ 91. Vabatahtlik varakindlustus.

1. Ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide vara vabatahtlik kindlustus[4]. See kindlustus hõlmab eranditult sotsialistlikke organisatsioone: 1) riiklikke ettevõtteid ja asutisi, 2) kooperatiivseid ja teisi ühiskondlikke (ametiühingute, riigikaitse-, spordi-, teaduslikke, kirjanduslikke, kunsti- jt.) organisatsioone.

Kooperatiivsete organisatsioonide hulgast eraldatakse antud kindlustuseliigis ainult kolhoosid, sest et nende vara on kindlustatud kohustusliku määralise kindlustuse kaudu. Täiesti teisiti on asi riiklike ettevõtete ja asutistega. Siia kuuluvad ainult sellised asutised, mis on kohalikul eelarvel[5], ja ettevõtted, mis on tähendatud asutiste alluvuses. Teiste sõnadega, kõne all olev kindlustus ei laiene liidueelarvel või liiduvabariikide vabariiklikel eelarveil olevate asutiste varadele, samuti nende asutiste juhtimisel olevate ettevõtete varadele. Seega on riigivarade kindlustusala üsna piiratud: nende varade põhiline osa, olgu liidulise või vabariikliku tähtsusega, ei kuulu kohustuslikule kindlustamisele[6].

[4] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 8. märtsi 1941. a. juhised nr. 176.

[5] Nendega võrrutatakse selles küsimuses ka autonoomsete vabariikide vabariiklikud eelarved.

[6] Kindlustusalases kirjanduses on juba esitatud küsimus riigivarade kindlustamise laiendamise kohta (vt. näiteks ajakiri „В помощь финансовому работнику", 1939, nr-d. 7 ja 11—12).

Selline on olukord kindlustusevõtjatega antud kindlustusliigis. Mis aga puutub vabatahtliku kindlustuse objektidesse, siis kuuluvad sinna niihästi põhivahendid (ehitised, sisseseaded, inventar) kui ka kaubalis-materiaalsed väärtused. Siia alla ei ole arvatud ehitised, mis kuuluvad riikliku elamufondi koostisse, sest et need kindlustatakse kohustuslikus korras. Põllumajanduslikud kultuurid, loomad ja transpordivahendid kindlustatakse vabatahtliku kindlustuse teiste liikide järgi (vt. allpool). Muide, kindlustuse puhul loomade lõppemise vastu kindlaksmääratud vanuseni veel mitte jõudnud loomi võidakse kindlustada käesoleva kindlustusliigi järgi. See käib ka kolhoosidele kuuluvate loomade kohta.

Kindlustusjuhtumite ring on sama, mis kohustusliku määralise kindlustuse puhul ehitiste jne. kindlustuse alal kolhoosideski.

2. Põllumajanduslike kultuuride vabatahtlik kindlustus[7]. Selle kindlustusliigi järgi võivad olla kindlustusevõtjaiks: 1) kolhoosid; 2) riiklikud ettevõtted ja asutised, kel on õigus kasutada eespool tähendatud vabatahtlikku kindlustusliiki; 3) kooperatiivsed ja teised ühiskondlikud organisatsioonid.

Kolhoosidele on see kindlustus täiendavaks kindlustuseks nende kohta kehtiva kindlais normides sõlmitava põllumajanduskultuuride kohustusliku määralise kindlustuse kõrval.

Kodanikele kuuluvad põllumajanduslikud kultuurid kindlustatakse ainult kohustusliku määralise kindlustuse korras ega kindlustata väljaspool seda vabatahtliku kindlustuse korda. Taimekultuuride loetelu, mis kindlustatakse selle kindlustusliigi järgi, on teataval määral ulatuslikum ning mitmekesisem kui kohustusliku määralise kindlustuse puhul.

Kindlustusjuhtumite ringi suhtes eristatakse kolme kindlustusliiki:

1) rahekahju, liigvihma, raju ja kõrrelpõlemise vastu;

---

[7] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 7. augusti 1942. a. juhis nr. 484.

2) ligunemise, orase lämbumise, külmumise, öökülma ja uputuste vastu; 3) peale punktides 1 ja 2 tähendatud stiihiliste õnnetuste samuti ka põua vastu.

Seejuures võimaldatakse kindlustusevõtjail valida järgmiste kindlustusvariantide vahel: rida tehnilisi ja muid erikultuure võidakse kindlustada kas kolmanda kindlustusliigi või siis ainult esimese liigi järgi; ülejäänud põllumajanduskultuure võidakse kindlustada kas ainult esimese kindlustusliigi või ainult teise liigi järgi, või mõlemate nende liikide järgi koos.

3. Vabatahtlik loomakindlustus[8]. Selle kindlustusliigi järgi võivad olla kindlustusevõtjaiks: 1) samad kolm kategooriat organisatsioone, mis esinesid põllumajanduskultuuride vabatahtliku kindlustusegi puhul; 2) kolhoosnikud ja teised kodanikud.

Kolhoosidele, samuti kolhoosnikuile ja teistele kodanikele on see kindlustus täiendavaks kindlustuseks nende kohta kehtiva kindlais normides sõlmitava kohustusliku määralise loomakindlustuse kõrval.

Kindlustatavate loomaliikide ring on veidi ulatuslikum ning mitmekesisem kui kohustusliku määralise kindlustuse puhul, ja nimelt: kõigi kolme mainitud organisatsioonide kategooriate osas täiendatakse seda veel järgmiste objektidega: 1) karusloomadega (kasvandustes), 2) küülikutega, 3) kodulindudega linnukasvatusfarmides ja 4) mesilasperedega. Kõigi loomaliikide kindlustamiseks (peale mesilaste) on kindlaks määratud samasugune minimaalne vanus nagu kohustuslikugi kindlustuse puhul.

Kindlustusjuhtude ring on põhiliselt sama, mis kohustusliku määralise loomakindlustuse puhul. Kuid erinevusena viimasest ei ole siin vastutust (kohustust maksta kindlustuskorvust) looma surma puhul vanaduse tõttu. Teisest küljest on siin ette nähtud kindlustuskorvus (täie kindlustussumma

---

[8] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 25. juuli 1942. a. juhis nr. 454.

ulatuses) hobuste äravõtmise puhul, mis toimub võitluse korras nõletõvega ja nakkava aneemiaga[9].

4. Põllumajanduslikku toodangu vabatahtlik kindlustus kolhoosides[10]. Põllumajanduslik toodang kolhoosides kindlustatakse kohustusliku määralise kindlustuse korras — inventarihinde täies väärtuses. Kuna aga see hinne määratakse riiklike varumishindade (nende puudumisel aga riiklike sisseostuhindade) alusel, siis võivad kolhoosid põllumajanduslikku toodangut kindlustada täiendavalt käesoleva kindlustusliigi järgi hinnavahe piirides, mis tekib toodangu eespool tähendatud hindade ja kõrgemate hindade (riiklike jaehindade, nende puudumisel aga — riiklike sisseostuhindade) vahel.

Kindlustusjuhtumite ring on sama, mis toodangu kindlustamisel kohustusliku määralise kindlustusegi järgi.

5. Koduse vara vabatahtlik kindlustus[11]. Kindlustusevõtjaina esinevad peamiselt kodanikud, kuid samuti ka organisatsioonid. Siia kuuluvad säärased organisatsioonid, kes võtavad kodanikelt asju pandiks, müügiks, remondiks, hoiule jne. — pandimajad, komisjonikauplused, parandus- ja õmblustöökojad; transpordi-organisatsioonid, pesukojad, võõrastemajad, teatrid jm. Olles huvitatud vastuvõetavate asjade säilitelust, omavad organisatsioonid õigust neid kindlustada (vt. eriti Vene NFSV Tsiviilkoodeksi § 373). Sama kindlustusliigi järgi võivad kindlustada oma vara ka NSV Liidus asuvad välismaised esindused.

Kindlustusobjektide hulka kuuluvad: kodune sisustus ja majakraam, riided, pesu ja jalatsid, sisseseade ja instrumendid kutsealaseks tegevuseks, raamatud, maalid jne.

---

[9] Säärased hobused kontsentreeritakse erilistesse majanditesse: nõletõve kahtlased — malleiin-majandeisse, nakkava aneemiaga — aneemiamajandeisse.

[10] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 6. aprilli 1942. a. juhis nr. 181.

[11] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 9. oktoobri 1940. a. juhis nr. 737/120.

Kindlustusjuhtumite ring on põhiliselt sama, mis kohustusliku määralise kindlustusegi puhul tule ja teiste ohtude vastu. Kõige olulisem erinevus on see, et kindlustusvastutus laieneb siin ka vargusjuhtudele ja vara kaotsiminekule stiihilise õnnetuse ajal.

6. Transpordivahendite vabatahtlik kindlustus[12]. Kindlustusevõtjaina esinevad: 1) riiklikud asutised ja ettevõtted, kes on õigustatud kindlustama oma vara vabatahtlikus korras; 2) kooperatiivsed (kaasa arvatud kolhoosid) ja teised ühiskondlikud organisatsioonid; 3) kodanikud.

Selle kindlustuse objektide hulka kuuluvad: sõidu- ja veoautod, autobused, trammivagunid, trollibused, mootorrattad, veetranspordivahendid (aurikud, purjekad, mootorpaadid, parved, praamid jms.), lennukid, purilennukid, mootorsaanid ja traktorid.

Kindlustusjuhtumite ringi suhtes eristatakse kahte kindlustusliiki:

1) avariide vastu, nimelt kokkupõrgete vastu teiste transpordivahenditega või üldse mingisuguste liikuvate või liikumatute esemetega, mootorite või põletispaakide plahvatuste, voolu lühiühenduste, kukkumiste ja ümbermineku vastu;

2) stiihiliste õnnetuste vastu, s. t. põlengu, pikse, uputuse, maaväringu, raju, maalibisemiste ja mäelihete puhul.

Vastavalt sellele võimaldatakse kindlustusevõtjal valida kolme kindlustusvariandi vahel: 1) kas ainult avariide vastu; 2) ainult stiihiliste õnnetuste vastu; 3) või mõlema liigi vastu koos.

Kolhoosid võivad siiski vabatahtlikus korras kindlustada oma transpordivahendeid ainult avariide vastu, sest stiihiliste õnnetuste vastu on nad kindlustatud kohustusliku määralise kindlustuse korras.

7. Sisevetel, maismaal ja õhuteel transporditavate veoste vabatahtlik kindlus-

[12] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 19. veebruari 1941. a. juhis nr. 119.

tus[13]. Kindlustusevõtjate ring on sama, mis eelnevaski kindlustusliigis.

Kindlustusobjektideks on veosed, mis veetakse raudtee-, sisevete-, õhu- ja autotranspordi veovahenditega, segavedude puhul aga ka vooritranspordi vahenditega, kuid ainult NSV Liidu piirides.

Kindlustus ulatub ainult ajale, millal veos on transportimisel. See tähendab, et kindlustusvastutus algab lähtekohas veose üleandmise momendist transpordi-organisatsioonile ja lõpeb sihtkohas veose väljaandmise momendiga saajale. Kui aga veost veetakse kindlustusevõtja oma transpordiga, siis kehtib kindlustusvastutus pealelaadimise algusest lähtekohas kuni väljalaadimise momendini sihtkohas.

Kindlustusjuhtumite ring on väga laialdane. Siia kuuluvad: 1) avariid, sealhulgas transpordivahendite hukkumine; 2) stiihilised õnnetused: tuli, pikne, raju, orkaan, maaväring jt.; 3) õnnetusjuhtumid veostega pakkimisel, peale-, ümber- ja mahalaadimisel; 4) veose vargus ja kaotsiminek avarii või stiihilise õnnetuse korral.

8. Vabatahtlik transpordikindlustus, mis on seotud väliskaubanduse ja merivedudega. Peale kahe eespool vaadeldud vabatahtliku transpordikindlustuse liigi on veel olemas kaks teist liiki, mis erinevalt esimestest on seotud väliskaubanduse ja merivedudega.

Esimene neist liikidest on merelaevade kindlustus. See hõlmab välisvete- ja rannasõidulaevu.

Teine liik on laadungite kindlustus. See hõlmab: a) ekspordi- ja impordilaadungeid, mis veetakse kõigil transpordiliikidel; b) laadungeid, mis veetakse kuigi mitte ekspordi või impordi korras, kuid merelaevadega.

Kindlustusjuhtumite ring nende mõlema kindlustusliigi alal sõltub suurel määral sõlmitava kindlustuse tingimustest, s. t. poolte kokkuleppest.

---

[13] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 17. detsembri 1942. a. juhis nr. 771.

Isikukindlustus.

§ 92. Sega-elukindlustus. § 93. Lihtsustatud sega-elukindlustus. § 94. Kindlustus surma- ja invaliidsusjuhtudeks. § 95. Kindlustus õnnetusjuhtumite vastu. § 96. Reisijate kindlustus.

§ 92. Sega-elukindlustus [1].

Kindlustuslepingud selle kindlustusliigi järgi sõlmitakse pärast arstlikku järelevaatust, sõltuvalt selle tulemustest. Kindlustussumma määratakse, kokkuleppel Riikliku Kindlustusega, igas suuruses, kuid mitte vähem kui 5000 rubla.

Kindlustust võidakse sõlmida ühes kahest variandist: 1) kindlustatava isiku jõudmiseni kindlaksmääratud ikka (40, 55, 60 või 75 aastat); aja peale kestusega 10, 15 või 20 aastat. Isikuid kindlustatakse vanuses 16 kuni 60 aastani.

Kindlustussumma makstakse välja nii kindlustatu surma korral enne kindlustustähtaja möödumist kui ka tema elamisel selle tähtajani. Seetõttu nimetatakse seda kindlustust segakindlustuseks.

Kindlustusvastutus laieneb samuti ka invaliidsusjuhtudele (täielikule või osalisele), mis on tekkinud õnnetusjuhtumi tagajärjel.

Sega-elukindlustust võidakse täiendada pensionikindlustusega. Viimast võidakse sõlmida 10, 15 või 20 aasta peale, kuid mitte kauema aja peale kui 60-aastaseks saamiseni.

Pensionikindlustuse tähtaeg algab üheaegselt põhilise kindlustuse tähtajaga või, kui see on lepingutingimustes ette nähtud, hilisemast momendist, kuid peab lõppema hiljemalt põhilise kindlustuse lõpptähtajaks.

Pensionikindlustuse järgi maksab Riiklik Kindlustus välja

[1] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 22. detsembri 1942. a. juhised nr. 789.

kindlustatu surma korral pensioni igal aastal 10% suuruses kindlustussummast kuni pensionikindlustuse tähtaja lõpuni. Sel puhul aga makstakse kindlustussumma põhilise kindlustuse järgi välja järelmaksuga: esimene pool — pärast kindlustatu surma, teine pool — pärast pensionikindlustuse tähtaja lõppu.

§ 93. Lihtsustatud sega-elukindlustus [2].

See kindlustusliik seati sisse 1943. aastal varem esinenud kollektiivse elukindlustuse asemel.

Kindlustusjuhtude ring on siin sama, mis eelmisegi kindlustusliigi puhul: 1) surm, 2) elamine kindlaksmääratud tähtajani ja 3) invaliidsus õnnetusjuhtumi tagajärjel. Kuid erinevalt eelmisest sõlmitakse see kindlustus üldreeglina ilma arstliku järelevaatuseta, milles põhiliselt seisnebki selle lihtsustatus. Selle kindlustusliigi järgi ei kindlustata siiski I ja II grupi invaliide ega haigeid.

Kindlustusvanus on sama — 16 kuni 60 aastani. Kindlustustähtaeg — 15 kuni 20 aastat. Kindlustussumma kõigub ühe kindlustusdokumendi (poliisi) järgi 875 kuni 1200 rubla piirides, sõltuvalt vanusest kindlustuse sõlmimisel ja osalt kindlustustähtajast. Iga isik võib end kindlustada mitte rohkem kui viie poliisi järgi. Säärane kindlustussummade määra piiramine on tingitud arstliku järelevaatuse puudumisest. Täiendavat pensionikindlustust siin ei ole.

§ 94. Kindlustus surma- ja invaliidsusjuhtudeks [3].

See kindlustus, nagu segakindlustuski, sõlmitakse arstliku järelevaatuse alusel. Kindlustusvastutuse ulatuselt erineb ta segakindlustusest selle poolest, et siin puudub kindlustusvastutus tähtaja ülеelamise korral ning puudub täiendav pensionikindlustus. Kindlustusvanus on sama. Kindlustustäht-

[2] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 23. detsembri 1942. a. juhised nr. 791.

[3] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 22. detsembri 1942. a. juhised nr. 788.

aeg — ühest aastast kuni 20 aastani, kuid mitte kauem 65 aasta vanuseni jõudmisest. Kindlustussumma võib olla igas suuruses, vastavalt kokkuleppele Riikliku Kindlustusega.

§ 95. Kindlustus õnnetusjuhtumite vastu [4].

Kindlustusjuhtumite ring sellel kindlustusliigil on märksa kitsam kui eelnevail. Siia kuuluvad: 1) surm, kuid mitte igal põhjusel, vaid ainult tingituna õnnetusjuhtumist; 2) invaliidsus (täielik või osaline) õnnetusjuhtumi tagajärjel.

Kindlustussumma võib olla igas suuruses vastavalt kokkuleppele Riikliku Kindlustusega. Sellest hoolimata sõlmitakse kindlustus ilma arstliku järelevaatuseta, sest et surm haiguste tagajärjel ei kuulu kindlustusjuhtumite ringi. Kindlustusvanus on 16 kuni 70 aastani. Kindlustustähtaeg — ühest aastast viie aastani.

Vahel esinevad kindlustusevõtjaina riiklikud ja ühiskondlikud (tuletõrje-, spordi- jne.) organisatsioonid [5], kes kindlustavad omal arvel õnnetusjuhtumite vastu kas kogu oma kollektiivi või oma liikmete teatud kategooriad või üksikisikuid. Siin ei esine enam mingisuguseid kitsendusi kindlustatavate isikute vanuses. Seevastu on aga kindlustustähtaeg piiratud ja võib olla ainult ühest kuust kuni ühe aastani.

§ 96. Reisijate kindlustus [6].

Erinevalt eelmistest isikukindlustuse liikidest, mis on vabatahtlikud ning lepingulised, on see kindlustus kohustuslik ning mittelepinguline. See kehtib raudtee-, vee-, õhu- ja autotranspordis. Linnalähedase liiklemise teedele, samuti rahvusvahelistele liinidele (õhu- ja mereliinid) see kindlustus ei laiene.

---

[4] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 22. detsembri 1942. a. juhised nr. 790.

[5] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 11. oktoobri 1938. a. juhised nr. 557/196.

[6] NSV Liidu RRK Riikliku Kindlustuse 3. augusti 1940. a. juhised nr. 572/90.

Kindlustusjuhtumiteks on — surm või invaliidsus (täielik või osaline), mis on toimunud õnnetusjuhtumi tagajärjel reisija teelviibimisel.

Kindlustussummaks on 3000 rubla iga reisija kohta. Kindlustusmakse (25 kopikast kuni 2 rbl. 50 kopikani, sõltuvalt piletihinnast) võetakse reisijalt piletikassa poolt pileti müümisel. Reisijad, kes sõidavad erilise maksuta piletiga või läbisõidutunnistusega, loetakse kindlustatuks ilma neilt kindlustusmakset võtmata. Transpordi-organisatsioonid kannavad nende poolt vastuvõetavad kindlustusmaksed Riikliku Kindlustuse kontole Riigipangas.

26. peatükk.

Kindlustussumma, kindlustusmaksed ja kahjude korvamine.

§ 97. Kindlustussumma suurus. § 98. Kindlustusmaksed. § 99. Kahjude tuvastamine ja korvamine.

§ 97. Kindlustussumma suurus.

Selles küsimuses on oluline erinevus vabatahtliku ja kohustusliku kindlustuse vahel.

Vabatahtliku kindlustuse puhul ei määrata kindlustussummat varem ette seadusega ega kindlustuseeskirjadega. Vabatahtlik isikukindlustus on üldreeglina võimalik igasuguses summas poolte kokkuleppel. Vabatahtlik varakindlustus on samuti võimalik üldreeglina igas kindlustusevõtja poolt soovitud summas, milline endastmõistetavalt ei või ületada kindlustatava vara väärtust. Seda väärtust määratakse sõltuvalt kindlustuse eriliikidest ja mitmesugustest kindlustusjuhtumitest, erinevail põhialustel: bilansiliste või eriliste kindlustushinnete järgi, kulumi arvestamisega või ilma, riiklike, jae-, kokkuostu- või varumishindade või kolhoosituruhindade järgi jne. Real juhtudel rakendatakse muuseas kindlustus-

summade erilist limiteerimist: teatud normide kindlaksmääramist absoluutses rahalises väljendis ning teisi kitsendusi. Kuid nende limiitide piirides sõltub kindlustussumma suurus ikkagi kindlustusevõtja tahtest.

Kohustusliku kindlustuse korral määratakse kindlustussumma suurus seadusega või kindlustuseeskirjadega, ja see ei sõltu mingil määral poolte tahtest. Sel puhul tuleb antud küsimuses eristada kohustusliku varakindlustuse kahte tüüpi.

Esimene neist on kindlustamine summas, mis võrdub kindlustatava vara väärtusele, mis omakorda on kindlaks määratud, rakendades üht või teist meetodit. Näiteks kohustusliku määralise kindlustuse puhul kindlustatakse kolhoosidele kuuluvad ehitised, inventar, sisseseade, transpordivahendid, toodang, toorained, materjalid, samuti püügilaevad täies väärtuses inventarihinde järgi, kolhoosnikute ja teiste kodanike hooned aga täies väärtuses kindlustushinde järgi (maal) või hinde järgi, mille on kindlaks määranud kommunaalorganid (linnades). Riigivara kohustuslikul kindlustamisel (elamufond jne.) määratakse kindlustussumma kindlaks bilansi- (või inventari-) hinnete suuruses kulumi mahahindluseta.

Kohustusliku varakindlustuse teiseks tüübiks on kindlustamine kindlais tagatisnormides, s. t. kindlais rahalistes summades, mis üldreeglina ei ulatu kindlustatava vara täisväärtuseni. Säärased kindlad normid on kindlaks määratud: a) taimekultuuride kohustusliku määralise kindlustuse puhul (kindlaksmääratud summades ühe hektaari kohta), b) loomade kohustusliku määralise kindlustuse puhul (kindlaksmääratud summas ühe looma kohta). Nende normide suurus diferentseerub: a) taimekultuuri- ja loomaliikide järgi, b) kindlustusevõtjate kategooriate järgi (kolhoosid või kodanikud; kolhoosidele määratakse üldreeglina kõrgemad normid), c) territoriaaltunnuse järgi. Taimekultuuride ja loomade kohustusliku määralise kindlustuse normid on määratud üleliidulise seadusandlusega diferentseeritult liiduvabariikide järgi. Liiduvabariikide ministrite nõukogudel on õigus kõrgen-

dada või alandada neid norme mitte rohkem kui 20% ulatuses ning määrata kindlaks vabariiklike keskmiste normide piirides diferentseeritud normid autonoomseile vabariikidele, kraidele ja oblastitele. Autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudel (samuti oblastilise jaotuseta liiduvabariikide ministrite nõukogudel), krai- ja oblastinõukogude täitevkomiteedel on omakorda õigus määrata kindlaks antud vabariigi, krai või oblasti keskmiste normide piirides diferentseeritud normid üksikuile rajoonidele ja linnadele.

Töö- ja suurte sarvloomade noorkarja määralise kindlustuse norme (seaduses tähendatud vanuse piirides) alandatakse 50% võrra. Teisest küljest aga kolhoosidele kuuluvad suguloomad üle kindlaksmääratud vanuse kindlustatakse mitte kindlate normide järgi, vaid kindlustushindejärgse väärtuse täies ulatuses.

Kindlanormilise kohustusliku kindlustuse kõrval võidakse kindlustada samu objekte täiendavalt ka vabatahtliku kindlustuse korras. Selliselt võivad kolhoosid kindlustada niihästi loomi kui ka taimekultuure, üksikkodanikud aga ainult loomi.

§ 98. Kindlustusmaksed.

1. Kindlustusmaksed arvutatakse üldreeglina vastavalt kindlustussummale tariifimäärade järgi, mis määratakse kindlaks kindlustussumma iga 100 või 1000 rubla kohta.

Üksikute kindlustusliikide tariifimäärad diferentseeritakse mitmesuguste tunnuste järgi: varakindlustuse alal — kindlustatavate varade kategooriate järgi (või ehitiste järgi, kus need varad asetsevad), kindlustusevõtjate kategooriate järgi, territoriaaltunnuse järgi jne.; isikukindlustuse alal — kindlustusevõtjate vanuse järgi, kutse- või tööala järgi, millel töötab õnnetusjuhtumite vastu kindlustatav isik, jne.

See diferentseering on seotud kõigepealt kindlustusriisiko tingimuste erinevusega (s. t. sõltub kindlustusjuhtumite saabumise ohtlikkuse määrast) eespool tähendatud tunnuste puhul.

Diferentseering kindlustusevõtjate kategooriate järgi aga põhineb peamiselt sotsiaalsel kriteeriumil; nii näiteks määratakse real juhtudel tariifimäärad sotsialistlikele organisatsioonidele väiksemad kui kodanikele, kolhoosnikuile väiksemad kui üksiktalupoegadele jne. Selline kindlustustariifide sotsiaalne diferentseerimine teostatakse kõige laiaulatuslikumal kujul kohustuslikus määralises kindlustuses.

Kohustusliku määralise kindlustuse alal kehtestatakse tariifimäärad seadusandlikus korras; teiste kindlustusliikide alal kinnitab need NSV Liidu Rahandusministeerium.

Kohustusliku määralise kindlustuse tariifimäärad on kindlaks määratud diferentseeritult liiduvabariikide järgi. Liiduvabariikide ministrite nõukogud omavad õigust määrata kindlaks nende vabariikide keskmiste määrade piirides diferentseeritud määrasid autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite tarvis. Autonoomsete vabariikide (samuti oblastilise jaotuseta liiduvabariikide) ministrite nõukogudel, kraide ja oblastite nõukogude täitevkomiteedel on omakord õigus kindlaks määrata keskmiste vabariiklike, kraide või oblastite määrade piirides diferentseeritud määrasid rajoonide ja linnade tarvis.

Paljudel juhtudel, eriti kohustusliku määralise kindlustuse alal, esineb kindlaksmääratud kindlustusmaksete osas alandeid ja koguni makseist vabastamisi (vt. eespool, § 86).

Maksed kohustusliku varakindlustuse alal tasutakse tähtaegadel, mis on ette nähtud seadusega või kindlustuseeskirjadega [1].

Maksed vabatahtliku varakindlustuse alal tasutakse kindlustuse sõlmimisel, kuid mitte alati täies ulatuses, sest arvukail juhtudel lubatakse ajatamist (enamasti — kaheks tähtajaks).

---

[1] Määralise kindlustuse alal — makseaastale eelneva aasta lõpul (kolmel tähtajal kolhoosidele, kahel tähtajal kodanikele), riigivara kohustusliku kindlustuse alal (elamufond jne.) — makseaasta algul (üldreeglina — kahel tähtajal).

Maksed isikukindlustuse alal tasutakse, olenevalt kindlustuse liigist, kas perioodiliselt (igakuuliselt, igakvartaliliselt, poolaasta- või aastakaupa) või kogu kindlustusaja eest ühekordselt ette (esineb siiski ka ajatamine kahele tähtajale).

Sotsialistlikud organisatsioonid tasuvad kindlustusmakseid sularahata arvelduse korras ülekandmise teel oma kontodelt Riikliku Kindlustuse kontole Riigipangas. Mõningail juhtudel võivad kolhoosid tasuda kindlustusmakseid siiski ka sularahas Riigipanga kassadesse Riikliku Kindlustuse kontole.

Kodanikud tasuvad kindlustusmaksed: a) linnades — Riigipanga kassadesse, kindlustusinspektoreile ja -agentidele; b) kohustusliku määralise kindlustuse alal — samuti kommunaalpankade kassadesse; c) maal — kohustusliku määralise kindlustuse alal — maksuagentidele, ning vabatahtliku kindlustuse alal — kindlustusagentidele ja -inspektoreile.

2. Kindlustusmaksete tasumise hilinemisega kaasuvad kohustusliku ja vabatahtliku kindlustuse alal erinevad tagajärjed.

Kohustusliku kindlustuse alal nõutakse tähtajaks tasumata maksed sisse sundkorras koos viivisega järgmises suuruses: sotsialistlikelt organisatsioonidelt (kolhoosid, majavalitsused jt.) — 0,05%, kodanikelt aga — 0,1% ulatuses igalt viitpäevalt. Maksete hilinemine ei riiva kindlustust ennast mingil määral ning jääb kehtima täielikult. Tähtajaks tasumata (viidustatud) kindlustusmaksete sundsissenõudmine toimub kohtu- või halduskorras. Määralise kindlustuse alal rakendatakse maksete sissenõudmist eranditult kohtukorras niihästi kodanikelt kui ka kolhoosidelt. Riigivara kohustusliku kindlustuse alal (elamufond jt.) nõutakse maksed sisse: riiklikelt organisatsioonidelt halduskorras, kodanikelt aga kohtukorras.

Vabatahtliku kindlustuse alal ei jõustu kindlustusleping enne esimese kindlaksmääratud kindlustusmakse tasumist.

Selle kindlustuse alal määrab Riikliku Kindlustuse praksis, kõrvale kaldudes Tsiviilkoodeksi § 389-ndast, mitmesuguste kindlustusliikide tarvis erinevaid tagajärgi kindlus-

tusmaksete edasise viidustamise eest pärast kindlustuse jõustumist:

1) kindlustustähtaja lühendamine vastavalt varemlaekunud maksete summale (näiteks ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide vara vabatahtliku kindlustuse alal, loomade ja transpordivahendite vabatahtliku kindlustuse alal);

2) kindlustussumma vähendamine vastavalt varemlaekunud maksete summale (näiteks põllumajanduslike kultuuride vabatahtliku kindlustuse alal, sega-elukindlustuse alal);

3) kindlustuse täielik katkestamine (näiteks lihtsustatud sega-elukindlustuse alal, kindlustuse alal surma- ja invaliidsuse juhtude vastu).

§ 99. Kahjude kindlaksmääramine ja korvamine.

1. Kui leiab aset sündmus (kindlustusjuhtum), mille vastu toimus vara kindlustus, on kindlustusevõtja kohustatud sellest teatama Riikliku Kindlustuse organile (üldreeglina kindlustusinspektuurile) mitte hiljem tähtaegadest, mis on selleks määratud seadusega või kindlustuseeskirjadega. Maal tuleb real juhtudel teatada ka külanõukogudele — kas paralleelselt kindlustusinspektuuriga (kolhooside osas), või inspektuuri asemel ainult külanõukogule (kodanike osas).

Ajaldine teatamine asetleidnud kindlustusjuhtumist on vajalik selleks, et kindlustusorganid võiksid nagu kord ja kohus teostada kahju ülevaatust, mida raskendaks või teeks hoopis võimatuks teatamise viivitamine. Seetõttu on Riiklikul Kindlustusel õigus, kui viivitus toimus kindlustusevõtja süü läbi, keelduda korvamast kahju.

Kindlustusorganid peavad asuma kahju ülevaatamisele mitte hiljem tähtaegadest, mis on määratud kindlustuseeskirjadega. Ülevaatuse ülesandeks on kahju põhjuse selgitamine (sellest sõltub Riikliku Kindlustuse vastutus kahju eest) ja samuti selle suuruse kindlakstegemine.

Ülevaatuse tulemuste kohta koostatakse kahjuakt. Akte koostavad üldreeglina kindlustusinspektorid või — tähtsa-

mail juhtudel — Riikliku Kindlustuse kõrgemalseisva valitsuse esindajad. Aktid loomade kohta koostavad maal külanõukogude esimehed (volinikud või saadikud), linnades — kindlustusinspektorid või loomaarstid. Kahjuakti koostamisest on kindlustusevõtja osavõtt kohustuslik. Real juhtudel on nõutav kahe tunnistaja, vahel ka mõningate ametiisikute osavõtt (näiteks põllumajanduskultuuride kindlustuse alal on nõutav külanõukogu esindaja ja agronoomi osavõtt).

Koostatud aktid kuuluvad kinnitamisele korras ja tähtaegadel, mis on kindlaks määratud kindlustuseeskirjade ja -juhenditega. Aktid kahjude kohta, mis oma suuruselt ei ületa kindlustusinspektuuridele kindlaksmääratud limiite, esitatakse vanem-kindlustusinspektori arvamusega rajooni- (või linna-) rahandusosakonna juhatajale kinnitamiseks; aktid eespool tähendatud limiite ületavate kahjude kohta kinnitab Riikliku Kindlustuse kõrgemalseisev valitsus. Kindlustuskorvuse (s. t. summa, mille kindlustuseandja on kohustatud tasuma kindlustusevõtjale kindlustatud vara hukkumise või vigastumise puhul) väljamaksmine toimub mitte hiljem selleks kindlaksmääratud tähtaega, arvates kahjuakti allakirjutamise päevast. Kahjude korvamine sotsialistlikele organisatsioonidele toimub sularahata arvelduse korras vastavate ülekannete teel Riikliku Kindlustuse kontolt Riigipangas nende organisatsioonide kontodele. Kahjude korvamine üksikuile kodanikele toimub sularahas Riigipangast kindlustusorganite tšekkide abil, saaja soovil aga raha transfertimise teel posti kaudu.

Kindlustuskorvused, mis saadakse riikliku elamufondi kindlustusest, kasutatakse eranditult selle fondi taastamiseks ning võidakse kulutada väljaspool kapitaalehituste plaani.

2. Korvatavate kahjude põhiliikideks on kindlustatud vara hukkumine ja vigastumine kindlustusjuhtumi tagajärjel. Peale selle katab Riiklik Kindlustus ka kindlustusevõtja poolt, seoses kindlustusjuhtumiga, otstarbekalt tehtud kulud vara päästmiseks, selle edasise riknemise vältimiseks ning üldse kahju vähendamiseks, mis on ühenduses asetleidnud kindlus-

tusjuhtumiga. Mõnedes kindlustusliikides tasutakse ka kahjud kindlustatud vara vargusest või kaotsiminekust kindlustusjuhtumi ajal. Sõjategevuse tagajärjel tekkinud kahjusid Riiklik Kindlustus ei tasu.

Kindlustuskorvuse suurus (kaasa arvatud ka päästmiskulud jne.) ei või üldreeglina ületada kindlustussummat.

Kindlustatud vara täieliku hukkumise korral korvatakse kahju kindlustussumma ulatuses (ainult siis, kui see ei ületa selle vara väärtust).

Osaliste kahjude suhtes eristatakse kahte kindlustuskorvuse süsteemi: 1) proportsionaalse vastutuse süsteem ja 2) vastutuse süsteem „esimese riisiko" põhimõttel.

Esimesel juhul korvatakse kahju proportsionaalse arvestuse järgi, mis väljendub järgmises valemis: kindlustuskorvus suhtub kahjusummasse nagu kindlustussumma kindlustatud vara väärtusesse. Näiteks vara maksab 150 tuh. rbl., kindlustatud on see 100 tuh. rbl. eest, ning kahju moodustab 30 tuh. rbl. Märkides kindlustuskorvuse x-ga, saame järgmise võrrandi:

$$x : 30\,000 = 100\,000 : 150\,000$$

$$\text{Järelikult: } x = \frac{30\,000 \cdot 100\,000}{150\,000} = 20\,000 \text{ rbl.}$$

Teisel juhul korvatakse kahju täielikult, kuid muidugi ainult kindlustussumma piirides. Kui rakendada seda süsteemi eespool toodud näites, siis on kindlustuskorvus mitte 20 000, vaid 30 000 rubla. Süsteemi nimetus ise on seletatav sellega, et ta nagu jagab kogu kindlustatud vara väärtuse kaheks osaks. Esimene osa loetakse kindlustatuks täiel määral kindlustussumma piirides — see ongi „esimene riisiko". Teine osa aga ei loeta üldse kindlustatuks. Seejuures arvatakse kahju kuni kindlustussumma piirideni esijärjekorras „esimese riisiko" hulka ja korvatakse seetõttu täielikult.

Riikliku Kindlustuse praksises domineerib proportsionaalse vastutuse süsteem. „Esimese riisiko" süsteemi raken-

datakse sotsialistlike organisatsioonide kaubalis-materiaalsete väärtuste ja koduse vara vabatahtlikus kindlustuses.

Pretensioonid kindlustuskorvuse küsimustes (korvamisest keeldumisel või nõudmise mittetäielikul rahuldamisel) võidakse esitada, kindlustatu valikul, kas ametkondlikus korras (kaebuse esitamise teel Riikliku Kindlustuse kõrgemalseisvale organile) või kohtukorras (hagi esitamise teel kohtule või — sõltuvalt asja kohtulikust alluvusest — arbitraažile).

Ametkondlikes juhistes väljendatud Riikliku Kindlustuse praksis tunnustab muide kohustusliku kindlustuse kõigi liikide tarvis kindlustuskorvusealaste vaiete lahendamisel ainult ametkondlikku korda, mis näeb kindlustusevõtjaile ette olulisi protsessuaalseid tagatisi, nagu kindlaid tähtaegu kaebuste läbivaatamiseks, otsuse kohustuslikku teatamist kaebajale, järgnevat edasikaebamise õigust Riikliku Kindlustuse kõrgemalseisvaisse instantsidesse [2].

---

[2] Juhend kaebuste läbivaatamise korra kohta riikliku kindlustuse alal 7. oktoobrist 1943, nr. 579; В. Райхер, Судебная защита в окладном страховании („Социалистическая законность", 1939, nr. 1).

VII OSA.

RAHAKÄIVE JA KREDIIT.

27. peatükk.

NSV Liidu rahasüsteemi ja rahakäibe õiguslikud alused.

§ 100. NSV Liidu rahasüsteem. § 101. NSV Liidu valuutaseadusandlus.

§ 100. NSV Liidu rahasüsteem.

1. Stalinliku Konstitutsiooni kohaselt kuulub raha- ja krediidisüsteemi juhtimine NSV Liidu võimkonda tema kõrgemate võimu- ja riigihaldusorganite näol (§ 14); seejuures on abinõude tarvituselevõtmine krediidi- ja rahasüsteemi tugevdamiseks pandud NSV Liidu Ministrite Nõukogule (§ 68).

NSV Liidu rahasüsteem koosneb NSV Liidu Riigipanga pangatähtedest, riigikassatähtedest ja vahetusrahast. Riigi ühtseks emissioonikeskuseks on NSV Liidu Riigipank, kes laseb välja kõiki rahamärke.

NSV Liidu Riigipanga põhikirja [1] III osas (§-d 17—24), mis on kinnitatud NSV Liidu KTK ja RKN-i poolt 12. juunil 1929, on ära toodud ja täiendatud panga-emissiooni õigus, mis dekreteeriti juba 1922. a. [2].

---

[1] LSKK 1929, nr. 38, art. 333.

[2] VMKK 1922, nr. 64, art. 827.

Riigipank laseb välja pangatähti väärtusega 1, 2, 3, 5, 10, 25 ja 50 tšervoonetsit (tšervoonets võrdub 10 rublaga) [3]. Pangatähed on NSV Liidu seaduslikud maksevahendid, sest et neid on kohustatud vastu võtma makseiks kõik asutised ja kodanikud piiramatus summas. Tšervoonets on NSV Liidu põhiline valuuta [3]. 1929. a. põhikirjas ettenähtud andmete avalik teatamine Riigipanga emissiooni-osakonna poolt käibelelastud pangatähtede hulga ja nende katte kohta (§ 22) katkestati veel enne Teise Maailmasõja algust, sest et vaenlase orienteerimine pangatähtede emissiooni ulatuses ja kullareservi küsimustes oleks olnud ebaotstarbekohane ning lubamatu.

Riigikassatähed, esinedes „püsiva raha" emissioonina, „väärtusega alla ühte tšervoonetsit" [4], lastakse välja kupüüride 1, 3 ja 5 rbl. ning need on seaduslikeks maksevahendeiks maksude, lõivude ja teiste maksete alal.

Vahetusmündid valmistatakse niklist ja pronksist ning lastakse välja väärtuses 20, 15, 10, 5, 3, 2 ja 1 kopikat [5].

Peale selle on käibel veel hõbe- ja vaskmündid, mis on välja lastud rea aastate jooksul pärast 1924. a. rahareformi [6].

Riigikassatähtede ja vahetusmüntide emissioon toimub ulatuses, mis on vajalik alla ühe tšervoonetsi väärtusega rahamärkide käibe tarvete rahuldamiseks.

Tšervoonetsite suhtes on riigikassatähed ja mündid vahetusrahamärkideks, millede käibelelaskmine toimub sõltuvalt väljalastavate pangatähtede hulgast valitsuse poolt kindlaksmääratavas proportsioonis [7].

---

[3] NSV Liidu rahasüsteem muudeti 16. detsembril 1947 toimunud rahareformiga. Vt. „Rahva Hääl", 15. dets. 1947. a. nr. 292. — Toim. märkus.

[4] NSV Liidu KTK ja RKN-i 5. veebruari 1924. a. määrus (LSKK 1924, nr. 32).

[5] LSKK 1932, nr. 15, art. 81.

[6] VMKK 1924, nr. 34, art. 325.

[7] LSKK 1930, nr. 49, art. 508.

Vastavalt NSV Liidu Riigipanga põhikirjale kindlustatakse tema poolt väljalastavad pangatähed täielikult, kusjuures mitte vähem kui $^1/_4$ nende summast nominaalhinnas väärismetallidega ja püsiva välisvaluutaga kullakursi järgi, ülejäänud osas aga kergesti realiseeritavate kaupadega, lühiajaliste vekslitega ja muude lühiajaliste kohustustega.

Käibelelastud pangatähtede kindlustuse koostisest, mis on ette nähtud Riigpanga põhikirjas, langesid välja sisekäibevekslid, sest et 1930. aasta krediidireform [8] asendas majandusorganisatsioonide vastastikuse krediteerimise, s. t. kommertskrediidi, otsese pangakrediidiga, muutes ära kohustuste vekslivormi.

NSV Liidu valuuta kindlustuse aluseks on Nõukogude riigi käsutuses olevad kaubahulgad. Seltsimees Stalin oma aruandes ÜK(b)P Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni 1933. a. jaanuarikuu pleenumil esimese viisaastaku tulemuste kohta andis küsimusele, millega on kindlustatud nõukogude valuuta stabiilsus, ammendava ning selge vastuse: „Muidugi mitte ainult kullatagavaraga. Nõukogude valuuta stabiilsus on kindlustatud eelkõige määratu suure hulga riigi käes olevate kaupadega, mis lastakse kaubaringvoolu kindlate hindadega" [9].

Et pangatähtede väljamist toimetab NSV Liidu Riigipank tema poolt teostatavate krediidioperatsioonide puhul, krediidid aga võimaldatakse materiaalsete väärtuste kindlustusel rangelt kindlaksmääratud tähtaegadeks, siis on panga emissioon vahetult seoses teda kindlustavate kaupadega, mis müüakse kindlate riiklike hindadega. Mis puutub kullasse ja välisvaluutasse, mis kuulub nõukogude valuuta kindlustuse hulka, siis need omavad valuutareservi tähtsust, mis on vajalik NSV Liidu suhtluses välisriikidega rahvusvahelise arvelduse ja krediidi aladel.

Nõukogude raha rahvamajanduslik kindlustus (kaubad)

---

[8] LSKK 1930, nr. 8, art. 98.

[9] Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 345.

kehtib samal määral nii panga- kui ka riigikassatähtede kohta. Nii ühed kui teised lastakse tegelikult välja Riigipanga poolt ning käesoleval ajal ei ole nende vahel majanduslikku vahet (riigikassatähed on vaid vahetusrahamärkideks tšervoonetsite suhtes).

2. NSV Liidu rahakäibe reguleerimine kuulub NSV Liidu Ministrite Nõukogu juhtimisele ja teostatakse tema poolt kinnitatud NSV Liidu Riigipanga krediidi- ja kassaplaanide alusel.

NSV Liidu Riigipank on riigi ühtne arveldus- ja emissioonikeskus; temas kajastuvad kõik põhilised majanduslikud protsessid, mis on seoses materiaalsete väärtuste liikumisega, plaanide täitmisega kasumite alal, eelarvesüsteemi, hoiukassade, riikliku kindlustuse jne. tulude ja kuludega. Koondades kõik NSV Liidu majanduslike organisatsioonide ja riigieelarve vabad vahendid, suunab Riigipank need plaanikohaselt rahvamajanduse lühiajaliseks krediteerimiseks.

NSV Liidu Riigipanga krediidiplaan arvestab kõiki vahendeid, mis peavad olema värvatud lühiajaliseks krediteerimiseks, ning määrab kindlaks nende mahutamise rahvamajanduses. Krediidiplaani saldo osutab plaanistatava muudatuse vajadusele rahakäibes (pangatähtede täiendav väljalase või käibelt kõrvaldamine). Pärast krediidiplaani kinnitamist NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt on see saldo direktiiviks rahakäibe alal plaanistatavaks ajavahemikuks.

Krediidiplaanis arvestatakse NSV Liidu Riigipanga kõiki vahendeid — nii sularahas saadavaid kui ka sularahata arvelduse korras kasutatavaid. Seetõttu koostab Riigipank peale krediidiplaani ka kassaplaani, milles fikseeritakse Riigipanga kassadesse laekuva sularaha maht ja allikad ning selle kasutamine majanduse vajadusteks.

Sularaha laekub Riigipanga kassasse põhiliselt jaekaubanduse ja ühiskondliku toitlustamise ettevõtete müügisissetulekuist, transpordi- (raudtee-, vee-, õhu- ja kohaliku transpordi) ning sideasutiste sissetulekuist, elanikkonna makseist maksude, lõivude ja riikliku kindlustuse alal, sissemakseist

riigilaenude alal, hoiukassa hoiustest, kommunaalmajanduse ja etendusi korraldavate ettevõtete tuludest, laekumustest kolhooside kontodele jm.

Sularaha antakse välja Riigipanga kassadest väljamaksete puhul töötajaile palkadeks, õppijaile stipendiumideks, sotsiaalkindlustusorganite poolt makstavaiks pensionideks ja toetusteks, Riikliku Kindlustuse organite poolt tasutavaiks kindlustuskorvusteks, hoiukassade operatsioonideks, kolhoosnikuile tasumiseks kohustuslike normimüükide eest ning teisteks riiklike ja kooperatiivsete asutiste ja ettevõtete arvete õiendamiseks elanikkonnaga. Riiklike ja kooperatiivsete organisatsioonide omavahelised arveldused aga toimuvad Riigipanga kaudu sularahata arvelduse korras (ülekannete teel kontolt kontole); samas korras toimuvad ka arveldused riigi ja kolhooside vahel.

Riigipanga kassaplaan sisaldab rahalise käibe alal sama direktiivi, mis krediidiplaangi, ning on tähtsaimaks vahendiks emissiooniplaani täitmisel. Tema ülesanne seisneb selles, et kõikide kassakäivete (s. t. sularahas laekumuste ja kulutuste) ammendava arvestuse alusel kindlustada valitsuse emissioonidirektiivi täitmist.

Kassaline plaanistamine, mis kehtestati 1931. a. algusest „sihiga parandada rahahulga arvestust ning tugevdada plaanilist alust rahakäibe reguleerimisel“ [10], leidis ulatuslikumat reglementeerimist 1938. aastal NSV Liidu RKN-i juures asuva Majandusnõukogu määrusega [11]. Riigipangale on pandud kohustus koostada ja esitada NSV Liidu Ministrite Nõukogule läbivaatamiseks ja kinnitamiseks kvartali- ja kuu-kassaplaanid. Sellesamaga omandas kassaline plaanistamine ühe tähtsaima elemendi tähenduse NSV Liidu rahvamajanduse plaanistamise üldsüsteemis. Pangale on antud vajalikud volitused

---

[10] NSV Liidu RKN-i 2. jaanuari 1931. a. määrus kassaeeskirjade kohta (LSKK 1931, nr. 3, art. 38).

[11] NSV Liidu RKN-i juures asuva Majandusnõukogu 1. oktoobri 1938. a. määrus nr. 709.

tema klientide poolt koostatavate kassaplaanide ajaldiseks saamiseks; neis plaanides peavad olema ette nähtud kõik eelolevas kvartalis või kuus loodetavad sularaha-laekumused ning tegelik sularaha vajadus palkade väljamaksmiseks varumisteks jm.

Nõukogude raha stabiilsuse kindlustamine saavutatakse samuti Nõukogude riigi raha emiteerimise ainuõiguse kaitse korras. Asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide juhatajad vastutavad kriminaalkorras väärtpaberite, boonide, maksutähtede ja teiste rahasurrogaatide seadusvastase väljalaskmise eest [12]. Samas korras karistatakse ka rahamärkide võltsimist.

3. Pangatähtede ja teiste nõukogude valuutaliikide heauskne omandaja on kindlalt kaitstud meie seadustega, ning isegi varastatud või muul teel kaotsiläinud pangatähe, riigikassatähe või vahetusmüntide omanik ei ole õigustatud neid välja nõudma heauskselt omandajalt. Rahakäibe stabiilsuse huvid prevaleerivad siin omaniku nõudeõiguste ees, milliseid võidakse kasutada teiste asjade varguse või kaotsimineku puhul.

§ 101. NSV Liidu valuutaseadusandlus.

1. Nõukogude valuuta käive on piiratud NSV Liidu territooriumiga. Nõukogude valuuta väljavedu välismaale on alates 1. augustist 1926 keelatud [13]. Omakorda, selleks et välismaalt NSV Liitu sisse vedada NSV Liidu panga- ja riigikassavaluutat, on tingimuslikult vajalik tõendise esitamine selle väljaveo kohta NSV Liidust enne 1. augustit 1926 [14]. Niisiis ei saa nõukogude valuuta olla legaalseks koteerimisobjektiks välismaa börssidel.

---

[12] LSKK 1935, nr. 30, art. 234.

[13] NSV Liidu KTK ja RKN-i 9. juuli 1926. a. määrus (LSKK 1926, nr. 48, art. 348).

[14] NSV Liidu KTK ja RKN-i 21. märtsi 1928. a. määrus (LSKK 1928, nr. 18, art. 152).

Valuutaväärtuste sissevedu ja väljavedu, saatmine ja ülekandmine välismaale ja välismaalt on reglementeeritud NSV Liidu KTK ja RKN-i 21. märtsi 1928. a. määrusega ning rea järgnevate täiendustega selle määruse juurde [15].

Välisvaluuta ning välisvaluutas väljakirjutatud maksedokumentide sissevedu välismaalt NSV Liidu piiridesse lubatakse üldreeglina piiramatus summas. NSV Liidu Rahandusministeeriumile on antud õigus määrata kindlaks välisvaluuta üksikute liikide kohta kitsendusi nende sisseveo, saatmise ja ülekandmise kohta välismaalt.

Välismaalt NSV Liidu territooriumile ajutiseks viibimiseks sissesõitvail isikuil, kes toovad endaga kaasa valuutaväärtusi (või saavad neid krediidiasutiste vahendusel), lubatakse viia neid väärtusi takistamatult (või ülekande korras krediidiasutiste kaudu) välismaale samas hulgas kahe kuu kestel, arvates nende sissesõidu päevast NSV Liitu.

Piiramatult lubatakse välja vedada ja üle kanda välismaale sealt sissetoodud või ülekantud välisvaluutat, mis on kantud erilistele jooksvatele kontodele NSV Liidu Riigipangas (nn. „A"-tüüpi jooksvad kontod).

Kõigil teistel juhtudel on välisvaluuta ja välisvaluutas väljakirjutatud maksedokumentide (tšekkide, transfertide jt.) väljavedu välismaale sõitvaile isikuile, sealhulgas ka lähetatuile, rangelt limiteeritud kindlaksmääratud normidega. Kõrvalekaldumusi neist normidest võidakse teha üksikuil juhtudel ainult NSV Liidu Rahandusministeeriumi loal (valuutaväärtuste väljaveo korra rikkumisega kaasub kriminaalvastutus nagu salakaubaveo eest, avastatud väärtused aga konfiskeeritakse) [16].

2. NSV Liidu KTK ja RKN-i 7. jaanuari 1937. a. määruse [17] kohaselt on NSV Liidu Riigipangale kinnistatud ainuõigus teostada NSV Liidu territooriumil tehinguid kulla,

---

[15] LSKK 1928, nr. 18, art. 152; 1932, nr. 17, art. 93.

[16] LSKK 1930, nr. 9, art. 103 ja nr. 57, art. 600.

[17] LSKK 1937, nr. 8, art. 25.

hõbeda ja plaatinaga ning plaatinarühma metallidega (müntides, kangides ja töötlemata kujul), välisvaluutaga ja välisvaluutas väljakirjutatud maksedokumentidega (tšekid, transferdid jm.). Teiste sõnadega — NSV Liidus on kehtestatud valuutamonopol, mis on väliskaubanduse monopoli tähtsaimaks täienduseks. Seega on NSV Liidu territooriumil tehingud valuutaväärtuste ostu ja müügi alal juriidiliselt kehtivad ainult tingimusel, et neis esineb ühe poolena NSV Liidu Riigipank.

NSV Liidu territooriumil on lubatud maksete sooritamine ja vastuvõtmine välisvaluutas põhiliselt ainult väliskaubanduslike tehingute alal, vastavuses sellekohaste kehtivate seadustega ning sealjuures eranditult NSV Liidu Riigipanga vahendusel.

Tekib küsimus: kas on lubatav NSV Liidus ostetud eksportkauba eest maksta nõukogude valuutas? Seadus annab sellele küsimusele selge vastuse: „Juhtudel, kui rahalised kohustused väliskaubanduslike tehingute alal on väljendatud välisvaluutas, lubatakse maksete sooritamist NSV Liidu valuutas vaid siis, kui selline maksete sooritamise kord on ette nähtud tehingute tingimustes." Siit järeldub, et kui pooled väliskaubandusliku tehingu alal ei ole eriti kokku leppinud kauba või teenuse (näit. laevaremont nõukogude dokis jms.) eest tasumise võimaluses NSV Liidu valuutas, siis tuleb maksed säärase tehingu alal sooritada välisvaluutas. Teiste sõnadega, kui väliskaubanduslik tehing on väljendatud välisvaluutas, siis esineb see valuuta mitte ainult võlavaluutana (s. o. võlasumma arvutusühikuna), vaid ka maksevaluutana. Erandid sellest reeglist on võimalikud üksikjuhtudel NSV Liidu Rahandusministeeriumi loal.

Kõik nõukogude organisatsioonid sooritavad väliskaubandusega seotud valuutaoperatsiooni arveldusi NSV Liidu Riigipangaga nõukogude valuutas kindlas arveldusvahekorras nõukogude ja välisvaluuta vahel, mis määrab kindlaks välisvaluuta kursi nõukogude rublades. Sama kursi järgi ostab NSV Liidu Riigipank välisvaluutat NSV Liitu sissesõitvailt

väliskodanikelt ja teistelt valuutavaldajailt, samuti tasub nõukogude rublades tšekid jooksvate kontode järgi, millele on sisse makstud või välismaalt üle kantud välisvaluutat kulutamiseks NSV Liidus.

1937. aastast püsib kindla vahekorra alusena nõukogude ja välisvaluuta vahel järgmine ameerika ja nõukogude rahaühikute suhe: üks USA dollar võrdub 5 rbl. 30 kop. Selle suhte muutumatus osutus võimalikuks põhiliselt seetõttu, et alates 1934. aastast hoiab USA kullahinna ühel ja selsamal püsival tasemel — 35 dollarit ühe troi-untsi eest, mis võrdub dollari kullasisaldusele — 0,888876 grammi puhaskulda.

Välisvaluuta kursid nõukogude rublades, mis määratakse kindlaks vastavalt tähendatud suhtele, avaldatakse NSV Liidu Riigipanga kursibülletäänides.

28. peatükk.

Lühi- ja pikaajaline krediit ja arveldused.

§ 102. Krediidi olemus ja tähtsus. § 103. NSV Liidu krediidisüsteem. § 104. Arvelduste korraldus. § 105. Lühiajaline krediteerimine. § 106. Pikaajaline krediteerimine.

§ 102. Krediidi olemus ja tähtsus.

1. Krediit kujutab endast majandussuhet, mis seisneb teatud hulga materiaalsete väärtuste või rahasumma tasulises üleandmises ühelt majandusorganisatsioonilt teisele kohustusega tagastada need kindlaksmääratud tähtajaks. Krediidiandmise põhivormiks on laenuleping. Krediidiobjektiks võivad olla ainult kergesti asendatavad väärtused, sest et laen, erinevalt üürimisest ja rentimisest, annab majandeile, kes said väärtused ajutiseks kasutamiseks, õiguse kulutada neid väärtusi. Selles suhtes omab erilisi eeliseid raha, mis on täiesti asendatav ning võimaldab krediiti kasutaval majandusorgani-

satsioonil soetada igasuguseid temale vajalikke materiaalseid väärtusi.

Majandussuhteis tähendab krediit vabade vahendite ümberpaigutamist nendelt majandusorganisatsioonidelt, kus need on ajutiselt tegevuseta, teistesse majandusorganisatsioonidesse, kes vajavad — samuti ajutiselt — neid vahendeid oma tegevuskäigu katkestamatuse kindlustamiseks.

Sotsialistlikus majanduses tuleneb krediidivajadus majandusorganisatsioonide vahendite korralduse ja ringluse olemusest.

Riigiettevõtted ja majandusorganisatsioonid on varustatud omade käibevahenditega, mis on vajalikud nende tootmis-, kaubanduslikuks ja ekspluatatsiooniliseks tegevuseks vastavalt nende vajadusele vahendite osas, et kindlustada toorainete, tootmis- ja abimaterjalide, kütuse, poolfabrikaatide, lõpetamata toodangu, valmistoodete ja kaupade varude minimaalset olemit ning samuti mahutusi tulevaste aastate kuludesse.

Mis puutub aga ettevõtete ja majandusorganisatsioonide ressursside vajadusse, mis on tingitud käibevahendite ringluse katkemisest ajavahemikul kaupade väljastamise ja nende eest ostjailt raha saamise vahel, samuti katkemisest, mis on seoses hooajaliste tootmisprotsessidega, toor- ja kütteainete ning materjalide hooajaliste varude kuhjumisega, mahutuste ajutise suurenemisega lõpetamata toodangusse, valmistoodete ja kaupade hooajalise kuhjumisega ning teiste ajutiste vajadustega, mis tulenevad tootmiskäigust ja kaubaringlusest, — siis kaetakse need vajadused laenatud vahenditega krediidi korras.

Majandusorganisatsioonide varustamine omade käibevahenditega maksimaalses ulatuses, mis kindlustaks katte organisatsioonide hooajalisteks vajadusteks, viiks selleni, et need vahendid jääksid vabaks ning tegevusetuks aasta ülejäänud ajavahemikul kuni hooajaliste vajaduste saabumiseni. Andes majandusorganisatsioonidele käibevahendeid minimaalsel tasemel, mis katab vahendite normaalse vajaduse organi-

satsioonide jooksvaks katkestamatuks tegutsemiseks, jäävad riigi käsutusse suured summad, millega ta võib paremini manööverdada ja neid krediidisüsteemi abil majandusplaanide täitmise käigus plaanipäraselt ümber jaotada majandusorganisatsioonide vahel.

Tootmisprotsessis ja kaubaringluses võib majandusorganisatsioonidel tekkida ajutine vajadus vahendite järele, mille on välja kutsunud ettevõttest olenematud asjaolud (näiteks üleplaaniliste kaubalis-materiaalsete varude kujunemine, mis on tingitud materjalide ebaühtlasest saabumisest, tootmiskava muutmisest ning vajaduse tekkimisest teistliiki toorainete ja materjalide alal, kui varem varutud jm.). Kehtiv ostjate ja hankijate vaheliste arvelduste põhivorm (vaata allpool, arveldussüsteemi kohta) on aga samal ajal seotud kindla ajalüngaga kauba väljamise ja kauba eest raha saamise vahel. Selleks ajavahemikuks vajab kaubahankija vahendeid tootmisprotsessi katkestamatuse kindlustamiseks.

Kuid majandusorganisatsioonidele omade käibevahendite andmine ulatuses, kus on arvestatud ajutisi vajadusi või lünki kauba väljastamise ja selle eest tasumise tähtaegade vahel, on ebaotstarbekohane. Omade käibevahendite reservi moodustamine ajutiste vajaduste tekkimise juhuks, mille saabumisaega ja ulatust on võimatu ette määrata, viiks samade negatiivsete tulemusteni kui varustamine omade käibevahenditega, arvesse võttes hooajalisi vajadusi. Vahendite vajaduse suurus tootmisprotsessi kindlustamiseks aja peale, mis on seotud arvelduste lõpetamisega väljatud kaupade eest, kõigub järsult üksikute ettevõtete alal ning on tingitud tegureist, mis ei olene ettevõttest. See ajavahemik diferentseerub vastavalt arveldusdokumentide teelolemise kestusele hankijalt ostjani ja tagasi, s. t. sõltub neid lahutavast vahemaast. Ostjate koosseisu aga ei määra kindlaks ettevõte ise, vaid tema toodangu kasutamise plaan, mille alusel sõlmitakse lepingud ostjatega.

2. Laenatud vahendeid hooajalisteks ja ajutisteks vajadusteks võivad majandusorganisatsioonid saada vastavalt

NSV Liidu KTK ja RKN-i 30. jaanuari 1930. a. määrusele „Krediidireformi kohta" ainult otsese pangakrediidi näol, mitte aga vastastikuse kommertskrediteerimise teel. Kaupade andmine ja teenete osutamine krediidi peale, samuti avansside ja käsirahade andmine üksteisele, on majandusorganisatsioonidel keelatud (peale rangelt reglementeeritud avansside kapitaalehituse alal, lepingute järgi teaduslike uurimisasutistega ja sideministeeriumi organitega) [1].

Majandusorganisatsioonide poolt üksteisele vastastikku antav kommertskrediit andis positiivseid tulemusi uue majanduspoliitika esimesel perioodil, kus majandusorganisatsioonidel oli mitteküllaldaselt omi käibevahendeid ning puudus nende vahendite täpne reglementatsioon. Kommertskrediidi rakendamisel andis hankija kaubad ostjale järelmaksuga kindlaksmääratud tähtajani; ostja andis hankijale selle juures erilise kohustuse — veksli —, sellel ära tähendades maksesumma ja -tähtaja. Hankija võis saada raha enne tähtaja saabumist veksli diskonteerimise teel pangas, kusjuures pank andis välja vekslisumma, maha arvates kinnipeetavad protsendid. Veksli tähtaja saabumisel laekus vekslijärgne summa panka. Väliselt pank nagu krediteeris hankijat, tegelikult aga anti krediit ostjale, sest et hankija ainult korvas pangakrediidiga tema poolt ostjale antud krediidi. Sisuliselt oli hankija ainult vahendajaks panga ja ostja vahel. Kogu operatsiooni iseloomu kohaselt ei kaasunud veksli diskonteerimisega panga poolt pangakontrolli vekslit diskonteeriva majandusorgani käibevahendite tegeliku seisu üle, tema tegelike vajaduste üle vahendite saamise ja nende kasutamise alal.

See krediidivorm andis võimaluse materiaalsete ressursside plaaniväliseks suunamiseks ja krediidi kasutamiseks ebaotstarbekalt, kattes laenatud vahenditega lünki majandusorganisatsioonide töös ja nende kahjumeid.

1930. aastal kommertskrediit, olles oma mahult ja kasutamiselt väljaspool riikliku krediidisüsteemi vahetut mõju-

[1] LSKK 1930, nr. 8, art. 98; 1932, nr. 74, art. 454.

ala, ei vastanud enam rahvamajanduses saavutatud plaanistamistaseme nõudeile ja isemajandamise kindlustamise ülesandeile. Ettevõtete tootmis-finantsplaanid, olles kujundatud kaupade tootmise ja realiseerimise kindlate ülesannete alusel, andsid juba täieliku võimaluse määrata täpselt kindlaks iga ettevõtte käibevahendite vajaduse, reglementeerida omade käibevahendite koostise ning mahu ja määrata krediidi vajadust, mahtu ja suunda.

1930. aasta krediidireform ja siirdumine otsesele pangakrediteerimisele, kus krediiti vajavad majandusorganisatsioonid seda saavad, möödudes vahenduslülidest, kindlustasid krediidi suunamise vastavuses materiaalsete väärtuste plaanilisele liikumisele ning samuti tõelise finantskontrolli teostamise krediidiressursside kasutamise ja kaubatootmise ning -ringluse plaanide täitmise käigu üle [2].

Rahasummade krediidiks andmist majandusorganisatsioonidele teostab NSV Liidu (panga-) krediidisüsteem. Rahvamajanduse krediteerimiseks vajalikke ressursse moodustab krediidisüsteem peamiselt (peale oma põhikapitalide) sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide ajutiselt vabade summade koondamise teel. Kõik sotsialistlikud ettevõtted ja organisatsioonid on kohustatud hoidma oma summad krediidiasutistes. Pärast valmistoodangu realiseerimist ei kuluta ettevõtted kohe täielikult kõiki saadud rahasummasid toorainete, materjalide ja kütuse muretsemiseks ning palkade väljamaksmiseks. Teatud osas jääb raha mõneks ajaks krediidiasutistesse ja viimased kasutavad neid lühiajaliseks krediteerimiseks. Seejuures ei rikuta krediidiasutistes raha hoidvate majandusorganisatsioonide õigusi üldse, sest et neile säilitatakse täiel määral omade vahendite käsutamise õigus.

Krediidiasutiste poolt antud laenudelt peetakse laenajailt kinni kindlaksmääratud protsendid, mis on allikaks protsentide maksmiseks vahendite eest, mida majandusorganisatsioonid hoiavad krediidiasutistes, nende asutiste ülalpidamiskulude katmiseks ja akumulatsioonide moodustamiseks.

[2] LSKK 1931, nr. 18, art. 166.

3. Töömeetodid krediidisüsteemis, kus mobiliseeritakse rahvamajanduse ajutiselt vabad vahendid ja antakse need plaanikorras majandusorganisatsioonidele tagastatavate laenude korras, erinevad seega järsult eelarvesüsteemi tegevuse meetodeist. Eelarvesüsteemi ressursid moodustatakse põhiliselt sotsialistlike ettevõtete ja elanikkonna kohustuslike maksete arvel, ning vahendid ettevõtete ja organisatsioonide finantseerimiseks eelarvest antakse tagastamatult.

Käibevahenditeks kuuluv krediit on lühiajaline, sest et käibevahendid teostavad tavaliselt oma käibe täisringi mitu korda majandusaasta kestel.

Kuid peale lühiajalise krediidi on nõukogude krediidisüsteemis veel krediit kestusega üle ühe aasta, mida tarvitatakse peamiselt põhivahendite saamiseks. See krediit on määratud kapitaalkulutusteks, mis ei saa end ära tasuda ühe aastaga, ning leiab kasutamist peamiselt kolhoosilis-kooperatiivses süsteemis.

Suhted, mis tekivad krediidiasutiste ja majandusorganisatsioonide vahel, kus viimased esinevad kas raha hoiustajaina või laenajaina krediidioperatsioonide alal, reguleeritakse tsiviilõiguse üldsätetega. Kuid NSV Liidu krediidisüsteemi korraldus, selle tegevuse reglementatsioon, majandusorganisatsioonide kohustus hoida oma rahalisi ressursse krediidiasutistes, krediidi plaanistamine, krediidiasutiste kontroll majandusorganisatsioonide omade ressursside käsutamise üle, nende omavaheliste arvelduste üle, kontroll kaupade tootmise ja ringluse üle — kõik see kuulub finantsõiguse valdkonda. Siin esineb krediidisüsteem kui riigihaldusorgan, kellele on antud vastav laialdane võimkond.

§ 103. NSV Liidu krediidisüsteem.

1. Pangad NSV Liidus on riigi omand, s. o. kogu rahva vara (NSV Liidu Konstitutsiooni § 6). Nõukogude krediidisüsteem kui üleliiduline on kujundatud tsentralistlikel

alustel [3]. NSV Liidu Konstitutsiooni § 14 (p. „l" ja „n") määrab, et pankade haldamine ja krediidisüsteemi juhtimine kuuluvad NSV Liidu võimkonda tema kõrgemate võimu- ja riigihaldusorganite näol. Krediidisüsteemi töö suunamine ja abinõude rakendamine selle tugevdamiseks pannakse NSV Liidu Konstitutsiooniga NSV Liidu Ministrite Nõukogule.

Oma koostise järgi jaguneb nõukogude krediidisüsteem kaheks grupiks: 1) lühiajalise krediteerimise pangad, mis teenindavad tegutsevaid ettevõtteid, ja 2) pikaajaliste mahutuste eripangad, mis teenindavad ehitust ja ehitusala hankeorganisatsioone.

2. Esimesse guppi kuuluvad NSV Liidu Riigipank ja temaga vahetult seotud Väliskaubanduspank („Внешторгбанк"), teise gruppi — pikaajaliste mahutuste eripangad, mis teostavad kapitaalehituse finantseerimist ja pikaajalist krediteerimist.

NSV Liidu krediidisüsteemis omab keskset kohta NSV Liidu Riigipank. NSV Liidu Riigipank on lühiajalise krediteerimise põhiorgan. Koondades kõiki sotsialistliku majanduse majandusorganisatsioonide ja -ettevõtete vabu vahendeid, suunab Riigipank need plaani korras nõukogude majanduse neisse harudesse, kus vajatakse laenuvahendeid oma tootmis-, kaubaringluse-, veo- jt. plaanide täitmiseks.

NSV Liidu Riigipank on ühtseks arvelduskeskuseks NSV Liidu rahvamajanduses (arvelduste korraldamine ja teostamine ettevõtete, organisatsioonide ja asutiste vahel) ning emissiooni-instituudiks, mis reguleerib rahakäivet kogu Nõukogude Liidu territooriumil [4]. Peale selle on NSV Liidu Riigipangale pandud funktsioonid NSV Liidu riigieelarve kassalise täitmise alal, arvelduste alal sotsialistlike ettevõtete vahel ja välismaaga (kõigi NSV Liidu valuutaressursside koondamine, korrespondentssuhete loomine välispankadega, väliskrediitide saamine jne.), samuti pikaajaliste mahutuste eripankade

[3] Välja arvatud kohalikud kommunaalpangad, mida organiseerivad kraide, oblastite ja linnade töörahva saadikute nõukogud.

[4] NSV Liidu Riigipanga Põhikirja p. 1. (LSKK 1929, nr. 38, art. 33).

ülesannete täitmine kapitaalehituse finantseerimise ja pikaajalise krediteerimise alal nendes rajoonides, kus eripankadel puuduvad oma filiaalid.

NSV Liidu Riigipanga osa sotsialistliku majanduse arendamises, nagu määrab NSV Liidu RKN-i 20. märtsi 1931. a. määrus [5], seisneb selles, et:

„a) saada ühiskonnastatud majanduse arveldusorganisatsiooniks, üleriigiliseks aparaadiks tootmisarvestuse ja sääduste jaotamise alal;

b) kindlustada tegelikku igapäevast rublaskontrolli toodangu- ja kaubaringlus-plaanide täitmise ning akumulatsiooni käigu üle rahvamajanduse ühiskonnastatud sektoris;

c) tagada tugevnemist ettevõtete ja majanduslike koondiste isemajandamises kui plaanide (kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete ülesannete) täitmise põhiteguris kogu ühiskonnastatud sektoris."

NSV Liidu Riigipank on NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhtimisel. NSV Liidu Riigipanga Juhatuse esimees on NSV Liidu rahandusministri asetäitja.

Riigipank tegutseb isemajandamise alustel ning omab põhi- ja reservkapitali. Panga põhikapital moodustab 600 miljonit rubla [6] ja seda võidakse suurendada NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega; see kapital on määratud panga kohustuste kindlustamiseks ega kuulu vähendamisele. Reservkapital moodustatakse eraldamiste teel panga kasumeist ja on määratud aastabilansi järgi kujuneda võivate kahjumite katteks panga operatsioonide alal. Eraldamised reservkapitali toimuvad kuni põhikapitali suuruseni. Reservkapitali täielikul või osalisel ärakulutamisel kahjumite katteks alustatakse eraldamist uuesti ja jätkatakse kuni kindlaksmääratud normi saavutamiseni. Kui aastabilansi järgi kindlakstehtud kahju-

[5] „Muudatusest krediteerimissüsteemis ning krediteerimise ja isemajandamise kindlustamisest kõigis majandusorganeis" (LSKK 1931, nr. 18, art. 166).

[6] LSKK 1932, nr. 66, art. 394.

mid panga operatsioonide alal ületavad reservkapitali, kaetakse kahjumi katmata jäänud osa liidueelarve summadest.

NSV Liidu Valitsus ja liiduvabariikide valitsused, samuti nende kesk- ja kohalikud organid, ei kanna vastutust Riigipanga kohustuste järgi (välja arvatud kahjumite katmine eespool tähendatud juhul). Riigipank omakorda ei vastuta NSV Liidu ja liiduvabariikide ning nende kesk- ja kohalike organite kohustuste eest, välja arvatud juhud, kus pank on võtnud endale vastutuse käenduse korras (näiteks väliskaubanduslike koondiste tehingute alal võtab Riigipank tihti endale vastutuse nende kohustuste täitmise eest).

Asjaolu, et Riigipanka kontsentreeritakse kõigi majandusorganisatsioonide lühiajaline krediteerimine, nende majandusorganisatsioonide vabad vahendid, kogu rahvamajanduse arveldus ja liidueelarve, vabariiklike ning kohalike eelarvete kassaline täitmine, nõuab, et Riigipank organiseeriks oma filiaalide laialdase võrgu kogu riigi territooriumil. Kõik filiaalid moodustavad rangelt tsentraliseeritud süsteemi, mida juhib Riigipanga Juhatus.

Riigipanga süsteemi põhiliseks operatiivlüliks on tema rajooniosakonnad. Osakondade juhtimist teostab Riigipanga Juhatus oma vabariiklike, krai- ja oblastikontorite kaudu, mis täidavad ühtlasi ka operatiivseid funktsioone. Kõigis liiduvabariikide vabariiklikes keskustes (välja arvatud Vene NFSV) on Riigipanga Juhatusele allutatud vabariiklikud kontorid, mis juhivad oblastikontorite tööd vastava vabariigi territooriumil. Kraide, oblastite ja autonoomsete vabariikide keskustes on organiseeritud kontorid, mis on allutatud vabariiklikele kontoritele ja mis juhivad osakondi. Vene NFSV-s krai- ja oblastikontorid ning autonoomsete vabariikide vabariiklikud kontorid alluvad vahetult Riigipanga Juhatusele. Vene NFSV suurtes linnades on peale selle eraldatud linnakontorid, mis alluvad samuti Riigipanga Juhatusele.

Peale NSV Liidu Riigipanga esineb lühiajalise krediteerimise pangana Väliskaubanduspank („Внешторгбанк"), kes teenindab organisatsioone NSV Liidu väliskaubanduse

alal ja täidab nõukogude ja välismaa kodanike ning välismaal asuvate diplomaatiliste esinduste rahalisi operatsioone (transferdid, akreditiivid, tšekid jm.).

3. Kapitaalmahutuste finantseerimine ja pikaajaline krediteerimine on pandud pikaajaliste mahutuste eripankadele, mis kuuluvad NSV Liidu Rahandusministeeriumi süsteemi [7] ja tegutsevad selle juhtimisel [8]. Nende pankade hulka kuuluvad: 1) tööstuse, transpordi ja side kapitaalehituse finantseerimise pank (Tööstuspank — „Промбанк"), 2) sotsialistliku põllumajanduse finantseerimise pank (Põllumajanduspank — „Сельхозбанк") [9], 3) kaubanduse ja kooperatsiooni kapitaalehituse finantseerimise pank (Kaubanduspank — „Торгбанк") ja 4) Kommunaal- ja elamuehituse finantseerimise keskpank (Keskkommunaalpank — „Цекомбанк") [10].

Eripankade tegevus ulatub üle kogu NSV Liidu territooriumi. Kõik eripangad — peale Keskkommunaalpanga, kes tegutseb kohalike kommunaalpankade süsteemi kaudu, — omavad vabariiklikke, krai- ja oblastikontoreid ning terve võrgu filiaale, mis avatakse vajaliku hulga finantseerimisobjektidega punktides. Neis punktides, kus ei ole avatud eripankade filiaale, korraldavad need pangad oma tööd Riigipanga filiaalide kaudu lepingulistel alustel. Neil juhtudel omistatakse eripankadele õigus pidada oma volinikke Riigipanga filiaalides. Eripankade kassalist teenindamist toimetab Riigipank vastavate omavaheliste kokkulepete alusel.

Peale kapitaalmahutuste tagastamatu finantseerimise funktsioonide [11] teostavad pikaajaliste mahutuste eripangad

[7] „Pikaajaliste mahutuste eripankade organiseerimisest" (LSKK 1932, nr. 31, art. 191), samuti LSKK 1934, nr. 36, art. 282; 1936, nr. 32, art. 285; nr. 33, art. 303; nr. 45, art. 385; 1937, nr. 65, art. 289.

[8] NSV Liidu Rahanduse Rahvakomissariaadi põhimäärus (LSKK 1936, nr. 29, art. 268, p. „k", art. 2).

[9] Selle panga filiaalidele on pandud ka maakoolide ehitamise finantseerimine.

[10] Keskkommunaalpank teostab ka halduslikeks ja sotsiaal-kultuurilisteks otstarveteks teostatavate ehituste finantseerimist.

[11] Nende funktsioonide kohta vt. § 70.

kapitaalehituse pikaajalist krediteerimist ja ehitusala hankeorganisatsioonide lühiajalist krediteerimist (ehitusmaterjalide, loomasööda ja põletise varude kujundamiseks ning ehitusmehhanismide ja transpordivahendite remondiks) [12].

4. Kohalikke kommunaalpanku organiseerivad autonoomsete vabariikide valitsused, kraide ja oblastite täitevkomiteed liiduvabariigi ministrite nõukogu loal. Need pangad teostavad elamu-, kommunaalehituste ning halduslikeks ja sotsiaalkultuurilisteks otstarveteks püstitatavate ehitiste finantseerimist, elamumajanduse pikaajalist krediteerimist, samuti ehitusala hankeorganisatsioonide, kommunaalettevõtete ja kohalike nõukogude ehitusmaterjalide tootmisettevõtete lühiajalist krediteerimist. Kommunaalpankade põhikapital moodustatakse vastavate vabariiklike (autonoomsete vabariikide) ja kohalike eelarvete assigneeringuist, samuti pankade kasumite arvel. Peale põhikapitali omab iga pank reservkapitali, mis on määratud aastabilansi järgi tekkida võivate kahjumite katteks. Reservkapitali eraldatakse iga aasta 20% panga kasumist. Kui see kapital on jõudnud summani, mis võrdub põhikapitalile, katkestatakse eraldamine ning suunatakse vastavas ulatuses põhikapitali suurendamiseks.

Kohalikud kommunaalpangad on allutatud autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele ja kraide ning oblastite täitevkomiteedele, kes määravad panga juhtiva koosseisu (juhatajad, nende asetäitjad ja juhatajate ettepanekul pearaamatupidajad) ja kinnitavad pankade aasta-aruanded. Seejuures korraldatakse nende pankade töö ühtsete juhiste ja juhendite alusel, mis on kinnitatud NSV Liidu Rahandusministeeriumi poolt; need pangad annavad aru mitte ainult kohalikele täitevkomiteedele, vaid ka Keskkommunaalpangale, kes kinnitab ka kohalike kommunaalpankade krediidi- ja finantsplaanid [13].

---

[12] LSKK 1936, nr. 9, art 70.

[13] Kommunaalpankade tüüppõhikiri (VMKK 1923, nr. 4, art. 82; 1932, nr. 3, art. 12, „БФХЗ" 1932, nr. 7 ja 1934, nr. 7).

§ 104. Arvelduste korraldus.

1. NSV Liidu Riigipank, nagu juba eespool tähendatud, on NSV Liidu rahvamajanduse ainsaks arvelduskeskuseks. Ta korraldab ja teostab kõiki arveldusi NSV Liidu majandusorganisatsioonide ja -ettevõtete vahel.

Kõik nõukogude majandusorganisatsioonid ja -ettevõtted on kohustatud hoidma oma rahalisi vahendeid Riigipangas. NSV Liidu RKN-i 23. juuli 1931. a. määrus annab juhise: „Kõik majandusorganite rahalised vahendid, nii omad kui ka laenatud, laekuvad majandusorgani arvelduskontole Riigipanka, kust majandusorgan teeb kõik kulutused ja tasub kõik oma kohustused" [14].

Organisatsioonid, kellel on laekumusi sularahas (kaubandusettevõtted, transport, sideorganid jm.), on kohustatud need andma Riigipanga kassadesse. Müügisissetulekust laekunud summade äraandmise kord on reglementeeritud NSV Liidu RKN-i 25. veebruari 1937. a. erimäärusega [15].

Kõik kaubandusettevõtted on kohustatud iga päev ära andma või posti teel üle kandma Riigipanga filiaalidesse kõik müügist laekunud summad. Kui kaubandusorganisatsiooni asukohas ei ole ei Riigipanga filiaali ega postiasutist, tuleb laekunud summad toimetada lähemasse Riigipanga filiaali mitte harvem kui iga kolme päeva tagant (vahemaa puhul üle 20 km — iga viie päeva tagant). Vajalike kulutuste tegemiseks on kaubandusettevõtted õigustatud jätma oma korralduse osa laekunud summadest, mis ei ületa kindlaksmääratud limiiti [16]. Selle limiidi kolmekordse rikkumise korral kuu jooksul võib Riigipank võtta ära ettevõttelt õiguse laekunud summade osaliseks vahetuks käsutamiseks.

---

[14] „Riiklike koondiste, trustide ja teiste majandusorganisatsioonide käibevahendite kohta" (§ 7) (LSKK 1931, nr. 46, art. 316).

[15] „Бюллетень Наркомвнуторга", 1937, nr. 6.

[16] Linnaettevõtteile — 10%, maa-ettevõtteile — 20%, einelaudadele ja restoranidele transpordiks — 50%, muile ühiskondliku toitlustamise ettevõtteile — 25%.

Riigipank teostab aktiivset kontrolli kõikide majandusorganisatsioonide summade koondamise üle arvelduskontodele, kõikide kulutuste tegemise üle ainult neilt kontodelt ning range kinnipidamise üle kassadistsipliinist (laekunud summade äraandmine, arveldused sularahas ainult lubatud juhtudel jne.). Ühes sellega jälgib Riigipank arvelduste ajaldist korraldamist majandusorganisatsioonide poolt, mis on seoses nende poolt endale võetud lepingute täitmisega, ennetab vastastikuse võlgnevuse tekkimist, tugevdab maksedistsipliini ja teostab arveldusmehhanismi abil võitlust makseist kõrvalehoidumise vastu. Maksedistsipliini rikkumised ja makseist põikumine loovad ettevõtete ebaseaduslikke finantseerimisallikaid ning viivad materiaalsete ressursside plaanivälisele ümberjaotusele.

Kogu see Riigipanga tegevus kuulub finantsõiguse valdkonda, sest et antud juhul täidab Riigipank järelevalve ja kontrolli reguleerivaid funktsioone finantsseadusandluse elluviimise üle. Kuigi summad majandusorganisatsioonide arvelduskontodel on täielikult nende käsutuses, ei täida Riigipank siiski mehhaaniliselt sularaha väljaandmise või rahasummade ülekandmise korraldusi teiste organisatsioonide kontodele. Kui pank avastab majandusorganisatsiooni käsundis avansi andmist varjatud kujul, kauba andmist võlgu, katset kasutada käibevahendeid kapitaalehituseks ja vastupidi või arvelduskorra ja kassadistsipliini rikkumist jne., siis jätab pank majandusorganisatsiooni käsundi täitmata.

Majandusorganisatsioonide kõigi vahendite kontsentreerimine Riigipanka võimaldab viimasel kasutada nende vahendite vaba osa oma krediidioperatsioonideks, s. t. majanduse lühiajaliseks krediteerimiseks. Seejuures soodustab arveldusoperatsioonide koondamine Riigipanka sularahata arvelduste arendamist, millel on väga suur tähtsus rahvamajanduses. Kõigepealt viivad sularahata arveldused sularaha käibel-oleva koguse kahanemisele, võimaldavad läbi saada selle suhteliselt väikese hulgaga majandusorganisatsioonide tohutu suurte käivete juures, kindlustavad raharingluse kontrolli ning hõlbus-

tavad selle plaanistamist. Sularahata arveldused soodustavad majandusorganisatsioonide-vaheliste tehingute täitmise ja seega ka kaupade ringluse kiirendamist. Riigipanga kui riigi ainsa arvelduskeskuse seisund ning sularahata arvelduste süsteem muudavad Riigipanga ühiskondlikuks aparaadiks, kes arvestab tootmist ja toodangu jaotamist ning kontrollib tootmist ja kaubaringlust, sest et ettevõtete kogu produktsioon arvestatakse Riigipangas toodangu ülemineku momendil ühest ettevõttest teise, ühest rajoonist teise — toodangu kogu kulgemisteel.

2. Riigipanga poolt teostatavad majandusorganisatsioonide-vahelised arveldused jagunevad kahte rühma: teiselinnalised ja linnasisesed.

Teiselinnaliste arvelduste põhivormideks on: aktsept, akreditiiv ja erikonto.

Aktseptivormis teostatavate arvelduste iseloomustavaks iseärasuseks on arveldusdokumentide järgi hankijale kuuluva summa tasumine maksja (ostja, tellija) asukoha järgi ning tema nõusolekul.

Kauba väljamise järel kirjutab hankija maksenõude maksja nimele ja annab selle koos arvete-faktuuride ja transpordikviitungitega kauba väljamise kohta sellesse Riigipanga asutisse, kus on tema arvelduskonto, ühes makse laekamise korraldusega (inkassoks). See Riigipanga asutis on kohustatud laekama raha tellijalt ajaldi ning täies summas, s. t. inkasseerima tellijalt hankijale kuuluva summa tellijat teenindava pangafiliaali kaudu.

Kui ostja, tutvunud arveldusdokumentidega, leiab need olevat nõutavas korras, siis ei tarvitse ta oma nõusolekust maksmiseks teatada kirjalikult ei pangale ega hankijale: teiselinnalises käibes piisab aktseptiks maksja vaikimise faktist endast kolme tööpäeva kestel — nõusolek arveldusdokumentide tasumiseks loetakse seega antuks (nn. eitav aktsept).

Kuid kolhoosidele, külanõukogudele, samuti ka ameti-ühingu- ja parteiorganisatsioonidele, juhul, kui nad esinevad

maksjaina hankelepingute järgi, on aktseptimine kohustuslik kirjalikus vormis.

Teiselinnalises käibes peab aktseptitud maksenõue olema tasutud mitte hiljem kui seitsme päeva jooksul pärast aktseptimist. Mõningate maksjate suhtes on maksetähtaeg lühendatud seitsmelt päevalt kolmele päevale: eelarvelistele ja ühiskondlikele organisatsioonidele, müügiorganisatsioonidele nende arveldustes tööstusettevõtetega, teraviljasaaduste, naftatoodete jm. tasumisel.

Hankija aktseptitud maksenõue, mis on jäänud tasumata mainitud tähtajaks, on täitedokumendiks, mille järgi Riigipank teeb mahakirjutuse ostja kontolt sundkorras [17].

Ostjal on õigus täielikult või osaliselt keelduda maksenõude aktseptimisest, kuid ainult järgides teatud tingimusi [18]. Osaline aktseptimine, vastavail juhtudel aga ka täielik keeldumine aktseptimisest, on lubatud: a) kui hankija saadab ostjale viimase poolt tellimata kaupu; b) kui hankija rikub lepingujärgseil tähtaegadel ja hulkades saatmisele kuuluvate kaupade saatmistingimusi (näiteks hankija on saatnud kogu kaubahulga antud kuu jooksul — kolme võrdse saadetise asemel kvartalis); c) kohustuslike riigihindade, juurdehindluste ja tariifide rikkumise puhul; d) arvutusvigade puhul arveldusdokumentides.

Riigipank kontrollib ostja aktseptimisest keeldumise motiive ega võta arvesse keeldumist, mis on motiveeritud lepingu mittetäitmisega hankija poolt, kui maksja ei ole esitanud lepingu vastavaid punkte. Kui aktseptimisest keeldumine ei vasta lubatud juhtudele ega ole nõutavalt põhjendatud, sooritab pank arvejärgse makse, sõltumata ostja nõusolekust.

Valdavas enamikus juhtudel annab maksja arveldusdokumentidele aktsepti veel enne kauba saabumist.

---

[17] LSKK 1936, nr. 44, art. 380.

[18] Riigipanga juhend, kinnitatud NSV Liidu RKN-i poolt 11. juulil 1936 (LSKK 1934, nr. 43, art. 376).

Kuidas võib siis ostja kaitsta oma huve, kui kauba kvaliteet osutub kokkulepitust tegelikult madalamaks, mis aga arveldusdokumentidest ei selgu, hoolimata nende kõige tähelepanelikumast analüüsist?

Neil juhtudel on ostjal õigus pöörduda riikliku arbitraaži organite poole või kohtusse hagiga kahjude tasumiseks või hankija poolt kauba tagasivõtmiseks või, praktikas sagedaimini esineva — reklamatsiooniga osa tasutud summa tagastamiseks hankija poolt ostjale, s. t. hinna alandamiseks või mahahindluseks kauba esialgsest lepingulisest väärtusest.

Üldreeglina on ostjale lubatud kauba kasutamine arvates arve aktseptimise momendist [19]. Aktseptimisest keeldumise juhul ei ole ostja õigustatud saadud kaupu käsutama, vaid on kohustatud neid hoidma oma materiaalsel vastutusel hankija käsutuses ning täitma viimase korraldusi nende kaupade saatmiseks teise aadressi järgi (nn. vastutav hoidmine). Kontrolli kaupade säilimise üle, mille aktseptimisest ostja on keeldunud, teostab Riigipank [20].

3. Erinevalt arveldustest aktseptivormis toimuvad maksed akreditiivide ja erikontode kaudu hankija asukohas.

Arvelduste puhul akreditiivivormis annab ostja akreditiivi hankija kasuks, s. t. eraldab oma käibevahendeist (või saab selleks otstarbeks Riigipangast krediiti) summa, mis on küllaldane hankijalt tellitud kaupade tasumiseks, ja annab teda teenindava Riigipanga filiaalile käsundi tasuda kauba eest hankija asukohas, viimase poolt teatavate kindlaksmääratud tingimuste täitmise puhul. Käsundi saanud panga filiaal teeb vastava korralduse filiaalile hankija asukoha järgi. Kui kauba vastuvõtu kohal ei ole hankija volinikku, siis kontrollib panga osakond hankijat kõigi akreditiivikorralduse tingimuste täpse täitmise suhtes. Nende tingimuste hulka võidakse võtta — peale nõude esitada arved-faktuurid ja

---

[19] „Kaubaringluse krediteerimise süsteemi muutmise kohta" (LSKK 1931, nr. 31, art. 278).

[20] „Tasumata veoste kohustusliku hoidmise kohta ostja poolt" (LSKK 1931, nr. 53, art. 343).

kauba väljamise dokumendid — veel nõue esitada ka jaotuskava kaupade mahalaadimiseks kindlaksmääratud sihtjaamades, nõuded laadungi teatud veomooduste ja taara ning pakendi liikide kohta, nõue esitada Kaubakvaliteedi Riikliku Inspektuuri tunnistused kauba kvaliteedi kohta, poolte vahel kokkulepitud laboratooriumi analüüs jm.

Akreditiivivorm loob hankijale ostja poolt kaupade eest ajaldise tasumise täieliku kindlustuse, mistõttu seda vormi kasutatakse kõige sagedamini nende ostjate suhtes, kes ei taga arvete ajaldist tasumist. Selle vormi negatiivne külg seisneb selles, et ta seob osa ostja käibevahendeid, mis on mahutatud antud akreditiividesse, kuivõrd akreditiivide tähtaegade lõppemiseni ei ole võimalik kasutada neid vahendeid.

Akreditiivi kehtivuse piirtähtaeg on 25 päeva; üksikjuhtudel võib seda tähtaega pikendada 20 päeva võrra Riigipanga osakonna juhataja loal.

Erikontosid kasutatakse teiselinnalises kaubaringluses, kui ostjal on tegemist mitme ühes linnas asuva hankijaga või kui hankija ja ostja vahel on kestvad majandussidemed. Sel juhul pöördub ostja arveldustehnika lihtsustamiseks teda teenindava Riigipanga filiaali poole palvega — avada temale erikonto teises kindlaksmääratud Riigipanga filiaalis, et oleks võimalik sellelt kontolt maha kirjutada rahasummasid hankijate arvelduskontodele vastavalt kaupade väljamisele.

Hankija asukohal viibib ostja volinik, kes aktseptib erikontolt tasumiseks esitatud arveldusdokumendid. Seejuures võib sellelt kontolt tasuda mitte ainult kauba väärtust, vaid ka transpordi-, speditsiooni- ja teiste organisatsioonide kulusid. Kui hankija asukohal ei ole ostja volinikku, siis teostab Riigipanga filiaal kontrolli kindlaksmääratud tingimuste täitmise üle hankija poolt, mis on ette nähtud kuludokumentide tasumise puhul erikontodelt.

4. Linnasisesed arveldused majandusorganisatsioonide vahel teostatakse: a) sularahas, b) arvelduštšekkidega,

c) maksekäsunditega, d) maksenõuetega ja e) plaaniliste arveldustega [21].

Arveldused summas alla 100 rbl. toimuvad ainult sula rahas. Arveldusteks summas 100 rbl. kuni 1000 rbl. võidakse kasutada sularaha, arveldustšekke või maksekäsundeid. Arveldused üle 1000 rbl. toimuvad ainult sularahata korras (maksekäsundid, arveldustšekid, maksenõuded).

Arveldustšekk on maksja käsk pangale tema kontolt kindlaksmääratud summa mahakirjutamiseks hankija kontole. Erinevalt rahatšekkidest ei anna pank arveldustšekkide järgi välja sularaha. Tšekkide väljaandmist vastava summa puudumisel arvelduskontol jälitatakse kriminaalkorras [22].

Maksekäsund on samuti maksja korraldus pangale kirjutada maha tema arvelduskontolt hankija kontole kauba eest kuuluv summa. Erinevalt arveldustšekkidest võidakse maksekäsundeid välja kirjutada ja panga poolt tasuda, sõltumata arvelduskonto seisukorrast. Kui ostja on kauba juba kätte saanud, siis teeb ta maksekäsundile sellekohase erimärkme. Neil juhtudel teostab pank summade ülekandmist kontolt kontole viivitamatult. Kui aga ostja arvelduskontol ei ole küllaldaselt summasid, siis täidab pank maksekäsundi järjekordsuse alusel, kirjutades vastava summa maha maksja arvelduskontolt sundkorras.

Neil juhtudel, kui kauba eeltasumine toimub enne selle tegelikku saamist, võidakse rakendada kahte vormi: kas sellist, et maksja, esitades pangale maksekäsundi, palub teda välja anda kviitungi teatud summa kandmise kohta hankija kontole, kui viimane nõuab sellise kviitungi esitamist, või selliselt, et maksekäsundi esitab üks või teine pool, nõudmata kviitungi väljaandmist. Maksekäsund, millel puudub märge kaubasaamise kohta, ei oma täitedokumendi jõudu

---

[21] „Arvelduste korrast linnasisese kaubaringluse alal" (LSKK 1937, nr. 58, art. 247).

[22] „Tšeki-põhimääruse kinnitamise kohta" (LSKK 1929, nr. 73, art. 696).

ja hankija ei või taotleda sundsissenõudmist, sest et kaup ei ole ostjale veel üle antud.

Maksenõuded kirjutab välja mitte ostja, vaid hankija, ja need antakse panka inkassoks. Linnasiseste arvelduste osas inkassoks antud maksenõuete aktseptimise ja tasumise tähtajad ühtivad ning moodustavad kaks päeva. Arveldused toimuvad antud juhul eitava aktsepti alusel. Real juhtudel rakendatakse linnasisestes arveldustes aktseptita maksevormi: kui nõusolek maksmiseks antakse varem, erikokkuleppe näol hankija ja ostja vahel, või kui sellise kokkuleppe järele ei ole üldse vajadust (näiteks maksete puhul kommunaalteenuste eest, kus tarvitatud energia, gaasi, vee jne. hulk määratakse kindlaks erimõõtjatega).

Kui kohalikus kaubaringluses on kahe majandusorganisatsiooni vahel alatised vastastikused suhtlused kaubaostu või teenuste osutamise alal, kusjuures lepingu järgi võidakse ette määrata müüdava kauba kogus või osutatavate teenuste ulatus teatud kindla ajavahemiku kestel (päev, nädal jne.), siis kasutatakse plaaniliste arvelduste süsteemi majandusorganisatsioonide vahel (näiteks kaubandusettevõtete ja leiva, liha, piimasaaduste, juurvilja jt. hankijate vahel). Sel juhul näidatakse kontrahentidevahelises lepingus plaanijärgselt saadava kauba kogus kindlaksmääratud perioodi kestel ja plaanijärgsete maksete summa samal ajavahemikul. Lepingus tähendatud ajavahemiku eest kirjutab pank maksja arvelduskontolt kokkulepitud summa maha, sõltumata hangete tegelikust ulatusest. Kindlaksmääratud ajavahemiku möödumisel, kuid mitte harvem kui kord 15 päeva kestel, toimub kontrahentidevahelise arvelduse kontroll dokumentide järgi tegelike hangete kohta, kusjuures tekkinud vahe kaetakse kas juurdemaksuga kaubasaaja poolt või liigselt ülekantud summade kinnipidamisega järjekordsest plaanilisest maksest, sõltuvalt sellest, kas tegelikult hangitud kaubakogus ületas plaanijärgse hanke või osutus viimasest väiksemaks.

Arvelduste juures transpordi-organisatsioonidega teenuste eest tarvitatakse erilisi limiitraamatuid. Transpordiorgani-

satsioonide kliendid deponeerivad aegsasti teatud rahasumma oma kontodel Riigipangas transpordi-organisatsiooni kasuks. Pank annab kliendile välja tšekiraamatu, mille kontsule tähendatakse deponeeritud summa. See summa on limiidiks, mille piirides klient tasub tšekkidega transpordi-organisatsiooni teenuste eest. Selline arveldussüsteem tagab kliendile võimaluse saada takistamatult kaupade veoks vajalikke vahendeid, transpordi-organisatsioonidele aga — saada ajaldi ning täielikult neile kuuluvaid makseid; samal ajal vähendab see moodus nõudmist sularaha järele ning väldib kuritarvitusi, mis võivad esineda arvelduste korral sularahas.

Majandusorganisatsioonide omavaheliste vastumaksenõuete korral rakendatakse vastastikuste arvelduste süsteemi sihiga — kiirendada arveldusi, lihtsustada nende tehnikat, vähendada makseist põikumisi ning kergendada panga tehnilist tööd.

Vastastikuste arvelduste puhul sooritatakse maksed tasaarvestuse teel. Tasaarvestust võidakse rakendada kõigepealt kahe organisatsiooni või asutise vahel kas ühekordselt või perioodiliselt — arveldussaldode järgi. Keerukama juhtumina esinevad tasaarvestused, mis korraldatakse käivete alal mitme majandusorganisatsiooni vahel ühekordse rühm-tasaarvestuse korras või vastastikuste arvelduste alatise büroo näol.

Ühekordne tasaarvestus toimub nendel juhtudel, kui majandusorganisatsioonil on vastunõudeid hankija suhtes, mis on tõestatud vaieldamatute maksedokumentidega, mis ei vaja hankija kinnitust (arbitraaži otsus, tasumata aktseptitud maksenõuded jms.).

Rühm-tasaarvestust rakendatakse neil juhtudel, kui vastastikused kustutamata nõuded esinevad mitme majandusorganisatsiooni vahel, kellel on arvelduskontod ühes ja samas Riigipanga filiaalis; see tasaarvestus kiirendab võlgade sissenõudmist, vastastikuste nõuete likvideerimist ning lihtsustab vastastikuste arvelduste tehnikat.

5. Püsivate majandussuhtluste korral kahe vastastikuseid arveldusi omava majandusorganisatsiooni vahel rakendatakse

perioodilisi saldo-arveldusi. Neil juhtudel saadavad majandusorganisatsioonid kõik arveldusdokumendid teineteisele, möödudes pangast, kusjuures neid dokumente arvestatakse kummagi majandusorganisatsiooni raamatupidamises vastastikuse arvelduse kontodes. Lepingus ettenähtud tähtaja möödumisel, kuid mitte harvem kui kaks korda kuus, tehakse vastastikuste arvelduste kokkuvõte ja tehakse kindlaks saldo, mille alusel sooritatakse maksed panga kaudu. Riigipank jälgib neid arveldusi, kontrollides kohapeal vastastikuse arvelduse kontosid ning kõiki sinna juurde kuuluvaid dokumente ebaseadusliku krediteerimise ja arveldustähtaegade rikkumise vältimise sihiga.

Vastastikusteks arveldusteks mitme omavahel tihedais majandussuhteis oleva majandusorganisatsiooni vahel, mis kuuluvad tööstuse ja kaubanduse eri- või naaberharudesse, luuakse Riigipanga juhtimisel vastastikuste arvelduste bürood (harukondlikud või harukonnavahelised). Kõik büroost osavõtjad saadavad teiste osavõtjate vastu suunatud maksedokumendid vahetult büroosse. Iga osavõtja kohta peetakse büroos isikukontot, millest kantakse läbi kõik tema tehingud teiste osavõtjatega. Kokkulepitud tähtaegadel, kuid mitte harvemini kui kord kuus, tehakse kokkuvõtted kõigi isikukontode järgi. Peamine osa makseid sooritatakse tasaarvestuse korras, kontode saldod aga kuuluvad katmisele. Büroost osavõtjad tasuvad büroole oma arvelduskontolt Riigipangas isikukontojärgse negatiivse saldo või saavad büroolt kontojärgse positiivse saldo.

Et moodustada manööverdusressursse debitoorse võlgnevuse tekkimise vältimiseks vastastikuse arvelduse büroost osavõtjate vahel büroo kaudu toimuvate arvelduste alal, luuakse büroo kindlustusfond osavõtjate sissemakseist, mille suurus määratakse kindlaks vastava kokkuleppega osavõtja büroosse astumisel. Sel fondil on sama praktiline tähtsus arvelduste puhul teiselinnaliste osavõtjatega. Kui teiselinnaline osavõtja osutub tasaarvestuse päeval võlglaseks oma konto saldo järgi, maksab büroo tema eest kindlustusfondi summa-

dest ning teeb korralduse osavõtja asukoha järgi panga osakonnale vastava summa mahakirjutamiseks tema arvelduskontolt büroo kontole.

6. Kõigi arvelduslliikide sooritamise protsessis teostab Riigipank aktiivset kontrolli makse-arveldusdistsipliinist ja arveldus-eeskirjadest kinnipidamise üle. Nii seisneb arvelduste puhul aktseptivormis Riigipanga kontroll maksja üle — viimasele aktseptist ebakorrektse keeldumise mittelubamises (keeldumismotiivide vastavus arveldus-eeskirjadele), viivituste vältimises aktseptimise, maksete sooritamise ja dokumendiringluse alal, samuti nende kaupade puutumatuse jälgimises, mis on aktseptist keeldumise puhul vastutaval hoiul maksja juures.

Arvelduste puhul akreditiivivormis kontrollib pank kaupade väljamise fakti ning akreditiivkäsundi kõigi tingimuste täitmist hankija poolt.

Linnasiseste arvelduste alal teostab Riigipank kontrolli selle üle, et majandusorganisatsioonid ei sooritaks arveldusi sularahas sel juhul, kui need arveldused seaduse kohaselt peavad toimuma sularahata korras. Seejuures jälgib Riigipank, et sularahata arveldused jaekaubakäibes ei ületaks piire, mis on plaaniga kindlaks määratud antud kaubandusorganisatsiooni kohta. Selle nõude rikkumine tekitab tarbijaskonna vajaduste rahuldamiseks jaekaubandusele antud kaubafondide ebaõige kasutamise.

Maksest põikumise ja makse-arveldusdistsipliini rikkumise vastu võitlemise otstarbel on kehtestatud rida sanktsioone.

Nende ettevõtete juhatajad, kus sooritatakse vastastikuseid arveldusi, möödudes Riigipangast või rikkudes Riigipanga kaudu arvelduste teostamise korra kohta antud seadusi, võetakse vastutusele prokuratuuri järelevalve-organite poolt [23]. Kaubakatteta maksenõuete ja arvete-faktuuride teadlikku

[23] LSKK 1930, nr. 48, art. 504, p. 8.

esitamist ning aktseptimist karistatakse ametialaste kuritegudena [24].

7. Võitluseks maksete viivitamisega rakendatakse mitmesuguseid abinõusid korratute maksjate mõjustamiseks. Majandusorganisatsioonide suhtes, kes süstemaatiliselt rikuvad maksedistsipliini, on Riigipangal õigus rakendada vastutava hoidmise korda, s. t. keelata kasutada kaupu kuni nende kinnimaksmiseni [25]. Viidustatud aktseptitud maksenõuded omandavad täitedokumendi jõu, mille järgi pank teostab sissenõudmise vaieldamatus korras; korratult maksjalt võetakse hankija kasuks viivist 0,05% suuruses päevas maksenõude summast [26]. Lõpuks on hankijal õigus peatada kaupade väljamist mittemaksjale, kusjuures seda ei loeta lepingu rikkumiseks hankija poolt [27].

Dokumendikäibe eeskirjade rikkumine toob endaga kaasa sanktsioonide rakendamise. Kohustuslike tingimuste (rekvisiitide) väljajätmise eest maksenõudeis võtab pank hankijalt rahatrahvi (100 rbl. igalt selliselt nõudelt).

Kauba ärakasutamise eest ostja poolt, mille eest tema veel pole tasunud ning mis on temale antud vastutavaks hoidmiseks, võetakse hankija kasuks rahatrahvi 5% ulatuses kauba väärtusest; sellest hoolimata võetakse süüdiolevad ametiisikud kriminaalvastutusele (kui raiskamise eest).

Kaubakatteta maksenõuete esitamise eest peab hankija maksma Riigipangale rahatrahvi 5% ulatuses nõudesummast. Selliste nõuete väljakirjutamist lubanud ametiisikud vastutavad peale selle kriminaalkorras.

Ka Riigipank vastutab omakorda oma klientide ees arveldus-eeskirjade rikkumise eest: maksedokumentide valesti

---

[24] Сборник действующих постановлений Пленума и директивных писем Верховного суда СССР, М., 1941, ст. 50; NSV Liidu Prokuratuuri ringkirjad 26. augustist 1934, nr. 3-a; 10. maist 1935, nr. 8—23; 17. juunist 1935, nr. 53—8.

[25] LSKK 1936, nr. 31, art. 278, p. 10; 1936, nr. 44, art. 380.

[26] LSKK 1937, nr. 60, art. 260.

[27] LSKK 1931, nr. 40, art. 282.

saatmisel või dokumentide väljasaatmisega hilinemisel — 100 rbl. igalt juhult; hilinemise puhul sissetuleku arvestamisel kliendi arvelduskontole või ülekande täitmisel — 0,2% igalt viitpäevalt.

§ 105. Lühiajaline krediteerimine.

1. Lühiajalise krediteerimise põhiprintsiipideks on krediidi sihtotstarbeline iseloom, tema tagastatavus, tähtajalisus ja kindlustatus materiaalsete väärtustega [28].

Iga laenu annab pank välja rangelt määratud sihtotstarbeks teatud krediteerimisobjektide järgi. Krediidi üldsuurus määratakse kindlaks üksikuiks otstarbeiks täpses vastavuses tootmisplaani ja kaubaringlusega; sellega kindlustatakse tihe side krediteerimise ja materiaalsete fondide liikumise vahel taastootmisprotsessis. Panga poolt väljaantavate konkreetsete laenude suurus on aga otseses sõltuvuses materiaalsete plaanide täitmise käigust. Krediidi sihtotstarbe rikkumise korral on pangal õigus nõuda laenu ennetähtaegset tagastamist.

Laenude tagastatavus on põhiliseks üldtunnuseks vahendite ümberjaotamisel krediteerimismeetodi järgi; majanduslikult tingib seda krediidi otstarve ise — katta vaid ajutist puudujääki majandusorganisatsioonide käibevahendeis. Praktiliselt teostub tagastatavus krediidi tähtajalisuse kaudu, mille järgi laen antakse teatavaks täpselt kindlaksmääratud tähtajaks, vastavalt käibevahendite ringlusplaanile tootmis- ja käibeprotsessis.

Laenude tagastamine garanteeritakse nende kindlustamise teel kaubalis-materiaalsete väärtustega, mille peale võib pank vajalikel juhtudel pöörata sissenõudmist. Krediidi sihtotstarbelise iseloomu juures kooskõlastatakse krediit vahetult krediteerimisobjektiks olevate materiaalsete väärtustega

---

[28] „Muudatusest krediteerimissüsteemis ning krediteerimise ja isemajandamise kindlustamisest kõigis majandusorganeis“ (p. 4) (LSKK 1931, nr. 18, art. 166).

(toorainete, materjalide, kütuse, poolfabrikaatide ja valmistoodete varud, kaubad teel, kaubad kaubandusvõrgus jne.). Laenualasele võlgnevusele on alati vastukaaluks antud krediidiliigi järgi ettenähtud materiaalsed väärtused, mis on kautsjoniks väljaantud laenudele (kautsjon vormistatakse laenu väljaandmisel). Tähendatud materiaalsete väärtuste vähenemisel on ettevõte kohustatud kustutama pangas vastava osa laenust. Laenude tähtajalisus ja tagastatavus kindlustatakse samuti Riigipangale antud õigusega maha kirjutada ettevõtete arvelduskontodelt rahasummasid viidustatud laenude katteks.

Igale majandusorganisatsioonile antakse krediiti plaanilises korras. Kinnitatud tootmisülesannete alusel, kooskõlas toodangumahuga ja vahendite plaanijärgse ringlusega, määratakse kõigile ettevõtteile vajalike omade käibevahendite ja lühiajaliste pangakrediitide suurused üksikute krediteerimisobjektide järgi.

Krediteeritavate majandusorganisatsioonide koostis, krediidi suurus, selle tähtajad ja sihtotstarve määratakse kindlaks kvartali-krediidiplaanidega, mille koostab Riigipank, lähtudes ministeeriumide krediidinõude-avaldustest, ja kinnitab NSV Liidu Ministrite Nõukogu [29].

Krediidiplaanides jaotatakse krediidid ministeeriumide kaupa. Vastavalt kinnitatud tootmisplaanidele jaotavad ministeeriumid krediidi peavalitsuste ja vahetult ministeeriumidele allutatud trustide ja autonoomsete ettevõtete vahel. Peavalitsused ja trustid jaotavad neile eraldatud krediidid neile alluvate isemajandavate ettevõtete vahel.

Üksikute krediteerimisliikide järgi majandusorganisatsioonile kindlaksmääratud plaaniliste krediitide summa on Riigipanga asutistele kohustuslikuks limiidiks, mille ületamine ei ole lubatav. Limiidi piirides ja plaanide tegeliku täitmise ning krediteerimisobjektide olemasolu kohaselt võimal-

[29] „Abinõudest krediidireformi praktika parandamiseks“ (§ 5) (LSKK 1931, nr. 4, art. 52).

dab pank takistamatult majandusorganisatsioonidele nendele kindlaksmääratud lühiajalisi sihtotstarbelisi krediite. Krediteeritavate ürituste plaani mittetäitmisel majandusorganisatsiooni poolt krediteerib pank teda ainult plaani täitmise piirides; neil juhtudel ei ole majandusorganisatsioonidel õigust nõuda krediteerimist kogu kindlaksmääratud limiidi ulatuses.

Riigipanga poolt antavad krediidid jaotatakse hooajalisteks ja mittehooajalisteks. Hooajaliste hulka kuuluvad krediidid kaubalis-materiaalsete väärtuste hooajaliseks varumiseks ning hooajalisteks kulutusteks, mittehooajaliste hulka aga krediidid, mis antakse teelolevate arveldusdokumentide vastu ja kaubavarude kujundamiseks kaubanduses.

Samal ajal jagunevad kõik krediidid plaanilisteks ja plaanivälisteks. Põhiline hulk krediite antakse vastavalt kinnitatud krediidiplaanile ja iga majandusorganisatsiooni tarvis kindlaksmääratud limiitidele. Kuid kõrvuti nendega esineb krediite, mida antakse seoses ajutiste vajadustega, mis tekivad majandusorganisatsioonidest endist mittesõltuvail asjaoludel. Sellised krediidid ei või muidugi olla varem plaanis ette nähtud iga organisatsiooni kohta ning on seetõttu plaanivälised.

Laenud kaubalis-materiaalsete väärtuste hooajaliseks varumiseks antakse tööstuslikele ettevõtteile toorainete, materjalide, kütuse ja poolfabrikaatide hooajaliste varude moodustamiseks. Siia kuuluvad laenud põllumajanduslike toorainete (puuvill, suhkrupeet, kartul jne.) hooajaliseks varumiseks, kütuse soetamiseks, mis toimetatakse kohale odavama veetee kaudu (parvetus- ja navigatsiooniperioodil), valmissaaduste muretsemiseks, milliseid olenevalt transpordioludest ei saa ära saata kohe peale nende tootmist (metsatööstuse toodang kuni parvetamiseni jne.).

Kaubandusorganisatsioonidele antakse selliseid laene aed- ja puuviljade hooajaliseks varumiseks, talve jooksul suviste, suve jooksul aga talviste kaupade sortimendi varude moodustamiseks, kaupade varude loomiseks rajoonides, kus puuduvad regulaarsed liiklusvahendid (Kaug-Põh-

jas). Sovhoosid ja MTJ-d saavad krediite põletisvarude muretsemiseks enne kevadiste põllutööde algust. Kõigil juhtudel krediteerib Riigipank kaubalis-materiaalsete väärtuste hooajalisi varusid ainult tingimusel, et need varud on plaanis ette nähtud, ning krediteerib ainult plaani piirides.

Erikorras krediteeritakse varumisorganisatsioone põllumajanduslike toorainete varumise alal. Neil organisatsioonidel on varumisprotsessi vältel põllumajandussaaduste varud puhtakujuliselt hooajalised, mistõttu neid kaetakse põhiliselt lühiajaliste pangakrediitide arvel. Krediteerimissüsteem peab antud juhul olema kujundatud selliselt, et kõrvaldada lünkade tekkimise võimalus varumisorganisatsioonide finantsolukorras ja garanteerida ajaldisust ning täielikkust nende arveldustes sovhooside, kolhooside, kolhoosnikute ja üksiktalumajanditega. Kuivõrd varumisprotsess kulgeb teatavail ajavahemikel vahetpidamatult, oleks ühekordsete laenude väljaandmise teel teostatav krediteerimise kord äärmiselt kohmakas ning tehniliselt keerukas. Seetõttu loodi NSV Liidu RKN-i 20. juuni 1935. a. määrusega [30] varumisorganisatsioonide krediteerimine eriliste laenukontode kaudu.

Selle korra olemus seisneb selles, et Riigipank avab igale varumisorganisatsioonile erilise laenukonto, millelt krediteerib limiidita kõiki selle organisatsiooni ladudesse sissetulevaid tooraineid. See krediit kustutatakse erilaenukontode kõikide tulude arvel, mis laekuvad varumisorganisatsioonidele krediteeritud põllumajandussaaduste realiseerimisest.

Riigipanga poolt krediteeritavate hooajaliste kulutuste hulka kuuluvad majandusorganisatsioonide sellised plaanilised kulud, mis tehakse ainult teataval aastaajal ning ületavad neile sellel ajavahemikul laekuvad tulud, näiteks metsatööstuses — kulutused puidu varumiseks ja väljaveoks, mis langevad talveperioodile, põllumajanduses —

---

[30] „Varujate arveldustest kolhoosidega põllumajandusvarude alal, varujate krediteerimise korrast Riigipanga poolt ja tööstuste arveldustest varumisorganisatsioonidega“ (LSKK 1935, nr. 40, art. 336).

kulud, mis on seoses külviga või lõikusega. Laenud hooajalisteks kulutusteks annab Riigipank välja kompensatsiooni korras, s. t. pärast seda, kui vastavad tööd on juba toimunud. Sellega tagatakse krediidi sihtotstarbeline suunamine ning laenu kindlustava toodangu tootmine.

2. Nõukogude kaubanduse stimuleerimiseks sihiga, et kiirendada kaupade jõudmist tarbijani ja tõhustada selles suhtes Riigipanga kontrolli, kehtestati NSV Liidu RKN-i 4. juuli 1936. a. määrusega [31] eri süsteem kaubakäibe krediteerimises.

Kaubandusettevõtete käibevahendid moodustatakse mõningal määral erinevail alustel kui teistes majandusharudes. Sotsialistlik ühiskond on huvitatud kaupade kiireimast jõudmisest tarbijani, kaupade tarbetute seisakute vältimisest kaubalevitusvõrgu kanaleis ja kauba käibeloleku aja lühendamisest miinimumini. Seepärast peab kaubanduse käibevahendite reguleerimine olema korraldatud selliselt, et see igati soodustaks kaubafondide käibe kiirenemist ja kindlustaks aktiivse kontrolli selle üle.

Kuigi kaubandusvõrgu kaubavarud on suhteliselt püsivad, kujundatakse kaubandusorganisatsioonide käibevahendid omade ja laenatud vahendite kooskõlastamise põhimõttel. Just sellega luuakse tingimused kontrolliks kaupade kiireima jõudmise üle tarbijani. Omade käibevahendite andmine kaubandusorganisatsioonidele kõigi kaubavajaduste katmiseks piiraks tunduvalt riiklike organite võimalust reguleerida kaubaringluse tempot ja nõrgestaks kaubandusorganisatsioonide käibevahendite käibekiiruse mõjustamise tegureid. Seejuures kutsub kaupade igasugune kinnipidamine kaubandusvõrgus esile takistuse rahakäibes ja summade normaalses juurdevoolus Riigipanka. Seega on rahakäibe reguleerimine tihedalt seotud kaupade tarbijani jõudmise arvestuse, kontrolli ja reguleerimisega.

NSV Liidu RKN-i 4. juuni 1936. a. määrusega kehtestati põhimõte, mille järgi Riigipank võtab osaliselt osa kaubandus-

[31] „Kaubakäibe krediteerimissüsteemi muutmisest" (LSKK 1936, nr. 31, art. 278).

organisatsioonide poolt omandatavate kaupade tasumisest. Krediteerides neid organisatsioone nõuab Riigipank, et kaupade ostmiseks kasutataks organisatsioonide omi käibevahendeid (15 kuni 30% ulatuses), millega need käibevahendid oleksid alatiselt ringluses. Laenud antakse kaubandusorganisatsioonidele välja diferentseeritud tähtaegadeks, vastavalt üksikute kaupade mitmesuguseile ringlusaegadele ning sõltuvalt kaubandusorganisatsioonide liigist (linna, küla, hulgi- või jaemüügi). Diferentseeritud krediteerimistähtaegade sisseseadmine kõrvaldab kaubandusorganisatsioonide tendentsi viia käibesse kiirestiringlevaid kaupu, ignoreerides kauplemist külluses leiduvate kaupadega.

Et kõrvaldada kõiki takistusi, mis häirivad kaubakäibe arengut, on ära muudetud kindlad krediteerimislimiidid iga müügiorganisatsiooni kohta. Kaubanduse krediteerimise limiidid määratakse kindlaks tervikuna NSV Liidu ja üksikute Riigipanga kontorite ja osakondade kohta, kellel on võimalus nendega manööverdada üksikute kaubandusorganisatsioonide krediteerimisel, vastavalt kaubakäibeplaanide täitmisele viimaste poolt. Seejuures krediteerib Riigipank kaubakäibeplaani ületamisel üleplaanilist käivet täies ulatuses (ilma omade käibevahendite osalise osavõtuta). Krediteerimise kohustuslikuks eeltingimuseks on kaubandusorganisatsioonide töö rentaablus.

3. Laenude väljaandmine majandusorganisatsioonidele teelolevate arveldusdokumentide vastu on seoses asjaoludega, et kaupade eest tasutakse mitte nende väljamise momendil, vaid ainult pärast arve aktseptimist ostja poolt. Ajavahemikuks kauba väljamisest kuni selle eest raha saamiseni vajab hankija käibevahendeid tootmisprotsessi katkestamatuks jatkamiseks. Need vahendid antaksegi talle lühiajalise krediidi näol. Pank annab laene välja dokumentide teeloleku ajaks, mis on vajalik arvelduste lõpetamiseks (arveldusdokumentide jõudmine ostjani ja tagasi, samuti aeg, mis on vajalik dokumentide vormistamiseks Riigipanga filiaalides, arve aktseptimiseks ja tasumiseks).

Krediiti teelolevate arveldusdokumentide vastu saavad hankijad; kuid seda krediiti võidakse anda ka ostjaile juhtudel, kui arveldused hankijatega toimuvad akreditiivide või erikontode kaudu (käibevahendite täiendamiseks, mis on mahutatud akreditiividesse või erikontodesse).

4. Majandusorganisatsioonid on varustatud käibevahenditega täpses vastavuses nendele kinnitatud tootmisplaanidega. Seetõttu iga häire nende plaanide täitmise käigus, mis kutsub esile tootmis- või materiaalsete käibefondide suurenemise, tekitab majandusorganisatsioonile finantsilisi raskusi. Neil juhtudel, kui häired tekivad mitte majandusorganisatsioonide süü tõttu, kaetakse nende ajutised vajadused vahendite alal Riigipanga lühiajaliste krediitidega. Siia kuuluvad näiteks tootematerjalide üleplaaniliste varude kujunemise juhud ettevõttest olenematuil põhjustel (tootmiskava muutmine, materjalide ebaregulaarne kohalevedu) või sama olukord valmistoodete alal (transpordiraskused, kaupade väljastamise katkestamine arveldusdistsipliini rikkuvale ostjale). Krediiti antakse majandusorganisatsioonidele neil juhtudel ajutisteks vajadusteks antavate laenude reservi arvel, millise eraldab Riigipank oma krediidiplaanis ja jaotab oma üksikute filiaalide vahel.

Rasketööstuse lõpetamata toodangusse ja valmistoodetesse mahutatud käibevahendite ringluse kiirendamise otstarbel ning sellel alal Riigipanga kontrolli tugevdamiseks — kehtestati alates 1939. aastast Riigipanga krediitide osaline osavõtt masinaehituse ettevõtete käibevahendeist, mis oli mahutatud lõpetamata toodangusse ja valmistoodetesse. Pangakrediidi osa kulutustes lõpetamata toodangu peale moodustab 20% omade käibevahendite summast, mis on määratud normatiivi kujundamiseks lõpetamata toodangu alal. Laenud antakse tähtajaks, mis on vajalik lõpetamata toodangu muutmiseks valmistoodeteks. Valmissaaduste peale annab Riigipank laene 50% ulatuses nende väärtusest ajavahemikuks, mille kestel toodang viibib ettevõtte laos.

6. Krediteerimise eriliigina esineb laenude andmine

majandusorganisatsioonidele kõrgemalseisva organisatsiooni vastutusel. Neid laene antakse üldistel krediteerimisalustel juhul, kui majandusorganisatsioonil, võrreldes plaaniga, ei piisa omist käibevahendeist. Sel puhul majandusliku ministeeriumi või trusti peavalitsus, kes ei oma antud momendil vahendeid alluva organisatsiooni käibevahendite puudujäägi katteks, annab Riigipangale garantii, et majandusorganisatsiooni poolt laenu tasumata jätmise juhul katab tema selle oma arvelduskonto loodetavaist laekumissummadest (eelarvelised assigneeringud, käibevahendite ümberjaotus).

Kui laenu põhivõlgnik täidab korralikult oma kohustusi ei jõustu garantiikohustus, kuid laenu viidustusel nõutakse see sisse garandilt. Kuid juhul, kui laenu kustutab põhivõlgnik ja üheaegselt toimub tasumine garantiikohustuse järgi, ei tagastata garandile tema poolt sissemakstud summat, vaid see suunatakse laenaja ettevõtte käibevahendite täienduseks. See tähendab, et krediidi-operatsioon oli antud juhul ainult eelarveliste või harukonnasiseste ressursside ümberjaotamise vahendiks, aidates kaasa omade käibevahendite finantsilise plaanistamise üldistele ülesannetele.

7. Krediteerimise protsessis teostab Riigipank rublaskontrolli tootmiskäigu ja kaubaringluse üle. Laenude väljaandmisel kaubalis-materiaalsete väärtuste hooajaliseks varumiseks ja hooajalisteks kulutusteks kontrollib Riigipank kaubalis-materiaalsete väärtuste olemit ning krediteeritavate tööde plaani tegelikku täitmist. Samuti nõuab pank väljaantud laenude tagastamist nende väljaandmisel kokkulepitud tähtaegadeks. Ettevõte, kes plaanis kindlaksmääratud tähtaegadeks ei lasknud välja toodangut, ei saa kustutada ajaldi oma võlgnevust Riigipangale. Seetõttu on kontroll majandusorganisatsioonide kohustuste ajaldise täitmise üle Riigipanga vastu ühtlasi ka tootmiskava täitmise käigu kontrolliks.

Laenude väljaandmisel teelolevate arveldusdokumentide vastu kontrollib Riigipank kaupade realiseerimise plaani täitmist: lepingujärgsete kohustuste täitmist hankijate poolt (andmete järgi maksenõuete aktseptimise keeldumiste kohta ost-

jate poolt), maksenõuete väljakirjutamise ajaldisust hankijate poolt (pank võtab vastu maksenõudeid, kui need on välja kirjutatud mitte hiljem kui kolm päeva pärast kaupade väljamist) ning arvelduste ajaldisust ostjate ja hankijate vahel.

Kaubakäibe krediteerimine ühendatakse kontrolliga kaupade kiireima juhtimise üle tarbijani, lõpetamata toodangu ja valmistoodete krediteerimine aga kontrolliga tootmise ja toodangu väljamise kiirendamise üle.

Tulles oma krediidiga appi majandusorganisatsioonidele neil tekkivate ajutiste vajaduste puhul vahendeis, kontrollib Riigipank, kas majandusorganisatsiooni poolt rakendatakse abinõud valmistoodangu väljamiseks või toorainete ja materjalide üleplaaniliste varude kiireimaks ärakasutamiseks.

Krediidi kaubalis-materiaalsete väärtustega täieliku kindlustuse nõude rikkumisel nõuab Riigipank ennetähtaegselt sisse laenude kindlustamata osa ning vähendab vastavalt krediteerimist. Viidustatud laenualase võlgnevuse tekkimisel, millist ei saada kustutada summade puudumise tõttu majandusorganisatsiooni arvelduskontol, katkestab Riigipank uute laenude väljaandmise ning on õigustatud asuma antud laenude kindlustuseks panditatud kaupade sundmüügile [32].

Majandusorganisatsiooni normaalse tootmistegevuse rikkumise vältimiseks võivad panditatud kaupade realiseerimist toimetada Riigipanga filiaalid ainult panga juhatuse esimehe loal (seda abinõu rakendatakse äärmiselt harva).

Pikaajaliste viidustuste puhul, mis on tingitud omade käibevahendite pillavast kulutamisest majandusorganisatsiooni poolt, tõstatab Riigipank küsimuse selle organisatsiooni krediteerimise lõpetamise kohta. Küsimuse krediteerimise lõpetamise kohta otsustab majandusorganisatsiooni finantsolukorra majandusliku analüüsi andmete alusel oblastilise alluvusega majandusorganisatsioonide suhtes Riigipanga oblastikontor, vabariikliku alluvusega majandusorganisatsioonide suhtes — vabariiklik kontor ja liidulise alluvusega majandusorganisatsioonide suhtes — Riigipanga Juhatus.

[32] LSKK 1931, nr. 18, art. 166.

Riigipanga Juhatus ja kontorid hoiatavad ministeeriumi või täitevkomitee osakonda, kelle alluvuses on makseid viidustanud majandusorganisatsioon, tema krediteerimise eelseisvast lõpetamisest. Korraldus krediteerimise lõpetamiseks antakse viis päeva pärast hoiatust. Kui selle tähtaja jooksul esitavad tähendatud organid pangale ürituste plaani majandusorganisatsiooni finantside korrastamiseks, võib Riigipanga Juhatus või kontor selle plaani põhjendatuse puhul anda nõusoleku krediteerimise jätkamiseks tingimusel, et plaanistatud abinõud teostataks kindlaksmääratud tähtajal. Nende abinõude teostamist kontrollib majandusorganisatsiooni krediteeriv Riigipanga filiaal [33].

8. Peale Riigipanga, kes on lühiajalise krediteerimise põhiorganiks, teostavad üksikjuhtudel lühiajalist krediteerimist ka pikaajaliste mahutuste eripangad. Eripankade neile operatsioonidele laienevad täies ulatuses lühiajalise krediteerimise üldpõhimõtted ja seadusandlus.

Sihiga võimalikult koordineerida eripankade tööd ehitustööstusega ja süstemaatilise finantskontrolli kehtestamiseks kogu selle töö üle — avatakse ehitusmontaaži-organisatsioonide arvelduskontod vastavais eripankades, kelledele on pandud ka kõigi ehitusala hankeorganisatsioonide lühiajaline krediteerimine [34].

Lühiajalised krediidid antakse eripankade poolt ehitusala hankeorganisatsioonidele: 1) ehitusmaterjalide, hobumoona ja põletise varumiseks; 2) ehitusmehhanismide ja transpordi kapitaalremondiks eelseisvate amortisatsiooniliste eraldamiste arvel; 3) käibevahendite täiendamiseks ja kapitaalmahutusteks — plaanistatud kokkuhoiu arvel ehitusmaksuse alandamisest; 4) laenudeks teelolevate dokumentide vastu, mis on seoses liigsete materiaalsete väärtuste likvideerimisega.

---

[33] LSKK 1936, nr. 31, art. 278.

[34] „Eelarvelise ja projekteerimise töö parandamise ja ehitusala finantseerimise korrastamise kohta“ (LMKK 1938, nr. 9, art. 58).

Ehitusala hankeorganisatsioonide lühiajaline krediteerimine toimub eripankade kaudu krediidiplaanide alusel, mille koostavad pangad ministeeriumide krediidinõudeavalduste põhjal ja kinnitab NSV Liidu Ministrite Nõukogu. Kooskõlas kinnitatud krediidiplaaniga määravad ministeeriumid koos eripankadega kindlaks krediteerimislimiidid üksikute krediidiliikide järgi ehitus- ja montaažitrustide tarvis, viimased aga, kokkuleppel eripankade filiaalidega, määravad limiidi iga ehituskontori või ehitusjaoskonna tarvis.

Ehitusala hankeorganisatsioonide lühiajaline krediteerimine hooajalisteks varumisteks on tingitud asjaolust, et teatavail perioodidel aastas tekib neil organisatsioonidel vajadus ehitusmaterjalide, põletise ja hobumoona järele ulatuses, mis ületab normaalvarud. See kehtib ehitustööde hooajalise elavnemise või materjalide kohaleveo hooajaliste tingimuste kohta (parvetamine, navigatsioon jt.).

Ehitusmehhanismide ja transpordi kapitaalremondi kulutuste katteallikaks on amortisatsiooni-eraldised, mis suunatakse selleks kindlaksmääratud ulatuses aasta finantsplaani järgi. Ent amortisatsiooni-eraldiste laekumistähtajad tihtipeale ei ühti kapitaalremondi teostamise tähtaegadega (ehitusmehhanismide kapitaalremont toimub harilikult esimeses kvartalis, amortisatsiooni-eraldised aga laekuvad kogu aasta kestel). Ehitusmehhanismide ja transpordi kapitaalremondi ajaldise teostamise eesmärgil, mis on tähtsaimaks tingimuseks nende täiuslikuks ärakasutamiseks ehitustöös, annavad eripangad ehitusala hankeorganisatsioonidele lühiajalist krediiti eelolevate amortisatsiooni-eraldiste arvel. Krediit antakse vahe suuruses, mis tekib teatud kvartalis teostatava kapitaalremondi kulutuste ja sama kvartali amortisatsiooni-summa vahel.

Kapitaaltööd võetakse plaani nende alaeelarvelise maksuse järgi ja finantseeritakse selle maksuse piirides. Kokkuhoid ehitusmaksuse alandamisest arvestatakse ehitusorgani-

satsioonide finantsplaanides ja suunatakse nende käibevahendite ja kapitaalmahutuste finantseerimiseks [35].

Kokkuhoid ehitusmaksuse alandamisest realiseeritakse kogu aasta kestel, kuna aga käibevahendite täiendamine ja kapitaalmahutus tuleb teostada kindlaksmääratud tähtaegadel. Ehitusorganisatsioonide finantsseisundi tugevdamiseks ning nende plaaniliste mahutuste ajaldise teostamise kindlustamiseks annavad eripangad nendele organisatsioonidele esimesel poolaastal lühiajalisi laene ehitusmaksuse alandamise plaanilise kokkuhoiu arvel. Neid laene antakse vahe piirides, mis tekib antud kvartalis kapitaalkulutusteks ja käibevahendite täiendamiseks minevate, ehitusmaksuse alandamise kokkuhoiuga kaetavate vajaduste ja samaks kvartaliks tähendatud kokkuhoiu alal plaanistatava sama kokkuhoiu summa vahel.

Materjalide varud on ehitusorganisatsioonidel rangelt normitud. Oma finantsmajanduse korrastamiseks on ehitusorganisatsioonid kohustatud liigsed varud ajaldi realiseerima [36]. Nende liigsete varude realiseerimisest saadavate vahendite kiireimale kogumisele kaasaaitamise sihiga krediteerivad eripangad ehitusala hankeorganisatsioone teelolevate dokumentide vastu ostjale väljatud materjalide arvel, analoogiliselt Riigipanga samasisulistele krediitidele.

Lõpuks selleks, et stimuleerida kiirehitust, mis nõuab ehitusplatsil harilikust suuremat materjalidevaru, annavad eripangad tööplaane ületavaile ehitustele täiendavaid vahendeid eriliste lühiajaliste krediitide näol. Antud juhul määratakse krediitide suurus kindlaks individuaalselt iga ehituse tarvis kinnitatud töögraafiku ning materjalide kohaleveo- ja kulutusplaani alusel.

---

[35] NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK 22. novembri 1938. a. määrus nr. 1272 „Kehtiva korra muutmise kohta ehitusmaksuse alandamise ülesannete plaanistamises".

[36] Pidades kinni NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 10. veebruari 1941. a. seadlusest „Saaduste ja materjalide kõrvaleandmise, vahetamise ja müümise keelu kohta ja kohtulikust vastutusest tähendatud seadusvastaste toimingute eest".

§ 106. Pikaajaline krediteerimine.

1. Pikaajalist krediteerimist rakendatakse selliste kulutuste suhtes, mis ei tasu end ühe aastaga ning nõuavad vahendite mahutamist pikemaiks tähtaegadeks. Põhiliselt kuulub see krediteerimine kapitaalmahutuste hulka ja seda teostavad pikaajaliste mahutuste eripangad.

Riikliku majanduse alal finantseerivad kapitaalehitusi eripangad tagastamatuse korras; pikaajalised krediidid aga antakse peamiselt kolhooside ja kooperatiivsete organisatsioonide kapitaalmahutusteks. Erandina sellest on kohaliku tööstuse ja tööstusettevõtete juures asuvate abimajandite pikaajaline finantseerimine.

Sihiga arendada kohalikku tööstust ja anda sellele laialdasi võimalusi initsiatiivi avaldamiseks laiatarbekaupade tootmise alal — on NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK 7. jaanuari 1941. a. määrusega [37] lubatud Tööstuspangal välja anda tagastatavat krediiti kolmeaastase tähtajaga laiatarbekaupade ja toiduainete tootmise laiendamiseks ja organiseerimiseks kohalikest tooraineist rajooni- ja oblastitööstuse ettevõtteis. Krediite annab Tööstuspank ettevõtete taotlusel — kuni 50 tuh. rbl. ulatuses, oblastite (kraide) täitevkomiteede ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude taotlusel — kuni 200 tuh. rbl. ja liiduvabariikide ministrite nõukogude taotlusel kuni 500 tuh. rublani ühele ettevõttele.

Tööstusettevõtete põllumajanduslike abimajandite arendamiseks on Põllumajanduspangale pandud linnades ja maal asuvate ettevõtete aedvilja- ja juurvilja- ning loomakasvatusalaste abimajandite pikaajaline krediteerimine. Krediiti antakse — kuni 300 000 rublani ühele abimajandile [38].

2. Põllumajandusliku krediidi põhiülesandeks on abi-

---

[37] „Abinõude kohta laiatarbekaupade ja toiduainete tootmise laiendamiseks kohalikest tooraineist" (LMKK 1941, nr. 3, art. 40).

[38] NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK määrus „Aedvilja- ja juurviljaning loomakasvatusalaste abimajandite organiseerimise kohta ettevõtteis linnades ja maakohtades" (LMKK 1940, nr. 23, art. 582).

osutamine kolhoosidele nende ühiskondliku omandi tugevdamiseks ja laiendamiseks ning tähtsaimate riiklike ürituste läbiviimise stimuleerimiseks viljakuse tõstmise ja loomakasvatuse, tehniliste ja erikultuuride arendamise alal.

Põllumajanduspank krediteerib kolhooside järgmisi toodangulisi üritusi: loomakasvatust (loomakasvatusfarmide rajamine ja komplekteerimine, mitmeaastaste heintaimede aretamine), tehnilisi ja erikultuure (puuvilla-, siidiku-, lina-, kanepi- ja tubakakasvatus, ravimtaimede kultuurid jt.), aiapidamist ja viinamarjakasvatust, juurvilja- ja juurviljaseemnekasvatust, melioratsiooni- ja irrigatsiooni-üritusi, põllumajanduslikku elektrifitseerimist, põllutöömasinate soetamist, abiettevõtete, viljakuivatite, viljahoidlate ehitamist, mineraalväetiste ostu, talust ümberasumist jne.

Põllumajanduslik krediit antakse kolhoosidele nende kohustusliku osavõtu tingimusel krediteeritavaist üritustest omade summadega.

Põllumajandusliku artelli põhikirja järgi teostatakse artelli tulude jaotamisel kohustuslikud eraldamised mittejaotatavaisse fondidesse, mis on kolhooside kapitaalmahutuste finantseerimise allikaks [39]. Kolhooside rahaliste sissetulekute jaotamise kord ja eraldamiste määrad mittejaotatavaisse fondidesse on kindlaks määratud NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK 4. detsembri 1938. a. määrusega [40] (teraviljarajoonides — mitte alla 12% ja mitte üle 15% artelli rahalistest sissetulekutest, tehniliste kultuuride ja loomakasvatuse rajoonides — mitte alla 15% ja mitte üle 20% neist sissetulekuist). Peale selle näevad kolhoosid ette oma tulude-kulude alaeelarveis suuri assigneeringuid mittekapitaalse iseloomuga tootmiskuludeks (mineraalväetised jms.). Eraldised mittejaotatavaisse fondidesse ja alaeelarvelised assigneeringud annavad kolhoosidele täieliku võimaluse osaliseks osavõtuks

---

[39] LSKK 1935, nr. 11, art. 82.

[40] „Kolhooside rahaliste sissetulekute jaotamise kohta" (LMKK 1938, nr. 55, art. 308).

omade vahenditega Põllumajanduspanga poolt krediteeritavaist üritustest.

Mittejaotatavate fondide summad hoitakse kolhooside kontodel Põllumajanduspangas, kes on kohustatud kontrollima nende fondide moodustamise õigsust, fondide hoidmist ja kulutamist. Peale eespool tähendatud eraldiste laekuvad mittejaotatavaisse fondidesse kolhoosnikute sisseastumismaksed, kolhoosidele kuuluvate varade müügist saadud summad jm. Sellealaste üleastumuste avastamisel katkestab Põllumajanduspank kolhoosi krediteerimise ning teatab üleastumustest rajooni täitevkomiteele kolhoosi esimehe kriminaalvastutusele võtmiseks.

Kolhooside krediteerimise keskmised normid on määratud kindlaks protsendilises vahekorras krediteeritavate ürituste maksusega (40 kuni 90%) või absoluutseis summades ühe hektaari kohta (viinapuukasvanduste, aedade, viljapuukoolide rajamine jm.). Krediteerimise piirtähtajad kõiguvad enamail juhtudel kolmest kuni kaheksa aastani, ulatudes üksikjuhtudel 12 aastani. Konkreetsed tähtajad määratakse sõltuvalt ürituste iseloomust ja kolhoosi finantsolukorrast [41].

Rajooni krediidiplaani kolhooside krediteerimise alal koostab kolhooside kontrollitud krediidi-nõudeavalduste alusel Põllumajanduspanga filiaal ja kinnitab rajooni täitevkomitee ühel ajal kolhooside tulude-kulude alaeelarvete läbivaatamisega.

Põllumajanduspank teostab süstemaatilist kontrolli (aruannete kontrollimise ja kohapealsete ülevaatuste teel) kolhooside poolt kapitaalmahutuste vahendite ja neile antud krediitide õige kasutamise üle. Ühes sellega osutab Põllumajanduspank aktiivset abi kolhooside finantsmajanduse ja arvepidamise õigeks korraldamiseks.

Põllumajandusartelli põhikirja kohaselt tasuvad kolhoosid

---

[41] NSV Liidu RKN-i juures asuva Majandusnõukogu määrus 17. maist 1938 „Kolhooside pikaajalise krediteerimise tähtaegadest ja normidest".

laenualase võlgnevuse oma rahalistest sissetulekutest esmajärjekorras. Kui maksed laenude alal ei laeku tähtajal ning kolhoos ei võta ette Põllumajanduspanga filiaali poolt (kolhoosi finantsolukorra kontrollimise alusel) soovitatud abinõusid võlgnevuse katmiseks, antakse asjatoimetus võlgade sissenõudmise alal kohtusse. Kohtuotsuse järgi võidakse võlgade katteks kolhoosi kontolt maha kirjutada summasid mitte rohkem kui 70% ulatuses kogusummast, mis on kolhoosi kontol mahakirjutamise päevaks. Kui sellest summast ei piisa võla katteks, kirjutatakse maha järgnevaist laekumustest kolhoosi kontole samuti mitte üle 70% kuni võla täieliku tasumiseni [42].

Finantsilise mõjustusvahendina ei anna Põllumajanduspanga filiaal viidustatud võlgnevusega kolhoosidele uusi laene.

Pealę kolhooside annab Põllumajanduspank pikaajalisi tootmiskrediite kolhoosnikuile lehmade soetamiseks ja talust ümberasumiseks.

Kaubanduspank teostab tööndusliku kooperatsiooni pikaajalist krediteerimist kapitaalmahutusteks ja käibevahendite täiendamiseks, ning tarbijate kooperatsiooni krediteerimist kapitaalmahutuste alal.

Kooperatiivsete organisatsioonide pikaajaline krediteerimine toimub peamiselt iga kooperatiivsüsteemi omade vahendite arvel.

3. Tööndusliku kooperatsiooni süsteemis on moodustatud tööndusliku kooperatsiooni pikaajalise krediteerimise fond [43], mille vahendeid täiendatakse eraldistega artellide tuludest — suuruses, mille on kindlaks määranud artelliliikmete üldkoosolekud protsentides kasumist.

See fond on tööndusliке artellide kapitaalmahutuste ja käibevahendite pikaajalise krediteerimise põhiallikaks. Fondi

---

[42] LSKK 1935, nr. 16, art. 125.

[43] „Kapitaalehituse ja käibevahendite finantseerimise korra ning süsteemisiseste eraldamiste kohta tööndusliкus kooperatsioonis" (LSKK 1933, nr. 73, art. 443; LMKK 1941, nr. 17, art. 337).

summad kantakse Kaubanduspanka, kes krediteerib artelle plaanide järgi, mille on kinnitanud oblastite (kraide) täitevkomiteed ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud. Samuti toimub fondi arvel pikaajaliste laenude korras juurdeloodavate artellide käibevahendite täiendamine, aga ka olemasolevate artellide käibevahendite täiendamine tootmistegevuse laiendamise puhul. Pikaajalise krediteerimise fondist antavate laenude tähtajad moodustavad keskmiselt 6—7 aastat ega ületa 10—12 aastat.

Peale selle annab Kaubanduspank, vastavalt NSV Liidu RKN-i ja ÜK(b)P KK 7. jaanuari 1941. a. määrusele, pikaajalist krediiti kolmeaastase tähtajaga tööndusliku kooperatsioonile laiatarbekaupade ja kohalikust toorainest toiduainete tootmise laiendamiseks ja organiseerimiseks. Krediiti antakse: ettevõtete taotlusel — kuni 50 tuh. rbl. ulatuses, oblastite (kraide) täitevkomiteede ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude taotlusel — kuni 200 tuh. rbl. ulatuses ja liiduvabariikide ministrite nõukogude taotlusel — kuni 500 tuh. rbl. ühele ettevõttele [44].

Analoogilistel alustel teostab Kaubanduspank ka invaliidide kooperatsiooni pikaajalist krediteerimist (selle süsteemi pikaajalise krediteerimise fondi arvel ning laiatarbekaupade tootmise laiendamiseks).

Tarbijatekooperatsiooni süsteemi alal krediteerib Kaubanduspank põhiliselt ainult limiitseid kapitaalmahutusi. Kaubanduspangas on koondatud tarbijatekooperatsiooni pikaajalise krediteerimise fond, mis on kujunenud küla tarbijateühistu ja selle kooperatsiooni liitude sissemakseist. Alates 1936. aastast on need sissemaksed kaotatud ning fond taastub ainult temast väljaantavate laenude tagastamise arvel [45].

Tarbijatekooperatsiooni suhtes teostatakse kapitaalmahu-

---

[44] „Abinõude kohta laiatarbekaupade ja toiduainete tootmise laiendamiseks kohalikust toorainest" (LMKK 1941, nr. 3, art. 40).

[45] „Tarbijatekooperatsiooni töö kohta külas" (LSKK 1935, nr. 52, art. 427).

tuste finantseerimist tagastamatuse põhimõttel Kaubanduspanga kaudu. Kooperatiivorganisatsioon maksab Kaubanduspanka summad erihoiusena kapitaalehituseks ja hiljem, vajanduva summa kogunemisel, saab need summad pangast, järgides üldnõudeid, mida rakendatakse ehitusala finantseerimisel. Samuti finantseeritakse Kaubanduspanga kaudu tagastamatus korras kapitaalmahutused tarbijatekooperatsiooni süsteemis kauplemisruumide ehitamise ja remondi erifondi arvel. See fond moodustatakse tarbijatekooperatsiooni kõigis organisatsioonides amortisatsiooni-eraldistest hoonete, seadmete, sisseseade ja inventari alal, remontideks ettenähtud assigneeringuist, eraldistest mitte üle 10% ulatuses küla tarbijateühistu kasumeist rajooni tarbijateühistute liidu kasuks, ja teistest allikatest. Fond koondatakse Riigipangas erikontodele. Sellest fondist kannab Riigipank vahendid, mis on ette nähtud limiitseiks kapitaalmahutusteks, üle Kaubanduspanka ja need antakse välja kooperatiivorganisatsioonidele kapitaalmahutuste kohta kehtivail üldaluseil.

4. Riiklike ettevõtete ja asutiste elamute ehitamise kõrval osutab Nõukogude riik suurt abi töötajaile nende individuaalelamute ehitamisel. Keskkommunaalpank annab tööliste ja teenistujate individuaalelamu ehitamiseks pikaajalisi laene NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt kinnitatud plaani järgi. Selles plaanis jaotatakse Keskkommunaalpanga krediidid üksikute liiduliste ministeeriumide ja liiduvabariikide vahel.

Ministeeriumid jaotavad neile antud krediidid oma ettevõtete vahel. Üksikuile individuaalelamute ehitajaile antakse laenu ainult ettevõtte kaudu, kus nad töötavad. Laenu antakse mitte üle 5000 rubla suuruses tähtajaga kuni viis aastat (üksikuil juhtudel — liidulise ministeeriumi ministri või vabariigi ministrite nõukogu loal — kuni 7000 rubla suuruses tähtajaga kuni seitsme aastani) [46].

---

[46] NSV Liidu RKN-i 29. mai 1944. a. määrusega nr. 625 on lubatud Keskkommunaalpangal anda individuaalelamute ehitajaile laenu kuni 10 000 rbl. tähtajaga kuni s e i t s m e aastani. Hiljem antud erimää-

Pangalaenu saanud ehitajad on kohustatud mahutama ehitusse omi vahendeid mitte vähem kui 30% ulatuses ehitusmaksusest (sularahas või ehitajate ja nende perekonnaliikmete tööga).

Ehitaja saab laenu vahetult ettevõttelt, kelle suhtlused Keskkommunaalpangaga reguleeritakse erilise komisjonilepinguga. Vastavalt sellele lepingule kannab Keskkommunaalpank ettevõttele üle kinnitatud plaani piirides ning vajaduse ulatuses summad laenude väljaandmiseks. Ettevõte vormistab laenu väljaandmise (laenusaajate võlakohustused jt.), jälgib ehitamise käiku, krediidi sihtotstarbelist kasutamist ja laenaja omade vahendite mahutamist ning laekab samuti makseid laenude katmise alal.

Lahkumisel ettevõttest säilitab laenusaaja omandiõiguse ehitusele ainult tingimusel, kui tema omad kulutused ületavad 50% ehitusmaksusest. Ülejäänud laenualase võlgnevuse tasub laenusaaja pangale kuue kuu jooksul. Kui ehitaja omad kulutused on alla 50% ehitusmaksusest või kui ta ei tasu laenualast võlgnevust kuue kuu jooksul, siis läheb ehitus üle ettevõtte omandiks, kes tasub kolme kuu jooksul laenu jäägi ning tasub laenusaajale tema kulutused.

Peale individuaalelamu ehituse krediteerimise annab Keskkommunaalpank pikaajalisi laene töötajaile kuuluvate majade kapitaalremondiks. Neid laene antakse välja nimekirjade järgi, mille kinnitavad linna elamuvalitsused (asulais — asulanõukogud), kuni 1500 rubla ulatuses ühe maja kohta tähtajaga kuni kolme aastani [47]. Laenusaaja on kohustatud peale laenu mahutama kapitaalremonti ka omi vahendeid mitte vähem kui

---

ruste alusel antakse Nõukogude Armeest demobiliseerituile, langenud sõjaväelaste perekonnaliikmeile, Isamaasõja invaliididele ja sõjaväelaste perekonnaliikmeile laenu individuaalelamu ehitamiseks tähtajaga kuni k ü m n e aastani. — Toim. märkus.

[47] NSV Liidu RKN-i hilisemate määrustega on kapitaalremontideks antava laenu määra tõstetud 3 000 rublale tähtajaga kuni v i i s aastat. — Toim. märkus.

30% ulatuses remondi maksusest (rahas või laenaja ja ta perekonnaliikmete töö näol).

Individuaalelamu ehituse pikaajalist krediteerimist teostab ka Põllumajanduspank. Tema annab kolhoosnikuile, kellel ei ole elamut või kes on kannatanud põlengu või teiste stiihiliste õnnetuste tagajärjel, krediiti maja ehitamiseks kuni 1500 rubla ulatuses viieaastase tähtajaga [48].

Maaõpetajad võivad saada Põllumajanduspangast krediiti kuni 4000 rubla ulatuses viieaastase tähtajaga — elamu ehitamiseks, valmismaja ostmiseks, maja ja korteri sisustamiseks ja mööbli ostmiseks.

Maa-jaoskonnaarstidele annab Põllumajanduspank krediiti kuni 2000 rublani kolmeaastase tähtajaga koduse majapidamise sisseseadmiseks (kariloomade, mööbli jne. muretsemiseks).

[48] Erikorras krediteerib Põllumajanduspank kolhoosnikute-ümberasujate elumajade ehitamist ja remonti („Soodustuste kohta põllumajandusliku ümberasumise alal" — LSKK 1937, nr. 73, art. 352).

VIII OSA.

FINANTSKONTROLL.

29. peatükk.

NSV Liidu finantskontrolli õiguslikud alused.

§ 107. Finantskontrolli tähtsus. § 108. NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsus. § 109. Ametkonnasisene finantskontroll. § 110. Pea- ja vanemraamatupidajad. § 111. Ühiskondlik finantskontroll.

§ 107. Finantskontrolli tähtsus.

1. Nõukogude riik on mitte ainult poliitiline, vaid ka majanduslik organisatsioon hiiglaslikus mastaabis. Tema kätte on keskendatud tohutu hulk ettevõtteid, materiaalseid väärtusi ja rahalisi vahendeid.

Paljumiljardilised materiaalsed väärtused ja rahalised vahendid, mis on Nõukogude riigi käsutuses, on ühiskondlik, sotsialistlik omand, mida iga NSV Liidu kodanik — vastavalt NSV Liidu Konstitutsiooni §-le 131 — on kohustatud hoidma ja tugevdama kui nõukogude korra püha ning puutumatut alust, kui kodumaa rikkuse ja võimsuse allikat, kui kogu töörahva jõuka ja kultuurse elu allikat.

Seetõttu omandab tohutu tähtsuse kontroll kogu rahva vara täpse arvestuse, selle hoolika ning säästliku käitamise, materiaalsete ja rahaliste ressursside ratsionaalse kasutamise üle selleks, et vähimate kulutustega anda maksimaalset

efekti sotsialistlikule riigile ja nõukogude rahvale. Rahvamajanduse ja riigihalduse kõigis lülides on vaja kehtestada range kokkuhoiurežiim, kõrvaldada ebatootlikud kulutused ning rahaliste ja materiaalsete vahendite pillamine.

Plaanisüsteemiga ja laialdaste ning mitmekesiste rahvamajandusharude riikliku juhtimisega on lahutamatult seotud range riikliku distsipliini ja seadusandluse ning partei ja valitsuse direktiivide kõrvalekaldumatu täitmise nõue kõigis arvukais ning oma funktsioonidelt keerukais nõukogude- ja majandusaparaadi lülides. Neis tingimustes omab otsustavat tähtsust eeskujulikult korraldatud kontroll seaduste, partei ja valitsuse määruste, otsuste ja direktiivide täitmise üle.

Nõukogude võimu esimestest päevadest alates õpetasid Lenin ja Stalin väsimatult parteile ja riiklikule kaadrile vajadust omistada erilist tähelepanu täitmise süstemaatilisele kontrollile kui juhtimise lahutamatule elemendile.

„Kontrollida inimesi ja kontrollida töö tegelikku täitmist — selles, veel kord selles, ainult selles on kogu töö, kogu poliitika tuum," ütles Lenin [1].

Täitmise kontrollimine on ühtlasi rahvamajanduse plaanistamise koostiselemendiks. „Plaanid on meile vajalikud selleks," ütleb V. M. Molotov, „et kontrollida, kuidas toimub meie majanduslik töö. Kui aga plaan ei ole seotud täitmise kontrolliga, siis ta muutub tühiseks paberilipakaks" [2].

Kõrgeimat poliitilist kontrolli finantsmajanduse ja eelarve suhtes teostavad NSV Liidus riigivõimuorganid. NSV Liidu Ülemnõukogu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogud ja töörahva saadikute nõukogud kontrollivad NSV Liidu riigieelarve, liidu- ning autonoomsete vabariikide riigieelarvete ja kohalike eelarvete detailsel läbivaatamisel oma eelarvekomisjonides ning nende kinnitamisel kõigi eelarveliste sihtmäärangute seaduspärasust, vastavust riiklikule rah-

---

[1] Ленин, Соч., т. XXVII, lk. 179.

[2] Молотов, Доклад на XVIII съезде партии о третьем пятилетнем плане развития народного хозяйства СССР, Госполитиздат, 1939, lk. 20—21.

vamajandusplaanile, nende õigsust ja otstarbekohasust. Seejuures kinnitavad NSV Liidu riigivõimuorganid vastavate eelarvete täitmise aruandeid, mida enne seda vaatavad läbi ja kontrollivad eelarvekomisjonid.

2. Ent hoolimata tema autoriteetsusest ja tähtsusest on üksnes riigivõimuorganite poliitilisest kontrollist siiski vähe, sest et see puudutab peamiselt eelarvet kui tervikut ja hindab üksikute ametkondade finantsmajandust ja tööd. Vajalik on veel eriline kontrollaparaat, mis tungib sügavasti asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide hulka, mis süstemaatiliselt ning samm-sammult kontrollib finantsmajanduslikku tegevust neist igasühes eraldi, mõjustades nende finantsmajandusliku tegevuse korrastamist, ennetades vääri ning ebaseaduslikke kulutusi, nõudes sisse riigile tekitatud kahjud ja võttes süüdlased vastutusele.

Selle eesmärgi saavutamiseks peab asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide finantsmajandusliku tegevuse kontrollimine toimuma nii eelkontrolli kui ka dokumentaalse järelkontrolli vormis. Eelkontroll eelneb rahaliste vahendite ja materiaalsete varade kulutamisele või operatsioonide teostamisele, mis edaspidi toovad endaga kaasa kulutusi. Eelkontrolli ülesanne on — ennetada kindlaksmääratud plaanide rikkumist ja seadusvastaste ning otstarbetute kulutuste tegemist. Dokumentaalne järelkontroll teostatakse pärast kulutuste tegemist kõigi nende juurde kuuluvate tõendavate dokumentide kontrollimise teel. Selle kontrolli eesmärgiks on juba teostatud operatsioonide seaduspärasuse, otstarbekuse ja majanduslikkuse kontrollimine, riigile tehtud kahju korvamine ja süüdlaste vastutusele võtmine.

3. Riikliku kontrolli põhiorganiks NSV Liidus on NSV Liidu Riigikontrolli Ministeerium [3]. NSV Liidu Riigikontrolli Ministeerium teostab eel- ja järelkontrolli riiklike vahendite ja materiaalsete väärtuste arvestamise, hoidmise ja kuluta-

[3] „NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja" 17. septembrist 1940, nr. 31 ja LMKK 1940, nr. 28, art. 673.

mise üle, mis on riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide, asutiste ja ettevõtete käsutuses; teostab nende riiklikku revideerimist, kontrollib valitsuse määruste ja korralduste täitmist ja esitab NSV Liidu valitsusele oma arvamuse NSV Liidu riigieelarve täitmise aruande kohta.

NSV Liidu Riigikontrolli Ministeeriumi tegevus on suunatud sellele, et kõvendada riiklikku distsipliini, tõsta juhtivate töötajate ja haldus- ning majandusaparaadi vastutust nende poolt teostatavas töös ja kasvatada nende hoolikat suhtumist riiklikesse vahendeisse.

NSV Liidu Riigikontrolli Ministeeriumile on antud õigus: a) anda asutistele, organisatsioonidele ja ettevõtteile kohustuslikke juhiseid kõigi kontrolli- ja revisjonikäigus avastatud puuduste osas riiklike vahendite ja materiaalsete väärtuste arvestamise, hoidmise ja kulutamise alal ja valitsuse otsuste mittetäitmise juhtudel; b) määrata isikuile, kes on süüdi valitsuse otsuste mittetäitmises, samuti materiaalsete ja rahaliste väärtuste ebamajanduslikus kulutamises ja hooletus arvepidamises, distsiplinaarkaristusi kuni ametist tagandamiseni; c) kuritarvituste ja teiste kuritegelike tegude avastamisel võtta süüdlased kohtulikule vastutusele; d) ametiisikute poolt toimepandud ebaõigsate tegude avastamisel, mis on riigile tekitanud kahju, määrata süüdlastele rahalisi tasendusmakseid.

Rahalisi tasendusmakseid (начет) määratakse ametiisikuile ebaõigsate toimingute avastamisel, mis on tekitanud riigile kahju, järgmistel juhtudel: 1) töötasude kulutamisel haldus- ja majandusaparaadi ülalpidamiseks üle registreeritud fondide, koosseisude ja ametikohajärgsete palgamäärade, samuti haldus- ja majanduskulude alal kinnitatud ja registreeritud alaeelarve ületamisel; 2) preemiate, tasude ja toetuste ebaseaduslikul väljaandmisel rahas või natuuras; 3) ebaseaduslike täiendavate väljamaksete puhul teenistujaile tööde eest, mis kuuluvad nende tööülesannete hulka; 4) kaupade, sisseseade, toorainete, kütuse jms. rikkumise ja kaotamise eest; 5) enammaksmiste puhul lähetus- ja muude arvelduste

alal töölistega, teenistujatega ja teiste isikutega; 6) summade ebaseaduslikul kulutamisel šefluse, pidustuste ja juubelite peale; 7) abinõude mitterakendamisel aruandluse alla kuuluvate summade, rahaliste vahendite või kaubalis-materiaalsete varade puudujääkidest või raiskamistest tingitud kahjude ajaldiseks sissenõudmiseks, mille tagajärjel on kujunenud lootusetu võlgnevus; 8) asutise või ettevõtte arvel rahatrahvide tasumisel, mis on määratud ametiisikuile sanitaarsete, tehniliste ja teiste kohustuslike eeskirjade täitmatajätmise eest; 9) teistel juhtudel, kui ebaseaduslike toimingute tõttu on tekitatud riigile kahju.

Ametiisikuile, kes on võetud kohtulikule vastutusele, ei määrata rahalisi tasendusmakseid, vaid nende poolt riigile tekitatud kahju tuvastatakse ja nõutakse sisse kohtu teel.

Rahalisi tasendusmakseid määratakse riigile tekitatud kahju ulatuses, kuid mitte üle vastava ametiisiku kolme kuu palga summa. Tasendusmakse sissenõudmine toimub süüdioleva isiku töökoha järgi kuni 25%-ni tema poolt saadavast kuupalgast kuni tasendusmakse täieliku katmiseni [4].

4. Riikliku kontrolli omaette eriharu kujutab endast rahandussüsteemi poolt teostatav kontroll riigieelarve täitmise ja riiklike vahendite kogumise ning kulutamise alal, võitluse alal kadudega ja ebamajanduslikkusega ning kokkuhoiurežiimi ja sotsialistliku akumulatsiooni tõusu eest. NSV Liidu Riigikontrolli Ministeeriumi olemasolu ei vabasta rahandusorganeid finantskontrolli teostamisest, mis on orgaaniliselt seotud finantsaparaadi tegevuse põhioluga.

Eelarve kui põhilise riikliku finantsplaani rahvamajanduslik ning poliitiline tähtsus tingib täitmise rangeima kontrolli vajaduse nii eelarvetulude mobiliseerimise alal kui ka eelarveliste vahendite suunamise suhtes vastavalt kinnitatud plaanile.

---

[4] Riigikontrolli Rahvakomissariaadi organite poolt rahaliste tasendusmaksete määramise eeskirjad, kinnitatud NSV Liidu RKN-i poolt 13. mail 1941, (LMKK 1941, nr. 13, art. 248).

Ühtlasi kujutavad endast sotsialistliku riigi rahalised ressursid üldrahvalikku omandit, mille kaitse rahva vara varastajate ja raiskajate vastu on finantsaparaadi üks põhifunktsioone. Seetõttu on eelarve- ja finantsplaanide täitmise kontrollimisel tähtsaimaks elemendiks — kontroll hoidliku suhtumise üle rahva vahendeisse, range kokkuhoiurežiimi teostamise ja kulutuste maksimaalse efektiivsuse saavutamise üle tähendatud plaanide realiseerimisel. „Meie peame saavutama seda, et kõik meie töötajad, väikestest suurteni, alati peaksid meeles oma vastutust riigi ja rahva ees, alati peaksid meeles oma kohustust hoida rahva vara, kohelda teda peremehelikult, olla kokkuhoidlik kuludes ning tegelikkuses säästa rahvakopikat" [5].

Kontroll asutiste ja ettevõtete kogu finantstegevuse üle, võitlus kokkuhoiurežiimi eest, finants- ja eelarvedistsipliinist kinnipidamise, riiklike vahendite õige, säästliku ning otstarbeka kulutamise ning finantskohustuste täitmise eest riigi vastu — on finantsaparaadi põhilised ülesanded tema töö kõigis staadiumides. Eelkontrolli vormis teostatakse finantskontrolli eelarve ja finantsplaanide koostamisel, nende täitmisel — asutiste ja ettevõtete finantseerimise protsessis ning seadusega kindlaksmääratud maksete sissenõudmisel eelarvesse, ning järelkontrolli vormis — rahandusorganite poolt ettevõtete ja asutiste finantstegevuse kokkuvõtete kontrollimisel nende poolt esitatavate aruannete järgi.

Eelarvete, alaeelarvete ja finantsplaanide koostamisel teostatakse kulutuste tekkimise kontroll, mis väljendub iga eelarvelise assigneeringu kontrollimises nõudeavalduste vastavuse seisukohalt rahvamajandusplaanile ja kehtivale seadusandlusele, arvutluste õigsuse kontrollis ning kindlakstegemises, kuivõrd hädavajalik on nii assigneering ise kui ka ta suurus.

Vahendite tegeliku kasutamise operatiivne eelkontroll

---

[5] Молотов, Третий пятилетний план развития народного хозяйства СССР, Госпланиздат, 1939, lk. 36.

eelarve täitmise protsessis algab krediitide avamise momendist. See väljendub sihtfinantseerimises: vahendid antakse kindlaksmääratud otstarbeks, kindlaksmääratud kululiigi ja -objekti peale, ranges vastavuses eelarves tähendatud sihtmärangule ning ainult tootmisplaani tegeliku täitmise ulatuses ja aruande alusel varem-avatud krediitide ärakasutamise kohta.

Seejuures teostavad rahandusorganid majandusorganisatsioonide finantseerimise protsessis kontrolli: 1) käibevahendite säilitatuse ja nende õige kasutamise üle; 2) nende ringluse kiirendamise üle; 3) akumulatsiooniplaani täitmise üle; 4) makse-arveldusdistsipliinist kinnipidamise üle (arveldused maksete alal eelarvesse, arveldused hankijate ja ostjatega, pangakrediitide kustutamine) ja 5) eelarvest antavate vahendite kulutamise üle nende otsese sihtmäärangu kohaselt.

Kapitaalmahutuste finantseerimine on seotud eripankade aktiivse kontrolliga: 1) ehituse seaduspärasuse üle (kinnitatud tiitelnimistusse sissevõtmine, kinnitatud alaeelarvete ja tehniliste projektide olemasolu); 2) vahendite kulutamise üle otseseks otstarbeks; 3) tehtud kulutuste vastavuse üle täidetud tööde mahule; 4) kindlaksmääratud hindadest, palgafondidest ja halduskulude alaeelarveist kinnipidamise üle; 5) ülesannete täitmise üle ehitusmaksuse alandamise alal; 6) ehitiste eksplutatsiooni andmise plaani täitmise üle ja 7) majandusorganisatsioonide omade ressursside ehitusse mobiliseerimise plaani täitmise üle.

Majandusorganisatsioonide maksete laekamisel eelarvesse on rahandusorganite kontroll suunatud kaupade tootmise ja realiseerimise, omamaksuse ja akumulatsiooni plaaniliste ülesannete täitmise kontrollimisele ja nende akumulatsioonide reservide avastamisele.

Eelarvelisel finantseerimisel seisvaile asutistele krediitide avamisega kaasub rahandusorganite kontroll: 1) vahendite kulutamise üle vastavalt võrgu, kontingentide ja koosseisude tegelikule seisule ning nende asutiste kohta kinnitatud tööplaanide täitmisele; 2) eelarvest antavate vahendite õige, sihi-

pärase ja säästliku kasutamise üle; 3) plaani kvalitatiivsete näitude, s. t. kindlaksmääratud kulunormide täitmise üle, ja 4) kinnitatud koosseisudest, palgamääradest, palgafondidest ja haldus-majanduskulude alaeelarveist kinnipidamise üle.

Lõpuks esineb operatiivse järelkontrolli ühe põhivormina majandusorganisatsioonide ja asutiste aruannete ja bilansside läbivaatamine rahandusorganite poolt, mispuhul kontrollitakse kõik eespool tähendatud plaanielemendid nende tegeliku täitmise materjalide alusel.

Eelkontrolli käigus avastatud üleastumused toovad kaasa vastavaid sanktsioone rahandusorganite poolt. Neid sanktsioone vaatlesime juba eespool, peatükkides eelarve koostamise ja täitmise kohta (finantseerimise vähendamine ja katkestamine jm.). Aruannete ja bilansside läbivaatamise tulemused on aluseks ettepanekute esitamisele rahandusorganite poolt ministrite nõukogudele ja täitevkomiteedele abinõude kohta ettevõtete ja asutiste finants- ja majandustegevuse korrastamiseks.

5. Kontrolli teostamises sotsialistlike ettevõtete tegevuse üle, nende poolt tootmis-finantsplaanide täitmise, riiklike vahendite hoidliku käsitamise ja säästliku kulutamise üle mängib tähtsat osa NSV Liidu Riigipank. Üks NSV Liidu Riigipanga põhiülesandeid seisneb selles, et tema peab „kindlustama tegelikku igapäevast rublaskontrolli kaupade tootmis- ja ringlusplaanide täitmise käigu üle, finantsplaanide täitmise ja akumulatsioonide käigu üle rahvamajanduse ühiskonnastatud sektoris“ [6].

NSV Liidu Riigipanga poolt krediteerimise protsessis teostatavaid kontrollfunktsioone vaatlesime eespool, 28-ndas peatükis. NSV Liidu Riigipank kontrollib samuti palgafondide kulutamist eelarveliste asutiste ja majandusorganisatsi-

---

[6] NSV Liidu RKN-i 20. märtsi 1931. a. määrus „Muudatustest krediteerimissüsteemis, krediiditöö tugevdamisest ja majandusliku arvelduse kindlustamisest kõigis majandusorganeis“ (LSKK 1931, nr. 18, art. 166).

oonide poolt, masina-traktorijaamade finantseerimisel aga eelarveliste vahendite saamise vastavust tootmisplaanide täitmisega.

Siiski, eelkontrollist — eelarve koostamisel ja eelarveliste vahendite või krediidi andmisel, ja järelkontrollist — aruannete ja bilansside läbivaatamisel — ei piisa. Neid kontrollivorme tuleb täiendada igakülgsete dokumentaalsete ja tegelike revisjonidega kohtadel riiklike vahendite kulutamise ja arvestamise, samuti asutiste ja ettevõtete poolt oma eelarveliste kohustuste täitmise osas. Seltsimees Stalin õpetab: „Kontrollida ülesannete täitmist, tähendab kontrollida neid mitte ainult kantseleis ja mitte ainult vormiliste aruannete järgi, vaid eelkõige kontrollida neid töökohal täitmise faktiliste tulemuste järgi" [7].

Revisjonimeetodiga teostatava kontrolli ülesandeks on ebaõigsate ja seadusvastaste operatsioonide ennetamine, riigile tekitatud kahju korvamine, süüdlaste vastutuselevõtmine ja abinõude väljatöötamine asutiste ja ettevõtete töö parandamiseks.

§ 108. NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsus.

1. Rahandusaparaadi funktsioonide teostamine finants-eelarvedistsipliinist kinnipidamise kontrollimise alal asutiste ja ettevõtete dokumentaalsete ja tegelike revisjonide meetodil on pandud NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsusele ja tema vabariiklikele ja kohalikele organeile [8].

NSV Liidu Kontroll-Revisjoni Valitsusele ja tema organeile on tehtud ülesandeks:

---

[7] Stalin, Parteitöö puudustest ning abinõudest trotskistide ja teiste kahekeelsete likvideerimiseks. Tallinn, 1947, lk. 32.

[8] Kontroll-Revisjoni Valitsuse põhimäärus on kinnitatud NSV Liidu RKN-i poolt 9. mail 1938 (LMKK 1938, nr. 22, art. 143).

1) kontrollida, kas vabariiklikud ja kohalikud organid ning NSV Liidu ministeeriumid ja asutised järgivad seadusi liidu- ja autonoomsete vabariikide ja töörahva saadikute nõukogude eelarveliste õiguste alal;

2) kontrollida liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete täitmist eelarveliste asutiste poolt, eelarvest antavate vahendite õiget ning säästlikku kasutamist, kindlaksmääratud koosseisudest, palgamääradest ja palgafondidest kinnipidamist, eelarveväliste (eri-)vahendite õiget moodustamist ja kasutamist;

3) kontrollida riiklike ja kooperatiivsete organisatsioonide kohustuste ajaldist täitmist eelarve suhtes;

4) kontrollida rahandusorganite, riikliku kindlustuse organite ja riiklike hoiukassade tööd;

5) kontrollida NSV Liidu riigieelarve täitmise osas kehtivate juhiste järgimist Riigipanga asutiste poolt;

6) kontrollida ametkonnasisese finantskontrolli korraldust ministeeriumides, asutistes ja organisatsioonides;

7) kontrollida pea- ja vanemraamatupidajate seaduslike õiguste teostamist ja kohustuste täitmist nende poolt.

Peale selle kontrollivad NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsus ja selle organid kohtadel eelarvest antavate vahendite (vajalikel juhtudel ka omade vahendite) kasutamist majanduslike ja ühiskondlike organisatsioonide poolt ning teostavad kontrolli pikaajaliste mahutuste eripankade ja nende filiaalide töö üle.

NSV Liidu Rahandusministeeriumi kontroll-revisjoni organite süsteem on rajatud täieliku tsentralisatsiooni alustele. Kontroll-revisjoni tööd juhib igas liiduvabariigis peakontrolör-revident, kelle määrab NSV Liidu rahandusminister ning kes allub vahetult NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsuse juhatajale. Autonoomseis vabariikides, kraides, oblastites ja suurtes linnades pannakse kontroll-revisjonitöö juhtimine vanemkontrolör-revidentidele, kelle määrab Kontroll-Revisjoni Valitsuse juhataja ning kes vahetult alluvad liiduvabariigi peakontrolör-revidendile. Pea- ja

vanemkontrolör-revidendid juhivad kontroll-revisjoni tööd kontrolör-revidentide aparaadi abil. Oblastite, oblastikeskuste ja rajoonilise jaotusega linnade kontrolör-revidendid määrab ja vabastab liiduvabariigi peakontrolör-revident.

Üks rahanduskontrolli põhiülesandeid seisneb finantsoperatsioonide seaduslikkuse kontrollimises. V. I. Lenin õpetas, et „... ei saa olla kaluuga ja kaasani seaduslikkust, vaid see peab olema ühtne, ülevenemaaline ning koguni ühtne kogu nõukogude vabariikide föderatsioonile" [9]. Seetõttu ka finantsseadusandlusest kinnipidamise üle järelevalvet teostava finantskontrolli organite struktuuris ei või rakendada kaksikalluvust (kohalikule täitevkomiteele ja kõrgemalseisvale ametkondlikule organile), mis on hädavajalik seal, kus peab arvestatama olulisi kohalikke erinevusi.

NSV Liidu Rahandusministeeriumi kontroll-revisjoni aparaadi üksikute lülide vahel on kindlaks määratud järgmine funktsioonide jaotus:

1) NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsus revideerib NSV Liidu ministeeriume ja keskasutisi, samuti liiduvabariikide vabariiklikke ja kohalikke eelarveid;

2) liiduvabariikide kontrolör-revidendid revideerivad liiduvabariikide vabariiklikke ministeeriume ja keskasutisi, samuti autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite eelarveid;

3) ringkondade, oblastite, kraide, autonoomsete ja oblastilise jaotuseta liiduvabariikide kontrolör-revidendid revideerivad vastavalt ringkondade, oblastite, kraide ja autonoomsete vabariikide vabariiklikke asutisi, samuti rajoonide ja rajoonilise alluvusega linnade eelarveid;

4) rajoonide revidendid-kontrolörid revideerivad rajooniasutisi ja küla-eelarveid.

2. NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsusel ja tema organeil on temale pandud ülesannete täitmisel õigus: a) teostada dokumentaalseid revisjone; b) nõuda

---

[9] Ленин, Соч., т. XXVII, lk. 298.

revideeritavailt asutistelt ja organisatsioonidelt kõikide rahaliste dokumentide, raamatupidamisraamatute, plaanide, alaeelarvete jm. esitamist, samuti sularaha summade ning väärtpaberite ettenäitamist; c) nõuda revideeritavailt asutistelt ja organisatsioonidelt kindlaksmääratud vormide järgi koostatud aruannete esitamist nende finantsmajanduse seisukorra kohta, samuti seletusi ja teatisi kõigis revideerimisel esilekerkivais küsimustes; d) saada krediidiasutistelt vajalikke andmeid revideeritavate asutiste ja organisatsioonide kontode seisu ja läbikäikude, samuti avatud krediitide seisu kohta; e) nõuda kõigil vajalikel juhtudel teistelt asutistelt ja organisatsioonidelt teatisi ja ärakirju dokumentidest revideeritavate asutiste ja organisatsioonide operatsioonide ja arvelduste alal; f) anda revideeritavate asutiste või organisatsioonide juhatajaile kohustuslikke juhiseid revisjonil avastatud finantsdistsipliini rikkumiste kõrvaldamiseks.

Revisjonitulemused vormistatakse eriaktiga, millele kirjutavad alla revideerija ning revideeritud asutise juhataja ja raamatupidaja. Kui revideeritud asutis ei nõustu aktiga tervikus või selle üksikute osadega, siis on aktile allakirjutanud isikud õigustatud andma oma kirjalikke seletusi, mille vaatab läbi vastavalt kas peakontrolör-revident või NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsuse juhataja.

Kõigi finants-eelarvedistsipliini rikkumise ja riiklike vahendite ebaseadusliku kulutamise juhtude avastamisel esitavad NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsus ja ta kohalikud organid NSV Liidu rahandusministrile või vastavate rahandusorganite juhatajaile ettepanekud finantsiliste mõjustusvahendite kohta revideeritud asutiste ja organisatsioonide suhtes.

9. aprilli 1942. a. määrusega kohustas NSV Liidu Ministrite Nõukogu NSV Liidu ja liiduvabariikide riigikontrolli ministreid NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsuse ja liiduvabariikide peakontrolör-revidentide poolt esitatavate materjalide alusel määrama rahalisi tasen-

dusmakseid [10] ametiisikutele, kes on tekitanud riigile kahju finantsdistsipliini rikkumise tagajärjel. Neil juhtudel, kui ametiisikute riigile kahju tekitanud ebaõigsad toimingud tehakse kindlaks kohalike kontroll-revisjoni organite poolt, esitatakse revisjonimaterjalid, olenevalt vastavate asutiste ja ettevõtete alluvusest, NSV Liidu või liiduvabariigi Riigikontrolli Ministeeriumile liiduvabariigi peakontrolör-revidendi või NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsuse juhataja kaudu.

Kui revideerimisel ilmnevad seaduse rikkumised, riikliku finantsdistsipliini tõsised rikkumised või riiklike vahendite riisumised ning teised kuriteod, tõstatavad NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsus ja ta kohalikud organid vastava ministri või kõrgemalseisva organisatsiooni juhataja ees neis rikkumistes süüdi olevate isikute töölt tagandamise küsimuse ning annavad revisjonimaterjalid üle kohtu-uurimisorganeile süüdlaste kohtulikule vastutusele võtmiseks.

Raiskamiste ja riisumiste kindlakstegemisel annab revident, ootamata revisjoni lõppu ja akti vormistamist, materjalid üle prokuratuurile vastavate abinõude rakendamiseks.

Iga revisjoni lõpetamisel on Kontroll-Revisjoni Valitsuse organid kohustatud andma revideeritud asutistele kirjalikud juhised abinõude kohta finantsmajanduse parandamiseks ning asetleidnud puuduste ning finants-eelarvedistsipliini rikkumiste parandamiseks. Iga kontrolör-revident on õigustatud andma juhiseid revisjoni tulemuste järgi alluvuselt alamalseisvaile asutistele, organisatsioonidele ja rahandusorganeile.

Alluvuselt võrdse lüli asutistele ja organisatsioonidele, peale rahandusorganite, annab juhiseid vastav vanem- või

---

[10] Riigikontrolli Rahvakomissariaadi organite poolt rahaliste tasendusmaksete määramise eeskirjad, kinnitatud NSV Liidu RKN-i poolt 13. mail 1941 (LMKK 1941, nr. 13, art. 248).

peakontrolör-revident. Rahandusorganeile annab sel juhul juhiseid kõrgemalseisev kontrollrevisjoni-organ.

Kui üksikud asutiste juhatajad ei rakenda abinõusid revisjoni tulemuste kohaselt, või võtavad tarvitusele abinõusid, mis ei kindlusta väljaselgitatud puuduste ja finantsdistsipliini rikkumiste kõrvaldamist, samuti juhtudel, kui asjaajamise parandamine nõuab kõrgemalseisvate riigivõimu- või riigihaldusorganite vahelesegamist, annavad kontrollrevisjoni-organid revisjoni tulemused neile organeile läbivaatamiseks.

Peale kirjalike ettekannete nõudmise revideeritud asutistelt ja ettevõtteilt revisjoni tulemuste alusel antud juhiste täitmise kohta kontrollivad kontrollrevisjoni-organid süstemaatiliselt vahetult kohtadel niihästi oma juhiste, kui ka revisjonimaterjalide alusel liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude, kohalike nõukogude, täitevkomiteede ja kõrgemalseisvate ametkondlike organite poolt tehtud otsuste ja antud määruste täitmist.

§ 109. Ametkonnasisene finantskontroll.

1. Kontroll vahendite kulutamise üle saab olla tõhus ning operatiivne vaid sel tingimusel, kui seda teostatakse süstemaatiliselt ning kui see haarab kõiki arvukaid eelarvelisi asutisi ja majandusorganisatsioone. Seepärast on vajalik kas või kord aastas revideerida igat asutist ja igat organisatsiooni. Täita seda ülesannet täielikult ning edukalt üksnes rahandusorganite aparaadi jõududega on võimatu. Rahandusorganite kontrolli tuleb täiendada ametkonnasisese kontrolliga kõrgemalseisvate organite poolt neile alluvate asutiste ja ettevõtete finantsmajandusliku tegevuse üle. Kõrgemalseisvad ametkondlikud organid kannavad vastutust finantsmajanduse organiseerimise eest asutistes ning riiklike vahendite õige kasutamise eest alamalseisvate organite poolt. Seetõttu on neile pandud järelevalve alluvate asutiste finants-

majanduse üle ning nende asutiste kontrollimine ja revideerimine.

Omistades erakordset tähtsust finants-eelarvedistsipliini igakülgsele tugevdamisele ja ebaseaduslike kulutuste väljajuurimisele, pani NSV Liidu Kesktäidesaatva Komitee VII istungjärgu jaanuari sessioon 1936. aastal [11] ette kõigile rahvakomissariaatidele, liidu- ja autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogudele ning kraide ja oblastite täitevkomiteedele — organiseerida ametkonnasisest kontrolli neile alluvate ettevõtete ja asutiste üle ja kindlustada nende täielikku dokumentaalset revideerimist mitte vähem kui kord aastas.

Selle revideerimise põhiülesandeiks on: 1) asutiste ja ettevõtete poolt teostatavate operatsioonide seaduspärasuse ning finants-eelarvedistsipliini järgimise kontrollimine; 2) võitlus sotsialistliku omandi vargusega ja vahendite ning materjalide ebaseadusliku kulutamisega; 3) raamatupidamisarvestuse õigsuse, operatsioonialaste vormistusdokumentide korrasoleku ja sissekannete õigsuse kontrollimine; 4) materjalide arvestuse õigsuse kontrollimine ladudes.

2. Ametkonnasisest finantskontrolli ja dokumentaalseid revisjone teostavad vastavate süsteemide kõrgemalseisvad organid. Peavalitsuste ja vahetult ministeeriumile alluvate majandusorganisatsioonide, ettevõtete, asutiste ja ehitiste revisjonid toimuvad ministri või keskasutise juhataja korraldusel. Peavalitsuste juhatajad määravad neile alluvate majanduslike organisatsioonide, ettevõtete ja asutiste revisjone, majandusorganisatsioonide juhatajad aga üksikute ettevõtete revisjone. Selleks otstarbeks organiseeritakse ministeeriumides, keskametkondades ja nõukogude osakondades keskarvepidamise või finantsosakondade koosseisus, ja üksikuil juhtudel ametkonna juhataja otseses alluvuses, inspektor-revidentide grupid. Ametkondliku kontrolli revisjonigrupid kontrollivad kohtadel asutiste finantstööd algdokumentide

[11] LSKK 1936, nr. 4, art. 34; 1936, nr. 22, art. 203.

järgi. Seejuures on neil õigus nõuda kõigi tõendavate originaaldokumentide, raamatute, registrite ja vajalike teatiste esitamist, teha järelepärimisi asutistes ja organisatsioonides küsimuste alal, mis on seoses revideeritava asutise tegevusega, saada krediidiasutistelt teatisi ja dokumente jooksvate kontode seisu ning liikumise kohta, vaadata kohapeal üle ladusid, ehitus- ja remonttöid ning teha ettepanekuid kontrollitava organisatsiooni juhatajaile abinõude rakendamiseks, mis on vajalikud avastatud puuduste kõrvaldamiseks. Iga revisjoni akti järgi on kõrgemalseisev ametkondlik organ kohustatud tegema otsuse, milles — peale avastatud finants-eelarvedistsipliini rikkumiste konstateerimise — peavad olema ära näidatud konkreetsed abinõud puuduste likvideerimiseks ja karistused süüdlastele finants-eelarvedistsipliini eeskirjade rikkumise eest.

Ministeeriumide ja nõukogude osakondade revideerimisel kontrollivad NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsuse revidendid ametkonnasisese kontrollitöö korraldust. Neil juhtudel, kus, seoses ametkonnasisese kontrollrevisjoni tulemustega, ametkonna poolt vastuvõetud otsused ei taga kindlakstehtud rikkumiste parandamist, annab NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsus ametkonnale kohustuslikud juhised finantsalaste üleastumuste kõrvaldamiseks või tõstatab juhtivate organite ees küsimuse ametkonna poolt varem vastu võetud otsuste tühistamiseks.

§ 110. Pea- ja vanemraamatupidajad.

Iga asutise- või ettevõttesisest finantskontrolli kohapeal teostavate organite süsteemi tuleb arvata nende asutiste ja ettevõtete pea- ja vanemraamatupidajad.

Pea- ja vanemraamatupidajad, kõrvuti asutiste ja ettevõtete juhatajatega, kannavad täielikku vastutust finants-eelarvedistsipliini järgimise eest, raamatupidamisarvestuse õige pidamise ja raamatupidamis-aruannete koostamise eest.

Kõik rahalise, materiaalse, varalise, arveldus- ja krediidialase iseloomuga dokumendid, mis on asutiste või ettevõtete poolt raha väljaandmise või vastuvõtmise aluseks, samuti dokumendid, mis on aluseks raamatupidamis-sissekannete tegemisel, kinnitatakse pea- või vanemraamatupidaja allkirjaga. Ilma nende allkirjadeta loetakse kõik need dokumendid kehtetuks.

Seadusvastase korralduse saamise juhul on pea- või vanemraamatupidaja kohustatud enne selle täitmist juhtima kirjalikult korralduse andnud isiku või organi tähelepanu korralduse ebaseaduslikkusele. Korralduse kirjaliku kinnituse saamisel täidab pea- või vanemraamatupidaja korralduse, viivitamatult teatades sellest kõrgemalseisva ametkondliku organisatsiooni juhatajale ja vastavale rahandusorganile. Neil juhtudel, kui pea- või vanemraamatupidaja saab korralduse sooritada kriminaalkorras karistatavat toimingut, on ta kohustatud, jättes korralduse täitmata, sellest viivitamatult teatama eespool tähendatud organeile [12].

Seega omavad pea- ja vanemraamatupidajad küllaldasi õigusi selleks, et mitte ainult avastada rikkumisi, vaid neid ka vältida ning keelata. Seetõttu võib pea- ja vanemraamatupidajaid täie õigusega kvalifitseerida asutiste ja ettevõtete riiklikeks kontrolörideks, kes teostavad riiklike vahendite kulutamise õigsuse ja seaduspärasuse eelkontrolli.

§ 111. Ühiskondlik finantskontroll.

Finantskontrolli organid kontrollivad tavaliselt asutiste ja ettevõtete tegevust vahendite kasutamise alal alles pärast toimingute sooritamist ning vahendite kulutamist ühes või teises ulatuses. Pealegi ei ole dokumentaalse revisjoni meetodi järgi teostatav kontroll pidev. Kuigi ajavahemikul üksikute revisjonide vahel asutist või ettevõtet kontrollitakse finant-

[12] Pea- ja vanemraamatupidajate õigustest ja kohustest — vt. NSV Liidu RKN-i 29. septembri 1932. a. määrus (LSKK 1932, nr. 72, art. 440.).

seerimise momendil, ei teostata seejuures ta tegelike kulutuste dokumentaalset kontrolli. Et ennetada vahendite ebaõigsat kulutamist ning ajaldi signaliseerida kõrgemalseisvaile organeile märgatud finantsdistsipliini rikkumistest, rakendatakse praksises ühiskondliku masskontrolli mitmesuguseid vorme.

Massilise allkontrolli organiseerimine põhineb asjaolul, et seoses töölis-talupoegade inspektsiooni organite likvideerimisega anti selle funktsioonid ettevõtete alal ametühinguile. Kõigi ettevõtete ametiühingu-organisatsioonid teostavad ühiskondlikku kontrolli ettevõtete tegevuse üle mitmesuguseil majandus- ja finantstegevuse aladel.

Praktiliselt on üks levinumaid ametiühingute vahetu osavõtu vorme kontrollimisest riiklike vahendite õige, säästliku ning hoidliku kulutamise üle kontroll- (signaal-) postid, mis organiseeritakse tööstus-, kaubandus-, kommunaal-, põllumajandus- jt. ettevõtete, vabrikute ja kohalike ametiühingukomiteede juures.

Kontrollposti koosseisu (3—5 inimest) kinnitab antud ettevõtte tööliste ja teenistujate üldkoosolek parimate aktivistide-ühiskondlaste hulgast.

Ühiskondlikud kontrollpostid teostavad igapäevast järelevalvet riiklike vahendite õige kulutamise üle, võitlevad süstemaatiliselt kokkuhoiurežiimi, ettevõtte poolt oma kohustuste ajaldise ning täieliku täitmise eest maksete alal eelarvesse ning finantsdistsipliini rikkumise vastu.

Vastavalt sellele kuulub kontrollpostide põhiülesandeisse: 1) signaliseerimine finantsdistsipliini märgatud rikkumistest; 2) ettevõtete finantstegevuse üksikute alade kontrollimine; 3) osavõtt revisjonidest, mida teostavad Kontroll-Revisjoni Valitsuse ja ametkonnasisese kontrolli organid; 4) järelevalve revisjoni juhiste täitmise üle.

Revisjoni tulemuste kohta koostab kontrollpost eriakti. Ühe eksemplari oma järeldustest ja ettepanekuist (aktist) annab kontrollpost üle juhtkonnale tähendatud ettepanekute vahetuks teostamiseks, ja teise eksemplari — vabriku- või

kohalikule komiteele. Kohalike ühiskondlike organisatsioonide otsused ülevaatuste tulemuste kohta esitab samuti kontrollposti juhataja juhtkonnale ja üheaegselt koos akti ärakirjaga ametkondlikule kontrollile.

Ülevaatuse tulemusi, nagu kogu oma jooksvat töödki, valgustab kontrollpost süstemaatiliselt kohalikus seinalehes või suuretiraažilises ajalehes, oma töö üksikuid tähtsamaid momente aga ka üldises perioodilises ajakirjanduses. Kontrollposti ülesandeks kõigil neil juhtudel on kokkuhoiurežiimi ja finantsdistsipliini rikkujate suhtes ühiskondliku tauningu atmosfääri loomine.

Peale ühiskonna osavõtu finantskontrolli tööst alatiselt tegutsevate kontrollpostide näol tõmmatakse ametiühingulised allorganisatsioonid kontrolltöösse ka asutiste või ettevõtete finantsmajandusliku tegevuse revideerimistel rahandusorganite või vastavate ametkondade revidentide poolt.

Üheks tegelikkuses end täiesti õigustanud vormiks ühiskonna kaasatõmbamise alal finantskontrolli töösse on revisjoniorganite juures ühiskondlike inspektorite instituudi loomine. Ühiskondlikke inspektoreid esitavad ametiühingud paremate lööktööliste ja väljapaistvate aktivistide hulgast.

Ühiskondlikud inspektorid kontrollivad vahetult kohtadel riiklike vahendite kulutamise õigsust ning võtavad osa toimuvaist revisjonidest ja ülevaatustest. Ühiskondlike inspektorite kaudu toimub kontrollpostide instrueerimine ning nende töö kontrollimine.

SISUKORD.

I osa.

NSV LIIDU FINANTSÕIGUSE AINE, SÜSTEEM JA ALLIKAD.

1. peatükk. **NSV Liidu finantsid ja finantsõigus.** Lk.

§ 1. NSV Liidu finantsid ja finantssüsteem 5
§ 2. NSV Liidu finantsõigus, selle aine, süsteem ja koht nõukogude teiste õigusharude keskel 19
§ 3. NSV Liidu finantsõiguse allikad 23

II osa.

RIIGIKULUD.

2. peatükk. **Riigikulude koostis.**

§ 4. Kulud rahvamajanduse finantseerimiseks 26
§ 5. Kulud sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks 30
§ 6. Riigikaitsekulud 34
§ 7. Halduskulud 36
§ 8. NSV Liidu riigieelarve kulude-osa struktuur 36

3. peatükk. **Isemajandavad organisatsioonid.**

§ 9. Isemajandavate ettevõtete finantskorraldus 39
§ 10. Majandusorganisatsioonide käibevahendid 48
§ 11. Kapitaalmahutused 50

4. peatükk. **Eelarvelises korras finantseeritavad asutised ja organisatsioonid.**

§ 12. Eelarvelise finantseerimise kord 56
§ 13. Eelarvelises korras finantseeritavate asutiste kulude normeerimine 60

5. peatükk. **Palgakulude ja haldusaparaadi ülalpidamise kulude õiguslik reguleerimine.**

§ 14. Koosseisude kindlaksmääramise kord 63

Lk.
§ 15. Palgamäärad ja palgafondid 66
§ 16. Haldus-majanduskulude alaeelarved 72
§ 17. Koosseisude, palgamäärade ja palgafondide ning haldus-majanduskulude alaeelarvete registreerimine 75

III osa.

RIIGITULUD.

6. peatükk. **Riigitulude organisatsiooni üldalused.**
§ 18. Riigitulude koostis ja struktuur 80
§ 19. Sotsialistliku majanduse ettevõtteilt ning organisatsioonidelt ja riiklikest varadest laekuvate riigitulude süsteem 82
§ 20. Elanikkonnalt laekuvate riigitulude süsteem 89
§ 21. Nõukogude maksundusõiguse alused 90

7. peatükk. **Maksud sotsialistliku majanduse ettevõtteilt ja organisatsioonidelt.**
§ 22. Käibemaks 101
§ 23. Maks mittekaubalistelt operatsioonidelt 106
§ 24. Maks kinoseadmeilt ja avalikelt ettekandeilt 107
§ 25. Tulumaks kooperatiivsüsteemi kuuluvailt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt ning ühiskondlike organisatsioonide ettevõtteilt 109
§ 26. Tulumaks kolhoosidelt 111

8. peatükk. **Mittemaksunduslikud tulud riiklikelt ettevõtteilt ja varadelt.**
§ 27. Kasumieraldised riiklikelt ettevõtteilt 114
§ 28. Üldtulud 117
§ 29. Renditulud 122
§ 30. Muud mittemaksunduslikud tulud 125

9. peatükk. **Maksud elanikkonnalt.**
§ 31. Tulumaks elanikkonnalt 130
§ 32. Põllumajandusmaks 136
§ 33. Kalastusmaks ja piletimaks individuaal-kalastusmajandeilt 140
§ 34. Sõjamaks 141
§ 35. Maks vallalistelt ja vähelapselistelt NSV Liidu kodanikelt 143
§ 36. Hobusemaks üksiktalumajandeilt 144

10. peatükk. **Kohalikud maksud. Endamaksustamine.**
§ 37. Kohalikud maksud 145
§ 38. Maaelanikkonna endamaksustamine 150

11. peatükk. **Riigilõivud ja tasumaksed.**

Lk.

§ 39. Riigilõiv 152
§ 40. Tollimaksud 155
§ 41. Leiutuspatendilõiv 156
§ 42. Lõiv mõõtude ja mõõteriistade kontrollimise eest . . . 156
§ 43. Lõiv avaldustelt kaubamärkide uuendamise või kinnistamise alal 157
§ 44. Riikliku autoinspektuuri poolt võetav lõiv 158
§ 45. Tasumaksed passide väljaandmise, majaraamatute, elanikkonna sisse- ja väljakirjutamise aadressilehtede, aadresslaudade elukohateadete ning leitud ja kaotatud dokumentide alal avalduste plankettide eest 159

12. peatükk. **Maksunduslike ja mittemaksunduslike maksete sissenõudmine eelarvesse.**

§ 46. Maksete sissenõudmine eelarvesse sotsialistliku majanduse ettevõtteilt ja organisatsioonidelt 159
§ 47. Maksete sissenõudmine elanikkonnalt 166

13. peatükk. **NSV Liidu riigilaenud.**

§ 48. NSV Liidu riikliku krediidi korraldus 174
§ 49. Laenude mahutamise ning nende käibe tingimused ja normid 185

IV osa.

NSV LIIDU EELARVEÕIGUS.

14. peatükk. **NSV Liidu eelarvekorraldus.**

§ 50. NSV Liidu eelarve olemus ja tähtsus 194
§ 51. NSV Liidu eelarveõigus 200
§ 52. NSV Liidu eelarvesüsteem 202

15. peatükk. **NSV Liidu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ning kohalike riigivõimuorganite eelarvelised õigused.**

§ 53. NSV Liidu eelarvelised õigused 210
§ 54. Liidu- ja autonoomsete vabariikide eelarvelised õigused 213
§ 55. Kohalike riigivõimuorganite eelarvelised õigused . . . 217

16. peatükk. **Kulude ja tulude jaotus liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel.**

§ 56. Kulude jaotus 220
§ 57. Tulude jaotus 228

17. peatükk. **NSV Liidu riigieelarve koostamine, läbivaatamine ja kinnitamine.** Lk.

§ 58. NSV Liidu riigieelarve kujunduse organisatsioonilis-õiguslikud alused 240
§ 59. Liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete kulude ja tulude klassifikatsioon 244
§ 60. Finantsiline plaanistamine 252
§ 61. Alaeelarvete ning tulude-kulude bilansside koostamine ja läbivaatamine 257
§ 62. Eelarveprojekti koostamine 260
§ 63. Eelarve läbivaatamine ja kinnitamine 263
§ 64. Alaeelarvete ja tulude-kulude bilansside kinnitamine . 268

18. peatükk. **Eelarve täitmine.**

§ 65. Eelarve täitmise kvartaliplaanid 270
§ 66. NSV Liidu riigieelarve kassalist täitmist teostavad asutised 276
§ 67. NSV Liidu riigieelarve tulude-osa täitmine 282
§ 68. NSV Liidu riigieelarve kulude-osa täitmine. Krediidikäsutajad 285
§ 69. Krediitide avamine Riigipangas liidueelarve ja liiduvabariikide eelarvete järgi 290
§ 70. Kapitaalmahutuste finantseerimine ja krediitide avamine eripankades 294
§ 71. Krediitide avamine kohalike eelarvete järgi 299
§ 72. Avatud krediitide kasutamise kord 302
§ 73. Krediitide ümberpaigutamine. Üle-alaeelarvelised krediidid ja lisaeelarved 310
§ 74. Eelarvete lõpetamine. Aruandlus NSV Liidu riigieelarve täitmise alal 314
§ 75. Finants-eelarvedistsipliin 317

19. peatükk. **Liidueelarvel, vabariiklikel ja kohalikel eelarveil olevate asutiste erivahendid. Deposiidid.**

§ 76. Erivahendid 322
§ 77. Deposiidid 327

20. peatükk. **Riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve.**

V osa.

RIIKLIKUD HOIUKASSAD.

21. peatükk. **Hoiunduse korraldus NSV Liidus.**

§ 78. Hoiukassade tähtsus ja ülesanded 335
§ 79. Hoiukassade süsteemi organisatsiooniline korraldus . . 337

22. peatükk. **Riiklike hoiukassade operatsioonid.** Lk.

§ 80. Elanikkonna hoiused 340
§ 81. Organisatsioonide hoiused 349
§ 82. Sularahata arveldused 351
§ 83. Siirdeoperatsioonid 352
§ 84. Akreditiivoperatsioonid 353
§ 85. Komisjonioperatsioonid 355

VI osa.

NSV LIIDU RIIKLIK KINDLUSTUS.

23. peatükk. **NSV Liidu riikliku kindlustuse korraldus.**

§ 86. Nõukogude sotsialistlik kindlustus ja kindlustusõigus . . 357
§ 87. Nõukogude kindlustuse organisatsioonilised põhimõtted . 362
§ 88. Kindlustusorganid 364
§ 89. Riikliku kindlustuse põhilised alajaotused 368

24. peatükk. **Riiklik varakindlustus.**

§ 90. Kohustuslik määraline kindlustus 370
§ 91. Vabatahtlik varakindlustus 372

25. peatükk. **Isikukindlustus.**

§ 92. Sega-elukindlustus 378
§ 93. Lihtsustatud sega-elukindlustus 379
§ 94. Kindlustus surma- ja invaliidsusjuhtudeks 379
§ 95. Kindlustus õnnetusjuhtude vastu 380
§ 96. Reisijate kindlustus 380

26. peatükk. **Kindlustussumma, kindlustusmaksed ja kahjude korvamine.**

§ 97. Kindlustussumma suurus 381
§ 98. Kindlustusmaksed 383
§ 99. Kahjude kindlaksmääramine ja korvamine 386

VII osa.

RAHAKÄIVE JA KREDIIT.

27. peatükk. **NSV Liidu rahasüsteemi ja rahakäibe õiguslikud alused.**

§ 100. NSV Liidu rahasüsteem 390
§ 101. NSV Liidu valuutaseadusandlus 395

28. peatükk. Lühi- ja pikaajaline krediit ja arveldused. Lk.

§ 102. Krediidi olemus ja tähtsus 398
§ 103. NSV Liidu krediidisüsteem 403
§ 104. Arvelduste korraldus 409
§ 105. Lühiajaline krediteerimine 421
§ 106. Pikaajaline krediteerimine 433

VIII osa.

FINANTSKONTROLL.

29. peatükk. NSV Liidu finantskontrolli õiguslikud alused.

§ 107. Finantskontrolli tähtsus 441
§ 108. NSV Liidu Rahandusministeeriumi Kontroll-Revisjoni Valitsus 449
§ 109. Ametkonnasisene finantskontroll 454
§ 110. Pea- ja vanemraamatupidajad 456
§ 111. Ühiskondlik finantskontroll 457

Vastutav toimetaja
E. Karjahärm.

Tehniline toimetaja
H. Seletus.

Ladumisele antud 28. VIII 48.
Trükkimisele antud 4. XII 48.
Paberi kaust 61 × 86. 1/16.
Trükipoognaid 29¼. Autoripoognaid 24,8. Arvestuspoognaid 25,1. MB 04422. Laotihedus trpg. 35500. Tiraaž 2000. Trükikoja tellimus nr. 926. Trükikoda „Noor-Eesti", Tartu, Kastani 38.

Финансовое право.
На эстонском языке.
Эгосиздат „Научная Литература", Тарту.

Rbl. 8.80